

iL. MACEDONSKI

O P E R E

VII

T E A T R U

Ediție critică

de

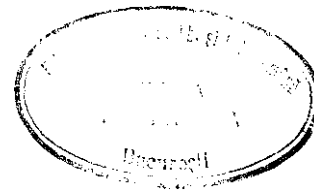
ELISABETA BRÂNCUȘ

(text ales și stabilit, note și variante)

și

ADRIAN MARINO

(note)

S C R I I T O R I R O M Â N I

E D I T U R A M I N E R V A

București, 19 80

T E A T R U

i

I A D E S !

COMEDIE ORIGINALĂ ÎN DOUĂ ACTE ȘI ÎN VERSURI

ACTUL I

Autorul dedică această piesă artistei care a jucat rolul principal,
d-na *A. Romanescu*.

(Scena înfățișează un salon elegant mobilat.)

P E R S O A N E L E

5 GUGUȚĂ
ELENA, soția lui
GEORGE ANINOȘESCU, vărul lui Guguță
DOAMNA DAVIDESCU
SMARANDA BERDEANU, amică a Elenii
10 SAFTA, servitoare
UN SERVITOR

Scena se petrece în București.

S C E N A I

GUGUȚĂ, ELENA

GUGUȚĂ

Gătește-te, Eleno. Diseară-avem la masă
Pe-Aninoșescu.

ELENA

Iară. Mi-aduci mereu în casă
Tot veri de-ai dumitale și d-ăi nesuferiți!...

GUGUȚĂ

în alte case, verii adesea-i văd doriți...

ELENA

Drept cine mă iei oare?... Ei! Domnule...

GUGUȚĂ

Mă iartă
Că n-am avut în cuget să te provoc la ceartă,
Eleno, dar ascultă, îmi pare foarte rău
De-asprimea ta, și-n fine, el e și vărul tău!...

ELENA
(*cu dispreț afectat*)

Al meu?...

GUGUȚĂ
Fără-ndoială...

ELENA
Sunt condamnată dară,
Să-l văd, și ieri, și astăzi, și mâine, și diseară,
Și poimâine... Eu judec, Guguță...

10 GUGUȚĂ
(*impacientat*)
Judeci tot...

ELENA
De rude, că e bine, să facem *table d'hote!*

15 GUGUȚĂ
Poftim? Dar ce ai, dragă, și ce ți-a făcut oare
Aninoșescu?... Are o voce-ncântătoare...
Politicos în toate, așa încît mă mir...

ELENA
20 Asa?

GUGUȚĂ
Ș-apoi, el cîntă și bine la clavier...

ELENA
Și!

25 GUGUȚĂ
(*impacientat*)
Si! Este în toate atît de cumsecade!
Frumos...

12

ELENA
(*cu vioiciune*)

Vorbă să fie! Mustățile își rade,

GUGUȚĂ
E avocat.

ELENA
Ei bine! Vorbești ca cum ar fi
O lege ce-l condamnă mustățile-a-și jertfi! ^

GUGUȚĂ
10 Desigur, nu e-o lege, dar tu-nțelegi în fine
Că-i sade fără ele, ca om de legi, mai bine!
Aceasta-ți dă un aer cu mult mai important,
Te face mult mai clasic, te-arată mai savant,
Ș-apoi, unde e răul să lase să se vadă
15 Că, rași de sunt la piele, la piele știu să radă!

ELENA
(*rizînd*)
Ha! Ha! Guguță,-i aperi...

GUGUȚĂ
(*îndesat*)
20 îi apăr!

ELENA
Așa-ncît,
Chiar unul să te-audă, te-ar strînge, zău, de gît!

25 SCENA II
SERVITOAREA, ACELAȘI
SERVITOAREA
Afară...

ELENA
30 Ce e, Safto?

13

SERVITOAREA

Așteaptă în carită
Cucoana Davideasca!

ELENA

Ce vizită urită!
Uf! Spune-i că acasă nu suntem...

SERVITOAREA

Dar i-am spus
Că astăzi nicăierea de-acasă nu v-ați dus!

ELENA

Ce slugi! Zi-i să poftească! Guguță, într-o clipă
Mă duc să-mi trec o rochie și mă re-ntorc în pripă.

(Servitoarea iese.)

De vorbă păn-atuncea mai ține-o...

GUGUȚĂ

(cu naivitate)

Draga mea,
Ce vrei să-i spun?...

ELENA

(aparte)

Nerodu!

GUGUȚĂ

Dar..

ELENA

Spune-i...

GUGUȚĂ

Ce?

ELENA

Ce-i vrea!

(Elena iese supărată.)

S C E N A III

D-na DAVIDESCU (în tualetă de vizită), GUGUȚĂ

D-na DAVIDESCU

Cum?... încă nu e gata Elena?

GUGUȚĂ

(invitînd-o să șează)

Poftiți, doamnă,

Soseste-ndată.

D-na DAVIDESCU

io Foarte frumoasă zi de toamnă!
închipuiește-ți lume din lume ce-am văzut...
Șoseaoa era plină!

GUGUȚĂ

E lesne de crezut!

15 De ultimile zile de soare se profită...

D-na DAVIDESCU

Dar apropo: Elena să nu cadă-n ispită,
E lucru de mirare...

GUGUȚĂ

20 Vezi, doamnă, că avem
Pe văru-Aninoșescu la masă...

D-na DAVIDESCU

(aparte)

Să vedem;

25 Ocazie mai bună arare se găsește...
L-a încopcat Elena, dar fata mea-1 iubește,
Ș-apoi,— are și zestre!...

(Tare.)

30 De care văr vorbești,
Că sunt, pe cît îmi pare, mai mulți Aninoșești

GUGUȚĂ
De care?... De-advocatu!

D-na DAVIDESCU
Un tînăr plin de toate
Talentele!

GUGUȚĂ
Ei bine! Să-1 sufere, nu poate
Elena; — cum vă pare?

D-na DAVIDESCU
(cu finețâ)
Caprițiul e nou
Și are, zău, cam multe...

(Aparte.)
Ce dobitoc! Ce bou!
(Tare.)

Aceasta, în tot cazul, îmi readuce-aminte
Scandalul de deunăzi...

GUGUȚĂ
Scandalul ?...

D-na DAVIDESCU
Da. Cuvinte
Să-1 pot descrie n-aflu...

GUGUȚĂ
în fine?

D-na DAVIDESCU
Domnul... M...

Să nu mă-ntrebi de nume, a-1 spune-ntreg mă tem;
Să vie să mă vadă, găsi-ntr-o zi cu cale,
Știindu-mă amică cu doamna dumisale

Ce-1 maltrata întruna pe-un vechi amic al său,
Spunîndu-i că e anost, neghiob și nătărău,
Ba chiar că nu-nțelege de ce-n necaz îi face
Și-n casă i-1 aduce de nu mai află pace!

GUGUȚĂ
Ce zice? *(aparte)*
Dar... *(Tare.)*

D-na DAVIDESCU
Așteaptă. Aceasta nu e tot:
Venise să mă roage să stăruiesc, s-o scot
Din astfel de prevenții ce-avea cu nedreptate
Pe-acel amic al casei cu inimă de frate...

GUGUȚĂ
Și,— ați primit desigur?...

D-na DAVIDESCU
Ba nu; nu am primit,
I-am zis...

GUGUȚĂ
(neliniștit)
Ce i-ați zis oare?...

D-na DAVIDESCU
Și poate c-am greșit,
I-am zis... — și într-aceasta sunt poate vinovată —
Că-n fond, ades, un lucru, e-altfel de cum s-arată
în formă... și că noaptea, de-ai sta să nu te culci,
Vrăjmașii cei de ziuă se văd prieteni dulci!

GUGUȚĂ
(și mai neliniștit)
Si ce-a făcut atuncea?

D-na DAVIDESCU

^ Coprins de gelozie
Porni acas' și spuse că pleacă la moșie...
Mijlocul este simplu și vechi, dar foarte des.
Asa uzat cum este e lucru de succes.

GUGUȚĂ

Pe urmă?

D-na DAVIDESCU

10 Se-nțelege că el se-ntoarse-ndată,
Ș-atunci, află odaia nevestii încuiată...
Iar restul... Se dezleagă acum la tribunal!

GUGUȚĂ

(atins)

15 Sunt luminat,— și, doamna, regret c-a dat de mal.
Vă rog a crede însă că orice-nsinuare...

D-na DAVIDESCU

(cu demnitate afectată)

Am povestit scandalul și n-am făcut-o-mi pare...

(Aparte.)

20 Am izbutit!

(Tare.)

25 Elena! De ea, într-un cuvânt,
Eu pot să zic că este un înger pe pământ...
Model de castitate! A! zău, n-o cunoști bine!
Ea, domnule, e-o sfântă, și iat-o chiar că vine...

(Elena intră; — ele se sărută de mai multe ori; în
timpul acesta Guguță își zice aparteul.)

GUGUȚĂ

(aparte)

30 Oricum, Aninoșescu e tânăr, și ciudați
Sunt tinerii,— Guguță! Ia seama să n-o păți!

18

SCENA IV

ELENA, CEI DE SUS

ELENA

Cît te doream!

D-na DAVIDESCU

Esti bună!

ELENA

(cu cochetărie)

M-ai așteptat, îmi pare,

io Prea mult.

D-na DAVIDESCU

Nu; nicidecum.

ELENA

Să n-ai vreo supărare

15 Pe mine...

D-na DAVIDESCU

(dulceros)

Lasă, dragă!... De-aș fi ca dumneata
Mai mult la toaletă să mă gătesc aș sta!

20

ELENA

Ești încă foarte bine la față, și firește
Că vârsta dumitale din ea nu se ghicește!

D-na DAVIDESCU

(cu cochetărie)

25 îmi place complimentul că e frumos, dar vai,
O fată, de pe-acuma, de măritat cînd ai
Ca mine...

GUGUȚĂ

Cum se poate!

19

D-na DAVIDESCU
Ei da, căci pe Pipica
Din pension am scos-o chiar astăzi...

ELENA
(*cu afectare*)
Mititica!

D-na DAVIDESCU
La baluri, am de iarnă s-o duc; i-am poruncit
La „Viile de France” o rochie...

ELENA
Ce modă-a mai ieșit?

D-na DAVIDESCU
Pe foi acum se poartă pliseuri,— și se bagă
Prin ele, cite-o funtă...

ELENA
Auzi, Guguță dragă!

GUGUȚĂ
Aud!
(*Aparte.*)
Uf! Cite mode!

ELENA
Auzi?

GUGUȚĂ
Aud, îți zic!

ELENA
(*apăsînd*)
Guguță!

D-na DAVIDESCU
Și pe toate le iei mai pe nimic!

ELENA
Bărbații zic întruna că facem un lux mare,
Ș-apoi, nu vor la baluri să mergem ca oricare
Mahalagioaice...

D-na DAVIDESCU
Lasă-i să zică, n-au rezon!
Ascultă, la „Briola” o rochie roz pompon,
în treacăt, am văzut-o. E zău, încîntătoare,
Si cred că de minune ți-ar sta...

ELENA
Costisitoare
Prea mult poate că este.

D-na DAVIDESCU
Aș! Fugi de-aci! Un
15 Aproape de nimica. Ea costă!...

ELENA
Cît?

GUGUȚĂ
(*aparte*)
20 îngheț!

D-na DAVIDESCU
O sută zece galbeni și-ți dă cu ea ș-o pană..

GUGUȚĂ
De struț?

D-na DAVIDESCU
25 Se înțelege, de struț!

ELENA
E de pomană!

GUGUȚĂ
(aparte; imitîndu-i vocea)
 Poftim! E de pomană!

ELENA
 Guguță,-ai auzit?

GUGUȚĂ
 Am auzit.

ELENA
 Atuncea...

GUGUȚĂ
(aparte)
 Cu ce să scap?...
(Tare.)

Ascultă,
 Îți amintești, desigur, că nu e vreme multă,
 La prînzul de deunăzi, un iadeș am ținut,
 Pe-un fleac, și pîn-acuma, nici unul n-a putut
 Din noi ca să-l cîștige...

D-na DAVIDESCU
 Un iadeș?

ELENA
 Da.

GUGUȚĂ
 Ei bine!
 Îți cumpăr rochia-ndată, de vei putea, pe mine
 A mă-nșela cu dînsul.

ELENA
(cu cochetărie)
 Așa!

GUGUȚĂ
 Neapărat...

ELENA
(anieninîndu-l cu degetul)
 5 Atuncea, poți fi sigur...

GUGUȚĂ
(aparte)
 Uf! Iată-mă scăpat!

D-na DAVIDESCU
 10 Sunt martoră-a prinsoarii, dar n-am vreo îndoială
 Că ai făcut, acuma, o foarte rea tocmeală,
 Stimabile domn...

GUGUȚĂ
 Oare de ce, pot ști și eu?

D-na DAVIDESCU
 15 De ce?... De ce?... — Răspunsul nu-mi pare-așa
 de greu!

De cînd e lumea lume, — femeia-nvingătoare
 Se joacă cu bărbații și-i calcă în picioare!
 20 în toate îi întrecem, și numai de-am voi,
 Am face orice dintr-înșii... — la tot s-ar învoi!
 Noi suntem suverane pe-al lor destin.— în lume
 Domnim în fapt, și dînșii domnesc... Prin ce?
 Prin nume!

25 Bărbatul este robul de lanțuri încărcat...
 Cînd crede că ne-nșală, tot el e înșelat!

GUGUȚĂ
(cu galanterie)
 30 Mă-nclin fără-ndoială 1-această teorie;
 Victoria în parte-mi cred însă c-o să fie
 în lupta întreprinsă cu iadeșul știut...

ELENA
 Să nu te prinzi, Guguță...

D-na DAVIDESCU

în cursă ai căzut,
Și iadeșul acesta, oricît de mult te-ai teme,
Oricît!... Pentru Elena, va fi venit la vreme!...

ELENA

De-acum aș putea, rochia, să merg să mi-o rețiu
Atît sunt de convinsă...

GUGUȚĂ

Ei! Ei!

10

D-na DAVIDESCU

(uitîndu-se la ceasornic)

Dar e tîrziu!

(Sculîndu-se.)

Mă duc! Sunt cinci trecute...

15

(Ia de mină pe Elena.)

însală-l...

GUGUȚĂ

(aparte)

Să mă-nsele?.

20

D-na DAVIDESCU

(salutîndu-l cu mina)

La revedere!

GUGUȚĂ

(înclinîndu-se)

25

Doamnă, omagiile mele!

S C E N A v

GUGUȚĂ *(singur)*

30 Să zică, ce-a vrut oare, cu tot ce-a povestit?...
Scandalul ce mi-l spuse îmi pare născocit
Aname pentru mine. Și chiar vorbele care
Le spuse despre iadeș sunt pentru mine-mi pare!
Elena! Să mă-nșele!... Și el... Dar vom vedea.

S C E N A VI

ELENA,

GUGUȚĂ

ELENA

5 Credeam că nu e mijloc să mai mă scap de ea!
E zău, nesuferită... Ce zici?.. Ori n-am dreptate?

GUGUȚĂ

Ba da; — dar adineauri păreați amorezate...

ELENA

10 Să fac, ce voiești, dragă?... Sunt lucruri de salon!
în față, nu se spune ce cugeti...

GUGUȚĂ

(cu amărăciune)

Ai rezon!

15 în lume, arta mare stă toată-n amăgire,
Sa porți în suflet iadu, și raiu-ntr-o zîmbire!
Să rizi, cînd ochiu-ți arde de plîns, și să plîngi, cînd
Comprimi cu greu surîsul pe buze fluturînd!
Să juri prietinie, în suflet cînd simți ură!
20 Să nu se potrivească cu vorbele din gură
Nici cuget, nici simțire! Să-nșeli pe toți și tot!

ELENA

(aparte; turburată)

Va fi simțit el oare?

(Tare.)

25

Ca să-nțeleg nu pot
Ce scop poate să aibă această litanie?

GUGUȚĂ

(conținîndu-se și schimbînd tonul)

30 Te rog, nu lua seama, e-o simplă nerozie
Din parte-mi, și se vede că unde n-am mîncat...
Căci, apropo, îmi pare că văru-a-nțrziat!

S C E N A VII

ANINOȘESCU, ELENA, GUGUȚĂ

ANINOȘESCU

(cu codul subt braț și cu un portofoliu)

5 Sosesec!

(Se înclină dinaintea Elenei.)

Advocatura e misie ciudată,
 Cu greu dispui de tine, iar soarta ți-e legată
 De soarta clientelii pe care-o reprezinți!
 10 Minciuna ți-este viața, și trebuie să minți
 în oricare momente din zi, și-ntotdeauna
 Să lupți la tribunale ca să distrugi furtuna
 Adesea ridicată de adversari greoi,
 Turtindu-i subt citații sau teorii mai noi;
 15 Mourlon, Demolomb ș-alții sunt puși la contribuții,
 Să-ncaleci pe sisteme, să inventezi astuții,
 Să faci dintr-un culpabil un inocent, un sfânt,
 Să-ncriminezi pe altul c-un trăsător cuvânt;
 Să strigi, să zbieri și părul din cap să-ți rupi adese!
 20 Cu liniștea în suflet, să bați cu pumnii-n mese!
 în ochi, să nu aibi lacrimi și lacrimi să smulgi
 Și pe client în urmă să-l jumulești de fulgi;
 Docil să-l faci să scoată din pungă tot ce are.
 Advocatura este un câmp de luptă mare!

25 GUGUȚĂ

Ia lasă vorba, vere, și șezi, că, orișicum,
 Advocatura este un foarte neted drum;
 Prin ea poți foarte lesne s-ajungi degrab' în lume,
 Să-ți faci avere mare, să-ți faci și mare nume;
 30 Ea singură te-alege prin camere deputat,
 Prefect te face-ndată, te bagă în Senat,
 Pe banca de ministru te-așază chiar, și poate
 Cu două-trei palavre din pulbere-a te scoate!
 Apoi, unde pui, dragă, că poate-a te purta
 35 Nesupărat prin case, cucoanele-a curta!
 Bărbat, mamă sau tată, nu au de zis nimica,
 Și-ascunde tatăl grija, ca și bărbatul, pica!
 Și nimini nu se-ntreabă ce gânduri te-au băgat
 La Stan sau Bran în casă știindu-te-advocat!

26

ANINOȘESCU

(aparte)

Să zică, ce vrea oare?

ELENA

(turburată)

Ciudată teorie...

GUGUȚĂ

(aparte)

Să-i observăm, e timpul...

10

ELENA

(apărîndu-se cu evantalia; către Aninoșescu)

Ce noutăți?

GUGUȚĂ

Să fie

15 Adevărat scandalul?

ANINOȘESCU

De ce scandal vorbești?

ELENA

(către Guguță)

20 Scandal?... Sunt curioasă...

GUGUȚĂ

Și cum de nu știi asta
 Că domnul X... sau Y... își lasă-acum nevasta?

ANINOȘESCU

25 Un X nu e un nume. Nimic n-am auzit...

GUGUȚĂ

Mă mir...

ANINOȘESCU

Dar...

27

ELENA
(*către Guguță cu turburare*)
Și ce-ți pasă?
GUGUȚĂ
5 (*încurcat*)
Nimic...
(*Aparte.*) A-ngălbenit!
SERVITORUL
10 (*intrînd*)
Un domn este afară și vrea să vă vorbească...
GUGUȚĂ
Să-i spui mai lingă seară că-l rog ca să poftească
C-asupra mesii tocmai ne-a nemerit...
15 SERVITORUL I-am spus
Și n-a voit să plece...
GUGUȚĂ
Atunci, să urce sus!
20 (*Către Elena.*)
Mâ-ntorc, Eleno,-ndată...
(*Către Aninoșescu.*)
Te rog să mă ierți, vere!
(*Iese.*)
25
S C E N A VIII
ANINOȘESCU, ELENA, mai pe urmă GUGUȚĂ
ANINOȘESCU
(*sculîndu-se își trage cu precipitațiune scaunul lingă
canapeaua pe care sade Elena.*)
30 ELENA
L-ai auzit?.

28

ANINOȘESCU
Ei bine! Să fim cu priveghere
Pe cît mai multe piedici se nasc,— pe-atît voiesc
Să le sfărâm pe toate... — Eleno! — Te iubesc!
(*Ii ia mîna.*)
Ești însă turburată și palidă... — Vederea
îți este-ntunecată, și-n ea, citesc durerea,
Și norii întristării pe frunte ți s-au strîns
Iar ochii tăi de lacrimi sunt roșii... Tu ai plîns?
10 ELENA
Te-nșeli... N-am plîns...
ANINOȘESCU
Zadarnic voiești a te ascunde.
15 Că-ți tremură subt gene amarnicele unde
Văd bine. Altădată, tu nu plîngeai cînd eu
Veneam a-ți lua mîna s-o pui pe sînul meu
Spre a simți cum bate o inimă-nfocată...
Ce s-a făcut, Eleno, trecutul de-altădată?
20 ELENA
(*uitîndu-se împrejur cu grijă și voind să se scoale*)
Amicul meu, aibi milă de mine...
ANINOȘESCU
(*reținînd-o*)
Șezi aice...
25 Și înapoi că timpul l-am dat, lasă-m-a-ți zice:
Trecutul e-n picioare! Nimic nu s-a schimbat.
Ești încă-acea fecioară cu chipul adorat...
Sunt încă acel june, adolescent în viață
Și stau încă-n genuche pierdut în a ta față!
30 (*Se lasă să alunece în genuche.*)
ELENA
(*-se împrejur cu neliniște*)
O! Dar...

29

ANINOȘESCU

Mai ții tu minte?... Eu n-am uitat nimic...

Că tu ești măritată, e rătăcire-ți zic!
Și azi ca și atuncea, tu ești a mea, și-n tine
îmi stă speranța toată cu inima din mine!
Și azi ca și atuncea era un cer de-azur!
Citeam cu ochi de flăcări în sufletu-ți cel pur!
Asupra-mi, a ta frunte alene înclinată,
Făcea să-mi bată pieptul, și inima să-mi bată!
Și ne șopteam cuvinte ce nu se uită,— iar
Prin geamuri, luna plină ne contempla de-afar',
Elena mea; — și raza-i venea să cadă albă,
Pe fața ta suavă, pe mîna ta rozalbă,
Și-n lunga-i sărutare ne coprindea,— ș-apoi,
Pălea de gelozie, uitîndu-se la noi,
Pe cînd ecoul serii vibra de dulci cuvinte
Ca și acum. Răspunde-mi, Eleno, mai ții minte?

ELENA

Taci... Taci, nu-mi vorbi astfel, privește-mă... nu
știu
Ce am, dar simt că tremur... pălesc... E prea tîrziu!
Și orice amintire e ca parfumul tare,
Omorîtor adesea prin simpla-i respirare!

ANINOȘESCU

Ce zice?... Aud bine?... — Să tac?

ELENA

(rugătoare și îngrijită)

Amicul meu,
Delirul te coprinde... Gîndește-te...

ANINOȘESCU

Mereu,
în somn, deștept, cînd umblu, cînd stau, prin cugetare
Te văd, și-n orice floare respir a ta suflare,
Și dacă astăzi încă trăiesc,— e că trăiești:
Cînd mă gîndesc la tine îmi pare că-mi vorbești!
Nestrămutată umbră, te afli lîngă mine,

Cînd stau subț tei alene, în nopțile senine,
Sau iarna cînd în casă la foc m-așez pe gînd,
Și-mi trec o mîna rece pe-obrazul meu arzînd!

ELENA

(sculîndu-se)

5

Destul!... Nu vezi tu oare că mor? Am cugetat
Adeseori l-aceste, ș-adiiic am suspinat...
Cu inima-nsetată de-o fericire moartă,
Mi-am blestemat și viață, și naștere, și soartă
10 Dar toate-au fost zadarnici. Ce știu,— e că iubesc,
Și unde-o să ne ducă iubirea,— nu voiesc
Nici chiar să cuget. George, ce înțeleg — ce știu,
Ce simt, e că e moartă, căci azi e prea tîrziu!
Sunt roabă azi; stăpînul ce am e soțul care
15 Mi l-au ales părinții c-o rece ne-ndurare!
Erai sărac, departe, și nimini nu credea
Pe-atunci, că poate-avere și cartea ca să dea!
Erai sărac, părinții pun totul în avere,
Cît am luptat, știi bine! Că n-am avut putere
20 E-adevărat. Știi însă că e ș-adevărat
Că adulterul este pedeapsa ce mi-am dat!
Știi tu ce e-adulterul?... — Știi tu cîtă iubire
îi trebuie femeii, să cadă!... — Ce-njosire
E pentru o femeie acest cuvînt fatal
25 Știi tu? Cîte turmente în cercu-i infernal
Se-nchid și se frămîntă, le simți, le știi tu oare?
Cînd amăgirea-ncepe și pacea-n suflet moare,
Ca să trăiești, cînd astfel, destinul te-abătu,
Știi tu cîtă virtute îți trebuie?... Știi tu?

30

ANINOȘESCU

Dar știi și tu ce este o viață înșelată?...
Să vezi în alte brațe femeia adorată!
Să știi că-n a ta față o poate săruta
Un altul, cînd prin suflet și corp este a ta!
35 Simți tu aceste toate?... Le știi?... îngălbenești..
Eleno... le știi oare...

ELENA

O! George!

ANINOȘESCU

Și-mi vorbești

Acum de suferință când iadul arde-n mine!
Când simt că n-ar ajunge tot sîngele-mi din vine
5 Trecutu să-l răscumpăr, să zic că n-a trecut!
De haina căsniciei ca de-un vesmînt de lut
Să te dezbrac. Și singuri, scutiți de-orice furtune,
Să ne-mbătăm de viață și de plăceri nebune!

ELENA

10 Amar ne-a fost destinul! Pervers și fără milă
Ne-a despărțit în silă și ne-a unit în silă!
Mă însoți c-un altul în lipsa ta, ș-apoi,
Pe calea rătăcirii ne-mpinse pe-amîndoi!
15 Minciuna și trădarea tîrim de-atunci subț soare
Precum tîrăște-ocnașul butucul de picioare,
Și apărarea noastră e greu de întocmit...

ANINOȘESCU

Ea stă în două vorbe, Eleno: ne-am iubit!

ELENA

20 O! Da; ne-am iubit, George! O! Ne-am iubit; și dacă
N-ar fi voit destinul din noi un joc să-și facă,
Pierduta fericire, puteam ca s-o avem:
Acum, și-n fața lumii, aș fi a ta!

ANINOȘESCU

25 Blestem!...
Cînd cuget la aceste, de viu, l-aș rupe îndată...
Dar n-a știut nimica din patima-nfocată
Ce mă ardea... — îl scapă că n-a știut!

ELENA

30 Ți-o jur!

ANINOȘESCU

(cu pasiune, luîndu-i mîna)

Mi-o juri... Mi-o juri, Eleno?...

ELENA

(uitîndu-se spre ușă cu grijă)

Conține, te conjur,
Transporturile-aceste... căci,— cine știe,— poate...

5 (Schimbînd tonul și cu exaltațiune crescîndă.)

Sau nu! Te iubesc, George! Voi ști să afrunt toate
Lovirile fatale ce pot a m-aștepta.
Ne-a despărțit destinul, dar am rămas a ta!
De două ori acuma îți aparțiu: — Și mire
10 Prin adulter o dată, ș-o dată prin iubire
îmi ești! Fatalitatea rîzînd de-al nostru plîns
De două ori în lume la pieptul său ne-a strîns!
Ascultă: înainte de a veni, prin minte,
Mă frămîntam a-ți zice: „Fugi! Pleacă.” înainte
15 Voi merge însă astăzi pe drumul cel cotit!
Sirenă-amăgitoare cu zîmbet ipocrit
Voi fi și eu! Din viață/ voi face o minciună
Și voi purta pe frunte a spinilor cunună!
Voi rîde... Ș-orice lacrimi din cîte voi avea
20 Le voi lăsa-n tăcere pe inimă-a cădea!
Voi răsfoi la vînturi a castității floare,
Oricare datorie călcînd-o în picioare!

ANINOȘESCU

Eleno!

25

ELENA

Lumea poate să ne acuze! Ea
Poate să ne-arunce cu piatra dacă vrea...
De cer, de omenire, de univers, ce-mi pasă!
Eu te iubesc! Sunt gata!

30

(Se apropie de el cu vioiciune.)

GUGUȚĂ

(intrînd)

Am isprăvit! La masă!

(Către Aninoșescu.)

35

Aidem! Dă-i brațul, vere...

(Aninoșescu se înclină dinaintea Elenei, îi oferă brațul
șt se îndreptează spre ușă.)

GUGUȚĂ

(aparte)

Ce văd?... Sunt turburați

Și unul lângă altul ședeau alăturați?...

ELENA

(trecînd pragul ușei)

Nu vii?

GUGUȚĂ

îndată.

(Se îndreptează spre ușă și după aceea revine repede în fața scenii.)

Oare,— acuma timp să fie
Să pleci și tu, Guguță, ca alții, la moșie?...

(CORTINA CADE)

ACTUL II

(Scena reprezintă un buduar elegant. Un mare garderob cu oglindă în stînga. Ușă în față. Canapea în dreapta. Mese de colțuri. Candelabre etc.)

SCENA I

ELENA

(uitîndu-se la ceasornic)

El nu mai vine... Șapte... Și Gogu a plecat
Be-un ceas.

10

(După o mică pauză.)

Oricum, plecarea, la vreme s-a-ntîmplat..
încăi, acea scrisoare ce-l reclama afară
Să-1 ție de-ar fi-n stare ceva mai mult la țară!
O zi de-ar fi stat încă, m-aș fi trădat. Simțeam
15 Că-n față mi se urcă roșeața, și vedeam
Prea bine că observă neliniștea în care
Mă zvîrcoleam în luptă cu recea-nfiurare
Ce-mi îngheța pe buze cuvintele, făcînd
Surîsu-amărăciunii să nască. Și e blînd,
20 E bun: Orice femeie, ar fi putut să fie
Cu el, preafericită! — Iar eu... a lui soție,
O!... Eu... Sunt cea mai demnă de plîns!

(își duce batista la ochi. Doamna Bevdeanu intră și se oprește un moment.)

SCENA II

• ELENA, DOAMNA BERDEANU

D-na BERDEANU

(*înaintînd*)

Ciudat de tot.

Sosesc și ești tot tristă!

(*Ele se iau de mîna și se îmbrățișează.*)

Să te-nțeleg nu pot,
Amica mea; deunăzi plîngeai.. Să cred îmi vine
Că tu-mi ascunzi desigur ceva.

ELENA

(*căutînd să-și stăpînească uimirea, — cu afecțiune*)

îmi pare bine

Că vîi ca să petrecem serata între noi...
încît despre-ntristare — așa sunt eu!... Ş-apoi
Motive am destule... închipuiește-ți, dragă,
Că soțul meu la țară se-nfundă și se bagă,
De stă mai toată vara. Abia-l credeam scăpat
Și tocmai, adineauri, se pomeni chemat
Din nou. înțelegi bine c-ajunge să-mi displacă
Asemenea purtare...

D-na BERDEANU

Și ce voiești să faci?

Vrei oare să nu-și vază de interesul său?
De-aceasta de ești tristă, amica mea, faci rău...

ELENA

(*cu neastîmpăr*)

Ce oră ai?.

D-na BERDEANU

Sunt șapte și jumătate.

ELENA

(*turburată*)

Iată

Ce grabnic este timpul! Cum trece!

D-na BERDEANU

Dar ciudată

De tot, ți-o jur, Eleno, că-mi pari... și că ceva
Ți s-a-ntîmplat... Sau poate... — Aștepti pe cineva?

ELENA

(*cu neliniște și sculîndu-se*)

Pe cineva?... Pe cine?... Ce vrei să zici? Ascultă,
îți sunt amică, doamnă, dar nu pan' la insultă...
Și n-aș putea să sufăr... Deja, și e prea mult!

D-na BERDEANU

(*sculîndu-se asemenea*)

15

Dar vino-ți în simțire... Ce?... Eu să te insult,
Eleno?... Ce? A crede putea-vei tu vreodată
Că inima mea este așa de preschimbată
încît să uit trecutul în care ne-am iubit,
20 Copilăria noastră uitînd-o?

ELENA

(*luîndu-i mîna*)

Am greșit...

O! Iartă-mă, Smarando!

25

D-na BERDEANU

Eleno !

ELENA

Amăgită

N-ai fost. A mea junețe se duce înnegrită
30 Și plîng. Nenorocirea asupra-mi s-abātu
Și astăzi îmi fac rîndul.

D-na BERDEANU
 Nenorocită, tu?
 Și ce voiești tu, însă, să zici atunci de mine?

ELENA

5 De tine?... Nu simți, oare, c-aș da să fiu ca tine
 Și viața mea, și totul...

D-na BERDEANU
 Glumești, sau aiurezi?...

Sau poate c-a mea soartă, știind-o, nu o crezi?

10 Știi tu?...

ELENA

Știu tot.

D-na BERDEANU
 Ei bine?

ELENA

15 Te plîngi — și n-ai dreptate:
 Nenorocirea-ți toată e-o simplă vanitate
 Și ce-ți lipsește numai e-avere ca să ai...
 La baluri, nu mergi iarna, și n-ai trăsură, cai,
 N-ai slugi să-ți stea la ușă, lachei să te servească

20 Și rar te duci la teatru; — dar ai să te iubească
 Bărbatul care-ți este idol și Dumnezeu;
 Te-nchini la el. Ai toate din cîte nu am eu!

D-na BERDEANU

25 Ce zici?

ELENA

A! Pană astăzi, subt vesela mea haină
 Păstrai adînc ascunsă a vieții mele taină!
 Și pentru că voioasă mă arătam, credeai
 Că soarta mă răsfață, și poate-mi pizmuiai

30 Această fericire! Ți-o las, și fii fericite:
 Ea, toată, e-ntocmită din rochii și panglice!

SMARANDA

Eleno, dar vorbește-mi... Voi ști să-mpărtășesc
 Durerea ta; răspunde-mi, ce ai?

ELENA

Ce am? Iubesc!

SMARANDA

Iubirea ta îmi pare o dragoste firească
 Și soțul tău se cade mai mult să te iubească!
 Iubești, el te iubește... Nimic mai drept și mai

io Frumos...

ELENA

Nenorocito! Tu nu-nțelegi că, vai,
 înmărmurită-n față-i rămii fără suflare...
 Acum mă simt pierdută și-n crima mea cea mare

15 Aș vrea să am putere să pot ca să-l zdrobesc...
 Iar George, Dumnezeu! Îmi este, și-l iubesc
 Pe el, mai mult ca viața, și n-am nimic pe lume
 Mai scump c-a sa vedere, mai dulce c-al său nume
 Și iată, chiar acuma l-aștept...

20 D-na BERDEANU

Pe vărul tău!

ELENA

Da. — El mi-e Dumnezeu! — el înger, — el călău!

D-na BERDEANU

25 Ce? Este cu puțință atîta rătăcire?
 Ce? Tu să calci, Eleno, pentreaga-ți fericire?
 Să dai în vîntul soartei pe-un vis amăgitor,
 Pe-o patimă ce trece, întregu-ți viitor?
 Vorbește-mi, spune-mi însă c-ai vrut să faci o glumă

30 C-o simplă aiurare de-o clipă te consumi,
 Că tot ce-ai spus nu este-adevărat, că minți,
 C-ai stăpînit în tine asemenea dorinți,
 Că n-ai căzut, că astăzi esti numai abătută,
 Să scapi că mai poți încă.

ELENA

O! Nu. — Eu sunt pierdută!

D-na BEREANU

Pierdută!

ELENA

Da! Pierdută! A lui eram de mult,
Fugeam de el, și-n mine trăia prin al meu cult;
Logodnică-i fusesem, și-n fiecă minută
Eram prin cugetare de zece ori pierdută...
10 Odată... Dar zadarnic mă-ntorc l-acele vremi...
Acuma ce-mi rămîne?...

D-na BERDEANU

Virtutea să rechemi!

ELENA

15 Virtutea?... Crezi tu oare că poți pe porunceală
Să cazi așa de lesne cu dînsa la tocmeală?...
Și crezi tu oare-n fine că, dacă ai căzut,
Trecutul nu rămîne?

D-na BERDEANU

Trecutul? E trecut!

20 Ce-ai fost, nu-ntreabă nimeni; ce ești, aci e totul!

ELENA

Ești crudă; dar în lume acesta mi-a fost lotul.

D-na BERDEANU

25 Sunt foarte realistă, nimic mai mult, si sunt
Cuvîntul dintre bine și rău..

ELENA

Ciudat cuvînt!

D-na BERDEANU

30 Alege. Am zis *bine* și trebuia, desigur,
Să zic tot *rău*...

40

ELENA

Atuncea ?...

D-na BERDEANU

E rău și rău, te-asigur;

Cînd te-aflî între două, alegi pe cel mai mic
Ș-aceluia-i zici *bine* precum și eu îi zic...
Ascultă-mă, Eleno, și crud oricît să fie,
îngăduie-mi cangrena s-o tai din carne vie.
10 Tu trebuie cu dînsul să rupi; — la soțul tău
Să te re-ntorci. Aibi milă de viitorul său,
Și dacă de el milă nu ai, — de tine-aibi milă!...
Amorul e ca pirul, te scapi, de-l smulgi în silă,
Și inima ce are în ea atîtea flori,
De pir nu are lipsă.

15

ELENA

Destul... că mă-nfiori—
Atîta scepticism din partea ta!...

D-na BERDEANU

20 Firește
Că-n poezie altfel adesea se vorbește,
Dar să te scap, Eleno, cu orice preț voiesc!

ELENA

Tu n-ai iubit, se vede...

D-na BERDEANU

25

Așa. Mărturisesc
Că dacă este-amorul, afar' din căsnicie,
Bolnavă n-am fost încă de-această nebunie...

(Elena face o mișcare.)

30 în gînd, n-am vreo muștrare să-ți fac. Voi să vedem
De nu este amorul al cerului blestem,
O patimă de creieri, ș-atîta tot. în urmă
Ia spune-mi ce-ți rămîne îndată ce se curmă?...
Nimic decît dezgustul și dezonoarea. Știu
C-Aninoșescu este gentil, și chiar, conviu

41

Că place, și cu ochii că-n inimă-ți vorbește,
Bărbatului tău însă, răspunde-mi, ce-i lipsește?
Vei zice, și aicea te așteptam, că el
E-n toate fără sare și vino-ncoaci defel,
Dar cine garantează că dac-a lui soție
N-ai fi, ș-Aninoșescu ar fi bărbat să-ți fie,
Că mult mai fără sare, în scufă și-n halat,
Nu l-ai găsi îndată ce-ar fi al tău bărbat?

(Mică pauză.)

O l crede-mă, el poate să fie de minune,
Cu el n-ai trăit însă mereu, ca să-mi poți spune
Că-n orișice momente, în veci neschimbăcios,
E-n veci fără defecte, — poetic, — bun, — frumos,
Precum îl vezi acuma?... Cu gândul nu te duci
Să cugeti vreodată, la pat c-are papuci,
Prozaic, ca oricare din oameni, și că poate
Să fie a lui proză mai proză decât toate...
Că, cel puțin, el poate să fie ușurel...
în tine să nu creadă, iar tu să crezi în el,
Că, chiar dacă ar crede, amorul însă trece
Și-n locul lui rămîne dezamăgirea rece...
Eleno... tu taci însă?...

ELENA

Adesea m-am gândit

La toate, și a rupe, adesea am voit,
Dar povârnișul este teribil, și de-aluneci,
în lacrimi, vederea, zadarnic și-o întuneci...
Te duci, că te atrage prăpastia, și vai,
Să te oprești, de cauți, putere simți că n-ai...
Ca tine, mi-am pus toate de mii de ori în față...
Mi-am zis c-a simți spada lui Damocles de-o ată
C-âtîrnă-n veci asupra-ți, e chin nesuferit,
Că este-o infamie să minți neconținut,
Dar, spune-mi, e vrun mijloc să scapi? Și între tine
Ș-amor, — ce barieră în stare este-a ține?

D-na BERDEANU

însoară-1; — lucrul este vulgar, însă mereu
îl văd că izbutește...

ELENA

Ce? Eu să-1 însoar? Eu!
Din brațe, căsniciei să-1 dau ca pe o pradă!...
Mai bine aș vrea cerul asupra mea să cadă!

D-na BERDEANU

Atunci, preferi mai bine rușinea, și-ntr-o zi,
Pe față, s-o vezi dată, oricît te vei păzi,
Să-ți sfărîmi viitorul, și soțul tău, în lume,
Nemaiputînd să poarte o pată pe-al său nume
10 Să-și caute odihna și pacea în mormint?...
Fă cum voiești... Acesta mi-e ultimul cuvînt!

ELENA

Ei bine, da; sunt gata să fac orice; vorbește...
Rușinea?... Oh! Această idee mă muncește
15 Din ziua cea funestă în care am căzut...
Smarando!... Mi-ai fost soră și nu te-am cunoscut!
Rușinea!... — Dezonoarea! — Ce?... Eu, dezono-
rată?...
20 Și stau la îndoială!... Sunt dar o blestemată
Atunci?... îmi merit soarta?... Ei bine, nu: voi fi
Destul de tare-a rupe, ș-amorul a-mi jertfi!
Ca însăși rătăcirea căința mi-e de mare...

D-na BERDEANU

(cu expansiune)

25 îți mulțumesc, Eleno... Vei fi tu însă tare?

ELENA

Da...

D-na BERDEANU

30 Bine. Știi atuncea mijlocu că-mi aleg,
Și c-are Davideasca o fată...

ELENA

în-țe-leg!

(S-aud pași.)

Și iată chiar acuma l-aud... E dînsu... — Vine!

D-na BERDEANU
(îi ia mâna și o îmbrățișează)
Mă duc atunci: Adio, și demnă fii de tine!
(Iese repede. Elena se lasă a cădea pe canapea*)

ELENA
Cît sufăr... O! Dar iată-l...
(Ușa se deschide.)

S C E N A III

GEORGE, ELENA

ANINOȘESCU
Sunt eu, Elena mea!

ELENA
Esti tu?

ANINOȘESCU
15 S-a dus?

ELENA
(stăpînindu-și uimirea)
Departa va fi de mult, — zicea
Că e târziu, firește, să plece pe-nserate...
20 Mi-a spus că-l cheamă însă afaceri însemnate
Ce nu puteau s-aștepte nici un moment.

ANINOȘESCU
Ciudat!
De mine să s-ascundă!... — în fine... — A plecat!...
25 Eleno, niciodată în zilele trecute
De aspirații stinse, de fericiri pierdute,
Nu te-am iubit atîta!

44

ELENA
(cu agitațiune)
Pe niminea? Pe scări, n-ai întîlnit

ANINOȘESCU
Ba-mi pare că-n trecăt am zărit
Pe-amica ta...

ELENA
(cu agitațiune crescîndă)
10 Și dînsa nimic nu ți-a spus oare?

ANINOȘESCU
Nimic.

ELENA
Nimic?... Ei bine!... Ar vrea ca să te-nsoare
15 ANINOȘESCU
Ce glumă?

ELENA
Nu e glumă. E-ntocmai cum îți spui...
ANINOȘESCU
20 Atunci... e lucru lesne să-și puie pofta-n cui!
Mă mir însă, Eleno, că astfel de cuvinte
Le-aud tocmai acuma, ș-acuma-ți trec prin minte...

ELENA
Ei! Ea de bună seamă te-nsoară, George...

25 ANINOȘESCU
Dar...

ELENA
Și tu, nici chiar cu cine să-ntrebi nu vrei măcar...

45

ANINOȘESCU

Eleno !

ELENA

E gentilă.și zestre are bună...
Ne invităm la nuntă de astăzi într-o lună...

ANINOȘESCU

O! Dar...

ELENA

Așteaptă încă puțin...

ANINOȘESCU
(aparte)

A-nnebunit!

(Tare.)

S-aștept?... E lucrul însă...

ELENA

Un lucru isprăvit!

ANINOȘESCU
(aparte)

Desigur e nebună!

ELENA

Ți-am spus că are zestre?...

ANINOȘESCU
(aparte)

imi vine să iau câmpii, să sar peste ferestre!...

(Tare și cu accent glumeț.)

Și n-ai putea a-mi spune cu cine mă însor?...

ELENA

Vrei numele să-i afli?... Nimica mai ușor...
El chiar se potrivește cu cel de-Aninoșescu...

ANINOȘESCU
(pe același ton)

Ei bine... Se numește?...

ELENA

Pipica Davidescu!

ANINOȘESCU

Eleno, dar cu gluma tu te-ai trecut. Ș-apoi
La timp nu e venită acuma...

ELENA

între noi,

Așa e: ai dreptate că nu mai merge gluma...

ANINOȘESCU

Ce zici?

ELENA

Eu zic că totul sfinșit este acuma,
Că lucrul nu mai merge, astfel precum a mers...
Trecutul să rămîie din mintea noastră șters!
Să reîncepem viața din nou, — și fiecare
Să ne-mpăcăm cu gîndul trăind pentru uitare...
Să nu mă-nterupî însă... Nu zice un cuvînt;
Amorul nostru s-aibă al inimei mormînt
Și orice suvenire dintr-însul, să s-aștearnă
Asupra-i, ca frunzișul bătut în vînt de iarnă!
Să rupem trebuiește. Am suferit destul:
De-amor, prin suferință, mi-e sufletul sătul...
Destulă dezonoare am pus pe-a noastră frunte.
Acela ce nu știe o jertfă ca s-afrunte
E mic de suflet. George, fii mare, ș-amîndoi
O stavilă eternă să punem între noi!
Gîndește-te la mine, la soțul meu, la crimă,
De vrei pe conștiință să nu mă aibi victimă,
De vrei să m-aibi în lume prietenă și sor\..
Gîndeste-te... Sunt tare...

ANINOȘESCU
(șovăind)
 Și eu mă simt că mor !
 Ce? Tu să fii atîta de crudă și de rece?
 Ce? Tu să-mi vorbești astfel?...

ELENA
 Ascultă: timpul trece.
 Și orice imputare e de prisos. Crezi tu
 Că dacă sunt ca frunza ce vîntul abătu,
 Putere îndestulă nu mi-a rămas în mine
 Să lupt cu prețul vieții ș-al inimei în fine?...
 Și încă, mai crezi, oare,, că rece de-ți vorbesc
 în piept nu-mi arde iadul? Dar trebuie! Voiesc !

ANINOȘESCU
 Eleno !

ELENA
 E zadarnic orice...

ANINOȘESCU
 Orice?

ELENA
 Grăbește
 Să-mi dai răspunsu-ndată,, Primești sau nu?.
 Vorbește.

ANINOȘESCU
 O! Cerule!

ELENA
 Atuncea voi ști să mor!

ANINOȘESCU
 Să mori?..

Să mori!...

ELENA
 Sunt hotărîtă. Primești?

ANINOȘESCU
(după un moment de ezitațiune și cu o voce stinsă)
 Primesc !... — O !

ELENA
 Jură!

*(în acel moment se aude duruîtul unei trăsurî; Elena
 aleargă la fereastră și, dupăve s-a uitat, strigă cu spaimă.)*
 El!... George ! — Se scoboară și intră...

ANINOȘESCU
 10 înșă eu
 Nimic nu-nțeleg încă!... El, cine?...

ELENA
(cu spaimă)
 Soțul meu!

ANINOȘESCU
 15 *(se repede și-nchide ușa din fund)*
 El?

ELENA
 El! Și tu stai încă!... Fugi! Pleacă!...

ANINOȘESCU
 20 Și pe unde?...

ELENA
(alergînd la ușa laterală)
 Pe-aicea...

ANINOȘESCU
 25 *(Cu decepție.)*
 E închisă...
(Aleargă la dulap, îl deschide și i-l arată.)
 Dar iată... A te-ascunde
 Aicea poți prea bine...

ANINOȘESCU
(cu un gest de refuz)

O!

5 ELENA
(împingîndu-l către dulap)
Iute...

ANINOȘESCU
(pe jumătate în dulap)
Dar...

10 ELENA
(împingîndu-l de tot înăuntru)
Astfel!
(în momentul acela s-aud pași pe scară; Elena căznin-
du-se a încuia dulapul.)

15 Tăcere-acum!

GUGUȚĂ
(de afară, bătînd în ușă)
Eleno!

20 ELENA
(căznindu-se a închide dulapii)
Așteaptă puțintel...

GUGUȚĂ
(zguduind ușa)
Deschide sau sparg ușa!

25 ELENA
Da, da, deschid îndată...
(Elena, care a reușit a încuia dulapu, bagă cheia în
pozunar și descuie ușa odăii; Guguță face irupțiune
pe scenă.)

50

SCENA IV

GUGUȚĂ, ELENA

GUGUȚĂ
(turburat)
5 în fine!... Ce-nsemnează?... Cu ușa încuiată?...

ELENA
(afectînd liniștea)
Nimic...

10 GUGUȚĂ
(uitîndu-se lung prin casă)
Că însemnează ceva însă, îmi zic...

ELENA
Mi-era urît... Și iată!... Mai mult decît nimic!
15 Dar zău, mi-ai tras o spaimă, ș-o spaimă cît de bună!
Plecat în murgul serii să vii-ndărăt pe lună!
Ți s-a-ntîmplat desigur ceva...

GUGUȚĂ
Un lucru mic...

ELENA
20 Dar ce?... Voiesc să aflu...

GUGUȚĂ
(cu ironie imitîndu-i vocea)
Mai mult decît nimic!

ELENA
25 Guguță!... Spune-mi însă...

GUGUȚĂ
(aparte)
Să-i spui?... Ce să-i spui oare?...

51

(Tare.)

Uitasem o hîrtie, și încă de valoare
Că-mi trebuia la țară s-o am numaidecît...
Acum înțelegi totul, Eleno.

ELENA

Pentru-atît
Să te re-ntorci pe noapte, — oricum!

GUGUȚĂ
(aparte)

E turburată !...

(Tare și imitîndu-i vocea.)

Dar pentru-atît să te-aflu cu ușa încuiată.
Oricum!...

ELENA

Guguță, însă...

GUGUȚĂ

Ia spune-mi ce făceai?

ELENA
(cu cochetărie)

Ședeam.

GUGUȚĂ

Ședeai! Atuncea, cu cine îmi vorbeai?...

ELENA

Eu!...

GUGUȚĂ

Fără îndoială; — urcîndu-mă pe scară:
„Tăcere-acum" deodată am auzit de-afară...

ELENA
(turburată)

Citeam... o poezie...

GUGUȚĂ
(aparte)

Că zău s-a-nemerit!
(Tare și cu ironie.)

De-amor ?...

ELENA

Ei!... Nu...

GUGUȚĂ
(prefăcîndu-se liniștit)

Ce-mi pasă, în fine!

ELENA
(cu vioiciune)

Negreșit!

GUGUȚĂ
(uitîndu-se către dulap)

De la dulap, dă-mi cheia, c-aș vrea, dacă se poate,
Hîrtia ce-am uitat-o să caut a mi-o scoate!...

ELENA

Dar...

GUGUȚĂ

Ce?..

ELENA

Poate-năuntru n-o fi.

GUGUȚĂ

Ba e.

ELENA

în jaf

Auzi să-mi dea dulapu !... Și-apoi, — ești plin de praf.
Treci dincolo mai bine și scutură-te iute,
Că-ți caut eu hîrtia și ți-o aduc, — dar du-te!

GUGUȚĂ
(cu ironie)
 Ia lasă ! Și dă-mi cheia... La ce să te-ostenești?

ELENA
 5 Eu? — Nu... — îți jur... din contra că...

GUGUȚĂ
 N-ai ca s-o găsești;
 Dă-mi cheia...

ELENA
(aparte)
 10 Sunt pierdută!

GUGUȚĂ
(apucînd-o de mîna)
 Dă-mi cheia!

ELENA
 15 Niciodată!

GUGUȚĂ
(zguduînd-o)
 Curînd...

ELENA
 20 N-o am...

GUGUȚĂ
(o înlătură cu violență și se repede la dulap)
 Atuncea, — voi ști să-1 sparg îndată!

ELENA
 25 Oprește-te ! Stăi!...

GUGUȚĂ
 Cheia!

ELENA
(rugătoare)
 Ascultă... .

GUGUȚĂ
 5 Nu, nimic!

ELENA
 Aibi milă... te rog însă, ș-ascultă...

GUGUȚĂ
 Cheia-ti zic

ELENA
 10 Nu.

GUGUȚĂ
 Cheia !

ELENA
 15 Nu.

GUGUȚĂ
(înlăturînd'O)
 Atuncea... 'Napoi de-aci, femeie!
(Vrea să se repeadă la dulap.)

ELENA
 20 *(dîndu-i cheia)*

Ei bine ! Na-o.
(Pe cînd Guguță aleargă la dulap, Elena se umflă de ris și îi strigă.)

25 Iadeș!

GUGUȚĂ
(după o secundă de extaz o azvîrle jos cu violență)
 Afurisită cheie !
(Iese furios.)

S C E N A v

ELENA, ANINOȘESCU

ELENA

(repezindu-se către dulap, îl deschide; el iese)

Iesi.
Repede...

(Arătându-i ușa pe care a ieșit și Guguță.)

Pe-aceia...

ANINOȘESCU

S-a dus?

ELENA

(împingându-l spre ușă)

S-a dus; dar fugi!.

Asa.

ANINOȘESCU

(îi ia mâna)

Mă duc.

ELENA

(retrăgându-i mâna)

Adio! Ferește-te de slugi!

(Aninoșescu iese.)

S C E N A VI

ELENA, GUGUȚĂ, ANINOȘESCU

ELENA

(cade pe canapea și după un moment de tăcere)

îți mulțumesc, o, Doamne!...

(Ușile se deschid; Elena se scoală spăimintată.)

GUGUȚĂ

(lăsînd pe Aninoșescu să intre întii)

Poftim și intră, vere,

Sosești la timp. Ascultă să vezi ce e-o muiere...

Sunt furios...

ANINOȘESCU

în fine...

GUGUȚĂ

Stii iadesul ținut

10 Deunăzi?...

ANINOȘESCU

Da; știu, însă...

GUGUȚĂ

Ei! Iacă: l-am pierdut!...

15 O sută zece galbeni... închipuiește-ți, dragă.

C-o rochie a Briolii în ce capcan mă bagă!

ELENA

(aparte)

Respir...

20

GUGUȚĂ

(către Aninoșescu)

Și cînd în sală te-am întilnit...

ELENA

Ei bine?

25

GUGUȚĂ

(către Elena, luîndu-i mâna)

Veneam degrab' iertarea să caut a-mi obține...

ANINOȘESCU

Și eu — veneam o nuntă s-anunț...

GUGUȚĂ

O nuntă?...

ELENA
(aparte)

Mor!

GUGUȚĂ

Ș-a cui e oare nunta?

ANINOȘESCU

A mea, — că eu mă-nsor !... .

GUGUȚĂ

Te-nsori?... Auzi minune !... Se-nsoară-Aninoșescu !...
Și cine ți-e mireasa?...

ANINOȘESCU

Pipica Davidescu!

GUGUȚĂ

Atuncea, vere, bravo !... Elena va purta
O rochie minunată de cununia ta!

ELENA
(către Aninoșescu cu înțeleș)

Da; rochia de pe iadeș!...

GUGUȚĂ

*(înaintînd către public și luînd la braț pe Elena și
pe Aninoșescu)*

Oricum, — mă prind că asta
O să mă-nvețe minte să-mi bănuiesc nevasta!

U N C H I A Ș U L   S Ă R Ă C I E

LEGENDĂ ÎN TREI TABLOURI ȘI ÎN VERSURI

Autorul închină această piesă d-lui general *Chr. Tell*.

P E R S O A N E L E

UNCHIAȘUL SĂRĂCIE

O ȚĂRANCĂ

PETRU călători

PAVEL

STANCU

î-iul ȚĂRAN

II-lea ȚĂRAN

MOARTEA

INTRODUCĂTORUL PIESII

10

PROLOG

(Scena reprezintă un foarte îngust spațiu; — fundul e mascat printr-o cortină. Intrarea unui țăran.

Acest personajiu se află îmbrăcat în haine țărănești de munte. El înaintează în fața scenii, salută și ia cuvîntul.)

Cinstită Adunare, povestea mea e scurtă,
Dar cine-a născocit-o nu este cunoscut,
Iar mulți au botezat-o precum s-au priceput
10 Și-n multe țări pe capu-i s-a frînt cîte o turtă!
Franțuzii au furat-o de pe la talieni;
La rîndul meu acuma le-o iau — ș-am botezat-o
Unchiașul Sărăcie îndată ce-am aflat-o,
Ș-am scris-o s-o priceapă rumâni și moldoveni,
15 Iar de s-o găsi vrunu să zică, — c-o poveste,
Fiind a tutulora, averea mea nu este,
Și că, fiind a obștei, e lucrul cel mai sfînt
Din care nu ai dreptul să iei nici un cuvînt,
Răspundeți-i îndată c-un lucru ce se știe,
20 Că și la noi trăiește „Unchiașul Sărăcie”,
Moșneag de multe veacuri, ș-adesea întilnit
Bătut de vifor, iarna, și vara, prăfuit;
La fiecare poartă îl poți vedea cînd sade
Cerșindu-și gologanul ce-n palmă nu-i mai cade;
25 Cu toate-aceste, dînsu e-arare întristat

Ș-ades se mulțumește pe ce nu i s-a dat
Căci Dumnezeu din ceruri în grija sa îl are...
I-a dat inimă bună, credință și răbdare,
Nădăjduiește-n oameni: nu vede decît frați...
Și dacă, cîteodată, durerile-l apasă
Se luptă: — A lor pradă să pice nu se lasă!
Acum iată-mi povestea, priviți... și ascultați

*(Actorul salută și se retrage repede. Perdeaua cenușie
ce masca fundul scenii se ridică. Scena înfățișează o
priveștiște cîmpenească; plouă și se aud tunete depăr-
tate; la dreapta se vede o casă boierească; gard cu poartă
împrejurul ei; la stînga o colibă. Dinaintea ei o țărancă
tînără spală rufe sub tindă, într-o albie pusă pe o laviță
mai înaltă.)*

TABLOUL ÎNTÎI

SCENA I

*ȚĂRANCA, la urmă PETRU și PAVEL
(Țărancă, la ridicarea cortinei, cîntă cu jumătate
voce și își bate rufele.)*

5

ȚĂRANCA

Răvaș puică, răvaș dragă,
Răvaș de la vornicu
Că-ți vine ibovnicu.

10

(Cu glas tare.)

Las' să vie
Domnu-1 știe,
Calea, trandafiri să-i fie!
Cămășuța i-am spălat-o,
Cu busuioc i-am frecat-o,
Pe trandafiri i-am uscat-o!
Și-n lădiță-am așezat-o!

15

(Bătîndu-și rufele.)

Am așezat-o.
Răvaș leică, răvaș dragă,
Răvaș de la împăratu
Că-ți vine bărbatu!

20

(Cu glas mai tare.)

Las' să vie,
Dracu-1 știe,
Calea, mărăcini să-i fie!
Cămașa de i-am spălat-o,
Tot mai rău i-am imoșat-o,
Și pe garduri i-am uscat-o!
După uși i-am aruncat-o!

(Bătîndu-și rufele.)

I-am aruncat-o!

(Petru și Pavel apar în fundul scenii și înaintează încet. Ei sunt îmbrăcați astfel precum se văd zugrăviți pe biserici sfinții cu aceleași nume. Sunt înfășurați, unul într-o manta roșie, iar celălalt într-una albastră. În picioare, poartă sandale.)

PAVEL

(căt-re Petru)

Depart-e mai fu satu!

PETRU

Ș-apoi, — ce mai furtună!...

(S-aude zgomotul tunetului.)

Ei! Pavele! Ascultă...

PAVEL

Ascult, Petre; tot tună!

PETRU

(storcîndu-și colțu mantalii)

Ce vreme!... Ia te uită, e un întreg potop!...
Dar ce să facem oare să trecem peste hop
Ce zici, bunul meu Pavel?

PAVEL

Ce vrei ca să zic, Petre,
Eu sunt mai ud ca tine și nu știu în ce vetre
Vom fi primiți la noapte; n-ai bani, n-ai adăpost!

PETRU

Și nici o bucățică de pîine!... Strajnic post!...
Ce bun ar fi acuma un colț de jimblă caldă...

PAVEL

5 Și cum ne-ar usca focul de ploaia ce ne scaldă!..
Ne-am încălzi sub vatră și am dormi nițel!

PETRU

(entuziasmat)

Eu aș mînca o ciorbă de borș cu pătrunjel!

10

PAVEL

Prea bine; însă... plouă!

PETRU

(arătînd casa proprietărească)

Te uită: ce mai casă,

15

Ceva pare că-mi spune că adăpost și masă
Avem s-aflăm într-însa. Stăpînul e bogat...
Să încercăm...

PAVEL

20

Desigur că are un palat,
în cît despre avere, aceasta nu se știe;
Or fi amanetate și case și moșie!
Cîți n-am văzut ca dînsu!... O duci pe cît o duci..

PETRU

Și creditorii-n urmă te lasă la papuci!

25

PAVEL

întocmai. De aceea, e numai moartea care
Ne poate da averea de gol la fiecare!

PETRU

30

îmi plac aceste toate și nu mă îndoiesc
Că-n vorbe înțelepte abia mă potrivesc
Cu tine. Dar ia spune-mi: cînd vezi [că] plouă încă,
în drum, sezînd de taină, să bea și să mîncîcă?

PAVEL

Firește c-ai dreptate. Să nu întîrziem.
Că tocmai o femeie zăresc:
(arătînd Țăranca)

5 S-o cercetăm,
Privește-o! Spală rufe... Va ști fără-ndoială
De este-n astă casă* avere ori spoială!

PETRU

10 Ei! Ce mai stai la gînduri?... Aștepți ca să zic: da...
Grăbește-te mai iute că nu mai pot răbda!

PAVEL

Grăbirea niciodată nu naște niscai poame...
Cu-ncet să fierbe fieru...

PETRU

15 S-a fiert, că mor de foame!
*(Pavel înaintază către Țăranca. Petru îl urmează
mai încet.)*

PAVEL

(cu glas miglîșitor)

20 Ce ploaie, jupîneasă, și tot nu s-a sfîrșit;
O vreme ca și asta de mult n-am pomenit,
Și tocma-n toiul verii.

ȚĂRANCA

I-ascultă-mă, mă neică,

25 Eu nu sunt jupîneasă...

PAVEL

(tăindu-i vorba)

Grozavă, vreme, leică!

ȚĂRANCA

30 Așa, de! Tot mai merge. Da' ce poftești acum
De-ai început taifasu cu ploaia de pe drum
Și ce-ai mă rog pe ploaie astfel de te bosumfla

Cînd boabele de struguri dintr-însa mi se umflă?
Ai să mai vezi la toamnă bădanul nostru plin;
Ei! Plouă, Doamne, plouă, ca să mai bem d-ăl vin!

PAVEL

5 îmi place veselia! Ești veselă, și-mi pare
Prea bine...

ȚĂRANCA

Veselia nu este de mirare;
Nimica nu-mi lipsește. Muncesc și mă hrănesc;
10 Dar ce e drept, parale, de cauți, îmi lipsesc!

PAVEL

Pe-atît mai de mirare mi-e vorba dumitale
Că nu e nici o lipsă ca lipsa de parale!

ȚĂRANCA

15 Apoi, pe felul ăsta, boierule, de-ncepi,
Paraua pentru mine nu face două cepi!
Găinile îmi ouă, văcuța îmi dă lapte;
Mănînc cît șapte oameni și mă muncesc cît șapte!
Trăiesc...

20 . *(gest comic arătîndu-și obrazul)*

Precum vezi bine! Da' cară-mi-te-acum
Eu am să-mi văd de lucru, iar dumneata de drum,
Și e tîrziu.

(Ea-și bate rufele și la urmă reia vorba.)

25 Ori uite-ți, tovarășul în cale
Stă potopit în ploaie cu vorba dumitale
La ce-mi tot îndrugi fleacuri și tot mă îndrăgești,
Te crezi la oraș poate și-ncerci să m-amăgești
Cu vreo făgăduială de salbă-ori de scurteică?
30 Dar nu esti la oraș si nu sunt teleleică!

PAVEL

Ba nu; ferească Domnu!

ȚĂRANCA
Atuncea, ce mai sezi,
Că eu sunt așteptată cu rufele, nu vezi?

PAVEL
Ești așteptată? Unde?...

ȚĂRANCA
(arătînd casa proprietare ască din dreapta)
Colea, la chir Ioniță!

PETRU
(care s-a apropiat de Țărancă)
Pe nume, se arată, a fi rumân, leliță,
Și după case, pare a fi un om bogat?

ȚĂRANCA
(aprinzîndu-se treptat)
Firește, după nume, că e rumân curat,
Da'-ntreabă pe moș-popa că-l știe de-altădată,
Că nu-și avea p-atuncea porecla preschimbată;
La curtea boierească era isprăvnicel...
Boierul*își pusese încrederea în el
Pe cînd la secretadă se iscălea Stavrance,
Și biede, a pățit-o cuconu Dumitrache!
Să-l vezi, te strîmbă risu: e-o loază de pitic!

PETRU
Da' bine, leiculiță, de este venetic,
O fi poate la suflet...

ȚĂRANCA
La suflet!... Nu ți-e silă,
La suflet, e o liftă, un zgriptor fără milă,
E-n stare ca să-ți vîndă chiar coaja după pom
Chiar apa de prin ciuturi, văzduhu chiar!...

PETRU
Ce om!

*(Țărancă reîncepe să-și stoarcă rufele. Petru și Pavel
coboară în dreapta scenii.)*

PETRU
Ei! Pavele!...

PAVEL
Ți-am spus-o!

PETRU
Așa. Dar mi se pare
Că nu se păgubește nimic c-o încercare.

PAVEL
Să încercăm.

io PETRU
(făcînd semnul tăcerii)
Tăcere!
*(Petru se îndreptează spre casa proprietarului, bate-n
poartă și ascultă.)*

15 PETRU
(după ce-a ascultat)
Nimic încă; n-aud
Nimic.

20 PAVEL
Uf! Și ce ploaie!... Mă simt așa de ud!

PETRU
Să mai încerc o dată.

PAVEL
Dar dă mai tare, frate,
2:> Că mi-am ieșit din fire.

PETRU
Așteaptă.
(Se duce iar spre poarta și bate din toate puterile.)

VOCEA UNUI SERVITOR
Cine bate?
PETRU
Om bun!
5 VOCEA SERVITORULUI
Ce cauți aicea?
PETRU
Cătam...
VOCEA
10 Vezi-ți de drum!
PAVEL
(apropiindu-se la rîndul său)
Afar' plouă de varsă și s-a-nnoptat acum!...
PETRU
15 Cătam adăpostire.
VOCEA
Auzi neobrăzare!
Ce? Casa boierească e han de drumul mare?
VOCEA STĂPÎNULUI
20 *(mai depărtată)*
Cu ce calici de vorbă stai, Gheorghe, ca un prost?
PAVEL
Boierule, ne iartă, ceream un adăpost
Că plouă și-nnoptează...
25 VOCEA STĂPÎNULUI
Proptește poarta bine
Si lasă-i ca să urle..
PETRU
Bogatul se cuvine
30 De sărăcime milă să aibă.
70

VOCEA STĂPÎNULUI
Marș d-aici!...
Ia pune-te, măi Gheorghe, cu' păru pe mojici.
PAVEL
5 Ce inimă de piatră!
PETRU
Ce om fără-ndurare!
VOCEA SERVITORULUI
Cătați-vă mai iute de cale fiecare!
10 PAVEL
Aidem d-aicea, Petre, că nu este mijloc.
La cei bogați, în casă, săracii n-află loc...
Nu ne-a mințit țărancă...
PETRU
*5 Aidem! Dar ce furtună!
PAVEL
Nu e nimica, Petre!
PETRU
Să mergem...
20 VOCEA SERVITORULUI
Noapte bună.
SCENA II
PETRU, PAVEL, la urmă ȚĂRANCA
PETRU
25 Vai! Pavele!
PAVEL
Vai! Petre!

PETRU
Ce suflet împietrit!

PAVEL
Așa este bogatu?

PETRU
Zi cel îmbogățit!

PAVEL
Mi-e frig!

PETRU
Mie mi-e foame!
*(Țăranca, care și-a sfârșit spălatul, se îndreptază în
acel moment către casa proprietarului cu coșul de rufe
pe cap și-i zărește în drum.)*

ȚĂRANCA
Ce? Tot în drum aicea?

PETRU
Da.

PAVEL
Unde să ne ducem?

ȚĂRANCA
E i! bată-v-ar fericea!
Doar n-eți fi luat cîmpii de ziceți că nu știți
Nici încotro vă duceți, nici unde-o să v-opriți!

PAVEL
Ia dă-ntr-o parte gluma și spune-ne, surată,
Că spre apus e bolta de tot întunecată,
Nu e mijloc, p-aicea, prin sat, să ne faci rost ,
Ca să aflăm la noapte și noi vreun adăpost,
Că n-avem chioară-n pungă și suntem și streini?

ȚĂRANCA
De merge astfel treaba, p-aci printre vecini,
Zău, nu cunosc pe nimini, cu voia dumitale,
Un biet crîmpei de ață să-l dea fără parale!

5 Ar fi, nu este vorba, un suflet de moșneag,
Ce pe la noi se află de vremuri lungi pribeag...
De om cu îndurare. Moș popa chiar îl știe,
Dar vezi că lumea-i zice: „Unchiașul Sărăcie!”
E îmbrăcat în zdrențe ca și un cerșetor...

10 L-au pomenit bătiinii,— bătrîn,— că-i vrăjitor
Zic unii, iar moș Sandu zicea, antărț, că soartea
Nu are să-și mai schimbe, că i-a murit chiar moartea;
Cu toate astea, bine el a făcut la mulți,
De n-o fi la guri rele să crezi și să ascuți...

15 Povețe înțelepte a dat la multe fete
Și n-a lăsat flăcăii ca să le dea pe bete!
Pe mulți din trîndăvie îndată i-a sculat;
A-mbogățit prin muncă pe cîți l-au ascultat!

(Mică pauză.)

20 Acum, de vă e pofta, la el pot a vă duce;
Săracii dau din pîine la mai săraci să-mbuce
Și dacă n-au subt vatră vreo bilbăre de foc,
Pot lesne, călătorii, să afle cîte-un loc.
Și eu am o căscioară, firește, și știu bine

25 C-ar fi de cuviință să vă poftesc la mine,
Dar de un an de zile de cînd am văduvit
Așa, și fel de vorbe-mi-aud necontentit!

PETRU
Să mergem cît mai iute!

30 ȚĂRANCA
Zăbava e de-o clipă;
Să duc rufele astea și mă întorc în pripă!

PAVEL
(mai mult către public)

35 De-ar fi, ca după unul, să judec pe bogat
Atunci fără-ndoială e bun de spînzurat!

PETRU

Dar nu să prea cuvine să-l judeci după unu.
Un rău, de e averea, tot rău-și are bunu,
Și multe milostenii fac mulți...

PAVEL

(batjocoritor)

Așa să fie!

Aidem deocamdată la Moșul Sărăcie !...

(Țăranca iese din curtea proprietarului.)

ȚĂRANCA

Și iată-mă, sunt gata și eu ca să vă duc;
Nainteă dumneavoastră lăsați-mă s-apuc!
(Iese; ei o urmează; cortina cade.)

TABLOUL AL II-LEA

(Perdeaua ridicându-se, scena înfățișează interiorul colibei Unchiașului Sărăcie. În fund, se află o vatră; focul e stins. E noapte. Unchiașul e culcat pe o rogojină lângă vatră. Două lavițe, una în dreapta, alta în stînga. Uși laterale.)

SCENA I

TĂRANCA, UNCHIAȘUL SĂRĂCIE

(Se aude bătînd la ușa din dreapta și după aceea, vocea exterioară a Țărancei.)

10

TĂRANCA

(de afară și bătînd în ușă)

Unchiașule! Deschide!

(Bătînd mai tare.)

15

Unchiașule!

UNCHIAȘUL

(deșteptîndu-se și îndreptîndu-se "spre ușă")

Îndată...

20

Da' cum pe așa vreme de-ntîrziși, surată,
Afară?

(Unchiașul deschide ușa și intră mai întîi Țăranca; în urma ei se arată Petru și Pavel.)

SCENA II

ȚĂRANCA, UNCHIAȘUL SĂRĂCIE, PETRU
și PAVEL

ȚĂRANCA

Lasă vorba și vezi de le fă rost
La doi drumeți în lipsă de hrană ș-adăpost.

UNCHIAȘUL
(căt-re Petru și Pavel)

Poftiți, mă rog!

(Căt-re Țărancă.)

Vecină! Aprinde-o luminare
Și uită-te-n firidă că e pe cât îmi pare
Un sfert întreg de pline pe care-lam oprit
De azi. Cîteva pere mai sunt.

(Căt-re călăt-ori.)

Bine-ați venit!

PETRU și PAVEL

Să-ți dea Dumnezeu bine!

UNCHIAȘUL

Cu bine să vă fie!

(Cu mîhnire.)

De ce nu poate-acuma Unchiașul Sărăcie
Să vă întind-o masă, așa precum ar vrea!...
Dar sunt săraci,— săracii!

PAVEL

Ai zis o vorbă rea.
Sărac e numai omul ce-n pieptul său nu are
O inimă frățească!

PETRU

Bogatul cît de mare
De-o fi sărac la suflet, la toate e sărac!

ȚĂRANCA

(care pînă atunci s-a îndeletnicit cu de-ale casei, aparte)

Boierilor, pe dată mă-ntorc.

(Iese.)

5

UNCHIAȘUL

Cu păr umflate

N-am jețuri de damască pe droturi așezate,
Am numai două laviți pe care le vedeți...

10 Poftiți și dumneavoastră pe ele de ședeți
Că le-am făcut eu singur și-n multe vremuri grele
Destui' frunțași de-ai țării s-au odihnit pe ele!

P-atuncea, altă vreme era, dar a trecut!...
In ușa casii mele Maghieru a bătut;

15 Iar prigonit de soartă, mintosul Iliade
Veni și el la urmă. Ce oameni cumsecade!
Cunosc și pe Bălcescu, prieten sunt cu Tell;
Pe lavițele mele, cu toți au stat nițel!

ȚĂRANCA

(întrînd cu o ploscă de vin și cu felurite de-ale mîncării)

20 V-aduc pește d-ăl proaspăt că-mi rămăsese-acasă,
Și vin d-ăl bun, o ploscă!

PETRU și PAVEL

îți mulțumim!

UNCHIAȘUL

25 Pe masă
Ia pune-le, vecină, și-ntinde un peșchir!

(Căt-re călăt-ori, mișcînd masa.)

Ea nu este făcută din lemn de trandafir,
Precum vedeți, și încă, e șchioapă într-o parte,
30 Dar bine că s-o aibă, rumânii mai au parte!

ȚĂRANCA

Poftiți si lasă sfatu!

(Petru și Pavel se așază la masă și mîncîcă.)

PAVEL
Arare ammîncat
O jimblă-atît de bună!

5 PETRU
Ce pește minunat!

ȚĂRANCA
(*către Unchiaș*)
Vecine, ia îmbucă nițel din astă pîine...

10 UNCHIAȘUL
De-o fi destulă, las-o, că este zi și mîine î

ȚĂRANCA
încal, încearcă vinu. E bun.

UNCHIAȘUL
(*gest de refuz*)
15 îți mulțumesc !

ȚĂRANCA
Ne-ascunzi vreo supărare atuncea?

PAVEL
Bănuiesc

20 Că trebuie să fie așa.

UNCHIAȘUL
Pe cît trăiește
De multe mai dă omu, ș-adesea se mîhnește.

PAVEL
25 Dar spune-ne și nouă, Unchiașe, de ce-ai dat?

UNCHIAȘUL
Asemenea-ntîmplare la mulți s-a întîmplat
Și-n zile c-ale noastre e foarte-obicinuită:
Averea nimăruia nu este ocrotită;
30 La sat și la orașe, pungașii s-au prăsit

De cînd avem legi multe, mai mult ne-am prăpădit!
Iertați-mi supărarea. Dar toat-a mea avere,
Nu e vrun lucru mare, și grije mari nu cere;
Ce am este de față. De casă rezemat
5 Mai am un pom afară cu roade încălcat.
De-o vîrstă e cu mine și frate mi-este dînsu,
La umbra-i de prieten, adesea îmi vârs plînsu
Și poamele-i, adesea, ca o cerească mană,
10 La vremuri de nevoie sunt singura mea hrană,
Și nu iubesc pe lume nimic ca părul meu!

PAVEL
Să-l binecuvînteze, din ceruri, Dumnezeu!

PETRU
Ei bine?...
15

UNCHIAȘUL
Adineauri, ieșisem pe răcoare,
Și stam în pragul ușei în scăpătat de soare,
Cînd, ochii rîdicîndu-i, în păr, mă pomenesc
20 C-un drac de flăcăiandru pe care îl zăresc
Din pere că-mi culege, zdrobind bieteale crece,
Și pîn' s-alerg a-1 prinde, pîrleazu mi-1 și trece!

PAVEL
Cei răi sunt mulți la număr; cei buni, de sunt, se duc]

PETRU
(*către Pavel*)
25 Așa e; dar ascultă...

ȚĂRANCA
Auzi ce dalhauc!

UNCHIAȘUL
30 La.ușă cînd băturăți, mîhnit adînc în mine
Eu tocmai mă culcasem...
(*După o pauză.*)
Nu sunt, că mă știu bine,
Răutăcios la suflet, da' "trebuie s-o spun,
35 Aș vrea de astă dată să pot ca să-mi răzbun...

Aș vrea, dac-ar vrea Domnul hatîru să mi-1 facă,
Să-mi pironească hoțul înțepenit pe-o cracă,
Și ca să se coboare din pom, să-1 văd plîngînd
Că umilit mă roagă, de frică tremurînd,
Iar eu, rizînd cu hohot de-o astfel de ocară,
l-aș zice: „Mai mînîncă, flăcăule, o pară,
Că roade minunate ca iestimp n-a mai fost
Și nu-și păzește păru Unchiașu ca un prost!”

PAVEL

Dorința dumitale deloc nu e semeață.

PETRU

E o dorință dreaptă...

ȚĂRANCA

Și este și glumeață!

PAVEL

(către Petru, aparte)

îmi pare c-ar fi lesne astfel să-1 mulțumim...
Cum dai cu socoteala și tu?

PETRU

Să i-o-mplnim!

PAVEL

(către Unchiaș)

Unchiașule, ascultă: eu știu că, cu credință,
Oricine izbîndită își vede-a lui dorință;
Ne vom ruga de-aceea și noi lui Dumnezeu,
Hatîru să ți-1 facă.

ȚĂRANCA

Mă voi ruga și eu!

UNCHIAȘUL

Amin! Și să v-asculte, că glasul meu nu are,
încăi pînă acuma, la el, trecere mare;
în cumpăna cerească atîrn foarte puțin!

\
j
;
!

PAVEL

Credință și răbdare să aibă-orice creștin,
Că mai întîii ne-ncearcă, ș-apoi ne răsplătește;
Nu te-ndoi, Unchiașe, și-n el: nădăjduiește!

5

UNCHIAȘUL

Am plîns, adesea poate, dar nu m-am îndoit!

PETRU

(care în timpul acela a deschis ușa și s-a uitat afară)

S-au spart cu totul norii și luna s-a ivit.
10 Privighetoarea-n frunze s-a deșteptat. Pe vale
Se-ngîn-apele limpezi cu cîntecile sale
Și cred că ar fi vremea ca să plecăm acum,
Că vara, pe răcoare, mai lesne e la drum.

PAVEL

15 Afar' de nu mai plouă... Să mergem! Ai dreptate..

(Către Unchiaș.)

îți mulțumim, Unchiașe!

(il ia de mîna și se îndreaptă spre ușă.)

PETRU

20

(mulțumindu-i asemenea)

Rămîi cu sănătate,
Și dea Dumnezeu, mîine, să fie altă zi!

(El urmează pe Pavel care în acel moment trece pragul.)

UNCHIAȘUL

25

De orice neajunsuri îl rog a vă păzi!

ȚĂRANCA

(către Unchiaș după ce au rămas singuri)

încăi, drumeții noștri au parte că e lună!
Ce oameni de ispravă!

30

UNCHIAȘUL

Firește!

ȚĂRANCA

Noapte bună!

(Iese.)

UNCHIAȘUL

(Închizându-și ușa se duce spre rogojina de Ungă vatră)

Acuma este vreme ca să mă culc și eu
Că cine știe, miine!... Credință-n Dumnezeu!

(CORTINA CADE)

T A B L O U L A L I I I - L E A

Pârul Unchiașului Sărăcie

(Priveliștea înfățișează, la ridicarea perdelei, grădina Unchiașului. În mijloc, un pâr mare și stufos încărcat cu roade. În fund se zărește, după pom, coliba Unchiașului.)

S C E N A I

(Stancu intră uitându-se cu sfială împrejur spre a nu fi văzut. Pe umăr poartă o scară, o reazemă de pom, urcă repede așezându-se călare pe creștile cele mai înalte și începe a culege pere și a-și umple sînul cu dînsele. Unchiașul strănută dinăuntru colibei. Stancu se încearcă atunci să sară jos și strigă mai întîi mirat și pe urmă îngrijit.)

STANCU

Da' ce-o mai fi și asta, că parcă sunt o birnă?
O sută de ocale picioarele mi-atîrnă;
Cîrceie prin tot trupul le simt că mi se pun...
Da' ce-o mâi fi și asta?... Sunt beat ori sunt nebun?...

(Face noi încercări spre a se da jos.)

Sunt slab ca o muiere, și gîtu mi se frînge
Iar fiecare creacă ca cerc de fier mă strînge;
De-o fi ca să se afle, cu hohot prelungit
Tot satul o să rîdă...

S C E N A II

STANCU, UNCHIAȘU

UNCHIAȘU
(zărind pe Stancu)

Ei! Iată că-n sfârșit
Te prind cu rața-n traistă...

STANCU
(aparte)

M-a prins!

(Tare.)

Mă voi supune
La orice plăți, dar pomul ți-e fermecat!

UNCHIAȘU

Minune!

(Aparte.)

Ce oameni astă-noapte am ospătat?

STANCU

Dă zor
A mă scăpa dintr-însul, Unchiașule, că mor!

UNCHIAȘU

Fiindcă, împlinită îmi văd a mea dorință,
Ascultă-mă, băiete, e-a Domnului voință
Ca să rămii acolo că astfel ți-a plăcut î
Să-mi furi perele mele, pungașule,-ai știut?

STANCU

Unchiașule, mă iartă.

UNCHIAȘU

Așteaptă-mă o țiră...
Unchiașul nu se lasă prin barbă să-i faci diră!
Am să te fac pastrama!... Am să te ard de viu!
Am să-ți arăt eu ție, așteaptă-mă că viu!

STANCU

(strigînd și zbatîndu-se în pom)

Unchiașule! Se duce!... Fiorul mă petrece:
Auzi! Să mă prăjească de viu ca pe-un berbecu î

5 (După un moment.)

Săriți că mă omoară! Săriți! M-am prăpădit...
Și nu m-aude nimini!

VOCE

(în apropiere)

10 Cumetre,-ai auzit?
P-aicea, pe aproape, un om e în primejde...

STANCU

(strigînd mai tare)

Săriți că mă jupoaie! Săriți!

15

VOCILE

(apropiîndu-se)

Sosim! Nădejde!

S C E N A III

î-tiul ȚĂRAN, AL Il-lea ȚĂRAN, STANCU

20

î-tiul ȚĂRAN

Da' ce, de zbieri acolo, măi Stancule?

STANCU

Să știți

Că-n pom e Ăl-din-baltă! M-am prăpădit! Săriți

25

AL n-lea ȚĂRAN

Că vino-ți în simțire!

î-tiul ȚĂRAN

Ori de-ai băut, băiete,
Un alt ciocan de țuică mai bea-1 să te dezbețe!

STANCU

Uf! Uf!

î-tiul ȚĂRAN

Ce zici, cumetre?

AL ii-lea ȚĂRAN

E, zău, un ticălos!

STANCU

Mă string crăcile toate și nu mă pot da jos!

î-tiul ȚĂRAN

10 Descurcă-te din ele! .

STANCU

Mi-âm rupt bieteale șale!

Și mă încerc zadarnic să mă cobor la vale!

î-tiul ȚĂRAN

15 Eu cred că se cuvine, cumetre, să urcăm
Că nu putem acolo așa ca să-l lăsăm!

AL n-lea ȚĂRAN

Să ne urcăm!

î-tiul ȚĂRAN

20 Atuncea, așteaptă, ține scara!

(El se urcă și se așează-pe o cracă. Tovarășul său îl urmează și amândoi vor ca să apuce pe Stancu și să-l dea jos.)

AL n-lea ȚĂRAN

25 *(mirat)*

Ce naiba!

î-tiul ȚĂRAN

(zbătându-se între creci)

Mi se pare că am pățit ocară!

AL n-lea ȚĂRAN

(zbătându-se asemenea)

Cumetre, mi se pare că sunt legat curmei,
De fiecare cracă, c-o funie de tei!

STANCU

(cu un fel de mulțumire)

V-am spus-o.

î-tiul ȚĂRAN

Nu e glumă, și vraja este mare;

io Ce crăci afurisite!

AL n-lea ȚĂRAN

Au! Au! Biata spinare!

î-tiul ȚĂRAN

Unchiașul Sărăcie e drac dar, nu e om!

S C E N A IV

ACEIAȘI, UNCHIAȘUL

(Unchiașul, zărindu-i, lasă să-i scape jos brațul de nuiete ce aducea ca să afume pe Stancu cu dinsele.)

UNCHIAȘUL

20 Ce văd?... E cu puțință! Sunt trei acuma-n pom!
Sunt trei! Atît mai bine! Să-i pui pe toți la fumuri!
Ce?... Trei sunteți acuma, pungașilor de drumuri?
Ce?... Astăzi toată lumea dă iama-n părul meu?

î-tiul ȚĂRAN

25 Nu suntem oameni d-ăia, Unchiașule, că eu,
Cît și cumătru, uite, am vrut ca ajutoare
Să înlesnim pe Stancu din păr să se coboare.

SCENA VI

UNCHIAȘUL, MOARTEA

(Moartea se arată în fundul grădinii sub trăsurile unei frumoase și tinere femei. Părul său e lung și-i cade deznodat pe umeri. Ea este îmbrăcată într-o rochie de gaz albă împodobită cu ghirlande de flori de siminoc și de tufânică. în mină poartă o coasă de argint. Fruntea îi este încoronată cu o diademă de foi de chiparos și de flori de siminoc. Ea înaintează, alunecând pe parchetul scenii, maiestoașă și palidă ca o fantomă. Când sosește lângă Unchiașul Sărăcie, care nu o vede, îl lovește prietinește pe umăr. Unchiașul nu se scoală de jos, ci se întoarce către dînsa, în profil, fără ca să se arate neliniștit.)

10

15

Unchiașe Sărăcie!
Sosesc! Mă cunoști oare?

UNCHIAȘUL
(cu liniște)

20

Prin casele din sat
Eu te-am văzut adesea intrînd neîncetat;
în negre, sovonită erai; te cunosc bine:
în urma dumitale, lași lacrimi și suspine
Iar cînd te-arăți pe lume cu cite-un suflet zbori
25 Spre lumea vecinicii.

MOARTEA

Si nu te înfiori?

UNCHIAȘUL

30

Nu. Cel poftit ca mine l-a viețuirii masă,
Nu poate rău să-i pară de pîinea ce-o mai lasă
Și nici de picătura din vinul oțetit
Cît a rămas în ploscă.

90

MOARTEA

Rar lucru, negreșit!
Asemenea cuvinte le-aud întîia dată...
Și toți deopotrivă cer viață-ndelungată;
Ciobanul și-mpăratul, hatîru să le fac
Mă roagă deopotrivă!

UNCHIAȘUL

Afară de sărac!
(Sculîndu-se.)

io

Ascultă-mă: în lume, ce vrei ca să mă ție?
Eu n-am copii, nevastă, tarlale, ori moșie!
De mic în suferință m-am pomenit. De mic,
Zadarnică-mi fu munca și n-am avut nimic!
Călătoria mare, n-aveam de.gînd, firește

15

S-o-ncep de pe acuma; dar gata sunt, lovește!

(După o tăcere.)

20

Că se-ngrozesc de moarte zgîrciții, mă pricep,
Și-ndrăgostiții tineri cîți dragostea și-o-ncep,
Că au și unii ș-alții comori dăinuitoare
Și pot ca să te vadă, urîtă,-ngrozitoare!
Dar eu, ce n-am nimica, într-altfel te privesc:
Te văd așa frumoasă,— și simt că mă topesc
La flacăra din ochii-ți, cu săgetări senine,
Curată ca si focul ce arde încă-n mine!
25 O mumă este moartea cînd ești nenorocit,
Și groapa este leagăn adînc... și liniștit!

MOARTEA

Astfel, nu ai pe nimeni? De nimeni rău nu-ți pare?.

UNCHIAȘUL

30

(uitîndu-se împrejur)

De niminea, afară de pomul ăsta, care,
Mi-a fost al meu prieten; și te-aș ruga,—nițel
Să mai mă lași,— o pară ca să culeg din el!

MOARTEA

35

De-mi ceri numai atîta, mîncîncă și grăbește...

91

UNCHIAȘUL
(uitându-se la păr și scârpînîndu-se în cap)
Dar cum să te urci oare cînd trupul șovăiește...
Cînd ești bătrîn ca mine?...

MOARTEA
Aidem! Te înțeleg!
Mă voi urca în locu-ți, o pară să-ți culeg
Căci voi ca pentru tine să fiu ca și o mumă,
Unchiașule!

(Ea se urca repede și îi azvîrle o pară.)

Na para, mănîncă, și...

(Mirată.)

Ce glumă?

(Zbătîndu-se între ramurile părului care a prins-o.)

Au! Crăcile cu toate de mijloc m-au coprins,
Unchiașule! Ia seama!

UNCHIAȘUL
(mirat însuși)

Ce?... Pomul mi te-a prins?

MOARTEA
(supărată)

Ființă muritoare! Ia seama! L-al meu nume,
Tot tremură, și totul, supus îmi e pe lume.
Dac-aș rămîne-aicea un ceas, cu susu-n jos
Se va răsturna totul și va umbla pe dos,
Iar relele în matcă se vor umfla ca marea.

UNCHIAȘUL
(cu o spaimă nuanțată de voioșie)
Pre legea mea, îmi pare ciudată întîmplarea,
Și renghiul mi se pare că este bunicel
Măcar că niciodată nu m-am gîndit la el!
Fiindcă însă dînsul s-a întîmplat, se cade
Ca să rămîi acolo...

(El mușcă din pară.)

MOARTEA
(înfuriată)

Ce zici?

UNCHIAȘUL
(cu gura plină)

5 Eu zic că-ți șade
Acolo de minune...

MOARTEA

10 îți bați și joc de mine,
Unchiașule! Dar crede că n-o să-ți meargă bine...
(Zbătîndu-se înfuriată.)

Prea mare cutezanță! Prea mare-n adevăr!
Bucăți am a te face!...

UNCHIAȘUL
(îndesat)

15 Vei rămînea în păr!

MOARTEA
(cu glas rugător)

20 încai gîndește-atuncea, și spune, vrei tu oare
Să vezi mereu că răii se încălzesc la soare
Neturburați de nimeni, de nimeni pedepsiți?

UNCHIAȘUL

25 Așa! Dar spune-mi mie, să vii ca să înghiți
Pe-un biet bătrîn ca mine ce n-are nici o vină,
Se cuvenea, cînd lumea, de oameni răi e plină?

MOARTEA

Abia în cartea soartei asemeni taine-ncap —
Cam vrei să știi prea multe!...

UNCHIAȘUL

f 30 Eu? Nu. Voi ca să-mi scap

Aceste zile lîncezi ce gata stau să pice

Subt secera-ți cumplită ca niște biete spice,
Și sunt degeaba toate; E greu să m-amăgesc;
Rămii în pom, cumătră, că Voi ca să trăiești!

MOARTEA

O! Iată-mă acuma în mîna lui! Pieire!
Eu, Moartea., sunt învinsă!

(Schimbînd tonul.)

Dar vino-ți în simțire,
Unchiașule, și singur, gîndește-te puțin
Că-n mine se sfîrșește nevindecatul chin
Al celor care sufăr, zbătîndu-se cu trudă
Subt foarfece de doftori intrînd în carne crudă!
Gîndește-te că firea preface ce-a făcut,
Și că mormîntul este cazanul cel tăcut,
Din care ies adesea, la viață, mii de fluturi,
Cu aripe de aur, cu miere în săruturi,
Gîndește-te că stîrvul pe care, în mormînt,
L-arunc fără de milă și-l copăr cu pămînt,
Îl tot frămînt acolo, de-l scot din nou la soare
în iarbă încolțită sau flori mirositoare!
Zic unii că menirea îmi este de călău,
Dar nu! Menirea-mi este să ar pămîntul rău!
Mă-mpinge soarta oarbă în mersu-mi fără seamăn
Și a reînvierii sămînță o tot seamăn
De veacuri. Nu sunt moartea! Reînvierea sunt!
Pămîntul naște totul, bag totul în pămînt,
Ca-n sînu lui de muma să se-ntregească iară
Și re-ntregit o dată, sa dea din nou afară.

(Mică pauză.)

Zadarnic cleteni capul așa, cînd mă ascuți...
Prea-ncet sosesc adesea în lume, pentru mulți!
Cu brațele deschise, sunt mulți care m-așteaptă
Să le-ncunun viața ca o răsplată dreaptă
Și să le dau odihna de care-au fost lipsiți!
N-auzi, cum de pe-acuma, atîți nenorociți
împovorați de chinuri, în jalea lor adîncă
Mă cheamă, plini de spaimă că nu mai sosesc încă?...

N-auzi, bătrînii-n două de vîrstă-ncovoiați,
Că-ncep ca să se creadă de Dumnezeu uitați,
Și grija, dînd deoparte, își uită de-al său nume?.

UNCHIAȘUL

5 Le-aud, și le știu toate, și înțeleg că-n lume
Menirea dumitale e rău trebuincios
Și Omenirii noastre că-i vine spre folos!
Dar ceea ce nu poate deloc în cap să-mi între
10 E cum de-ai avut gîndul să vii grăbită, dintre
Atîți oameni, pe mine ca să m-alegi acum,
Că zău, nu te chemasem aicea nicidecum!

(Mică pauză.)

încai, de alegeai vremea, mă mai puteam pricepe
Dar cum?... Vii tocmai astăzi cînd binele începe
15 Și mie să-mi zîmbească nițel? Nu mă-nvoiesc.
Te las, lasă-mă însă cîtva să mai trăiesc!

MOARTEA

(apăsînd)

Vrei să trăiești?

20

UNCHIAȘUL

Firește! Ciudată întrebare!
Mărturisesc că astăzi dorință n-am mai mare!
Gîndește-te mai iute să hotărăști, te rog,
Că nu am ajuns încă nici gîrbov, nici olog,
25 Să nu mai am cu traiul nimic de împărțea!

MOARTEA

Un om să-nvingă Moartea ș-a ei orînduială!...
O! E grozav! Voi însă, Unchiașule, să fiu
De omenie astăzi, și-n seamă ca să-ți țiu
30 Dorința: Hai!... Fii vesel. Mă învoiesc. Trăiește!
Dar drumul de aicea să-mi dai, vezi de grăbește;
Un biet bolnav m-așteaptă să viu ca să-l sugrum,
Cu doftorul alături, ce-i dă răvaș de drum!

UNCHIAȘUL

Ești slobodă !... Coboară!

(Cu blindețe.)

Cu îngrijiri mai dulci
Fii însă pentru-aceia ce-n groapă când îi culci
Le poți citi pe frunte c-au fost goniți de soarte
Și că nădejdea toată ce-avură,— era-n moarte !

MOARTEA

(coborâtă din pom)

Mă duc!... Și ține minte: n-am multe ca să spun,
Dar ai să mă chemi singur, iar eu, ca să-mi răzbun,
Nu am să viu vrodată să-ți schimb ursita ție:
Ai să trăiești cât lumea, Unchieșe Sărăcie!

(Moartea se depărtează repede. Unchiașul reintră în colibă încet după ce* repetă acest vers ca un ecou.)

Ai să trăiești cât lumea, Unchiașe Sărăcie!

(Cade o cortină intermediară care acopere pomul și rămasul scenii. Introducătorul piesii reintră.)

EPILOG

SCENA VII

INTRODUCĂTORUL

5 Acesta îmi e basmul, dar pînă se va pune
în cumpănă, am încă vro două vorbe-a spune
Ș-anume: Că noi suntem în zile de nevoi
Căci „Sărăcie”, încă, trăiește printre noi!
Cu toate-aceste, soarta îi e-mbunătățită,
Și-ncepe ca să-și ducă mai lesne-a lui ursită!
10 Dar are ca să vie o vreme ce-așteptăm,
Ș-atunci, vom fi în stare deplin să i-o schimbăm,
6 vreme de dreptate, de muncă, de frăție,
Și nu va mai fi-n lume, prisos, nici sărăcie!

(Actorul salută, cortina cade.)

C U Z A - V O D Ă

SPECTACOL ORIGINAL: UN ACT ÎN VERSURI

P E R S O A N E L E

CUZA

ELENA DOAMNA

UMBRA LUI TRAIAN

UMBRA LUI MIHAI

UMBRA LUI ȘTEFAN

ȚĂRILE-UNITE (infățisate prin două țărance, legate
cu lanțuri de trandafiri una de alta)

UMBRA TRĂDĂREI (infățisată de un corp cu mai
malte cipete, csle ale oan^nilor de la 1856)

ȚĂRANUL ÎMPĂMÎNTENIT (purtînd la mîini și la
picioare lanțuri rupte)

CEI DOI FII AI LUI CUZA

UN ARNĂUT

UN DELEGAT AL ADUNĂREI DEPUTAȚILOR

Deputați, ofițeri, soldați.

(S^ n i ss patrecs în Iași, în noaptea alegarei d3 domn.)

*(Scena: o cameră de culcare; pat cu polog în fund,
în fața publicului. Uși laterale. Sofa. Scaune. O masă.*

Două candelabre aprinse.)

S C E N A I

CUZA, ELENA
(Ei stau pe sofa.)

ELENA

îți arde mîna... Iată: ghicesc... Tu ai jucat
Din nou pierzîndu-ți banii la stosul blestemat.
De-ai pierde numai banii — dar chiar și sănătatea
Ți-o pierzi — și tu-mi juraseși...

CUZA

Te rog, aibi bunătatea;
Eleno, și m-ascultă... Mi-era de tot urît
15 Ș-am vrut numai în glumă să joc.

ELENA

în glumă!... Cît
Te costă oare gluma?

CUZA
(*încurcat*)
Nimic... o secătură...
Dar cad de oboseală și somnul mă cam fură.

5 ELENA
Și ce? Să dormi când e alegere de domn?

CUZA
Aleagă-se în pace oricine...
(*Cască.*)
10 Mi-este somn...

ELENA
Alegerea lui Negri e sigură se pare...

CUZA
Ei! zău dacă se știe... E multă dezbinare.
15 Eu cred că, dimpotrivă, Sturziștii sunt mai tari
Căci au în a lor parte atîți proprietari...
Moldova jumătate le cade pe moșie...

ELENA
Dar dacă este vrajbă și ceartă pe domnie...

20 CUZA
Eleno, toate bune...
(*Cască.*)
ELENA
Văd însă că ți-e somn...

25 CUZA
Și e mai dulce somnul decît s-alegi un domn...
Mă culc deocamdată așa cum sunt,— căci poate
La noapte să se-ntîmple răzmeliță-ntre gloate.,
Acuma, noapte bună.

102

ELENA
Te las ca să te culci.

CUZA
Faci bine. Noapte bună.

5 ELENA
(*aparte*)
Ce grabă! (*Tare.*) Vise dulci.

S C E N A II-a

CUZA (*singur*)

10 CUZA
(*sculîndu-se și descheind tunică*)
în fine... Da: sunt singur...
Aidem! să uit o clipă
De trai, de griji, de țară, de-a banului risipă...
15 (*Stingînd cîteva luminări, către pat.*)
O! pat! Nu este somnul mai bun, mai cu folos,
Decît să mergi acolo, s-alegi vrun ticălos?
(*Mai stinge luminări.*)

20 Și am pierdut o sută de galbeni pe un rigă...
Norocul și-a dat mîna la joc ca să mă frigă.
(*Sade pe pat și zice versurile ce urmează, culcat cu
fața către public.*)

De-o-nvinge Vogoride, atunci pîrjol și foc...
De astăzi joc pe dama... Noroc!
25 Noroc!
Noroc!
(*Adoarme; muzică în surdina. Rampa se coboară și
o cortina de gaz albastru se lasă peste scenă. Cuza se
vede dormînd.*)

103

S C E N A III-a

CUZA, UMBRELE

(Umbra lui Traian se arată din dreapta scenei și năvălește cu pășuri și gesturi automate către pat.)

UMBRA
(voce gravă)

El doarme?

(Pauză.)

Dormi, căci soarta în locul tău veghează
Și Dacia, sub tine, în parte, o-ntrupează
Din nou...

CUZA
(dormind)

Un om aicea?... Prieten sau dușman,
Răspunde-mi cum te cheamă și ce voiești?

UMBRA

Traian.

CUZA

Traian?... E cu puțință? Traian? Dar poruncește
Să fac orice și gata voi fi la tot...

UMBRA

Domnește!

CUZA

Eu domn? Eu?

UMBRA

Pentru-aceasta mormintul mi-am lăsat.
Nepoate, ș-al meu suflet în toți s-a strecurat...
Sub tine-apar unite surorile-amîndouă
Și Dunărea pe țărnu-i revede-o Romă nouă.
Fii bun, fii drept, fii mare — coroanele sosesc.

(Trece în stînga și rămîne nemișcată.)

CUZA

Dar cînd? Dar cum? Vorbește-mi, Traian.

(Se uită împrejur.)

Nu-1 mai zăresc
Nimic... ca o nălucă s-a dus... — Ce aiurare!

(Umbra lui Ștefan intră și s-apropie de pat.)

CUZA

De astă dată însă ești tu, Ștefan cel Mare,
Te recunosc...

10

UMBRA

Tăcere!

(Umbra își scoate mantia domnească și coroana și le depune pe pat.)

15

Acuma, să trăiești,
Moldova multă vreme ca domn s-o stăpînești...
Ce n-au putut să facă străbunii tăi, vei face...
La mal vei scoate țara prin cirna ta dibace
Și pregătind cu-necetul marelui viitor,
Vei ridica opinca la rangul de popor.

20

UMBRA LUI MIHAI

(Ea a intrat în timpul versurilor zise de Umbra lui Ștefan. Către aceasta.)

25

Ștefan, și eu, din parte-mi, dorind să se-nfrățească
Cu dulcea ta Moldovă cîmpia românească,
I-aduc a mea coroană — și mina țî-o întind.

(Depune tradiționala lui căciulă lingă coroană și întinde mina lui Ștefan.)

UMBRA LUI ȘTEFAN

30

A mea de azi-nainte de-a ta n-o mai desprind...
Mihai, Călugărenii sfințesc a ta mărire.

UMBRA LUI MIHAI

Și tu ai viața toată drept cîmp de nemurire.

CUZA

Dar mie ce-mi dați oare, măreților eroi?
Ce glorie-mi va face mîndria-n lume?

ȚĂRILE-UNITE și ȚĂRANUL DEZROBIT

5 Noi.

CUZA
(mirat)

De cînd se află-n stare un om și două fete
A laurului frunză s-amestece în plete?
10 Mihai, Ștefan, răspundeți...

UMBRA MOLDOVEI

Vei ști... fii liniștit.

UMBRA ROMÂNIEI

De cînd și om și fete au nume strălucit.
15 Privește-mă mai bine: ca slovă lîngă slovă
Cu mine stă unită surora mea Moldovă.
Și tu, ce faci minunea unirei noastre, ești
Mai mare ca toți domnii bătrînelor povești...
Trăiască Voda-Cuza, trecut la vecinicie,
20 Căci noi dacă ne ducem se naște-o Românie.
(Umbrele se așază lîngă celelalte. Țăranul rămîne.)

CUZA
(către Țăran)

Dar tu, cine ești oare?

25 ȚĂRANUL
Țăranul dezrobit.
(Trece în stînga.)

CUZA

Ce soartă — ce mărire — ce vis...
30 (Umbra Trădărei, care a intrat nainte de a se zice ver-
sul de mai sus, întrerupe.)

106

UMBRA TRĂDĂREI

Si ce sfîrsit!

CUZA
(cu groază)

5 Cu capete mai multe, născînd înfiorarea,
Dar tu, grozavă umbră, ce nume porți?

UMBRA

Trădarea!

(Trece în stînga.)

io UMBRA MORȚEI, ținînd de mîină pe a POSTERITĂȚEI

Și eu, ce-i merg în urmă, sunt Moartea — însă eu
Sunt mama care duce pe om la Dumnezeu.
M-arăt tocmai atuncea cînd nimini nu m-așteaptă
Dar eu aduc cu mine Posteritatea dreaptă
15 Să judece senină pe mici ca și pe mari...
Privește-o: ea-ți depune coroane funerari.
(Depune la picioarele patului coroane și trece în stînga.)

PRINȚII
(fii ai lui Cuza, în uniforme de soldați)

20 Iar noi, iubite tată, urmașii tăi în lume,
Spre țința lui măreață vom duce al tău nume
Căci vrem ca toți românii cu glasul întrunit
Să strige: „Vodă-Cuza trăiește, n-a murit”.

UMBRA STRĂINISMULUI
(șoptind către Umbra Morței)

25 Nu crede... Mort odată, va fi și moartă slava...
Să lupte n-au să poată... în mîină ți u otrava.
(Arată un flacon.)

CUZA

30 Oroare.

UMBRA

Vor sorbi-o.

107

CUZA
Trăiască românismul.
Napoi.

UMBRA
Cuvinte goale... Sunt...

CUZA
Cine?

UMBRA
Străinismul.

10 *(Trece în stînga. Muzică stinsă ce cîntă Hora Unirei. Umbrele își dau mîna și cîntă cu jumătate de voce, apoi se mișcă încet. Treptat ele întocmesc o horă împrejurul patului. Umbra Trădărei stă mai la o parte și își dă mîna cu a Străinismului, rămînînd nemișcată împreună cu ea. Hora se pornește. Umbrele Trădărei și Străinismului întovărășesc cupletele cu cîte un ris*
is *Vocile se ridică, muzica dje asemenea.)**

UMBRELE
(Hora Unirei)
20 Hai să dăm mîna cu mîna
Cei cu inima română,
Să-nvîrtim hora frăției
Pe pămîntul României.

UMBRA TRĂDĂREI și a STRĂINISMULUI
25 Ha — ha — ha! Ha — ha — ha!
(Muzica se oprește deodată în scurt. Umbrele se desfac în două și pier între culise. Singure Trădărea și Străinismul se ascund la căpătîiul patului sub polog. Se aud lovituri de tunuri, ha înțîia Cuza se deșteaptă, sare în picioare. Cortina de gaz e trasă repede în sus spre a arăta că visul s-a sfîrșit. Sub ferestre, muzică, zgomot, hurale. Ușile se deschid, din dreapta și din stînga, zgomotos.)
30

108

SCENA IV-a

CUZA, DELEGAȚI AI ADUNĂREI DEPUTAȚILOR, OFIȚERI, SOLDAȚI, UN ARNĂUT, ELENA DOAMNA

CUZA

Cu zgomot și iuțea, ce faptă vă aduce?
Ori intră turcii-n țară, bătui-ar sfînta cruce?
Ori Iașii ard în flăcări? Dar spuneți-mi, vorbiți.

UN DELEGAT
10 *(cu vocea turburată)*

Obșteasca Adunare...

CUZA

Ei bine?

DELEGATUL

15 Să trăiți
Măria-voastră,— astăzi v-alege domn.

CUZA

(glumeț)

20 Prea bine;
Dar glume de-alde astea n-au trecere la mine...
Duceți-vă și spuneți la cine v-a trimes
Că festa e hazlie desi fără-nteles.

Voci

(afară)

25 Trăiască Vodă-Cuza!

Voci

(dinăuntru)

Trăiască!

ELENA DOAMNA

30 Unde este?

109

UN ARNĂUT
(la uşă)
 Lăsaţi-mă să intru că am să-i dau o veste.

5 ELENA
(zărind pe Cuza)
 A! iată-1... Alexandre, eşti domn.

CUZA
(aparte)
 A-nnebunit.

10 ELENA
 Esti domn.

CUZA
 E cu putinţă?

ELENA
 Da.

15 CUZA
 Visul s-a-implinit!
(Către Elena.)
 Atunci, de nu e glumă...
 20 *(Către delegaţi.)*
 Primesc coroana ţării.
 întoarceţi-vă-ndată şi spuneţi Adunărei
 Că jur pe sfânta cruce...

25 ARNĂUTUL
(din prag)
 Dar vreau ca să-i vorbesc...

CUZA
 S-o port cu demnitate, şi-n lege să domnesc.

DELEGAȚII
 30 Trăiască Vodă!

TOȚI
 Hura! Trăiască!

ARNĂUTUL
(izbutind să-și facă loc)
 La o parte!...

(Către Cuza, repezindu-se la el.)
 Măria-ta! de moarte...
(arătînd cuțitul)
 Atît te mai desparte...
 10 *(Se oprește însă la doi pași de Cuza, aruncă cuțitul și cade în genuchi.)*

ARNĂUTUL
 Măria-ta! Iertare. Cu brațul înarmat
 Veneam a te răpune, de dușman cumpărat,
 15 Cînd te-ai uitat la mine, și-n mîndra ta privire
 Văzui a ta chemare, ș-a țării strălucire.
(Toți vor să-l aresteze.)

CUZA
 Lăsați-1. Este liber să meargă unde vrea!
 20 *(Sentențios.)*
 O faptă ne-implinită nu este-o faptă rea.
(Către Elena.)
 Acuma — vin, Eleno, ne-așteaptă toți...

ELENA
 25 Condu-mă.
(Cuza îi dă brațul și merge spre uşă. Un delegat năin-tează în fața scenei.)

DELEGATUL
 Moldova are de-astăzi un tată și o mumă.

30 (CORTINA CAD E)

S A U L

TRAGEDIE ORIGINALĂ ÎN CINCI ACTE ÎN VERSURI
(ÎN COLABORARE CU CINCINAT PAVELESCU)

P E R S O A N E L E

SAUL, I-iul rege al Iudeei
 HIRAM, consilierul său
 DAVID
 SAMUEL, ultimul judece al Israelului
 AGAG, rege al Hamalecului
 ASURA, iica sa
 MICAL, fiica lui Saul
 TENEJAH, frate al Asurei
 IONATHAN, fiul lui Sau!
 UN LEVIT BĂTRÎN
 UN OSTAŞ
 UN CURTEAN
 UN SUTAŞ
 UN DEMNITAR
 RABET sclave
 SENAR
 I-a DĂNŢUITOARE
 I-a VOCE
 A H-a VOCE
 I-a SCLAVĂ
 A H-a SCLAVĂ
 A IH-a SCLAVĂ

25 Cor de bărbați și femei, leviți, sclavi, sclave, demnitari, purtători de harpe, copii de casă, capi de triburi, soldați etc.

ACTUL I

(Scena înfățișează interiorul unei săli în genul egiptean. Un tron pe estradă cu trepte în stînga; tronul între coloane; fundul deschis asupra oraşului, balustradă înfund. Sală profundă.)

SCENA I

SAUL, apoi HIRAM
(Sard, la ridicarea cortinei, culcat pe piei de tigru pe estrada tronului; muzică în surdină; încet, Saul se deşteaptă; intră Hiram.)

SAUL

Hiram, un vis sinistru pe sufletu-mi coboară
 De cite ori pămîntul în negru se-nfăşoară...
 Abia mă las odihnei și groazele răsar,
 Năluci ce din penumbră spasmodice tresar.
 Nu știu, dar mă-nfioară dementa presimțire
 Că plebea și leviții urzesc a mea pieire.
 Pontificele, dînsul,

(ironic)

al vostru Samuel,
 Mi-a dat să port un sceptru ca să mi4 ia tot el,
 Iar David de-altă parte, frumos ca-nchipuirea,
 Seraf cu părul galben ce-mi turbură simțirea,

De câte ori pe harpa furată de extaz
Se pierde feciorelnic pe-al muzicei talaz,
Chiar David îmi apare perfid. O vreme-ntreagă
Cercat-a al meu suflet în van să-l înțeleagă...
Adesea bunătatea spre dînsul m-a tîrît,
Dar astăzi, ți-o voi spune, Hiram,—sunt hotărît...
Îl știu, îl simt ce este... El trebuie să moară.

(David intră. Saul care a luat o lance.)

A! iată-l... e copilul cu voce de fecioară.

SCENA II

SAUL, HIRAM, DAVID

DĂVID

(cu harpa)

Un cîntec nou, stăpîne, aseară m-a-nălțat
Și vin a ți-l aduce prinos, căci m-ai chemat.

SAUL

Cum, David? îndrăzneala nebună te orbește,
Și demonul în mine-ntrupat nu te-ngrozește?

DAVID

Nu, rege; cine crede ca mine-n Dumnezeu...

SAUL

(dîndu-se înapoi cu cîțiva pași și azvîrlind lancea)

Atunci să depărteze de tine fierul meu...

DAVID

*(evită lancea și recită cîntecul următor; în orhestră,
harpa)*

Dumnezeirea e în tot locul...
Spre apărare mi-a dat mijlocul
Și este harpa pe care cînt...
O! Rege Saul, ești preaputernic,
Dar fiecare este nemernic
Căci fiecare este pămînt.

A ta mînie nu mă spăimîntă...
înariparea mea este sîntă
Și al meu cuget este vergin...
Trăiește, rege... Domnește-n pace...
Eu n-am cu lumea nimic de-a face...
Sunt alba roză, sunt albul crin.

*(în timpul cît a cîntat David, Saul se liniștește. O rază,
de soare cade pe pârul lui David.)*

SAUL

Iertare; sunt nebunul ce vede-n fiecare
O iasmă ce pîndește satanica trădare...
Mai cîntă, întrupare a viselor, și vin'
Aproape, mai aproape, efebule divin.

(Către Hiram.)

Iar tu, Hiram, degrabă te du-n al meu tezaur
Și adu cu mîni pline, monetele de aur...
Averea e adesea un dar neprețuit...
Pe David voi puternic să-l fac și fericit.

DAVID

20 *(care a îngenuncheat dinaintea lui Saul)*

O! rege, pentru alții păstrează avuția...
A mea este cîntarea și nevinovăția.
O nouă melodie ascult-o:

(harpa în orhestră)

25 în Hebron,

O roză mai frumoasă ca cele din Saron
Suavă înflorise, era ca o minune,
Dar ea fu jucăria sălbaticii furtune.

în Ophir,

30 Senin plana poetul cu ochii de safir;
înalta lui cîntare era de ciocîrlie,
Dar aripile smulse i-au fost de vijelie.

Biet copil,

Pămîntul pentru mine e jalnicul exil;
35 în lume cînd venit-am intrai pe-aceeași poartă
Și voi avea ca lumea și eu aceeași soartă.

(Saul își trece mîna prin pârul lui David.)

S C E N A III

SAUL, HIRAM, DAVID, SAMUEL, LEVIȚI

SAMUEL

5 Uitărei ai dat, rege, făgăduiala ta,
 învins-ai Hamalecul cînd nu se aștepta...
 Agag, superbul rege, de ieri e-n a ta mîină
 Și cruți o viață neagră și-o inimă păgîină.
 De fiica lui Asura toți spun că ești robit,
 C-ai da chiar a ta viață pe zîmbetul iubit,
 10 Că vei lăsa intacte avutele trofee
 Pe-o rază scăpărată din ochii de femee.
 Dar, Saule, răspunde: astfel îndeplinești
 Solia pentru care ești rege și domnești?
 Dar unde este timpul cînd demn de-a ta menire
 15 Ardeai pentru virtute de-o sacră-nsuflețire?
 i unde, cînd poporul vedea un Dumnezeu
 n tine, june falnic, ales și fiu al meu?
 Te-ai dat de-atunci orgiei, și anii prefăcură
 în tina cea mai neagră divină ta făptură...

20 *(Către leviți.)*

Leviți, mai lecunoașteți uitîndu-vă la el
 Pe cine a fost primul bărbat în Israel?

SAUL

De mult doream cu tine să am o-ntrevorbire...
 •25 Minutul mi se pare ales... — Cu îndîrjire
 Mă-nfrunți ca totdeauna, bătrîne, — dar voiesc
 Ajuns pe culmea vieței să știu dacă domnesc:

(mişcare a lui Samuel; Saul ironic)

30 Desigur: n-ai nevoie a-mi spune, pontifice,
 Că Saul este rege, fiindc-ai fost judece,
 Că tronul de pe care vorbesc l-ai înălțat,
 Cu purpura supremă că tu m-ai îmbrăcat,
 Dar uiți că demnitatea, deși e pămîntească,
 Impune tutulora supunere orbească...
 35 Iar dacă eu sunt rege, trufașe Samuel,
 Abis de-ambițiune, — atunci ești tu rebel...

SAMUEL

Și n-ai decît îndată să dai orice poruncă...
 Un semn, — și mercenarii în temniță m-aruncă;
 Un altul, — și de mine prin gladiu te scapi...
 Eu nu voi fi întîia victimă dintre capi.
 Urmează legea firei în veci nestrămutată
 Și binele să-și aibă a răului răsplată.

SAUL

Prin vorbe nu se schimbă ce este-adevărat...
 Din tot trecutul sumbru nimica n-am uitat...
 Te văd, înalt judece, în ora dezolată
 Cînd nu-ți mai rămăsese nici numele de tată,
 Cînd furia mulțimei spre tine se-ndrepta
 Și moartea, în căderea finală, te-aștepta...
 Te văd, pierdut de groază sub ura tutulora
 Crezînd chiar tu, în fine, sosită că ți-e ora...
 Perfidele pumnale în umbră s-ascuțeau,
 Cei lași uitau de frică, domolii se iuțeau...
 Leviții, chiar leviții, sătui de-a ta domnie
 Porneau clocotitoare a obștelor minie...
 Erai muiat în sînge de victime-omenești...
 Răpiseși, împilaseși, în loc să cîrmuiești...
 Un tigru-ar fi fost poate coprins de îndurare
 Dar tu la orice lacrimi priveai cu nepăsare...
 Putea să moară pruncul în pîtec sfișiat,
 Erai ș-atunci de piatră, divinule bărbat.
 Ostașii erau numai o armă pentru tine
 Să semeni țara toată cu jalnice ruine...
 Revoltele, în sînge de frați le-năbușeai,
 Pe cînd, de amoniții sălbatici, te-ascundeai...
 Lăsaseși pradă statul invaziei barbare,
 Intra în țara sîntă în voie fiecare...
 Curgeau amalekiții, demoni dezlănțuiți
 Și rîurau poțoaape de keni și edomiți.
 Atunci, văzînd că scepstrul îți tremură în mîină,
 Că e teocrația o fantasmă bătrînă,
 Că nu mai e speranță să poți să te impuni,
 Șă nu mai afli credit nici chiar printre nebuni,
 Ci-n fundul conștiinței simțîndu-te o iasmă,

Hidoasă zămislire, sințită cu aiasmă,
Deschis că ți-e mormîntul, atunci... ai înțeles
Că trebuie un rege, un scut, — și m-ai ales.

SAMUEL

Aud?... Așa să fie?... E Saul ce vorbește?...

SAUL

Chiar el. Și va mai spune că nu mai s-amăgește...
Ani lungi văzui în tine pe-al cerului trimis,
Dar astăzi, rupt e vâlul, și ochii s-au deschis;
Ani lungi, la orice vorbă, supus cu umilință
Păru că nu sunt rege, — domnea a ta voință;
Rapace, — pentru tine erau oricare prăzi,
Războaiele, comoare ți-aduseră în lăzi...
Cereai întotdeauna și numai pentru templu...
Ți-am dat cu mîna largă, și tu mă dai exemplu...
Eram cel mai bun rege... cuvinte nu găseai
Să lauzi bunătatea prin care foloseai,
A, demone!

(Mișcare între leviți.)

DAVID

(către Saul)

Stăpîne...

UN LEVIT

Demența-1 predomină!

SAMUEL

Eternul priveghează și rău-l pedepsește...
Lăsați-1, e de astăzi căzut sub interdict...
Leviți, acesta este al nostru veridict.
Oriunde se va duce să n-afle-n a lui cale
Decît priviri de ură și vîrfuri de pumnale;
Armată, obște, toată suflarea de ebreu
Să afle că din pază 1-a scos chiar Dumnezeu.
Veniți.

(Iese cu leviții și cu David.)

SCENA IV

SAUL, HIRAM, UN OSTAȘ

OSTAȘUL

Înalte doamne, imploră a ta milă
Agag, robitul rege, și mîndra lui copilă.

SAUL

(către Hiram)

Hiram, mă lupt zadarnic, îmi pare c-o iubesc...
Aș face-o chiar soție...

HIRAM

Stăpîne, dar... — Sosesc.

SCENA V

SAUL, HIRAM, AGAG, ASURA, SCLAVE ale
ASUREI cu mari evantalii, 4 SCUTIERI, 6 SCLAVI
etc.

15

AGAG

Splendoare

Ce nu e întrecută de nimenea sub soare,
Blîndețe sufletească sub peplu de monarh,
Înaltă-nțelepciune de sacru patriarh,
Deși căzuți prin soartă în jalnică robie,
Durerea ne-o-ndulcește a ta mărinimie;
Sub lanțuri zdrobitoare puteai să ne-njosești
Și chiar a noastră viață puteai să ne-o răpești,
Dar nu, poruncă aspră ai dat la toți curtenii,
Respectul să ni-1 poarte și plebea și oștenii...
Venim...

ASURA

O sîntă datorie voios să-ndeplinim;
Cu frunțile-n țărîna, privește-ne...

J 20

SAUL
(ridicînd-o)

Voim

5 Să ștergem orice lacrimi din ochii frumuseței,
Ce-mprăștie parfumul suav al tinereței,
Făptură fără seamăn, crescută în spendori,
De tine depărtează ai grijelor fiori.
Și tu, Agag, ascultă: Ne ești un oaspe sacru...
A mea prietenie primește să-ți consacru...
10 Eu nu mai am în față un rob sau un dușmaa
Și-ntinsă ți-e o mîna de-amic și suveran.

(Dă mîna cu Agag.)

SCENA VI

ACEIAȘI, DAVID

DAVID

îți este cunoscută, stăpîne, a mea silința
Să-mi fie călăuză domneasca ta voință.
Măritul pontifice dorește să-1 urmez:
Tu însă hotărăște, și eu adeverez.

SAUL

Rămii...

ASURA

Dar e un farmec.

O SCLAVĂ

Cu pletele de aur.. ~

ALTĂ SCLAVĂ

El poartă în ochi cerul.

O ALTĂ SCLAVĂ

Și-n voce un tezaur.

SCENA VII

A CEIA ȘI, IONA THA N

[IONATHAN]

5 Ce aflu, scumpe tată? Să fie oare-astfel?
E gata de plecare bătrînul Samuel.
Leviții au lozinca mulțimea s-o agite...
Cetatea este plină de glasuri răzvrătite...
Neliniștea e mare, iar unii din soldați
încep să șovăiască de vorbe îmbătați.
to Veneam urmat de ceata de-arcași obicinuită,
Vinasem toată ziua în lunca înflorită,
Cînd iată că la colțul palatului mai mulți
Cu capete aprinse de vin, niște desculți,
Strigau: Ce bine face bătrînul că se duce
15 Și că-ți luă puterea și dreptul de-a conduce...
Am rîs... cu toate-aceste, e poate nemerit,
Deși, pe cît se vede, bătrînul e smintit,
Să nu intrăm în luptă fățișă...

SAUL

20

(căt-re Hiram)

Mi se pare,
Hiram, că acest tînăr, părerea nu e-n stare
Să-și dea, cînd are încă nevoie de poveți.
Dar tu, trăit în lupte, poți lesne să ne-nveți.

25

HIRAM

Eu cred, ilustre rege, că-n lume se cuvine
S-avem măsură dreaptă, la rău, ca și la bine,
Iar tu, ce ești cîntarul dreptăței pămîntești,
Mai sus ești decît mine să știi ce hotărești...
30 Firește: eu o clipă n-aș sta la socoteală...
Cînd e rebeliune iertarea e greșeală;
Dar sunt sărmanul vierme, cînd tu ești un vultur.
Coprinzi cu o privire ce este împrejur.
Nu zic: e lungă vremea de cînd, în tot minutul,
35 A sufletelor false religia e scutul.
Dar oastea totdauna a fost și e a ta.

SAUL

Pe leul care doarme e rău a-l deștepta...
Să tremure rebelii... Voi fi fără crutare...

S C E N A VIII

5   ACEIAȘI,   UN   CURTEAN

CURTEANUL

Doi soli, înalte doamne, cerșesc a ta-ndurare.
Dorind răscumpărarea viteazului Agag
Porunca ți-o așteaptă să treacă acest prag.

10   *(Mișcare a lui Agag și a Asurei.)*

SAUL

Dă ordin să-i conducă în sala hipostilă
Și noi venim îndată...

(Către Asura.)

15   Frumoasa mea copilă,

(către Agag)

Agag,

(către ceilalți)

Și voi cu toții, urmați-ne.

20   *(Saul iese cu ceilalți; în urma lui, ies soldații, scutierii,
sclavii etc. David voiește a-si lua harpa ce era rezimatm
de o coloană si a urma pe Saul, dar în acel momenU
intră Mical.)*

S C E N A IX

25   DAVID,   MICAL

MICAL

Dar cum?

Rașela îmi spusese că regele...

DAVID

Acum

Ieși cu toată curtea de-aci al tău părinte,
Mical...

MICAL

Răspunde-mi însă... S-aud niște cuvinte,
Se zice, și a crede nu-mi vine, că voiești
Pe Saul și chiar țara, mîhnit să-i părăsești.

DAVID

10   Că astfel mi-a fost gîndul, e drept, dar o simțire
Adîncă mă reține, zdrobit sub umilire;
Ea-nvinse-a mea voință din nou, și am rămas
Invidiei o țintă să fiu la orice pas;
Să simt cum toți curtenii împinși de dușmănie
15   Sub trude mormîntează senina mea junie...
De-a regelui favoare, geloși, mă ocolesc,
Pe cînd, a mea pieire, în taină chibzuiesc,..
Sărmanul tău părinte ascultă orice gură
Și intriga mîrșavă sporește a sa ură...
-20   Chiar azi era sub lance să cad jerfit de el
Ca cel mai de pe urmă netrebnic sau mișel...
Și nu e nici un suflet pe-al meu să-l înțeleagă...
Abia o aspirare cu viața mai mă leagă...
Dar ea e sus, e sîntă, și eu sunt jos, — sunt jos.
25   Ah! visul, — visul însă, era așa frumos!
E steaua ideală din sferele înalte,
E cîntecul ce face o strună să tresalte,
Caliciul de lotus și zîmbetul din zori,
Cîntarea fericirei și roua de pe flori,
30   Iar dorul cînd m-avîntă pe aripe divine,
E moartea, este viața, e totul pentru mine...

(Mică pauză.)

Crescut sub cer albastru, ades, mă simt răpit
De magica poemă, de chipul preaiubit,
35   Și-n valea șerpuită de ape argintoase,
Mă văd din nou prin iarbă cu turme mătăsoase,
Și este lîngă mine fecioara de-mpărat,

Căci ea, — dar a ți-o spune nu e de cutezat, —
E... calcă-mă feroasă îndată sub sandale,
îneacă-mă sub vălul mîniei virginale,
Zdrobește-mă, — căci iată, Mical, ești tu, — ești tu.

5 (David *ingenunchează*.)

MICAL

Dar, David...

DAVID

Al meu suflet vorbi, cînd nu putu
10 în el să mai îneca delirul pasiunei
Ce aripe semețe a dat iluziunei...
Taci... știu că sunt nemernic, chiar eu mă osîndesc...
Omoară-mă, — dar visul mi-l lasă... — te iubesc.
Cît timp stăpîn pe mine am fost, întotdeauna,
15 Trufaș, înăbușit-am în inimă furtuna...
A fost a mea mîndrie să par nepăsător
Și lumea să mă creadă că sunt nesimțitor;
Dar tu, neștiutoare/domneai a mea ființă...
Erai, cum ești și astăzi, oculta mea credință,
20 Sperarea mea supremă, unicul Dumnezeu...
Dormeau neturburată, iar eu vegheam mereu ...
Cînta privighetoarea în ciprul ce-nflorise,
în mreața-nchipuirei amorul mă răpise...
Mical, a ta fereastră închisă m-a văzut
25 în dulce reverie cu sufletul pierdut;
Mical, n-a fost o clipă să nu te port în minte,
Să nu te simt aproape prin gînd și prin cuvinte;
în iris, în aloes, în mirt, te respiram,
La fiecare zgomot de păsuri, tremuram...
30 Părea numai de tine că plin e tot pămîntul...
Parfumul, șoapta, focul, azurul, umbra, vîntul,
Vibrarea de pe harpă, al paserilor cînt,
Erau cristalizarea amorului meu sînt.
Nu fi fără-ndurare, acum întîia dată,
35 E unda tinereții din suflet revărsată,
Și trebuie sub farmec să pier sau să ți-o spun,
Pe buze, tu porți moartea sau viața...

126

MICAL

Ești nebun.

DAVID

(*se duce spre a ieși*)

5 Nebun? Ei bine, fie! Mi-e soarta împlinită.

MICAL

Te duci? Ce faci? Oprește...—nu simți că sunt
robită,

Că nu e o secundă în ochi să nu te port,
10 Că viața fără tine e marea fără port?
Da: Saul mi-este tată, dar purpura regală
E zdreanță pentru mine, infamă și fatală,
Căci vana maiestate a pompelor iumești
îți ia pînă și dreptul să simți și să voiești.
15 Ah! sclavă, am fost sclavă, din ziua-ngrozitoare
Cînd ochii mei văzură a soarelui splendoare
Dar astăzi radioasă renasc: Sunt, simt, voiesc,
Zîmbi-voi soartei mele știind că te iubesc.
Vom merge împreună s-aflăm vre o pustie.
20 Nici om să nu ne-ajungă, nici gînd să nu ne stie,
Și...

DAVID

Vai! sub fericire mă simt că șovăiesc...
Urmează, mai repetă ce-ai zis...'

25

SCENA X

ACEIAȘI, ASURA

ASURA

(*care a intrat fără să fie văzută*)

Ei se iubesc.

30

MICAL

(*către David*)

Asura...

127

ASURA

Să te aflu veneam cu nerăbdare
Din sala de primire scăpînd, dar mi se pare
Că nu este prielnic minutul așteptat...
Și... iată... aud zgomot... e regele...

SCENA XI

ACEIAȘI, SAUL, HIRAM, AGAG, IONA THAN?
6 PAGI, SUITA SOLILOR, SOLDAȚI pe doua
rînduri, în dreapta și în fund. (Mai întii intră pagii,
apoi soldații, suita solilor etc., la urmă, regele cu
Agag etc.)

SAUL
(către Agag)

Ciudat!
Abia de ieri căzut-ai prin arme în robie
Și patria te crede pierdut de-o vecinicie.
(Ironic.)

Mă prind că dacă soarta vreodată m-ar lovi
A mea răscumpărare cam mult ar zăbovi.

HIRAM

Ne-am da a noastră viață, stăpîne, — n-ai dreptate...

SAUL
Ei da! se află poate și inimi devotate...
(Ironic.)

Cred însă că e bine să nu anticipăm...
(Către Agag.)

Agag, deocamdată, de noi să ne-ocupăm:
Primesc răscumpărarea cu dragoste deplină,
(către Asura)

Dar nobila Asura cuvîntul să și-l țină.

ASURA

(inclinîndu-se cu umilință)

Onoarea e prea mare, nedemnă sunt de ea,
Dar roabă datoriei ai tăi mă vor vedea.

5

SAUL
(luîndu-i mina)

Nu roabă, ci regină...

(Se duce spre tron.)

10

TOȚI

Selah!

SAUL
(către David)

Pentru serbare
Să intre cîntăreții a grijilor uitare.

15

(David iese.)

SAUL
(către Mical)

Mical, copilă scumpă, apropie-te, eu
Același bun părinte voi ști să fiu mereu.

20

(O îmbrățișează. Asura vrea să îmbrățișeze pe Mical;
ea se refuză. Joc de scenă.)

IONATHAN

Că ai să fii același, o tată, este sigur...
Supunere orbească și dragoste ți-asigur.

25

(Saul urcă pe tron cu Asura, Mical, Ionathan, Agag;
grupare pe treptele tronului.)

S C E N A XII

ACEIAȘI, DAVID, CÎNTĂREȚII
(Cîntăreții se așază pe două rînduri; David cu harpa
între ei, în mijloc; în orhestră, harpa.)

DAVID
(recitativ)

Soare peste lume
Binecuvîntat,
Slava cea mai naltă este al tău nume,
Doamne, al tău nume fie lăudat.
(Corul din dreapta : muzică în orhestră, voci de soprano.)

Soare peste lume,
Slava cea mai naltă este al tău nume...
(Corul din stînga, voci de contralto.)

Doamne, al tău nume fie lăudat
(Corul întreg.)

Soare peste lume
Binecuvîntat,
Slava cea mai naltă este al tău nume,
Doamne, al tău nume fie lăudat.

DAVID
(recitativ)

Sub a ta domnie
Țara s-a-nălțat:
Ai învins dușmanii prin mărinimie
Doamne, al tău nume fie lăudat.
(Corul din dreapta, voci de soprano.)

Ai învins dușmanii prin mărinimie.
(Corul din stînga, voci de contralto.)

Doamne, al tău nume fie lăudat.
(Corul întreg.)

Sub a ta domnie
Țara s-a-nălțat,
Ai învins dușmanii prin mărinimie
Doamne, al tău nume fie lăudat.

DAVID
(recitativ)

Demn de fericire
Ești neîncetat,
5 Mare prin dreptate, mare prin iubire,
Doamne, al tău nume fie lăudat.
(Corul din dreapta, soprano.)

Demn de fericire,
Mare prin dreptate, mare prin iubire.
10 (Corul din stînga, contralto.)

Doamne, al tău nume fie lăudat.
(Corul întreg.)

Demn de fericire
Ești neîncetat,
15 Mare prin dreptate, mare prin iubire:
Doamne, al tău nume fie lăudat.

SAUL
(cătore David)

Fiindcă de avere te-nlătură disprețul
20 O caldă-mbrățișare primească cîntărețul.
(Coboară treptele tronului și îmbrățișează pe David.)

ASURA
(cătore o sclavă)

Arhanghelii n-au farmec nici cîntec mai suav.

25 S C E N A XIII

ACEIAȘI, CINCI DĂNȚUITOARE, UN OSTAȘ, UN CURTEAN

I-a DĂNȚUITOARE

30 Omul vecinie este sclav...
Toate sunt deșertăciune
Și suprema-nțelepciune

E să uiți prin veselie
Și-mbătat de armonie,
Om, al raiului proscris,
Să faci viața ta un vis.

(Corul din dreapta, soprano.)

Om, al raiului proscris,
Fă din viața ta un vis.

(Corul din stînga, contralto.)

Fă din viața ta un vis,
Om, al raiului proscris.

(Corul întreg.)

Fă din viața ta un vis,
Fă din viața ta un vis.

UN OSTAȘ

O veste furtunoasă v-aduc de la hotare:
Din nou au dat năvală oștirile barbare,
Fug toți din a lor cale...

SAUL

Curate secături!
Serbarea să urmeze... Voi ști să iau măsuri.

I-a DÂNȚUITOARE

Toate sunt deșertăciune,
Chiar și dulcile plăceri...
Dar ne scapă de dureri:
Să le guști e-nțelepciune.

CORUL

Să le guști e-nțelepciune,
Să le guști e-nțelepciune.

UN CURTEAN

Răzmeriță... în grabă... Leviții izbutesc...
O parte din oștire cu dînșii o țiresc
Pericolul e mare... de-aproape mă urmează...

(S-aude larmă, strigăte, voci.)

S-aud — sosesc.

Voci DE AFARĂ
Jos Saul!

SAUL

5 A! tremure! sunt încă al robilor stăpîn...
Armata mă trădează?

(Către asistenți.)

La arme!

(Merge spre a ieși și revine.)
Este mîna sinistrului bătrîn.

ACTUL AL II-LEA

(Scena reprezintă interiorul unei săli în genul egiptian. Un tron pe estradă cu trepte în stînga; tronul 'ntre coloane; fundul deschis asupra oraşului; balustradă în fund. Sala profundă.)

S C E N A I

ASURA, HIRAM

ASURA

Ei bine?

10

HIRAM

E cetatea în pace mormîntală,
Din ziua cînd revolta fu-n sînge înecată.
Din ziua cînd leviţii văzură că s-a stins
A regelui clemenţă şi clerul că e-nvins,
15 Trufia că le este schimbată-n umilire,
Se-nchiseră în templu pierduţi de îngrozire...
în țeapă şi pe cruce văzură pe frunţaşi
Şi repede vitejii ştiură a fi laşi.

ASURA

20

Hiram, dar de la Saul n-ai oare nici o veste?
Mă turbură o lume de cugete funeste.

134

Sunt tocmai şapte zile de cînd m-a părăsit
în chiar minutu-n care destinul ne-a unit,
Şi eu, a lui consoartă, în pază dată vouă.
Străină m-aflu încă în patria mea nouă
5 Şi-n fiecă secundă, de ce, nu ştiu nici eu,
Presimt că o restrişte s-apropie mereu.

HIRAM

10 Regină! De pe culmea puterilor supreme
Căderea nu soseşte cînd omul nu se teme.
Gîndeşte-te că Saul, eroul neînvins,
Veghează, soare vecinie, de noapte necoprins-

ASURA

Aşa, — dar filistenii în frunte au un duce..»

HIRAM

15 Ai noştri vor învinge căci Saul îi conduce.

ASURA

Cuvintele rostite de tine dovedesc
Că ai în al tău rege un idol pămîntesc...
Răsplată ai desigur înalta sa iubire,
20 Simţirea totdeauna răspunde la simţire,
Şi trebuie cu daruri să fii împovărat.

HIRAM

25 La timp se va cunoaşte că-i sunt îndatorat;
Tăcut aştept prilejul să nască mai degrabă
Şi regele-o să afle ce poate-o mină slabă.

S C E N A II

ACEIAŞI, UN SUTAŞ

SUTASUL

30

Precum ai dat poruncă, ostaşii sunt armaţi
Şi gata de plecare în piaţă adunaţi

135

Ei ard de nerăbdare pe Saul să-l ajungă.
Voioasă pentru-o cale de zece ori mai lungă,
Viteaza legiune te cheamă într-un glas.

H I R A M

5 Stăpînă, fără voie, silit sunt să te las.

(Iese.)

S C E N A III

ASURA, apoi AGAG

ASURA

Hiram nu e ce pare. Sub masca devotărei
Ascunde în privire săgețile trădărei...
Voi ști la trebuință să-l fac unealta mea.

AGAG

Iubita mea copilă, ești singură?

ASURA

Da, tată.

AGAG

Că regele se-ntoarce e vestea-mprăștiată...
A fost o bătălie...

ASURA

Și... Saul a învins?

AGAG

Nu știu, dar multe viețe se zice că s-au stins.
Pîndesc cu neastîmpăr a regelui sosire...
Din umbră mă țintește o neagră uneltire...
De ieri de cînd minutul îl caut să-ți vorbesc...
S-ar crede că sub pază și astăzi mă găsesc.
Sinistră-n a mea cale surprind cite-o privire,
Să fiu prin vreo poruncă supus la urmărire?

ASURA

Deși e bănuiala prematură, să știm
Pe lauri și pe roze să nu ne odihnim.
Veghează!... Eu din parte-mi nu pierd nici o secundă:

5 Să fac a mea gîndire în inimi să pătrundă
Mă crezi prea fericită fiindc-am consimțit
în ochii mei a pune un zîmbet ipocrit,
Fiindcă port coroana barbarului ce-nvinse
A noastră națiune și-n brațe mă coprinse...
10 Dar trebuie să afli, o tată... — te-am văzut
în negura restriștei din glorie căzut,
Și țara, țara noastră de hoarde jefuită...
Ah! inima mea, tată, a fost atunci zdrobită
Și-n suflet, disperarea și ura mi-au deschis
15 Abisul răzbunării, al crimelor abis.
Hebraică regină sunt astăzi! Triumfează
Ascunsa mea voință și poate ne salvează...
Căci ori voi ști din rege a face al meu rob,
Ori capul meu plăti-va...

20

AGAG

Copilă, nu te-aprob,
Iubirea mea de tată cu toate că tresaltă,
Niciicînd nu te visasem pe-o treaptă mai înaltă.

ASURA

25 Desigur să zic altfel nici eu nu aş putea,
Spînzurătoarea însă înaltă e și ea.
Vai! judeci ca mulțimea. E însă o tortură
Să nu fii înțeleasă de nimeni în natură
Iar tu, sărmane suflet, să lași a te birfi
30 Chiar cei pentru a căror scăpare te-ai jertfi...
în nimeni al tău gemăt ecou să n-afle. Tată,
Străbuna ta credință să fie strămutată?
Ești rege sau ești încă tot sclavul umilit?
Abia se mai cunoaște c-ai fost hamalekit.

35

AGAG

Ce zici?

A S U R A

Că pe femeie înaltul o ursește
Să schimbe fața lumii când vrea și cum voiește.

S C E N A I V

5   H I R A M,   A C E I A Ș I

H I R A M

S-aude-n depărtare un ropot urcător...

A G A G

E regele?

10   H I R A M

Desigur. Și este-nvingător,
Căci văile răsună de vesele fanfare.

A S U R A

Doresc să fiu întâia să-i fac a mea urare.

15   A G A G

Să mergem.

H I R A M

O poruncă să dau, și vă sosesc.
(Agag și Asura ies.)

20   S C E N A V

H I R A M, S A M U E L (cu chipul sub o glugă)

S A M U E L

în fine. E o vreme de când te urmăresc.

H I R A M

25 Dar cine esti?

S A M U E L

Vei ști-o, nemernică ființă...
Sunt cel care veghează trimis de providență.

H I R A M

5   *(aparte)*

E un nebun desigur.

(Către Samuel.)

Știi tu cine sunt eu?

S A M U E L

10 Un om fărădelege și fără Dumnezeu.

H I R A M

Mișelule! se vede că traiul te apasă.

S A M U E L

15 Pe tine conștiința în pace nu te lasă...
Priveste-mă...

(Se descoperă.)

Așa e că nu te așteptai
Din nou cu mine ochii, sperjurule, să dai?

H I R A M

20 El? Văzul mă înșală? Aici, prin ce minune?

S A M U E L

Sperați la crima voastră că nu mă voi opune...
V-ați zis că sunt departe crezându-vă stăpîni...
Sub sabie trecuți cu suflet de păgîni
25 Ce-a fost în națiune mai nalt și fără pată...
A templului intrare de sînge fu scaldată.
Abia cîțiva putură năuntru a scăpa
Dar voi urmați și astăzi mormîntu-a le săpa.
Pumnalul răzbunărei, lăsatu-l-ați în rană;
30 închiși de șapte zile îi țineți fără hrană.
Voiești să știi ce caut? E lesne de ghicit:
Să mor pentru dreptate și lege am venit.

H I R A M

Tăcui, lăsînd să scadă minia ta nedreaptă,
Dar inima te-nalță căci este înțeleaptă
Și are să cunoască îndată, dacă eu
5 Uitai a mea credință, uitînd pe Dumnezeu...
Oricînd, a ta voință tu știi că mi-a fost lege...
Servitu-te-am pe tine, iar nu pe-al nostru rege..*
Era o datorie căci tu m-ai ajutat
Din pulberea mulțimei să urc pîn' la palat.
10 Eram orfan de mamă, eram orfan de tată...
Tîram de azi pe mîine o viață blestemată,
Copil, n-aflam la nimeni nici sprijin, nici azil,
Tu singur ai fost tată sărmanului copil,
Și eu, eu între tine și Saul, — osebire
15 Să nu pot oare face? El, ură, — tu, iubire!
El care, cum ții minte, copila mi-o robi
Sub dragostea lui falsă, și-n urmă o zdrobi?
O știi: era un înger... — curată ca lumina...
Mijlocul ei subțire părea că e sulfina,
20 Și veselă ca cerul de mai, — cînd surîdea,
Că raiul se deschide, la toți li se părea,
Dar Saul, a mea soartă de veci a hotărît-o...
Căci astăzi este moartă, și el a omorît-o...
De-atunci, sătul de viață nimic nu-mi pare bun.

25

S A M U E L

Trăiești cu toate-aceste, Hiram...

H I R A M

Ca să-mi răzbun.

S C E N A v i

30

ACEIAȘI, MICAL, SENAR, O SCLAVĂ

M I C A L

Dar e cu neputință ce-mi spui...

140

H I R A M

(se ascunde cu Samuel după o coloană)

Să nu ne vadă...

S E N A R

5 Al cerurilor trăsnet asupra mea să cadă
De nu este acesta întregul adevăr...
Asura îl iubește... o știu de l-al meu văr.

M I C A L

Și David?

10

S E N A R

Te înșală.

M I C A L

Cum? El să m-amăgească?...

S E N A R

15 Iubita mea stăpînă să nu se îndoiască...
Surprinse la plecarea oștirea din palat
Pe David lîngă dînsa plîngînd îngenuncheat
Iar mîna de păgînă trecea mingîietoare
Prin buclele de aur, pe fruntea visătoare.
20 Și David...

M I C A L

Nu mai spune nimic...

S E N A R

Zîmbindu-i...

25

M I C A L

Mor,
Dar nu; căci mi-ar fi spus-o de mult al meu amor...
Amorul n-amăgește, Senar. El prevestește
De orice șovăire pe cel care iubește.
30 Și iată: orișicite mi-ai spune, n-ar putea

141

Să-mi ia iluziunea schimbînd credința mea.
 îl văd, și e același, cu gîndul tot la mine...
 Cu brațele întinse, s-apropie, — și vine,
 Schinteia fericirii lucește-n ochii săi...
 5 Desfide prin iubire dușmanii cît de răi...
 Și vrei să cred că totul n-a fost decît minciună.
 Tu n-ai iubit se vede, Senar, ești o nebună...
 Mă faci să rîd. Pe David nu-l știi. El nu e om...
 Apropie prin cîntec atomul de atom
 10 Și face să vibreze chiar piatra fără viață...
 înflăcări simțirea din inima de gheață...
 Bătrînul sub povara de ani înmormîntat
 La nobilul său cîntec renaște înviat.
 Cel tînăr simte-n suflet curgînd divinitatea,
 13 Cel trist își uită chinul; perfidul, răutatea,
 Copilul s-adîncește în magicul extaz
 Sub raza ideală ce-l scaldă pe obraz,
 Nu e nimic și nimeni atins să nu rămînă,
 Și vrei ca să iubească pe-Asura — o păgînă?
 20 Poetul vieții mele să fie trădător?...
 Minți, minți, îl cheamă David, și David e amor.

SAMUEL

(*avîtîndu-se*)

E nobilă pornirea ce inima-ți avîntă...
 25 Amorul e în lume simțirea cea mai sintă;
 A! scumpă tinerețe, candid mărgăritar,
 Unică îndulcire a traiului amar,
 Cînd vocea ta răsună, oricine-ntinerește,
 Un val de viață nouă te reînsuflețește!
 30 Mical, păstrează vecinie în el credința ta
 Căci David nu e-n stare amorul a-și uita...
 Copil îmi e de suflet cu tine împreună,
 Și orice rău s-ar spune de el, e o minciună...
 Senar e amăgită de-a lumii clefetică
 35 Dar eu cunosc cît este de mare-a lui iubire,
 Și voi afla mijloace să vin în ajutor
 Simțirii voastre sînte, suavului amor.
 lubiți-vă, voi pune pe fruntea voastră jună
 Coroana triumfală, a mirilor cunună...

142

Va fi o răsplătire pe care-o meritați
 Și veți trăi în pace și zilnic lăudați.

(*Se întoarce către Hiram.*)

Hiram are să-și facă desigur datoria.

HIRAM

Porunca ta e lege cum e și vecinicia.

SCENA VII

ACEIAȘI, UN OSTAȘ

OSTAȘUL

10 Escorta te așteaptă și calul e-nșeuat.

(*Samuel își ascunde fața.*)

MICAL

Escortă? E serbare? Sau ce s-a întîmplat?

HIRAM

15 Nu. Regele: sosește.

MICAL

Atuncea, cu grăbire,
 Senar, Hiram, să mergem... A! cită fericire.

(*Către Samuel.*)

20 Iar tu-n a mea odaie, părinte sufletesc,
 Ascunde-te și-ndată veni-voi să-ți vorbesc.

(*Ies.*)

143

S C E N A VIII

SAMUEL, *singur*

(Moment de tăcere; Samuel, meditativ, se reazămă de balustrada estradei, pe care se află tronul. Samuel este de profil către o fereastră deschisă.)

SAMUEL

Și iată... — După o viață de luptă, de credință,
Că trebuie să sufăr dureri și umilință,
Că trebuie să umblu pribeag în țara mea,
Eu, mare sacerdote, — și rege, — dac-aș vrea.

(Mică pauză.)

Dar ce zic...

(Joc de scenă.)

Sunt nemernic?... — Demonul mă
insuflă..

Deșertăciunea tristă în vocea mea răsuflă.
Cum?... Doamne, părăsit-ai atât pe robul tău
încît să-l lași să fie tîrit spre ce e rău?

S C E N A IX

ACEIAȘI, O VOCE SUBTERANA

VOCEA

Sărmane! răul este stăpîn pe omenire.

SAMUEL

Ce voce?... Este oare a cerului vorbire?

VOCEA

Ascult-o: te va face puternic între toți.
în fața ta pleca-voi popoare și despoți;
Și viața prelungindu-ți, o nouă tinerețe
Va curge peste tine un val de frumusețe.
Privește-te: ești rege,— curtenii te slăvesc,

în calea ta fecioare s-aștern și te doresc,
Nu e nici avuție și nu e nici plăcere
Să-ți fie refuzată, magnificule,— cere.

SAMUEL

5 'Napoi, 'napoi, ispită. Acum te înțeleg...
Ești tu, Satan. Infernul n-am dreptul să-l aleg...

(Cade în genuchii; muzică în surdină; soarele în apus roșește fereastra.)

SAMUEL

10 *(cu ochii spre cer)*

O! Doamne, luminează
Abisul minței mele
Și spiritele rele
De mine depărtează...
15 O! Doamne, luminează
Abisul minței mele.

Străfulgera din stele
Senina inspirare
Și dă înaripare
20 La cugetele mele...
Străfulgera din stele
Senina inspirare.

Sunt om, sunt jucăria
Pornirilor nebune,
25 Pe demon îl răpune
Să-ți văd mărinimia...
Sunt om, sunt jucăria
Pornirilor nebune.

(Cade cu capul între mîini.)

30

SAMUEL

(ridicîndu-se)

A fost o aiurare? sau... mintea mea slăbește?
Nu; — vocea n-a fost vană, căci ea mă urmărește.

O VOCE

(de sus)

Da, glasul șovăirei în tine a vorbit
Și aripa fatală o clipă te-a umbrit,
înalță însă fruntea; ispita nu e crimă,
Cînd nu e prea tîrzie, căința e sublimă.

SAMUEL

O, cerul, de-astă dată, simțirei s-a deschis
Și înger, călăuză, Iehova mi-a trimis...
Vorbește, bune spirit, s-aud a ta povață...
Să merg spre mîntuirea poporului mă-nvață.
Și spune-mi: este Saul un rege osîndit,
Ori ziua ispășirii din urmă n-a sosit?
Iar dacă el se află căzut în urgisire
Atunci a cui să fie a țării păstorire?

VOCEA

(de sus)

Păstorul va fi David.

SAMUEL

El, rege? Un copil!

Da: sufletul e mare, dar brațul e debil.

VOCEA

Cu cine este Domnul, cu el e și puterea.

S C E N A x

HIRAM, COPII DE CASĂ și PURTĂTORI DE HARPE

(Cînd intră, Samuel iese prin stînga.)

HIRAM

Fiți gata fiecare și harpele-nstrunați!
Sosirea triumfală a regelui cîntați!

S C E N A XI

*Intră garda regală, apoi IONATHAN, DAVID,
MICAL, SENAR, capi de triburi, SAUL, ASURA,
AGAG*

5

(David este în vestminte militare, coif și chipul disimulat sub vizieră de zale.)

CORUL

10

Vecinică glorie,
Marelui rege...
El prin victorie
Lauri culege...
Vecinică glorie
Marelui rege.

SAUL

15

Fruntași ai curței mele iubiți și credincioși,
Izbînda puse capăt la timpii sîngeroși
Căci pacea, de-astă dată, va fi, pe cît se pare,
Statornică; — oștirea e demnă de-admirare,
în lupte numeroase slăbi pe filistenii,
20 Mîndrească-se Iudeea de-asemena oșteni,
Sunt lei, sunt tigri: moartea în față o înfruntă..
Vulturii pe-a lor pradă mai aprig nu s-avîntă
Dar cel care prin groază supuse pe dușmani,
Viteaz cum nu e altul, deși copil prin ani,
25 Și care demn se află de orișice mărire
De orișice răsplată, de orice fericire,
Priviți-1, iată-1...

(Smulge coiful, părul lui David rîurează pe umerii săi. O rază electrică îl înfășoară.)

30

MICAL

David!

UN DEMNITAR

Păstorul meu de oi!

SAUL

- Sunt zile cînd păstorii se schimbă în eroi.
 Armatele-așezate erau pentru bătaie,
 Cîmpia sîngerată era de o văpaie,
 5 Lumina vitejiei pe chipuri strălucea
 Sunt gata trîmbițașii semnalul ca să-1 dea...
 Stindardele, deasupra cohortelor, mișcate
 De vîntul dimineței, vibrau amestecate,
 Deodată... se desprinde din rîndul filistean,
 10 Gigantic, cu trufia pe buze, un oștean,
 în zale sclipitoare, spre noi înainteză:
 S-apropie, rînjește, și-n urmă cuvîntează:
 „Deși-ntre voi să aflu viteji nu mă aștept
 Dar unul dacă este, cu mine să dea piept”.
 15 Cuvintele aceste, voi spune-o, erau zise
 Cu vocea-ngrozitoare a negrelor abise...
 Soldații stau la gînduri și chiar cei mai bărbați,
 S-arată o clipire a fi înspăimîntați.
 Atunci, în mina dreaptă c-o praștie-ncordată,
 20 în stînga c-o măciucă, un tînăr se arată,
 Spre el pășește falnic,— gigantul, turburat,
 Cu ochii măsurîndu-1 îi strigă încruntat:
 „Sunt ciine, cu măciuca de vii în a mea cale?
 Voi da ospăț la bestii din cărnurile tale.”
 25 Dar tînărul răspunde: „Să-nving nu va fi greu
 Căci mîna mea purtată e chiar de Dumnezeu”.
 Apoi ridică brațul și praștia-nvîrtește
 Iar piatra drept în'frunte pe barbar îl lovește,
 El cade. Un lung strigăt se-nalță dureros
 30 Dar repede păstorul îi zboară capul jos...
 Armata inamică atunci se dă învinsă.

CORUL

- O ! taină necoprinsă,
 Ce faci învingător
 35 Pe umilul păstor,
 Putere neînvinsă
 De-a omului trufie,
 în veci mărire ție,
 în veci mărire ție.

SAUL

Amin! — însă eroul nu trebuie uitat.
 Să-i dau orice voiește în cuget m-am legat:
 Averi, femei, și ranguri, s-aleagă tot ce-i place.
 Din el întîiul sfetnic al tronului voi face...
 înainteză, David, și spune ce alegi.

DAVID

Nu-mi trebuie mărire: ea este pentru regi...
 Ce-aș vrea,— e vis zadarnic.

10

SAUL

A mea făgăduință
 Nu minte, și-mplinită va fi a ta dorință.

DAVID

Cum? Tot? Orice voi cere?

15

SAUL

Am zis și am să ții.

DAVID

Copil de azi-nainte primește-mă să-ți fiu.
 Mical e dintre toate răsplata cea mai mare.

20

SAUL

Ea?

ASURA

Cîtă îndrăzneală!

SAUL

25

Cuvîntul meu îl are.

MICAL

A ! tată!

SAUL

30

Fericire, Eternul să vă dea.
 Uniți veți fi chiar miine.

ASURA

(*aparte*)

Chiar miine? — vom vedea.

ACTUL AL III-LEA

(Același decor.)

S C E N A I

O S C L A V Ă

Stăpînă.

A S U R A

(cu minie)

Ah! Infernul aș vrea să mă înghită,
Eu, eu de un nemernic să fiu disprețuită,
10 Iar regele, cu toată urzeala ce făcui,
Voința să mi-o calce spre-a-și face pe a lui!
Și iată-i... Pe vecie uniți. Se string în brațe,
Plăpînde filomele scăpate dintre lațe...
în suflet au schinteia amorului etern.
15 Un vecinie pat de nuntă voi ști să le aștern...
Muri-vor... Stinsă este nedemna mea iubire,
în locul ei domnește a urei pustiire
Și ura-ngenuncheată mă ține sub cuțit...
Spre-o crudă răzbunare mi-e cugetul țintit.
20 Voiesc să-i văd în sînge scâldați... să mă implore.
Să-și urle disperarea, să geamă-n timp de ore...
Cu ochii din orbite iesindu-le afară

150

Să blesteme amorul pe care și-l urară
Iar chinul să le pună pe frunte un stigmat.
Apoi, închiși alături în iadu-ntunecat,
O foame nemiloasă cumplit să-i chinuiască
Ș-a viermilor tortură de vii să-i năvălească.

S C E N A II

ACEIAȘI, MICAL, DAVID

DAVID

(către Mical, fără a vedea pe Asura)

10 Și e precum ți-am spus-o: știa că te iubesc...
Prin ea, simțirea noastră voiam s-o sprijinesc.
Căzusem în genunche: Regina-mi promisese.
Femeia fără seamăn de mult ne-nțelesese.
15 Și n-ar fi de mirare ca ei să datorăm
întreaga fericire sub care palpităm.

A S U R A

O! Da.

DAVID

Regina!

20

A S U R A

David, pătrunderea ți-e mare...
Ca și a ta iubire e demnă de-admirare...
Copii, puteți fi siguri că-n mine veți avea,
Și ochi ce priveghează și inimă ce vrea,
25 Iar cît de scumpă-mi este a voastră fericire
E taina ce n-o știe decît a mea simțire.
Mi-am zis din chiar minutul în care v-am văzut
Că unul pentru altul natura v-a făcut.
Iubitu-v-am de-atuncea pe cît mi-a fost puțința..

M I C A L

în schimb îți vom aduce prinos recunoștința.

151

S C E N A III

SAUL, ACEIAȘI

SAUL

(către Asura)

Sunt ordinele date; plecarea s-a fixat.
Ținutu-mi-am cuvîntul pe care ți l-am dat...
în țara ta vor duce escorte numeroase
Cămile încărcate cu daruri prețioase,
Iar regele, în fruntea soldaților, curînd
Porni-va spre hotare urmat de-al nostru gînd.

ASURA

(îmbrățișîndu-l)

Ești bun ca totdeauna... Dar cum? Chiar astăzi pleacă?

SAUL

Da.

ASURA

Vai! și bucuria și plînsul mă îneacă...
El pleacă să se urce în scaunul domnesc
Dar cine știe dacă mai am să-l întîlnesc...
Și eu rămîn aicea străină...

SAUL

Dar iubită.

ASURA

Voiesc să-l văd îndată... Mi-e inima zdrobită.

DAVID

Regină, dacă pleacă Agag, atunci voim
în tristele minute să nu te părăsim.

(Ies.)

S C E N A IV

SAUL, HIRAM

HIRAM

E totul pus la cale...

SAUL

Nu e vreo bănuială?

HIRAM

De-a mea destoinicie să n-ai vreo îndoială...
Agag de-a ta iubire e sigur.

SAUL

Aș fi vrut
în contra dușmăniei să-i fiu puternic scut...
Tu însă născocit-ai sinistra plăsmuire...

HIRAM

15 De veci asigurat-am a ta împărățire.
Vedeam că nu e mijloc să-mpac pe Samuel..
în dragostea mulțimei săpat erai de el...
Poporul era gata din nou să izbucnească...
20 Putea să vină ceasul cînd el să izbutească...
Apoi, deși Asura e azi soția ta,
Pieirea casei tale, Agag o complota.

SAUL

Tot omu-și are soarta; acum, ce-o fi să fie,
înceapă prin urmare a lui călătorie...
25 Eu nu mai am ce face... în tine mă încrez...
Plecare fericită mă duc ca să-i urez.

S C E N A V

SAMUEL, HIRAM

SAMUEL

5 Aștept făgăduiala s-o ții, căci vremea trece...
în templu ca și mine cunoști ce se petrece...
Să-i scapi de sub urgie prea mult întârziezi...

HIRAM

10 O zi sau două încă răgaz, și ai să vezi...
Ne-asigură izbînda o nouă aliată:
Cu noi va fi regina.

SAMUEL

Ți-e mintea turburată!...

HIRAM

15 Agag cum se va duce vei ști tot ce-am urzit...
Atunci vei recunoaște c-am fost neadormit.
Asura hotări-va a regelui pierzare...
Prin ea vom face vie a noastră răzbunare.
O crezi dușmana noastră **și poate** nu **greșești**
20 Dar prin dușman adesea mai mult te folosești.
în crimă tot prin crimă mai lesne se lovește.'

SAMUEL

Și cum... Pe-Agag să plece îl lași?

HIRAM

25 Chiar azi pornește;
Sosit nu este timpul să afli ce-am în gînd...
Surprins poți fi de rege... Deci pleacă mai curînd.
...Și mergi a te ascunde din nou pînă diseară.

(Iese Samuel.)

154

S C E N A VI

SAUL, ASURA, DAVID, MICAL, HIRAM

SAUL

(căt-re Asura)

5 Copilă, ți-este chipul mai palid ca de ceară...
S-a dus dar se va-ntoarce...

DAVID

(căt-re Asura)

10 Durere toți simțim
Cînd trebuie părinții iubiți să-i părăsim.

SAUL

Asura...

MICAL

Timpul singur aduce alinare.

15

ASURA

20 Zdrobitu-m-a cu totul prea repede plecarea.
Era a mea dorință să-l văd reînturnat
în patria pe care o plîng neîncetat.
Dar nu credeam că sufăr atît la despărțire.
Acuma simt ce mare a fost a mea iubire,
O! tată, pentru tine... Acuma...

(își ascunde fața în mini.)

SAUL

25 Voi cerca
S-alina a ei durere... Copii, puteți pleca.

(Mical și David ies.)

155

S C E N A VII

SAUL, ASURA

ASURA

Da: singură cu tine durerea mea dispare...
îmi uit și pe-al meu tată,— uit chiar de-nstrăinare
Și uit orice ultragii în taină mi se-aduc...

SAUL

Ultragii?

ASURA

10 *(insinuantă și ipocrită)*

Da: dar ele sunt apă și se duc.
N-am vrut, nu voi nici astăzi de ele să țin seamă.
Ș-apoi să nu te turbur, stăpîne, mi-a fost teamă...
Cu mine totdeauna ai fost așa de bun
15 încît de-ai casei tale nu voi să mă răzbun.
Insultă pe insultă oricît să grămădească
Natura să mi-o schimbe ei n-au să izbîndească
Deși... însă pe David să-l pierd nu aș voi...

SAUL

20 Ce zici? Pînă și David?

ASURA

Și el... Nu te-ndoi...
Dovadă... — Tremur încă de ură,— căci ce-ai zice
Asupra-mi un nemernic privirea s-o ridice?
25 La sînul tău un șarpe ai strîns și te-a mușcat...
Nemernicul e David, copilul adoptat!...

SAUL

El? Demoni, ne-mblînzită porniți a mea minie
Să-mi fie răzbunarea a iadului urgie.

156

ASURA

Gîndește-te mai bine că David ți-este fiu;
Că fiica ta-l iubește...

SAUL

Nimic nu voi să știu.

S C E N A VIII

ASURA, SAUL, IONATHAN

IONATHAN

10 De astăzi dimineață un zgomot se lățește...
Se spune că bătrînul s-a-ntors și că voiește
Din nou să răzvrătească poporu-n contra ta.

SAUL

Vorbești de pontefice?

IONATHAN

15 De el.

SAUL

Voi cerceta.
Palatul deocamdată să pui să-l străjuiască
20 Și fără-ntîrziere călăul să sosească.
A! David, fiu de ciine! Se vede c-a fost scris
Să mori ca un nemernic.

IONATHAN

Dar, tată...

SAUL

25 Fă ce-am zis.
Regină, ora trece..., Curtenii ne așteaptă!

(Ies.)

157

S C E N A IX

HIRAM, IONATHAN, apoi MICAL și DAVID

IONATHAN

Pe tata-l recoprinde mînia ne-nțeleaptă...
Nu știu ce se petrece, dar zilnic turburat,
Aci este prea vesel, aci prea încrunțat...
S-ar crede că un demon asupra lui coboară...
Odihnă nu mai află, ne-ncrederea-l omoară...
Pe David, mai cu seamă, mînia și-a răsfrînt,
Și cred că e și astăzi lipsită de cuvînt.
Eu însă trebuiește să-l scap... E datorie
De frate către soră și de prietenie.

*(Se îndreaptă spre una din ușile laterale. Pe aceeași
ușă intră Hiram. Ionathan, văzînd pe Hiram.)*

Hiram? Ești tu? Eu tocmai voiam să te-ntîlnesc...
E David în pericol; — cunoști cît îl iubesc...
Mi-ai fost adeseoare un sprijin ș-o povață...
Să-l scot de sub urgie grăbește și mă-nvață...
Mi-a dat poruncă tata pe gîde a-l vesti...
De moartea ce-l pîndește, tu poți a-l ocroti.
Dar trebuie luată o repede măsură.

HIRAM

Mă miră peste David să cadă așa ură,
Cînd toți credeau că este de rege mai iubit,
Cînd însăși pe-a lui fiică să-i dea a consimțit...
N-aibi însă nici o teamă! Veghează o putere...
Ea știe să nu piardă pe nimeni din vedere.

MICAL

(intrînd, către David)

Ce-mi spui este zadarnic! Nebună poate sunt...
Asura mă-spăimîntă, deși fără cuvînt,
în ea văd o dușmană, în ea văd o pieire.
Și... David,—mi-este frică să pierd a ta iubire...
Mi-e frică de răstriște, căci suntem fericiți.

DAVID

Copilă!

HIRAM

(aparte)

5 Ce-i așteaptă, de ieri abia uniți...

(Către Ionathan.)

Să-i dăm și ei de veste?

IONATHAN

Mai bine e să știe.

10

(inaintînd către David.)

Temei mai pune David pe-a mea prietenie?

MICAL

Și ce? Erai aicea?

IONATHAN

15

Timp nu e de pierdut:

De lîngă ea te smulge, și fă-te nevăzut;
în lanțuri a te pune am ordin de la rege.

MICAL

Cum? tata să-mplinească așa fărădelege?

20

IONATHAN

Da. Tata nu mai este ce-l știi. Șovăitor
în dragoste și ură e-ndată schimbător...
Orice îl îngrijește, se teme și de-o umbră...
Pe minte i se lasă o noapte tot mai sumbră.
25 Deci vremea să n-o pierdem... Nu știu ce s-a-ntîmplat,
Ce știu este că dînsul pieirea ți-a jurat...
Fugi... moartea e la ușă și n-ar mai fi scăpare.

MICAL

30

Răstriștea presimțită sosește — și e mare.
Să fugă... da... 'să fugă... Da! nu întirzia...
Vai! tata! însuși tata din brațe să mi-l ia.

E însă adevărul acesta, scumpe frate?
E oare cu puțință așa fatalitate?
Ce intrigă mîrșavă în umbră s-a țesut?
Răspundeți... voi desigur știați și ați tăcut...
A!... Dar!... se limpezește vederea minții mele...
Asura e sorgintea izvorului de rele...
Asura! ea pe tata de noi l-a-nstrăinat
Din ziua de cînd puse piciorul în palat...
Mai spune încă David că nu aveam dreptate,
Că ea...

DAVID

Nu pot nici astăzi să cred în răutate.

HIRAM

Mijlocul de scăpare mai bine-ați căuta.

MICAL

De ce cu mine, David, legat-ai viața ta?
Eu, eu îți sunt răstriștea. Eu, eu,-ți sunt pieirea...
Ah! pentru ce spre mine împinsu-te-a iubirea?
Blestem peste minutul în care m-ai văzut,
Blestem!... Dar pleacă... Uită acel fatal minut.

DAVID

Te-ascult și orice vorbă în suflet mă rănește.
Să plec? Mical îmi zice să plec?...

IONATHAN

Căci trebuiește.

MICAL

Iertare, David, nu știu ce zic, nu știu ce fac,
Mustrarea mea de cuget voind să mi-o împac...
Căci, poate, dacă pe-alta iubeai, era să fie
Scutită a ta viață de cruda dușmănie.
Pe-o vale înflorită, păstor, dar fericit
Puteai să crezi că traiul e cîntec nesfîrșit,
Oh! dulcele meu suflet...

IONATHAN

Mical!... un pas s-aude..

MICAL

Oh! ceas al despărțirii funest! Momente crude!

5

HIRAM

Grăbește, David, poate e încă timpul să scapi...

MICAL

Fugi...

HIRAM

10

(*către David*)

Dar în a lor mîină ia seama să nu-ncapi...
Deși nu s-au dat încă poruncile primite
Ieșirile pot însă să fie strejuite
Ș-apoi, poți chiar pe rege în drum să-l întîlnești.

15

MICAL

Hiram, însă pe unde să fugă-1 sfătuiești?...
Oh! scapă-1... și tu, frate...

(*îngenuchează.*)

De mine aveți milă.

20

HIRAM

Ridică-te... N-aibi grijă, iubita mea copilă;

(*către David, arătîndu-i o fereastră*)

25

Fereastra dă-n grădină. E lesne să cobori...
De-acolo poți afară, încet să te strecori;
în urmă să 'iei drumul spre Nod... E o cetate
în care ai să afli pe dulcele meu frate...
Ahimelec îl cheamă și este sacerdot.

DAVID

30

Dar să trăiesc departe de ea simt că nu pot...
Mai dulce ar fi moartea... sosească!

MICAL

Vai! ce soartă!

(*Către David.*)

5 Aici dacă stai încă o clipă mă vezi moartă...
Oh! pleacă, în genuche te rog.

DAVID
(*dureros*)

Nu pot.

IONATHAN
(*împingându-l spre fereastră*)

10 Degrab'!

DAVID

Dar.

IONATHAN

15 David, e momentul s-arăți că nu ești slab.

DAVID

O vreți? Ei bine, fie! Adio!

MICAL

David!

IONATHAN

20 Iute.,

HIRAM

La noi te vei întoarce ca miine... însă du-te.

DAVID

25 Mical!

MICAL

Adio!

IONATHAN

Frate, fugi, nu mai aștepta.
(*David trece fereastră.*)

MICAL

5 în viață sau în moarte voi fi numai a ta.

DAVID
(*dincolo de fereastră*)

Mical!... Mical!... Adio!...

MICAL
(*trecându-i brațele pe după gât*)

10 Oh! nu, peste puțină
îmi e să-ndur această cumplită suferință...
Rămii, mai bine moartea decît să mă despart...
Nu, nu; voiesc cu tine destinul să-l împart...
15 Rămii... căci dacă-nvinge nedemna uneltire
O pavăză lui David voi face din iubire.
Simțirea-n al meu suflet cît timp va fi mereu
Să calce trebui-vor întii pe corpul meu.
Rămii,— rămii...

HIRAM

20 Copilă, iubirea te orbește...

IONATHAN

Ce faceți? Vremea trece.

MICAL

25 Vai!
(*S-aude zgomot.*)

HIRAM

Regele sosește!

MICAL

30 Nebună,—sunt nebună. Adio,—s-a sfîrșit...

DAVID
Prin inimă, de tine, voi fi nedespărțit...
(David dispăre de la fereastră.)

MICAL
Ah! singură mă lasă...
(Șovăiește.)

IONATHAN
(susținînd-o)
Dar n-ai pe al tău frate?
MICAL
Da: tu-mi rămii. Voi însă să plîng în libertate.
Mă duc...
(Iese.)

S C E N A X
HIRAM, IONATHAN, apoi SAUL

IONATHAN
Vai! e zdrobită!

HIRAM
Orice e trecător.

IONATHAN
Desigur, dar degrabă să-i fim în ajutor.

SAUL
E oare-ndeplinită porunca mea? Răspunde.
Pe David nu-l văd încă; sau... poate se ascunde?

IONATHAN
La fiecare poartă strejari am rînduit.

SAUL
Atunci degrab' s-aducă aicea pe-osîndit.
(Jonathan iese.)

S C E N A XI

5 *SAUL, HIRAM, apoi IONATHAN*

SAUL
(Se plimbă cîteva momente. Scenă mută.)

HIRAM
(insinuant)
10 Stăpîne, te muncește o crudă turburare...

SAUL
Trădarea uneltită, Hiram, este prea mare.
Puteai să crezi tu oare că David?... L-am urcat
în dragostea mea naltă și fiu l-am adoptat...
15 Dar el în cupa vieței turnatu-mi-a otravă...
în loc să țină seama de-a numelui meu slavă,
De toată bunătatea cu care l-am privit,
A fost ca și un șarpe la sîn cînd e-ncălzit...
Hrăni pentru regina — mișelul! — ca răsplată...
20 în noaptea cugetărei o faptă vinovată!
Să-mpace a mea ură nimic nu va putea...

HIRAM
Dar sigură e fapta?...

SAUL
25 ^ Mi-a spus-o însăși ea.
în sînge a lui crimă va fi înăbușită...

IONATHAN
Zadarnic cercetarea mi-a fost amănușită...
S-ar crede că pămîntul de viu l-a înghițit...
30 Palatul a fost însă și e bine păzit.

SAUL

Cum? David să dispară?... Aflați-mi-l îndată,
Nemernici cari vindeți pe-al vostru rege.

IONATHAN

Tată!.

SAUL

Destul... Vă știu ce sunteți. Plecați... și fără el
Aici să nu vă-ntoarceți...

(*Ies.*)

SCENA XII

SAUL, *singur,* apoi ASURA

SAUL

•Mișelul, tot mișel!

Lipsitu-i-a-ndrăzneala cu mine să dea față...
Din nou să mai faci bine, hebunule, te-nvață!
Din tină mai ridică pe oameni! E grozav
S-ajungi să te desfidă trufia unui sclav!
Porunca ta de rege batjocoră să fie.
Să simți neputincioasă că e a ta mînie...

(*Pauză.*) -

Dar... dacă o nedreaptă pornire m-ar orbi,
Și numai pasiunea în mine ar vorbi?
Asura a fost poate geloasă,— cine știe? —
Ca orișice femeie, de-a mea prietenie.
Prea grabnic am fost poate, da... văd că am
greșit...
N-am dreaptă judecată — sunt un nesocotit...
Făcutu-l-am pe David pribeag să rătăcească...
Pe mine, al său tată, de veci să mă urască...
De-acum în a mea preajmă pustiul va domni...
Oricît să-l strige Saul, el nu va mai veni...
Puterea mea de rege nimic n-o să-mi ajute

Să dea o nouă viață momentelor trecute...

S-au stins acele zile cînd nobilul copil

Făcea pe coarde mîna să-i tremure agil,

Cînd orice gînd sinistru și orice întristare

Păreau împrăștiate de tînăra cîntare...

O, David! David! David, întoarce-te, nebun

Mă simt cînd ești departe. De toți să te răzbun

Voi ști prin orice mijloc. întoarce-te. Asura

Sădit-a-n al meu cuget neliniștea și ura.

10 Nevrednic n-a fost David de-ncrederea ce-i port

Iar Saul fără dînsul e singur ca un mort...

Zadarnic răsuna-vor șoptiri de fericire,

Zadarnic va fi cîntec, lumină și iubire,

Mi-e inima închisă de veci. Doresc atît

15 Să uit această viață de scîrbă și urît,

Să mor. Odihnă sîntă, asupra-mi te coboară

Și-n pacea nimicirii ființa mi-o-nfășoară...

Dar nu. Voiesc-nainte să moară toți... Voiesc

Călau al răzbunării să fiu, și să lovesc.

20 Veniți... Ah! unde sunteți?

(*în delir, ride.*)

Voi rîdeți, dar veți plînge..

în față și în urmă văd sînge, sînge, sînge.

Fantasme, demoni, iadul întreg s-a răzvrătit,

25 Se clatănă pămîntul și soarele-a murit...

ASURA

(*intrînd, părul în dezordine*)

Mort,— este cu puțință?

SVUL

30

Dar cine?

ASURA

Tata! Tata!

SAUL

(neauzind-o și în delir)

A zis că mort e David, deci moară blestemata.

(Scoate paloșul și aleargă după ea.)

ASURA

(alergînd)

Ce este?... Rege... Saul... dar nu m-ai înțeles...

SAUL

(prigonind-o)

Ha! Ha!... Sfirșit e totul. Mori! Iadul te-a trimes...

ACTUL AL IV-LEA

SCENA I

SENAR, SCLAVĂ A A SUREI

SENAR

5 E regele mai bine?

O SCLAVĂ

(a Asurei)

Asura-1 îngrijește
Și de-astăzi dimineață treptat se liniștește;
10 își vine în simțire, dar ce este ciudat
Pe David, tot pe David, îl cheamă ne-ncetat.

SENAR

Dar ea, regina, este acum mai mîngîiată
De pierderea fatală a scumpului său tată?

15

SCLAVA ASUREI

Nu; plînge fără seamă, căci este și de plîns;
Din piept i se revarsă amarul ce s-a strîns;
Mai ieri plecă sârmanul și-a doua zi să moară!
Această cugetare cumplită o-nfioară.

SENAR

Dar cum e cu putință astfel să fi murit?

SCLAVA ASUREI

O știi: De-acî pornise atît de fericit...
Ducea cu dînsul daruri: uitase de robie.
Se-napoaia puternic în vechea lui domnie...
Era pe înserate: deodată năvăli
O ceată numeroasă, pe rege-l ocoli...
Escorta fugărită pieri împrăștiată...
Agag rămase-n luptă cu zece deodată...
Prin zece răni se scurse tot sîngele din el.

SCENA II

HIRAM, ACELAȘI

HIRAM

Senar, a fost regina pe-aceia, sau mă-nșel?

SENAR

Nu, e pe lîngă rege de-aseară nemișcată...
De Saul îngrijește și plînge pe-al său tată;
O milă te coprinde s-o vezi... — Dar este ea..

SCENA III

(Intră Asura.)

ASURA, HIRAM

ASURA

(aparte)

Oh! Viața cîteodată e jalnică și grea.

HIRAM

Pe alții nu e clipă să nu-i împovăreze.

ASURA

Erai, Hiram, aicea?

HIRAM

Dator e să vegheze

5 Supusul, cînd stăpînii de soaită sunt loviți.

ASURA

Hiram, esti bun si nobil.

HIRAM

Sunt dintre urgisiți:

10 Cunosc ce e durerea, sorbitu-i-am veninul
Și vecinie năbușit-am și plînsul și suspinul.
Regină, nu se află un om mai abătut
De luptele cumplite prin care a trecut.
Ah ! dac-ai ști ce chinuri grozave mă frămîntă..
15 Eu port în mine iadul durerei ce spăimîntă...
Aș vrea... dar răzbunarea nu am să mi-o atin
Și trebuie în lacrimi... în lacrimi să mă sting..
E însă poate timpul să-nfrîng nemernicia...
20 Tu plîngi pe-al tău părinte, dar nu știi mișelia..
Din ordinul lui Saul, Agag a fost ucis.

ASURA

Hiram, vorbele acestea le-aud? Și tu le-ai zis

HIRAM

25 Eu, eu care pîndit-am momentul să sosească
Cînd ura grămădită, din piept să izbucnească..
Eu, eu, care paharul durerei l-am golit
Tîrindu-mă-n țărînă, pierdut și umilit...
Sărmana mea'copilă! Victimă junghiată
Pe-altarul desfrînărei, de mîna blestemată...
30] Căci trebuie, regină, să știi că el, chiar el,
El, Saul, nu e numai nebun, e și mișel.

ASURA

Dar vino-ți în simțire, Hiram... înnebunești?

H I R A M

Nu, este adevărul mai crud decât gîndești...
în Saul e o fiară sălbatică, grozavă,
Și inima lui este o cupă cu otravă.
Sub zîmbetul blîndeței s-ascunde un demon...
Nu este Saul rege, Satana e pe tron.

A S U R A

Tu crezi astfel că tata a fost a lui victimă?

H I R A M

A lui întregă viața n-a fost decât o crimă.

A S U R A

Vorbește-mi, spune-mi totul... E dar adevărat?

H I R A M

Al morții singeroase, el ordinul l-a dat...
Cu daruri încărcîndu-l, prin gînd îl osîndise...
Urîndu-i viață lungă, la moarte îl trimise.
Ți-a spus că niște barbari cu scop să-l jefuiască
Pîndiră la hotare momentul să-l lovească?
Dar ei au fost de dînsul plătiți a-l nimici.
Escortei să-l trădeze, tot el îi porunci.

A S U R A

Pămîntul șovăit-a sub mine deodată...
O! taci... îmi e privirea de sînge-ntunecată...
Nu știu nici ce mai cuget și nu mai știu ce-ascult...
în gîndul meu răcnește al iadului tumult...
Ce? Saul să ucidă pe tata? Și pe loc
Asupra-i să nu cadă al trăsnetului foc?
O, zeilor puternici, Baali ai răzbunării,
Căliți în al meu suflet urgia disperării...
Faceți din a mea ură un val nestăvilit
Să-nece mișelia nebunului cumplit,
Să treacă peste toată suflarea țării sale...
Să urce către ceruri un gemăt lung de jale,
Să nu rămînă casă scutită de suspin,

Să fie orice suflet focarul unui chin,
Să fie-așa de mare obșteasca îngrozire
încît să covîrșească a mea nenorocire.

H I R A M

5 Și eu tot ajutorul, regină, ți-l voi da...
Nu cred că nici poporul mai mult îl va răbda.
Blesteme din tot locul se-nalță îndîrjite...
La graniță, dușmanii se string pe nesimțite...
Acum este momentul prielnic să-l lovim...

A S U R A

Atunci nu ne rămîne decât să izbutim.
Mijloace sunt destule, pedeapsa va fi dreaptă;
Pe Saul să-l zdrobească, ai mei un semn așteapt
Crezi oare că Asura de țară și-a uitat
5 Fiindcă sub un sceptru de barbar s-a plecat?
Hiram, Hiram, ascultă: am fost neadormită,
A regelui pieire s-o fac desăvîrșită...
Părtaș te fac de-acuma la taina ce-am în gînd...
Ai mei să mă răzbune sosi-vor în curînd...
) De mult le-am dat de veste oștiri să pregătească,
Căci viața mi-a fost toată o moarte sufletească
Și chiar primisem știre că dînșii au pornit
Cînd nobilul meu tată aflai că a murit.

H I R A M

> Astfel: există încă un zeu al răzbunării
Ce știe să scurteze tortura așteptării?
Oh! Iehova! de-acuma nimica nu mai cer
Decît să văd sfîrșitul lui Saul și să pier.

S C E N A I V

30 SCLAVA ASUREI și ACEIAȘI

S C L A V A

Silită sunt stăpîină să întru nechemată
Dar e a lui purtare mai mult decât ciudată.

ASURA

De cine vorbești oare, Rabet?

SCLAVA

De un strein.

ASURA

Ce caută?

SCLAVA

Voiește să-ți dau acest rubin.

ASURA

(luînd inelul)

IQ Inelul lui Tenejah!

SCLAVA

Să fie cu puțință?

El?

ASURA

15 Da.

SCLAVA

(arătînd pe Hiram)-

Să nu te-audă...

ASURA

20 Juratu-mi-a credință.

SCLAVA

Dar...

ASURA

25 Lasă orice vorbă și-ntoarce-te cu el.

(Sclava iese.)

ASURA

(înaintînd spre Hiram, triumfătoare)

Hiram, izbînda vine... mi-o spune-acest inel.

HIRAM

5 Văzui că ți-1 aduse Rabet, dar ce-nsemnează?

ASURA

Că frate-meu sosit-a, că oastea îl urmează...
Tenejah pe-a lui soră iubită n-a uitat...

(Tenejah intra precedat de Rabet.)

10 Oh! iată-1...

S C E N A v

ACEIAȘI, TENEJAH

ASURA

(alergînd spre el)

15 Scumpe frate... — Cît,— cît te-am
așteptat!

TENEJAH

(privind pe Hiram)

Regină.

ASURA

20 N-avea teamă, Tenejah, și vorbește...
A noastră răzbunare și el o-mpărtașește.

TENEJAH

Asura! dulce soră... Oh! vin la pieptul meu...

(Se îmbrățișează.)

25

ASURA

Tenejah, te aduse la vreme Dumnezeu.

TENEJAH
Dar tata unde este? nu-l văd...
ASURA
Nenorocitul!
Ce lacrimi îl așteaptă... el nu-i știe sfârșitul...
De tata, vai! de tata mă-ntreabă...
(Către Tenejah.)
A murit
Ucis de însuși Saul, de-acest nelegiuit.

TENEJAH
Cum? Mort? Ce grozăvie! Și Saul mai trăiește?.

HIRAM
Trăiește... însă moartea din urmă îl sosește...

TENEJAH
Asura, și nimica să-l scapi nu ai făcut?

ASURA
(arătînd pe Hiram)
Hiram ți-o poate spune... nimica n-am știut...
Cumplită a fost cursa...

TENEJAH
Atunci, sosesc la vreme.
O voce și-ncepuse spre tine să mă cheme...
Dar vorbele n-ajută: mai bine să lucrăm
A singelui domnie în sînge s-o-necăm...
Uniți cu filistenii, ai noștri-naintează...
Prin valea Sedanorah încoa se îndrumează...
La pîndă-n urmă sta-vor pe dealul Guilboac.
Acuma, voi să-mi spuneți ce trebuie să fac?

ASURA
Hiram să hotărască.

HIRAM
în tabără te-ntoarce,
Noi firul răzbunării aicea îl vom toarce.
Pe rege îl vom face să creadă că v-aflați
Departe de strîmtoarea în care-l așteptați...
Vom spune că puțină e oastea inamică,
La numele lui Saul că tremură de frică
Și el, căzînd în cursa întinsă, va peri.

SCENA VI
10 ACEIAȘI, RABET

RABET
Grăbiți-vă, e timpul de rege-a vă feri,
îmi pare că sosește.

ASURA
15 Sosește? Grozăvie!
Tenejah, scumpe frate, să nu-l aștepți să vie.
Ascunde-te... Pe-aicea.

(Văzînd pe Saul.)
Vai! însă e pierdut.

20 SCENA VII
ACEIAȘI, SAUL

SAUL
(intrînd își trece mîna pe frunte)

25 Ce vis!
(Văzînd pe Tenejah.)
Dar cine este acest necunoscut?

ASURA
Stăpîne... este... însă...

HIRAM
Un sclav... Aduce știre
Că reîncep barbarii a țării pustiire...
Pe-o vale mocirloasă sunt duși de nenoroc
Și pot să fie lesne zdrobiți în acel loc.

SAUL
(crunt, către Tenejah)

Așa e adevărul?

TENEJAH
Răspund cu viața.

SAUL
(către Tenejah)
Bine.
(Către Hiram.)

Hiram, să-l ții cu grijă sub pază.

HIRAM
Îl voi ține.

SAUL
Apoi s-aduci oștirea. Nu este de pierdut
O clipă; nu, nici una.

HIRAM
(se-nclină și iese, cu voce șoptitoare către Tenejah)
În cursă a căzut.

SCENA VIII

SAUL, ASURA

ASURA
Și vrei să pleci chiar astăzi? Dar nu e cu putință...
Te-ncrezi prea lesne poate?...

SAUL

Mă-ncred în biruință.

ASURA

5 Da... Da... tu ai dreptate, să pleci cât mai degrab'...
Lovește inamicul atunci când este slab.
Da... Da... tu vei învinge din nou. O știu prea bine,
Lucesc pe a ta frunte scînteiele divine...
O stea conducătoare în veci te-a luminat,
Să fii al țării tată ai fost predestinat.
10 Avuși întotdeauna dreptatea călăuză...
Urechea ta știut-a suspinu să-l auză...
Si inima ta fost-a izvorul nesfîrșit
în care mîntuirea poporul și-a găsit;
Chiar tata bunătatea ți-a pus-o la-ncercare
15 Și-n lume n-a fost alta mai sfîntă și mai mare...
De tine-a mea simțire robită e... O știu...
Tu însă când ești astfel, cum alta pot să fiu?
Eram răpită frunză de-a soartei vijelie...
Din sclava umilită făcuși a ta soție.
20 Oh! Saul, cum vreodată putea-voi să-ți plătesc,
Această fericire sub care șovăiesc...
Nimic, nimic în stare n-ar fi să-ți dovedească
Cum știe al meu suflet să simtă, să iubească...
Tu ești pentru Asura un zeu triumfător
25 Ce-n juru-i răspîndește lumină și amor.
Ades, când ești de față, sfiala mă-mpietrește,
Aș vrea să-ți spun ce cuget, dar vocea îmi lipsește.
Sunt pasărea plăpîndă cu ochii rugători
Zărită când se știe de vulturul din nori...
30 Erou frumos și nobil în mine aibi credință,
Trufia dușmănească prefă-o-n neputință...
Cu lauri pe-a ta frunte întoarce-te apoi...
Mărirea pentru tine va fi...

SAUL

35 *(mîngios)*

Pentru-amîndoi.

Mă duc... Mă cheamă soarta... dar cît mă întristează
Războiul, că de tine din nou mă depărtează.
Sperasem lîngă tine să mor.

S C E N A IX

ACEIAȘI, HIRAM

(Hiram intră turburat, Saul îl întreabă.)

SAUL

Ce s-a-ntîmplat?

HIRAM

Bătrînul pontefice din viață a-ncetat.
Fatală i-a fost lupta pe care o-ncepuse.

SAUL

10 Mort?

HIRAM

Vestea de la Rama chiar astăzi mi s-aduse.

SAUL

Mort?... voi să rămîn singur. Lăsați-mă, plecați!

15

ASURA

Dar...

HIRAM

Nobilă regină, veniți, nu-l turburați.

(*Ies.*)

20

S C E N A X

SAUL

SAUL

(*singur*)

25 Mort? Iehova, blestemul fatal mă urmărește
Și umbra răzbunării m-acopere și crește...
întîi pierdui pe David, copil iubit și bun;
Am fost, cu fiecare, ingrât, mișel, nebun.

180

Speranța vieții sale oricine a pus-o-n mine
Plătît a fost prin ură, durere și rușine...
Iertare, umbră sfîntă! Amar sunt pedepsit
Că tu mi-ai fost un tată și nu te-am prețuit.

5

Tirîtu-m-a la crimă trufia mea de rege...
Am fost și fără suflet, am fost și fără lege
Călcăt-am peste inimi, semeț, nepăsător...
Rînjit-am ca un demon la chinul tuturilor...

10

Un demon, da, un demon am fost... sunt întruparea
Tartarului spre care mă-mpinge disperarea.
Din viața mea trecută victimele răsar
Și una după alta oribile mi-apar...

15

Sunt multe, fără număr, le văd, înaintează,
Rîd groaznic, mă-nconjoară, mă strigă, mă fixează,
Agag mi se aruncă de gît... fugi... nu voiesc
Să mor, sunt încă tînăr, am sete să trăiesc.
Din ceata lor hidoasă s-arată și Genilha.
Hiram, oh! fie-ți milă... de-aceia ia-ți copila!
Nu vii? Vai, e zadarnic, de toți sunt părăsit...

20

(*Tot teatrul se întunecă, tunete.*)

UMBRA LUI SAMUEL

Zadarnic, că Eternul de veci te-a osîndit!

(*Umbra dispăre.*)

(*Saul cade în genuche cu capul pe treptele tronului.*)

25

S C E N A XI

SAUL, MICAL

MICAL

(*privind împrejur și zărind pe Saul, spăimîntată*)

Ce este? Tată!

30

SAUL

(*fără s-o vadă*)

Umbră cu voce blestemată,
Dispari... sau...

(*Trage spada, se ridică și aleargă spre a străpunge.*)

181

MICAL
 Aiurează.

SAUL
(alergînd)
 5 Așteaptă...

MICAL
 Tată, tată,
 Revino-ți în simțire, sunt eu, Mical, sunt eu.
 El însă nu m-aude, puternic Dumnezeu!
 10 Dar uită-te la mine, oprește-te, răspunde,
 Nu simți cită durere grozavă mă pătrunde?
 Nu vezi, te string în brațe, aibi milă, ajutor!
 Mical, Mical te roagă, nu fi ne-ndurător...
 Deșteaptă-te din visul cumplit ce te apasă...
 15 Nu este nici o umbră... ' » .

SAUL
(îmbrîntind-o)
 Fugi, demon, și mă lasă.

MICAL
(frîgîndu-și mîinile)
 20 Oh! soartă blestemată... Ce este de făcut?
 Pe-al vieței mele suflet, pe tata l-am pierdut.
*(Sovăiește și cade lîngă balustrada estradei de care își
 reazămă capul.)*

SAUL
(mergînd spre ea cu compătîmire)
 25 Genilha!

MICAL
 Cît de mare îi este rătăcirea...
 30 Vai, unde te afli David să-mi vezi nenorocirea.

SAUL
 Ce zice? Despre David vorbește?...
(Către Mical.)
 Unde e?

(Recunoscînd pe Mical.)
 Mical, ești tu?
 Oh! David, să vie, uit orice___
 E tot iubit de mine și singur ar fi-n stare
 Să scape al meu suflet de-a minței aiurare,
 îl iert...

MICAL
 Ești, scumpe tată, tot bun. Te-am reaflat.
(il îmbrățișează.)

SAUL
 10 Dar David, voi pe David să-l văd neapărat.
 Căința mi-este mare... tu ești a lui soție,
 E-n tine-a mea speranță... Vestește-l. Vreau să vie.

MICAL
 15 Degrab' îndeplinită va fi voința ta...
 Mă duc... a-i da de știre chiar azi voi căuta.
(Iese.)

S C E N A XII

SAUL
 20 Sărmana, dar nu știe că poate niciodată
 Pe David n-o să-l vadă nemernicul ei tată.
 Ea nu știe că astăzi, chiar astăzi mă pornesc,
 Căci trebuie războiul odată să-l sfîrșesc.
 25 Războiul? însă care din zei se mai îndură
 Asupra-mi să arunce a sa căutătură?
 înaltul, Preainaltul, din paza lui m-a scos...
 împingă-mă oriunde destinul ce mă poartă.
 E ziua ispășirii și, Saul, ești pierdut,
 30 Te cere iar neantul din care te-ai născut.
 N-ai sprijin, n-ai prieten și numai vrăjmășie..
 Abia-ți rămîne plînsul ș-a ta ticăloșie...

Nu, nu mai ești același; cu totul te-au schimbat
Mizeriile lumii și viața de palat...

Tu însă, dacă n-afli la nimeni îndurare,
Privește-n întuneric; infernul este mare.
Da, el să mă ajute... Demoni, veniți, veniți,
Fiindcă vă sunt frate să nu mă părăsiți —
Satana, sunt ca tine căzut sub urgisire,
Apari și te răzbună de vechea umilire...
în lupta feroasă în stînga mea să zbori,
Cu aripele morții dușmanii să-nfășori,
Să tremure tot cerul de-a noastră cutezare
Și tu să rămii singur cel vecinie și cel mare.
Ia-mi sufletul, de tine e demn, ți-l dăruiesc,
Dar apără-mi și viața și sceptrul pămîntesc...

15 Apari, te-arată, vino.

S C E N A XIII

SAUL, HIRAM, apoi ASURA

HIRAM

Oștirea rînduită

20 Și gata de pornire, te-așteaptă-nsuflețită.

SAUL

Atunci și eu sunt gata. Să mergem... vom vedea
Că cerul chiar se pleacă, cînd demonul o vrea.

(Iese.)

25 (Fanfare, marș de primire cu sunete de cimbale între
culise.)

ASURA

(întră în mijlocul fanfarelor)

30 Triumf! Triumf! Cimbale, sunați asurzitoare
Și-mpingeți-l să meargă pe calea pierzătoare;
Deschideți mai degrabă mormîntul blestemat
Să-nghită pe-acest demon de iaduri revărsat.

Sunați, sunați, cimbale... mă simt mai ușurată
Că-ncepe răzbunarea iubitului meu tată.

(Noi sunete de fanfare.)

Oh! chinul fără margini îl uit, cînd mă gîndesc
Că eu, eu, o femeie, sfîrșitu i-l grăbesc.
Că eu, eu, o străină, în mijlocul trădărei,
Lovirea de pe urmă i-o dau și lui și țării.
O! tată, dacă-n groapă mai poți a tresaltă,
Priveste-mă: Asura e încă fiica ta.
Nu, n-am să iert nimica: nici moartea feroasă
Prin care nimiciră o viață glorioasă,
Prin care sfărîmară un tron și un popor,
Prin care-n tot minutul eu însumi gem și mor.
Nimica; nici iubirea-mi de el disprețuită...
O! David... am cu tine să fiu neîmblînzită;
Mical!... și tu plăti-vei amorul tău nebun...
Și totii, si tara voastră, căci stiu să mă răzbun.
Dar.!.
(S-aud trîmbițe.)

(S-aud trîmbițe.)

Trîmbițele, iată, vestesc a lui plecare...

HIRAM

Regină, el te-așteaptă coprins de nerăbdare.
S-ar crede că-l împinge destinul ne-mpăcat
Spre groapa ce prin crime el singur și-a săpat.

ASURA

Să mergem, — și să-nceapă a noastră răzbunare.

(Către public, cu putere, ironie și ură.)

Nu trebuie s-aștepte suprema-mbrățișare.

ACTUL AL V-LEA

S C E N A I

DAVID, ASURA

DAVID

Și eu care crezusem aicea să-l gădesc...
Ardeam de nerăbdare să vin să-i mulțumesc.
Mical nu-mi dete veste de grabnica-i plecare...
Dar dinsa unde este?

ASURA

E-n templu mi se pare.

DAVID

Atunci mă duc degrabă s-o aflu...

ASURA

Negreșit,

Ți-e mare nerăbdarea, iubești și ești iubit...
S-o vezi e pentru tine o-ntreagă fericire
Dar, David, îți voi spune ascunsa mea simțire...
Văzutu-m-ai adesea și nu m-ai înțeles...
Din mijlocul mulțimei, ai fost al meu ales.
Eram o sclavă încă... Ah! spune-mi, mai ții minte
Din cântecul de aur divinele cuvinte,

Cînd tu făceai delirul lui Saul a-nceta,
Le ții tu oare minte?... De-atunci eram a ta...
A ta și al tău suflet n-a vrut să mă-nțeleagă,
Copil semeț și fraged, furatu-m-ai întreagă...
Zadarnic am dus lupta cu mine... s-a sfîrșit,
Orgoliul meu este și-nvins și umilit.
Un timp cercai iubirea de veci s-o-nec în ură...
Voi să-ți fie viața o zilnică tortură:
Exilul tău fu astfel de mine plăsmuit,
10 Din inima lui Saul eu, eu te-am izgonit.
Crezui, — nesocotita, — că ura va fi-n stare
Iubirea să mi-o schimbe în rece nepăsare,
Uitarea că veni-va încet și mîngios,
Durerea să mi-adoarmă cu glas melodios.
15 O știu: tu suferit-ai desigur, însă chinul,
Grozavul chin al morței ce-neacă și suspinul,
Ce seacă chiar izvorul de plîns nestăpînit,
Sunt eu, ce ca pedeapsă grozavă l-am simțit,
Și vezi-mă-n genuche acum... sunt nimicită..

20

DAVID

Regină...

ASURA

Nu fi David cu inima-mpietrită...
Cu lacrimi de sînge iertarea mi-o cerșesc...
25 Am fost o blestemată, dar însă te iubesc.
Nu cer s-aibi pentru mine decît compătimire,
Primesc, primesc ș-această supremă umilire.

(Asura îi sărută genuchii.)

DAVID

30

Mical poate să intre, ridică-te,— ce faci?
Mă pierzi... te pierzi... Zadarnic... Regină, însă.

ASURA

35

Taci, poate să sosească oricine, și ce-mi pasă?
Să afle lumea-ntreagă durerea ce m-apasă.
Aicea, în țărînă, aicea voi să mor...
Tu, tu ești Dumnezeuul pe care îl ador.

Taci.

Chiar umbra ta mi-e sfântă, chiar pulberea pe care
în mersul tău cel mîndru o calci cu nepăsare.
Tot, tot ești pentru mine: Altar, mi-ești scump întreg...
Oh! viața mea cu tine primește-mă s-o leg;
Mical e o copilă, iubește-o dacă-ți place,
Dar ea, puternic rege, ea, ea nu te va face.
Eu, David, pregătit-am mărețul viitor...
O vorbă, numai una s-o zici, ești domnitor.
Oricare dușmănie voi ști din a ta cale
S-o-nlătur, departe voi de tine orice jale...
Și trăsnetul să cadă de-ar fi asupra ta
Cu sufletul, cu corpul, voi ști a-l înfrunta.
Iubește-mă, atîta cer, David, de la tine.

(il cuprinde cu brațele de mijloc.)

DAVID

Dar lasă-mă, m-așteaptă...

ASURA

(azvîrlindu-se jos înaintea lui)

Atunci, treci peste mine.

(David o evită și iese.)

SCENA II

ASURA *(s ingurâ)*

Și vai, nimic nu-mi zice, nici un cuvînt.
Zadarnic a fost totul: și lacrimi și avînt...
Ah, el a fost o fiară lipsită de-ndurare...
Durerea cea mai crudă să-l miște nu e-n stare;
Mîndria mea-njosită, nebunul meu amor,
Aflatu-l-au același: semeț, nepăsător.
Și nu mi-e cu putință să-l șterg pentru vecie
Din inima-mi zdrobită de-a lui nemernicie,
Și nu mi-e cu putință pe el nici să-l urăsc...
Sărmana, osîndită mă aflu să-l iubesc.

Sunt vecinie urmărită de-a lui reamintire,
Atît mă stăpînește funesta rătăcire.
Mical, Mical învinge din nou! Dar cel puțin,
Ea, ea o să-mi plătească al vieții mele chin.

SCENA III

ASURA, HIRAM, MICAL, DAVID

MICAL

Regină, se-mblînzește a cerului minie:
Blestemul încetează s-apese pe domnie.
10 Căzut-am în genuche zdrobită, m-am rugat,
Am plîns, încît pe tata leviții l-au iertat.
Mai mult: ei hotărît-au aici să vie îndată,
Spre Iehova să-nalțe cîntarea inspirată.

SCENA IV

15

ACEIAȘI, LEVIȚII, CORURI

(Leviții pe două rînduri, corurile în fund.)

CORURILE

20

îndură-te, stăpîne,
De omul ce greșește,
Căci el păcătuiește
Dar chinul îi rămîne.

LEVIȚII

îndură-te, stăpîne.

CORURILE

25

învăluie-n lumină
Pe cine te hulește:
Mustrarea-l pedepsește,
Și iar ți se închină.

LEVIȚII

Pe rege-1 mîntuiește.

CORURILE

Păcatele să-nfrîne
Silește omenirea,
în tine mîntuirea
A fost și va rămîne.

LEVIȚII

îndură-te, stăpîne.

CORURILE

Oricărui ți-se-nchină
Iertarea dăruiește
Și mintea-i limpezește
Cu via ta lumină.

LEVIȚII

Pe rege-1 mîntuiește.

SCENA V

ACEIAȘI, UN OSTAȘ, UN ROB

UN OSTAȘ

Din cîmpul de bătaie sosesc.

DAVID

Ce s-a-ntîmplat?

OSTAȘUL

Pierdută este lupta și Saul...

ASURA

A scăpat?

OSTAȘUL

Nu, dînsul nu mai este, murit-a lîngă mine.

MICAL

Vai!

5

ASURA

Nu e cu puțință.

DAVID

Văzut-ai însă bine?

OSTAȘUL

10 M-aflam din întîmplare pe dealul Guilboac,
Fugeam din calea morței, căci ce eram să fac,
Cînd iată că pe rege îl văd scăldat în sînge,
Mă cheamă, și se roagă de mine, strigă, plînge,
Sărmanul, ți-era milă să-l vezi cum suferea.
15 El singur într-o spadă proptită se-mpingea,
Și nu putea să moară, și-mi zise: „Indurare,
Dă-mi moartea mai degrabă, căci nu mai e scăpare,
Armata mea zdrobită a fost și Ionathan
Căzu sub lovitura grozavului dușman”.
20 Atunci, văzîndu-i chinul, cu însuși a lui spadă
Jos capul de pe umeri, făcutu-l-am să cadă
Și...

(Caută a-și desface toga în cave se află capul lui Saul.)

DAVID

25 Oh!

OSTAȘUL

Aici dovada se află că nu mint.

(Mișcare în auditor. Ostașul scoate coiful și spada lui Saul.)

30

MICAL

Vai! scutul lui de aur!

DAVID
 Și coiful lui de-argint!
*(David se duce și ia cu sfințenie, din mâinele ostașului,
 coiful și scutul.)*

DAVID
(sărutându-le)
 Odoare piețioase prin sânge consfințite
 De mine de-azi-nainte veți fi nedespărțite.
(Pauză. Se întoarce către ostaș.)
 Cum însă a ta mînă, mișel nelegiuit,
 Pe unsul lui Iehova s-atingă a-ndrăznit?

HIRAM
(către ostași)
 Luați-1 să-1 dați morței.
(Ostașul dispare înconjurat de soldații care ies cu el.)

UN LEVIT BĂTRÎN
(către David îngenuchind)
 O sfîntă datorie
 E scrisă-n al meu suflet: ți-o spun cu bucurie,
 în taină ai fost rege ales de Samuel.
(Cînd se ridică.)
 Domnește de acuma pe-ntregul Israel!

LEVITII
 Trăiască noul rege!

CORURILE
 Trăiască noul rege!

DAVID
 Dar...

LEVITUL BĂTRÎN
 Grea este povara, dar Iehova te-alege.

CORURILE
 Trăiască noul rege,
 Oricine să-1 iubească
 Și-n pace să domnească
 Căci Iehova-1 alege!

5

LEVITII
 Trăiască noul rege!

CORURILE
 Păzind a țării lege
 Cu inima-nțeleaptă
 Să meargă-n calea dreaptă
 Căci Iehova-1 alege!

10

LEVITII
 Trăiască noul rege!

CORURILE
 Sub sceptru-i să închege
 Poporu-n dezbinare
 Și vecinie fie mare
 Căci Iehova-1 alege!

15

LEVITII
 Trăiască noul rege!

CORURILE
 Trăiască noul rege!

20

DAVID
(pe estradă)
 Leviți, coroana sfîntă a neamului ebreu
 O puneți pe-a mea frunte conduși de Dumnezeu.
 Pe urmele lui Saul afla-mă-veți la bine;
 Voi fi întăritorul voințelor divine.
 Și n-am să uit vreodată în scaunul regesc,
 Leviți, a mea putere că eu v-o datoresc.
 O singură mîhnire în suflet mă muncește
 Vai! este că profetul iubit nu mai trăiește.
 Divină călăuză, ah! cum mi-ar fi fost el,
 Dar stinsu-s-a-nțeleptul și bunul Samuel.

25

30

Din ceruri însă dacă spre mine se îndură
 S-arunce, mîngîioasă, a lui căutătură,
 Tot el va şti putere a-mi da să biruiesc
 Orice în al meu suflet e încă pămîntesc.

5 *(Se-ntoarce către Mical.)*

Mical, dar te mîngîie şi urcă lîngă mine,
 îmi pun a mea credinţă în Iehova şi-n tine.

*(Se apropie de trepte şi dă mîna lui Mical, ce urcă
 pe estradă.)*

10 ASURA

Desi lovită-n suflet, nu voi să vă-ntristez,
 Domnie fericită şi lungă vă urez.
 Uitaţi dacă vreodată v-am fost ca o povară,
 Să-mi plîng nenorocirea mă-ntorc în a mea ţară.

15 Adio! însă astăzi fiindcă plec, aş vrea,
 Mical, o sărutare să-ţi dau, copila mea.

*(Se urcă pe estradă, îmbrăţişează pe Mical, scoate un
 pumnal ascuns pe care publicul nu-l vede şi o-njunghie.)*

20 MICAL
 ' *(strigînd)*
(Şovăieşte şi se apucă cu mîinele de balustrada tronului.)

Ah!... David... sărutarea... ce-midete... e mortală...
 Asura... ți-am prezis-o... că ea... ne e fatală.

25 DAVID

Mical... Ce este?

MICAL

David... susține-mă. Oh! mor...
 în piept... mi-a-nfipt... pumnalul...

30 DAVID
(susținînd-o)

Dar e îngrozitor.

(Către soldați.)

Ostași! înconjurați-o...

(Soldații urcă pe estradă și arestează pe Asura.)

MICAL
(se lasă jos sprijinită de David)

Nu... nu voi răzbunare...
 Mor.. David... amintirea... păstrează-mi-o... prea
 mare

A noastră... fericire... era... dacă trăiam...
 Adio... pierd vederea și voce... nu mai am...
 Adio...

(Expiră.)

10 DAVID

îndurare aibi însă... Ah! ce soartă
 Cumplită... Dar e rece și tace... Moartă, moartă!

(Se aruncă asupra ei.)

15 Mical, e cu puțință pe soțul tău iubit
 Să pleci și să-l lași singur, de veci nenorocit?
 Mical, deschide ochii, răspunde, nu m-aude,
 E moartă, moartă, moartă! Destinele sunt crude,
 Mi-o smulseră din brațe... Asura, suflet laș,
 înfige și în mine pumnalul ucigaș...

20 *(își ascunde capul între mîini.)*

ASURA

Plîngi, David, bucuria în pieptul meu palpită,
 De veci închis-a ochii Mical, a ta iubită.
 Plîngi, lacrimile tale îmi sunt ca un balsam,
 în lunga mea veghere, de mult le așteptam.
 Plîngi; n-o s-o învieze șiroaiele amare,
 Să-i dea re-nsuflețire nimic nu mai e-n stare,
 îmi zici să-nfig pumnalul și-n tine, însă tu
 înfipt îl porți în suflet de cum o străbătu.

30 A voastră fericire crezut-ai vreodată
 Că eu, că eu putea-voi s-o sufăr resemnată,
 Să știu pe-ale ei brațe că dorul ți-l resfeți,
 Și-n umbră să vărs lacrimi, de-amor cînd te îmbeți.
 A! David, pot în pace să mor, sunt răzbunată,

35 Tu mi-ai ucis simțirea și Saul pe-al meu tată.

(Mișcare a David.)

PRONAOS

5

(Tabloul însuflețit al lui Delacroix. Stixul. Iadul în fund. La ridicarea cortinei slabe flăcări verzi, albastre, roșii. Barca cu Dante și Virgil. Decorul după tabloul citat. Virgil, Dante, cît și „la perduta gente”, sunt înfățișați prin artiști dramatici și figuranți, cu mișcările studiate după Delacroix și Gustave Dori. Aceste mișcări sunt însă însuflețite. Muzică largă. Vaiete. Vuiet neîncetat tăiat de urlete, de zăuerări și de zgomotul valurilor de foc. Valurile se ridică și se scufundă. Pliciuri. Muzică înainte de ridicarea cortinei, iar după căderea ei, muzică solemnă. în timpul Pronaosului lumina din teatru va fi stinsă.)

10

P E R S O A N E L E
și înfățișarea lor

DANTE ALIGHIERI (Costumul după portret; chipul de asemeni; coroană de lauri verzi)
OPT TINERI SENIORI AI ORAȘULUI RAVENNA (Costumele epocii)
DUCESA (Bogat costum al timpului)
DOI FII AI LUI DANTE (Costume ale timpului)
O FIICĂ A LUI DANTE (Călugăriță)
FIUL DUCESEI (14 ani)
BEPO (Servitor bătrîn)
UN ABATE

15

DIALOGUL DIN TIMPUL PRONAOSULUI

S C E N A I

DANTE, VIRGIL, UN DAMNAT

D A M N A T U L

20

(Luptîndu-se să iasă din noroiul Stixului se agață cu mîinile de gîtul bărcei. Scena e slab luminată de flăcări verzi și roșii.)

(Cu vocea închisă, către Dante.)

Tu cine ești de vii naintea orei?

25

D A N T E

Eu viu, dar nu rămîn cu tine, care îmbrățișezi zadarnic gîtul prorei
Cercînd de-acest noroi s-aflî scăpare...
Val după val în jurul tău se strînge
Căci ești pe veci un suflet în pierzare.

(Urlete, risete și vuiete ale Iadului. Muzică T/2 minut. ' Moment de acalmie.)

30

N Ă L U C I L E

BEATRICE (Găteală de crini, drapată cu alb și vioriu șters. Stofele vioirii și albe sunt iluidice)
UMBRA LUI VIRGIL (Draperie albă)
UMBRELE CELOR NOUĂ MUZE (Costumele mitologice)
NĂLUCILE CELOR ȘAPTE SECOLE DE LA DANTE
ÎNCOA (Costumele corespunzătoare fiecărui secol. Al XIX-lea și al XX-lea, costume militarești de cavalerie)
GÎNDUL LUI DANTE (Sub înfățișarea unui înger de lumină)
SIMȚIREA LUI DANTE (Păr și chip de femeie, înger luminos de asemeni)
UMBRA LUI BRUNETTO LATINI (Costum de magistrul al epocii)

DAMNATUL

(voce închisă)

Nu mă goni: sunt unul care plînge.

DANTE

Din tine-a dat acest noroi afară —
Rămii în el căci l-ai purtat în sînge.

VIRGILIU

(îmbvîcind pe Damnat)

Cu ceilalți ciini ce-n el se cufundară.

(Damnatul recade în smîrc.)

(Muzica.)

(Flăcările sporesc. Ele vîlvorează; rugiri, hohotiri,
suierări; din cînd în cînd țipete. Rîsete sălbatice:
Ha-Ha-Ha! Rîsete ironice: Hi-Hi-Hi! Rîsete sinistre:
Hu-Hu-Hu-u-u! Barca se pune în mișcare de la dreapta

spre stînga.)

(Acalmie.)

DAMNATUL

(zbătîndu-se în noroi și apă)

20 Ho-Ho! Ho-Ho! — Sunt unul care plînge.

DANTE

Din tine-a dat acest noroi afară,
Rămii în el căci l-ai purtat în sînge.

VIRGIL

25 Cu ceilalți ciini ce-n el se cufundară.

(Reluare a vijeliei de flăcări și de zgomote.)

SCENA II-a

(Indicații: Stixul se face nevăzut, șters de flăcări.
Apare Lucifer cu principii și principese ale Infernului.
Lux de veștminte strălucitoare, de cavaleri și de doamne.

200

Costumele sunt în gustul epocii. Al lui Lucifer e mai schinteietor ca celelalte. Lucifer și principii și principesele lui sunt de o frumusețe rară. Bărbații sunt adolescenți și aproape imberbi: păr de aur, roșu, negru, buclat, inelat, la unii scurt, la alții mai lung. Lucifer e cu ochi de noapte, — lungi, — mari și melancolici, dar cîteodată fulgerători. El dă mina Persephonei care poartă coroană de smaralde și rochie verde ca marea, coperită cu nuferi. E decoltată. Rochia e fluidică și pusă pe un transparent de mătase! Nuferi la sîn. Broderii metalice de colori pe rochie. Principesele sunt niște aproape copile, dar depravarea e în ochii lor. Rochiile au trene. Lucifer și demonii sunt cil spade și îmbrăcați în costumele timpului.

Ei intră legănați de o leneșă muzică a unui galant danț al acelei epoci. Lucifer și ceilalți demoni cochetează manierați și afectați cînd cu o principesă, cînd cu alta.

In fund și împrejur, Iadul și damnații. Zgomotele lui au tăcut aproape. Saluturi, mimică elegantă de mișcări și de gesturi studiate. Din timp în altul, vuiet, urlete.)

LUCIFER

(apropiîndu-se de o principesă și aplecîndu-se spre sînul ei)

25 Ce roză ai! Parfumul ei îmbată —
Ascunzi sub ea plăceri nemaisimțite.

PRINCIPESA

Culeasă-a fost în valea blestemată.

DEMONI

(rîset)

30 Ha-Ha!

LUCIFER

(cătred principesă, subliniînd cuvintele)

Deci cresc pe-acolo flori vrăjite?

(Muzică.)

35

201

(Prețiozitate de gesturi a tuturilor. Muzica se face răsunătoare și dominează izbucnirile de durere ale damnaților. Ei sunt zăriți cum se chinuiesc în flăcări. Acalmie. Muzică abia simțită.)

UN DAMNAT

(care arată pe Lucifer și pe ceilalți demoni și ridică pumnii în sus cu frenezie)

De e un Dumnezeu, e fără milă.

UN ALTUL

Plătim amar păcatele trăite.

UN ALTUL

Ce zici?... Prostii să spui nu ți-este silă?

(Arătînd spre demoni.)

Dar ale lor?...

UN DEMON

(către o principesă)

Ți-o jur: ai sini de spume.

UN ALT DEMON

(către altă principesă)

Ce ochi de cer!

UN ALTUL

(către alta, sfîrșind ce i-a spus la ureche)

...și chiar ca o zambilă.

ÎNȚIUL DAMNAT

(către Al II-lea, arătînd pe demoni)

Vezi cum petrec?

AL H1-lea

Cum rîd?

...UN ALTUL ...

Și cum fac glume?

ÎNȚIUL DAMNAT

(ridicînd pumnii în sus cu o mînie dejnădăjduită)

De e un Dumnezeu, nu e dreptate.

AL IV-lea

5 La fel e-n Iad cu tot ce e și-n lume.

AL III-lea

Cei slabi plătesc ale-altora păcate.

ÎNȚIUL

De e un Dumnezeu, el e un nume.

10

AL IV-lea

De e un Dumnezeu, nu e dreptate.

AL II-lea

La fel e-n Iad cu tot ce e și-n lume.

AL IV-lea

15

Cei tari primesc răsplăți pentru păcate.

AL III-lea

Și iată — vai! Din nou ne-ajunge focul.

AL II-lea

Scăpați eram din el pe jumătate.

20

UN DEMON

(văzînd pe un damnat în apropierea lui, îl trimite să cadă în foc cu o lovitură de picior)

în foc!

ALȚI DEMONI

25

(aceleași mișcări față cu alți damnați)

în foc!

ALȚII

Acolo vă e locul.

UN DAMNAT

(din mijlocul flăcărilor, și ridicînd pumnii în sus)

Vai! Dumnezeu nu e, și nici dreptate.

(Vuiete ale Iadului.)

Voci ALE LUI

Ha-Ha ! - Ho-Ho ! - Hi-Hi ! - Hu-Hu-u-u-u !

O VOCE DE SUS

(de tenor)

în foc! în foc! — Acolo vă e locul.

(Damnații în partea din urmă dialogului au izbutit să se smulgă din flăcări și s-au apropiat pe nesimțite de dcm oni.)

ACTUL I

(Scena se petrece într-un palat din Ravenna. Lumină în teatru. Decorul piesei același la toate actele. O întinsă sală în forma unui trapez. în dreapta, colonadă asupra mării ce se vede între coloane în toată însufleșirea ei. Lucirea soarelui peste mare. Luntrii cu pînze. Sus de tot, între coloane, tende de purpură ce se mișcă în vînt. în fundul trapezului, ușă lîngă unghml din stînga și lîngă cel din dreapta. în mijlocul fundului trapezului, o adîncătură formînd alcovă, între două duble coloane, în o parte și în alta. Pat monumental, ușor ridicat la cîpătîi și deci înclinat spre public. Trei trepte duc din scenă la acest fel de alcovă. înalte sfejnice, de o parte și de alta a treptelor, cu groase luminări de ceară în ele, înflorite cu poleieli și colori. Amplu coperămînt al patului, de mătase roșu-închis, azvîrlit peste pat. Mari ciucuri de fir atîrnînd de la colțurile lui în jos. De partea de sus a deschizăturii, draperii de catifea de Utrecht, de culoarea foilor veștezi. La ridicarea cortinei, draperia e dată într-o parte și în alta. Patul și peretele din fund de cîpătîiul lui se pot vedea bine. Pe fundul acestui perete un mare covor de catifea de un roșu șters, cu marginile cusute cu fir. în centrul covorului, blazon mare cu coroană ducală. Mai jos, panoplie de arme. Lîngă fiecare sfejnic, pe două foarte mici pedestale, cîte un cavaler în armură de fier, cu casca pe cap și cu cozorocul ei lăsat. în stînga scenei, un imens portal

ÎO

15

20

25

5 deschis asupra aproape celor 3j2 a peretelui. Acest portal e închis, ceva mai sus ca înălțimea omului, de un paravan ce e în realitate un transparent [pentru Aparițiunii. Acest paravan simulează vechiul stejar, e lucrat artistic, are o ușă în centrul lui, ce e întredeschisă și lasă a se vedea pe deasupra lui partea superioară a bolților și stîlpilor unei largi galerii.

10 în centrul salei, mare masă de stejar înnegrit de timp. Scaune tot de stejar, în stilul epocii, dar cu dosare foarte înalte. Scaunele aceste, trei-patru, sunt scăunașe fără rezemătoare, în același stil. La dreapta, lungă laviță, cu rezemătoare, așezată pieziș, lângă colonada ce dă
15 și a Beatricei pot apărea și de după înaltul spate al laviței. Celelalte după indicații la timp.)

Actul i

(La ridicarea cortinei, Dante. aproape culcat pe lavița cu rezemătoare.)

20 SCENA I

DANTE, CEI OPT TINERI SENIORI și NĂLUCILE ce apar la locurile și timpul indicate

DANTE

(ridicîndu-se în cot pe perini de catifea)

25 ...și deci părerea voastră este ca eu, Dante Alighieri, ați înțeles — eu, Dante, să cer iertare Florenței?

UN TÎNĂR

Te vei întoarce astfel în orașul tău scump.

UN ALTUL

30 îți vei revedea astfel casa ta scumpă — micul tău palat.

AL III-lea

Ți se va recunoaște astfel mărimea geniului ce ți se tăgăduiește astăzi.

AL IV-lea

Nu vei mai fi astfel rătăcitor. Vei fi rege așezat în scaunul geniului tău.

AL V-lea

10 Copii dezmetici sau neghiobi nu se vor mai ține pe strade după tine, și strigînd în batjocură sau cu groază: „Păziți! Căci iată omul care zice că a fost în Iad și că s-a întors de acolo”.

AL VI-lea

Vei avea astfel un cămin.

AL VII-lea

15 Te vei bucura astfel de glorie multă vreme, căci liniștea și mulțumirea îți vor lungi viața.

AL VIII-lea

Și vei ajunge din nou, poate, în dregătoriile nalte ale scumpei tale Florențe.

20 AL III-lea

Pe cîtă vreme astăzi — silit cum ești să servești cînd pe principele vreunui oraș, cînd pe al altuia dintre stăpînitorii care-ți dau ospitalitate — astăzi, careți este soarta?

25 AL V-lea

Da: care? îți primejduiești chiar viața... (*mişcare a lui Dante*) căci nu ne vei spune că ambasada ta din urmă la Veneția ți-a folosit la ceva, sau că nu te-ai întors bolnav de pe urma ei...

30 AL VII-lea

Greu bolnav.

ÎNȚIUL

Firește: lagunele nu iartă uneori nici chiar când e
toamna înaintată... Și, pe deasupra, vei fi silit să
5 părăsești în curînd însuși adăpostul acestui palat, cu
toate că Ducesa...

AL II-lea

Da: căci Duca sosește miine, și știm că i s-au făcut
amenințări de orașul tău — unde s-a dus chemat de
împrejurările politice ale zilei — că, dacă el va urma
10 să te adăpostească la sînu-i, nu i se vor mai înapoia
cei trei sute de mii de scuzi cu care orașul tău îi este
dator.

AL IV-lea

Și cine știe? Vei fi silit, poate, să părăsești însăși
15 Ravenna.

DANTE

O voi părăsi.

AL VUI-lea

Spre a te duce unde?

20

DANTE

Dumnezeu știe totdeauna să îndrepteze păsurile
oamenilor.

AL VI-lea

Va fi știind. Dar pe-ale tale numai spre bine nu
25 ți le-a îndreptat. Ai fost guelf, și te-ai luptat la Cam-
paldino pentru guelfi, și cu ce te-ai ales? Nu tot ei
te-au lovit?

ÎNȚIUL

Aceasta ți-a fost răsplata.

I

A mai fost și a multor altora. Mișeii își fac treburile
cu cei viteji și de bună-credință și la urmă caută să
se scape de ei. Lucrul nu este de ieri.

5

AL VII-lea

Dacă știai că e așa, de ce nu ți-ai luat măsuri?

AL III-lea

Ți-a plăcut mai bine să te faci gibelin.

AL IV-lea

10 Să-ți spun drept, magistre, te iubim. Dar ți-ai pus
pe umeri greșeli peste greșeli. Cel puțin, dacă atunci
cînd ai ajuns aproape capul Republicei...

AL II-lea

Nu loveai în toți.

15

AL V-lea

Așa că astăzi n-ai peste tot decît dușmani.

DANTE

Am voit binele Toscanei.

AL VII-lea

20 Și te-ai apucat — spre a i-l face — să cauți să culci
la pămînt pe cei mai străluciți fii ai ei... N-ai cruțat
nici pe cei mai de aproape ție.

DANTE

25 Pe jefuitori numai. Pe cele cîteva familii care își
împart țara ca un hoit.

AL VUI-lea

Ți-ai muiat, pe lîngă aceasta, condeiul în flăcările
Iadului și, luînd Italia în toată întinderea, ai însemnat
cu el în frunte pe cei mai vestiți seniori.

I

DANTE

Pe cei mai vestiți briganzi.

ÎNȚIUL

Pe mulți i-ai numit venetici.

DANTE

Sunt.

AL IV-lea

Și chiar pe oamenii cei mai iluștri prin meritele *lou*

DANTE

10 Merite de corupători ai sufletului de la Alpi la Marea Tireniană. Numai pe răi și pe vicioși am lovit.

AL II-lea

N-ai respectat nici chiar sfințenia bisericeii. Ai trimis pe papi să ardă în Iad.

DANTE

15 Nu eu i-am trimis acolo, ci ei.

AL V-lea

Și pe alții mulți.

DANTE

20 Nu eu — tot ei.

AL III-lea

Și astăzi Italia întreagă îți stă împotrivă.

DANTE

25 Aceasta, nu. Italia nici nu mă urăște, nici nu mă iubeste. Italia doarme. Am voit-o așa cum se va înălța printre secole.

ÎNȚIUL

în sfârșit, să fie cum zici, sau să nu fie — cred că ar fi timpul să iei acum o hotărâre. Noi știm cu siguranță că Ducele — și nu uita că miine va fi aci...

DANTE

Mi-ați mai spus-o.

ÎNȚIUL

Pe ce prieteni dar cugeti să te reazemi în mijlocul furtunei ce se apropie? Afară de Guido Cavalcanti — dar el nu mai poate fi azi de ajutor nimănui — nu prea vedem care ți-ar fi sprijinatorii... Cît despre Giotto...

AL III-lea

Ți-a făcut portretul...

DANTE

15 Dar de dv. nu vorbiți, seniorii mei? (*Ironic.*) Vă cunosc devotamentul... și mă iubiți...

AL VI-lea
(*cu vocea trăgânată*)

20 Desigur...

AL IV-lea
(*fără entuziasm*)

Tot ce vom putea să facem...

DANTE

25 în adevăr?

AL VII-lea
(*fără convingere*)

Cum ar fi altfel?

DANTE

30 Cu toate cele spuse adineaori?

AL III-lea
 Ți le-am spus tocmai fiindcă-ți suntem prieteni.

AL V-lea
 Greșelile trebuiesc spuse.

5 AL VI-lea
 Cei care nu le spun urmăresc pierzarea celui care le face. Sunt mișei.

DANTE
 A!

10 AL II-lea
 Dovada cea mai bună despre asta e că ți le-am spus.

DANTE
 A!

15 ÎNTIUL
 Căci altfel...

DANTE
 Deci, mă iubiți?... — Ascultați însă!... Când cineva începe să vadă greșelile cuiva, nu-l mai iubește.

20 AL VI-lea
 Nu e cu toate aceste iubire stăruința ce punem ca să iei o hotărîre care să-ți fie folositoare?...

AL II-lea
 Te vedem cu totul slăbit.

25 AL IV-lea
 Și chiar cu totul bolnav.

AL VII-lea
 Cît s-ar bucura cei doi fii ai tăi văzîndu-te...

DANTE
(ridicînd ochii în sus)
 Blîndă maică a lui Christos, vezi-mă.

AL II-lea
 5 Te va vedea, dar trebuie întii să te vezi singur.

DANTE
(tot cu ochii în sus)
 Isuse, mielule al lui Dumnezeu, dacă am greșit pînă azi, fii milostiv și iartă-mă.

10 AL II-lea
 Te va ierta, dar trebuie mai întii să te ierți singur.

AL V-lea
 Cu adevărat, căci de ce te pedepsești singur?

ÎNTIUL
 15 Și atît de cumplit — cînd ți-ar fi ușor să ceri iertare orașului tău.

AL III-lea
 Trimisul Florenței tale, care-ți face această propunere, n-așteaptă oare răspunsul tău în acest palat de aproape două săptămîni?

20 AL VII-lea
 Și dacă nu i-1 dai pînă diseară, va pleca mîine.

AL VI-lea
 25 Și orașul tău scump va pune să-ți dărâme casa pînă în pămînt. Ne-a spus-o limpede.

AL IV-lea
 E foarte adevărat, căci nu ne-a spus-o numai nouă. A spus-o și altora.

AL III-lea
Micul tău palat va fi prin urmare ras din fața pământului de orașul tău scump.

AL VUI-lea
5 Și orașul tău scump va presăra sare pe locul unde a fost casa ta.

AL II-lea
Și pe locul unde a fost micul tău palat nu vor mai crește flori.

10 DANTE
(*aiurit*)
Ce ziceți?... Tăceți...

AL VI-lea
15 Zicem ce va fi: că nu vor mai crește nici chiar flori pe acel loc.

ÎNȚIUL
Orașul tău va presăra sare pe el.
DANTE
20 Destul. Minte și mințiți. Lacrimile au și ele sare... Dar... v-o spun: minte și mințiți... din lacrimile ce se vor vărsa vor crește flori... Da: și chiar cele mai frumoase: ale nemurirei. Deci, în adevăr, ascultați: sarea pe care orașul meu scump o va presăra pe locul casei mele va fi topită de ploaie și picăturile acelei
25 ploi se vor schimba în lacrimi. Auziți? — și orașul meu scump mă va plînge și el mai târziu — căci — priviți-mă! — nu sunt eu cel pe care îl știți, și uitat-ați oare... (*El se dă înapoi prins de aiurare. Mimiță. Melopee muzicală în surdină. Muzele apar. Dante le vede, nu însă ceilalți.*)
30

DANTE
(*reluînd*)
Uitat-ați oare.

214

S C E N A II-a

ACEIAȘI, MUZELE, SECOLELE, GÎNDUL și
SIMȚIREA LUI DANTE (Melopee.)

O MUZĂ
(*recitativ*)

Uitat-ați oare
Că-i este viața nemuritoare?

SECOLELE
10 (*Apar în dreptul portalului din stînga. Fiecare secol e cu cîte un pas napoi de cellalt și nemascat de el. Cor.*)

Uitat-ați oare?
O spun și ele, Muze, și noi,
Ce pe rînd fi-vom secole noi...
îi este viața nemuritoare.

15 MUZELE
(*cor*)
Nemuritoare, nemuritoare.

DANTE
Ați văzut si ati auzit?

20 ÎNȚIUL
Pe tine? Da.

AL III-lea
Și te-am auzit.

AL II-lea
25 Și stim cine esti.

AL V-lea
Ești Dante.

DANTE
Nu e vorba de mine.

215

AL VII-lea
Atunci de cine?

DANTE
(gest)
De acestea: nemuritoare și vecinie tinere.
(Muzele dispar.
Toți se uită în direcțiunea arătată de Dante.)

AL II-lea
(către Al IV-lea)
Ce-a vrut să zică?

DANTE
(gest și mișcare)
Dar pe ei? Pe acești frumoși adolescenți din care unii niște abia copilandri — văzutu-i-ați și pe ei?
(Secolele dispar.)

AL VIII-lea
(către Al VI-lea)
Aiurează.

AL II-lea
(către Dante)
Dumnezeule! Pe care *acestea* și pe care *aceștia* vrei să-i vedem?

AL VI-lea
Aici nu se află nimini decât dumneata și noi.

AL IV-lea
O! bietule magistrule...

AL III-lea
Nefericitule și mult cercatule Dante!...

INTIUL
Mă uit zadarnic împrejur...

AL V-lea
Nu e nimini. Ne uităm zadarnic.

INTIUL
Ești bolnav.

i AL IV-lea
Prins de friguri.

AL VI-lea
Dealtfel ți-este și obrazul roșu ca focul...

AL VUI-lea
io Și ochii tăi sticlesc.

DANTE
A! în adevăr?

INTIUL
15 în adevăr — căci nici n-am văzut, nici n-am auzit pe nimini decât pe tine.

DANTE
Aveți dreptate. Uitasem că puțini de tot au ochi să vadă și urechi să audă.

AL V-lea
20 *(către întiul)*
Eu cred mai curînd că magistrul a vrut să-și rîdă de noi.

AL II-lea
îi place uneori batjocora.

AL VUI-lea
25 Și asta nu e bine.

AL VI-lea
Nu e deloc bine.

AL III-lea
Căci stie cît îl iubim.

AL V-lea
(*către Dante*)

Și știe că nu suntem dintre mulții fățarnici care
cînd dau ochii cu el îl ridică dincolo de al șaptelea
cer și cînd se depărtează îl cufundă în chiar iadurile
lui.

AL IV-lea

Iar ca dovadă că așa este aduc — amintește-ți,
magistrale, — aduc și faptul că ți-am recunoscut tot-
dauna marile merite și cînd erai față, și în lipsă. Dacă,
cu toate astea, ce numești *Divina Comedie* nu ne-a
prea mișcat, e apoi și firesc. Ai scris-o bolnav...

AL VII-lea

în exil...

AL II-lea

Și spre bătrînețe.

AL VI-lea

Ținem socoteală de toate.

AL VUI-lea

Vita Nuova însă...

AL II-lea

Cît și atîtea alte versuri răzlețe...

ÎNTIUL

Vor trăi în toți timpii. *Canzoni* bunăoară!

AL VI-lea

Căror le-a făcut muzică divul Casella...'

AL V-lea

Sunt fără seamăn.

AL III-lea

Și vor trăi etern.

5

AL VUI-lea

în ele i-ai întrecut pe toți ridicîndu-te peste tot
ce ai scris și fără să spunem că limba e tocmai cea
care ar trebui...

AL II-lea

10

Recunoaștem că e bună.

AL III-lea

Pe cînd alții — lingușitorii — pe care tu ar trebui
să-i urăști — spun că tu ai întemeiat limba.

AL V-lea

15

Crezînd să te prostească. Căci nu se știe oare că o
limbă e opera timpului?

AL IV-lea

Negreșit. Ce sunt oamenii?!

AL V-lea

20

(*către Al IV-lea*)

Aici o cam scrintești — căci și oamenii își au însemnă-
tatea. Astfel, toți am adus la formarea ei partea noastră
de contribuțiune.

DANTE

25

Prea modești..

AL IV-lea

(*către Al V-lea*)

Cu toate astea, timpul...

DANTE
 Ha! Ha! Timpul!

AL III-lea
 Cum? Te îndoiești, magistrule, despre ce poate
 timpul?...

DANTE
 Dimpotrivă. Timpul poate mult căci v-a creat. Și
 vă mulțumesc: m-ați luminat... Negreșit — *fiindcă*,
 eram un nerod: crezusem că timpul e omul.

(*Pauză.*)
 Dar... iată ce e omul, ori mai bine zis, bătrînețea —
 boala — cum să vă spun? (*arată pe Al IV-lea*)...
 — o să vi se pară ciudat — însă e așa... dumnealui...
 i-am uitat numele... da... dumnealui *cu Urni*

AL IV-lea
 Se poate?

DANTE
 De ce nu — de vreme ce v-am spus-o...

AL IV-lea
 Cum? Nu mai știi că mă cheamă Balthazar de...

DANTE
 Nu... (*gest*) și am uitat și numele celorlalți...

AL II-lea
 Ce glumă! Un nume ca al meu! Don Andrea de
 Breggi!...

DANTE
 (*către întiiul*)
 Ei! dar pe dumneata, tinere, pe dumneata, cum te
 cheamă?

ÎNTIIUL
 Sanguè di Christo! Pe al meu s-ar fi convenit să
 nu-l uiți! îl știe Italia toată! Sunt Don Nicolo
 Orlandi.

5 AL III-lea
 Și pe al meu mai puțin. Sunt Don Romualdo Ceccaldi.

AL V-lea
 Dar pe al meu! Alberto della...

AL VI-lea
 10 Al meu e cel puțin tot atît de ilustru... Guide de
 Monte-Chiaro, știi?

AL VUI-lea
 Să-ți mai spun pe al meu? Glumă sau batjocoră
 împingi lucrurile prea departe... Cine a cunoscut pe
 15 Cesare Orto și l-a uitat?

AL VII-lea
 Dar pe...

DANTE
 Ajunge. Mințiți

20 ÎNTIIUL
 Cum? Nu ne cheamă astfel?

DANTE
 Nu. Mințiți! Mințiți!

2—3 DIN TINERI
 25 Noi?

DANTE.
 Voi... Toți. Altele sunt numele voastre.

AL PATRULEA

Va să zică — numele meu nu mai este cel de...

DANTE

Nu: pe tine te cheamă *Inconștiență a timpului*.

ÎNTIUL

A!

DANTE
(*acestui*)

Și pe tine: *Invidie*.

10

ÎNTIUL

O!

CEILALȚI

O!

(*Mișcări diverse ale tuturilor.*)

15

DANTE

Da. — Și pe voi, pe toți împreună, vă cheamă *Ticăloșie*. (*Merge asupra lor cu amândouă brațele întinse.*)
Ieșiți. (*Toii dau napoi și ies câte unul-unul.*)

SCENA III-a

20 DANTE, AL PATRULEA și AL OPTELEA
(*lingă ușă*), DUCESA (*intrând*)

AL IV-lea

(*către Al VIII-lea, la intrarea Ducesei*)

Ducesa!

25

DUCESA

(*care a surprins câteva din mișcărilor scenei din urmă*)

Dar ce e?

222

AL IV-lea

Ne gonește. (*Iese cu Al VIII-lea.*)

DUCESA

(*către Dante*)

Vai! Dar îți erau prieteni. Unii din ei te-au iubit,
poate.

DANTE

Poate.

DUCESA

10

Atunci?

DANTE

Erau oameni.

DUCESA

Vai! Și cu cine rămii acum!?

DANTE

Cu mine.

SCENA IV-a

20 ACEIAȘI, NĂLUCILE: MUZELOR, SECOLELOR,
BEATRICEI, VIRGLIU, BRUNETTO LATINI,
GÎND ULUI, SIM ȚIREI
(*Muzică abia simțită. Nălucile Muzelor reapar.*)

MUZELE

Și cu noi.

SECOLELE

25

(*reapărînd*)

Cu noi de asemeni.

223

BEATRICE PORTINARI

(apărînd din dosul laviței pe care Dante s-a reșezat)

Dar eu, Dante, eu? N-a fost totdeauna lîngă tine scumpa ta Beatrice Portinari? (Mișcări de mirare ale Ducesei care dă a se înțelege că vede și aude pe Năluci.)

DANTE

(la vocea Beatricei întoarce capul de profil și se uită lung la ea)

Tu?...

VIRGILIU

(apărînd la capătul laviței)

Și părăsindu-te-a vreodată, de cînd l-ai cunoscut prin magistrul tău, Brunetto Latini, scumpul tău Virgiliu?

BRUNETTO LATINI

(apărînd la celalt capăt al laviței)

Iar acest Brunetto Latini n-a fost el totdeauna lîngă tine, mărețul meu discipol — lîngă tine care vei face să-mi plutească numele peste timpuri — deși prin mine însumi am fost dintre muritori?

UN ÎNGER LUMINOS

(ivindu se de după un jeț)

Și nici eu, gîndul tău, nu m-am înstrăinat vreodată de tine, scumpul meu tată. Ți-am fost fiul credincios și bun — te-am urmat peste tot și ți-am împărțit oricînd soarta.

DANTE

Fiindcă nu erai om. Cu toate astea, binecuvîntat să fii.

UN ALT ÎNGER LUMINOS

(acesta cu chip și păr de femeie)

Nici eu, simțirea ta, nu m-am despărțit în nici o clipă de tine și ți-am îmblinzit miniile și ți-am ușurat necazurile. Ti-am fost fiică bună.

m

LITKATHKU.

T <

(humiliț orUfmlt, U *h?u* txde ** in eermtrt <le V-m A1. A. MfCădmSis*
kmmi \mWt& wmM ykshxrikim m &|«*»s!a? >est A* i'

.MM 0*, mmmmv
.om*, mumm,
\ 0 a» C COSTWCU

«MAKA8DA «SROEAHti, ««rit» &m m\$Mm * , . I) șoara AMELIA VELNKfc
. M- TANAsESCV
IK BAVI>ISCO,

AMMII pieii, »rt*»<< OMTMriM Gonim T»*r»|, , , - ttpiezmtM peotm

Sew* rtpnwotft ua ««r» «legoot mobil*»

<Nfaț« Slana.

filftllB

filiffllB^^

i«d. urt d«a! s!u»j!taJ« șt ,rir acriți*.,

li» Hfc' ieM, K n\| doriți.*.

p«*. Y «* AkwwJ.u TrJ«« «« Jlw^tJ? w tain* »<*,iie

I

Muzică — 101

Muza Epopei (recitativ)

Sfîrșită e poezia —
 Dar moartă e tulpina —
 Pe frunte 'și - a pus stema —
 Acolo e' lemnina.

Muzele (chor)

Pe frunte 'și - a pus stema,
 Dar moartă e tulpina,
 Sfîrșită e poezia —
 Acolo e' lemnina.

16

DANTE

Fiindcă nu erai nici tu din rîndul oamenilor. Cu toate astea, binecuvîntată să fii chiar pentru suferințele pe care fără să știi mi le-ai dat. Fiindcă le-am trăit și nu m-au doborît, sunt Dante.

DUCESA

Minune! Ce sunt toate aceste ființe pe care le văd și toate aceste voci pe care le aud? De unde pornesc ele?

10

MUZELE

Dela noi.

VOCI FELURITE

(pe vină)

Dela noi.

15

Dela noi.

Dela noi.

DUCESA

Dante, magistrule scump și poetule div, îmi vei spune

20

DANTE

Ție?... Orice. (*Mișcări de atențiune ale Nălucilor și gesturi între ele.*) Tu ești dintre acele femei care răscumpără păcatele și minciuna altora. Roză de argint a raiurilor, Madona Rafaela, stăpînă a acestui palat în care poetul izgonit a fost adăpostit și soție a nobilului marchiz, ce vrei să afli de la mine?

25

DUCESA

Foarte puțin... Iată: te credeam singur și văd acum împrejurul tău, dar înainte de toate, cine este acesta în togă albă? O! Cerule! — să nu fie chiar Virgiliu al tău și al omenirii?... Acestelalte apoi, copile nouă la număr, și cîte nouă frumoase — semănînd cu cele nouă surori — iar, în sfîrșit (*gest*), aceștia... niște băie-

30

tandri atit de străluciți, dar care par aci că sunt* aci
că nu sunt — și acesta de asemenea, care dacă n-ar fi
dus în lumea umbrelor aş jura că e bătrînul Brunetto
Latini, pe cînd aceştia (*gest către îngerii luminoși*),
lumină din lumină, ca și gîndul tău, ca și simțirea ta...

DANTE

O! Madona! E așa. Și va să zică ai văzut și ai auzit?
Vezi și auzi?

DUCESA

Văd si aud — da.

DANTE

Mărire și închinăciune lui Dumnezeu. Se află în
lume și ochi care să vadă și urechi care să audă! M-ai
scos, Madona, din pădurea întunecoasă a micimilor
omenești și încep să mă întorc spre lumină. (*Muzică
în surdină.*)

O MUZĂ

(*recitativ*)

Ridică ochii tăi spre cer —
în sus sunt culmile sublime
De adevăruri ce nu pier:
Acolo nu e-ntunecime.

MUZELE'

(*cor*)

Ridică ochii tăi spre cer —
Acolo nu e-ntunecime.

SECOLII

în sus sunt culmile sublime
De adevăruri ce nu pier.

DUCESA

Dumnezeiești voci. O! cerule! ,

DANTE

Le auzi?

DUCESA

Mi-e inima plină de ele.

DANTE

Și a mea, Madona, și a mea! E vocea Muzelor.

DUCESA

O! Cerule!... Vocea lor...

DANTE

10 A lor.

(*Muzică în surdină.*)

O MUZĂ

(*recitativ*)

15

E vocea lor și ea vestește
Că ura lumii preamărește,
Căci dacă e o lege crudă
Să fie-auzuri să n-audă,
Și dacă sunt așa mistere
Să fie ochi fără vedere,
Chiar șoapta cea mai trecătoare
Răsună dincolo de soare
Și de puterea nevăzută
Oricare faptă e văzută,
Iar nici al ierbei fir nu tace
O nedreptate cînd se face.

25

MUZELE

(*cor*)

Iar nici al ierbei fir nu tace
O nedreptate cînd se face.

30

SECOLELE

(*recitativ*)

Și secolii ce au să vie
Cu totul drepti vor ști să fie...
Răzbunători vom naște-n lume,

încoronându-i al său nume
Cu ale gloriei ghirlante
Și, dăruindu-i nemurirea,
Italia va fi chiar Dante,
Iar a lui țară, omenirea.

MUZELE

(cor)

Italia va fi chiar Dante.

SECOLELE

(cor)

Iar a lui țară, omenirea.

BRUNETTO LATINI

(recitativ)

Italia va fi chiar Dante —
Vezi ce te-așteaptă, fiul meu.

DONA RAFĂELA

(prosternându-se)

O! semizeu!

MUZELE

O! semizeu!

BEATRICE

Iubitul meu! Iubitul meu!

(Melopeea muzicală încetează.)

DANTE

Și acum, Dona Rafaela, cred că nu mai ești îngrijită
despre mine, căci ai văzut și ai auzit, și știi acum că
n-am rămas singur*

DUCESA

Am văzut și am auzit, dumnezeiescule magistre,
dar...

DANTE

Vorbește.

DUCESA

O teamă e în mine.

DANIE

Care?

DUCESA

Tremur să ți-o destăinuiesc — și trebuie. Ce cuvinte
să găsesc însă?... Un om care ca tine a suferit atât
— a putut — cine știe? Omul e slab și suferința ne-ndu-
rătoare... Sfântă Treime! (se închină) gonește din
mine un asemenea gând... a putut.

DANTE

Ei bine?

DUCESA

A putut... Tu știi ca și mine că necuratul stă la
pîndă... (Se închină cu evlavie.) Dumnezeu! Nu-1
mai răbda să ispitească pe oameni... căci — răspun-
de-mi: Ființe sunt acestea, sau păreri?... (Cu spaimă.)
Umbre? Năluci? Iazme ale vreunei vraje? (Mișcare
a lui Dante.) Știu: ești dreptcredincios și dacă Dum-
nezeu ți-a dat așa de grele necazuri, ți le-a măsurat
după puteri. Puterile însă au margini și ele au putut
să te părăsească în vreo clipă. Apoi, nu ești tu și sin-
gurul om care s-a coborât în Iad?

DANTE

înțeleg... O! și nu mă miră că inima omenească,
precum ai zis-o singură, e slabă — nu mă miră că
te-au turburat spăimîntătoarele gânduri... Dar, Ma-
donă, privește-mă în față — în numele Tatălui, al
Fiului și al Sfântului Duh, fac cruce și spun că dacă
vrajă este împrejurul meu, ea este a curățeniei sufle-
tului meu și a puterii lui Dumnezeu. El n-a vrut să
mă lase niciodată singur. Pribeag, batjocorit, neluat

în seamă de mării acestui pământ — flămînd adesea — da: Madonă! flămînd! — jefuit de avutul meu și înstrăinat de copiii mei — singur! — știi ce va să zică *singur*, Madonă? El a sădit puterea lui în mine și m-a înfășurat apoi cu dînsa. Oaste cerească este cea care mă înconjoară. Prin cei care mă înconjoară am pus stavilă Iadului, care se azvîrlea asupra-mi. Gonit dintre oameni, am trăit printre îngeri. Copiii mei, cei cu totul ai mei, închipuirile! — căci au fost zămislîți numai și numai din gîndul meu — m-au mîngîiat de lipsa celorlalți. Și aceste închipuiri, Madonă! O! Ele mi-au dat și putere și avere. Am trăit și pe una și pe alta printr-însele și le-am văzut aci ticăloșia, aci zădărnicia. În vis și în cer am trăit, Madonă, iar patria mea poate să-mi țină porțile închise. Necazurile m-au oțelit și sufletul meu s-a făcut de diamant. Ce m-ar mai atinge? Pe acestea (*gest arătînd Nălucile*), pe care mi le-am smuls din suflet — ființe pentru mine, năluci pentru cei mulți — dar pe care — orice ar fi ele — le am totdeauna în preajmă, sunt totdeauna cu mine, nu mi le poate răpi nimini. Nici moartea. Le voi lua cu mine cînd mă voi duce. Sau nu: ele trăind prin mine, mă vor urma singure... (*Se așază pe laviță cu capul în mîini iar peste puțin se ridică din nou și reia cu înfrigurare*)... Căci sunt cel pe care Virgiliu, cînd l-a văzut singur — Virgiliu și împreună cu el alți patru înalți magistri ai cîntecului și anume: Omer — poetul rege, Horațiu, satiricul, Ovidiu, al treilea, și împreună cu el Luca-niu — l-au luat între dînșii și l-au primit pe el, al șaselea, în rîndurile lor... Și deci eu fiind acesta, Madonă, mai au oamenii vreo putere asupra-mi? Și iar, fiind cel care spusei, ar fi de crezut ca eu singur să fac pasul care să mă prăvălească pe veci de pe dumnezeieștile înălțimi și să mă arunce ca pe un mîrșav Iadului? Puterea lui Dumnezeu e prin urmare cea care se află împrejurul meu și poți s-o spui și trimisului Florenței...

DUCESA

Dar...

(*Muzică în surdină.*)

SIMȚIREA LUI DANTE

Știut să fie de oricine
Că Dumnezeu cînd e cu tine
Mai mare ești chiar decît regii
Căci voia lui e legea-legii.

"5

SECOLII

(*cor*)

Știut să fie de oricine.

MUZELE

(*cor*)

Ce zeii vor e legea-legii.

10

GÎNDUL și SIMȚIREA LUI DANTE

E legea-legii, legea-legii.

DUCESA

15 E așa — cu toate astea, Dante, voința lui Dumnezeu este poate.

DANTE

Nu-mi lua puterea. Tu singură m-ai dăruit cu ea din nou.

20

DONA RAFAELA ;

• '• Eu?' - '• '•

»••• • DANTE =

25

Da — căci cu puțin înainte de-a te arăta — nu-ți pot ascunde că mă simțeam cu totul bolnav, mai bolnav chiar decît fusesem pînă aci. Blestemele friguri ale Maremelor crescuseră. Sufletul meu însuși — istovit — Șovaia... Nu mă îndoiam de dreptatea lui Dumnezeu dar începusem să mă îndoiesc de a mea și, vai! pînă și de dumnezeirea ce mi se revarsă din suflet pe buze.

30

Și gîndindu-mă la cel care fusesem, îmi ziceam că nu mi-am trăit viața ca oamenii și că trebuia să fiu [ca] ei

de vreme ce eram om, că am supărat poate pe Dumnezeu prin aceasta...

DUCE SA

5 O! Dante! Dar stă în puterea ta să faci altfel? Ești tu om ca ceilalți?

DANTE

Nu. Nu. Mă vedeam însă bătrîn, în pragul mormîntului.

DONA RAFAELA

10 O! O!

DANTE

Mă gîndeam la copiii mei, bieții! Le-am făcut poate rău fără să vreau, n-am fost pentru ei, poate, cel care ar fi trebuit...

15

DUCE SA

Nimeni nu poate să iasă din voia lui Dumnezeu și el ne-a făcut pe fiecare în felul cum suntem, pentru ca scopurile lui, necunoscute nouă, să fie atinse.

DANTE

20 E tocmai ce mi-am zis și eu după ce te-am revăzut; și mi s-a ridicat ca o piatră de pe inimă, reafîndu-mă pe mine. Da: nimic nu se petrece, nici în cer, nici pe pămînt, decît ca să ducă spre bine. Da: ne socotim năpăstuiți fiindcă nu credem în eternitatea vieții și
25 ne-o închipuim sfîrșită pentru noi odată cu acest corp trecător. însă nu este astfel: — nu — *(pauză)*. Și iată că m-am făcut bine — cu totul bine. *(Face cîțiva pași șovăitori.)* Atît de bine, vezi? încît voi pleca diseară, părăsind adăpostul pe care mi l-ai dat ca o soră, ca
30 o sfîntă.

DUCE SA

Să pleci?... Dar unde și de ce?

232

DANTE

5 Unde mă va călăuzi Dumnezeu. El e totdeauna lîngă mine. De ce? O, preacurat suflet, Madonă, nu-mi mai ascunde în zadar că soțul tău sosește diseară sau mîine...

DUCE SA

Sosirea lui însă...

DANTE

10 Știu tot. El este o inimă frumoasă, a fost bun cu mine, o știu, dar și trei sute de mii de scuți sunt frumoși și buni. Florența nu i-ar mai înapoia unul dacă palatul și puterea lui, ilustrul nume al marchizului, ar urma să mă ocrotească.

DUCE SA

15

(cu dejnădejde)

Știi! Știi! însă cine ți-a spus?

DANTE

Chiar cei cari nu mai sunt aci.

DONA RAFAELA

20

Mișeii.

DANTE

Sunt oameni.

DUCE SA

Nu. Sunt nedemni de acest nume.

25

DANTE

Oameni! Oameni!

DUCE SA

(tuîndu-i mîna)

30

Dar mîna îți arde?... Nu trebuie, nu poți să pleci astfel.

233

DANTE

Va fi după voia lui Dumnezeu.

DUCESA
(punându-i mâna pe frunte)

Dar fruntea ta este de foc... Nu, nu poți să pleci astfel.

DANTE

Sunt bine.

DUCESA

Dumnezeule! Pedepsește-i!

DANTE

Și apoi mai uiți altc&va: capul meu nu este el pus la preț? Și nu m-au osîndit ei, uiți și asta, să fiu ars de viu? Și nu mi s-a dat această osîndă fiindcă am destăinuit numele celor care se află în flăcările Gheenei sau sub ninsoarea albă și moale a nestinsului jar? Uiți și asta, Madonă, uiți!

S C E N A   V - a

ACEIAȘI,   UN   SERVITOR,   ABATELE,   COPILUL
                  DONEI   RAFAELA

DUCESA
(cătref servitor)

A! Bepo...

B E P O

Madonă!

DUCESA

Văd că abia îți tragi sufletul... Ce s-a întîmplat, bătrînule și credinciosule Bepo?

B E P O

Stăpînă, tot orașul e în fierbere. Se pregătește ca o răscoală... Vorbe aleargă multe prin mulțime... Florența ar fi pe cale să-și închidă porțile pentru mărfurile noastre... Nemulțumirea crește printre neguțători și pentru oamenii din portul pe care Ravenna îl întreține asupra mării... în sfîrșit, ce să vă mai spun? Ei aruncă toată vina în socoteala seniorului Dante.

DUCESA

10   Bepo, taci!

DANTE

Lasă-1 să vorbească, Madonă. Și așa și altminterea tot părăsesc Ravenna diseară.

DUCESA
(cătref Bepo)

15   Dar de unde s-au răspîndit acele vorbe?

DANTE

Tinerii care au plecat de aci își răzbună.

ABATELE
(intrînd)

20   Madonă! Mă întorc din oraș și... *(Zărînd pe Bepo.)*
Dar văd că Bepo — care era și el pe-acolo — mi-a luat înainte. El îți va fi spus...

DUCESA
(Bepo iese.)

COPILUL   DUCESEI
(14 ani)

30   Știre... Ei! mamă, dar îți aduc și eu una — bună — foarte bună. Un călăreț a sosit în goană mare. Tatăl meu și cu ai săi îl urmează. Ei vin mai încet, căci drumurile sunt foarte grele pentru roate, dar la apusul soarelui, sau cel mai tîrziu la răsăritul lunei, vor fi la porțile orașului.

DUCESA
(*Mimică — ridică fără voce mâinile în sus.*)

DANTE
(*cu liniște mîngîie bucele copilului*)
Sosească cu bine, copilul meu.

SCENA VI-a

ACEIAȘI, BEPO, DOI FII AI LUI DANTE, O
FIICĂ A LUI, CĂLUGĂRIȚĂ

BEPO
(*oiergînd*)
De necrezut, și cu toate astea...

DUCESA
Ce mai este?

BEPO
Să vedeți: niște seniori din Ravenna au scris unor prieteni ai lor din Florența că înaltul poet este greu bolnav...

DUCESA
Și?

BEPO
Și s-a aflat.

ABATELE
A!

DUCESA
Dar explică-te odată...

BEPO
O vor face chiar ei... căci... sosesc...

DONA RAFAELA
Din ce în ce nu pricep. Ți-ai pierdut capul.

BEPO

Deloc. Căci iată-i. Au și urcat scara și le aud pașurile... Sunt chiar ei... Ei, cei doi fii ai seniorei Alighieri și o fiică a lui, călugăriță într-o sfîntă minăștire...

DANTE
Ei!!

DOI FII AI LUI DANTE
(*intrînd*)

10 Da, noi, tată.

DANTE
(*cu extaz*)
Copiii mei!

CĂLUGĂRIȚA
(*fiică a lui*)
15

Și eu.

DANTE
Fiica mea!

ÎNȚIUL FIU
20 Cîtă fericire..

AL DOILEA FIU
în sfîrșit...

FIICA LUI
Lădat să fie numele lui Dumnezeu.

25 DANTE
(*îmbrățișîndu-i*)

O! (*Dîndu-se pușin înapoi.*) Iertați-mă însă că v-am dat viața. Sunt oameni cari sunt prea mult ai lor, ai visului, ai omenirii și ai cerului pentru ca să mai poată să aibă și copii, să fie părinți...

30 CEIDOI FII
O! Tată!...

FIICA LUI
Tată.

35 (*Și cîte trei se lasă în genuchi odată cu coborîrea cortinei.*)

ACTUL AL II-LEA

SCENA I

ABATELE, DUCESA

ABATELE

5 Desigur, e bine că a trecut în camera de alături.
Căldura pe care vîntul arzător ce vine dinspre Africa
o bate aici e înăbușitoare.

DUCESA

10 Dar ce este și mai bine este că fiii și fiica lui au
sosit...

ABATELE

Au sosit la timp.

DUCESA

Ce vrei să spui prin asta, veneratul meu Abate?

15

ABATELE

Ei! Madonă! Frigurile Maremelor...

DUCESA

Vai! ar fi prea nedrept — el a cărui viață n-a fost
decît chin să n-apuțe să se bucure de glorie...

238

ABATELE

5 Cu atît mai mult că ea se apropie. Cei mai străluciți
seniori ai Romei au început să plătească cu greutatea
aurului copii după *Divina Comedie* și așteaptă înfri-
gurați sfîrșitul cîntecului de pe urmă.

DUCESA

Eu credeam că și acest cîntec, împreună cu întreaga
dumnezeiască poemă, e încheiat.

ABATELE

10 Te-ai înșelat: o notă a poetului scrisă cu chiar mîna
lui pe copiile ce i s-au supus spre semnare limpezește
lucrul: terțetele finale, și anume șase la număr, nu
sunt scrise.

DUCESA'

15 Să le scrie sau nu, coborîrea lui la Iad și trecerea prin
Purgatoriu, spre a se urca de acolo la Rai, nu rămîne
mai puțin o preamărire la care nu s-a atins.

ABATELE

O spun chiar regii și împărații care l-au citit.

20

DONA RAFAELA

Și cînd te gîndești că dușmanii îl tăgăduiesc.

ABATELE

25 Cum vrei ca șerpilor să nu muște și ca mulțimile să-l
priceapă. Cînd zeii se fac oameni trebuie mai întîi ca
corpul lor să dispară pentru ca mulțimile să-l glori-
fice.

DUCESA

Mi-am zis-o și eu. Dar tot mă îngrijește ceva... Cei
mulți.

30

ABATELE

Cei mulți sunt prostimea și niciodată cei proști n-au
hotărît de soarta operelor omenești sau de a lumii.
Cum îi va fi însă?

239

DUCESA

Nu pot să știu. L-am lăsat cu copiii lui și... de trei ore nu s-a arătat nici unul din ei — nici chiar fiica lui...

SCENA II-a

ACEIAȘI, CEI DOI FII AI LUI DANTE

UNUL DIN FII

în sfârșit — doarme — și sora noastră îl priveghează.

AL DOILEA

Și doarme liniștit. Frigurile au scăzut și cu ele exaltarea.

DONA RAFAELA

Dar cu plecarea? Hotărîtu-l-ați oare, după cum v-am rugat, să nu se mai gîndească la ea?... Soțul meu nu este un cîine.

ABATELE

Duca-1 iubește. Pe lîngă asta, Dante el însuși i-a adus prea multe și mari servicii pentru ca...

ÎNȚIUL FIU

Tot ce am obținut de la el a fost să și-o amîne pe mîine.

ABATELE

Deocamdată e bine și atîta...

DUCESA

Căci Ducele, care se napoiază diseară, nu-1 va lăsa să plece.

ÎNȚIUL FIU

Dar nici tatăl nostru, nici noi, nu vom primi să fini pentru mîria-sa cauza a noi supărări. Pînă la deplina lui însănătoșare îl vom conduce la Pădova.

AL II-lea FIU

Iar tocmai pentru aceasta trebuie să mergem în oraș... — Socotim că o lectică l-ar obosi mai puțin.

DUCESA

Avem aici destule.

ÎNȚIUL FIU

Nu, Madona, ai făcut prea mult pentru tatăl nostru...

II-lea FIU

10 Prea mult, negreșit...

(Ei se înclină și vor să iasă.)

DUCESA

Cu toate astea...

(Ei se înclină din nou și ies.)

15

ABATELE

Au dreptate.

SCENA III-a

ABATELE, DUCESA, BEPO

BEPO

20 Nu știu ce să mai cred de îndrăzneala și de necuviința oamenilor din zilele pe care le trăim.

DUCESA

Aștept să-mi spui despre ce îndrăzneală e vorbă?...

BEPO

25 Despre a pleavei orașului și despre a neguțătorilor care si-au dat mîna cu ea. Ei amenință să năvălească

asupra palatului dacă seniorele Dante nu le este predat îndată, pentru ca orașul Ravenna să nu mai fie expus la represalii din partea Florenței.

DUCESA

Foarte îndrăzneți și cu totul necuviincioși acești oameni. Din fericire că Ducele sosește diseară cu gentilomii și oamenii săi de arme, și el va ști să pună pe fiecare la locul său.

ABATELE

Numai să nu sosească prea târziu.

BEPO

Aceasta e și teama mea. Aprinderea e din ce în ce mai mare. Dar, deocamdată, s-au mulțumit să numească o delegațiune a ce numesc ei „voința obștei” și ea așteaptă la porțile palatului să fie introdusă pe lângă nobila Ducesă, spre a-i notifica...

DUCESA

Mie! — Dar e de necrezut.

ABATELE

Ce vrei, Madonă? Mulțimea e o bestie. E destul uneori s-o asmuți...

DUCESA

(*către Bepo*)

Dar cam cine sunt oamenii care năzuiesc să dea ochii cu mine?

BEPO

Sunt cei mai de frunte dintre oamenii de rînd și dintre neguțători... E mai întâi un hengher...

DUCESA

Cîtă nerușinare... Un hengher!...

ABATELE

Dobitoc primejdios, Madonă... O știu pînă și cîinii care-1 miros de la o poștă și deșteaptă cu lătratul lor mahalale întregi.

5

BEPO

E apoi un cîrciumar care de la vîrsta de 18 ani și pînă azi, cînd a intrat în al cincizecelea, nu s-a dezbătut o zi...

DUCESA

10 Cum? Și cu asemenea oameni să vorbesc eu, Abate?

ABATELE

Dobitoc și mai primejdios. Madonă. Bețivii sunt totdeauna viteji.

BEPO

15 Mai sunt iar.

ABATELE

Oricine ar fi, trebuie să primiți. Nu va fi cine știe ce osteneală pentru preagrațioasa stăpînă a Ravennei. Te vei urca numai în naltul jeț și le vei spune doar atît: „Bine ați venit, preascumpii mei supuși” și vei vedea cum hengherul se va face el cîine, dulău de-ăl de dă din coadă, pe cînd ceilalți vor îngenuchea ca dinaintea popei cînd li se arată cu sîntă împărtășanie.

20

DUCESA

25 Fie, atunci. (*Către Bepo.*) Urcă-i pe toți, Bepo, în sala scaunului domniei noastre. (*Bepo iese.*)

ABATELE

30 Minunat, Madonă. Văd ca m-ai înțeles... Nu-ți dezminți nașterea naltă. O vorbă bună, două, duc în cărută mai bine ca cei mai vestiți telegari și nouă asta ne trebuie... O! pentru cîtăva vreme numai.

DUCE SA

Mi se pare însă că să-i înșel în așa chip nu prea e,
- c u m să spun? — demn, căci la sosirea soțului meu...

ABATELE

Ce-are a face? Acum vei vorbi dumneata și atunci
va vorbi el. Unde e înșelăciunea? — Aidem, ducesă,
aidem... (*îi oferă brațul și ies.*)

SCENA IV-a

MUZELE, GÎNDUL LUI DANTE
(*Melopee muzicală. Muzele apar.*)

10

UNA DINTRE MUZE
(*recitativ*)

El doarme — doarme liniștit —
în somn nu este suferință,
înalta soartă și-a mplinit,
Și viața nu l-a biruit.
Purtat prin slăvi e de credință,
Și doarme, doarme liniștit.

15

MUZELE
(*cor*)

înalta soartă și-a mplinit.

O ALTĂ MUZĂ
(*recitativ*)

Mai e, surori, o amînare,
Căci zeii astfel o voiesc:
La preînalta lui cîntare
Terțete, șase, mai lipsesc.

25

MUZA EPOPEEI

Pe mine, Muza Epopeei,
Aceste versuri mă privesc:
în ritmul sfînt al melopeei
Le simt că-n mine înfloresc.

30

MUZA PRECEDENTĂ

Atunci?

MUZA EPOPEEI

întruna priveghindu-l,
Aștept dureri să nu-l frămînte,
Și cînd senin îi va fi gîndul
Chiar el în somn să i le cînte.

(*Apare Gîndul lui Dante.*)

MUZA EPOPEEI

(*văzîndu-l*)

Dar ce văd? însuși el s-arată
Mai luminos ca altădată.

MUZELE
(*cor*)

Mai luminos ca altădată.

GÎNDUL

El, da — căci e furat de-o pace
Ce firea toată i-o preface
Și ce-l tot duce spre-o nălțare
Ce-l pregătește de plecare.

MUZELE
(*cor*)

Tihnită fie-a lui plecare.

O MUZĂ

Dar răni avînd mereu deschise,
Bun gînd, ușor ai fi putut
înconjurat să-l lași de vise.

MUZELE
(*cor*)

Ușor — ușor ai fi putut
înconjurat să-l lași de vise.

G Î N D U L

Și tocmai astfel am făcut.
El trece-acum dintr-o poiană
De-nvoalte roze de argint
Către lumina diafană
A unui verde labirint.
Cireșu-n cale-i înflorește,
Sub'pasul lui lalele cresc —
O adiere-1 răcorește
în visul lui dumnezeiesc.

M U Z A E P O P E E I

De visu-i dar te folosește,
Și-n somnu-n care e-adîncit,
Ascultă — și adînc strecoară
Al epopeei'lui sfîrșit
Ce ș-a lui viață o sfîrșește
Pentru ca el să nu mai moară.

G Î N D U L

Este-o minune cum robești...
Voi face tot ce poruncești.

M U Z E L E

(cor)

Strecoară-n somnul lui — strecoară
Al epopeei lui sfîrșit
Și să-i rămînă-ntipărit
Pentru ca el să nu mai moară.

M U Z A E P O P E E I

(apropiîndu-se de Gînd)

Deci iată-1...

(Șoptindu-i lung la ureche.)

Ține-1 minte bine.

G Î N D U L

N-ai grijă... — E de veci în mine
(Gîndul piere.)

O M U Z Ă

(mişcare a ei și ascultînd)

Dar... — Păsuri vin pe neștiute
Și... (Melopeea muzicală încetează.)

M U Z E L E

Să ne facem nevăzute.

S C E N A V-a

FIIL LUI DANTE, apoi DANTE și FIICA LUI

î-tîiul FIU

10 La urma urmei cinci scuzi pentru doi cai la lectica
în care se vor urca tatăl și sora noastră, cît și pentru
conducător, și un scud de fiecare cal pentru noi, nu
e tocmai scump. De-aici la Padova e un drum și bătri-
nul Bepo ne-a îndreptat bine.

15 AL II-lea FIU

Mult nu e — dar e mult de tot cînd ți-este punga
aproape goală. Ah! mare lucru e și banul! Cît soare și
cîtă putere e în el.

D A N T E

20 (care s-a arătat sprijinit pe fiica lui și a auzit, cuvintele
din urmă)

Nu, copilul meu — copiii mei — soarele și puterea
sunt în suflet — în tinerețe și în sănătate — într-iii*
cuget curat. (Așezîndu-se cu greutate pe laviță.) Nu mai
25 am decît unul din aceste trei bunuri, dar tot am mult.
Cu toate aceste, ce frumos era totul în mine și împre-
jurul meu, cînd aveam și pe celelalte două. Oh! tine-
rețea! Cum s-a dus! (Mică pauză.) Dar sănătatea?...
Cum m-a lăsat și ea! Și cîte puteri sufletești nu mi-au
30 dat, sufletești și trupești, și una și alta! Dar veniți
mai aproape de mine, trageți cîte un scaun — așa! —
așa! Nuv-am văzut de atîta vreme, copiii mei—

(*ii mîngîie*) — cum vă doream, (*Sărută pe cel mai mare.*) Pe tine... O! cît! (*Sărută pe cel de-al doilea.*) Cît — cît și pe tine! (*Sărută pe fiica sa.*) Dar pe tine? Aș avea oare grai să-ți spun?

5   î-tîiul F I U

Tată, te obosești însă...

D A N T E

Nu, rău nu-mi fac — bine, da.

II-lea F I U

10   Oricum... cred...

D A N T E

15   Crede ce-ți spun eu,— sunt odihnit — vindecat. Veni-
rea voastră a făcut minunea. împărătește ca acum
n-am dormit de mult — de cînd eram copil — dacă
am fost copil vreodată. Gîndiți-vă: trei ore de somn
în șir — și de somn liniștit, dulce — glumă e asta?,
legănat de aripi, sărutat de aripi... O! și într-un vis
pe care nu-l mai ții minte, dar a cărui frumusețe, a
cărui lumină îmi umple încă sufletul... Cuvintele pe
20   care le-am auzit apoi — vai! de ce nu le știu? Sunetele
lor se deșirau de pe o cordea de aur și cădeau unele după
altele ca niște mărgăritare, iar armonizîndu-se întoc-
meau ca un cîntec. O! și ce cîntec? Al însăși celor
șase terțete de pe urmă ale epopeei mele... în sfîrșit...
25   Ce e de făcut? Sunetele vorbelor nu mi-au rămas în
simțire... Mi-a rămas numai ca un parfum al lor...
Și cu toate aceste, ceva îmi spune că ele nu pot să fie
stînse de veci — căci s-o știți, copiii mei, cîntecul vine
de sus, de la zei. Cum mi s-a dezvelit taina, e greu să
30   vă spun, dar tot o să-ncerc... (*Mîngîie pe unul din
copii.*) Chipul tău nu s-a schimbat mult... (*Mîngîie
pe celalt.*) O! nici al tău! (*Mîngîie pe fiica sa.*) Al
tău și mai puțin. (*în vremea aceasta copiii lui Dante
s-au lăsat treptat în genuchi împrejurul lui.*) O să-ncerc
35   dar, deși e mult de atunci. Știu eu cîți ani aveam?
Cincisprezece, șaptesprezece? JPoate mai puțin, dar

peste șaptesprezece, nu — și... copilărie curată!...
înr-o noapte m-am deșteptat din somn în hohote de
plîns, iar cînd mi-am reluat firea știam doar atît: că-mi
vorbiseră glasuri dumnezeiești și că numai ciuda că
5   nu ținusem minte spusele lor îmi smulseșeră lacrămile.
Ce este însă ciudat de tot e că, tîrziu, foarte tîrziu,
la începutul vremii cînd începusem să mă duc din
cerc în cerc spre locul chinuților de veci și cînd terțet
după terțet se înșiră cu înlesnire sub pana mea, nu
10   știu de ce-mi veni gîndul că nu le scriu eu — care să
fie acest mister, copiii mei? și că vorbele ce izvorau
de sub pana mea, și ca de la sine meșteșugite în ver-
suri, mi-ar fi suflate de altcineva în auz — de un alt-
cineva care nu eram eu, dar care putea prea bine să
15   fie cel din visul meu de odinioară — chiar el — chiar
el care mi le înnoia în minte și.că...

ÎNȚIUL F I U

Cum te obosești, tată.

D A N T E

20   Deloc. Dacă vă spun că sunt vindecat. Dar să vorbim
de voi — de muma voastră — de Gemma Donați" pe
care ați făcut bine că ați iubit-o și ați respectat-o.
Cele care s-au petrecut între noi nu vă priveau. Gemma
a fost o femeie cum sunt puține: demnă și de iubire și
25   de respect. Putea ea însă să mă înțeleagă? Eram însurat
cu alta — cu o nălucă... Eu am fost vinovatul. Și
poate nici eu: nimini nu poate să fie decît ce este.
Ea, ce-a fost — eu, ce sunt...

F I I C A L U I

(*mîngîindu-l*)

30   Destul, tată, te rog.

ÎNȚIUL F I U

Ți s-a aprins din nou obrazul.

A L II-lea

35   Și mîna îți arde iar...

DANTE..

- Bine. Mă liniştesc. Cît despre sănătos — uitaţi-vă la mine... (*Se scoală fără şovăire.*) (Iată: slăbiciunea mi s-a dus... Nu mai sunt înfriguratul pe care l-aţi
- 5 găsit. (*Dante se mişcă în timpul acesta cu siguranţă printre copiii lui: El se duce apoi spre colonada ce dă spre mare.*) Puteţi, prin urmare, să nu mai aveţi teamă. Vedeaţi singuri: nevoie n-am de sprijin. Puterile mi s-au întors. (*Se opreşte lângă coloane uitându-se spre mare.*
- 10 *Efect de lumină roşie.*) în ce glorie apune! Şi ce frumoasă e marea — viaţa! Şi cum amîndouă au să se ducă odată cu el, să se înece în întunec, să nu mai fie. Da. Dar şi cum are să renască şi el şi totul — miine. Aţi auzit, copiii mei — miine! Căci orice azi are un
- 15 miine — îl are, să n-o uitaţi. (*în extaz.*) Marea! Soarele! Viaţa! (*Cu linişte, către copiii lui.*) Ei! vă mai îndoiţi acum că nu sunt bine? Nu m-aţi însă năstărit numai, ci m-aţi întinerit. (*Se plimbă cu păşuri mari.*)... Ce vreţi mai mult? Şi acum am să vă rog şi eu ceva.
- 20 (*Se aude un sunet de clopot ce cheamă la masă.*) Tocmai la asta mă gîndeam: clopotul cheamă la masă. O mulţumire, o mare mulţumire faceţi-mi-o... Voi sunteţi obosiţi, veniţi de pe drum, zdruncinaţi de emoţiuni... duceţi-vă fără grijă la masă — fără nici una. Mai e în
- 25 sfîrşit şi altceva şi am să v-o mărturisesc: voi să mă reculeg — să rămîn singur — așa sunt poezii, da — duceţi-vă — fără, fără nici o grijă (*îi duce binişor spre galerie*). O voiesc — sunt bine — cu totul. (*După ce dispar.*) Singur încă o dată (*ducîndu-se spre colonada*
- 30 *din dreapta*) în faţa mării, a soarelui, a cerului.

S C E N A VI-a

DANTE, UMBRA BEATRICEI

BEATRICE

(*apărînd în stînga lui*)

- 35 Soarele acesta, Dante, marea dinaintea cărei te afli şi ce e așa de frumoasă, cerul spre care ridici ochii şi ce-ţi pare așa de dulce şi de adînc, ce te farmecă atît,

.250

nu sunt, iubitul meu, decît umbre searbăde pe lingă frumuseţile neînchipuite pe care le văd alţi ochi — pe care eu — din lumea mea — le văd — ce sunt în mine — şi pe care le vei vedea şi tu — ce vor fi şi în tine.

DANTE

(*deşteptîndu-se ca dintr-un vis*)

O! Beatrice — tu?

BEATRICE

- 10 Eu — da — totdeauna eu — eu care nu mai sunt şi care tocmai pentru aceasta sunt, căci nu trăiesc oare acum în tine, mai mult ca oricînd?

DANTE

- 15 Nu, Beatrice, tu ai fi fost aceeaşi pentru mine chiar dacă ai fi rămas printre fiinţele pămînteşti — mai mult poate!...

BEATRICE

- 20 Nu, preaiubitul meu, nici eu, nici vreo altă femeie n-am fi fost pentru Dante decît ce-a fost soţia lui — una sau mai multe alte Gemma Donaţi. Nimic mai mult — nimic mai mult — mai puţin poate...

DANTE

Nu, preaiubita mea, tu n-ai fi fost o Gemma Donaţi.

BEATRICE

- 25 Aş fi fost o femeie ca toate — iar dacă nu ca toate — o făptură supusă tuturilor legilor vieţii pămînteşti. Tre-cerea unui nor pe cer,— ploaia, căldura, frigul, dorin-ţele, ispitele,—mai puţin de atîta — un zgomot, un sunet prea ascuţit sau prea aspru mi s-ar fi răsfrînt în suflet ca într-o oglindă, mi l-ar fi întunecat, m-ar fi făcut poate rea, posacă, cicălitoare — şi ce-aş mai fi fost eu atunci pentru tine? Şi, iar, chiar dacă aş fi urmat să te iubesc, aş mai fi fost iubită de tine?
- 30-

251

DANTE

Te-aș fi iubit și atunci, Beatrice, ți-o jur.

BEATRICE

I-ai mai jurat și Gemmei Donați. Dar eu nu m-am mîhnit — căci ceva în mine îmi spunea că n-o vei iubi... — O! cum nici pe mine nu m-ai fi iubit — iar pentru ca să fii al meu în eternitate — și numai al meu — m-am dezbrăcat de haina trupească. Așa te-am iubit eu, Dante. Căci, afl-o: nu boala m-a doborât. Eu m-am lăsat să mor. Căci trebuie să știi, preaiubitul meu, ce nu știu ceilalți oameni. Nimini nu moare decît atunci cînd vrea și nu e om care să nu moară cînd nu mai are dorința să trăiască.

DANTE

Dar eu, de ce mai trăiesc încă, Beatrice? Mai este vreo dorință în mine?

BEATRICE

Mai este una. Nu ți-ai sfîrșit poema.

DANTE

E adevărat. (*Meditativ.*) Cele șase terțete...

BEATRICE

Și pentru aceasta te mai răpește soarele pămîntesc, cerul acestei vieți ce-ți pare așa frumos încă, marea...

DANTE

Dar ce vezi tu, Beatrice, în viața ta de dincolo de aceasta spre a-mi vorbi mie astfel?

BEATRICE

Un soare ce n-are margini. O lumină ce coprinde în ea nesfîrșitul și ce e întunec pentru ochii omenești, și aud un grai ce e tot lumină, și ce e cîntec și mîngîiere — un grai din care ies toți fiorii și toate cugetările și simțirile omenești, iar extazul în care mă duc e al neînchipuitelor plăceri și pentru el nu e nici timp, nici loc, preaiubitul meu...

DANTE

(*sieși*)

O lumină ce e întunec pentru ochii omenești... (*Se duce spre masă — sieși.*) O lumină ce este și văzută și auzită... O lumină ce este grai, cîntec, mîngîiere; din care ies toți fiorii... (*Către Beatrice.*) Beatrice, mai vorbește-mi...

BEATRICE

Nu; îți va spune în curînd gîndul tău însuși ce mai trebuie să știi. (*Beatrice dispăre.*)

DANTE

Beatrice! Beatrice! (*Se uită împrejur.*) N-o mai văd- (*Se așază la masă. Meditativ — ia condeiul și o hîrtie — scrie.*) „Lumină ce”...

15

S C E N A VII-a

DANTE, CEI DOI FII

II-lea FIU

Tată...

î-tîiul

(*către Al II-lea*)

20 Pst!

DANTE

(*cu condeiul în mîină; cu capul sprijinit în palmă*)

„Lumină ce”...

25

ÎNȚIUL FIU

(*către Al II-lea*)

Să ne retragem. își scrie terțetele.

ACTUL AL III-LEA

10 (La ridicarea cortinei, odaia se, întunecă. Soarele este apus. Dante, la masă, cu capul rezemat în palmă, ca în actul precedent. E cu un condei în mîna dreaptă, ridicată în cot. Portalul e mascat ca și în celelalte acte de paravanul-transparent. Ușa lui e închisă. Deasupra paravanului se văd bolțile și o parte a stîlpilor și arcurilor galeriei. Pînă la scena cu Lucifer, lumina din teatru se micșorează și ir 'nte de acea scenă, teatrul rămîne cu totul în întunec, luminîndu-se după acea scenă puțin cîte puțin. în momentul cînd se aprind luminările din sfejnicele de la o parte și cealaltă a alcovei, teatrul se luminează brusc și cu desăvîrșire. Cu alte cuvînte, lumina trebuie să urmeze acțiunea.)

15

SCENA I

DANTE, apoi BEPO

DANTE

(lăsînd să-i scape condeiul din mîna)

20 Nu găsesc... — Și mai am de scris tot cele șase terțete. E însă cu puțință și îmi va rămîne oare epeopea neterminată?

254

BEPO

(împingînd ușa din paravanul portalului, intră cu cîte un candelabru aprins în fiecare mîna)

Lumină !

DANTE

Mulțumesc. Tocmai de ea am nevoie.

BEPO

(punînd candelabrele pe masă)

în adevăr — s-a cam înnoptat.

10

DANTE

Nu tocmai.. (Reluînd condeiul și făcînd absirațiuni de prezența Ini Bepo.)

...Lumină! (După un moment, scriînd.)
„Lumină ce prin tine ești lumină”...

(Ridicînd capul.)

Da: versul acesta merge — oricum — iată unul și e... — negreșit: e tocmai cel care îmi trebuia.

(Repetîndu-l.)

„Lumină ce prin tine ești lumină.”

20

BEPO

25 „A! înălțatul senior scrie iar. Nu prea e bine. S-ar cuveni să se odihnească. I-o va spune și reverența-sa Abatele, care de asemenea a zăcut de frigurile Marmelor — căci iată-1 că vine — și i-o vor mai spune și fiii și fiica sa care îl întovărășesc — precum și stăpîna mea, măria-sa Ducesa. (Se uită spre ușa portalului, pe care a lăsat-o deschisă.) Cînd am venit cu candelabrele, i-am văzut oprindu-se în fundul galeriei — dar acum vin cu toții. (După ce toți intră, Bepo se înclină și iese.)

30

255

S C E N A II-a

DANTE, DUCESA, FIII și FIICA LUI DANTE,
ABATELE

DUCESA

5 Cît m-am bucurat aflînd de repede și neașteptata schimbare ivită în starea sănătății scumpului meu poet... *(Ducesa se așază într-un jeț.)*

ABATELE

10 Tot așa m-au lăsat și pe mine aceste blestemate friguri. Dintr-o dată.

DANTE

(căt-re Duc-esă)

15 îți cunosc, Madonă, simțirile, și-ți mulțumesc din suflet. Ce pot să zic mai mult? Boala pare cu adevărat că a rămas în urmă ca un vis grozav. *(Unul din fiii lui Dante se reazemă de spatele scaunului tatălui său. Abatele ia loc pe un scaun în stînga, în unghiul mesei. Celalt fiu, în picioare la cîțiva pași înapoi de tatăl său. Călugărița, înapoi de Abatele.)*

FIICA LUI DANTE

(ridicînd ochii în sus)

20 Dumnezeu a ascultat rugăciunile nevrednicei sale roabe. *(Trece lîngă tatăl său, mîngîindu-l pe frunte.)* O! tată!...

DUCESA

25 Dar Dumnezeu a fost și mai bun *(căt-re toți succesiv)*, precum ați aflat-o și dv. toți, adineauri, de la curierul care a sosit din Franța — precum și de la cel care a venit aproape în același timp — din Germania...

ÎNTÎIUL FIU

30 Da. Și alteța-sa Ducesa, și noi, îți aducem o mare bucurie. Conteștii stăpînitor al Provenței te-a citit — și el te așteaptă cu brațele deschise la curtea lui unde din serenisima-i poruncă vei fi dăruit cu un palat și cu

o însemnată pensiune numai ca să rămii pe lîngă dînsul — la curtea lui. Tuluza, Bordeaux, Nîmes și Avignon, Parisul chiar, — acest oraș cețos și rece și totdeauna cu repezi și înflăcărare porniri — ar vrea să te aibă în mijlocul lor și să te sărbătorească...

II-lea FIU

Și mai e și altceva: preaputernicul împărat al Germaniei. ..

DANTE

10 Mulțumesc înaltei Ducese și vă mulțumesc și vouă, copiii mei. M-ați bucurat mult cu ea — aceste sunt știri glorioase pentru mine — dar nu-mi mai vorbiți despre ele... *(Pauză.)* Am fost pe-acolo: francezii sunt un popor gentil, dar au un alt suflet ca al meu. M-am simțit totdeauna străin printre dînșii oricît de prietenoși s-au arătat pentru mine, și străin am rămas de asemenea oriunde nu m-am aflat printre ai mei. Ce aș căuta eu acum printre alte neamuri?... Știu: judecam altfel odinioară... Eram tînăr!... Nu făceam osebire între om și om, de orice limbă să fi fost, și între țară și țară. Dar vremea a trecut și adevărurile mari mi s-au destăinuit și am aflat astfel că numai văile, cîmpiile și dealurile țării mele sunt frumoase. Ei! Pe unde n.am fost și cîți prieteni n.am avut și pe-acolo — prieteni adevărați — dar mi-am dat seama destul de iute că nici eu n.am pătruns vreodată în sufletul lor, nici ei în al meu. Lăsați-mă să mor italian.

DUCESA

30 *(ea se scoală și îngenuchează dinaintea lui Dante care, pe cînd vorbea, s-a ridicat de pe scaun și a trecut în primul plan. Copiii lui o imitează. Abatele la o parte își șterge ochii cu o batistă.)*

O! Dante!

COPIII

35

Tată!

DANTE
(urmînd fără declamație)

M-ar acoperi cu aur în alte țări și m-aș simți nenocit. Fiecare dintre noi n-avem decît o mumă: cea care ne-a plămădit sufletul din al ei și care ne-a dat sîngele ei...

TOTI CEI DIN GENUCHI
(plîngînd cu hohote conținute)

Da!... Da...

DANTE

Dar ce e asta? Ducesă... (îi întinde mîna și o ridică. Către copiii lui.) Și voi? (Aceeși mișcare.) Mulțumiți-le, copiii mei, din parte-mi — nu-i jicniți în simțirea ce mi-arată... Ea îmi e scumpă cu totul — e măreață. Cred însă că nu mai e nevoie să vă mai spun altceva? Nu e așa?

COPIII LUI DANTE
(succesiv)

Nu-ți vom ieși din vorbă... Ce spui e lege.

DANTE

Cîte trei sunteți demni de mine. (în mijlocul lor, îi mîngîie.)

DUCESA

Voi da eu însămi trimișilor răspunsul tău. Le voi spune că...

ABATELE
(către Dante)

Nu te îngriji dar de nimic. Poleială pentru cuvinte avem noi destulă... (Merge spre a ieși împreună cu Ducesa.)

DANTE
(către copiii lui)

5 Dar și voi, copiii mei, puteți să întovărășiți pe nobila Madonă. Adierea mării e acum nespus de răcoroasă și mă înviorează. Apoi, cînd ați venit, încercam tot-mai să scriu și versurile ce...

î-tiul FIU

Bine, tată. Dacă o voiesti, ne ducem...

FIICA LUI DANTE

10 Iar mai tîrziu... (Ies. Dante se rează la masă și reia condeiul.)

SCENA III-a

DANTE, BEATRICE

DANTE

15 (după cîteva momente reazvirle condeiul și se scoală)

E de prisos. Clipa prielnică a trecut și... nu știu!... — mă simt din nou turburat. Toate aceste vești... Sosirea copiilor mei... (Merge spre colonadele dinspre mare.)

BEATRICE

(apărînd lîngă el)

20 Te-au zdruncinat și frigurile te reiau.

DANTE

(cu dinții clănțănitori)

25 Mă reiau... Și le socoteam trecute. (Flacăra luminărilor fufie încoa și încolo suflată de vînt. Tendele dintre coloane pliciuiesc, draperiile de la alcovă, ce în acest act sunt lăsate, se mișcă.)

DANTE

(din nou)

30 Un fior e în aer și în mine. (Se uită spre mare și pune mîna în formă de strașină deasupra ochilor.) Se

! regătește o vijelie... Ce nori vin!... O! Vintul!...
!l auzi' cum şuieră, Beatrice?... Și ce fulgere!...
Dar... (întorcînd ochii spre odaie.) Mi-e frică!...
(Alergînd încoa și încolo.) Mi-e frică!...

5

BEATRICE
(ajungîndu-l)

Iubitul meu — sunt lîngă tine.

DANTE
(cu ochii aiuriți)

10 Simt că aripi negre îmi bat umerii... Peste tot^nu
sunt decît aripi negre! Ce se întîmplă? (Luminările
se sting, afară de una. întunec aproape deplin pe
scenă și în teatru. Marea se aude urlînd.)

15

DANTE
(din nou)

Urletele acestea, apoi de unde vin?... De unde?

BEATRICE

E furtuna... Sunt urletele mării.

DANTE

20 Dar acest întunec? Sunt oare în Iad?

BEATRICE

25 Locul tău nu e acolo. (Lucifer apare în costum de^
demon și în același moment transparentul, ce formează
paravan, se luminează de o puternică înflăcărare, dis-
pare, și prin el se arată Iadul cu demoni și nagode.)

LUCIFER

30 Ba e acolo. Vino! (îl apucă de mînă și îl duce spre
portal. Lucifer e urmărit tot timpul cînd de lumini
roșii, cînd de lumini verzi. Flăcări intense. Zgomote.
Rugiri. Muzică.)

DANTE
(rezistînd)

Beatrice! Iadul! Mă tîrăște în el.

BEATRICE

(scofîndu-și de la gît un colan cu o mare cruce de bri-
liante)

5 'Napoi, Satan! Locul lui nu e acolo! (Satan și
Iadul dispar. Vîntul de afară* se liniștește. Luna iese
dintr-un [nor] și se vede între coloane. Scena se umple
de o lumină albăstrie și roză. Dante, ca ieșit dintr-un
vis, își trece mîna pe frunte.)

DANTE

10 Ce-a fost? (După un moment aprinde de la lumina
rămasă aprinsă pe celelalte.)

BEATRICE

15 O de pe urmă cercare a Iadului. Te-ai coborît în el
împreună cu Virgil, sfidîndu-l, și el s-a răzbunat, reur-
cînd o clipă spre tine. L-ai revăzut — însă atîta tot.
El n-are nici o putere asupra ta. Liniștește-te.

SCENA IV-a

ACEIAȘI, MUZELE
(Muzică în surdina.)

20

MUZA EPOPEII

Liniștește-te, liniștește-te.
Să fii ce-ai fost nu înceta
Și prin credință izbăvește-te —
Putere n-are-asupra ta.

25

MUZELE

(cor)

30

Să fii ce-ai fost nu înceta —
Liniștește-te, liniștește-te,
Și prin credință izbăvește-te—
Putere n-are asupra ta —
Liniștește-te, liniștește-te.

DANTE

Suave sunt vocile ce cîntă în mine...

BEATRICE

Sunt vocile luminei...

DANTE

(căutînd să-și amintească)

Ale luminei?... Lumina... (Mergînd spre masă, așezîndu-se și reluînd condeiul. Gîndul, sub înfățișarea unui înger cu aripi luminoase, apare atunci lîngă el — se apleacă la urechea lui. Dante îi ascultă șoptele cu condeiul în mîină.)

DANTE

(din nou)

Da...

„Lumină ce...”

Da. Da. (Scriind.)

„Lumină ce prin tine ești lumină”

(arătînd cu degetul în sus)

„Lumină ce eternă ești prin tine,
De-al tău mister știință ai deplină”.

(Către înger.)

Dar mai departe?... Nu întîrzia... spune-mi. (îngerul îi șoptește din nou.)

DANTE

(din nou)

O! e chiar astfel... (Scriind iute.) Și?... (Scriind din nou — ridicînd peste puțin capul și rămînînd cu condeiul în mîină.) Cinci terțete!... — Cinci, în sfîrșit! (Către înger.) Urmează însă... Vorbele tale sunt soare și cer... (îngerul îi mai șoptește lung.)

DANTE

(scriind, către înger)

Ai dreptate... După versurile de sus un altul nici nu s-ar potrivi mai bine ca acesta, — și... (scriind) ca acestelalte două... și... și... (Aruncă condeiul,

cu exploziune.) Sfîrșită e poema! (După un moment.) Dar... Beatrice! De ce te-ai făcut nevăzută? Dă-mi mîna... ajută-mă...

BEATRICE

5 Sunt aici...

DANTE

(ridicîndu-se cu ajutorul ei)

O slăbiciune... Sfîrșită e poema!... Voi să dorm. (Beatrice îi dă mîna și vrea să-l ducă spre laviță.)

10

DANTE

(din nou)

Nu; nu în acea parte (arătînd spre alcovă) — ci — acolo. Aici e prea întunec — așa de întunec încît — nici nu mai văd deloc. (Beatrice îl duce spre alcovă.)

15

DANTE

(din nou și urcînd o treaptă)

Bine, Beatrice. Știu unde mă duci. Mă urci spre lumină... (Mai urcă o treaptă.) O, dar cît de greu se urcă spre lumina cea mare — spre culmea ce le întrece pe toate. Nu e așa, Beatrice?

20

BEATRICE

. Un pas încă, preaiubitul meu, și ai atins-o.

DANTE

(urcînd a treia treaptă sprijinit de Beatrice)

25

îl fac... O! (Beatrice înlătură perdelele care recad peste ea și Dante.)

VOCEA LUI DANTE

Cîtă lumină! (Se aud două strigăte ale lui și surparea corpului pe pat.) — O! — O! — (în acel moment se aprind de la sine luminările de ceară din sfejnicelede la intrarea alcovei cît și întreaga lumină din teatru.)

30

SCENA FINALĂ

MUZA EPOPEEI și CELELALTE OPT
(Muzică.)

MUZA EPOPEEI

5

(recitativ)

Sfârșită e poema
Dar moartă e tulpina,
Pe frunte și-a pus stema—
Acolo e lumina.

TEATRU
ÎN LIMBA FRANCEZĂ

10

MUZELE

(cor)

Pe frunte și-a pus stema,
Dar moartă e tulpina,
Sfârșită e poema
Acolo e lumina.

13

MUZA EPOPEEI

Acolo e lumina,
Sfârșită e poema.

LE FOU?

COMEDIE DRAMATIQUE
QUATRE ACTES EN PROSE

P E R S O N N A G E S

DORVAL, banquier
M-me DORVAL, sa ierame
GEORGES, leur fils
5 JEANTET, homme de lettres, ami et camarade de
lycee de Dorval
LE DOCTEUR TREFOND, meme amitie et cama-
raderie
BERTIN, sous-directeur de la Banque Dorval
30 UN HUISSIER

La scene à Paris.

I
i

(La scene represente un riche cabinet de banquier. Bureau agence de telephones et sonneries electriques. Sur les murs, encombrement de batailles napoleoniennes. Portraits de Vempereur, à pieds, à cheval, en medaillons. Busies du meme sur pedestaux et consoles. Haute Colonne Vendome, surmontee de la statuette du grand empereur, dans l'angle de gauche. Garniture de bureau style empire. Meubles à Vavenant. Portes, à droite et à gauche. Dorval, redingote grise haut boutonnee. Ses traits rappellent ceux de Vempereur. Visage completement rase. Dans Vangle de gauche appareil telephonique. Bibliotheque. Casiers.)

ACTE I-er

S C E N E I-ere

15

DORVAL,

JEANTET

DORVAL

(a son bureau)

Oui, mon cher Jeantet, c'est comme je te le dis...
20 Quelques jours encore, et si mes combinaisons ne
restent point sur le carreau, ce qu'on en verra de bel-

Ies... New York et ses gratte-ciel — comprends-tu?
Le New York du bluff et du pouf, accule enfin, s'e-
croulant comme un chateau de cartes.

JEANTET
(*legerement gouailleur*)

5 Euh!

DORVAL

Tu doutes?

JEANTET

10 Non. Tout peut arriver, Dorval, mais...

DORVAL

Voyons — quelles sont tes objections, mon ami?

JEANTET

15 Oh ! pas tres grandes. Tu joues simplement une trop
grosse partie. (*Mouvement de Dorval.*) Je sais: tu
es homme à tenir tete à tout. Tu defierais les cieux
et la terre que je n'en serais pas etonne. Mais, du moins,
es-tu sur de tes amis de la-bas, de tous? De ceux de
Paris comme de ceux de Londres? As-tu, ensuite,
20 pense aux defaillances, aux desertions de la derniere
heure? Diable! Ce n'est pas une petite affaire que de
s'attaquer au pays meme d'ou Tor nous est venu,
d'ou il nous vient encore.

DORVAL

25 Magnifiquement raisonne, mon bon. Seulement,
voilà: Moi, j'ai mon sentiment, et c'est lui qui m'a
toujours soutenu, guide. Je lui dois tout et, crois-
moi, le sentiment, lui, ne trompe pas. Puis, Jeantet,
puis, j'ai mon etoile (*geste*), l'oublies-tu?

JEANTET

30 Evidemment. Et, la tienne est de premiere grandeur,
il n'y a rien à dire... Mais... mais! (*designant le
Napoleon de la Colonne Vendome*) celui-la n'avait-il
pas la sienne?

DORVAL

Et ne lui a-t-elle pas servi?

JEANTET

5 Sans que, pour cela, elle puisse mater ses embal-
lements. Prends garde: N'y es-tu point aussi un pen
sujet? Une etoile? — sans doute — ça compte. Ce-
pendant, que fais-tu des nuages? Ne peuvent-ils surgir
soudain et courir sus aux cieux de tous les cotes a
la fois? Et qu'en est-il alors des etoiles, — de la tienne
10 — des autres — du soleil lui-meme?

DORVAL

Eh! De la litterature en plein, Monsieur le nouvel
Academicien.

JEANTET

15 Foncierement financiere, tu le reconnaîtras. D'ail-
leurs, tes agents de New York, t'ont-ils bien renseigne?
C'est plus qu'incroyable qu'on vienne à manquer au
pays meme des milliardaires d'un stock en or, d'un
stock en belles et bonnes especes sonnantes...

20 DORVAL

Incroyable ou non (*scandant*) — on en man-que-ra.

JEANTET

Amen!

DORVAL

25 Et la haute finance anglaise refusera — à l'instar
de la notre — tout concours aux yankees.

JEANTET

J'en ai comme la chair de poule.

DORVAL

30 C'est la-bas qu'on en grincera des dents. Car, une
fois notre supremaîe economique etablie aux Etats-

Unis, on verrait un peu à fluidiser les immenses richesses qui en resulteront — de Tor à dresser un Himalaya nouveau — en suprématie intellectuelle...

JEANTET

5 Halte-la. Dis plutot: en gueules de canons et en gueules de fusils à vomir la flamme — la mort.

DORVAL

10 Soit. Et le sang se remettrait à couler, coulerait de toutes parts. À flots. Il monterait, fumant et rouge — par larges ondes bouillonnantes. Mais au-dessus de cette pourpre qui engloutirait à jamais tout un monde — celui des grosses panses erigees en cerveaux, et en cœurs, en âmes! — de la beaute des deuvements, de la majeste sainte des grandes morts, — oiseau d'or et d'azur, de flamme, — l'enthousiasme reprendrait corps, et s'en degageant il s'essorerait à l'encontre des éblouissantes aurores que J'avenir reserve à rhomme se rapprochant de l'etre supreme, redevenant — enfin! — Pitie — Bonte — Amour — Dieu.

20

JEANTET

La belle tirade, et fichtre! frisant de pres le sublime.

DORVAL

25 Point. Elle n'est que vieille-France, mon ami. Oh! pas moderne du tout — romanesque au possible — rasta meme diraient les jeunes et les vieux Messieurs en papier-mâche du regime en cours. Une semblable realisation, toutefois, serait feconde en merveilles: Des hommes — et par des hommes, ce sont des energies que j'entends, sortiraient de terre, innombrables. 30 La France, elle surtout, se verrait repeulee de Francais puisque le grand souffle de jadis repasserait sur elle, la ferait revivre. Le patriotisme y redeviendrait saint; les envolées, divines. Et, avec la gent avocassiere qu'on ficherait à l'eau, c'est du sentiment seul qu'on 35 demanderait la vraie et la bonne justice — ce qui d'ailleurs seul peut encore nous sauver — sauver la France — le monde.

272

JEANTET

Ne te gene pas... Continue!

DORVAL

5 Et je le fais! Une fois pour toutes, ces verites devaient etre dites. Ris, si tu veux, moque-toi. Il n'en est pas moins reel que ce qui tue l'Europe c'est le regime ploutocratique instaure dans chaque pays en regime social. En un mot, l'Europe se meurt d'americanisme. Les Etats actuels? De grandes ou de petites 10 raisons industrielles ou commerciales. La politique qu'on fait?... Celle de debouches à trouver pour chandelles et savons, boîtes à musique, et autres camelotes à ecouler — a imposer... au Grand Turc — au Schah — aux Indo-Chinois... — Ah! Jeantet [15 — j'en pleure: La France, notre glorieuse France, une vaste mercerie, — une epicerie geante — un grand magasin du Pont-Neuf — Felix Potin — ou que sais-je?

JEANTET

Imperialiste... alors... et napoeionien?

20

DORVAL

(trouble)

Tu... tu dis... Jeantet?

JEANTET

25 Rien qui te doive surprendre. Ce que tu m'as cent fois repete toi-meme. Ne te rappelles-tu done point — la! nos billevesees de Saint-Louis? lorsque nous etions camarades et de classe, et de banc?... — Ne te croyais-tu pas — n'etais-tu pas Napoleon lui-meme, dis? 30 Il est vrai que tu l'as fait, depuis, joliment revivre dans tes batailles financieres? Cre nom! Et, combien n'en as-tu pas gagne?

DORVAL

Allons! Allons!

JEANTET

5 C'est pourtant ainsi. — Comment?... Ces concep-
tions?... Cette promptitude dans les coups à porter?
La clairvoyance de tes jugements? — Puis, cette for-
tune — la tienne — car, sans t'offenser, un sans-le-sou
ne l'etais-tu pas? Tout cela enfin, et d'autres choses
encore...

DORVAL

10 Oh! quant à 9a, positivement, ce sans-le-sou-la, je
l'etais et — au bout du compte — tout comme Lui.
Pourtant moi, ai-je seulement eu les fameux quatre-
vingt-dix centimes qui, à ses heures de detresse, lui
constituaient à lui l'ecot de son diner? Tiens! Je me
rappelle... *(passant la main sur son front)* la rue, —
15 et le trou... *(Avec explosion.)* Comme si c'etait d'hier!

JEANTET

Te void, neanmoins, à la tete d'une situation for-
midable.

DORVAL

20 *(negligemment)*

Tu crois?

JEANTET

25 Mince du peu! Ne porte-t-on pas ta fortune — ou,
si tu aimes mieux, tes affaires, à trois cent millions
au bas mot? Suivent, ensuite, tes domaines. Terres
de labour par-ci — forets par-la... Immenses, paraît-il.
Et que dire de tes chateaux, de tes villas, de tes instal-
lations de houille blanche? Hein? C'est quelque chose,
9a?

DORVAL

(pose napoleonienne)

30 Bah! Ne parlons-nous pas Napoleon?... Ce n'est
done que du Bonaparte d'avant le premier Consulat
qu'il pent s'agir, et ce n'est done que lui qui — pour
35 le moment — se trouve en scene.

274

JEANTET

(legerement persifleuv)

Merveilleux. Aussi, le pape lui a-t-il decoche son
fameux trait...

5

DORVAL

Je sais. C'est „commediante" qu'il lui a dit. Mais
beaucoup plus tard.

(Sonnerie au telephone.)

DORVAL

10

(apres avoir ecoute)

(A Jeantet.) De Londres. *(Dans Vappareil.)* Exac-
tement. *(Ecoutant.)* Oui. *(Ecoutant.)* Oui. *(Ecoutant.)*
Oui. Cablez de suite New York vendre n'importe quel
prix — et demander de l'or — ne realiser qu'en or!
15 Faire comprendre — vous saisissez? — que presque
toutes nos places sont sous le coup d'une crise de nume-
raire. *(Ecoutant.)* Eh! bien! Quoi qu'il advienne!
(II depose Vappareil.)

JEANTET

20 Ne risques-tu pas trop?

DORVAL

25 Peut-etre. Que veux-tu, pourtant? Elle est engagee,
la lutte — de droite, de gauche, de front — sur toute
la ligne. Oh!... et ce n'est pas une lutte, mais bien
une bataille. Corps d'armee apres corps d'armee, mes
forces ont donne en leur entier... C'est mon „va-tout"
que je joue — oui. Pourtant, le numeraire en or de
presque toutes leurs banques a deja franchi l'Atlan-
tique, se trouve deja entre nos mains. Est-ce assez
30 formidable? Qu'en penses-tu?

JEANTET

Que c'est plus que monstrueux!

DORVAL

35 Vraiment?... Et tu me dis cela justement quand
nous, nous mourons de leur republique à eux? *(Son-*

275

nerie dans le telephone. Dorval ecoutant. Dans Vappareil.) Bah! Rien que de l'avant et fidez-moi la paix avec vos craintes! J'en fais mon affaire. (Ecoutant.) Quoi? (Ecoutant.) Eh! Mais ce sont les symptomes-mernes que j'attendais. Quoi qu'il en soit, peut-on compter toujours sur les Erdwich? (Ecoutant.) Bien. Les Bläckweldt? (Ecoutant.) Parfait! Et des Hintherthorn, qu'en dites-vous? (Ecoutant.) Qu'attendez-vous, alors? (Ecoutant.) Pas possible! Que me contez-vous la?... La Banque de France?... Celle d'Angleterre?... Ah! vous me faites rire. Monde officiel que tout ca. Viendra au secours de personne! Tient en barre numeraire pour eventualites... (Ecoutant.) Oui. Sorinez la charge et feu de toutes les batteries. (Ecoutant.) Comme vous l'entendrez. Au revoir. (II depose VappareilL)

JEANTET

Done?

DORVAL

Nous en sommes au coup de collier, *Alea jacta*. Maintenant, pour le reste...

JEANTET

Ah! n'ajoute pas un mot... Je le connais ce reste... Une infamie.

DORVAL

(avec ingenuite)

Me serais-je mal explique?

JEANTET

(severe)

Que trop bien, Dorval.

DORVAL

(avec reproche)

Jeantet!

JEANTET

Ruines — desastres — larmes et sang — desespoirs et morts — voilà le reste dont tu paries.

DORVAL

5 Oh! Mais!... Et c'est toi? Toi, un Francais? Un ami? Un savant? qui oses me dire cela? *Oii* sont-elles done passees tes vastes conceptions, et me soutiendras-tu qu'on ne doit croire qu'à l'or et n'honorer que ce metal? Ah! Jeantet! Et, qu'eternellement aussi, l'or ne doit
10 se trouver à suffisance qu'aux mains des pleutres qui le detiennent, et qui n'en forgent avec que les affreuses chaînes de l'esclavage des temps actuels, les chaînes que les goujats et les pieds-plats rivent à coups de maillets redoubles aux chevilles des peuples? à celles
15 de tout un avenir en marche? Ah! Jeantet! Ah! Les effondrements que tu prevois là-bas te troublent, toi? Toi? Mais oublies-tu que cet or que je veux faire revivre en le projetant par larges et radieuses coulees à travers toutes les souffrances et toutes les miser
20 humaines est actuellement la mare croupissante, le mephitique Acheron qui souffle sur les cinq continents la veulerie et le vice, les avilissements, les decheances, toutes? Pauvre, pauvre ami! Et à la France qu'on essaie de reduire à ne plus etre qu'une marchande à
25 la toilette — oui — et à qui on fait vendre au Cambodge des cuillers en aluminium à six sous la piece — ou de la verroterie pour peuples sauvages — à cette France-là — à celle qui etait le tabernacle se portant d'elle-meme à l'encontre de l'avenir, pour etre, parm.
30 les tenebres des nuits, colonne rutilante d'epblouissements, et pendant les tristesses des jours d'epreuves, nuee fulgurante d'eclairs — radieuse d'espoirs — à elle — à cette France-là, ne penses-tu pas? D'ailleurs, notre Paris à nous, ne le vois-tu pas parmi les temps
35 proches — ces temps qui galopent droit sur nous. O! mon ami. O! mon frere. O! Monsieur l'Academicien, ce Paris qu'on veut definitivement commercialiser en le ravalant au rang de port de mer, ne le vois-tu point lui se decoupant sur l'azur en port de ciel, et

s'ouvrant, soudain, à tout ce qui vient d'en haut —
à tout ce qui vient d'en bas?

JEANTET

Je ne dis pas — je ne dis pas; toutefois — „et ta
sœur"? crierait-on des galeries d'un theatre si on
venait à t'entendre.

DORVAL
(*croisant les bras*)

Fi! le vieux cliché! et qui ne prend plus. C'est
plutôt d'une toute autre direction que partirait ce
cri — si on venait à le reediter — arnoins que (*geste*)
certains Messieurs des fauteuils d'orchestre ne se
decident (*geste*) à monter la-haut.

SCENE II-eme

LES M&MES, UN HUISSIER

(*L'huissier entre et se tient respectueusement à la porte.*)

DORVAL
(*à l'huissier*)

Eh bien?

L'HUISSIER

Une audience que Mr. le sous-directeur sollicite.

DORVAL

Ah! mais qu'il entre. (*L'huissier sort. Apres un
court instant il rouvre la porte et s'efface devant le sous-
directeur.*)

SCENE III-eme

LES M&MES, BERTIN

BERTIN

Ma venue est peut-etre...

DORVAL

Du tout. De quoi s'agit-il?

BERTIN
(*hesitant*)

5 Je...

DORVAL

Voyons, mon cher Bertin, pariez. Vous savez bien
que Mr. Jeantet est comme de la maison. Un autre
moi-meme.

10 BERTIN

Les Wilsohn de Londres...

DORVAL

Bien. Les Wilsohn?

BERTIN

15 Viennent de faire partir pour New York trente
millions en or à l'ordre de Hudtkinsohn and C-ie.

DORVAL

Vous en etes sur?

BERTIN

20 Oui.

DORVAL

25 Votre renseignement est de haute, de tres haute
portee. (*Legere agitation dans la voix.*) Cablez, mon
cher, cablez de suite New York vendre nos „East-
Pacific" avec recouvrements en or — court delai, et
baisse sur toute la ligne, compris? De toute facon,
ces trente millions doivent — à peine debarques —
se retrouver entre les mains de notre succursale de
Broadway — or pas un moment à perdre — etes-vous
30 complètement fixe? Et, vite, vite: la victoire est
dans les jambes.

BERTIN

Pourtant...

DORVAL

Bien. C'est dit. *(Le sous-directeur sort.)*

S C E N E IV-eme

JEANTET, DORVAL

JEANTET

Cela ne marche donc plus?

DORVAL

10 Bast! Les Wilsohn et les autres ont â qui parler.

JEANTET

Â mon tour de te dire: „pourtant“...

DORVAL

15 Puisque cela te fait plaisir. *(La porte sentrouvre. M-me Dorval y paraît chapeautee.)*

JEANTET

(a Dorval qui range des papiers)

Madame Dorval.

S C E N E V-eme

20 LES M&MES, M-me DORVAL

DORVAL

(levant les yeux)

Ma tres chere.

M-me DORVAL

25 Mon grand...

280

DORVAL

(tousotant)

Hum!-

M-me DORVAL

Oui: car ne l'es-tu pas?

DORVAL

Hum! Hum! Enfin?

M-me DORVAL

Une misere.

10 DORVAL

Cinquante mille?

M-me DORVAL

(toux legere)

Euh! Euh!

15 DORVAL

Plus?

M-me DORVAL

Cent vingt-cinq.

DORVAL

20 Ah! Cent mille?... Te! Ce n'est pas tout â fait le moment.

M-me DORVAL

D'abord — c'est de cent vingt-cinq mille qu'il s'agit. Pour le reste, peut-etre as-tu raison, et ce n'est pas

25 le moment, comme tu le dis — d'autant plus que toutes mes amies ne parlent que de tes dernieres et malencontreuses operations...

DORVAL

Vraiment? Elles s'en occupent? Les cheres belles!

281

M-me   DORVAL

Vraiment. Ensuite, ce bal qu'il t'a plu de donner jeudi, me semble, pour le moins, deplace.

DORVAL

5   Par exemple!

M-me   DORVAL

Et je cours m'arranger pour le decommander.

DORVAL

(lui tendant un cheque que, pendant ce temps, il a signe)

10   C'est cent cinquante mille que nous disions, done?

M-me   DORVAL

Non. Oui. Au demeurant, plus de cinquante vont filer en plantes, orchidees,— surprises de toutes sortes.

15   Oh! ce sera beau — tu verras. Il y a, enfin, ma robe— tu n'en as seulement pas l'idee mon tres grand, et Georges seul, notre fils...

DORVAL

Quant à ça — c'est vrai: Il s'y connaît lui. Alors?...

M-me   DORVAL

20   Alors, merci, mon tres — tres grand. Bonjour, Mr. Jeantet.

(Elle sort.)

JEANTET

Ton egale par l'envergure.

DORVAL

25   Oh! ne lesinant guere sur l'argent et rappelant de si pres — devine qui?— au fait, les de Bronte dont elle vient...

JEANTET

30   *(railleur)*

Eh! ne le sais-je pas? Frolent de pres les Tascher de la Pagerie. Aussi, un peu de sang noir, je crois. *(Sonnerie telefonique.)*

DORVAL

N'en finiront-ils point? *(Saisissant VappareiL Apres avoir ecoute; dans le porte-voix.)* Malgre l'or expedie? Mais c'est superbe! *(A Jeantet.)* Un commencement de

5   crise monetaire. *(Dans VappareiL)* Quoi?... Les Milnwood guichets fermes? *(Ecoutant!)* Comment est-ce arrive? Vite, je vous prie, verifiez câblogrammes, faites aussi courir chez Liidshon, Mansfield-Street et, et... *(Ecoutant à Jeantet.)* — Patatras! Patatras! —

10   *(Dans VappareiL)* Exigez paiement. Tenez-moi au courant!

JEANTET

Est-ce un Austerlitz?

DORVAL

15   *(hs yeux dans le vague)*

Un Austerlitz?... Un... Je l'imagine. Cependant *(il se leve et se passe la main sur les yeux)* la brume m'empêche de m'y reconnaître... *(Se campant devant un tableau de bataille avec une voix de reve.)* Rien que des couleurs neutres... Regarde, Jeantet: L'aube

20   pointe à peine... — Si c'est un Austerlitz? *(Il se passe la main sur le front et recule de quelques pas. Ensuite, declenchement du bras droit dans un geste napoleonien et designant la bataille.)* Mais, oui, e'en est un. Le soleil

25   est la — derriere ces montagnes — dans cette brume — et ses fleches qu'il s'apprete à darder — qu'il darde — vont bientôt en percer à jour l'opacite. Regarde — vois! La — au fond. Oh! comme tout s'eclaircisse. Et la mitraille, la mitraille d'or qui gronde, qui vole,— qui

30   roule... — Oh!... si ce n'est pas un Austerlitz que pourrait-ce alors etre? Regarde — vois: N'en est-ce pas le soleil et — mais... *(Dans la coulisse les voix de Georges Dorval et du Docteur Trefond.)*

LA VOIX DE GEORGES DORVAL

35   Vous me direz peut-etre que la caisse n'est pas bonne...

LA VOIX DU DOCTEUR TREFOND

Oh! excellente celle de votre pere.

DORVAL

(se reveillant comme d'un rève)

Tiens! C'est...

JEANTET

Tu en reviens, enfin...

DORVAL

Mon fils, je crois.

SCENE VI-eme

LES M&MES, en plus GEORGES DORVAL et
LE DOCTEUR TREFOND

LE DOCTEUR TREFOND

Et ce cher Docteur Trefond avec.

DORVAL

Bonjour â tous deux et — amenez-vous un peu plus pres, mes tres chers — surtout toi, Georges. *(lis se donnent la main) à Georges.)* De si grand matin? Diantre!

GEORGES

(embarrasse)

Que veux-tu? D'ailleurs, je n'ai pas ferme i'ceil de la nuit. Une guigne du diable!

LE DOCTEUR TREFOND

Et une vie qui n'est pas â continuer — ce que je lui disais tout â l'heure...

DORVAL

(à Georges)

Et?... *(Legerement ironique.)* Un cheque?

GEORGES

Ma foi, je...

DORVAL

Combien?

GEORGES

Quatre-vingt-mille.

DORVAL

Fichtre! Aises â prononcer les chiffres.

GEORGES

10 Je... — Eh! que le diable emporte cercles et cartes.

DORVAL

Enfin! Ne te monte pas les sangs. *(Lui tendant le cheque qu'il a signe.)* Et, que je t'embrasse.

GEORGES

15 Au revoir. *(II sort.)*

JEANTET

Charmant.

TREFOND

20 Mieux encore... Heu! Ravissant. *(A Dorval, mi-comique.)* Un cheque?

DORVAL

Et, moi, Trefond, moi — fais-je autre chose que jouer?

TREFOND

25 O! Toi?... — Tu joues de bonheur.

DORVAL

Qui sait?

TREFOND

30 Moi, parbleu. Jeantet, aussi, je le suppose. Puis, tout le monde. Et, toi — surtout. Quand â la sante — je la presume bonne.

JEANTET

Et tu ne fais pas erreur. Bonne à jeter avec des arches de pont jusqu'aux étoiles.

TREFOND

(plaisantant)

Done rien à faire par ici. Presse - à ne savoir qui entendre. M'en vais. Voulu seulement vous voir en passant. À tantot, mes amis.

DORVAL

À tantot.

JEANTET

(à Trefond)

Je voudrais... He! Trefond...

TREFOND

Pas temps. Plus tard. Bonjour. *(II sort. Coup de telephone.)*

DORVAL

(courant à Vappareil)

(A Jeantet.) Du nouveau sans doute. *(Ecoutant.)* Hourrah! Hourrah! *(Dans VappareilL)* Faites. *(Ecoutant.)* Oui. *(Ecoutant.)* Point d'hesitation. *(Ecoutant.)* Oui. *(Ecoutant.)* Oui. *(Deposant Vappareil, à Jeantet.)* Mon ami — mon excellent Jeantet! Deux — quatre — cinq guichets de banques fermes la-bas. La bataille. Le krack! — Austerlitz! — Elle est gagnée, la bataille. lis ne payent plus. On ne paie plus. Fichus leurs soi-disant rois de Tor. Et tout — tout nous appartient, désormais: Mines — railways — forets-vierges — gratte-ciel. Tout. Et Napoleon? reponds: [ne] le suis-je done pas puisque je la gagne la bataille? — et que, Lui — l'empereur — il est la *(geste)* sous mon front — et la *(geste)* dans mon cceur. A h! A h! *(II se jette dans les bras de Jeantet.)* Austerlitz! Austerlitz!

(RIDEAU)

DEUXIEME ACTE

(Meme decor.)

S C E N E I-ere

JEANTET,

TREFOND

5

JEANTET

Oui, cher ami; oui, Trefond — voilà: c'est, pourtant, inquietant, 9a...

TREFOND

10

La bonne blague! Inquietant? Et pourquoi, s'il te plaît? Le connaissons-nous d'hier? Un peu trop de lyrisme, peut-etre — je te l'accorde — mais c'est tout. Qu'il se croie un peu Bonaparte et beaucoup Napoleon, qu'est-ce que cela peut faire? Que savons-nous, au surplus, de la mort, de la vie, de l'eternei retour des choses?

15

JEANTET

Et la limite? N'en faut-il point une en tout? Or, il me semble...

TREFOND

20

Que 9a se corse?

JEANTET

5 Mon Dieu, oui. Enfin, je te dirai aussi, qu'en de certains milieux, et je suis à me demander depuis pres d'une semaine qui en a pu ebruiter — comment m'exprimerais-je? — samarotte — enfin — enfin toujours est-il que les racontars ont fait leur chemin, et qu'on en jase joliment.

TREFOND

10 Apres?

JEANTET

Et qu'on ne fait qu'y plaindre sa femme. „Cette pauvre Madame Dorval" par-ci, „cette vraiment malheureuse Madame Dorval" par-là — „une de Bronte !" pensez donc !

TREFOND

15 Assez curieux ce que tu me signales la. Et j'y vois la main des ennemis de Dorval. Mais laissons dire: lis en seront pour leur courte honte. Ce ne sont point de pareils bruits qui pourront jamais ebranler un credit comme le sien — lui nuine; et nous, qui savons à quoi nous en tenir sur lui, depuis qu'on n'etait que des potaches, fichons-nous-en — et en plein! Sang Dieu! Qu'il fasse done son grand empereur tant qu'il voudra — pourvu que ses caisses se remplissent. C'est le principal — n'est-ce pas?

JEANTET

Alors?

TREFOND

30 Quoi?... Eh! Eh! Indiscutablement, certains de mes confreres — et pour ne pas le cacher — presque tous...

JEANTET

Complete ton idee...

TREFOND

35 Le tiendraient, parfois, pour un fou, delivreraient en toute paix de conscience le fameux verdict.

JEANTET

Tandis que toi?

TREFOND

5 Moi? Fiche-moi la paix. Que veux-tu que je te dise? En sais-je plus que le premier venu? La question n'est pas la: regarde-moi, plutot, cette fortune — la sienne — insensee si tu veux — et demande-toi: est-elle l'oeuvre d'un fou, elle? Et, faut-il, par consequent, que moi, moi qui suis un fou reel, et combien plus que lui — ne fais pas l'etonne — cela est, puisque je crois à la science — faut-il que je te demande à toi, qui en es un autre — parfaitement — puisque tu crois à la gloire, à l'immortalite: — ou finit la sagesse — ou commence la folie?

JEANTET

15 Ainsi — point lieu de s'inquieter?

TREFOND

Finaud! C'est la que tu voulais en venir? Je t'y attendais.

JEANTET

20 Mon amitie pour lui...

TREFOND

Ou laisses-tu la mienne?

JEANTET

25 Sont toutes deux immenses. Conclusion?

TREFOND

30 Aucune. Que d'autres aient sa folie. Et qu'ils gagnent de l'argent — beaucoup d'argent — autant que lui. Pour ce qui regarde Dorval — son genie — et il est incontestable — je dirais inouï si...

JEANTET

Il m'effraye, ce genie-la.

T R E F O N D

Le guidera. Sa double personnalite etonne — evidentement. Mais on n'y peut rien. La science elle-meme n'a pu y voir clair. Ce sont des profondeurs dans lesquelles
5 il est inutile de descendre. Voici, d'ailleurs, ma pensee en son entier, sur notre ami qui,— tout Dorval qu'il est — enfant de la balle ou sait-on d'ou et comment sorti, et par qui mis au lycee — est — ne te cabres pas — au physique comme au moral — l'ogre — mais,
10 tu sais? — le vrai — celui de Corse tout crache.

J E A N T E T

Voudrais-tu dire..

S C E N E II-eme

LES MEMES, M-me DORVAL

15 M-me DORVAL
(saluant)
Messieurs... — mon mari?

T R E F O N D

(saluant)

20 Madame...

J E A N T E T

Pas rentre.

M-me DORVAL

(de mauvaise grace)

25 Et ou peut-il passer son temps? Vous devez le savoir, vous qui etes, en quelque sorte, ses inseparables.

J E A N T E T

Mais, Madame, je crois qu'en ce moment il se multiplie.

M-me DORVAL

Autour de la Bourse?

J E A N T E T

Et dans les Banques.

5 M-me DORVAL

Un beau metier qu'il fait.

T R E F O N D

De mauvaise humeur ce matin, chere Madame?

M-me DORVAL

10 On le serait à moins, Docteur. On dit, partout, qu'il est en train de perdre sa fortune.

J E A N T E T

La verite est qu'on enrage de le voir au moment d'en gagner une autre.

15 M-me DORVAL

Ou de voir passer en buée l'ancienne. Que ne lui donnez-vous de bons conseils? Mais je dois vous quitter. Au revoir, Messieurs... Et... amusez-vous bien à l'attendre. (Elle sort.)

S C E N E III-eme

J E A N T E T, T R E F O N D

J E A N T E T

Charmante!

T R E F O N D

25 Et, de plus, genre !

J E A N T E T

Une de Rouilly de Trevekerdrek-de-Berth-Colon-et-Bronte.

TREFOND

Tant que ga?

JEANTET

Ne le savais-tu pas?

TREFOND

Si. Ensuite, Dorval ne me l'aurait pas laisse ignorer. Au fond, c'est son etat-civil à lui que la noble Madame.

JEANTET

Une jolie epigramme que tu viens de lui decocher. Tres injuste, oourtant. Madame Dorval n'est que la raison sociale de notre ami.

TREFOND

Je n'ai pas dit autre chose.

JEANTET

Et ce qu'elle emplit ses roturiers salons de dues et de duchesses — voire meme de princes du sang des dieux.

TREFOND

Qu'il tire amplement de la debine.

SCENE IV-eme

LES M&MES, DORVAL

DORVAL

*(preoccupe — ne les voyant pas, et tenant un journal
à la main qu'il lit a haute voix)*

„Le cours des valeurs americaines remonte malgre la panique des derniers jours. Les deux grandes banques — celle de France et celle d'Angleterre... *(S'interrompant.)* — Tonnerre! *(Se promenant à pas agites, et les yeux à terre.)* Est-ce arrive ou non? — tout est la. *(II reprend jebrilement le journal et Vouvre en le froissant. II en parcourt des yeux les colonnes.)*

Ah! Officiel. *(II lit.)* Cinq cent millions! Cinq cents! Elle a fait ga — 9a! la Banque de France? Nom de Dieu, de nom de Dieu! Mais je ne le crois pas — non — et... *(Apercevant Jeantet et Trefond.)* Tiens! Vous etiez-la? Un instant — et je suis à vous, mes amis. *(II appelle dans un telephone lateral.)* Hallo! Hallo! Bourse s'il vous plait. *(A Trefond.)* N'oubliez pas, Trefond, ma fete de jeudi. *(Sonnerie dans Vappareil)* Hallo! Michaud? Mr. Michaud! *(A Trefond.)* Parait que Madame Dorval nous en menage pour ce bal une de surprise! La Duchesse de Bligneuse que j'ai abordee ce matin au Bois... *(Sonnerie. Saisissant Vappareil et ecoutant.)* A combien „Nord-Sud", prie? *(Ecoutant.)* Hausse? *(Ecoutant.)* Oh! petite difference. Et les „Rand?" *(Ecoutant.)* Un pareil bond? Mais les „Alaskas" — eux? *(Ecoutant.)* Heureusement. *(Ecoutant.)* Pas un moment à perdre alors — main-basse — râfle — razzia sur „Alaskas" — sur toutes valeurs hesitantes. Est-ce entendu? *(Ecoutant.)* Parfait et donnez-moi des nouvelles — cloture. *(II depose Vappareil, avec agitation, et comme faisant abstraction de la presence de Jeantet et de Trefond. Tout en marchant avec des pas saccades au large de son bureau — les mains derriere le dos.)* Y aller, les deux, de leur milliard! Ah! les gueuses! Me fichier par terre? Dix centaines de millions?. Dix? Qui l'aurait cru? Mais ils ne suffiront point à parer au desastre. D'ailleurs, se releve-t-on du jour au lendemain, et d'une panique semblable? Et, — et pourvu que les Ostermann et les autres... Ah! — Bertin doit, pourtant, y aller lui-meme à la Bourse — donner de sa personne. *(II agite une clochette.)*

SCENE V-eme

LES M&MES, en plus L'HUISSIER

DORVAL

35 Faites monter Mr. Bertin. *(L'huissier s'incline et sort) à Trefond.)* Ainsi — nous elisions?... Les clients? £a va?... Beaucoup de malades?

TREFOND
Couci — couca.

DORVAL
Malheur! Pas d'epidemies? (*A Jeantet.*) Et, toi, Jeantet? Ton discours? Esprit? Saillies? A en revendre, certes? Tres academique, en somme... Pointes par-ci coups d'estoc par-la. (*Sursaut brusqte. Comme à lui-meme et allant à son bureau.*) Bougre-de-bougre! (*II cherche dans des papiers.*) Ou ai-je mis ces paperasses?

JEANTET
(*a Trefond, a mi-voix*)
Incroyable? N'est-ce pas? Rien ne le demonte.

TREFOND
Et, comme l'autre, toujours. Ne sachant qu'interroger, interrogeant à chaque instant... (*À soi-meme.*) Plus que bizarre. In-con-ce-va-ble!

DORVAL
Vous disiez?

TREFOND
Rien. On causait.
(*Berlin, le sous-directeur, entre. Dorval, mu comme par un ressort, court a sa rencontre.*)

DORVAL
Vous voici, enfin, Bertin. Cest que nous en sommes au tournant perilleux. J'ai donne ordres Bourse — mais, portez-vous, plutot, en personne, la. Ecoutez — écoutez! Faire vite, et si „Rand", si „Alaskas", si autres papiers de là-bas continuent [à] flancher, mettre la main dessus. Ah! Ah! On verra. Oui, on verra car il en est temps encore. Pour un coup de surprise, e'en est un, c'est vrai; seulement, prévu, archi-prévu, pas peur. Cablez New York mernes ordres. Surtout, pas d'atermoiements. Râfle. Râfle. Rafie. Mon sort, celui de la Banque Dorval — le sort du monde — entre vos mains, mon ami, mon fils.

BERTIN
En mon entier à vous. Comptez sur moi. (*lis se serrent la main avec effusion. Bertin sort.*)

DORVAL
5 Le brave homme! Le grand coeur!

JEANTET
II te le doit bien — lui qui te doit tout.

DORVAL
10 Peuh! Jeantet! II ne m'aurait pas connu qu'il eut quand-meme fait son chemin.

JEANTET
Te! Te! Te! (*Sonnerie dans Vappareil. Dorval le saisit. Apres avoir ecoute, dans le porte-voix.*)

DORVAL
15 Et d'ou le tenez-vous? (*Ecoutant.*) Bien. Mais, est-ce deja fait? (*Ecoutant.*) N'en savez rien? (*Ecoutant.*) Informez-vous. (*II depose en colere Vappareil.*) Cre nom de Dieu! Cela y est.

JEANTET
20 Qu'arrive-t-il? Te voilà bouleverse.

DORVAL
Que les Ostermann — eux aussi — sont au moment d'expedier — s'ils ne l'on deja fait — de For aux Milbanck de New York.

TREFOND
25 Une nouvelle des plus graves que tu nous donnes la.

DORVAL
30 Un desastre pour moi — si, toutefois, c'est vrai. Car tous, tous suivraient les Ostermann — pas de doute à ce sujet. N—i=ni—fini, mes amis... La debacle— la mort.

S C E N E VI-eine

LES M&MES, M-me DORVAL

DORVAL

Ma toute belle...

5

M-me DORVAL

(d'un ton sec)

Vous voici, enfin. Ce n'est pas malheureux.

DORVAL

(ironiquement galant)

10

Un cheque?

M-me DORVAL

C'est bien le moment d'en parler.

DORVAL

Je ne te reconnais plus, Madame Dorval.

15

M-me DORVAL

En effet: me voici bien changee. Ah! les miserables.
(Elle roule un fauteuil et sy laisse choir bras ballants.)
Et comment parer à ce coup? Que faire, mon Dieu?

DORVAL

20

Mais, enfin?

M-me DORVAL

Non, je ne me serai jamais attendue que moi, une
de Bronte! — moi! je sois à ce point bafouee.

TREFOND

25

Que nous dites-vous, chere Madame?

JEANTET

On se serait permis?...

M-me DORVAL

Et vous le voyez, Messieurs: Mr. Dorval est le seul
à qui cela semble naturel, et qui n'en dise rien?

DORVAL

5

Le moyen de le faire quand tu ne t'expliques pas.

M-me DORVAL

Je ne m'explique pas? Et combien de fois dois-je
le repeter — le crier: Bafouee! — Bafouee! je Tai ete.
Et, par qui encore? Par votre fils, par lui, Monsieur.

10

DORVAL

Par Georges?

JEANTET

Cela se pourrait-il?

M-me DORVAL

15

Oui: cela se peut — et c'est ainsi. Par notre fils,
par lui-meme; — non, par le votre plutot, car il vous
appartient, il est à vous, Mr. Dorval, sachez-le.

DORVAL

20

Aussi, ma toute belle, l'ai-je pas toujours pris sous
mon bonnet?

M-me DORVAL

25

Oui — et surtout maintenant. Au reste, cela se com-
prend assez — et Ton voit bien que vous etes réelle-
ment son pere. Approuvez-le, par consequent — mais,
de grace, plus de bal: m'en voici debarrassee.

DORVAL

Plus de bal? Et d'une autre à present! Mais, pour-
quoi „plus de bal", s'il vous plait?

M-me DORVAL

30

De mieux en mieux. Voudriez-vous, peut-etre, que
j y paraisse nuer

DORVAL

Au fait — bien que je n'y voie que du feu — pourquoi pas? M-me Tallien l'a bien fait.

M-me DORVAL

(levant les bras)

Toujours le meme! Vous oubliez à qui vous pariez! Et vous voici, de plus, faisant cause commune avec la creature à qui, mon fils, le fruit de vos entrailles...

DORVAL

Ah! quant à ga, non.

M-me DORVAL

Car, vous le savez, c'est lui, lui seul qui etait dans le secret de ma robe; — c'est done naturel qu'il l'ait livre à cette... et qu'il m'a ete donne de lui en voir une de presque semblable au corps, et, devinez ou, je vous prie? — au Grand-Opera — pas ailleurs — au grrand, grrrand, grrrand-Opera.

DORVAL

Voyons, calme-toi! Ouf! Je commence à m'y reconnaître.

JEANTET

Madame...

TREFOND

Mais, sans doute. La toilette en question n'est plus sortable pour Madame.

M-me DORVAL

N'est-ce pas? Or, comment d'ici jeudi aurai-je une robe? En deux jours? Non — mille fois non — prenez-en votre parti.

DORVAL

(decisif)

Elle doit, pourtant, avoir lieu, notre fete — et plus que jamais, Madame.

M-me DORVAL

Le voudrais-je que cela ne se pourrait pas.

DORVAL

5 Si. Si. Car voici une idee qui sauverait tout. Sois seulement un peu gentille, et rappelle-toi... N'ai-je point mis dans ta garde-robe du chateau de la Breche — ce manoir qui n'est qu'à deux pas de Paris — et à l'occasion d'un bal costume que nous faillimes y donner — la toilette meme que Marie-Louise — l'altiere imperatrice — porta le jour de son couronnement?

M-me DORVAL

10 Eh! bien? Et c'est à une de Bronte que tu la proposes ta defroque?

DORVAL

15 Comment?... Mais e'en est justement la raison!

M-me DORVAL

Je ne comprends pas.

JEANTET

20 Ce serait meme sensationnel, chere Madame, que d'y paraitre ainsi.

DORVAL

Sans doute. Puis, une defroque de deux cent mille francs!

M-me DORVAL

25 Mais, vous, Docteur, qu'en dites-vous?

TREFOND

Je pense qu'elle a ete faite pour une imperatrice, cette robe.

M-me DORVAL

JO Ah! Mais c'est qu'alors elle m'irait. (*À Dorval.*) Aussi — mon grand — mon tres grand — je l'accepte

ta robe — et je t'en remercie meme. Ton idee est simplement magnifique. Je cours prendre mes dispositions. *(Elle salue et sort.)*

T R E F O N D

5 Quant à moi... Mes malades... Au revoir, mes bons. *(Fausse sortie, à Dorval.)* Et ne te laisse pas abattre. Tant que la bataille se poursuit — ne l'as-tu pas dit toi-meme? — tant qu'elle n'est pas definitivement perdue — on ne sait jamais... *(Il lui serre la main et sort.)*
io

S C E N E VII-eme

DORVAL, JEANTET

DORVAL

15 Nous voici, enfin, seuls. Oh! mon Dieu. *(S'affaisant dans un fauteuil, las, decourage.)*

J E A N T E T

20 La vie est dure, c'est vrai. Je ne te dirai pas que c'est de ta faute... qu'on doit savoir, s'arreter à temps. La vie est ce qu'elle est, pour chacun, et nul ne fait la sienne. C'est, d'abord, le temperament — et on n'a pas la possibilite en naissant de s'en choisir un à sa convenance — ce sont, ensuite, les circonstances qui determinent ce que la vie doit etre.

DORVAL

25 Elle est, pour moi, une expiation. Car, Jeantet, car... à toi qui, avec Trefond, etes mes meilleurs amis, je puis le dire, l'avouer: Je suis, parfois, tente de croire que je ne suis qu'un fou, qu'un dement... Et, malheureusement, je ne le suis pas. Je ne suis qu'un homme
30 comme les autres — oui, comme tous — puisque je sens, puisque je souffre. Et neanmoins, je differe des autres. Ne suis-je point, en effet,

5 l'homme aux deux personnalites? Et la sienne — celle-là, — la tres grande — la tres haute — celle du Titan sublime et terrible qui dort sa mort aux Invalides — ne me lancine-t-elle pas? ne me harcele-t-elle pas à tout instant? — Fou? Oh! certes, puisqu'il l'a ete Lui — Lui, l'Homme du Conseil des Cinq cents — et qu'il a brise la Republique — mais non sans en avoir, il est
10 \rai, frappe comme d'une foudroyante massue le monarchique Briaree aux cent tetes grimacantes — et non sans — comme un Dieu qu'il etait — rappeler au bonheur de la lumiere, à la bonte de la liberte, les cent peuples divers que le monstre tenait ecrasés sous lui...

J E A N T E T

15 Tu y vas.^

DORVAL

20 C'est la verite. Lorsque je parus — les demi-dieux d'Athenes et de Rome, et qui revécurent un instant parmi nous — ceux dont l'enthousiasme et la vertu ne connurent point de bornes — n'etaient deja plus. De vils ergoteurs, de miserables satrapes qui n'etaient ni peuple, ni hautes cimes — avaient remplace les grands — les immortels. La Gironde et la Montagne, l'injustement execre Marat...

25

J E A N T E T

Ce qu'il a fait tomber de tetes celui-là...

DORVAL

II en a laisse de trop sur les epaules.

J E A N T E T

30 Mais tu en arrives à justifier la Terreur...

DORVAL

C'est elle qui a sauve la France, qui l'a...

JEANTET

Et celui que... tu pretends avoir ete — etre?

DORVAL

5 Ah! Celui-là! II a prete la voix tonnante de Danton
à ses canons pour jeter ses grandes paroles: à la face
des rois, dont les trones se sont mis à chanceler et à
ne plus etre que de freles esquifs chavires parmi le
tumulte des flots. Ah! Celui-là! II a mis le tranchant
10 de glaives flamboyants aux mains de ses soldats pour
ouvrir les arteres des peuples dont l'cedeme de mille
huit cents ans d'esclavage glagait la vie et ravalait au
rang de betes. Son souffle a parcouru l'Europe en coup
devertige. Ses aigles, les aigles de la France. il a su leur
15 donner l'essor pour jusqu'au Kremlin s'envoler et s'y
poser... — En Italie — en Egypte — à Vienne — à
Potsdam — en Russie — en Espagne et en Hollande
— d'un bout du monde à l'autre — il a ete ce que nul
ne sera jamais plus: L'archange de la vie et de la
20 mort — le maitre de la supreme sagesse. Les lois qu'il
a edictees restent. L'âme qui a ete la sienne est
encore dans les jeunes — dans les humbles — dans la
vraie grandeur et dans la vraie puissance de la France:
le cœeur de son peuple. Son nom fait encore frissonner
nos ennemis — et la nuit du tombeau — elle-meme! —
25 ne peut eteindre les eblouissements de sa gloire.— Ah!
Et continue à me demander ce qu'il a ete — demande-le-
moi, malgre l'île d'Elbe et Sainte-Helene. Oh! et malgre
aussi la couronne qui lui a ensanglante le front et le
sceptre qui lui a brule les mains.

30

JEANTET

(*emu*)

Crois-moi. Reviens aux realites. Tout ça, cesont...

DORVAL

35 Et c'est ce que je fais. Car, maintenant, non, ne me
crois pas fou — je ne le suis pas — maintenant, il n'est
plus qu'un homme comme les autres — un banquier!

302

— entends-tu? Comprends-tu? — un banquier qui se
nomme Dorval — qui a un fils qu'on appelle Georges —
et qui est un cercleux, un viveur, un snob, Jeantet!
— un snob! — et que j'aime! — qui a une femme —
5 mais tu la connais assez, une de Bronte! et moi je la
connais aussi — oh! tres bien — ne proteste pas,— et
cet homme — que dis-tu de cet homme? de ce Dorval
qui jadis habita le Louvre, et qui n'est plus mainte-
nant qu'un inconnu — rien — la, ou — il le sait — il
10 regna. D'ailleurs, comment le reconnaitrait-on? Ceux
qui furent ses marechaux, ses generaux, ceux qui le
nommaient leur „petit caporal" — tous — tous sont
morts. De plus, son corps lui-meme n'est-il point sous
la haute coupole — sous de pesantes tonnes de marbre?
15 Et, si un jour — car tout peut arriver, n'est-ce pas?
— cet homme — ce Dorval — ce bourgeois quelconque,
se prenait à crier: „A moi! A moi! Je suis l'Empereur!
Sus à l'ennemi! Vengeons la France! Rendons-lui son
ancienne splendeur. Refaisons flotter son drapeau la
20 ou il se deplia naguere — sur les peuples, sur le monde"
— eh bien, mon ami, eh bien, Jeantet, un eclat derire
d'abord — mais, tu sais? un de ces rires formidables —
oh! comme en savent pousser les bourgeois lorsqu'ils
sont betes — et — puis — tranquillise-toi — presque
25 rien — un fou de plus — voilà tout — et ne serait-ce
point la — reconnais-le — l'expiation pleniere — un
fou de plus! Un fou! (*II tombe dans le fauteuil la tete
entre ses mains. Sanglots etouffes.*)

JEANTET

30 Mon ami, mon cher Dorval, calme-toi, ecoute! Je
te crois — mais — oh! l'horrible souffrance! Que tu
aies ou non ete l'Empereur, peu importe. II suffit que
telle soit ta pensee, ta foi, pour...

DORVAL

35 Jeantet, ne dis pas ça... car...

303

S C E N E VIII-eme

LES MIMES, BERTIN

BERTIN

(haletant, cheveux en desordre, cravate denouee)

Bataille. Melee effroyable. On s'entretue presque à force d'en vouloir de ce papier, du leur. Tout est emporte. Pris d'assaut. Hausse et rien que hausse. Seuls „Alaskas" et „Rand" entre nos mains. Mais, autant du papier blanc.

10

JEANTET

Oh!

DORVAL

Eh bien, Bertin? Eh bien?

BERTIN

15

(laissant tomber les bras)

Eh bien...

(RIDE AU)

ACTE III-eme

(Meme decor.)

S C E N E I-ere

GEORGES, JEANTET

5

GEORGES

Il n'en reste pas moins, cher Monsieur Jeantet, que mon pere a souleve contre lui un toile general. On le vilipende partout, et point de grand financier qui ne hausse les epaules des qu'on vient à le nommer.

10

JEANTET

Rien que de naturel. Mais, quant à moi, je vous dirai franchement que ce qui m'interesse surtout c'est votre opinion à vous qui, paraît-il, quittez cercles et sport pour passer, armes et bagages, aux finances.

15

GEORGES

Mon opinion? Ecoutez! En toute sincerite je vous l'affirme, je ne m'en suis forme aucune de bien precise. La question est d'une complexite, d'une delicatesses extremes. Et, d'abord, mon pere est mon pere.

20

Ce qui est neanmoins reel, et ce que personne ne conteste — pas meme lui — ce sont ses pertes. On les

porte à des centaines de millions, et notez que je ne parle pas de celles des autres, qui atteindraient au milliard, paraît-il. (*Geste de Jeantet.*) C'est du moins ce qu'on dit.

5

JEANTET

Eh! que ne dit-on pas, cher Mr. Georges?

GEORGES

10 Quoi qu'il en soit, la presque totalite des fonds de la Banque Dorval y a passe,— et — si vous me voyez aujourd'hui brulant turf et plaisirs — c'est que vous le savez bien, necessite ne connaît point de loi,

JEANTET

(*legerement ironique*)

Fort beau et c'est ce qui s'appelle parler.

15

GEORGES

Au fond, mon pere etait libre d'agir comme il Ta fait. Cela le regarde. D'ailleurs, en ce qui me concerne, vous savez le cas que je fais de l'argent...

JEANTET

20

(*persifleur*)

Mais parfaitement...

GEORGES

N'est-ce pas?... — Seulement voilà: Ma mere ne l'entend pas de cette oreille.

25

JEANTET

(*mame ton*)

Je la comprends! Et vous voici entre le marteau et l'enclume.

GEORGES

30

C'est ça.

JEANTET

Votre mere est votre mere.

306

GEORGES

5 Dame! Et, mal ou bien entendus, ses interets — les miens, soutient-elle— son entourage aussi: amies, medecins qui la soignent — tous et tout enfin — la poussent — est-ce assez ennuyeux, dites? — la poussent... Oh! mais je ne completerai pas encore que mon pere ait besoin de quelque repos... — Puis, que voulez-vous?... L'âge — un certain âge...

JEANTET

10 Assurement, cher Monsieur Georges... l'âge — un certain âge...

GEORGES

N'amene que trop souvent les pires catastrophes.

JEANTET

15 En serions-nous la?

GEORGES

Le sais-je? Ce que je puis avancer est que ma mere en est certaine. On le lui a demontre et prouve: La Banque Dorval coule à pic.

20

JEANTET

Que me contez-vous là? Et la fortune immobiliere de votre pere, qu'en faites-vous? Intacte, et dans les cent millions, semble-t-il.

GEORGES

25

Un joi denier, c'est vrai! Je vous voudrais, toutefois, au „Sporting " pour y entendre les gorges chaudes qu'on fait à son compte et à celui de son pretendu imperia-lisme financier.

JEANTET

30

Propos de cercles, et qui n'ont jamais fait de mal à personne.

307

GEORGES

Croyez?... Heureusement que mes deux dernières rencontres...

JEANTET

5 C'est de vos duels que vous voulez parler? — Et moi qui étais prêt à vous les reprocher? À eux seuls ils ont cause plus de tort à votre père que ses pertes à la Bourse.

GEORGES

10 Permettez — permettez...

SCÈNE II-ème

LES M&MES, UN HUISSIER

L'HUISSIER

(présente à Jeantet une enveloppe fermée)

15 De la part de Monsieur le sous-directeur.

JEANTET

(la prenant à Georges)

20 Que peut-il me vouloir ce cher Mr. Bertin? (Il ouvre le pli. Une lettre et des coupures de journaux s'en échappent. L'huissier les ramasse, les remet à Jeantet et sort.)

JEANTET

(adosse à la cheminée et parcourant la lettre après avoir déposé les coupures sur le dessus en marbre)

25 Pour un sentiment délicat, e'en est un, à coup sûr. (À Georges.) Mais venant de Bertin il ne doit point surprendre. (Se saisissant d'une coupure et déposant la lettre.) Oui. Des infamies, et dont il faut que votre père ignore.

30

GEORGES

Lisez toujours.

308

JEANTET

Prenons-en donc connaissance, puisque tel est votre désir. (Lisant.) „On sait qu'une rencontre au pistolet — un simple échange de balles heureusement - a eu lieu la semaine finissante entre le vicomte de la Bregne et Mr. Georges Dorval, le fils du grand financier que la crise du numéraire en or survenue aux États-Unis a mis en vedette avec un si grand éclat". (S'interrompant, à Georges.) Cela promet.

10

GEORGES

Oh! Rien de choquant jusqu'à présent.

JEANTET

(continuant à lire)

15 „N'en déplaise à certains de nos confrères, les motifs qui ont occasionné ce duel ne sont point aussi futiles qu'on se complait à le répandre. La Banque Dorval, chacun le sait, n'a pas été ébranlée par les derniers flux et reflux de la Bourse. Les audacieuses combinaisons du chef de cette maison — stupéfiantes selon les uns, et les sommes inouïes qui ont sombré dans cette débacle ont déconcerté des hommes autrement mi-ties dans les coulisses de la haute finance que ne l'est Mr. de la Bregne..." (S'interrompant, nerveux.) Je passe. Cela vous agréait-il?

25

GEORGES

Hum! — Au bout du compte, c'est pour mon père que je me suis aligné avec Mr. de la Bregne.

JEANTET

30 Ce en quoi vous avez eu parfaitement tort. (Il jette la coupure dans la cheminée.) Et d'une! Quant à celle-ci... (Il en prend l'autre sur la cheminée et fait le geste de la jeter.)

GEORGES

Ah! mais pardon.

35

JEANTET

Soit. (Il lit.) „ Mr. Georges Dorval fils est un club-man accompli "...

309

GEORGES

Il s'en rend au moins compte ce Monsieur.

JEANTET

(continuant de lire)

„un sportsman des plus distingués"...

GEORGES

Ce Mr. Bertin. M'en veut-il donc au point de vouloir celer à mon père le bien qu'on dit de moi? Par exemple!

JEANTET

(poursuivant la lecture)

„et — nous le voulons aussi — un parfait homme d'honneur. Mais de la jusqu'à vouloir pourfendre ceux que certaines opérations financières — encore que louches — font s'esclaffer de rire — il y a un abîme. Mr. Dorval fils en pense autrement. Tant pis pour lui et pour son papa". (Il s'interrompt, froisse la couverture avec colère et la fait flamber au feu de la cheminée.) Le cas que j'en fais! (Il larejette dans Tatre.) Pouah! Je gage pourtant que mon ami, qui finira bien par en connaître la teneur, ne prendra point la chose par rapport à ce Monsieur sur le même ton que moi, et — ce ne sera que mérite.

GEORGES

Vous feriez mieux de déconseiller à Mr. Dorval tout esclandre. Sa situation ne s'en trouverait qu'aggravée. En définitive, n'êtes-vous pas son ami?

JEANTET

En douteriez-vous? Ne l'ai-je pas toujours été?

Je ne le nie pas. Et pourtant, comment vous expliquer cela? Ma mère se trompe, positivement, et c'est à tort qu'elle en veut à votre trop grande affection

pour lui, affection qui, selon ce qu'elle en pense, vous induit à lui cacher le désastre vers lequel il court les yeux fermés.

JEANTET

(hypocritement doucereux)

5

Votre langage me surprend. Et, néanmoins, peut-être a-t-elle raison, votre mère. La clairvoyance, n'est pas mon fait. Et que la voilà bonne épouse, et que vous voilà bon fils!

10

GEORGES

Vous raillez?

JEANTET

15

Allons donc! Railler, moi? Ou allez-vous prendre ça? C'est simplement mon sentiment que je vous dis, et en le faisant c'est de toute l'estime que j'ai pour vous que je vous témoigne.

GEORGES

20

On fait ce qu'on peut. Mais, puisqu'il en est ainsi, pourquoi ne nous entendrions-nous pas?... Oh! Monsieur Jeantet! Toutes questions d'ordre matériel à part, nos motifs d'inquiétude — à ma mère et à moi — sont encore plus graves que vous ne pouvez l'imaginer.

25

Écoutez! Écoutez! Les médecins qui la soignent — et ce sont des sommités — amenés avec prudence à étudier certains phénomènes que vous autres nommez, en littérature, des états d'âme — pronostiquent, et à bref délai, la pire des calamités: comment m'expliquerai-je?... de tels écarts d'imagination — prédispositions raisonnantes à vetir de possibilités les chimères les plus extravagantes, que le résultat final ne peut être douteux.

30

JEANTET

En d'autres termes votre père serait...

Oh! restons-en la, je vous en supplie. Ma conviction n'est point la leur. Chercheurs de midi à quatorze heures que ces Messieurs! Un peu de surmenage —
 5 évidemment — et c'est ce qui se voit tous les jours — mais rien de plus — c'est tout. Du repos? Peut-etre. Un peu. Mais, qui n'en a pas besoin? N'est-ce pas? N'est-ce pas? (*La porte s'entrouvre et M-me Dorval y fait son apparition.*)

10 S C E N E Ill-erne

M-me DORVAL, LES MEMES

M-me DORVAL

Bonjour, Georges. (*Leger salut à Jeantet.*) Mr. Jeantet... — En conference, ce me semble?

15 JEANTET

Mon Dieu — vous le voyez: à peu pres, Madame.

M-me DORVAL

Alors — tant mieux... Mon fils a du vous dire mes transes...

20 JEANTET

Oh! Il s'en faut. Mais n'ayez crainte: je sais comprendre à demi-mot et sais ce qui se passe. Neanmoins — et je ne dis pas que Dorval ne se soit un peu emballe dans les derniers temps — votre epoux est homme
 25 à se refaire, à tout reparer... Avec de l'habileté et de la patience — on revient de plus loin.

M-me DORVAL

Merveilleuse la foi qu'il vous inspire, et que je voudrais la partager! Settlement, de la patience, je n'en
 30 veux plus et je n'en ai plus, et si c'est la votre panacee; gardez-la pour vous, Monsieur. Moi j'en ai par-dessus

la tete et de ses batailles et de ses campagnes! Que la chance l'ait parfois favorise, cela est vrai. Mais la n'est pas la question. Que pensez-vous de son raisonnement, par exemple? Un perpetuel deraillement.
 5 Ah! Et sa recente degradingolade? Y en eut-il de plus foudroyante? Ces centaines de millions perdus d'un jour à l'autre? C'est du propre, n'est-ce pas? Tres napoeionien, n'est-ce pas? Et il n'est pas fou cet homme, dites? Et il ne me tue pas, Monsieur? Et
 10 il ne tue pas son fils, probablement?

JEANTET

Mon ami...

M-me DORVAL

Un dement, Monsieur, un dement! Et les medecins
 15 disent qu'il faut l'enfermer. Et on l'enfermera. Car il le faut — voilà...

(*Mouvement de Jeantet.*)

GEORGES

Ma mere...

20 M-me DORVAL

Laisse... Puisque c'est un fou?

JEANTET

Un fou, — lui?

GEORGES

25 Ma mere! Enfin, mes felicitations! C'est de la bonne besogne que vous faites.

M-me DORVAL

Eh! Tais-toi. C'est depuis vingt-cinq ans que Mr. Jeantet me connaît. Il sait que ma vie n'a ete qu'un
 30 long sacrifice — et mon mariage — un calvaire. Aussi — au fond — pense-t-il comme j'noi. Je l'ai epouse, pauvre.

JEANTET

35 Oh! quant à ga, c'est la verite. Vous n'aviez aucune dot, Madame.

M-me DORVAL

Une dot? Et, le nom que je lui apportais dans ma corbeille, le tiendrez-vous pour rien, Monsieur? Et le sens des affaires, des realites de la vie, dont il n'avait pas la moindre notion, Monsieur — cher Monsieur? Et le soin incessant que j'ai pris de tuer en lui les insensees chimeres que depuis ce temps il chevau-

5 chait et qui l'entrainaient à sa perte?

JEANTET

10 II y en a, cependant, qu'il garde encore bien vivantes en lui de ces chimeres. La foi dans votre amour, et dans l'affection de son fils, entre autres.

GEORGES

Monsieur!

15 M-me DORVAL

Ne pourras-tu point te taire, et de quoi te meles-tu? Ne l'ai-je peut-etre point meritee cette foi, et n'ai-je pas fait de ton pere ce qu'on a convenu de nommer un grand homme?

20 JEANTET

Je ne le nie pas: C'est à vous seule que j'ai toujours attribue les changements que j'ai plus d'une fois *en* l'occasion d'observer en lui...

M-me DORVAL

25 (*à Georges*)

Que te disais-je? (*À Jeantet, en lui tendant la main.*) Nous voici reconcilies en ce cas. Je me suis d'ailleurs toujours dit que vous, vous aviez au moins... du bon sens — oui: beaucoup de bon sens, et c'est un excellent bon point pour vous.

30

JEANTET

(*en s'inclinant*)

Vous me comblez, Madame.

314

M-me DORVAL

Tandis que lui... Tenez: du genie peut-etre, et tant que vous voulez — en mettant qu'il en ait — mais du sens commun pas plus que ga... (*Geste.*)

JEANTET

Superieurement raisonne car, en effet, les hommes de genie sont ceux qui en manquent surtout.

GEORGES

10 Helas! Et le sens commun est le seul qui devrait presider à nos actes.

M-me DORVAL

(*à Jeantet*)

N'est-ce pas? Neanmoins, le genie est tres interessant, lui aussi, et — vous l'avouerais-je? À le voir faire son Napoleon combien souvent n'ai-je pas ete moi-meme prise? Et sa voix? N'etait-elle point en tout semblable à celle qui retentit aux Pyramides et qui tonna devant Moscou?... Brr! j'en ai encore comme un frisson.

15

20 JEANTET

Je vous crois.

M-me DORVAL

Et c'est toujours à la veille de quelqu'une de ses formidables manigances de Bourse qu'il partait. Et ce que cet homme etait alors et Napoleon et Bonaparte! Aussi, est-ce à tout prix qu'il fallait l'empecher de faire des betises. Mais je sais payer demapersonne, — allez! Et c'est des heures durant que je ne me donnais pas de cesse pour arriver à le rendre, le lendemain, souple et mou comme un gant. Il est tres vrai que vous m'objecterez que ses operations de Bourse devaient s'en ressentir. Hum! etait-ce mal? Tres assagies, toutes, je vous le garantis.

25

30

315

JEANTET

Partant, c'est son bon genie que vous auriez ete, chere Madame.

GEORGES

5 Ma mere? Oh! Elle?... Une maîtresse femme!

M-me DORVAL

Faible — trop faible — pour mon malheur. Car, voyez... (*Regardant autour d'elle.*) Ne nous met-il pas sur la paille?...

JEANTET

10 Permettez...

M-me DORVAL

Inutile: Je vous vois venir, et je sais ce que vous me direz. Mais oui — je le reconnas: Je me suis ex-
 15 primee avec trop d'animosite sur imon pauvre Louis. Toutefois, ce ne sont pas des medecins de la valeur de ceux que j'ai consultes — et qui n'ont aucun motif pour lui en vouloir — qui peuvent se tromper.

JEANTET

20 (*se levant*)

Ah! mais! — et puisque nous y voici enfin, et puisqu'on joue cartes sur table — tout est parfait. Dorval est fou. Est-ce assez clair? Or, rien de plus naturel que de le faire soigner. Les fous — on les en-
 25 ferme — quoi?

M-me DORVAL

Fi! Les vilaines paroles? Y avez-vous seulement songe? Moi? Souffrir une pareille indignite? Un temps de repos pour lui — je ne dis pas non — les medecins non plus. Ainsi toute une villa à sa disposition; un parc magnifique; eaux courantes; oiseaux ^ chanteurs; de nombreux domestiques; des cuisines, je ne vous dis que ça; table royalement servie; et pour compagnie rien que des savants. Oh! pas rebarbatifs du tout;

— amusants, au contraire, au possible; et tout et tous à ses ordres — franchement — la! — ne ferait-ce point son affaire? Puis, de la liberte à ne pas avoir qu'en faire: Dix kilometres de futaies et de bois à
 5 grandes ombres bleues à parcourir en long et en large, à pied ou en voiture...

JEANTET

Un paradis terrestre en un mot.

M-me DORVAL

10 Exactement. Quant au regime — à peine marque. Un peu d'hydrotherapie — nommement.

JEANTET

Douches, pour sur?

M-me DORVAL

15 Vous y allez. Non, mille fois non. Simples lotions d'eau froide. Elles suffiront. lis l'ont dit.

JEANTET

Qui? Les savants amusants sans doute?

M-me DORVAL

20 C'est cela. Et nulle consigne — je vous le certifie formellement — si ce n'est celle de l'isolement neces- saire qui... — enfin, vous comprenez?

JEANTET

25 Pourrait-ce en etre autrement lorsque personne n'eut exprime mieux ce que vous venez de dire avec tant de grace et de delicatesse? (*A Georges.*) Mais que je vous entende à votre tour, cher Monsieur...

GEORGES

30 Que pourrais-je dire? Ma mere ne se serait-elle point suffisamment expliquee?

JEANTET

(raide)

5 Trop. Et voici ce que je vous dis maintenant, moi, fils et mere — vous et elle — vous etes tous deux dignes Tun de Fautre.

M-me DORVAL

(voix de tete)

Que signifie ce ton? Et avec moi?

JEANTET

10 Oh! Veuillez croire que je puis en prendre un autre. Et voici: Que Dorval soit un fou — vous avez <ste seule à l'ignorer jusqu'à ce jour. Car, entre nous: En quel temps et en quel pays a-t-on vu un homme de raisonnement assis, ou — comme vous dites — de 15 sens commun — jeter, depuis vingt-cinq aris, Pelion sur Ossa — j'entends des millions sur de millions — et pour qui, je vous prie? — cherchez, trouvez, — il ne vous sera pas difficile — à vous surtout — puisque vous devez vous rappeler les premieres annees de 20 votre mariage. Et, regardez autour de vous — s'il vous plait: S'y retrouvent-ils, le lit en sapin, le paillasson, le fourneau à gaz — les quatre chaises boiteuses et — pendu au mur — le miroir ebreche — votre grand luxe d'alors — car, pour jolie, vous Fetiez, et 25 vous le saviez bien?

M-me DORVAL

Georges! Viens... Notre place n'est plus ici.

GEORGES

(a Jeantet)

30 Monsieur! Vous vous oubliez.

JEANTET

Non pas. Je ne fais que la louer et j'irai meme jusqu'à dire que votre mere etait belle. Elle possedait encore — de ces temps — et c'est toujours à sa louange 35 que je le rappelle — les simples mais saines vertus bourgeoises. Les circonstances qui l'avaient voulue pauvre...

318

M-me DORVAL

Monsieur! Monsieur!

GEORGES

(crispant les poings)

5 C'en est trop.

JEANTET

La pauvreté est-elle offensante, Madame? Je continue: Elles n'avaient point influe, ces circonstances, en quoi que ce soit, sur ses heureuses dispositions naturelles... Tout ce qu'il y a de meilleure menagere 10 au monde! Cinq sous de beurre, huit de pommes à l'huile, six de harengs, — un plat quelconque — nouilles ou lentilles — suffisaient d'habitude à entretenir le feu sacre de la vie.

M-me DORVAL

(hautaine, à son fils)

Le bras. (lis vont pour sortir. Jeantet d'un bond est devant la porte.)

JEANTET

20 Deux mots seulement: Beau temps que Trefond et moi sommes au courant de vos pensees, de vos paroles, de vos gestes. Vous nous les confirmez aujourd'hui, et vous voilà demasques. Et, sur ce, c'est à moi de me retirer. Sans doute, votre mari est fou, Madame. Sans doute, votre pere est fou, Monsieur. 15 Mais il n'habitera pas la belle villa. Adieu. (II sort.)

SCENE IV-eme

GEORGES, M-me DORVAL

GEORGES

30 Je l'avais prévu... C'est dans de jolis draps que vous nous mettez, ma mere.

M-me DORVAL

Arrive que pourra. Du reste, moi, je m'en lave les mains. Cest à la Faculte de decider.

319

S C E N E V-eme
LES MâMES, JEANTET, DORVAL

DORVAL
(à Jeantet qu'il vamené de force)

5 Te! mon vieux. Te! As-tu la berlue? *(A sa femme et à son fils.)* Une brouille?

M-me DORVAL
(rnasquant de mépris sa colere)

Avec... Monsieur?...

10 Mais...

M-me DORVAL

Mais qu'il veuille d'abord prendre la porte.

DORVAL

15 Ça! la tarentule vous a-t-elle donc piqués—tous?

M-me DORVAL

Charmant — et ce n'est que trop juste, car c'est à moi de sortir.

DORVAL
(à sa femme)

20 Voyons...

JEANTET
(à M-me Dorval)

25 Que non. J'ai l'honneur de vous saluer en toute humilité.

(Mouvement pour sortir.)

DORVAL
(le retenant)

He! mon vieux. He! Mais reste donc. Ça s'arrangera.

M-me DORVAL
(entraînant Georges)

Il faut le croire. *(Elle sort violemment.)*

320

S C E N E VI-feme
DORVAL, JEANTET

DORVAL

Me diras-tu?...

5 JEANTET

Ne te fais pas de bile.

DORVAL

Oh! je m'attends à tout...

JEANTET

10 Meme à ce qu'il y aurait de >.:3?

DORVAL

Je... le... suppose.

JEANTET

Bien alors. Seulement, c'est long à confer...

15 DORVAL

Long? Tres long?

JEANTET

Ma foi, oui. Et embarrassant, Et cruellement douloureux et, et...

20 DORVAL
(soucieux)

En ce cas... je suis à toi dans un instant. Mais jure-moi de ne pas t'en aller avant de t'expliquer.

JEANTET

25 Helas! voudrais-je agir autrement que cela ne se pourrait. Mon amitié m'impose de rester.

321

DORVAL

À tout à Theure done Je cours essayer de ramener ma femme â* des sentiments plus en rapport avec sa dignite.

JEANTET

Vas-y, mon Dieu. Au surplus, si tu ne retires nul profit de cet essai — les convenances seront sauvegardees. (*Dorval sort.*)

S C E N E VII-eme

TREFOND, JEANTET

TREFOND

Heureux de te revoir. Ce ne sont point, cependant; de bonnes nouvelles que j'apporte.

JEANTET

15 Et moi j'en ai de tres mauvaises â te donner. Nous ne nous etions pas trompes, et nous avons bien fait de veiller. J'en ai acquis la certitude.

TREFOND

20 Et moi de meme. C'est ce que j'avais â te dire. Trioux — tu sais? — le celebre imbecile qui a si piteusement verse dans les nlaladies nerveuses, et qui, pour le moment, se donne l'apparence de soigner M-me Dorval, sonde par moi habilement, s'est laisse tirer les besides du nez. Par consequent, voici: sa

25 memoire, ses conclusions sont prates: Dorval est fou et il faut l'enfermer.

JEANTET

Ce qui signifie qu'il n'y a plus un instant a perdre, M-me Dorval et son fils sortent d'ailleurs d'ici, et tu

I ne t'etonneras pas d'apprendre que la chose a ete
I menee â grandes guides et bon train. Villa magnifique,
I des lieues de pare autour, table â faire venir l'eau â
I la bouche et rien qu'un peu d'hydroth6rapie... (*Geste
5 de Trefond.*) Oh! pas de douches — quelques simples
i lotions d'eau froide — et un peu... d'isolement...

TREFOND

(colere)

.Ah!

JEANTET
(ironique)

Ne te monte pas. Que vois-tu la d'extraordinaire?... Un fou?... N'est-ce pas?

TREFOND

15 Bien — tres bien — mais..c'est. â moi qu'ils vont avoir affaire.

JEANTET.

20 Non; point de scandale, si possible, et d'abord courons au plus presse ensuite, ori verrâ; Et pour commencer, notre ami doit aujourd'htti m6me se soustraire au danger d'une sequestration immediate.

TREFOND

25 L'avis est excellent — et c'est vite fait que de le donner — mais comment nous prendrons-nous pour decider Dorval â le suivfk, â quitter de but en blanc, Paris?_

JEANTET

f 30 Je m en charge — et tiens ! — au bruit de ces portes qui s'ouvrent et se referment violemment, je crois que c'est lui.

S C E N E VIII-eme

LES MÊMES, DORVAL

DORVAL

(ne voyant d'abord que Jeantet)

5 Impossible d'arriver à elle, dans son boudoir. Crise de nerfs, paraît-il. Femmes et medecins autour d'elle. Trioux enfin — venant au devant de moi; m'arretant au seuil de la porte de ses appartements et me suppliant de me calmer; — me conjurant de ne pas me mettre
10 en colere — est-ce assez, idiot, Jeantet? — car, en colere, je ne l'etais pas du tout. Cet inepte Trioux. Nom d'un chien! Serait-ce pourtant que?... Non; il est indigne de moi de m'arreter à de semblables pen-
15 sees. Quoi qu'il en soit, son insistence à me toujours parler premier Empire — batailles — avatars de l'etre humain, devient depuis quelque temps, chez lui, une scie. Fichtre! que ne va-t-il à ses drogues?... Ne-
20anmoins, hum! hum! — dis-donc, Jeantet — tu es mon ami, et tu es franc, loyal — reponds-moi et ne me trompe pas... Dans l'entourage de ma femme,
25 tous semblent, depuis cette miserable gaffe que j'ai faite à la Bourse, ne m'approcher qu'avec crainte, ne me parler qu'avec un exces de respect. D'un autre cote, quoi que je dise, nulle objection. Je dis blanc,
on dit blanc — noir — noir. Ai-je par hasard eu, durant l'affreuse crise que j'ai traversee, un acces de folie dont il ne me souviene pas? En d'autres termes ai-je ete fou? L'ai-je jamais ete? Le suis-je?

JEANTET

30 Oh! non! Jamais. Toutefois, la verite, encore qu'elle soit autre, est bien plus cruelle, peut-être.

TREFOND

(en avançant vers lui)

Elle est horrible.

DORVAL

Toi?... Tu etais la? Eh! bien, tant mieux... Parle Jeantet — pariez — vous etes tous deux mes amis — mes seuls amis, — ne me cachez rien.

5

JEANTET

En deux mots: fou, tu ne l'as jamais ete — tu ne l'es pas — ou si tu l'as ete — rien dans cette folie qui ne soit sublime, qui ne depasse — et de tres haut — les plus geantes des conceptions humaines — les plus audacieuses. À l'instar de ceux dont le nom survivra à travers tous les sidcles terrestres — tu as ferme les yeux du corps sur les materialites de la vie en ne tenant ouverts que ceux de l'âme sur les eblouissantes chimeres de ton esprit. Et tu as marche. Et tu t'en es alle tout droit devant toi vers les radieuses cimes de ton reve en frolant tous ies abîmes, en te heurtant à tous les obstacles mais en les surmontant quand-meme et sans tenir compte des dangers qui te guettaient, de la boue qu'on te jetait, des haines et de l'envie qui te suivaient hurlantes et echevelees...
20 Voilà — voilà ce que tu as ete — ce que tu seras peut-etre encore, mais ce que tu n'es plus en ce moment — plus.

DORVAL

25 Moi? Moi?

JEANTET

Toi.

TREFOND

Oui. Toi.

30

JEANTET

Et voici ce qui se passe encore: Tu es un vaincu. Hier, l'abîme etait à ta droite et à ta gauche, avant et derriere toi. Il se creuse, aujourd'hui, sous tes pas. Rien ne te peut sauver qu'une prompte et immediate retraits. Tu dois fuir. Quitter Paris et fuir. Abandonner les affaires, et aujourd'hui meme.

It 35
1

DORVAL

Jeantet — Trefond — vos paroles sont-elles vraies et je ne rave pas?

JEANTET

Ce n'est pas un reve. -

TREFOND

Elles sont vraies.

DORVAL

Et de ma femme, de mon fils, de ma situation qu'en ferai-je?

JEANTET

Les cblâsses qui s'effondrent n'ont plus ni femme; ni enfants, ni situation. Ecoute-moi. Le temps presse. Ce n'est point la bataille d'Austerlitz que tu aâ livree ainsi que tu le croyais dans le commencement.

DORVAL

Je ne dis pas le contraire, puisque je l'ai perdue. Mais je puis en livrer d'autres et les gagner.

JEANTET

Tu ne le peux plus.

TREFOND

Aucune. C'est fini.

DORVAL

Ah! Éa! Oubliez-vous qui je suis, et que je me trouve encore à la tete d'une fortune formidable. Dans les cent millions — vous le savez—ma fortune immobiliere. De plus, cinq millions ou à peu pres, en or —;[nejvous l'ai-je pas dit, ces derniers jours? — sans parler de mes quelques trente millions en Oklaw-Nord-American-railways — actions qui, tout papiers sans valetir qu'ils peuvent etre, ces chiffons, pour

un temps, peuvent, neanpioins, et d'un jour à l'autre, remonter à des chiffres insenses, redevenir d'un coup, de trente qu'ils sont, trois cents — plus peut-fetre. J'ai ensuite mon credit.

JEANTET

Tu n'as plus rien. Demeure encore un jour ici, dans cette maison — chez toi — et ta liberte, y aura passe, elle, aussi. Tu ne seras plus qu'un homme mort civilement.

TREFOND

Et tu seras un fou, sans l'fitre.

JEANTET

Oui — car c'est ta femme qui le veut ainsi.

DORVAL

(chancelant, la tete renversee, la main sur le front)

Oh! — Oh! — Oh! Mais dis que cela n'est pas... — Elle?... Ma femme?... — Aie pitie de moi, Jeantet. *(Avangant sur Trefond.)* Et, toi, Trefond, pourquoi te tais-tu? Pourquoi ne le demens-tu pas?...

TREFOND

Jeantet t'a dit la verite. Mais du courage. Nous sommes la.

DORVAL

(titubant, et les mains tendues et cherchantes)

Ou? Je ne vous vois pas. Aurai-je aussi perdu la vue, puisque la raison n'y est plus? Approchez-vous. Votre main — donnez-la moi tous deux... Bien — bien à present. Vous etes à ma gauche, Jeantet, n'est-ce pas? Et vous, Trefond, à ma droite. Ah! ce rouge — ce rouge qui m'empeche de voir ... Et ce silence soudain?... *(Égare, et reculant à petits pas.)* Ce silence, de quoi est-il fait?

JEANTET

5 Dorval! — Dorval! — Reprends tes sens — nous te sauverons. (*Tous deux Vassoient pendant ce temps lentement dans un fauteuil. Trefond lui ouvre le col de la chemise.*)

DORVAL

10 Me sauver?... Peut-etre; oui. Le rouge, l'effroyable rouge passe en effet, se dissipe, n'est plus. Seulement, tout tombe dans le noir. — Je ne vois pas. — Je ne vois pas. — Rien que du noir. — Mais ce silence soudain? — Je n'entends plus rien. — De quoi est-il fait? — Ah! — De desastre et de nuit, de mort. (*Dorval qui a essaye de se relever retombe dans le fauteuil, et se couvre les yeux des mains.*)

15

JEANTET
(*a mi-voix*)

Trefond...

TREFOND

20 Ne crains point. Puisqu'il a resiste au premier choc la reaction ne peut tarder de se faire.

DORVAL

(*se decouvrant le visage et tendant le cou — regardant de droite à gauche — portant les mains a ses oreilles — ecoutant*)

25

Hein?... Ces sons, maintenant? Puis cette lueur vague?... Qu'y a-t-il? Sont-ils des grincements et des roulements de canons qu'on traîne, ces sons, ou des... des paroles? Ori suis-je? (*II se leve.*) Cette lueur est-elle le jour? (*II se raffermît, fait un pas, puis deux*)
30 *Jeantet va pour le soutenir. Trefond le retient.*

TREFOND

(*à Jeantet*)

Laisse.

328

DORVAL

(*affirmatif*)

5 C'etaient des paroles... — Je ne me trompais pas; et — le jour — et vous. — Vous — et — (*avec explosion et desespoir*) je me rappelle. — Non — plus un mot. — Un moment de faiblesse. — II a passe. — Rien. — Je sais: tout — tout. Et je sais aussi oii je me trouve, et la bataille que j'ai livree. — Ce n'etait point, comme tu me l'as d'ailleurs dit, celle d'Austerlitz, mais bien celle de Moscou, avec sa retrâite, son passage de la Berezina — son desastre. — Et savez-vous ou. j'en suis à present? — Non? — À Fontainebleau. — Aux adieux.

10

JEANTET

(*avec empressement*)

15

C'est ga — c'est ga.

TREFOND

Justement.

DORVAL

20

Mais je me suis dementi par ma faiblesse — et en le faisant j'ai humilie l'autre. L'ai-je, pourtant, dementi, Lui? L'histoire pourrait le dire... (*Leger rire.*) Oh! Oh! L'histoire, laissons-la faire. — En y pensant bien — tenez — à present — moi je dis non — et mille fois non.

25

JEANTET

Et, en le disant, tu es dans le vrai. Toutefois, puisque c'est à Fontainebleau que nous sommes...

TREFOND

30

Faut-il aussi partir.

DORVAL

Je le ferai.

JEANTET

Quand?

329

DORVAL

Aujourd'hui mame. Dans quelques instants.,

TREFOND

5 Bravo. Je te retrouve en ton entier dans la prompti-
tude de cette decision.

JEANTET

Nous te suivrons.

DORVAL

Bah!

10 style="text-align: center;">JEANTET

N'est-ce pas dans l'ordre? Cela ne s'est-il pas ainsi
passe — rappelle-toi avec l'autre.

DORVAL
(riveur)

15 C'est vrai. Ceux dont le devouement restera à jamais
glorieux, l'ont suivi à Tile d'Elbe. *(Il va à son bureau
et agite une sonnette.)*

S C E N E IX-eme

LES M&MES, UN HUISSIER

20 style="text-align: center;">L'HUISSIER

(entrant et apres un respectueux salut)

Monsieur m'a sonne?

DORVAL

25 Oui. Qu'on pare ma berline. Celle de voyage,
la soixante-dix chevaux — et que, dans cinq mi-

nutes, elle soit devant le perron. Vous ferez aussi
monter Mr. Bertin lorsqu'elle s'y trouvera. *(Uhuissier
s'incline et sort.)*

TREFOND

5 Mais pour quelle destination partons-nous?

DORVAL

Pour Marseille.

JEANTET

Et puis?

10 style="text-align: center;">DORVAL

Pour la Corse. N'y ai-je point là-bas ce gigantesque
et roy^{al} chateau dont la presse vous a conte les mer-
veilles? — Ce sera mon ile d'Elbe à moi. Et mainte-
nant... *(Il durt au bureau et trace rapidemeni quel-
ques lignes et redescend en scene le papier à la main.)*

15 style="text-align: center;">TREFOND

Serait-ce indiscret? Qu'as [tu] ecris la?

DORVAL
(plaisant)

20 Mon abdication. *(Lisant.)* „J'institue pendant toute
la duree de mori absence mon fils Georges, Directeur
general de la Banque Dorval. Mr. Bertin, le sous-
directeur, voudra bien le mettre au courant des affaires.
Toutes les operations de haute banque;— billets à
25 ordres, engagements, Bourse, emissions d'emprunts
d'Etats — cheques — engagements — seront, comme
par le passe, du ressort de Mr. Bertin, et signes par
lui".

TREFOND

30 Admirablemerit fou, l'ami Dorval — fou à mettre à
Charenton ou à Bicetre.

S C E N E X-eme

LES HEMES, L'HUISSIER

L'HUISSIER

L'auto est au bas du perron.

5

DORVAL

(lui tendant un cheque qu'il prend dans son carnet)

Un cheque! Prends-le. Il est pour toi. Pour jusqu'à mon retour.

L'HUISSIER

10 Cinq mille francs! Une pareille somme?...

DORVAL

Trop petite pour un brave serviteur.— Pas de remerciements — compris? Et Mr. Bertin?...

L'HUISSIER

15 Il est averti. Je l'entends monter.

DORVAL

Tu peux sortir.

L'HUISSIER

(mettant genou en terre)

20 Qu'au moins je pose mes levres sur la main qui va emplir de ciel bleu et de soleil le cœeur et Tame de ma femme — de mes enfants. *(II lui prend de force la main, la baise et senfuit en se tamponnant les yeux d'un mouchoir.)*

25

S C E N E XI-eme

LES MSMES, BERTIN

DORVAL

Mon ami — mon fils — l'heure du devouement est venue. Je quitte Paris à l'instant et pour longtemps.

Pas de questions. Tu sauras plus tard les raisons de mon depart. Voici ce pli. Tu l'ouvriras des que je ne serai plus la. Mais jure-moi d'accomplir les obligations que je t'impose.

5

BERTIN

Quelles qu'elles soient,— je vous le jure.

DORVAL

10 Bien.— Â toi — je ne puis rien te donner — mais viens ici — sur mon cœeur... *(lis sembrassent. Pathetisme.)* Et voici ce que tu diras à ma femme — rapporte-le-lui exactement: „Qu'à mon tour j'ai pris le maquis — comme tout honnete banquier qui se respecte un peu, d'ailleurs". C'est tout; descendons. *(Us se dirigent vers la porte. On veut le laisser passer le premier.)*

15

DORVAL

(toujours)

Non pas. Vous d'abord. Un capitaine de vaisseau ne quitte son bord que le dernier.

(TOILE)

IV-eme ACTE

(Mime decor.)

SCENE Iere

JEANTET, BERTIN

JEANTET

(assis devant le bureau et examinant des papiers)

Alors, mon cher Bertin, ces chiffres?

BERTIN

Representent exactement la teneur de l'etat de la Banque Dorval, et que j'ai deja communique au patron...

JEANTET

Eh! Je le sais. Au bout du compte, est-ce aussi ce qui nous a decide de prendre sans desespérer la mer et [de] faire notre rentree en coup de tonnerre de... — de l'île d'Elbe, allais-je dire.

BERTIN

Vous ne l'avez pas fait heureusement, et ce n'est que de Corse que vous rentrez. Vous conterai-je la joie que j'ai eprouvee en recevant hier soir votre telegramme de Marseille?... Elle m'est arrivee à temps. Ah!

JEANTET

Diable! Et si elle avait retarde?

BERTIN

5 A quoi bon parler de ça! Qu'il vous suffise de savoir que des bruits de plus en plus consistants circulaient de tottes cotes. On ne parlait de rien moins que d'une demande en interdiction que M-me Dorval et Mr. Georges Dorval lui-meme s'appretaient à formuler contre le patron... D'aucuns allaient jusqu'à soutenir
10 que cette demande avait deja ete introduite...

JEANTET

Que cela soit vrai ou non, M-me Dorval doit, à cette heure-ci, nous en vouloir rudement.

BERTIN

15 Le fait est que des que je l'ai avisee de votre retour; elle et son fils ont fait atteler leur coupee et, sans plus; se sont fait conduire à la gate du Quai d'Orsay. Le valet de pied me l'a confie ensuite.

JEANTET

20 Un depart qui, si je ne rrie trompe, ressemble fort à une fuite.

BERTIN

Cela peut bien etre. Prendre garde, neanmoins, à la fleche du Parthe...

25

JEANTET

Et qu'a dit Mr. Dorval de ce depart inopine? Car vous l'avez — je suppose — mis au courant des son arrivee.

BERTIN

30 Je n'y eusse pas manque. Mais Mr. Dorval ne m'en a pas donne le temps. À peine a-t-il pris — comme vous le savez — le temps de quitter sa limousine, qu'il s'est jete dans son auto des grands jours.

JEANTET

C'est vrai — n'en parlons plus alors et rentrons dans les chiffres — si, toutefois, cela vous agree.

BERTIN

5 Je ne demande pas mieux, et je le fais avec d'autant plus de plaisir que le patron m'a dit s'Stre decharge de tout soin, de les collationner sur vous.

JEANTET

Eh ! à mon corps defendant.

10

BERTIN
(lui presentant)

Les chiffres qui sont la ne vous sembleront pourtant pas pour ga plus depourvus d'eloquence. Voyez plutot...

15

JEANTET
(prenant te papier et Vexaminant)

20 Cent millions de gagne rien que sur les „Alaskas" ! Et les „Rand" ? De quinze millions qu'ils avaient coute, monter à de pareilles sommes ! Mais c'est simplement fou, et vous m'en faites accroire...

BERTIN

25 Mais non. Des ecarts comme ceux-la, s'ils n'arri-vent point tousles jours, se produisent quand-meme — en de certaines circonstances... — Et tenez — regardez comme les „Oklawa-railways" se sont, elles aussi, comportees !

JEANTET

(regardant sur le papier)

30 De semblables bonds?... — Inoui — en effet! — Settlement, si ces chiffres sont, pour l'heure, vrais et tres vrais — et ils le sont — 375 millions tombes comme des cieux — tout aussi bien les mernes peuvent-ils etre demain remplaces par d'autres — et de combien modestes ceux-la...

336

BERTIN

* Point — puisqu'ainsi que je l'ai communique à Mr. Dorval par lettre — je me suis deja defait des dites valeurs et ce n'est plus que des rentes sur l'Etat frangais que nous avonâ en caisse.

JEANTET

(mouvements & motifs)

13 Sauvee en ce cas la Banque Dorval, mon cher Bertin, et nous avons bien fait de revenir ! Sauvee, et par vous I (II lui prend la main et la lui secoue.)

BERTIN

15 Mais non, Mr. Jeantet... C'est le patron qui seul a tout fait. Sans lui, sans ses ordres precis au moment decisif, e'en etait fait. Ne vous rappelez-vous done pas ses paroles ? „Rand, Alaskas, Oklawâ — rien que rafie — rafle et razzia sur toute valeur hesitante".

JEANTET

20 Vous le jugez noblement — et ce magnifique changement qu'il a execute au milieu de la debacle generale, restera pour sur memorable dans les annales de la Bourse. Ne vous depouillez point cependant de tout merite... Sans vous... (Legers grattements à la porte.)

SCENE II-eme

25 LES M&MES, L'HUISSIER, puis un GARGON
DE BUREAU

BERTIN

(a l'huissier)

Qu'arrive-t-il, Jean ?

L'HUISSIER

30 Une toile qu'on vient d'apporter de l'hotel Drouot et que Mr. Dorval a expressement recommande de faire placer dans son cabinet...

337

JEANTET

- Quelque nouvelle bataille napoléonienne, je gage,

BERTIN

5 Son luxe à lui... (*À l'huissier.*) Alors? Jean, qu'attendez-vous? faites monter.

L'HUISSIER

Le tableau se trouve déjà dans l'antichambre. (*Il enfouit la porte et crie dehors.*) Je! Arrivez ici,— vous.

10 (*Un gargon de bureau apporte la toile qui est enveloppée de serge verte. L'huissier, lui présent main forte.*) Voilà! Mais où faut-il la mettre?

JEANTET

(*regardant par la pièce*)

15 Oui. Où? .

BERTIN

(*avisant un grand chevalet qui se trouvait relégué dans un coin*)

Si nous la plaçons sur ce chevalet?

20

JEANTET

L'idée n'est pas mauvaise. Dorval avisera ensuite.

BERTIN

(*apporte le chevalet et l'installe devant le bureau; après que le tableau y a été mis*)

25

Parfait comme ça. (*L'huissier et le gargon de bureau s'inclinent et sortent.*)

JEANTET

(*s'en approchant et touchant la serge dont le tableau est enveloppé*)

30 Si on lui donnait un peu d'air à ce tableau?

BERTIN

Non. Mr. Dorval en serait froissé peut-être. Mieux vaut l'attendre.

338

JEANTET

À propos, Bertin, voudriez-vous bien vous informer, en haut, de Trefond, qui s'y est subtilisé depuis plus d'une heure. Ce diable de docteur, à prendre son bain, barbotte, me semble-t-il, un peu trop dans l'au.

SCÈNE III-ème

LES M&MES, TREFOND

TREFOND

10 (*qui, pendant que Jeantet parte, a ouvert une porte de gauche et s'est tenu, en s'entendant nommer, sur le seuil*)

Barbotter n'est rien, - Jeantet, mais patauger? — hein? comme tu le fais dans tes livres — est-ce plus amusant? Le crois-tu?

15

JEANTET

Demande-le plutôt à ceux de tes clients qui se trouvent être parfois de mes lecteurs. C'est à eux de décider: qui d'un médecin ou d'un auteur les embête le plus?

TREFOND

20

Du tic au tac — bravo. Done — suspension d'armes, et — paix signée. (*Designant le tableau.*) Mais qu'est ceci?

JEANTET

C'est... un tableau. — probablement.

25

SCÈNE IV-ème

LES M&MES, DORVAL

DORVAL

(*voyant la toile*)

Bon on l'a apportée?

339

T R E F O N D

Dieu de Dieu! Aimes-tu les crotites!

D O R V A L

5 Un Chapier! Pour rien. (*Apercevant Berlin.*) Bonjour, Bertin. Trois cent mille francs... Happe au passage... Vraiment pour rien.

T R E F O N D

Meurent pas de faim ces Messieurs — comment que tu les nommes? Chapier, pas?

10

D O R V A L

Oui.

J E A N T E T

Et — le sujet?

D O R V A L

15 Me suis pas trop bien rendu compte... Paru — vu — enleve. Bataille, crois, que sais-je? Mieux, voir... (*Nerveux, coupe l'etoffe, avec un canif qu'il prend sur le bureau, et Venleve; en se reculant pour mieux regarder.*) Beau—tres beau. Regardez bien! [N]avais-je pas raison?
20 Oh! — la fuite des chevaux — et la — la — ce carre — l'empereur — oui — lui. (*Hesitation.*) Diable! — C'est...

T R E F O N D

(*regardant*)

25 Mille bombes! Je ne me trompe pas, c'est...

J E A N T E T

Waterloo.

D O R V A L

Hein?

30

J E A N T E T

Waterloo.

340

LES MÂMES, L'HUISSIER

L'HUISSIER

(*a Dorval*)

5 Monsieur — patron...

D O R V A L

Dis-donc! Qu'est-ce qui te prend?

L'HUISSIER

10 Des Messieurs — ce sont pourtant des Messieurs — six je crois — et de tres mauvaise mine — veulent monter de force. On a fait ce qu'on pouvait pour les arreter — mais — les entendez-vous pas dans l'escalier? Je crois que ce sont eux.

T R E F O N D

15

(*à Jeantet, et montrant le tableau et Dorval*)

Serait-ce vraiment Waterloo? La magnifique villa et les lieues du pare?

J E A N T E T

(*a l'huissier a mi-voix et le prenant a part*)

20

Vite, Jean, descends et dis aux employes — â tous, tu m'entends,— de monter en masse des que je presserai le bouton de la sonnerie electrique qui correspond aux bureaux. Mr. Dorval est en danger — en danger de mort — vite. (*L'huissier sort.*)

25

D O R V A L

Mais qu'y-a-t-il?

T R E F O N D

Il y a qu'on n'a pas su ta retrâite mais qu'â present que te voici de retour...

30

D O R V A L

(*pale et reculant jusque derriere son bureau*)

Ne [dis] pas 9a au nom de Dieu, Trefond... (*La porte s'ouvre avec violence.*)

S C È N E VI-eme

*LES Mêmes, DEUX MESSIEURS en noir et
DEUX HOMMES fortement decouplés en vestons*

I-er MONSIEUR

Comment? C'est une forteresse que cette maison et
faut-il qu'on l'emporte d'assaut?

JEANTET

De quel droit?

I-er MONSIEUR

Et vous duquel?

JEANTET

De celui que je m'arrose.

I-er MONSIEUR

Et moi de celui que j'ai. *(II ouvre sa redingote et
montre son écharpe de commissaire de police.)*

DORVAL

• Ah! . . . • . . .

TREFOND

Et après?

LE COMMISSAIRE

Après, ceci: Que Mr. Dorval veuille bien se mettre
à la disposition de ces Messieurs.

II-erne MONSIEUR

Ah! Mr. le commissaire — c'est nous, au contraire,
qui sommes à celle de Mr. Dorval.

TREFOND

Vous expliquerez-vous à la fin?...

JEANTET

Oui — expliquez-vous ou sortez...

II-6me MONSIEUR

Je...

BERTIN

Que voulez-vous?

II-erne MONSIEUR

Simplement ceci. Lisez. *(II lui donne un papier.)*

BERTIN

(après avoir lu, passe le document à Trefond)

Une semblable infamie.

TREFOND

Cela ne sera pas — et sortez bien vite: Vous êtes
en présence du Dr. Trefond — doyen de la Faculté
de Médecine, sénateur, Grand-croix de la légion d'hon-
neur.

LE COMMISSAIRE

(s'inclinant)

Requis à donner mon concours à ces Messieurs.
(Geste.) Je ne puis que faire mon devoir.

JEANTET

(il presse du doigt un bouton de la sonnerie électrique)

Ah! c'est ainsi? *(Grand bruit dans Vescalier, des pas
nombreux qui montent.)*

S C È N E F I N A L E

*LES Mêmes, et DES EMPLOYÉS de la Banque
Dorval*

JEANTET

À notre aide, mes amis. Ici — ici. *(Les employés
se massent devant Dorval.)* Les ennemis de Mr. Dorval

ont circonvenu sa femme et son fils et veulent frapper
le grand homme de mort civile. Defendez-le —• sauvez-le.
(Mouvements d'indignation dans les groupes.)

LE COMMISSAIRE

5

(aux infirmiers)

Faites votre devoir. *(Aux employes.)* Et vous, Mes-
sieurs, laissez passer la loi. *(II veut s'avancer sur Dorval —*
Ugere rixe.)

UN EMPLOYE

10

(refoulant le commissaire)

Si encore c'était la justice...

LE COMMISSAIRE

(cherchant à bousculer Trefond, Jeantet et Bertin)

15

Place à la loi! *(Dorval se retire par la porte du fond*
entraîne par ses employes qui le suivent en bon ordre.)

TREFOND

(bousculant le commissaire)

Ah! mais non: Merde!

L A M O R T D U D A N T E

TRAGÉDIE ORIGINALE
TROIS ACTES: VERS ET PROSE
PRÉCÉDÉE D'UN PROLOGE EN VERS

et du XX-eme qui seront caract&ris&, le premier
 par un uniforme napol'onien et le second par...)
 LE GfINIE DU DANTE (Sous l'aspect d'un ange de
 lumiere — brun)
 LE SENTIMENT DU DANTE (Idem)
 BRUNETTO LATINI (Costume de magister florentin)

LES PERSONNAGES DE LA
 TRAGEDIE

DANTE ALIGHIERI (Son costume et ses traits
 d'apres le Giotto)
 HUIT JEUNES GENTILSHOMMES DE LA VILLE
 DE RAVENNE (Costumes venitiens de l'epoque)
 LA DUCHESSE DE RAVENNE (Riche costume du
 temps)
 DEUX DES FILS DU DANTE (Costumes florentins
 de 1300)
 UNE FILLE DU DANTE (Vetue en religieuse)
 UN FILS DE LA DUCHESSE DE RAVENNE
 (14 ans)
 UN ABB&
 BEPPO (Vieillard, serviteur &ge de la Maison de
 Polenta, regnant & Ravenne)

PERSONNAGES ILLUSOIRES

BEATRICE PORTINARI (Lis dans les cheveux -
 drap^e de blanc et de mauve — etoffes fluidiques)
 VIRGILE (Draperie & l'antique)
 LES NEUF MUSES (Costumes consacres par la
 mythologie)
 LES SEPT SIECLES (A dater de 1300 inclusivement.
 Leurs vetements correspondent & chacun des
 siecles qu'ils representent, & l'exception du XIX-eme

PRONAOS
DE LA TRAGÉDIE: LA MORT DU DANTE

5   *(Decor et indications: Le tableau anime de Delacroix. Le Styx. L'Enfer au fond. Le rideau se leve sur de faibles flammes rougeoyantes et verdissantes qu'on voit osciller de-ci, de-là. La barque portant le Dante et Virgile. Les deux poetes sont etudies, quant au costume, le premier d'apres le Giotto, le second d'après l'antique et Delacroix. Tout au fond, un peu à gauche,*
10   *ruade et bousculade de damnes marquant par la leur fuite hors des flammes. D'aucuns se jettent dans les eaux du Styx, et s'y debattent.*

Musique puissante et large entrecoupee de clameurs et de hurlements; explosions de rage et de douleur,
15   *Musique tout en heurts et en cris sur Vuniforme trame d'un sourd et conçûnu ululement.*

Stridulation et trepidation de notes — accalmies et reprises — avânt le lever du rideau, et durant le Pronaos.

20   *Après la chute du rideau, musique qui, par contre, est solennelle comme la fatalite, et dont desphrases cruellement ironiques se detachent, parfois, et en rompent l'uniformite.)*

LE DIALOGUE DU PRONAOS

UN DAMNÉ

(II lutte desesperement dans le grand cloaque qu'est le Styx, et finit par embrasser des deux mains la proue de la barque, et s'y tenir accroche.)

De quel nom t'appeler, toi, dont je suis la trace
Dans le borbier hideux ori tu viens avânt l'heure?...
Oncques le Styx ne vit une pareille audace.

LE DANTE

Si je viens, ce n'est pas pour y prendre demeure...
Quant à ton nom il est...

LE DAMNÉ

Odieux — mais qu'importe?!..
Je n'en ai plus aucun. Pitie — puisque je pleure.

LE DANTE

Ton destin est ecrit sur Timmuable porte...
C'est pour l'eternite que ton âme est en peine.

LE DAMNÉ

Pitie — car le remous du cloaque m'emporte...
Je ne meurs point, pourtant, mais je surnage à peine
Le cœeur tout retourne dans l'eau nauseabonde.

LE DANTE

C'est de toi seul que part la mēphitique haleine...
Quelques traces encore en restent sur le monde.
Cest pour l'eternite que ton âme est en peine.

VIRGILE

(le repoussant — et tandis que le Damne retombe dans le Styx)

Va vivre avec les chiens comme toi, porc immonde.

(Musique.)

(Les flammes envahissent le fond de la sc&ne. Elles enveloppent les damnés et on les voit s'y tordre. Cris rau-

ques. Mires violents de douleur auxquels re-pond le rire ironique des demons. La barque se met en mouvement de droite à gauche.)

(Un moment d'accalmie.)

LE DAMNÉ

Dieu! Comme elle me suit l'odeur nauseabonde!

LE DANTE

C'est de toi seul que part la mēphitique haleine.

VIRGILE

Va yivre avec les pores comme toi, chien immonde.
(Lp barque disparaît a gauche. Reprise de la tempête de flammes et de bruits infernaux.)

SCENE II-eme

(Indications: Dans l'embrasement general le Styx s'efface. Entree de Lucifer et de Persephone, suivis de princes et de princesses de VENfer. Cette entree se fait sur un langoureux pas de danse du temps. Luxe eblouissant de vitements dans le goât de Vepoque. Celui de Lucifer est surcharge de pierreries qui rutilent. Lucifer et sa bande sont ravissants de beaute et de graces perverses. Les males, des à peine adolescents, ont des yeux de rêve — des yeux tres doux qu'allonge le khol, des cheveux de nuit et de feu, courts et frises, ou longs, et leur tournant sur le col. Un cynisme cruel pince, neanmoins, leurs levres.

Lucifer donne la main à Persephone. Couronne d'emerades en tite, et robe à traîne d'un vert onduleux et changeant — gaze pailletee sur moire — decolletee, et nenuphars s'agrippant au corsage — celle-ci s'avance toute sombre et en proie à l'inguerissable melancolie qui est à tout jamais son lot.

Suivantes et princesses semblent à peine sorties de Venfance, mais la depravation est dans leurs yeux. Lucifer et ses demons, epee au côté, coquettent, manieres et affectes — tantot avec une des princesses, tantot avec une autre.

Au fond, et en hemicycle, sur la droite et la gauche,
 l'Enfer et ses damnés.
 Leurs bruits et leurs hurlements, qui montaient par
 rafales, se sont calmés.
 Force salutations et gestes galants, force pas, soi-
 gneusement étudiés, dans la troupe de Lucifer.
 Reprises, parfois, des bruits infernaux et des hurle-
 ments des damnés.)

LUCIFER
 (il s'approche d'une princesse, et se penche galamment
 sur son sein)

La belle rose, et le subtil parfum qui grise...
 Sans doute elle recèle une volupté rare.
 De mille feux soudain son incarnat s'irise.

LA PRINCESSE
 Elle se prelassait près de l'ardente mare
 Que change en un brasier le simoun qui l'attise.

LUCIFER
 Oh! je la veux, alors. C'est la rose sans tare.

RICANEMENTS DES DEMONS
 Ha! Ha!

UN DES DEMONS
 (ironiquement)
 Donnez-la-lui cette rose sans tare.

(Musique.)
 (Predosité de gestes des démons et des femmes. La musi-
 que monte et couvre les cris sanglotants et les hurlements
 des damnés. On les voit se convulsionner dans les flammes.
 Accalmie brusque, et musique à peine perdue.)

UN DAMNÉ
 (Il s'est approché sournoisement du plateau que bordent,
 à droite, quelques rochers — tout au premier plan — et
 où Lucifer et sa cour se pavanent. Il lève avec deses-
 poir les bras, poings fermés, vers des cieux absents.)

Ah! s'il est un Dieu grand, il est impitoyable.

352

il-6me DAMNÉ
 (se rapprochant du Premier) ^
 Non... car nous expions...

I-er DAMNÉ
 5 Mais eux?

II-eme DAMNÉ
 H6las! Que sais-je?

III-eme DAMNÉ
 (au Deuxième)
 10 Comment peux-tu donc être aussi déraisonnable?

UN DEMON
 (à une des princesses, et poursuivant à haute voix les
 fadaïses susurrées avec affectation)
 Et les seins — sans mentir — du lait durci de neige..

UNE DES PRINCESSES .
 (au dit démon — en minaudant)
 C'est d'un galant...

UNE AUTRE
 (à la précédente — avec préciosité)
 20 Exquis.

UNE AUTRE
 Et plus même: adorable.

LE MEME DEMON
 (à la première princesse)
 25 Les yeux?... Pâles enfin comme un soir de Norvège,

LE PREMIER DAMNÉ
 (aux autres damnés)
 S'en donnent-ils!

LA SECONDE PRINCESSE
 (à la précédente) '•••'...
 30 L'oui'r, ma chère, est un délice.

353

iwilf<£-ime DAMNE
 (regatdmt *deftefr-er-derri&re .iui, avec effroi)
 Ciel! le feu sur nos pas avance inexorable. o>
 ir/IVMerlie-DAMNE

5 II n'est pdiirtM'autre Dieu que le crime ou le vice.

~ * . V. lmt DÂMNE
 ~ fapparaissant parmi les rochers)
 J'en sais un autre, moi, Smais il est formidable.

10 Et quel est ce Dieu?

v\ ; Yreme DAMNE
 " " ' La Force. •

UN DES DEMONS
 (a urie des princesses qui lui parle dans Voreille —
 avec 'tin salut)
 15 Â votre service.

I-er DAMNE
 ' (avec epouvante) '
 Fuyons... Voyez. -

20 IV-eme DAMNE
 Le feu rampe et va nous rejoindre.

M I-er DAMNE
 , vJ[l ;est*d&j.â sur nous... si u:^ c:

25 ^ - IH-eiie DAMNE
 - Au secours!... II m'enlace.

, Xlr-eme DAMNE
 Prions plutat — souffrons — le tourment sera
 ^/ji: si/Ji,- moindre.

UN DES DEMONS
 (apercevant un.des damnes plus' prdc^s autre

Dois-je en croire mes yeux?

LE IMMON^
 , (interpelU)
 ,.... Et moi?..., G'gşt \$i\$ne audace.

I-er DAMNE , ; ^ Jitm ;:U
 fau Deuxieme, gouailleur)
 io Tu crois?.,

II-eme DAMNE
 De la priere une aube pourrait poindre.

I-er DEMON
 fi .%:yiv.f/i
 15 (s'approchant a pas de lou'p d'un damne qui ne le voit
 pas venir, lui passe'un' croc-en-fâmbe,' et ih^faisant
 pirouetter sur lui-mSme Venvoie imberdans la mon-
 tante maree...Âe flammes):

Ouste!

UN AUTRE DEMON
 20 (il arrive preste sur un damne, tandis que d'autres
 demons les renvoient tous dans les flammes)

Et toi done?

III-eme DEMON
 (empoignant son damne)

25 Ouste!

IV-eme D^MON
 (mime jeu)

Et toi?

V-eme DEMON

*(mame jeu: rejetant dans les flammes un des derniers
damnes restes en scene)*

Chacun à sa place!

*(Explosion et gresillement de flammes, grands bruits
mais que la musique etouffe de suite. Accalmie.)*

I-er DEMON

*(au seine; il ricane et designe les flammes, puis se
rapproche d'une princesse)*

10 lis y sont, enfin, tons...

III-eme DEMON

Oui, si tu ne t'abuses.

LUCIFER

. . ; :

(a un demon)

15 Ravivez le feu vite: un grand frisson me glace.

LA PRINCESSE

*(an I-er Demon qui remonte vers elle. Avec undedain
voulu et un accent de reproche affecte)*

Quoi! Prince, se commettre avec de telles buses!

20

(RIDEAU)

I-er ACTE

*(Decor: Vaste piece dans un palais de Ravenne,
Elle affecte la forme d'un traplze. A droite, colonnade
donnant sur une lointaine perspective de la mer qu'on
aperçoit ecldbousee d'un grand soleil de plein-midi,
et dans toute son animation. Mouvements de vagues,
et de bateaux, voiles deployees, tels de grands oiseaux
s'en allant vers le large. Les dites voiles, blanches quant
au fond general, seront empiicees de rouge ou de chrâme
clair et fonce. Elles donneront ainsi l'impression de la
grande joie solaire d'un jour d'automne finissante**

*Dans le haut de l'entrecolonnement, de courtes tentes
en toile pourpre, claquant au vent.*

*Vols d'hirondelles virant dans l'air ou rasant les
flots.*

*Le fond du trap&ze est, par son milieu, interrompu
par un enfoncement d"alcove. On y voit, haut-dresse,
un lit de parade qu'une ample couverture en soie d'un
rouge eteint, bordee de franges d'or, et glands d'or aux
coins, drape dans toute son etendue.*

*Comme fond, remontant le long du mur, derri&re
le lit, un tapis d'un rouge encore plus passe, et que
decore un ecusson historie d'armoiries surmonUes d'une
couronne ducale.*

*On accede à cette alcâve qui ne s'ouvre point à mime
la seine, par trois marches y conduisant. D'un c4te
et de Vautre, dans l'encoignure que celles-ci formeni*

avec le mur, deux armures montées sur pedestaux bas, heaumes sur chef, et lances au poing.

À quelque distance, et plus au premier plan, hauts porte-cierges en fer forge, branches a leur pârte superieure, se presentent garnis de bougies en cire fleur-delisee et doree.

L'ouverture de l'alcave porte, sur tringles, des draperies en velours d'Utrecht d'un vert roussi par le temps.

Le cote gauche de la scene est presque en son entier tenu par un immense portail, demasquant, a hauteur d'homme, une large et haute galerie sur arceaux dont on voit la pârte superieure des colonnes et des chapiteaux la soutenant.

v v v Un paraventformant cloison, en ferme la pârte inferieure dans toute sa longueur, et s'eleve a deux metres, 1/2 de hauteur. Ce paravent deviant completement invisible, qu'un puissant eclat de lumiere vient a le jra per de l'interieur de la galerie.
L'Qe intr# de la piece est occupe pâsune grande table en.cytne bruni. Mobilier dans le style du siecle. Escalier monumental. s a haut dossier.
Place de biais, dans le voisinage de la colonnade, large banc en chine, formant Ut de repos.
Jbante y pâruit, -au lever-du rideau, a demi couche, sur matelas en velours, et s'appuyant sur de
• ViShes cousins.)

SCENE 1-ere

LE DANTE (a demi couche), LES 8 GENTILS-HOMMES, LES APPARITIONS

LE DANTE
(s'appuyant sur le coude)

Votre honneur moi, le Dante, je fasse; m% soumission a Florence, et que je lui demande humilament, ma grace pardon?

b • 'n.,-^ I-er GENTILHOMME- i r.>:...cr.

C'est pour toi le seul moyen de rentrer ta bien-aimée cite.

II-eme GENTILHOMME

5 De revoir la maison qui t'est ehere, ton petit palais qui, veuf de toi, n'est plus qu'un tombeau morne.

III-eme GENTILHOMME

Et ceux qui te nient encore ou te bafouent, tomberont alors a tes genoux.

10 IV-eme GENTILHOMME ;

Roi reprenant possession de ton trone, tu ne seras plus le malheureux errant dont chaque aube est un nouveau tourment ou une humiliation.

V-eme GENTILHOMME

15 Et tu ne verrais plus les affreux petits yoyoux se tenant a la queue leu leu sur tes pas pour — soit en derision soit par epouvante — a tout passant crier: „Holâ — He! garde a vous, car celui-ci que voyez est aux Enfers descendu et s'en est de la revenu".

20 VII-ame GENTILHOMME

Tu auras de nouveau un foyer qui soit tien.

VI-eme GENTILHOMME

Aussi, vivras-tu encore longtemps, car la tranquillite et le bonheur doublent le nombre des jours.

25 VIII-eme GENTILHOMME

p.i. _ qui sait? Tout peut arriver et je ne serais pas tonne si, te reprenant sur ses ailes, la Fortune te reportait au faite de la Republique.

III-eme

30 Est-ce, d'ailleurs, une vie, celle que tu menes? Tantât a la merci d'un prince tantât a celle d'un autre?

Expose à reste* du jour au lendemain sans pain et sans abri?

V-eme

Et risquant chaque jour ta vie. Car tu ne me diras pas que ta dernière ambassade à Venise n'a pas gravement atteint ta sante? J'en prends à témoin cette fièvre des Maremmes qui ne te donne pas de cesse.

I-er

Je dois te communiquer enfin — je ne voulais pas le faire, mais c'est dans ton intérêt — que le Due — je Tai appris tout à l'heure — est sur le point de rentrer de Florence. Il sera ici demain ou après demain.

LE DANTE

Et?..

I-er

Peu de chose: Florence Ta — paraît-il — menace de garder par devers elle les trois cent mille ecus que notre serfhi^sime seigneur lui a prêtés, si...

LE DANTE

Ne continue pas. Je comprends. La bienveillance que le Due m'a témoignée n'est pas pour lui plaire...

I-er

Tu paries d'or. Seulement trois cent mille ecus restent, quand-même, de Tor en barre... Je sais que la Duchesse te révere... Toutefois, l'air de Ravenne peut te devenir bientôt malsain.

LE DANTE

Je n'attendrai pas ce jour-là. Je quitterai la ville ce soir même.

I-er

Oh! C'est te presser un peu.

VIII-eme

Pour aller oft?

LE DANTE

Dieu saura comme toujours guider mes pas.

5 VI-eme

Il me semble qu'il t'a toujours assez mal inspiré. Tu as été guelfe et tu as lutté à Campaldino pour les guelfes, mais quelle a été ta récompense? Ne sont-ce point eux qui t'ont le plus fortement frappé?

10 LE DANTE

C'était dans l'ordre: Les médians ne deviennent pas bons du jour au lendemain.

VII-eme

Puisque tu le savais que n'as-tu pris tes mesures?

15 III-eme

Tu as préféré devenir gibelin.

IV-eme

En dehors de cette faute, c'est d'autres plus lourdes encore, dont tu as chargé tes épaules, et c'est parce que nous t'aimons que nous te les disons.

20 Ainsi, lorsque tu t'es vu à la tête de la République...

11-eme

C'est d'abord pour les tiens que tu te montras implacable.

25 LE DANTE

J'ai du le faire.

V-eme

Tu n'as su soulever autour de toi que des haines.

LE DANTE

30 Les haines de ceux qui ont déchiré l'Italie en mille morceaux, et dont chacun se repait.

VII-eme

Et c'est en brisant les plus brillants de ses fils que tu pensais pouvoir en rapprocher les bouts?

LE DANTE

5 Ce n'est que les brigands et les assassins que j'ai voulu frapper — ces quelques familles qui se disputent ma malheureuse patrie.

VIII-eme

10 Trempant ensuite ta plume dans le venin de l'Enfer, et la rougissant a ses flammes, tu as marqué au front les plus célèbres parmi les hommes de notre époque.

LE DANTE

Célèbres par leur ignominie.

I-er

15 L'Eglise, elle non plus, n'a pas trouvé **grace** devant toi. Tu as envoyé des papes brûler en Enfer.

LE DANTE

lis y sont allés eux.

II-eme

20 Et bien d'autres encore.

LE DANTE

Demandez-leur en compte toujours à eux. Je n'y suis pour rien.

III-eme

25 Quoi qu'il en soit, l'Italie entière est aujourd'hui contre toi.

LE DANTE

30 Quant à ça, non. L'Italie n'est ni pour ni contre moi. L'Italie dort. Je l'ai voulu grande. Elle le sera un jour. C'est tout.

I-er

Mais... revetions plutôt à la rentrée du Due. As-tu pris un parti?

LE DANTE

Je vous l'ai dit.

I-er

10 Pourtant — sur qui comptes-tu?... Voyons: si Ton excepte Guido Cavalcanti — et tu le sais: il n'est plus en état à présent d'être utile à personne — nous ne te connaissons point d'autre ami sérieux. Pour ce qui est du Giotto.

II-eme

II a fait ton portrait.

LE DANTE

15 Mais de vous, seigneurs, ne pariez-vous pas? Je sais trop votre dévouement... et puis... vous m'aimez.

VI-eme

(voix hésitante)

Pour sur... Nous...

20

IV-eme

(sans enthousiasme)

Tout ce qui... sera... en notre pouvoir.

LE DANTE

Vraiment?

25

IV-eme

Nous le ferons.

LE DANTE

, C'était, pourtant, tout un acte d'accusation que vous dressiez, il n'y a qu'un instant, contre moi.

V-eme

Tu nous juges mal. Dire les fautes à ceux qu'on aime est un devoir.

LE DANTE

Ah!

I-er

Notre affection pour toi n'a jamais ete si...

LE DANTE

10 C'est ça. Vous m'aimez!... — Et moi qui croyais que voir les errements de quelqu'un est le commencement de la disaffection!

VI-eme

C'est la maladie qui t'a aigri pour penser cela.

VIH-eme

15 Est-ce done une disaffection que de se reporter à la joie que ressentiraient tes deux fils — ta fille aussi — en te voyant revenir sous ton toit?...

LE DANTE

(avec ferveur et levant ses yeux au del)

20 Que la Sainte Vierge, mere de notre Seigneur Jesus-Christ, me voie.

11-eme

Elle te verra, mais c'est toi seul qui ne dois pas t'abandonner.

25

LE DANTE

(meme attitude et geste)

Jesus, agneau de notre Seigneur Dieu, si j'ai peche, pardonne-moi!

II-eme

30 II le fera, mais c'est toi-meme qui dois te pardonner, d'abord.

I-eir

Car pourquoi te mortifier et te punir, comme tu le fais?

Vheme

5 Ne te serait-il pas plus facile de rentrer dans ta chere cite?

IV-eme

10 Demain, d'ailleurs, sera-ce peut-etre, trop tard. L'envoyé de Florence, à cet effet commis, a irremissiblement fixe son depart pour demain.

LE DANTE

Son depart le regarde. Je ne reviens pas sur une decision prise.

VII-eme

15 II te regarde aussi un peu car — et il le dit à qui veut l'entendre — ton refus entrânera la demolition de fond en comble de la maison qui Vest chere, de ce petit palais qui etait ta joie, et sur l'emplacement duquel on repandra du sel pour que jamais ni fleur ni brin d'herbe n'y pousse.

20

Du moins, c'est ainsi que Florence l'a decide.

LE DANTE

25 Ah!... qu'ils le fassent! Mais ils oublient que les larmes qui tomberont sur ce sel le feconderont et en feront eclore les fleurs de l'immortalite.

Quoi qu'il en soit, s'ils l'oublent, eux, en suis-je moins le Dante.

'••'

(II se recule comme sous Vempire d'une hallucination. Mouvements ddsordonnes, exaltation croissante.

30

Apparition des Muses et des Siecles. Toutefois, seul le Dante marquera par son >jeu que ces apparitions lui sont visibles.)

LES MUSES
(recitatif mi-chante)

Gloire au Dante — gloire —
Eternelle sera sa mimmoire.
(Apparition des Siecles.)

LES sifecLEs
(chants)

Aux neufs soeurs qui celebrent le maître,
Abdiquant leur olympien sejour,
Unissons nos voix à notre tour
Nous qui sommes les siecles à naître:
Gloire au Dante — gloire
Son grand nom tronera dans l'histoire.

LES MUSES

Gloire au Dante, gloire
Eternelle sera sa memoire.

MUSES et SIECLES ensemble

Gloire au Dante; gloire
Gloire au Dante, gloire.

LE DANTE
(toujours hallucine)

Avez-vous entendu et vu?

I-er
(au Second)

Que dit-il? *(Au Dante.)*
Toi, oui. II est hors de doute que nous
te voyons et entendons.

LE DANTE

Ce n'est pas de moi qu'il s'agit. Tournez vos yeux
de ce cote, et regardez: Sont-elles belles et jeunes;
puisqu'imperissables,.. Les Muses! Les Muses!
*(Tous ont regardâ du cote indique mais, instantane-
ment les Muses se sont rendues invisibles.)*

II-eme
(au IV-eme)

De qui veut-il parler?

LE DANTE

Puis — que dites-vous de ceux-lâ?
Vit-on jamais adolescents plus beaux, et ne se sont-ils
pas eux-mernes nommes: les Siecles à venir?

VIII-eme
(au VI-hme)

10 II bat la campagne.

II-eme
(au Dante)

Nous avons beau regarder, maître. Nous ne voyons
et n'entendons que toi.

IV-eme

15 C'est sans doute cette fievre.

LE DANTE

Pardonnez-moi: j'avais oublie qu'il y a des yeux
pour ne pas voir et des oreilles pour ne pas entendre.

II-eme

20 Laissez-le dire: il lui plait, simplement de se moquer
de nous. II n'a de bons procedes qu'envers ses vils
flatteurs.

25 Sa *Divine Comedie* nous a laisses un peu tiedes, c'est
vrai. N'avons-nous pas, cependant, tenu compte des
circonstances en lesquelles il l'a ecrite? II etait accable
de maux...

VI-eme

Errant...

II-eme

30 Dans une âge presque trop avanee.

VII-eme
Tandis que sa *Vita Nuova*...

IV-eme
Et nombre de petits poemes qu'il a jetes à tous vents.

I-er
Ses *Canzoni* notamment...

VI-eme
Ne periront pas. Le divin Casella les a, d'ailleurs; mises en musique.

VHI-eme
Car — si on en excepte certaines constructions et la bizarrerie de certains termes — ils SOiit insurpassables.

III-eme
Tu le vois: nous somtties sineeres, et nullement de ceux qui te manquent de respect au point de te proclamer le createur de la langue italienne.

V-eme
Comme si une langue n'etait pas l'oeuvre du temps-

IV-eme
Bien sur*

VI-eme
Bah! Et nous? Ne lui apportâmes-nous aucune part de contribution?

LE DANTE
En verite, Messieurs, vous êtes trop modestes.

IV-eme
(au V-eme)
Neanmoins... le temps...

LE DANTE
Ah! Ah! Vous y tenez?

III-eme
Nierez-vous, maître, la loi puissante de Taction du temps?

5

LE DANTE
Dieu m'en preserve, desormais, et vous en etes la preuve: C'est le temps qui vous a donne la vie, en vous tirant, vous, du neant. II est vrai que j'ai eu l'imbecilite de croire, jusqu'ici, que l'homme etait le temps, Mais que voulez-vous? La maladie, la vieillesse... Je me cretinise, positivement... Et, tenez: J'ai oublie jusqu'à vos noms...

10

V-eme
Le maître nous la **bailie** belle!
(Au Dante> directement.)
Comment? Tu paries à Balthazare Viati et son nom ne t'est pas familier?

15

II-eme
Par la Madone! Et Don Andrea de Breggi te serait-il de meme inconnu?

20

LE DANTE
Eh! que n'oublie-t-on pas?

I-er
Un Orlandi, par exemple, — et il est devant toi.

25

III-eme
Et encore moins un Romualdo Ceccaldi...

VI-eme
Un Guido de Monte-Chiaro...

30

V-eme
Un Frontinetti!

VIII-eme

Mais un Cesar Orto? Ne s'en rappelle-t-on pas toujours, si on l'a une fois connu?

il-ème

Sans parler de...

LE DANTE...

II suffit. Je vous connais tous. Mais tels ne sont pas vos noms.

IV-eme

Et de deiix! — Je ne me nomme done pas,..

LE DANTE

Toi? C'est *Inconscience du temps* qu'on t'appelle.

I-er "

LE DANTE
(a celui-ci)

Et ton nom à toi est *Envie*.

VI-eme

Mais c'est de la demence.

LE DANTE

Non. — Et vous tous, c'est *Ignominie* qu'on vous nomme.

(II marche sur eux les deux bras declenches en un geste formidable.)

Sortez.

(Tous se retirent en desordre, et tSte-baissee. lis sortent, par un et par deux, moins le IV-ime et le VIII-eme, qui s'attardent un instant en scene.)

S C f i N E II-eme

LE t>ANTE, LE IV-eme et LE VIII-eme,
LA DUCHESSE, puis LES MIJSES et LES
SIECLES, LE GJSNIE et LE SENTIMENT DU
DANTE

LA DUCHESSE

(qui a surpris quelques-uns des mouvements de la precedente scene)

Mais... Qu'y a-t-il?

LE IVme

II nous chasse. (Ti sort avec le VIII-eme.)

LA DUCHESSE

(au Dante)

Ils etaient cependant pour toi des amis, et sans doute s'en trouvait^il qui t'aimaient.

LE DANTE

Cela se peut.

LA DUCHESSE

Quoi qu'il en soit, te voilà seul.

LE DANTE

Je ne me suis pas quitti, moi.

(Musique vague.

Reapparition des Muses.)

UNE DES MUSES

Nous ne t'avons pas quitte non plus, nous, et sur le moindre de tes signes avons-nous toujours ete aupres de toi.

(Les Siecles reapparaissent.)

UN DES SIECLES

Et nous, ne sommes-nous pas de ceux qui, à tour de role, serons appeles a veiller sur toi, siecles point

encore nis mais deja en marche, et ne nous transmet-
trons-nous pas, d'âge en âge, la glorieuse tâche de
celebrer ta memoire, et de te venger de la terrestre
vileiiiie?

5   *((Apparition de Beatrice Portinari.))*

BEATRICE

Et moi, Dante, ta Beatrice, t'ai-je un seul instant
manque depuis que tes yeux ont bu mon âme?

LE DANTE

10   *(qui a la voix de Beatrice tourne les yeux de son côté,
avec extase)*

Toi?

VIRGILE

15 Elle — mais ne niglige pas ton Virgile non plus;
qui — tu le sais — est avec toi jusqu'aux Enfers
descendu.

BRUNETTO LATINI

20 Quant au pauvre Brunetto Latini, qui n'eut d'autre
merite que de voir en toi celui que tu es devenu, si
tu le chasses de ta lumiere il ne sera plus meme une
ombre.

LA DUCHESSE

Quelles apparitions et quelles voix!

UN ANGE LUMINEUX

25 Il est vrai que je ne t'ai pas enseigne, moi, ni grec
ni latin, mais, fils de tes pensees, je suis ton genie
et te suis reste fiddle. Console-toi. Moins que n'importe
qui, je ne faillirai pas à mes voeux, et nous sommes,
tous, aupres de toi.

30   LE DANTE

Aussi, benis soyez-vous, et surtout, toi, mon fils —
vraie et seule quintessence de mon etre — 6 toi par

qui j'ai souffert, 6 toi par qui j'ai pleure, 6 toi par
qui je meurs.

UN SECOND ANGE LUMINEUX

5 Mais si, lui, est le fils de tes pensees, n'est-ce point
de moi, qui suis ton sentiment, que part, au fond,
toute pensee, 6! mon pere?

LE DANTE

10 Vous etes, tous deux, mes fils tres chers. Oui, et
freres jumeaux, naissant l'un de l'autre, et vous
confondant l'un dans l'autre. C'est par vous que j'ai
vecu...

LA DUCHESSE

Miracle! quels sont les etres que je vois, et les sons
que j'entends?

15   LE DANTE

Ne se sont-ils pas nommes eux-memes, ces etres,
et ne les reconnais-tu pas?

LA DUCHESSE

20 Eh! quoi? Ce seraient là, ceux qu'ils ont dit: les
Muses, les Siecles à venir, Virgile, Brunetto Latini,
et ton genie, Dante, ton genie et ton sentiment —
eux? eux?

VOIX

Oui.

25   VOIX

Eux.

LA DUCHESSE

Ces voix, pourtant?... Oh! comme douces.
D'oii partent-elles?

30   **Voix**

De nos coeurs.

Voix
De nos âmes.

Voix

De nos etres en leur entier.

LA DUCHESSE

Dante, divin poete, me diras-tu...

LE DANTE

Â toi, tout. Interroge!

LA DUCHESSE

Je te savais seul, et...

LE DANTE

Ceux qui m'entourent t'etonnent?
Rose d'or de ton siecle, 6 Madone... toi par qui
ton epoux, le noble Duc, a couvert le poete errant et
malheureux de sa protection, tu vois et tu entends
done ce qui pour les autres n'existe pas, ou ce qui
n'est, tout au plus, que les fugaces hallucinations
d'une ardente fièvre?...

LA DUCHESSE

Oui — je vois et j'entends tout, incomparable
maître.

LE DANTE

Graces en soient rendues à Dieu! Il est au monde
des yeux qui voient et des oreilles qui entendent. Je
reviens de la foret tenebreuse de mes pensees vers la
lumiere des cieux.

(Musique vague. Les Muses
reapparaissent.)

UNE DES MUSES

Les cieux celent les hautes cîmes;
Divin chercheur de verites,
Plonge les yeux dans leurs abîmes...
La sont les verites sublimes,
Et les eternelles beautes.

LES SIECLES

(Us se sont rendus visibles en meme temps que les
Muses)

Divin chercheur de verites,
Plonge les yeux dans les abîmes.

VIRGILE, BRUNETTO, LES DEUX ANGES

(Chceur.)

La sont les verites sublimes,
Et leurs eternelles beautes,
Divin chercheur de verites.

LA DUCHESSE

Dieu! Les celestes voix!

LE DANTE

Tu les entends?

LA DUCHESSE

Mon coeur est rempli d'elles.

LE DANTE

Le mien ne Test pas moins, Madone. Celle des Muses,
d'abord...

LA DUCHESSE

O ! cieux! La voix des Muses.

LE DANTE

Tu l'as dit, Duchesse.

(Musique.)

UNE MUSE

Et jour et nuit, proclame-t-elle,
 La loi qui seule est éternelle/
 Que si le cœur, de peches lourd,
 5 L'homme est, souvent, aveugle et sourd;
 Rien ne se passe
 Pour aussi grand que soit l'espace,
 Pour si cache que soit le lieu
 Dont n'en connaisse toujours Dieu,
 10 Et nul brin d'herbe qu'on ecrase,
 Nulle amertume au fond d'un vase;
 Qui ne soient pas destins voulus —
 Vers le bonheur par la souffrance,
 Par le malheur, vers l'esperance r-
 15 Par les epreuves, les élus.

CHCEUR DES MUSES

Par le malheur, par la souffrance,
 Vers le bonheur, vers l'esperance,
 Par les epreuves, les élus.

UN DES SifeCLES

Sur son front briile une aureole...
 Chers freres, siecles à venir,
 Faisons-le tous s'en souvenir...
 Son nom sera comme un symbole —
 25 Doux, et vibrant, mais, tour à tour,
 Nimbe de gloire transcendante...
 Pour dire l'Italie, un jour,
 Il suffira de dire: Dante.

CHCEUR DES SIECLES

Il suffira de dire Dante
 Pour dire l'Italie, un jour.

BRUNETTO

Il suffira de dire: Dante.

UNE MUSE

Prochaine est l'heure expiatoire
 Pour son mauvais sort desarme...

LA DUCHESSE

(se prosternant)
 5 O! demi-dieu, quelle est ta gloire!

BEATRICE

Quelle est ta gloire, 6 bien-aime!

LE DANTE

(a la Duchesse)
 10 Or, puisque tu vois et entends, te voici rassuree
 je pense, Duchesse: Je ne suis pas reste seul.

LA DUCHESSE

Pourtant...

LE DANTE

15 Parle.

LA DUCHESSE

Une crainte est en moi. Comment te la dire?...
 Mon Dieu! Ceux qui ont ete trop eprouves peuvent
 20 facilement faiblir... Ces fctres qui sont autour de toi
 sont-ils, comme nous, de chair et d'os... Je tremble
 rien que d'y penser... L'esprit du mal est aux aguets...
 Et puis, n'es-tu pas de ceux qui sont descendus aux
 Enters?

LE DANTE

O! Madone! Je te comprends. Mais regarde-moi
 bien en face, et crois en ce signe. (Il fait le signe de
 la croix.)

30 Au nom du Pere, du Fils et du Saint Esprit je te
 jure que le tout Puissant lui-meme m'a cette armee
 suscitee. Sans feu ni lieu — hai et honni — et avec,

souvent, les affres de la faim dans les entrailles, c'est en elle que j'ai retrempe mon âme et que mon corps a retrouve les quelques forces qui me foÿt vivre.

5 Et ils m'appartiennent en leur entier, ces etres
puisque, de moi seul issus, et qu'ils ne m'ont point
un instant abandonne. Me suivront-ils aussi, non pas
jusqu'au tombeau, mais dans l'au-delâ, et nul ne
pourra m'en siparer ni dans la vie ni dans la mort.

10 *(Il se laisse tembersur le canape, la Ute entre ses mains, puis,
brusque, reprise d'energie.)*

Quel que soit, d'ailleurs, le jugement qu'on prononcera, ici-bas, sur moi, je suis le mortel qu'au fort de l'infemale tourmente, Virgile prit par la main et fit prendre place, moi le sixieme, parmi les pips grands
15 esprits de l'humanite et, â savoir: Hornere, le poete-roi; Horace, le pontife de la satyre; Ovide et Lucain.
Or, Madone, il est certain que ce n'est pas aux conjurations demoniaques qu'un homme tel rava]erait son âme, et, tu le vois...

20 *(Musique.)*

UNE MUSE

Oui, tu le vois,
Ceux que Dieu couvre de son aile
Sont au-dessus de tous les rois —
25 Sa puissance est la loi des lois
Et rien ne se fait que par elle.
Oui tu le vois —
Oui tu le vois.

LES sifecLEs

30 Sa puissance est la loi des lois,
Et rien ne se fait que par elle.

LE GENIE DU DANTE

Ceux que Dieu couvre de son aile
Sont au-dessus de tous les rois.
35 LA PENSEE ET LE SENTIMENT DU DANTE
De tous les rois,
De tous les rois.

LA DUCHESSE

Cela est vrai, mais...

LE DANTE

Ne me retire pas la foi que tu as toi-meme en moi ravivee, je t'en supplie...

LA DUCHESSE

Et comment le pourrais-je? N'est-t-elle pas inbranlable ta foi, car ne te sais-tu pas un des elus, ne l'es-tu pas?

10 LE DANTE

Sans doute, je sens l'etre, et tu le dis, Madone. Mais si je n'ai jamais doute de la justice de Dieu, je commençais â ne plus croire â la mienne. Je me disais, qu'etant homme, j'ai, peut-etre, de Dieu demerite
15 en me tenant en dehors de l'humaine vie, car tout ce qui â la terre appartient, doit â la terre revenir... Puis, ne me voyais-je pas vieilli, au seuil du tombeau, peut-etre, seul...

LA DUCHESSE

20 Ne dis pas cela, je te conjure.

LE DANTE

Mes sentiments me portaient ensuite vers mes pauvres enfants. — Helas! Helas! qu'advientra-t-il d'eux, moi parti?

25 LA DUCHESSE

Dieu est la.

LE DANTE

Oui, et tu m'en as fait ressouvenir. Rien ne se passe en dehors de son expresse volonte. Aussi, est-ce en
30 cette foi par toi renouvelee que j'ai repulse des forces. Car, voici... elles me sont revenues (*il sessaie de faire quelques pas*) et je pourrai partir. Sinon ce soir — demain.

LA DUCHESSE

Partir? Quelles sont ces paroles?

LE DANTE

Pourquoi cohtinuer â me le cacher, Madone si pure,
5 ton mari n'arrive-t-il pas ce soir?

LA DUCHESSE

Mais...

LE DANTE

Sans doute, sans doute, le Due a un cceur d'or.
10 Settlement, trois cent mille ecus ne se trouvent pas
non plus sous le pied d'un cheval.

LA DUCHESSE

Dieu Puissant! Qui a done ose mettre en doute
la noblesse des sentiments du Duc, et â ce point
15 l'avilir?

LE DANTE

Demande-le aux jeunes seigneurs qui se trouvaient
ici et dont, aux deux derniers, tu t'es heurtee en
entrant.

LA DUCHESSE

20 Les miserables!

LE DANTE

Non, Duchesse. Ce sont des hommes.

LA DUCHESSE

25 Des hyenes, ou des jaguars.

LE DANTE

Des hommes, — des hommes, Duchesse.

LA DUCHESSE
(lui prenant la main)

30 Mais ta main brule, et ton poulx bat la fievre.

LE DANTE

Je me sens bien.

LA DUCHESSE

Mais ton front est de feu, et jamais je ne te laisserai
5 partir en cet etat.

LE DANTE

N'as-tu plus confiance en Dieu?

LA DUCHESSE

Je le prie, au contraire, de punir ceux qui te veulent
io du mal.

LE DANTE

Partir, n'est enfin rien. Le pire serait pour moi de
tomber entre les mains de Florence qui m'a condamne
â etre brule vif, ne le sais-tu pas?

S C E N E III-eme

LES M&MES, BEPPO

LA DUCHESSE

Ah! Beppo!

BEPPO

20 Madone...

LA DUCHESSE

Eh! Bien! que t'arrive-t-il? On croirait que le
souffle va te manquer.

BEPPO

25 Je ne fais que courir. Ouff!... Quelle effervescence
en cette noble et bonne ville de Ravenne...
Cent bruits divers se croisent, mais celui qui prend
le plus de consistance est que la ville, tour-a-tour

guelfe et gibeline, va fermer ses portes à toute marchandise d'origine ravennoise. Les négociants poussent les hauts cris, et attribuent cette décision, qu'on tient pour certaine, à la présence du seigneur Dante parmi nous.

5

LA DUCHESSE

Veux-tu te taire, Beppo, et garder pour toi ces sornettes.

LE DANTE

10 Laissez-le parler, Duchesse. Les jeunes gens de tout-à-l'Heure se vengent.

S C E N E IV-eme

LES M&MES. UABBE :

L'ABBE

15 On ne le croirait pas, en vérité... Quels temps! La fin du monde, Duchesse!... Ah! mais voici Beppo, que j'ai vu là-bas. Il a du vous dire.

LA DUCHESSE

20 Ce n'était donc pas la berlue qu'il avait?
(*Beppo sort.*)

S C E N E V-eme

LES M&MES, LE FILS DE LA DUCHESSE

LE FILS DE LA DUCHESSE

(*à la Duchesse*)

25 La bonne nouvelle que je t'apporte! Le père revient. Il est à quelques heures de la ville... Un courrier qui le devance vient à peine de mettre pied à terre et...

S C E N E VI-eme

LES M&MES, BEPPO

BEPPO

5 Oh! quant à cela, non, je ne m'y attendais vraiment pas, et je vous le donne en mille...

LA DUCHESSE ;:

Halte-là, vieux fou, et dis-nous simplement, au moins cette fois, de quoi il retourne...

BEPPO

10 He! Ce ne sera pas difficile. D'abord, il n'y a que quelques certains seigneurs de Ravenne ont écrit, paraît-il, à certains seigneurs de Florence que le seigneur Dante, ici présent, est ni plus, ni moins, qu'à son lit de mort. v. Ah! les vils coquins!

15

LA DUCHESSE

Bah!

BEPPO

Cela n'empêche pas que toute la ville l'a cru.

L'ABBE

20

Après?

LA DUCHESSE

T'expliqueras-tu?

BEPPO

25 Ma foi, qu'ils le fassent, eux, mieux que moi, s'ils le peuvent, puisqu'ils arrivent.

LA DUCHESSE

Est-ce donc une gageure que tu as fait pour parler ainsi?

BEPP0

Je jure bien que non> car n'entendez-vous point leurs pas dans l'escalier... Us montent, et ce sont eux, en effet... Tous deux — non, c'est tous trois que je veux dire.

LA DUCHESSE

Triple nigaud!...— Tous deux... tous trois — de qui parles-tu?

BEPP0

Eh! De qui sinon des fils et de la fille du seigneur Dante qui — elle — malgre les vceux qu'elle a fait aux pieds de l'autel.

S C E N E VII-eme

*LES MâMES et LES DEUX FILS et LA FILLE
DU DANTE — cette derniere en religieuse*

UN DES FILS

Pere...

LA FILLE

Bien-aime pere...

(Its vont pour Vembrasser. Le Dante se reculant — avec simplicity.)

LE DANTE

Non. Du moins pas avant de m'avoir pardonne la vie que je vous ai donnee...

LES DEUX FILS

O!

LE DANTE

(comme en revant)

Oui, car il y a des etres qui appartiennent trop à l'humanite, à leur reve, à eux-mernes, pour qu'il leur soit encore concede d'avoir des enfants, d'etre peres..

(RIDEAU)

ACTE II-eme*

S X . E N E I-ere . . .

*L'ABBE, LA DUCHESSE
(Mime decor.)*

5

L'ABBE

Vous avez on ne peut mieux agi, Duchesse, en le decidant à prendre quelque repos dans la chambre bleue; elle n'est point., comme celle-cf, ouverte à tous les courants, et, surtout battue par Taile de feu du vent d'Afrique.

10

LA DUCHESSE

Et ce qui tombe encore mieux c'est l'arrivee de ses fils et de sa fille..

L'ABBE

15

lis sont venus a temps...

LA DUCHESSE

Que veux-tu sous-entendre par la?.

L'ABBE

20

C'est facile à saisir... Ce. genre, de fièvre, sans etre absolument dangereux...

LA DUCHESSE

Ne dis pas cela. Rien que d'y penser... non... —
plutot n'en parlons plus — voulez-vous? Lui, dont la
vie n'a ete qu'amertume, et dont un souffle de gloire
5 vient à peine aujourd'hui d'effleurer le front.
Reconnais4e, ce serait trop injuste et ferait douter de la
justice de Dieu...

L'ABBE

Notamment que cette aube de gloire suffit — à
10 elle seule — pour faire entrevoir quelles seront les
futures splendeurs, qui doivent en être la consequence.

Les plus hauts places, parmi les seigneurs de Rome
payent, des à present, au poids de l'or, des copies
15 de son poeme et en attendent, enfievra, les derniers
tercets.

LA DUCHESSE

Je le croyais, ce poeme, depuis longtemps, acheve.

L'ABBE

Meprise pardonnable, puisque plus d'un s'y est
20 laisse prendre. Une note de la main du poete, en marge
d'une des recentes copies, le dit clairement. Il fera
parler, je crois, dans les dits tercets, l'essence de la
lumtere, dont il s'attachera de rendre la supreme ima-
ge... On saura, d'ailleurs, a l'heure voulue, son
25 concept definitif.

LA DUCHESSE

Mon Dieu, ce qu'il a ecrit deja est, pour moi, complet
et definitif, et nul n'atteindra desormais le haut
sommet ou son genie l'a porte.

30

L'ABBE

Bien des rois sont de votre avis, et des empereurs
memes...

LA DUCHESSE

Et quand on pense que nombre de ses compa-
35 triotes...

386

L'ABBE

Il ne faut pas y penser, voilà tout, et laisser les
âmes vulgaires et l'etrottesse de l'esprit humain
accomplir leur evolution.

LA DUCHESSE

Il me semble, neanmoins, que cette „etrottesse“
constitue ce qu'on nomme le „nombre“, et que ce
serait une noble tâche que de faire briller la lumiere
parmi tous.

10

L'ABBE

Non, Duchesse. Que le „nombre“ evolue selon ses
lois. Que nous importe ses jugements? Ce n'est pas
toujours lui qui d&cedera jamais de la gloire des hommes
et de la grandeur des nations.

15

Comment se trouve pourtant notre poete?

Va-t-il mieux? On n'entend nul bruit du cote de
son appartement... (*VAbbe dit ces mots en remontant,
à gauche, vers une porte laterale.*)

LA DUCHESSE

20

Le sais-je? Voici presque trois heures que je l'y ai
laisse avec ses fils et sa fille, et aucun d'entre eux n'a
plus paru depuis.

S C E N E II-eme

LES M&MES, LES DEUX FILS DU DANTE

25

UN DES FILS

(*a la Duchesse*)

Il dort enfin et notre sceur veille sur lui.

II-eme

Et son sommeil est reposant. La fievre l'a quitte.

387

LA DUCHESSE

J'espere, qu'ainsi que je vous en ai ardemment prie, vous l'avez fait reveriir sur sa decision d'abandonner ce toit, dont le Duc et moi avons 'fait le sien?

5

L'ABBE

Ce serait une offense irnmeritee pour le Due, qui l'aime et sur de simples racontars encore... .

I-er DES FILS

10 Nous l'avons preche de notre mieux. Seulement, vous connaissez sa susceptibilite. Tout ce que nous avons pu obtenir se reduit à peu de chose: Quoi qu'il en soit, il ne s'eloignera pas de Ravenne avant demain, dans la soiree.

L'ABBE

15 Bien. Ajournement vaut souvent renoncement.

LA DUCHESSE

D'autant plus que le Due rentre ce soir, et qu'il aura vite fait que de dementir les louches intentions qu'on lui prete.

20

I-er FILS

25 Mais notre pere — et nous aussi bien que lui — nous ne voulons guere valoir a son altesse le moindre desagement. Il a ete consequemment arrete entre nous et lui que nous le conduirions à Padoue, ou nous nous tiendrons jusqu'à son complet retablissement.

II-eme DES FILS

30 Et c'est pourquoi nous allons nous mettre, des à present, à la recherche d'une litiere qui le portera à dos de mule, et que notre soeur et nous suivrons à cheval.

LA DUCHESSE

Ce n'est pas, cependant, litieres, chevaux ni mules qui manquent dans les cours de notre palais. Ecuries et remises en sont abondamment pourvues.

I-er DES FILS

(en s'inclinant)

Ce serait trop, veritablement trop, Madone.-

LA DUCHESSE

Mais...

II-eme DES FILS . . .

Oh! nous le voudrions que notre pere ne l'accepterait pas.

(lis s'inclinent profondement et sortent.) .

10

L'ABBE

Misere et fierte vont de pair.

S C E N E III-erne

L'ABBE, LA DUCHESSE, BEPPO

BEPPO

15

Vraiment les evenements se precipitent de telle maniere, que je ne sais plus que penser (s'inclinant) altesse — des hommes du jour.

LA DUCHESSE

Va toujours.

20

BEPPO

Voici: La lie dela population, excitee par des meneurs dont j'ignore le nom, voulait, ni plus, ni moins, se porter en masse sur le palais pour en arracher de force le seigneur Dante...

25

LA DUCHESSE

Une telle audace!

BEPPO

30 Tranquillisez-vous, Duchesse. On est vite arrive a un compromis. Pour le moment ce n'est qu'une delegation qu'on vous envoie»

LA DUCHESSE

Une delegation!.,. L'insolence en reste tout aussi grande.

BEPPO

5 Elle est, pourtant, composee cette delegation de membres qui sont le dessus du panier des mutins...

LA DUCHESSE

10 Heureusement que le Due n'est pas loin, et qu'il saura, lui, et ses hommes d'armas, remettre les choses en place.

BEPPO

15 Parfait. Seulement, les mauvais droles n'attendent pas le retour du Due, je vous l'assure, et tenez: a ces rumeurs (*on ne les entend pas du public, cest Beppo seul qui est cense les percevoir*) encore que vagues et respectueuses, je les croirais aux abords du palais.

LA DUCHESSE

Et que me veut enfin cette delegation?

BEPPO

20 Notifier à votre altesse ce qu'ils nomment entre eux la volonte du peuple.

LA DUCHESSE

Je n'y comprends rien. Voyons, l'Abbe, eclairez-moi, vous.

25 L'ABBE

30 Pour dire la verite, c'est un charabia qui m'est presque aussi peu familier qu'à votre altesse. Je ne connais, moi, en fait de volonte, que celle de Dieu, en mettant toutefois à part celle des rois et, voire, celle de certains grands seigneurs qui ne le cedent pas toujours aux rois... La volonte du peuple? Hum !... Bizarre, en effet, Duchesse.

390

LA DUCHESSE

(à Beppo)

5 Clair et net: ces gens veulent done me parler? Me diras-tu, au moins, à quelle espece d'êtres aurai-je affaire?

BEPPO

Pour 9a, oui: Il y a d'abord le prevot de ceux commis par l'edilite pour prendre au crochet dans les rues les chiens enrages, ou semblant tels.

10 LA DUCHESSE

Fi ! l'horreur!

L'ABBE

Animal tres dangereux, Duchesse, un homme comme celui-là, et les chiens en savent quelque chose.

15 BEPPO

Vient ensuite le syndic des cabaretiers. Un loustic qui n'a pas d'osempare de boire depuis l'âge de dix-huit ans.

LA DUCHESSE

20 C'est assez. Je ne te demande pas quels sont les autres.

L'ABBE

(à Beppo)

Diantre !... Un ivrogne !

25 (A la Duchesse.)

Bete encore plus dangereuse, que n'importe quelle autre qu'un ivrogne!

LA DUCHESSE

Que dois-je alors faire, selon toi, l'Abbe?

30 L'ABBE

Presque rien et beaucoup.

391

LA DUCHESSE

Parle.

L'ABBE

Les recevoir. Allez! Ce ne sera pas bien difficile pour une personne de votre haute naissance, et de votre esprit. Vous n'aurez qu'à monter les gradins de votre royale chaire, dans la grande salle des ceremonies, et là, ample manteau ducal aux epaules et couronne eh'tete, leur adresser ces quelques paroles: „Soyez les bienvenus mes tres feaux sujets!" et cela suffira pour qu'ils fassent de suite les chiens couchants.

LA DUCHESSE

Tu entends, Beppo, veille donc à ce que les portes du palais leur soient ouvertes et precede moi, en les conduisant dans la salle ou je vais tantot paraître.

(Beppo sort.)

L'ABBE

Fort bien, Duchesse,, vous m'avez compris et vous ne dementez pas votre illustre extraction. Quelques mots bien tournes, et rien qu'un sourire sont tout ee qu'il faut pour porter longuement en carrosse ceux-là mernes qui se croient les plus forts.

LA DUCHESSE

Ne m'en louez pas. Je crains plutot d'avoir commis une action indigne de moi, car le Due vous n'en doutez pas — prendra un tout autre ton avec eux.

L'ABBE

Eh! bien! En quoi cela vous regarde-t-il? Chacun parle le langage qui est sien. Allons, Duchesse, allons.

(II lui offre le bras,, gj Us .sortent.)

S C E N E IV-eme

(Melopee musicale.)

LES MUSES

UNE DES MUSES

II dort, tranquillement, il dort —
Son âme qui vers Dieu s'eleve
Pourra, dans l'extase d'un reve,
Se delivrer du mauvais sort...
L'orage fuit, proche est le port
II dort, tranquillement il dort.

CHCEUR DES MUSES

(moins une)

Son âme, qui, vers Dieu s'eleve,
Pourra, dans l'extase d'un reve,
Se delivrer du mauvais sort,
L'orage fuit, proche est le port —
II dort, tranquillement, il dort.

UNE DES MUSES

(celle qui n'a pas figure dans le chceur)

Cependant les temps ne sont pas pour lui revolus, mes soeurs. II doit vivre encore. Du moins les dieux l'ont-ils ainsi dispose.

UNE III-eme MUSE

Nous en diras-tu la raison?

LA MUSE PRECEDENTE

Vous la connaissez aussi bien que moi: l'oeuvre de sa vie ne peut rester inachevee. Six tercets manquent selon son sentiment intime à son chant dernier.

I-ere MUSE

Gui. Les tercets de la lumiere.

LA MUSE DE L'EPOPEE

S'ils manquent, c'est à moi, la Muse de l'Epopee, que revient le droit de les faire dans son âme eclore.

I-&re MUSE

Eh! Que tardes-tu?

LA MUSE DE L'EPOPEE

5 J'attends le moment où, durant le calme de son
5 repos, la douceur des cieux en lui descende.

LA PENSEE DU DANTE

Ce moment est donc venu, car il n'appartient presque plus à la terre.

UNE DES MUSES

10 Oh! quelle apparition! Elle m'eblouit, mes soeurs.

UNE DES MUSES

15 Rien qui m'etonne. C'est la Pensee du Dante elle-meme qui est devant nous, ce verbe aile à l'aide duquel il transpose en sonores vibrations d'or l'inouie pureté de sentiments qui fait de lui un Dieu.

LA MUSE DE L'EPOPEE
(à la Pensee du Dante)

20 Approche-toi donc, o! merveilleux archange, et
20 penche ton oïe sur mes levres. Ce ne sont que
paroles que je vais y verser comme dans une urne precieuse, mais elles viennent d'en haut — ne l'oublie pas, et paracheveront l'immarcescible ceuvre. Frâles fleurs de lis, elles la couronneront dans la suite des temps, et chacun voudra en penetrer le symbole, tellement
25 elles sont la supreme quintessence de Dieu.

LA PENSEE DU DANTE

Ces paroles, je les boirai et les lui redirai tant est si bien à l'heure propice des songes, qu'elles finiront par laisser de profondes traces dans sa memoire...

LA MUSE DE L'EPOPEE

(chuchotant dans l'oreille de l'Ange de lumiere)

Or ecoute-les et retiens-les...

(Après avoir accompli le geste plus haut indique.)

5 Tu te les rappelleras?

LA PENSEE DU DANTE

Elles sont pour toujours en moi. Ne crains rien. Adieu.

UNE DES MUSES

10 Disparaissons à notre tour, mes soeurs. J'entends des pas. On vient.

(Les Muses disparaissent.)

S C E N E V-eme

15 LES FILS DU DANTE, ensuite LE DANTE et
sa FILLE

I-er FILS

À bien considerer, le prix qu'on nous a fait pour la litiere et les mules, pour les chevaux, n'est pas excessif. Padoue n'est pas si pres que ca.

20 II-eme

Tout est pour le mieux, oui, mais combien d'autres depenses encore!... Oh! l'or! — que de joie et de force, de beaute et de soleil ne contient-il pas?

LE DANTE

25 (que sa fille soutient et qui a surpris les dernieres paroles de son cadet)

30 Non, mon enfant, mes enfants. La joie et la force sont dans l'âme et le soleil et la beaute dans la jeunesse. (II avance à grande peine, soutenu par sa fille, vers le canape, et sy laisse choir.) Elles se trouvent

aussi dans la sante et dans une conscience tranquille. Helas! Et m'ont-elles quitte, la sante et la jeunesse, et avec elles presque tout. Mais, approchez-vous. (*Jeu des artistes.*) Ce n'est pas encore ca. Plus pres — et
5 prenez chacun un siege, un escabeau. Je veux vous tenir tous aussi pres de moi que possible. C'est tellement dans le passe depuis que je ne vous ai vus! (*Jeu des artistes.*) Oui. Et toi?... Plus pres encore. Bien. Pour toi, ma fille — non — assieds-toi la... (*Il lui fait place pres de lui et la caresse.*) Tu n'es pas trop
10 changee — si, — pourtant — un peu. Eh! mais non — pas de tout. Enfin! C'est tout de meme un autre sort que j'aurais voulu pour toi...

LA FILLE DU DANTE

15 Pere...

LE DANTE

Allons! Ne proteste pas... Je sais... tu es heureuse. Que le nom de Dieu sois beni. (*Passant la main dans les cheveux de son aine.*)
20 Toi?... Pas de changement non plus... te l'ai-je dit?... (*il le caresse*) et cependant — ce pli entre les sourcils, que je ne t'avais pas vu? Pas grand chose, sans doute... Mais que veux-tu? La vie! (*Il passe à son autre fils.*) Pour toi? Euh! mauvais sujet!...
25 Ces yeux cernes? Je te vois d'ici, la nuit, menton enfoui dans un pan du manteau et bords du feutre sur le nez. Voilà! Tu risques seulement d'attraper un coup dont il te souviene.

LA FILLE DU DANTE

30 Tu vas te fatiguer, pere...

LE DANTE

Laisse done... Je me sens tout regaillard, sinon
35 gueri. Et puis, n'ai-je pas dormi? — Trois heures — je ne dirai pas de sommeil, mais de beatitude — est-ce peu ca? Oh!... Et. le reve qu'ensuite j'ai eu! Des sons d'une douceur infinie qui frappaient mon oreille.

et qui s'articulaient en paroles — fleurissaient roses de lumiere et lis d'argent; entraient profondement en mon etre y repandant le ciel. Malheureusement le sens de toute cette harmonie qui s'egrenait en stances ou
5 en tercets — en tercets plutot, m'echappe ou, du moins, n'en ai-je pas garde souvenance. Cela, voyez-vous, ne m'etait plus arrive depuis mon enfance.

I-er FILS

10 Ne t'enfievre pas, nous t'en supplions. Tu vas de -nouveau te rendre malade.

LE DANTE

Vous avez raison. L'inspiration vient d'ailleurs de Dieu. Laissons-lui le temps et le lieu de se produire, et parlons de vous, ou, si vous l'aimez mieux, de votre
15 mere, de Gemma Donati, que vous avez bien fait d'aimer et de respecter. Elle est digne en tous points et de l'un et de l'autre de ces sentiments. Nos mesintelligences ne vous regardent pas. Gemma a ete une femme comme on n'en trouve pas de nos jours. Pouvait-elle
20 pourtant me comprendre? J'appartenais à une. autre, j'etais marie à une ombre, et ce fantome etait ma vie. Mon coeur ri'a battu que pour lui. C'est done moi seul qui suis le coupable. Mais etait-il en mes moyens de changer mon etre?

25 LA FILLE DU DANTE

(*cachant son visage dans le sein de son pere*)

Nous t'aimons, mon pere, c'est tout ce que nous
pouvons te repondre. *

LE I-er

30 Et t'avons toujours. aime.

LE II-eme

(*calin*)

Cependant nous te voudrions plus calme.

I-er

Evidemment, car tu sais que nous partons demain,
et que tu auras besoin de forces;

LE DANTE

5

(*en se levant*)

Je les ai. (*Il marche avec fermeté et se dirige vers la
colonnade, en sy arrêtant.*)

Oh! dans quelle gloire s'en va le soleil! et quelle
beauté est au ciel et sur la mer! (*Effet de soleil sur la
scene.*) Mais comme tout cela va sombrer et disparaître
dans la nuit! Tout! Tout! (*Se couvrant les yeux de
ses mains. Après un moment.*) Et cependant, non, car
chaque aujourd'hui a un lendemain, mes enfants. Il
l'a, ne l'oubliez pas. (*Redescendant vers ses enfants.*)

15 Une prière maintenant.

I-er DES FILS

Tout ce que tu voudras.

LE DANTE

Je me suis repris au mal, vous en avez la preuve.
20 Mais, brisks de fatigue comme vous l'êtes, un peu de
reconfort ne vous nuirait pas — au contraire — et
voici l'heure du repas du soir va justement sonner.
N'y pas figurer, serait desobliger la Duchesse — vous
comprenez — et il ne le faut pas — n'est-ce pas mes
25 enfants? — Puis, la vérité est encore autre... (*Il les
conduit peu à peu du côté de la porte donnant sur la
galerie.*) J'ai besoin de me recueillir, de me retrouver
en mon entier dans ce soir d'apothéose: la santé me
sera ainsi tout à fait rendue. Allez-y donc sans aucune
30 appréhension pour ce qui me regarde — je le veux,
enfin.

I-er DES FILS

Soit. A tantôt alors, père.

LA FILLE DU DANTE

35 Pourtant.

398

I-er DES FILS

(*a sa sœur*)

Non. Viens. (*lis sortent.*)

LE DANTE

(*remontant du côté de la colonnade. Face à la mer,
et de profil au public — comme pris d'extase*)

Oh! dans quelle gloire!

SCÈNE VI-ème

LE DANTE, L'OMBRE DE BEATRICE

10

BEATRICE

(*apparaissant à sa droite*)

Ce soleil et ce ciel, Dante, cette mer, ne te semblent
tels que par ignorance du milieu qui est mien, de cet
au-delà en lequel je vis, et dont la parole humaine
ne saurait rendre que le vague reflet.

15

LE DANTE

O! Beatrice! — Toi?

BEATRICE

Moi, toujours moi. Moi — cette Beatrice qui n'est
20 plus, et qui par cela même est plus qu'elle ne fut
jamais.

LE DANTE

Helas! ma bien-aimée — quel jeu te fais-tu pour
me leurrer de consolations vaines. (*Avec désespoir.*)
25 Tu n'es plus! Telle est la vérité, et je ne la sais que
trop, et depuis trop longtemps!

BEATRICE

Ai-je, cependant, mon bien-aimé vécu en toi alors
autant que je l'ai fait depuis? Tu es homme, et ton
amour aurait faibli... Il s'exaspère et grandit à pré-
sent, et tu me gardes éternellement jeune en toi.

30

399

LE DANTE

Non, je ne t'en aurais aimée que plus, Beatrice, et tes traits ne se seraient jamais fletris pour moi.

BEATRICE

5 Tu te trompes, mon bien-aimé. Ni moi, ni aucune creature mortelle n'eussions été pour Dante que ce qu'a été sa femme — une ou plusieurs autres Gemma Donati — et rien de plus — rien! — moins peut-être.

LE DANTE

10 Non, ma bien-aimée, tu n'aurais pas été, toi, une Gemma Donati.

BEATRICE

En ce cas j'aurais été une femme comme le sont toutes, un corps d'os et de chair, de nerfs, de desirs — et qui sait? Dieu tout puissant! Je n'ose y penser — mais ne proteste pas — les anges eux-mêmes peuvent dechoir...

15 À mettre cependant que cela ne fut pas arrivé, et je le crois, je n'en serais pas moins restée femme...
20 La pluie, la froidure, un soleil trop brûlant, un ciel trop bleu ou noyé de gris se seraient en moi réfléchis comme en un miroir, auraient embrouillé mon âme — m'eussent faite capricieuse ou délurée, acariâtre ou maussade et — aurais-tu en ce cas, continue d'aimer
25 ta Beatrice, une Beatrice innombrable, celle qui emplît le monde?

LE DANTE

Oui. Oui. Je te le jure.

BEATRICE

30 Ne me le jure pas. Tu as fait le même serment à Gemma Donati, à tant d'autres encore, et je ne m'en suis pas peinée. Je savais que tu ne le tiendras pas ce serment, et c'est pour que tu ne sois qu'à moi, et dans l'éternité, que je me suis laissée mourir. Tu n'en
35 es point persuadé, je le sais, mais c'est la vérité, car,

ce ne sont que ceux qui ne croient plus en la vie qui s'en vont, que ceux qui n'attendent plus rien d'elle.

" "LE DANTE * " " .

^ Mais moi, Beatrice, moi? Quels sont les desirs que j'ai encore, le but que je poursuis ici-bas?

BEATRICE

Tu le sais, Le poème qui te paraissait fini/et qui te demande un dernier effort, le dernier souffle de vie qui te reste.

LE DANTE

(*meditatif*)

C'est vrai. Mes six tercets. Ces six ailes de lumière qui battront sur mon front et qui m'emporteront dans l'éternité.

BEATRICE

15 Et c'est la raison pour laquelle ce froid soleil et cette morne mer, ces cieux pâles te ravissent encore.

LE DANTE

20 Mais, toi, Beatrice, qui me parles ainsi, que vois-tu, toi, là ou, pour mes yeux, tout est ténèbres?...

BEATRICE

Un soleil qui est en tout, dont on ne voit pas les bornes — un soleil qui est nuit affreuse pour ceux qui ne voient pas et lumière éblouissante pour ceux qui voient. Un soleil qui est à la fois verbe et lumière, dont chaque onde est entendue en même temps que vue et qui contient en lui toute pensée et tout sentiment, tout extase et toute consolation. Voilà ce que je vois, mon bien-aimé, ce qui est en moi et ce qui, l'heure venue, sera en toi.
25

LE DANTE

(*comme à soi-même*)

Une lumière qui est ténèbres pour ceux qui ne voient pas... (II va vers la table, se parlant toujours comme-

à soi-meme.) Une lumiere dont chaque onde est en mame temps entendue que vue... Une lumiere qui contient en elle tout sentiment et toute pensee... (A Beatrice.) Beatrice! mais poursuis, je t'en supplie, dis-moi tout...

BEATRICE

Non pas, mon bien-aime — ta pensee te le revelera un jour — bientdt — demain ou plus tard — le temps existe-t-il?

ao LE DANTE
(*appelant*)

Beatrice! (*Regardant de cote et d'autre.*)
Mais je ne la vois plus, (*II s'assied devant la table et prend une plume —• ecrivant — puis à haute voix.*)

15 „Une lumiere qui"...

S C E N E V H ^ m e

DANTE, SES DEUX FILS

II-erne FILS

Pere.

20 I-er FILS
(*a son frere*)

Chut!

LE DANTE
(*plume à la main*)

25 „Une lumiere qui" ...

I-er FILS
(*à son frere*)

Retirons-nous. II ecrit ses tercets.

(RIDEAU)

ACTE III-erne

(*Au lever du rideau la scene s'entenebre graduellement. Le soleil est pres de sombrer dans la mer.*)

10 *Le Dante, assis devant la table, comme dans Vacte precedent, la plume a la main. Le portail continue a itre masque par le paravent. Sa porte est fermee. On voit, au-dessus, les arceaux et les colonnes soutenant la galerie. Jusqu'à la scene ou Lucifer parait, la lumiere va en baissant sur la scene et dans le theatre. À dater de la disparition de Lucifer la lumiere remonte. Elle suit, pour ainsi dire, faction tragique de la piice.)*

S C E N E I-hre

LE DANTE, ensuite BEPPO

LE DANTE

15 (*il laisse tomber son porte-plume qui lui glisse entre les doigts*)

J'ai vainement vouloir. Ces vers, les derniers de tant d'autres, me fuient. La pensee m'echappe avec le sentiment.

20 (*Beppo entre avec un candelabre, bougies allumees, dans chaque main.*)

LE DANTE

Ah! la lumiere!

BEPPO

5 Oui. Je vous l'apporte. Vous n'y voyiez plus clair,
je crois.

LE DANTE

En effet — et c'est justement elle qui me manquait.

BEPPO

La nuit vient vite en automne.

10

LE DANTE

Comme la mort, lorsqu'on est vieux.
*(Beppo s'occupe à rêver, deci, delà, des cousins
tombés à terre, à ranger des chaises. Le Dante, faisant
abstraction de sa présence, se replonge dans sa médi-
tation. Il note, de temps à autre, des mots sur le papier.)*

15

LE DANTE

(à haute voix)

C'est ça... Je crois avoir trouvé:

„O! lumiere qui par toi-meme est lumiere"...

20

Oui, et il est ce vers ce qu'il doit être, ce que je
voulais.

„O! lumiere qui par toi-meme est lumiere"...

BEPPO

25 Que le haut seigneur [ne] m'en veuille pas — mais je
connais aussi, pour si humble que je sois, quelques
verités...

LE DANTE

Tiens! tu es encore là — et ces verités?

404

BEPPO

Deux, par exemple, entre mille, et dont on doit
faire le plus grand cas.

LE DANTE

5 Dis-les toujours.

BEPPO

Les voici: l'... — Quand on a sommeil on doit dormir;
secundo: quand on est malade on doit se soigner.
Mais je m'attarde, et voici que la Duchesse vient.

10

LE DANTE

La Duchesse?

BEPPO

15 Sans doute, et encore accompagnée du très reve-
rend Abbe, des deux fils et de la très pieuse fille de
votre haute seigneurie. Ils tournent en ce moment
l'angle de la galerie. Done, je m'en vais.

(II sort.)

S C E N E II-eme

LE DANTE, LA DUCHESSE, LES FILS ET
LA FILLE DU DANTE, L'ABBE

20

LA DUCHESSE

Je ne saurais te dire, aime poète, combien j'ai été
heureuse d'apprendre que cette maudite fièvre t'a
quitté.

25

*(La Duchesse prend place sur une chaise à haut
dossier.)*

L'ABBE

30 Rien ne m'étonne venant de ce mal. Je l'ai eu, et
j'en sais quelque chose. Il est capricieux au possible,
et vient et part sans crier gare.

405

LE DANTE

Abbe, laissez-moi d'abord remercier la Duchesse pour l'interet qu'elle me temoigne, et pour les sentiments qu'elle a daigne m'exprimer, et ne parlons plus
5 de ma maladie.

(Groupement des fils du Dante qui, des la sortie de Beppo, se sont avances au premier plan.)

LA FILLE DU DANTE

(levant les yeux en haut)

10 Dieu a 6coute mes prieres. Graces lui en soient rendues !

LA DUCHESSE

Mais Dieu a fait plus pour toi, noble et cher poete
(aux fils du Dante et à VAbbe), et vous le sâvez tout
15 comme moi, vous, puisque vous l'avez appris des deux courriers qui sont arrives tout à l'heure et presque en meme temps, Tun de France, l'autre d'AUemagne.

I-er FILS

Oui. Et son altesse la Duchesse a voulu que ce soit
20 par ma bouche que cette grande nouvelle te soit donnee. Elle est magnifique: Monseigneur le Comte de Provence t'a lu, et il t'attend à sa cour les bras grands ouverts. Il te livre en toute propriete un des palais qu'il possede à Toulouse et couronne sa magnificence
25 en t'accordant une pension annuelle de trente mille livres tournois. Toulouse et Bordeaux, Nîmes et Avignon, Paris meme, cette ville embrumee et froide, mais dont les mouvements d'âme sont souvent vifs et impetueux, veulent t'avoir pour hote, et te feter comme un
30 roi.

II-eme FILS

L*Empereur d'AUemagne tient d'un autre cote à...

LE DANTE

Je mets aux pieds de la serenissime Duchesse mes
35 hommages tres humbles, et Dieu la recompensera pour

sa bonte. Quant à la nouvelle, mes enfants, elle est glorieuse pour moi et je vous remercie de me l'avoir
donnee, mais ne m'en pariez plus. Certes, le plus noble des peuples qui soient sur terre est celui des Français.
5 Mais sachez-le: Nulle nation au milieu de laquelle le destin m'ait porte cu je ne me sois senti etranger. Que chercherai-je, à mon **age**, hors de mon pays? Il fut un temps ou je raisonnais autrement, cu je ne faisais p\$\$s de difference entre un homme et un autre
10 homme, et quelle que fut la nationality de Tun ou de l'autre. Je me payais à cette epoque, de mots. Mais ce temps n'est plus. De grandes verites ont surgi en moi, et j'ai appris ainsi que seules les campagnes, les vallees et les montagnes de mon pays sont belles. Vous vous
15 le rappelez, mes enfants, j'ai longuement voyage... Et que d'amis n'ai-je pas semes un peu partout — de vrais amis, de nobles coeurs — mais, combien desolant il m'est de l'avouer, jamais je n'ai pu penetrer dans leurs sentiments, et jamais, eux, n'ont compris les
20 miens. Je veux moufir italien.

(La Duchesse se leve tout emue :t se pnsterne devant le Dante mettant genoux en terre. Les enfants du Dante Vimitent lui prenant qui une main, qui une autre. VAbbe dotourne la tite pour each tr sen emotion et se tamponnant les yeux de son mcuchoir.)

LA DUCHESSE

(larmes dans la voix)

6\ Dante!

LES DEUX FILS

30 Pere.

LE DANTE

(poursuivant sans declamation)

On me couvrirait d'or dans d'autres pays que je
n'en serais pas heureux. Quelle que soit la nation à
35 laquelle nous appartenions nous n'avons qu'une mere— celle qui a petri notre âme de la sienne et notre corps de son sang — et cette mere-lâ c'e&t notre patrie.

Tous

(comprimant leurs sanglots)

Oui,— oui.

LE DANTE

Mais, que vois-je!... Duchesse... *(II la releve.)* Et vous, mes enfants? *(Meme geste.)* Remerciez-leur de ma part, et faites en sorte de ne pas blesser leurs sentiments. J'en suis profondement touche. Ils sont beaux et nobles. Mais, ne vous ai-je pas ouvert mon coeur? Que pourrai-je dire de plus?

I-er FILS

Nous ne sortirons pas de ta volonte.

II-teie

Notre vie, tout, tout pour toi, mon pere...

LA DUCHESSE

Je me charge de la reponse à donner... Je dirai que...

L'ABBE

Sois tranquille. Des paroles dorees on en trouve parmi nous à bouche-que-veux-tu! C'est, d'ailleurs, la menue monnaie des grands de la terre, et je tâcherai de me mettre à leur niveau, si son altesse la Duchesse veut m'abandonner la declinatorium à rediger.

LA DUCHESSE

Je le veux bien. Mais, pour l'instant, accompagnez-moi, Abbe. Il nous faut en personne veiller à ce que les courriers soient traites à riote cour comme il convient.

{La Duchesse et l'Abbe vont pour Sortir.}

LE DANTE

Ne vous attardez pas, non plus, mes enfants. Accompagnez la Duchesse. La soiree s'annonce tres belle et pour tout vous dire, j'ecrivais des vers quand vous etes venus.

5

I-er FILS

Cest bien, pere. Nous te laissons aux Muses.

LA FILLE DU DANTE

Et plus tard...

10

LE DANTE

Cest cela — plus tard.

(Totes sortent. Le Dante reprend place devant la table.)

S C E N E III-eræ

LE DANTE, BEATRICE

15

LE DANTE

(Jetant apres quelques moments la plume)

20

Inutile. *(II se leve.)* Plus d'ailes autour de moi. Oh! et comme les cieux s'entenebrent!... Puis — quel est ce frisson qui me parcourt? Je ne sais ce que j'ai. Un voile semble s'epaissir sur mes yeux. Toutes ces nouvelles... la venue de mes enfants...

(II dit ce passage en son entier devant la colonnade de droite aupres de laquelle il s'est porte des qu'il a jeté la plume et s'est leve de table.)

25

BEATRICE

(apparaissant a sa droite)

Te troublent — et la fievre te reprend.

LE DANTE

C'est vrai. Elle me reprend. (*Ses dents sentrechoquent.*) J'ai froid.

5   (*La flamme des bougies vacille soufflée par le vent.
Les tentes qui sont dans les entrecolonnements s'agitent.
Les draperies de l'alcove qui, dans cet acte, masquent le
lit, s'entrouvrent et se refeiment.*)

LE DANTE

10   Un frisson est dans l'air et en moi... (*II grelotte,
et mettant ensuite une de ses mains au-dessus de ses
yeux, il regarde la mer.*) L'orage va bientôt eclater.
Entends-tu les sifflements du vent, Beatrice. Et quels
nuages de poix ne pousse-t-il pas devant lui... Brr!
45   J'aime mieux ne plus regarder ! (*II se tourne vers l'intérieur
de la chambre.*) Mais quelles tenebres dans ces
recoins !... (*Avec une explosion soudaine.*) J'ai peur !

BEATRICE

(*le rejoignant*)

Je suis aupres de toi, mon bien-aime.

20   LE DANTE

(*les yeux fous*)

Je sens que des ailes noires sont sur mes epaules.
Elies m'en enveloppent comme des crepes sinistres...
Dieu ! les ailes de gouffre !... Mais qu'arrive-t-il?

25   (*Les bougies, moins une, s'eteignent tout à coup.
Obscurite a peu pres complete sur la scene et dans le
theatre. On entend le mugissement des vagues et les hurle-
ments du vent.*)

LE DANTE

30   Et ces hurlements, quels sont-ils?

BEATRICE

Ils sont la voix de l'orage.

LE DANTE

Et ces tenebres? Montent-elles de l'Enfer? Y suis-je?

BEATRICE

Ta place n'est pas parmi les esprits du mal.

(*Lucifer surgit en costume de demon. Au meme instant
le paravent qui masque le portail s'illumine, vivement
edaire du côté de la galerie et disparaît, mange par les
flammes. La galerie et ses arceaux ne sont plus visibles
a leur tour, et l'Enfer, ses flammes et ses demons en
prennent la place.*)

LUCIFER

10   Tu ne dis pas la verite, femme. Son esprit audacieux
nous appartient de plein droit.

(*Il empoigne par un bras le Dante, et veut le forcer
a le suivre. Musique. Rugissements de l'Enfer. Flammes
in tenses. Resistance du Dante.*)

15

LE DANTE

Au secours, Beatrice.— L'Enfer.— II m'entraîne.

BEATRICE

(*otant le collier d'or orne de pierres precieuses et d'une
grande croix en brillants et se plagant devant Lucifer*)

20   Arriere, Satan. Sa place n'est point parmi les tiens.

(*Satan et l'Enfer s'effacent subitement. La lune sort
d'un nuage et se montre dans le haut des colonnes. La
scene se remplit d'une lumi&re bleuâtre.*)

LE DANTE

25   (*sorti comme d'un rive et se passant la main sur le
front*)

Que s'est-il passe? Est-ce d'un cauchemar horrible
que je sors, et suis-je maintenant dans un songe d'une
douceur inouïe tombé?

30

BEATRICE

Une deraiere epreuve qu'il t'a ete donne de subir,
et c'est tout, mon bien-aime. L'Enfer se devait bien
de se venger de toi, et il l'a fait. II n'a plus desormais
d'emprise sur toi. II a reculé devant la croix. Calme-toi.

SCfe.NE IV-eme

LES M&MES, LES MUSES, LE GENIE et
LE SENTIMENT DU DANTE

LA MUSE DE L-EPOPEE

5 O, repose-toi, Dante, calme-toi,
Ne cesse point d'etre un Dieu dans ton âme,
Garde en ton esprit intacte la foi...
C'est dans sa lumiere, et c'est dans sa flamme
Que viennent mourir le doute ou l'emoi....
10 Rompant de l'Enfer l'effroyable trame
Apaise ton coeur, chasse tout effroi,
6 ! repose-toi, Dante, calme-toi.

CHCEUR DES MUSES

15 Garde en ton esprit intacte la foi...
C'est dans sa lumiere et c'est dans sa flamme
Que viennent mourir le doute ou l'emoi...

LE GENIE et LE SENTIMENT DU DANTE

20 Rompant de l'Enfer l'effroyable trame
Apaise ton coeur, chasse tout effroi...
O, repose-toi, Dante, calme-toi.

LE DANTE

Suaves sont les voix que j'entends chanter en moi.

BEATRICE

Ne sont-elles pas les voix de la lumiere?

25 LE DANTE
(comme perdu dans Vextase)

De la lumiere? *(Il se dirige lentement vers la table
et s'y rassied en reprenant la plume. Un ange lumineux,
sa Pensee, se penche sur lui et semble lui pariez dans
30 l'oreille.)*

LE DANTE

C'est done.. la lumiere?

*(Vange continue à lui parler à voix basse lui disant
des mots qu'on nentend pas.)*

5 . Oui.. *(Ecrivant.)* .
„O ! lumiere qui par toi-meme est lumiere,
Pure âme de tout, par toi-meme eternelle,
Cause permanente, et non cause premiere".
(À l'ange.)

10 Mais ne me retire pas ton verbe, et continue à m'en
faire l'echo. Ce tercet — le tien—est au-dessus des
autres. Tu es lumiere, et t'es reflete en moi.

*(L'ange se penche de nouveau sur le Dante et semble
lui chuchoter.)*

15 LE DANTE
(ecrivant)

Parfait... Oui.
(L'ange poursuivant le jeu susindique.)

20 LE DANTE
(ecrivant)

Evidemment. *(À Tange.)* Seulement ne cesse pas de
me guider... *(Se relevant à denii.)*

25 Cinq — cinq tercets l Reste le sixieme... *(Meme jeu
de la part de l'ange à la seule difference quil lui impose
les mains sur les epaules ei le fait rasseoir.)*

LE DANTE
(ecoutant ce que lui dit l'ange)

30 Mais sans doute... *(Ecrivant.)* Oui... *(Ecrivant.)*
Oui—oui... *(jetaht la plume)* et — complet est le
poeme ! *(Se passant la main sur le front.)* Oh !... Mais
qu'est cela? *(Releve a demi et se retenant des deux mains
à la table pour ne pas tomber.)*
Beatrice! Oft est-tu? Viens à mon aide...

BEATRICE
(le soutenant)
 Me voici. Que se passe-t-il? Qu'as-tu?

LE DANTE
(il fait quelques pas chancelants soutenu par Beatrice)
 Presque rien... Un vertige... pourtant... puis
 puis — comme une faiblesse. Complet est le poeme!
 Beatrice!

BEATRICE
 Mon bien-aimé!

LE DANTE
(les yeux égarés)
 Fais-moi asseoir.

BEATRICE
 Viens. *(Elle veut le conduire du côté de la colonnade.)*

LE DANTE
 Non — point là... l'obscurité y est trop grande...
 Là — là! *(Il montre l'alcove.)* Il est vrai que je ne sais
 plus où est la lumière — car... je n'y vois plus... Et,
 cependant, un sentiment d'éblouissement me vient de
 ce côté... C'est là qu'elle doit être...

BEATRICE
 Oui, mon bien-aimé et nous y arrivons. Mais fais
 appel à toutes tes forces. Une marche à gravir. *(Le
 Dante s'y enlève soutenu par Beatrice.)* Il nous en reste,
 néanmoins, deux autres...

LE DANTE
 Deux?... Oh ! combien difficile le chemin qui conduit
 à la haute cime!

BEATRICE
 Un seul effort encore, et...

LE DANTE
(montant les deux autres marches)
 Il est fait.
(Beatrice ouvre les draperies de l'alcove.)

LE DANTE
*(retenant une des draperies d'une main, y pénètre
 avec elle)*
 Que de lumière!
*(Il chancelle tout à coup, lui-même se fait égarer le pied
 de la draperie.)*

LA VOIX DU DANTE
(et puis le bruit de la chute de son corps)
 Oh!

SCÈNE FINALE
*(Les bougies en cire des deux porte-cierges se sont allu-
 mées d'elles-mêmes dès que les draperies se sont refer-
 mées sur le Dante.)*

LA MUSE DE L'EPOPEE et LES AUTRES HUIT
 MUSES
(Musique.)

LA MUSE DE L'EPOPEE
 Nuls pleurs, et nulle plainte,
 Gloire à cette heure sainte
 De triomphe suprême...
 Complet est le poème,
 Et la couronne ceinte!

CHŒUR DES MUSES
 Nuls pleurs, et nulle plainte...
 Complet est le poème,
 Et la couronne ceinte.

10

15

20

25

30

T R A D U C E R I

R O M E O   Ş I   J U L I E T A

TRAGEDIE ÎN CINCI ACTE ŞI ÎN VERSURI
(DUPĂ SHAKESPEARE)

P E R S O A N E L E

- PRINCIPELE VERONII
PARIDE, tînăr gentilom, văr al principelui-domnitor
MONTECHIO 1
5 CAPOLETI I -P* - două familii inamice
ROMEO, fiu al lui Montechio
MERCUȚIO, văr al principelui-domnitor și amic al lui
Romeo
10 TIBALDO, rudă a lui Capoleti
FRATELE LAURENȚIU, călugăr
SAMSON 1
GRIGORE I s...^...i Capoleti
ABRAHAM, servitor al lui Montechio
UN SERVITOR
15 UN FARMACIST
DONA MONTECHIO
DONA CAPOLETI
JULIETA, fiică a lui Capoleti și amantă a lui Romeo
DOICA JULIETEI
20 Orășeni ai Veronei, muzicanți, măști, scutieri etc.
(Scena se petrece în cele dintîi patru acte la Verona, iar
în al 5-lea la Mantova.)

ACTUL I

[TABLOUL I]

SCENA I

SAMSON, GRIGORE

SAMSON

Pe legea mea, Grigore, m-am săturat, îmi pare,
De-a curățî întruna la vase.

GRIGORE

De mirare!

SAMSON

Și-nfuriat, adesea mă sîiht așa; încît
Aș rupe...; însă ștreahgu...

GRIGORE

Ți-ar strînge bietul gît...
Ferește-te, Samsioane, de ștreang... în astă lume,
Cu ștreangu și-nchisoarea e groaznic să faci glume *

SAMSON

Așa! Adesea însă, turbat, pentru nimic,
Izbesc pe nemerite în mare și în mic!

GRIGORE

5 Ia lasă! Ca palavre, acestea sunt prea bune,
Dar ține-le pe seamă și nu mi le mai spune!

SAMSON

Cînd văd pe vrun Montechio... Ei! zău...

GRIGORE

10 Cît despre ei,
Și eu turbez. Cu toții, îmi par niște mișei!

SAMSON

Mișei îmi par și mie!

GRIGORE

15 Și mie!... — De ce însă?...

SAMSON

De ce?... — Dar ura care, de-atîta timp, e strînsă
în inimile-acelor pe care îi servim,
Răspunde la-ntrebarea „De ce”.

GRIGORE

20 Să lămurim.

SAMSON

Tu însă știi, Grigore, că este-o veche ceartă
Pe care niciodată un Capolet n-o iartă...
25 Montechio urăște pe Capolet, — și el
Ce e stăpînul nostru-l urăște tot astfel.

GRIGORE

Samsioane, ai dreptate.

SAMSON

O cred. întemeiată
E dar și ura noastră de cite ori s-arată
Vreunul din Montechii.

GRIGORE

5 Stăpînii ce servim,
încăi, n-au dreptu-a zice că noi îi pungășim...
Părtași cu a lor ură ne facem totdeodată!

SAMSON

10 *(zărind pe Abraham și Baltazar)*
Atuncea trage spada că doi vrăjmași s-arată!
(Samson și Baltazar trag spadele.)

S C E N A II

ABRAHA M, BALTAZAR și ACEIA ȘI

GRIGORE

15 *(căt-re Samson)*
Am tras afară spada: Sunt însă două slugi!

SAMSON

Tu cauți să dai dosul îmi pare?...

GRIGORE

20 Vrei să fugi?...

SAMSON

Eu? Nu.

GRIGORE

25 Ba da.

SAMSON

Din contra. Voiesc ca să se lege
De noi, mai întii, dînșii, spre-a nu ieși din lege!

GRIGORE
 Atuncea, cînd în față mă voi afla cu ei
 îi voi privi de-a-ndoase.

SAMSON
 Și eu...

GRIGORE
 Și tu?...

SAMSON
 Ei! Ei!

Eu unu-ntr-a lor cale, cu degetul în gură
 Voi sta astfel.
(Asupra acestor cuvinte, Samson face și gestul.)

GRIGORE
 Prea bine; și-n loc de-njurătură
 Mă vpi strîmba la dînșii. Dar iată-i pe-amîndoi...

ABRAHAM
(către Samson)
 Cu degetul în gură stai oare pentru noi?

SAMSON
(către Grigore încet)
 De-oi zice: „Da”, Samsioane, ieșim din lege oare?

GRIGORE
(încet)
 Da.

SAMSON
(către Abraham)
 Domnule, stau astfel, deoarece...

ABRAHAM
(cu ironie)
 Te doare

Cumva?

SAMSON
 Ba nu. Stau astfel, fiindcă voi să stau.

ABRAHAM
 Ei! Dar...

5 SAMSON
 Dar socoteala la nimini n-am să dau!

GRIGORE
(către Abraham)
 Voiești cumva printr-asta să vii să ne cați ceartă?...
 10 De merge astfel treaba, atuncea... știi...

ABRAHAM
 Mă iartă...,
 Eu? Nu.

SAMSON
 15 De voiești însă, noi suntem gata, zău!
 Ș-apoi, stăpînul nostru e nobil ca ș-al tău!...

ABRAHAM
 O fi desigur nobil, dar fără ca să fie
 De nobil cît al nostru.

20 SAMSON
 O fi.

GRIGORE
(încet către Samson, după ce a zărit mai întîi pe Benvolio)
 25 Ce neghiobie!
 Nu vezi că e Benvolio colo, și zici: „O fi!”...
 Mai bun spune-i că este ș-oprește-l a birfi...

SAMSON
(către Abraham)
 30 Eu nu voiam a zice: „O fi”, ci zic că este
 Cu mult mai bun și nobil.

ABRAHAM

Mai nobil? Dar aceste
Cuvinte sunt insulte! Retrage-le, sau minți!

SAMSON

Atuncea, trage spada de vrei să mă dezminți!

(Ei trag spadele. Samson către Grigore încet.)

SAMSON

Grigore, adu-ți aminte de lovitura care
Ți-o arătai deunăzi și dă fără cruțare!

(Ei se bat.)

SCENA III

BENVOLIO și ACEIAȘI, la urmă TIBALDO

BENVOLIO

Opriti-vă!... Ce faceți, sărmani nenorociți?...

SAMSON

Voiam...

BENVOLIO

Voiati aceea ce înșivă nu știți!

BALTAZAR

Ne-a insultat!

BENVOLIO

Ei bine?...

TIBALDO

(către Benvolio)

Ce? Spada e povață?
Benvolio, te-ntoarce și vezi-ți moartea-n față!

BENVOLIO

Tibald! Trăsesem spada să cat să-i despărțesc.
Eu nu voiesc războiul, ci pacea o voiesc!

TIBALDO

5 A! Tu, cu spada-n mână, vorbești de-npăciuire
Dar eu prefer războiul când pacea e-njosire!
La luptă!... Urăsc pacea precum urăsc pe toți
Montechii! Ce stai încă?... Te apără de poți!

(Se pune în apărare.)

10

ABRAHAM și BALTAZAR

Să piară Capoleții!

SAMSON și GRIGORE

Montechii, toți, să piară!

SCENA IV

15

*CAPOLETI, în halat; DONA CAPOLETI, la urmă
MONTECHIO, la urmă PRINCIPELE, suita sa și
ACEIAȘI*

CAPOLETI

(către Dona Capoleti)

20

Și ce-nsemnează-aceasta, ce zgomot este iară?
Dă-mi sabia cea veche mai iute-ncoa.

DONA CAPOLETI

Glumești

25

Să-ți dau mai bine cîrja să poți să sprijinești
Bătrina-ți bătrînețe!

MONTECHIO

(cu furie)

Pe ei!

BENVOLIO
Stați!

MONTECHIO
(făcnd să șuiere spada sa în aer)
5 Răzbunare!

CAPOLETI
Dă-mi sabia, femeie! In mâini cu o frigare
Nu vezi că mă desfide Montechio?

MONTECHIO
10 Ce fel?...
Voi stați încă la gânduri? Năvală!
(Către Capoleti.)
A! Mișel
Bătrîn! A! Capoleti, erai dar tu?... Așteaptă...

15 CAPOLETI
Erai dar tu, Montechio? O! Răzbunare dreaptă!
(Vrea să se azvîrle asupra lui Montechio.)

PRINCIPELE
20 Supuși rebeli! Ai păcii dușmani neîmpăcați
Oprîți-vă îndată și armele-aruncați,
Aceste arme sfinte, atît de profanate
în luptele civile de frate contra frate!
Ce?... Oare n-auzirăți?... Jos armele am zis!
(Toți aruncă armele.)
25 Acum, — luați aminte la cele ce-am decis:
Deja pînă acuma, discordii intestine
De trei ori se iviră, Montechio, prin tine,
Și Capolet, prin tine! Deja, de trei ori, voi,
Pe baza unei vorbe, v-ați proclamat război;
30 De-a rîndul, de atuncea, Verona-nsingerată,
Văzu chiar bătrînețea-n două-ncovoiată
Că lepădîndu-și haina și-ntinerind pe loc
îmbracă iar pieptarul de fier călit în foc!

Eu v-am iertat atuncea! Ei! Dar!... Pe cele sfinte!
Răspunzători cu viața vă fac de-azi înainte!
Retrageți-vă-ndată cu toții. La palat
Te așteptăm, Montechio, spre-a ști ce-am statuat
Asupra întîmplării. Tu, Capolet, îndată,
Urmează-ne.

(Principele, Capoleti și suita prințiară ies.)

MONTECHIO
(către Benvolio) .
10 Nepoate! Dar cum așa, deodată
Se reaprinse cearta cea veche? O credeam
De mult că este stinsă... Ia spune-mi...

BENVOLIO
Eu treceam
15 Pe-aici, și servitorii lui Capolet, ș-ai voștrii
Erau deja în luptă încăierăți...

MONTECHIO
Ai noștri
Să fie oare cauza? Ce zici?...

20 BENVOLIO
Să zic, ce pot?
Nu știu; — Tibald la urmă veni, și iată tot.

MONTECHIO
25 Dar Romeo?... Ce face?... Văzutu-l-ai?... Departe
C-a fost, îmi pare bine, de n-a luat vreo parte!

BENVOLIO
Pe cînd erau pe ceruri ai dimineții nori,
Degrab' ieșii de-acasă în revărsat de zori,
Și soarele, — al lumii neprețuit tezaur,
30 Bătuse-abia atuncea la porțile-i de aur!
Afară din cetate cu-ncetul am ieșit
Și-n voia întîmplării mult timp am rătăcit,
Cînd, ochii ridicîndu-i, zării un loc sălbatic,
Și fiul dumitale tăcut și singuratic
35 Ședea retras acolo... Atunci... — L-am evitat...
Părea-ntr-o meditare adîncă cufundat.

MONTECHIO

O cred. Adesea oare ieșind în acea oră !
 Când roua dimineții se varsă de-auroră, l
 Cu plînsul unei zile ce-ncepe, — fiul meu i
 Se duce ca să plîngă și el, pe cît știu eu! :
 Cu vîntul ce suspină, suspină! Și îndată ?
 Ce soarele, trăgîndu-și cortinele, s-arată I
 în toată-a lui splendoare pe patul său de nori, 5
 Acasă se re-ntoarce, cu ochii arzători ;
 De lacrimi, adesea neșterse bine încă, i
 Și singur se închide în taina sa adîncă... :
 Prevăd că suferința ce-l sapă este rea, ;
 De n-om găsi un balsam să punem peste ea!

BENVOLIO

Dar, unchiule, aflat-ai sorgintea ei? Răspunde...
 C-atuncea, e mai lesne, oricum... • f 10

MONTECHIO

S-o pot pătrunde
 M-am încercat zadarnic.

BENVOLIO

încăi, te-ai încercat ;
 Să-l faci ca să vorbească cumva? ^ 15

MONTECHIO

Am căutat |
 Să pui în joc, Benvolio, iubirea părintească, |
 Și viața mea! Zadarnic! El n-a vrut să vorbească, †
 Și mut, în a sa taină, închis rămase-astfel 20
 Ca mugurul de roză ce-nchide roua-n el!

BENVOLIO

(zărind pe Romeo)

Dar iată-! Este dînsul! Voi face o-ncercare
 Și eu!

MONTECHIO

Atunci, nepoate, mă duc, căci mi se pare j
 Că Prințul mă așteaptă deja. Și-n adevăr |
 întîrziai! încearcă! Descoase-1... !
 (Iese.) _ _ lj

SCENA V

BENVOLIO, ROMEO

BENVOLIO

Scumpe văr!

(il ia de mînă.)

Așa de dimineață!... Ce vînt p-aici te bate?

ROMEO

De dimineață?... oare, ce ore sunt?

BENVOLIO

Sunate
 în țanc, sunt tocmai nouă.

ROMEO

Sunt nouă! Cît de-ncet

Se duc orele vieții!

(Mai mult aparte.)

Misterios secret

Ce faci pe cele triste cu mult mai lungi să pară,
 Pe cele fericite scurtîndu-ni-le iară!

(Către Benvolio.)

20 Dar tatăl meu, p-aicea, era de nu mă-nșel,
 Mai adineauri încă?

BENVOLIO

întocmai. Era el.

25 Te rog răspunde-mi însă, ce dor, e-acela care,
 îți prelungește timpul ce-atît de scurt îmi pare?

ROMEO

O !... Cît de iute-ar trece și pentru mine, — ea
 De s-ar pleca asupra-mi amorul să mi-1 dea!

BENVOLIO
 Și va să zică, vorba de-amor era-n substanță,
 De te-nțeleg, Romeo?

5 ROMEO
 De-amor fără speranță!

BENVOLIO
 Ce crud este amorul atunci cînd te gîndești
 La spinii ce subt roza-i perfidă întilnești!

10 ROMEO
(cu precipitare)
 La cine prînzim astăzi, Benvolio, — ș-aice
 Din ce născu tumultul? — Sau, — lasă, — că pot zice
 A fi ghicit întocmai ce lucruri s-au ivit:
 Sunt ure și iar ure în luptă negreșit!
 15 Dar lupta care-n pieptu-mi o dă fără-ncetare
 Amorul, — e desigur mai crudă și mai tare!
(Mai mult către spectatori.)
 O! Dulce-amor, de ură înveninat etern,
 Și-n care se concentra un Cer și un Infern!
 20 Simțire ne-nțeasă ce din nimic, — o lume
 Creezi; — Infern în care arunci să se consume
 Materia; — Cer sacru ce sufletul ridici;
 O! haos de iluzii în care te complici;
 Problemă pentr-o lume și însăși pentru tine;
 25 Ah! Orice-ai fi... Acesta îmi pari, și ești în mine
 Astfel precum eu astăzi te simt și ești: — Pe rînd
 Dînd suflet și luîndu-l, — robînd și înălțînd,
 Aci arzînd ca focul, ș-aci-nghețînd ca gheața.
 Aci luminînd falnic, ș-aci-ntunecînd viața...
 30 *(Către Benvolio.)*
 Benvolio, vād bine că-ți dau de rîs.

BENVOLIO
 Nu; Eu
 în loc să rîd, Romeo, te plîng, amicul meu!

ROMEO
 Mă plîngi?... De ce?

BENVOLIO
 De focul în care arzi...

5 ROMEO
 Dar, lasă,
 Și nu-mi spori durerea ce Vezi că mă apasă!
(Plimbîndu-se cu pași repezi.)
 Amor, simțire plină de-nțealepciune și
 10 De nebunie! — Intri în piept spre-a nu ieși
 Decît la urma urmei cu sufletul! — Otravă
 Perfidă și subtilă, amară și suavă,
 Fluid ce ca un trăsnet, în calea ta, rezezi
 Orice; — Balsam ce morții poți chiar să re-nviezi!..
 15 *(Către Benvolio.)*
 Mă duc însă... Adio...

BENVOLIO
 Te însoțesc. Așteaptă
 O clipă. Să pleci astfel!... Ofensa e nedreaptă,
 20 Și Romeo printr-asta m-ar ofensa!

ROMEO
 O! O!
 îmi pare că acuma vorbești de Romeo
 Cînd nu se află-aicea, din el, decît o parte,
 25 Și cea materială. De-aici, e dar departe
 Romeo!

BENVOLIO
 De minune. Să știu însă aș vrea
 Și eu...

ROMEO
Ce?
BENVOLIO
Cum o cheamă?
ROMEO
Pe cine?
BENVOLIO
Pe ea!
ROMEO
Vrei oare suferința să mi-o-ndoiești? E mare
Destul.
BENVOLIO
Eu voi din contra să-i cat o vindecare...
Și numele acela de-ai vrea ca să mi-l spui...
ROMEO
A-mi cere, îți dau voie orice, si mă supui,
Dar nu-mi pretinde-aceasta c-ar fi într-a mea rană
Să răsucești pumnalul c-o mână neumană...
Ar fi... Preascumpe vere, în fine, știi! Iubesc,
Un înger, o femeie...
BENVOLIO
Nimica mai firesc!...
ROMEO
Și ea, este frumoasă, așa cum nu se poate
Să fie-n lume alta.
BENVOLIO
Atuncea, bețe-n roate
Vrun altul se încearcă a-ți pune negreșit?... _

ROMEO
Tu ești și de-astă dată, Benvolio, amăgit...
Ori patimele-n pieptu-i s-au prefăcut în moaște^
Ori nu-nțelege-amorul fiindcă nu-l cunoaște;
5 în jos plecîndu-și ochii la orice ochi profani,
Ea nu e dintre-acele ființe, ce pe bani, .
Virtutea lor cerească și-o calcă în picioare...
BENVOLIO
Jurat-a feciorelnic să viețuiască oare
io Atunci, o viață-ntreagă?
ROMEO
Nu știu. Dar a jurat
Din viața mea să-și facă un joc neîndurat!
BENVOLIO
15 La rîndul tău, îmi pare c-ar fi cu mult mai bine
Din cugetări, cu totul s-o ștergi.
ROMEO
Așa? Pe mine
20 învață-mă atuncea, să pot a și-nceta,
De viu trăind în lume a nu mai cugeta!
BENVOLIO
Să uiți, e-atît de lesne! Apoi, mai sunt și alte
Femei, cu chip de îngeri, cu frumuseți înalte...
Preumblă împrejuru-ți privirea, de voiești,
25 Și vei vedea, Romeo, de mori sau de trăiești l
ROMEO
De-ar fi să-ncerc aceasta, desigur că, îndată,
Pe ea aș prodama-o regină adorată!...
BENVOLIO
30 încearcă. încercarea nu strică...
ROMEO
Hei! Și cum?...

BENVOLIO

Atuncea, dragă vere, ascultă-mă acum...
La Capolet, diseară, se dă o sărbătoare...
Acolo, au să vie o sumă de fecioare,
5 Și fără de-ndoială că va veni și ea;
De-ntrece pe vreuna din ele, vei vedea!

ROMEO

Tu uiți, precum văd, ura...

BENVOLIO

10 Nu uit nimic, mă iartă.

ROMEO

Ce pune pe Montechio, cu Capolet în ceartă...

BENVOLIO

15 Vom fi mascați, și-n cercul mulțimii de femei,
Vei judeca-ntre toate, de frumusețea ei!

ROMEO

E însă-o nebunie! în lume, nu se poate
Să fie mai frumoasă nici una...

BENVOLIO

20 Se pot toate!

ROMEO

Eu nu voi merge.

BENVOLIO

Vino, te rog; — nu vei greși...
25 *(Uitându-se spre piață.)*
Merçuțio, cred însă că vine-ncoace...

(După ce s-a uitat.)

Și
în adevăr, chiar dînsul era!

SCENA vi

MERCUȚIO și ACEIAȘI

BENVOLIO

îmi pare bine
5 Că vii la timp. Ajută-mi ca să-l conving în fine
De-a-1 hotărî să meargă cu noi, nemijlocit,
La Capolet diseară.

MERCUȚIO

Diseară? Negreșit
10 Că trebuie să meargă! Vom fi mascați?

BENVOLIO

Firește.

MERCUȚIO

Atuncea, de a merge, ce lucru îl oprește?...
15 Eu unul, o plăcere îmi fac, cînd mă gîndesc
La suma de frumoase ce am să întîlnesc
Acolo.

BENVOLIO

(către Romeo)

20 Deci, — Romeo.,.

ROMEO

Voi merge.

BENVOLIO

De minune

25 Și vei juca?.

MERCUȚIO

ROMEO

La toate, e greu a mă supune I,
Nu voi juca!

MERCUȚIO
Sentința, te rog să ți-o revoci:
în adevăr, Romeo, va trebui să joci
Ca ceilalți!...

5 ROMEO
Nu; v-am spus-o. Jucați în bună pace!
Aveți piciorul sprinten. Eu însă, nu pot face
Ca voi. Tirăsc piciorul și port în pieptul meu
Un suflet care este ca plumbu chiar de greu!

10 MERCUȚIO
Amorul are aripi, și tu iubești îmi pare.

ROMEO
Amorul are aripi! Rănit însă, prea tare,
Am fost de-a lui săgeată, să pot ca să mai zbor
15 Cu aripile sale în cerul plin de-amor!

MERCUȚIO
Rănit? Și cum aceasta?

BENVOLIO
Da. Cum?

20 ROMEO
Fără de veste
M-a turburat azi-noapte un vis...

MERCUȚIO
Dar tu-n aceste
25 Iluzii ale minții, crezi oare? Am visat
Și eu ceva azi-noapte!

ROMEO
Și tu?... Și ce-ai aflat
în visul tău?

30 MERCUȚIO
Că toate ce-n vise ni s-arată
Nu au nici o valoare...

ROMEO
Adesea...

MERCUȚIO
(*intrerupînd*)
5 Niciodată!

ROMEO
Și va să zică oare tu crezi?...

MERCUȚIO
Că te-a robit
10 Regina Mab...

ROMEO
De care, deloc n-am auzit!

MERCUȚIO
Regina Mab, Romeo, e-a viselor regină...
15 Ea umblă-ntr-o petală de mac, cînd predomină
Asupra lumii, somnul. Ș-atuncea, mici și mari
O văd sosind, purtată în loc de armăsari
De două mici atome, ce spumegă, în frîne
20 De fire de păiajen lucrate-n vis, de zîne!
Pe capră, le conduce în loc de vizitiu,
Un licurici de noapte cu portul auriu!
Iar hamurile care înhamă armăsarii,
în stele și în lună și-avură argintarii,
Că ele sunt formate din raze de azur
25 Și luna-și încrustează sideful împrejur!
Purtată astfel, dînsa, prin minți, călătorește...
De-amor visează-ndată acela ce iubește!
Curteanul, de favoare; de bani, luați pe cod
Visează avocatul clientului nerod!
30 De sărutări, femeia, și-n fine, procurorii,
Că au să bage-o lume în groazele-nchisorii;
Pe cînd, acel ce este ministru, crede-n somn,
Că țara îl salută, strigîndu-i hura, domn!
Episcopul visează Mitropolia...

ROMEO

Iată
Că bați în formă cîmpii, Mercuțio! înceată,
Te rog, cu de-alde astea!

MERCUȚIO

Bat cîmpii, tocmai, cum
Și visele bat cîmpii!

BENVOLIO

Așa e. Dar acum
10 S-a-ntîrziat. Să mergem!

MERCUȚIO

Sunt gata.
(Către Romeo.)

Vii?

15

ROMEO

Știți bine
Că v-am promis a merge și vorba mi-o voi ține!

BENVOLIO

Atunci, — întâi pe-acasă să ne oprim, — fiind
20 Că trebuie să punem ș-o mască
(către Romeo)

Și, mă prind,
Iubirea ta că are să fie detronată
Diseară, de-o iubire cu mult mai înfocată...
25 Fii sigur, scumpe vere, că nu mă amăgesc...
Vorbesc în cunoștință de lucru.

ROMEO

Mă-ndoiesc l

TABLOUL AL II-LEA

(Teatrul reprezintă o anticameră printre arcadele căreia
se zărește o sală de bal în palatul lui Capoleți.)

[SCENA VII]

5 CAPOLETI, PA RIDE și DONA CAPOLETI, CA-
VALERI și DOAMNE

CAPOLETI

De-acuma, și se umple salonul de sărbare!
Re-ntinerit cu totul mă aflu!

10

(Către oaspeți.)

Salutare,
Fermecătoare zîne și tineri cavaleri!...
Vorbiți, danțați, petreceți, e rîndul vostru! Ieri
A fost al meu. Dar astăzi ce-a fost odinioară
15 S-a dus! A fost odată un timp, îl știți că zboară,
Un timp în care masca de-asemeni am purtat
Ca voi, și frumuseții, ca voi m-am închinat...
He! He!...

DONA CAPOLETI

20

(ironic și tot într-o vreme cu regret)

, Dar timpul-acela s-a dus!

- ^

CAPOLETI

25 Cu necredințe
Cu tot! Asigurată de orice ușurințe
încai, ești âzi din parte-mi.

DONA CAPOLETI
(ironic)
 Asigurat și tu
 Ești, dragă, de asemeni!
(Schimbînd vorba.)
 Dar ce se dezbătu
 La Prințul, cu-ntîmplarea din stradă?...

CAPOLETI
 Ca povață
 Ne-a zis să nu re-ncepem, că minte ne învață
 Pe amîndoi la urmă...

DONA CAPOLETI
 Și foarte bine-a zis;
 Purtarea voastră este un lucru nepermis...
 Voi sunteți deopotrivă doi oameni de onoare!
 E timp să vă dați mîna!...
(Către Paride.)
 Paride, ce zici oare?

PARIDE
 De! Știu și eu! Dreptate se pare c-aveți...
(Către Capoleti.)
 Dar
 V-am pus o întrebare... la ea să venim iar.

CAPOLETI
 Și ce voiești, Paride, ca să-ți răspund? Adese
 Ți-am spus-o, cred. în lume, întîia dată, iese
 Copila mea, acuma d-abia! Și, ce e drept,
 Ca s-o mărit, nu-mi pare la timp; nici înțelept
 Nu-mi pare! Să mai treacă... Nu zic... Atuncea: Fie!
 Ne vom gîndi s-o facem, iubitele, soție!

DONA CAPOLETI
 Vorbești cu-nțelepciune, unchiașule!

CAPOLETI
 Vorbesc
 Cum cred că e mai bine. Atîta!...

PARIDE
 5 Socotesc
 Dreptate că n-ai tocma...

CAPOLETI
 De ce...

PARIDE
 10 Fiindcă sume
 De mult mai june fete sunt astăzi deja mume!

CAPOLETI
 15 Da; însă veștejite ca florile de vînt,
 Prematur dîndu-și rodul, s-apleacă spre mormînt,
 Prematur. Julieta, fu dat ca să-mi rămînă
 Ca ultimă speranță și ea-ntr-o zi, stăpînă
 Pe bunurile mele va rămînea deplin...
 Silește-te, Paride, să-i placi, și mă înclin
 Atunci. A sa voință e unica mea lege,
 20 Ș, liberă-am lăsat-o bărbatul a-și alege!

(Către Dona Capoleti.)
 De altă parte, doamnă, te-avem pe dumneata:
 Să-i afli cugetarea te rog a căuta;
 Mai mult decît în mine, ea poate și se-ncrede,
 25 Ș-o mumă vede lucruri pe care nu le vede
 Un tată. Aidem! Brațul, Paride! Să-ncercăm,
 Voioși, la sărbătoare și noi să asistăm!
 Chiar eu, ce sunt o frunză bătută-n vînt de toamnă
 Mă simt ușor și sprinten.

30 *(Către Dona Capoleti.)*
 Da, da; vorbește-i, doamnă!

S C E N A VIII

DONA CAPOLETI, la urmă DOICA și JULIETA

DONA CAPOLETI

(trecînd spre ușa din dreapta)

5 Dar unde este, Doică, copila mea? Voiesc
Să vie-ndată-aicea că am ca să-i vorbesc!

DOICA

(intrînd)

De nu mă~nșel, îmi pare că m-ați strigat?

10

DONA CAPOLETI

Să vie,

Zi, Doică, Julietei...

DOICA

Și unde, zău, să fie

15 Drăguța?

(Coborînd spre ușa din dreapta.)

Mititico! De ce te-ascunzi?

JULIETA

(dinăuntru)

20

Ce vrei?

DOICA

Te cheamă-aicea, doamna, și...

JULIETA

(dinăuntru)

25

Mama?

DOICA

Dumneaei!

JULIETA

(intrînd)

Sosesc! Ce voiești, mamă?

DONA CAPOLETI

Voiam...

(Către Doică.)

Dar, Doică, du-te.

Că noi avem de vorbă vreo cîteva minute...

Sau, nu; rămîi; ia spune-mi, vreodată te-ai gîndit

io Că Julieta noastră acuma s-a mărit?...

DOICA

Ea, mare! Dimpotrivă! E mititică! N-are
Nicum să fie încă, din mititică, mare!...

DONA CAPOLETI

15 Dar, Doică, uiți firește, că paisprezece ani,
Sunt paisprezece, tocmai ca paisprezece bani!...

DOICA

Neîmpliniți. M-as prinde... Mă prind pe paisprezece
Dinți...

20

JULIETA

Doică, nu te prinde, că zău de ți s-o trece...

DOICA

De ce?

JULIETA

25

(cu maliție)

Ai numai pafru!

DOICA

Răutăcioasă! Ei!
De nu am decît patru mă prind atunci pe ei!

(Către Dona Capoleti.)

Dar cîte zile încă/mai sunt pînă să vie
Zi-ntîi de avgust?

DONA CAPOLETI

Tocmai vreo cincisprezece...

DOICA

Fie!

Vreo cincisprezece-atuncea! Și de-ar cădea oricînd
în an, și-n orice ziuă venită-atunci la rînd,
Zi-ntîi de avgust seara, îi va-mplini — Susana,
Era cu ea de-o vîrstă. * de-o vîrstă!... Dar, sărmana,
Pe dînsa mi-a luat-o degrabă Dumnezeu!...
Mi-aduc prea bine-aminte. De la cutremur, eu
Cunosc că pînă astăzi, măcar că vremea trece,
Sunt ani, întocmai... uite.., întocmai... Unsprezece!
M-aflam în acea ziuă... Porumbii-aveau un mic
Patul... M-aflam în curte și nu făceam nimic...
Și dumneata cu domnu plecaserăți afară
La Mantova, și-n curte cum stam, că era vară
Ca și acum, deodată, subt mine am simțit
Că s-a-nvîrtit pămîntu cu totu, ș-am fugit
Cît am putut, și, uite, c-o zi mai înainte...
P-atuncea Julieta era caii fără minte,
Dînd fuga-ncoa și-ncolo, căzu, precum o spui,
Cu fața-n jos, în frunte făcîndu-și un cucui
Cît nuca. Și, pe-atuncea trăia, ș-alergă-ndată,
Bărbatu-meu, și-n brațe luînd pe biata fată,
O ridică și-i zise... să-l ierte Dumnezeu,
Era din fire vesel, îi zise: „Puiul meu,
Copiii fac tot lucruri ce sunt nejudicate...
Pe loc ce vei fi mare, te vei lăsa pe spate
Să cazi, iar nu pe față... dar trebuie-a răbda,
Acuma, și cucuiul acesta". Și — „Da! Da!"

precum îl arată opera și
viața lui; Dante însuși
într-o dată graiul cu epite-
te și comparațiuni, nu
vorbeste pentru specta-
tori sau cititori, își spu-
ne numai — și o face
cu multă simplitate —
viața și sufletul lui,
simțirea lui. Dante
cel pus în scenă este
Dante cel adevărat, cel
prigonit și umilit de
dănenii timpului său,
este Dante hulitului
și lăc-
tutului ticăloșilor și lăc-
sat aproape pieritor de

36

36. Scriitorul, cu fiul său Nikita și cu poetul Oreste.

DONA CAPOLETI

Doică, încetează
Cu vorbele acestea, sau, vezi de le păstrează
Pe seama dumitale!

5

DOICA

Da; da; am încetat...
Adesea am râs însă, fiindcă n-am uitat
Cum sta mereu, șireata, cu brațele-aruncate
De gîtu lui, și dînsu: „Te vei lăsa pe spate
10 Să cazi!” Și, Julieta, prin curte fuga da
în urmă, și în hohot, îi răspundea: „Da! Da!”

JULIETA

Acuma, te rog, Doică, și eu, să lași deoparte
Acele vorbe.

15

DOICA

Iată că le-am lăsat, și parte
De-o fi să am la nuntă să-ți joc, sufletul meu,
în pace să-nchid ochii atunci pot...

DONA CAPOLETI

20

Chiar eu
Venisem, Doică, tocma s-o cercetez, de n-are
Spre măritiș, în cuget, mai multă aplecare
Decît ne-arată nouă...

JULIETA

25

Eu? Nu; nu m-am gindit
La astfel de onoare de-acum!

DOICA

Dar negreșit
Onoarea, mititico, că n-ar fi pentru tine....

30

DONA CAPOLETI

La măritiș să cugeti, cred însă că e bine...
Ascultă-mă: în lume, cu tine cînd eram
De-o vîrstă, Julieto, copilu-mi legănam!
Acum, fiindcă vorba în fine se deschide,

35

Eu nu-ți voi mai ascunde că te-a cerut Paride!

449

i?

ML,

DOICA

Ce? Contele Paride?

DONA CAPOLETI

Chiar el.

DOICA

Un cavaler

Precum nu se găsește al doilea sub cer!...
Un tânăr... Și ce tânăr!...

DONA CAPOLETI

O floare între tineri!
Verona îl admiră!...

DOICA

(*către Dona Capoleti*)

Un ginere-ntre gineri!

DONA CAPOLETI

De-aceea, fără teamă, răspunde-mi fiica mea,
De simți vreo înclinare spre dînsul? De l-ai vrea,
Sau de-l voiești?... — Consoarte, el poate ca să-ți
fie...

Privește-1, contemplează-1 în falnica-i junie,
Analizează-i vorba și chipul, pentru-amor
El fu format de grații și e copilul lor!
Astfel, a-ți fi consoarte de-1 vei primi în fine,
Vei fi cu el părtașă la tot ce-i aparține...
La tot... fără să scadă nimic din ce e-al tău!

DOICA

Să scadă?... Dimpotrivă!... Mai mult va crește;
zău!...

Prin măritiș, femeia, eu, de !... știu că sporește,
Și fata cît de slabă o fi, se rătunjește...

450

DONA CAPOLETI

(*tâindu-i vorba*)

La față...

DOICA

Și...

DONA CAPOLETI

(*idem*)

Ajunge!

DOICA

Și...

DONA CAPOLETI

Și... Iar te pornești!...

Destul... Dar, Julieto, la ce te cam gîndești,
De taci? Răspunde-mi dacă înclini să fii dispusă
La lucrul despre care eu ți-am vorbit?...

JULIETA

Supusă

V-am fost întotdeauna, o știți. Voi căuta
Ca să-l privesc, privirea de'poate deștepta
Amorul.

DONA CAPOLETI

Foarte bine. Copilă iubitoare,
Urmează-ntotdeauna de-a fi ascultătoare
Și bună. Deocamdată, aidem, să ne grăbim:
Paride ne așteaptă în bal să-l întîlnim!

(*Ies.*)

DOICA

Da; Du-te, păsărică cu aripi poleite,
Să afli acel lucru ce-ar face fericite
Și nopțile-nstelate din zilele-ți de mai.

(*Iese prin stînga.*)

451

SCENA IX

ROMEO

(*travestit în peregrin*)

E oare o ființă, sau înger e din rai?...
 Se leagă cu pământul, cereasca-i frumusețe?...
 Sau este vreo nălucă, vrun vis de tinerețe?...
 Ea s-arată... și-n sală se-ntunecă pe loc
 Splendidul polecandru subt ochii săi de foc!
 Oh! Ea, pe fruntea nopții, lucește diafană
 Ca diamantu limped pe-o frunte africană!...
 Ce radioasă-albeață!... Ş-acum sunt nălucit!
 Tovarășele-i toate văzînd-o au pălit!
 Oh! Nu; — ea nu se poate din lume ca să fie,
 Și numai singur raiul e demn ca s-o conție!
 Încai, să pot, cînd danțul din zbor o va lăsa,
 S-ating cu a mea mină profană mina sa!...
 Încai... Ce nebunie! Și eu care crezusem
 Că-mi arde-n piept amorul pe cînd nu-l cunoscusem!
 Amor! Amor: Iertare îți cer, mă umilesc...
 Întîia dată astăzi, iubesc, însă iubesc!

(*Reintră în bal.*)

SCENA X

BENVOLIO, MERCUȚIO, la urmă ROMEO și
 JULIETA

BENVOLIO

Văzutu-l-ai?

MERCUȚIO

Desigur... și-mi pare c-ai dreptate...

BENVOLIO

Cum ?...

MERCUȚIO

Șoarecele-n cursă s-a prins-și se dezbate...

BENVOLIO

S-a prins și cum se cade!...

MERCUȚIO

Ți-am spus-o și ți-o spui:
 Amorul, scoate-amorul, cum scoate cui pe cui!

BENVOLIO

Așa e; — însă iată-1 cu dînsa mină-n mină...
 10 Să ne retragem grabnic mai la o parte, pînă
 E timp. Prezintă noastră l-ar turbura....

(*Se retrag în fund.*)

ROMEO

(*către Julieta*)

15 O!... Știu
 Că mina să-ți atingă o mină de om viu,
 Se-nscrie-ntre păcate, fantasmă de ființă!...
 Dar pot ca să-mi răscumpăr pe-aceșta, prin căință...
 Căința mea să fie asupra-i să mă-nclin
 20 C-o lungă sărutare!...

JULIETA

(*cu naivitate*)

25 Gentile peregrin,
 Călătorind, de-atingeți mătăniile sfinte,
 Păcate faceți oare atunci, sau rugămirite,
 Pe aripile căror, spre cer vă înălțați?

ROMEO

Noi însă-avem și buze!

JULIETA

30 (*idem*)

O știu...
 Cu care vă rugați... *

ROMEO
O știi? Ei bine, atunci îngăduiește,
Fierbintea rugăciune ce-asupra-le plutește,
Să viu a ți-o depune pe buzele-ți de foc,
Și buzele-mi profane și omenești, pe loc
Vor fi purificate...

JULIETA
(cu aceeași naivitate)
în tihnă însă-mi pare
Că sfinții când se roagă s-apropie de-altare!

ROMEO
Nu face vreo mișcare atunci, să pot și eu
Pe buze a-ți depune în tihnă psalmul meu!

JULIETA
(sfioasă)
Dar...

ROMEO
Nu-ți întoarce vorba...
(Sărutînd-o.)
Astfel, purificate
Sunt buzele-mi acuma de orișice păcate!

BENVOLIO
(către Mercuțio)
A! Bravo! De minune!...

MERCUȚIO
(către Benvolio)
Cetatea s-a predat!

JULIETA
(către Romeo cu naivitate)
Și va să zică, astfel, te simți purificat?

ROMEO
O! Da!

JULIETA
(idem)
5   Și va să zică, în schimb mi le-ai dat mie
(Roșindu-se.)
Pe buze, le simt urma, în adevăr!

ROMEO
Dar ție
10   îți este foarte lesne să te purifici... — Voi
Să nu te las cu ele... — Redă-mi-le-napoi!

BENVOLIO
Firește!

MERCUȚIO
15   Mai e vorbă!

JULIETA
(subt sărutările lui Romeo)
Dar lasă-mă... Oprește...
Asemenea săruturi... mă ard!

BENVOLIO
20   Nu se-ndoiește
Nici el despre aceasta!

MERCUȚIO
O cred!

ROMEO
25   *(lăsînd-o)*
Mă vei uita?

SCENA XI

DOICA, ACEIAȘI

DOICA

Copila mea, în sală, te-asteaptă muma ta.

5 ROMEO

Și cine-i este mumă?

DOICA

în casa mumei sale

Te afli, cavaiere, cu voia dumitale!

10 De-ntrebi acum de mine, e altă vorbă, sunt

A mititichii Doică, și cred că pe pământ.

Acela care-ar face-o a inimei soție,

Si-ar face fericirea!

ROMEO

15 *(aparte)*

Nenorocire mie!

Ce? Tatăl ei să fie un Capolet?... O! Cer

Puternic, peste mine trăsnește, fă să pier

Că-mi țin vrăjmașii viața, în mâna lor!

20 BENVOLIO

(înaintînd)

E-aproape

De finele serbării.,

ROMEO

25 Mi-e teamă să nu-ngroape

în ea, și fericirea și pacea mea...

(Aparte.)

Roșesc!

Cu balul ce sfîrșește, mă simt că mă sfîrșesc.

30 *(Privește lung pe Julieta; ea-l privește asemenea; la urmă pleacă ochii.)*

MERCUȚIO

în ochi îți licărește atîta foc!... Ia seamă
Că poți s-aprinzi palatu!...

ROMEO

5 *(tresărind și deșteptîndu-se din contemplarea sa ca dintr-Un vis) '*

Ce ești și cum te cheamă?

(Intorcîndu-se spre el.)

A! Da!... Ești tu...

10 BENVOLIO

(cătref Romeo)

Să mergem!

MERCUȚIO

Ș-apoi e și tîrziu!...

15 ROMEO

*(cu tonul unui om care a pierdut noțiunea timpului
cave a trecut)*

Tîrziu?...

(Schimbînd tonul.)

20 Aidem dar!

(Ei se îndreaptă spre ușă.)

JULIETA

Doică!

DOICA

25 Aud!

JULIETA

Aș vrea să știu.*.

DOICA

Ce?

ACTUL AL II-LEA

TABLOUL I

(Grădina lui Capoleti. Luna apare în fund, casă cu balcon la dreapta.)

SCENA I

ROMEO singur, la urmă JULIETA

ROMEO

De-amor își râde-acela ce nu cunoaște-amorul!...
i-ndată ce-l cunoaște și-n piept îi simte dorul,
l vezi, fără putere, predîndu-se supus!

(înaintînd.)

Dar să ne-oprim.

(Privind fereastra Julietei.)

Ce rază apare-acolo sus?
Și tainica-i fereastră, în noapte-o luminează?
Să fie oare ziua ce-n geam se reflectează?...

(înaintînd cu ochii la fereastră.)

O! Nu: e aurora juneții mele, ea
E soarele, e viața, e. Julieta mea!

(înaintînd.)

Apari, apari ca luna pe cer; de gelozie
A-ngălbinit și locul e gata să-ți dea ție!

(înaintînd cu vivacitate și privind fereastra.)

O! Da! Era chiar dînsa... De-ar ști cît sufăr eu!...
5 Ea tace... ș-a ei voce lovește-auzul meu...
O vorbă nu pronunță... și-n inimă îmi cîntă
Mulțimi de șoapte tainici c-o melodie sfîntă!...
De-ar ști... de-ar ști... Să știe?... Dar iată... s-o
privesc,
10 Și ochii mei, privind-o, să-i spuie c-o iubesc!
Temeritatea-mi, însă, e mare. S-o privească
Ce ochi, în ochi putea-vor, cînd ei, să strălucească
De-ar fi, colo-ntre stele, chiar stelele pe loc,
Și-ar pierde-a lor lumină sub raza lor de foc,
15 Iar paserile toate, la via lor lucire,
Ar crede că salută a zorilor ivire!

(Julieta apare în balcon.)

O! Iat-o. Cugetării ea vine-a se lăsa...
De ce nu sunt mînușa ce-atinge mîna sa?
20 De ce nu sunt a nopții suflare-mbălsămată,
De rumenele-i buze cu dragoste-aspirată?

JULIETA

(suspînînd, fără să-l vadă)

Vai!

25

ROMEO

Ce? Aud eu bine? A suspinat...

JULIETA

(fără să-l vadă)

O! vai!

30

Romeo! O! Romeo! De ce alt nume n-ai?
De ce ești tu Romeo?... De poți: Renaște-n lume!
Renunță l-al tău tată, abjură-ți al tău nume!
Sau nu; al vieții mele, iubit și crud despot,
Rămîi ce ești, dar jură-mi a fi al meu cu tot...

35

A fi al meu... Și-ndată mă lapd pentru tine
De-un nume van, și însăși de sîngele-mi din vine!

ROMEO
(*aparte*)
Să fie cu puțință?... Visez?...

5 JULIETA
(*tot fără să-l vadă*)
Mi-e inamic,
Din tine, al tău nume, dar altceva nimic!...
De n-ai mai fi Montechio, ai fi același. Oare,
O floare nu rămîne, oricum i-ai zice, floare?
10 Astfel, dacă Romeo, pe-al său mi l-ar jertfit
Ce-ar pierde subt alt nume?... Același n-ar mai fi?...
Oriunde-ai fi, Romeo, oriunde ești, grăbește...
Dezbracă-te de dînsul și-n schimbu-i mă primește
întreagă, cu speranțe, cu visuri și cu dor!

15 ROMEO
(*întînd pînă subt balcon*)
Te-am prins asupra vorbeii: numește-mă: „Amor”
Și fii a mea!

20 JULIETA
Și cine ești tu acel ce-n noapte
Ascuns, vii a surprinde a inimilor șoapte?

ROMEO
Să știu cum mă numește e greu. Am abdicat
La viața mea trecută, la numele purtat!...
25 Urît fiind de tine trecutu ș-al meu nume,
Acea ce-mi rămîne e viitoru-n lume!

JULIETA
Erai dar tu, Romeo Montechio!

ROMEO
30 Acum
Eu nu mai sunt acela ce zici.

JULIETA
Dar spune-mi, cum
înalta-mprejmuire o străbătuși?... Și care
Sunt cugetele tale, fiind ce ești? E mare
5 Pericolul, ce astfel, urzi al tău transport...
Părinții mei, aicea, de te-ar afla, — ești mort!

ROMEO
Dorințelor din pieptu-mi și cugetelor mele,
Amorul le-a dat aripi, și am zburat cu ele
10 Mai sus de-aceste ziduri, știind a nu greși,
Că tot ce-amorul poate, cutează-a săvîrși!
Părinții tăi?... Ce-mi pasă...

JULIETA
Delirul te coprinde...
15 Te-ar omori subt ochii-mi aici de te-ar surprinde!

ROMEO
Viața mea-n pericol mi-o pune ochii tăi
Mai mult decît mi-ar pune-o vrăjmașii cei mai răi!
Părinții tăi, aicea, în pace pot să vie,
20 De-ai face-a ta privire mai dulce ca să fie!...
Să vie... Prefer moartea de-aș ști că sunt iubit
Decît să duc o viață de-amorul tău lipsit!

JULIETA
Dar eu, pe-o lume-ntreagă n-aș vrea să te găsească
25 Aicea.

ROMEO
N-avea teamă, c-ar ști să mă-nvelească
A noptii haină sură, și-ndată nevăzut
M-aș face, dulce înger!

30 JULIETA
Și cum de ai putut
S-ajungi pînă aicea?...

ROMEO

Aveam de călăuză
 Amorul, care mi-este și pavăza și scuză!
 Să vadă, i-am dat ochii, și-n schimb de ce i-am dat,
 5 Cu geniu-'i puternic, atunci, m-a înarmat...
 Vezi tu... Eu nu știu arta pilotului dibace
 Ce treieră-Oceanul de nu-l mai lasă-n pace,
 Dar tu, de-ai fi-n mijlocul oricăruia, mereu
 M-aș duce âă te caut pe cât aș trăi eu!

10 JULIETA

De n-ar fi vălul nopții s-ascundă a mea față,
 Să vezi ai putea lesne subita ei roșată
 Când cuget la secretul din inimă scăpat...
 Te-aflai ascuns în umbră și nu te-ai arătat!...
 15 Aș vrea... atît de francă să nu fi fost cu tine!...
 Să pot, ți l-aș retrage să-l fac să moară-n mine...
 Să pot... Mă iubești oare?... O! Știu, nu mă-ndoiesc
 Că tu-mi vei da îndată răspunsul: „Te iubesc”!
 Și eu, cu bucurie primind aste cuvinte...

20 ROMEO

îți jur... îți jur...

JULIETA

Romeo! Nu face jurăminte!
 Tu știi că dac-ai rîde de-amorul meu cel pur,
 25 Cu ele-ori fără ele ai deveni sperjur!
 Amor, de este însă, ce-mi spui că simți, mai bine
 Declară-mi-l c-o vorbă, și eu voi crede-n tine!

(Mică pauză.)

Tu cugeti poate-acuma că m-am grăbit. O! da,
 30 Prea multă înlesnire am pus de-a mă preda.
 Și n-am făcut paradă de forme și rezervă,
 Dar ele de te-ncîntă mă fac și a lor.servă!

464

ROMEO

îți jur, îți jur pe luna cu raze de argint
 întinse ca lungi fire pe-albastrul labirint,
 De leagă cer cu lume...

5 JULIETA

A! Nu-mi jura pe lună,
 Că ea își schimbă fața la fiecare lună!

ROMEO

Pe ce să-ți jur atuncea, scump înger?...

10 JULIETA

Pe nimic:
 Amorul meu e mare și jurămîntul mic!...
 De ții la jurăminte, Romeo, — fie! — Jură!...
 Dar nu-mi jura pe lună, pe cer sau pe natură...
 15 Amorul este singur etern ca Dumnezeu.
 Și tu ești Dumnezeul la care mă-nchin eu!...
 Pe tine, Dumnezeul vieții mele: Jură!

ROMEO

Pe flacăra ce arde în inima mea pură
 20 îți jur că niciodată, orice de-aș îndura,
 Aproape, sau departe...

JULIETA

Oprește! Nu jura!
 Atîta bucurie, izbindu-mă deodată,
 25 Deodată nu se poate a fi și consacrată,
 Că-n pripă nu se-ncheie contractul cel mai sfînt
 Ce pot ca să-ntocmească doi oameni pe pămînt!...
 întoarce-te acasă, prietenul meu dulce,
 Și fie a mea umbră cu tine să se culce...
 30 Adio pentru-acuma...

ROMEO

Și ce? Mă lași astfel?...

465

JULIETA
(cu naivitate)
 Dar ce voiești tu oare să-ți dau mai mult?

ROMEO
 Acel
 De inime schimb dulce rămîne-a se mai face
 Și-n flutur/crisalida pe loc se va preface!

JULIETA
 Da^r nu ți-am dat-o oare pe-a mea? — Ca să ți-o iau
 10 As vrea din nou acuma...

ROMEO
 De ce?

JULIETA
 Ca să ți-o dau
 15 Din nou! Iubirea care îmi arde-n piept, nestinsă
 Ca marea e de-adîncă, ca ea de necoprinsă!
 Oricît ți-aș da dintr-însa și tot mi-ar rămînea,
 Căci ea e infinită...

ROMEO
 O ! Julieta mea !
 20

JULIETA
 în casă... aud zgomot... Adio!

ROMEO
 Niciodată!

JULIETA
 25 Atunci, la revedere!

DOICA
(dinăuntru)
 Fătuico!

JULIETA
 30 Vin în^dată.
 îndată, Doică!

DOICA
(tot dinăuntru)
 Vino!

JULIETA
(cătref Romeo)
 Așteaptă-mă puțin...
 Mă duc și mă-ntorc iară...

ROMEO
 Te-ntorci?
 10 *(Julieta intră în casă.)*
 O ! vis divin!
 O! noapte fericită!... Deștept sunt însă oare?...
 Mi-e teamă să nu fie un vis menit să zboare!
 Real, de mi-ar fi visul, prea dulce-ar fi...

15 *(Cu extaz.)*
 Visez!

JULIETA
(reapărînd)
 20 Și eu! în visuri însă, Romeo, mă încrez!
 Acuma, înainte de a pleca, ascultă:
 Amorul tău, de este amor, iar nu insultă,
 Romeo, voi fi gata să-ți jur pe-altarul sfînt
 A-ți fi nedespărțită în viață și-n mormînt!

DOICA
(dinăuntru)
 25 Dar ce mai faci acolo?.

JULIETA
(răzpunzînd)
 îndată!
 30 *(Cătref Romeo.)*
 însă, dacă
 Din mine-ar vrea Romeo un joc nedemn să-și facă.,

DOICA
(*dinăuntru*)

Nu vii?...

JULIETA

îndată, Doică!

(*Către Romeo.*)

Atuncea, mă-ngrozesc!

Mai bine să mi-o spuie...

ROMEO

Nu; nu; eu te iubesc

Cu sufletul, cu ochii, cu toată-a mea făptură,
Si voi să fac eternă a noastră legătură...

(*Schimbînd tonul.*)

Cunoști pe Laurențiu cumva, sau nu?

JULIETA

Pe el?...

Pe bunul nostru pusnic?... Firește. Confesor
îmi e.

ROMEO

Atuncea miine, speranță și amor,
în sînu-i de părinte voi merge a depune...

JULIETA

Voi fi și eu acolo. La cîte însă, spune?

ROMEO

La nouă.

JULIETA

Pînă miine la revedere dar!

(*Reintră.*)

ROMEO

O! da! La revedere, scump înger tutelar!
Un stol de vise de-aur asupra-ți să coboare
Și-n inima-ți uimită, odihna-ntremătoare!

TABLOUL AL II-LEĂ

(*Teatrul înfățișează chilia pusnicului Laurențiu care
intră fiind un coș plin cu flori.*)

SCENA I

LAURENȚIU, la urmă ROMEO

LAURENȚIU

5

10

15

20

25

30

Pe ceruri, dimineața zîbind cu ochii suri,
Albește-n fruntea nopții sub umbrele obscure;
Lungi brazde de lumină se-mprăstie, și norii
încep să se roșească la razele-aurorii,
Iar noaptea-ntunecoasă tîrîndu-și, prin azur,
Mantaua semănată cu stele împrejur,
Fugind de pasul zilei, într-însa șovăiește
întocmai ca și omul ce beat se-mpleticește!...
Aidem!... Mai înainte de-al soarelui ivit,
Am timp destul să umplu panerul meu iubit:
Mai am de pus într-însul atîtea flori frumoase,
Atîtea plante scumpe, ș-atîtea veninoase!
Pămîntul este muma naturii, și tot el
îi este și mormîntul, și noi vedem, astfel,
Că naște-ntotdeauna, atîtea felurite
Și minunate roade, pe care le înghite
La urmă! O! Și cîtă putere pune-n tot
Ce dă din el afară: — în florile ce scot
Prin iarbă frunți timide; în buruiana vilă
Pe care, sub picioare, o calci fără de milă;
în steiul cel de piatră zăcînd nesimțitor,
Ca și-n metalul mîndru la soare lucitor!
Și-n tot ce dînsul naște, c-o forță decisivă,
In germen, a pus bunul și răul deopotrivă!
O! Da!... Și nu e-n lume, un lucru cît de rău
Și cît de mizerabil, să n-aibă bunul său;

Precum vedem tot astfel, schimbându-se îndată,
Natura unui lucru, spre rău, de e-ndreptată,
Așa că, dacă naște a fi desăvârșit
Devine dinpotrivă un ce neisprăvit,
5 Și-n loc să-și îplinească menirea din născare,
El intră și urmează pe-a răului cărare!...
Adesea, chiar virtutea se schimbă într-atît,
încît la mulți devine un vițiu urît,
10 Și vițiul, adesea, prin acte de virtute
înnobilat se-nalță din sferele-i perdute!

(Arătînd o floare.)

Dar iată: Este-o floare, o văd și o respir
Pe cînd s-ascunde-otrava în fragedu-i potir!
Gustînd-o, te omoară, respir-o, că suavă
15 Parfumu-și exalează păstrînd a sa otravă,
Și-n taină cercetînd-o, găsești închisă-n ea
Chiar leacul ce e-n stare puterea să-ți redea,
Astfel că medicinei procură totdeodată
Și forța suverană cu care e-narmată!
20 Ei bine! De asemeni, în sufletu-omenesc
Sunt doi vrăjmași de moarte ce-n veci se războiesc:
E vorba despre Bine și Rău,— și cînd apucă
De-nvinge Răul,— oameni și plante se usucă!

(Se aude bătînd la ușă.)

25 Dar cine bate?

ROMEO

(de afară)

Tată, deschide.

LAURENȚIU

(deschide)

30

Ce? Esti tu?

Ce vînt așa de noaptea pe-ai ce te bătu?

ROMEO

Veneam...

470

LAURENȚIU

Ascunzi o taină, căci fața ta mi-o spune...
Vreo turburare-ascunsă, vreun dor ce te supune,
Desigur!... Dar ce grijă, răspunde-mi, fătul meu,
5 Goni de lingă patu-ți pe somnorosul zeu
Abia-n vărsat de zio?... — Pe cît știam odată,
Vegherea este-n lume bătrînilor lăsată,
Și, unde e veghere, e grijă și nesomn:
în patul tinereții, repaosul e domn!
10 A nopții neodihnă ce ochii-ți cercuiește,
O altă neodihnă mai mare-mi dovedește!

ROMEO

Și-n adevăr, că noaptea întreagă n-am dormit,
Dar lipsa mea de-odihnă mai mult m-a odihnit!

15

LAURENȚIU

(ridicînd ochii spre cer)

Să-ți fie slăbiciunea de Dumnezeu iertată!...
Erai cu Rozalina cumva?...

ROMEO

o

Ce vorbă, tată!...
Te rog să lași uitărei un nume-așa fatal!

LAURENȚIU

Prea bine.—Dar azi-noapte atunci?...

ROMEO

5

Am fost la bal!

LAURENȚIU

La bal?...

ROMEO

La Capoleti!

)

LAURENȚIU

Dar ura?...

471

ROMEO

Si ce ură,
De-amor cînd îmi șoptește, cer,— suflet, simț, —
natură?

A ! bunul meu părinte, vorbește-mi de amor!

LAURENȚIU

Explică-te.

ROMEO

*(urmîndu-și șirul cu entuziasm, îi ia mîna și
cade pe un genuche)*

Poți singur să-mi fii în ajutor!

LAURENȚIU

(cu milă și mirare)

Ce patimă !

ROMEO

.(ridicîndu-se)

Ea-n două cuvinte se explică:
Am fost la Capoleti, iubesc pe a lui fiică!
Amorul mi-este-n fine de ea împărtășit:
O cred, și-n mine crede, iubesc și sunt iubit: ^
Cînd însă, cum și unde, născu, așa deodată,
Simțirea care-mi' arde în piept nestrămutată,
Și cum înțelegînd-o, jurarăm amîndoi,
Să nu fim decît unul prin inima din noi?...
O ! iată o poveste prea lungă, și firește,
Că ea se înțelege dar nu se povestește!...

(După un moment.)

Acuma, bun părinte, poți face, dacă vrei,
Un rai de fericire din viața mea ș-a ei:
Unește-ne-mpreună la sfintele-ți altare
Chiar astăzi — și atuncea...

LAURENȚIU

Ce-aud? Și ce schimbare?

Să fie Rozalina de care îmi vorbeai,
Uitată, cînd tu singur, adeseaori, ziceai
Că patima ce-n suflet îi porți, te mistuiește?
O!... Dragostea de tineri e-n ochi, nu locuiește
în suflet, o văd bine acuma! Ce-ai făcut
Cu lungile suspine din timpul ce-a trecut?
La ce ieșeau din pieptu-ți? E timp, să zici ca mine,
Că poate o femeie să cadă foarte bine
Cînd vezi cît e bărbatul de slab!... — Stii oare...

ROMEO

Stiu

Că m-ai muștrat adesea de-amorul meu cel viu:
Uitînd pe Rozalina te-am ascultat.

LAURENȚIU

îmi pare

Că n-am muștrat în tine decît acea-ncordare
Ce duce la pieire. „Iubește — ți-e iertat,
Ți-am zis întotdeauna, dar fii mai cumpătat!"

ROMEO

Mi-ai dat însă povața s-o uit.

LAURENȚIU

(cu o nuanță de batjocură)

Și totdeodată
Găsiși de cuviință s-o-nlocuiești?... Ei!...

ROMEO

Tată,

Te rog, muștrări prea multe nu-mi face. O iubesc:
Trăiește-n al meu suflet și-n sufletu-i trăiește!
Dorim deopotrivă să fim uniți. Și-n fine,
Ce crudă Rozalina a fost, o' știi prea bine!

LAURENȚIU

O știu, ș-a fost cu minte căci nu s-a amăgit,
Și cuget că acuma destul s-ar fi căit!
Apoi,— mai poate merge, cu una și cu două,
Să judec mai adîncă o dragoste mai nouă?

ROMEO

îți jur.

LAURENȚIU

încă ești sigur că nu te-nșeli deloc
Crezînd că-i arde-n suflet același dulce foc?...

ROMEO

Chiar astăzi poți să afli simțirea ei cea vie...
întreab-o singur, tată!

LAURENȚIU

Ea, deci, are să vie

Aicea?

ROMEO

Da; și după îndemnul ce i-am dat.

LAURENȚIU

îmi place-a ta urmare astfel dac-ai urmat.

ROMEO

Atuncea, bun părinte, să sper?...

LAURENȚIU

Fără-ndoială
C-ar naște între două familii o-nvoială
De pace și iubire, dar, orișicum, gîndesc...

ROMEO

(cu expansiune)

Te rog, nu-ți trage vorba-napoi. îți mulțumesc!...

(Cu agitație și grăbire.)

Să nu mai pierdem vreme...

LAURENȚIU

Acel ce se grăbește
O pate-ntotdauna. încet și-nțelepțește!

SCENA II

JULIETA, ACEIAȘI

JULIETA

(de afară, -bătând în ușă)

5 Deschide ușa, tată! Sunt eu!

LAURENȚIU

(răspunzîndu-i)

Acuma!

ROMEO

10 (recunoscîndu-i vocea)

Dar

E vocea Julietei!

LAURENȚIU

A dînzei este chiar.

15 (împingîndu-l cu precipitare către o cămăruță.)

Ascunde-te aicea o clipă.

(închizînd ușa asupra-i.)

Astfel!

(Ducîndu-se spre ușa chiliei și deschizînd-o.)

20 Iată!...

(Julieta intră.)

Erai dar tu, copilă? Cerescul nostru tată
Vegheze asupra-ți!

JULIETA

25 Fie ca să te-asculte. Eu
Mai mult ca-ntotdauna mă-ncred în Dumnezeu

LAURENȚIU
 Amin! însă, cum oare, copila mea iubită,
 De vii așa devreme, și nu ești însoțită
 De Doica ta?

5 JULIETA
 De-acasă lipsea când m-am cerut
 De la părinți...

LAURENȚIU
(zîbind)
 10 Să fie așa?... De necrezut
 Cum s-a-nvățat, șireata, să mintă fără frică!

JULIETA
 Eu?

LAURENȚIU
 15 Nu te mai ascunde!...

JULIETA
 Cum?

LAURENȚIU
 Lasă!...

20 JULIETA
 Va să zică
 Știi tot, ș-a fost pe-aicea frumosul tînăr?...

LAURENȚIU
 Da.

25 JULIETA
 O! Scump Romeo, sincer ai fost!...

ROMEO
(dinăuntru)
 Nu pot răbda

30 Mai mult, deschide-mi ușa, părinte!

JULIETA
 Ce minune!
 El dar e înc-aicea, căci vocea lui mi-o spune?...

(Zărind pe Romeo care a intrat.)
 Romeo!

ROMEO
 julieta!
(Ei vor să se arunce unul în brațele altuia.)

LAURENȚIU
(interpunîndu-se)
 10 Copiii mei iubiți,
 Voi sunteți, o știu bine, prin dragoste uniți,
 Dar binecuvîntarea cerească vă lipsește,
 Și dragostea, printr-însa, în lume se-nțărește;

15 A! Fie deci ca cerul, de orișice căinți
 Să vă scutească vecinie!

ROMEO
 Oricîte suferinți
 Ar fi să mă izbească trecînd pe-a mea junie,
 20 Mai mari ca fericirea-mi de astăzi, n-au să fie!
 Acum, bunul meu tată, fii tată pentru noi
 Și binecuvîntarea ne-o dă la amîndoi!
 În urmă, însăși moartea împinsă de-o rea soartă
 Să vie! îmi ajunge s-o știu a mea consoartă!

25 LAURENȚIU
 încet. înflăcărarea nu duce către bine,
 Iar mierea cît de dulce, se schimbă, și devine
 Prin chiar a ei dulceață, la gust, atît de rea,
 încît ți se urăște, copilul meu, cu ea!

30 învață-te de-aceea să aibi și cumpătare
 De vrei s-ajungi departe c-o patimă prea mare!
 Acel ce merge iute, rămîne-ades în drum,
 Iar cel care nu pleacă, n-ajunge nicidecum!
 Cum vezi, e cumpătarea cerută-n toate; însă
 35 în inimile voastre, fiindcă este strînsă
 O dragoste curată și dulce, mă mîndresc,
 Cu binecuvîntarea-mi, să viu s-o consfințesc!

JULIETA I
De cîtă bucurie aceste dulci cuvinte ;
îmi umple al meu suflet, preabunul meu părinte! j

ROMEO j
O! Scumpă Julieto, de simți ce simt și eu,
Și dacă poți mai bine s-o spui, sufletul meu,
Vorbindu-mi de simțirea ce-n piepturi ne tresare,
Atuncea, parfumează cu dulcea-ți răsuflare j
Al dimineții aer. Exprimă-n grabă tot)
Ce simți, ce simt eu însumi, și ce să spui nu pot!

JULIETA)
Simțirea decît vorba cu mult e mai bogată,
Și fericirea tace, cînd este-adevărată!
E prea sărac acela ce-și poate număra)
Tezaurul. Bogatu nu-l poate măsura
Nici chiar prin cugetare. Simțirile-mi intime
îmi spun că mi-este amorul la astfel de-nălțime,
încît, de la-nălțimea la care dominăm, 5
A fericirii sumă nu stim s-o calculăm!

LAURENȚIU [f
Copiii mei, voi smulgeți din pleoapele-mi secate j
Dulci lacrimi ce-n tihnă se scurg înduioșate! j
Veniți, veniți aicea la sînul meu, și fiți |
De Dumnezeu și oameni în dragoste uniți! j
O dragoste c-a voastră înalță, iar nu roade, \
Și e cu neputință să n-aibă bune roade! j
O! Da! Eu am credință că voi, copiii mei, j
Veți stinge-a urei faclă zdrobind pumnalul ei!
Cu binecuvîntarea-mi de om, acuma,— fie
Ca și cerescul tată în sprijin să vă fie! t

ACTUL AL TREILEA

[TABLOUL I]

(O piață în Verona.)

SCENA I

BENVOLIO și MERCUȚIO

BENVOLIO

De-aici să ne retragem, te rog, amicul meu;
Pe stradă, Capoleții cutreieră mereu
Din nou, și n-ar fi bine să dăm de ei, căci vara
10 Te-aprinzi'la sînge lesne și iar pățim ocara
De ne-apucăm la ceartă.

MERCUȚIO

Tu esti ca și acei
15 Ce intră în tavernă și pun pe-o masă-a ei
Strălucitoarea spadă, strigînd cu bunăvoie:
„De-a Domnul să n-am astăzi, de ea, nici o nevoie!”
Ș-apoi, pînă ce bine paharul n-au golit
Se-ncaieră la luptă cu cel dintii venit!

BENVOLIO

20 Ce? Eu să fiu un astfel de om, pe cînd din fire
Sunt pacinic și nu merit a ta năpăstuire!

MERCUȚIO

Eu te cunosc, Benvolio, mai bine decât crezi:
Din fleacuri, din nimica, ades te-nfuriezi...
Italia nu are alt om mai pe-o ureche
5 Și pare câteodată, c-ai fi lovit de streche!

BENVOLIO

Mercuțio, cu astfel de vorbe mă insulti:
Și-n fine, ce-au a face?...

MERCUȚIO

10 Așteaptă. Printre mulți
Cu care intri-n ceartă, de-ar fi să afli-acuma
Vreunul, să nu rabde ofensa ta sau gluma,
Ai fi de luptă gata, de-ar zice, mai mult păr
Că are-n barbă...

BENVOLIO

15 însă...

MERCUȚIO

Ți-o spui în adevăr,
întocmai ca și oul de plin, îți este capu,
20 Dar poți de bună seamă să zici că e dulapu
De certuri zgomotoase ce-n el se-nghesuiesc;...
Pe cit le dai afară, pe-atît nu se sfîrșesc!
Deunăzi chiar, știi bine, cu trecătorul, care
Se re-ntorcea acasă tușind destul de tare,
25 Că te-apucași la ceartă din faptul c-a tușit
De-a deșteptat un cîine la soare tolănit!
Mai adu-ți înc-aminte că ieri, nu mai departe,
Poliția silită a fost de-a te desparte
Din caierul în care intraseși c-un băiat
30 A cărui vină toată era că s-a-mbrăcat
Cu haine noi-nainte de Paște, și în fine
Eu cred că de asemeni ții încă minte bine
Și cearta ta cu altul, ce-avînd pantofii noi.
Purta pe dîșii funte mai vechi... — Și vii apoi
35 Să-mi faci o lecțiune de modul de purtare
Zicîndu-mi că adesea lipsesc de cumpătare!
Ei! zău, mă umflă rîsul...

480

BENVOLIO

Eu însă, dac-as fi
Așa precum de mine îți vine a birfi,
5 Jertfindu-mi biata viață la prima nebunie
Aș fi de mult în groapă culcat pentru vecie!

MERCUȚIO

[
!
|
I 10
i
i
|
!
1
i
j
20
25

BENVOLIO

Mai este încă vreme...

MERCUȚIO

SCENA II

TIBALD și ACEIAȘI

BENVOLIO

Pe legea mea, dar eu
Zăresc un Capoleti că vine-n drumul meu!

MERCUȚIO

15 Tu zici pe a ta lege, și eu zic pe călcîie,
Puțin de tot îmi pasă să vie-ori să rămîie!

TIBALD

(*aparte*)

A! Iată-i!

(Tare.)

Salutare! Cu unul dintre doi
Voiesc să schimb o vorbă!

MERCUȚIO

Și două chiar, căci noi,
La vorbă, nu dăm dosu și nu-l dăm nici la spadă!

TIBALD

25 Și tocmai de aceea, a mea, o să vă radă
Obrazul dintr-o parte într-alta, orisicînd
Mi-ați da ocaziunea.

481

, MERCUȚIO

Spre a fi și mai curînd,
Chiar astăzi poți s-o afli!

TIBALD

Desigur; și-ntre tine
Și Romeo, acordul e minunat!

MERCUȚIO

Drept cine
Ne iei... Vorbești de-acorduri!... Ia spune, ți-am
cîntat

io Vreodată în acorduri, la care ai jucat?...
O fi zău!...

(Punînd mîna pe spadă.)

Dar arcușul ce am, e dintre-acele

15 Ce zgîreie urechea!

(Trîgînd-o afară.)

Ia seama l-ale tele!

BENVOLIO

(voind să se puie între ei)

20 Ce nouă nebunie, Mercuțio! Te crezi
Că ești într-o pădure aicea, și nu vezi
Că suntem într-o piață, în care fiecare
La voi o să privească?...

MERCUȚIO

25 Atunci,— atît mai bine;
Să vadă, mi se pare că ochii sunt lăsați
De Dumnezeu. De-aceea, în lături!

BENVOLIO

(retrăgîndu-se)

30 Ai s-o păți!

482

S C E N A III

ROMEO și ACEIAȘI

TIBALD

(zărînd pe Romeo)

Prietene, acuma cu tine n-am ce face
Căci iată-mi omul...

(El interpeleză pe Romeo.)

Scumpe Romeo, dacă-ți place,
Poftim, căci am o vorbă să-ți spui...

io ROMEO

Si ce?

TIBALD

Voiesc

15 încai de astă dată să pot să-ți dovedesc
A mea prietenie nespūsă, fără seamă...
Și iată: Crezi, desigur, Romeo că te cheamă,
Dar eu zic că te cheamă: Misei!

BENVOLIO

O! E... E prea mult!

20 MERCUȚIO

Pe Dumnezeu!

ROMEO

Tibaldo, cu liniște te-ascult...

25 Să te iubesc, o taină adîncă îmi impune
Scuzîndu-ți ale tale înfurieri nebune!
Deocamdată, află că nu sunt un misei!...
Adio!

(Vrea să plece.)

483

TIBALDO
(*cu ironie*)

De minune, gentile băiețel,
Dar află de asemeni că vorbele acele
5 N-au șters deloc trecutul ultragiilor tale!
Deci, lasă-le deoparte și trage spada!

ROMEO

Jur

10 Că de-orîșice ultragiu e cugetul meu pur
Te-asigur' chiar, Tibaldo, că are ca să vie
Un timp, cînd vei pricepe afecțiunea vie
Ce-ți port. Brav Capoleti, deși, să crezi, e greu,
Dar află c-al tău nume îl onorez c-al meu!

MERCUȚIO

15 Ce-aud?... Pînă-ntr-atîta Romeo se degrada!...
(*Către Tibaid.*)
Ei! nobile Tibaldo, eu, însă, port o spadă!...
încoace dar!

TIBALDO
(*ironic*)

20 Cu ochiul îmi faci din nou!... Ce vrei?.

MERCUȚIO

Viata ta.

TIBALDO
(*ironic*)

25 Zău! Numai atît?...
Sau să mi-o iei!

TIBALDO

30 Sunt gata.

MERCUȚIO
(*ei au încrucișat spadele și se bat*)
Și eu... — Iată...
(*Îi dă o lovitură.*)

TIBALDO

N-ainemerit... Primește...

ROMEO

Mercuțio!... Oprește
Te rog, și pune spada în teacă!...

io MERCUȚIO
înapoi!

ROMEO

Benvolio, dar vino-mi în ajutor, că voi
Să-i despărțim!

15 BENVOLIO
(*intervenind*)
Oprește, Mercuțio!

MERCUȚIO

Ia lasă!

20 ROMEO
Astfel sunt gentilomii?...

MERCUȚIO

Astfel, căci nu le pasă
De viață, și ca tine nu fac.

25 ROMEO
Opriți! Tibald,
Mercuțio! O! Tineri cu sîngele prea cald,
Ia spuneți-mi, de-acuma uitară-ți cele zise
De suveranul nostru?... Uitarăți că proscrise
30 Sunt orișice dueluri?...

BENVOLIO
 Mercuțio!

ROMEO
 Stați!

5 (El se pune între ei cu spada; în acel moment, Tibald
 rănește pe Mercuțio și fuge.)

MERCUȚIO
 (șovăind)

10 Vai!
 El m-a rănit și fuge!

BENVOLIO
 (sprijinindu-l)

Dar rana ta, încai,
 Nu poate ca să fie adâncă!...

15 MERCUȚIO
 Iute, frate!

Un doctor!

(Către Romeo.)

20 A! Familii cu uri neîmpăcate
 Blestem asupra voastră! Blestem!...

ROMEO
 Amicul meu,
 Speranță!... A ta rană ușoară e desigur!...

MERCUȚIO

25 Ei! Da. Nu e ca puțul de-adâncă, te asigur,
 Și iar, nu este largă ca poarta unui domn
 Dar astfel precum este, ajunge unui om!
 Frigarea de-astă dată fu bună, și firește,
 Că moartea face bine ospățu de-și gătește!

30 în groapă, viermi la număr se află mulți, și ei,
 Cu toți, sunt comesenii poftiți la masa ei!

(Către Romeo.)

Blestem asupra voastră, afurisite case!...

(Idem, schimbînd tonul.)

5 Romeo,— și ce demon în suflet îți intrase
 De te-aruncași deodată să ne desparți astfel,
 C-a fost fatal momentul, ș-a profitat de el
 Mișelul! Lovitura mi-o dete-atunci.

ROMEO

io Amice,
 La luptă am vrut capăt să pun.

MERCUȚIO
 L-ai pus.

(Către Benvolio.)

De-aice

15 Transportă-mă mai iute în casă la vreun
 Vecin! La orișicare va fi! Dar, iute, spun!
 Mă pierd... Mă pierd!... — Pămîntul îmi fuge
 sub picioare!

(Către Romeo.)

20 Blestem asupra voastră. O! Case-omorîtoare!...
 Prin certurile voastre eu mor! Blestem!

(Iese sprijinit de Benvolio.)

ROMEO

Ce crudă

25 Ursită! Pentru mine, a Principelui rudă
 Ș-al meu amic, sârmanul Mercuțio, acum
 Se vede, fără veste împins pe-al morții drum!...
 Iar eu?... Rămii cu însăși onoarea mea pătată
 De un Tibald, o rudă de astăzi cîștigată!...

30 Iubită Julieto, amoru-a triumfat.
 Dar iată-mă acuma, un om afemeiat!
 Tibald trăiește, însă onoarea mea e moartă!

SCENA IV

BENVOLIO și ACELAȘI, la urmă TIBALD

BENVOLIO

Romeo! O! Romeo! Ce ne-mpăcată soartă!...
Mercuțio...

ROMEO

Ei bine, vorbește!...

BENVOLIO

A murit.
Și sufletul său nobil la ceruri s-a suit
De timpuriu, într-însul hrănind disprețuirea
Pe care ți-o inspiră în lume omenirea!

ROMEO

Vai! Neagra preursire a zilei de-astăzi,— eu
Presimt că-și va întinde pe viitorul meu
înrăstătoarea umbră, încît o să-ntocmească
Nenorociri cumplite ce au să mă zdrobească!

BENVOLIO

(zărind pe Tibald)

Tibald în drumul nostru se reîntoarce; el
E furios...

ROMEO

(cu indignare)

Trăiește, și m-a numit: Mișel!...
Mercuțio suflarea-și a dat-o, și el încă
Cutează să desfidă durerea mea adîncă!
Trăiește!... Triumfează!... M-aș încerca-n zadar
Acum, la valul urei, să pui un nou hotar!...
întoarce-te la ceruri, cerească cumpătare!...
Și tu, Tibald, îndată oprește, temerare,
Iar numele acela pe care mi l-ai dat
Reia-ți-l, căci mișelul ești tu...

TIBALD

Ce-ai cutezat

Să zici?

ROMEO

5 Deasupra noastră prin sufletu-i planează
Mercuțio. De lume el nu se depărtează
Pe cîtă vreme unul din noi nu-l va urma!...

(Trăgînd spada.)

Urmează-l că te cheamă!...

TIBALD

(trăgînd-o de asemenea)

10 Dar el te va chema
Pe tine, nu pe mine, căci tu i-ai fost în viață
Prieten și tovarăș!

ROMEO

Se va vedea!

(Ei se bat. Tibald cade.)

BENVOLIO

Spre piață

20 Mulțimea dă năvală. Tibald e mort. Ce stai?...
Fugi! Du-te! De scăpare un alt mijloc nu ai!
De-ar fi să cazi în mîna gendarmeriei, Prințul
Te-ar condamna la moarte. Astfel, nu-ți pierde
simțul!
25 E rușinoasă fuga, dar este sănătoasă!

ROMEO

O! Eu sunt jucăria răstriștei nemiloasă!

(Se depărtează repede.)

S C E N A V

SAMSON, GRIGORE, PRINCIPELE cu *suita*,
 CAPOLETI, MONTECHIO ȘI ACELAȘI

SAMSON

în ajutor veniți-mi!... Mercuțio s-a stins!

GRIGORE

Și unde e Tibaldo?...

BENVOLIO
(arătându-i cadavrul)

10

Aicea zace-ntins!

SAMSON

(cu ton denunțător și convins)

L-a omorît Romeo! Asupră-i — răzbunare !...

CAPOLETI

(înclinându-se asupra cadavrului)

15

Nepotul meu \

(îl strigă.)

Tibaldo!

(După un moment.)

Dar e fără suflare!...

20

Mort!... Mort!... Și asasinul îi e Rornieo! Eu
 Tremur de mînie!...

MONTECHIO

Romeo?... Fiul meu

25 Omorîtor?... Și cine l-a-mpins a face crima?...

PRINCIPELE

Da. Cine e călăul, căci iată-aici victima?...

BENVOLIO

Măria-ta! La toate am fost de față. Pot
 A povesti-ntîmplarea...

PRINȚUL

5

Atuncea, spune tot.

BENVOLIO

Tibaldo cu al vostru consîngen într-o sfadă
 Se încurcă, și astfel, căzu subț a lui spadă
 Mercuțio. Atuncea, Romeo l-a ucis
 io Coprins de răzbunare, și nu mi-a fost permis
 Să interviu, căci lucrul s-a petrecut în pripă..
 Tibald căzu,— răsplata luîndu-și într-o clipă..
 Măria-ta! Acesta e-ntregul adevăr!

CAPOLETI

15

Măria-ta ! Nu-1 crede ! Cu Romeo, e văr !...
 Acel ce pe Tibaldo ucise,— e dreptate
 Să moară!

AMICII LUI CAPOLETI

Da: Să moară!

20

PRINCIPELE

Tăceți, guri însetate

De sînge!

BENVOLIO

(căt-re Aceiași)

25

Nu mai faceți atît exces de zel!

MONTECHIO

(căt-re Principe)

E fiul meu!... Aibi milă, măria-ta, de el!
 Chiar el, nenorocirea desigur c-o deplînge!...

30

CAPOLETI

Dar el își stropi mîna cu însuși al meu sînge!.
 A omorît,— să moară!

PRINCIPELE

Pe Dumnezeu viu!
Romeo, pe Tibaldo, l-a omorît — o ştiu!
De altă parte însă, Mercuţio, subţ spadă,
De mîna lui Tibaldo ursit a fost să cadă!
Răspundeţi-mi acuma, din voi, asupra cui
S~apese-a mea dreptate spre răzbunarea lui?...

MONTECHIO

Măria-ta! Vezi singur că fiul meu în fine
Făcu ce însăşi legea avea să facă...

PRINCIPELE

Bine!
Dar tocmai pentru-aceasta, fiindcă s-a făcut
El singur braţul legii, subţ lege a căzut!
Omorîtorii n-află la curtea mea azilul...
De-aceea, lui Romeo, îi ordonăm exilul!...
Să plece!... — Şi acuma, fiindcă ne-ncetat
în certurile voastre mă văd amestecat...
Fiindcă al meu sînge a curs, udînd aceste
încremenite pietre de-atîtea uri funeste,
Voi şti de-azi înainte să fiu ne-ndurător,
în socoteala voastră punînd orice omor!
Nici lacrimi, nici scuze, nici calde rugăminte,
Nimic,— n-o să mă mişte de astăzi înainte!
Iar Romeo,—să plece!... Am zis-o, şi cumva,
De-or fi să-l afle miine ascuns pe undeva,
El va muri.

(Către guarzi.)

Cadavrul acesta,—ridicaţi
Şi duceţi-l acasă...

(Către suită.)

Iar voi, să mă urmaţi!...

(Sentenţios.)

Clementă criminală e cînd din imprudenţă,
Se-ntinde, peste crimă, a regilor clementă!

(Ies toţi, transportîndu-se şi cadavrul lui Tibaldo.)

TABLOUL AL DOILEA

SCENA VI

(Chilia fratelui Laurenţiu.)

LAURENŢIU

*(venind de afară se opreşte la uşa odăii în care este
ascuns Romeo)*

Romeo! Ieşi!

(După ce Romeo a intrat în scenă.)

Sărmane copil! S-a-ndrăgostit
10 De tine o rea soartă, şi mire-ai devenit
Al searbădei logodnici cu nume de „Răstrişte”!

ROMEO

Ce noi izbiri în stare pot fi să mai mă mişte?...
15 O! Tată! Spune-mi totul. Ce noutăţi? voiesc
Să aflu, suveranul ce-a hotărît? Primesc
Ca bună hotărîrea...

LAURENŢIU

Să lupţi cu suferinţa
20 De azi-nainte cată să iei obicinuiţa,
Căci ea, o tristă soartă voieşte a-ţi găti...
Ei bine, viu osînda, copile, a-ţi vesti.

ROMEO

De este moartea, vie! căci nu mă înfioară...

LAURENŢIU

25 Nu; nu; a ta osîndă cu mult e mai uşoară,
Şi Principele nostru de tine s-a-ndurat...

ROMEO

Atuncea dar... Mă iartă?..*

LAURENŢIU

30 Ba nu: Te-a exilat!

ROMEO
Exilul?... Ce-ai zis oare? Retrage-ți vorba-ndată
Și zi mai bine moartea de-o mie de ori, tată!
De moarte nu mi-e teamă... Dar tu ai zis: exil!...
5 Retrage-ți vorba, tată!

LAURENȚIU
Aidem! Nu fi copil!
Gîndește-te că lumea e mare...

ROMEO
10 Și ce lume
Cînd lumea pentru mine stă toată într-un nume!
Afară din Verona, neantu-ncepe. Eu
într-însa mi-am pus lumea și viitorul meu!
Și dacă mai departe pămîntul se întinde,
15 Apoi, afar' dintr-însa, tartarul se coprinde!
Și tu, tu vii în tihnă să-mi spui: „Te-a exilat”
Cînd nu mi-a dat exilul, ci viața mi-a luat!
Ați poleit securea, călăi, și iată totul,
Dar ea e tot secure, și tot despot, despotul!

LAURENȚIU
20 O! Rea și fără margini e rătăcirea ta
Copilul meu, cînd lumea, voiește-a-ți ajuta!
La moarte, legea noastră te osîndea, știi bine,
Și Principele-ntinse iertarea peste tine,
25 Schimbînd grozava vorbă de moarte, în exil,
Și-n loc de mulțumire blestemi... Ești un copil!

ROMEO
Dar nu este-o iertare, ci este-o barbarie
Acea sentință care îmi lasă viața mie!
30 De ceruri, îmi Vei spune... dar știu ce ai să zici...
Aici mi-e Julieta și cerul meu aici!
Și ce?... Tu vii a-mi spune, nemilostiv părinte,
Că va putea s-o vadă de astăzi înainte
Oricine, orișunde, oricînd și orișicît,
35 Afară de Romeo, și viu și omorît!
Și ce?... Pînă chiar musca de toți disprețuită
Va fi decît Romeo cu mult mai fericită!

Pe fața ei rozalbă, ea singură de-acum
Se va-mbăta în voie de-al buzelor parfum!
Și eu?... Voi fi departe... Departe?... Spune-mi oare
De nu este exilul o vorbă-omoritoare?
5 Și n-ai oare la tine acuma vrun pumnal,
Sau vrun venin, să curme destinul meu fatal?
Și nu puteai tu oare, ființă ne-ndurată,
Să stingi cu altă vorbă o viață blestemată?...
Tu vii să-mi spui: „Exilul!” și mă lovești, și cad
10 Subt vorba ce se urlă de toți damnații-n iad!
Dar cum ai avut oare puterea, tu ce-n lume
Te zici al meu prieten, să vii subt acest nume,
în inimă, c-o vorbă să mă străpungi astfel?

LAURENȚIU
15 Te jur, te jur, Romeo, ascultă-mă nițel.

ROMEO
O! Nu; tu ai desigur să-mi poruncești exilul
Din nou!

LAURENȚIU
20 Dar-ți sunt tată, și tu, îmi ești copilul,
Căci toți nenorociții îmi sunt copii, și sunt
La toți deopotrivă un părintesc cuvînt!
Voi dar să-ți dau putere să lupți cu a ta soartă
Făcînd filozofia să-ți fie-n veci consoartă!
25 Ascultă, prin urmare, de graiul sfînt al său
Și ea, întotdeauna, va fi balsamul tău!

ROMEO
A! Nu-mi vorbi zadarnic de-a ta filozofie!...
O altă Julieta putea-va să-mi dea mie?...
30 Sau, fi-va ea în stare, de-aș vrea ca s-o invoc,
Orașul ce-o conține să-l mute de pe loc?...
încai, putea-va oare, sentința ce m-apasă
S-o schimbe?...

LAURENȚIU
35 Dar...

ROMEO
Atuncea, de ea nimic nu-mi pasă!

LAURENȚIU
Ei! da! Acum văd bine că orice-amorezați
Sunt surzi, pe lângă faptul că sunt la ochi legați!

ROMEO
O știu; înțelepciunea e mult mai guralivă
Ca Dragostea, dar dînsa, e oarbă deopotrivă!

LAURENȚIU
10 Vream însă...

ROMEO
Nu. Ajunge!... Tu poți să mă dezminți,
Dar nu-mi vorbi zadarnic de-un lucru ce nu simți!
De-ai fi ca mine tînăr, și de-ai iubit în fine
15 O nouă Julieta, ai ști ce este-n mine!...
în corpul tău, de-ar curge același sînge cald,
Ș-ai fi omorîtorul vreunui nou Tibald,
Atuncea, însă numai atunci, mi-ai putea spune,
Că tu răspici cu mintea cumplitele furtune
20 Ce-n pieptu-mi se ridică; ș-atuncea-n adevăr
Că tu, tot ca și mine, ți-ai rupe-ntregul păr,
Și-ncins de disperare, cu plîns stropind pămîntul,
Cu corpul tău într-însul, ți-ai măsura mormîntul
Ca mine-acum.
25 *(El se aruncă jos pe scînduri; în acel moment se aude
bătîndu-se în ușă.)*

LAURENȚIU
în ușă n-auzi că s-a bătut?...
Ascunde-te, Romeo, că-ntr-altfel ești pierdut!

ROMEO
30 Ei! Intre orișicine, eu nu mă voi ascunde...
Afară numai dacă, din plînsul meu, ce-n unde
Vărsai, nu s-ar produce în jurul meu un nor,
Ca singur să m-ascundă de ochii tuturilor!
35 *(Se aude bătînd din nou.)*

496

LAURENȚIU
Romeo! Dar aibi milă de tine!
(Privind către ușă.)
Cine bate?
(Către Romeo.)
Porunce să te prinză de Principe sunt date!...
(Arătîndu-i ușa din stînga.)
Ridică-te mai iute și fugi pe-aici... — Oricum
Să mori așa de tînăr ar fi grozav!
10 *(Privind către ușa din față.)*
Acum!
Da! Da! deschid îndată... Așteaptă... Dar de unde
Vii oare? Și ce cauți? Și cine ești?... Răspunde!

SCENA VII
15 DOICA și ACEIAȘI

DOICA
(de afară)
Din partea Julietei eu sunt trimeasă-aici!

LAURENȚIU
20 *(deschizînd)*
Asa? Atuncea intră... Ce faci și ce mai zici?

DOICA
(intrînd)
25 Și ce să fac, părinte, și ce să mai zic încă?...
Sărmana mea stăpînă nu bea nici nu mănîncă.
Dar unde este oare Romeo, soțul ei?...

LAURENȚIU
Aici e bietul tînăr!... Să fie unde vrei?...
Pivește-l... Ia te uită... El stă întins cu jale
30 Pe scînduri, și se scaldă în lacrămile sale!

497

DOICA
(*privindu-l*)

întocmai ca și dînsa!

LAURENȚIU

5 Nenorocit amor,
Ogorul tău la lacrimi e vecinie roditor!

DOICA

Da; dînsa de asemeni pe jos întinsă zace,
Și plînge, și iar plînge, și plînsu nu-i mai tace!
io Ea-mi zise însă: „Pleacă!” Plecai să mă supui!

(*Către Romeo.*)

în numele-i acuma: „Ridică-te” îți spui!
Să plîngă o muiere, dar tu, fii om! Durerea
Doboară și răpește junețea și puterea!...
i5 M-auzi, Romeo!...

ROMEO

Doică!

DOICA

Gîndește-te, sărman

20 Copil, că moartea este al tuturilor liman!

ROMEO

Oh!... Tu de Julieta vorbești pe cît îmi pare...
Răspunde-mi: Ce mai face?... Ce zice?... Și-n ce stare
Se află? Spune-mi oare, de cînd eu mi-am stropit
25 O mină criminală c-un sînge înrudit
De nobilul ei sînge, călău nu mă numește?...
Mă mai iubește oare, sau poate mă urește?...
își mai aduce-aminte de-amorul meu — de-al ei?

DOICA

Ea plînge și tot plînge și lacrămile ei
în două lungi pîraie pe seîndure jos pică.
Aci s-azvîrle-n patu-i, ș-acilea se ridică!...
5 „Tibald” cu jale strigă ș-apoi, „Romeo”,— dar
Din nou își pierde simțul și nu mai plînge, iar
în patul ei să lasă din nou atunci să cadă!

ROMEO

O! Da! Este-al meu nume ce-o taie ca o spadă,
io Ca spada blestemată, subt care, doborît
Fu vărul său Tibaldo de-o ceartă omorît
O! Da! Este-al meu nume ce-o taie ca o spada!...

DOICA

Și-n patul ei se lasă din nou atunci să cadă!
15 Din nou își pierde simțul, și...

LAURENȚIU

Taci!

ROMEO

Neapărat,

20 O! Da! Este-al meu nume, un nume blestemat!...
Dar spune-mi oare, tată, în care parte-anume
A corpului meu șubred s-ascunde acest nume.
Să-i sparg locașu jalnic,— să-l scot afar' din el.
De veci!... Să nu mai fie!...

25 (*El vrea să se străpungă cu pumnalul.*)

LAURENȚIU
(*oprindu-i mîna*)

Reține-acest oțel!
Ești oare om?... Desigur te-arăți de pe vedere
5 A fi bărbat, dar plînsul te dă drept o muieră!
Și ce-nsemnează faptul pe care vrei să-l faci?...
In furia-ți nebună, cu viața nu te-mpaci!...
Ucis-ai pe Tibaldo, ș-acum voiești pe tine
Să te ucizi? Dar spune-mi, gînditu-te-ai tu bine
10 Ce vrei să faci? Consoarta-ți trăiește, și voiești
C-o singură lovire viața să-i răpești!
Ce?... Tu ai de soție un înger de femeie
Și vrei să mori? Răspunde-mi, s-a stins orice schinteie
De dreaptă judecată în tine? Mă-nfiori!...
15 Cînd legea chiar te cruță tu vrei să te omori!
A! vino-ți în simțire, și singur te gîndește
Că cel plecat spre rele, cu bine nu sîrșește!

DOICA

20 Ce mari și sfinte vorbe revarsă gura ta:
O vecinicie-ntreagă ca să le-aud aș sta!

(*Către Romeo.*)

Astfel, eu pot a-i spune că ai să vii, căci, iată,
Ea, fără dar și poate, te-așteaptă biata fată!

ROMEO

25 Da! Spune-i Julietei a se găti curînd
Să-mi facă-orice muștrare va fi să-i vie-n gînd.

DOICA

(*dîndu-i un inel*)

30 Atunci,— poftim: primește acest inel, pe care
Mi-l dete-a ți-l aduce... și... iute... căci îmi pare
Că se-nnoptează... — Vino... Nu-ntîrzia!

(*Iese.*)

ROMEO

Da;—viu!

35 (*Privind inelul.*)

O! Dar ce vii din parte-i, din mort tu mă faci viu!

(*Iese.*)

TABLOUL AL TREILEA

(*Camera Julietei.*)

S C E N A VIII

ROMEO, JULIETA, la urmă, DOICA

5 JULIETA

(*râzâmîndu-se de fereastră*)

Și deci, vrei a te duce?... Dar ziua e departe!
Ascultă ce accente privighetoarea-mparte!
O! Nu e ciocîrlia de care îmi vorbiși
10 Ci e privighetoarea ce-n frunze auziși!
Ea cîntă toată noaptea și bea din flori răcoarea.
O! Crede-mă, Romeo, era privighetoarea!

ROMEO

15 Nu, scumpă Julieto, te-nșeli... am auzit
Prea bine acel cîntec în noapte prelungit!
Privighetoarea tace în frunze-aromitoare;
E glas de ciocîrlie a zilii-anunțătoare!...
în neguri se retrage al nopței tainic duh!...
E glas de ciocîrlie pierdută în văzduh!...
20 Privește-acele raze pe cer împrăștiate!...
în ele, Orientul cu dome înstelate
Se-mbracă cu încetul, și norii cei subțiri
îi coase în viorele și-n roșii trandafiri!
Privește-acele raze!... Sunt razele-aurii
25 Țîșnind din adîncime să poleiască norii!...
Privește!... Ale nopții făclii se sting și pier
în pulberea de aur întinsă peste cer,
Și zorile rîzînde, din pulberea de astre,
Coboară să se joace pe dealurile-albastre!...
30 La drum m-așteaptă jalea, ș-ai cea, este-amor...
Să plec, eu trebuiește, sau să rămii să mor!

JULIETA

Dar nu; ... pînă la ziuă mai este-o lungă oră,
Ș-acea lumină este vreo nouă meteoră
Ce trece arzătoare, prin spațiu căzînd,
5 Să-ți lumineze calea, spre Mantova plecînd!
Rămii încă o clipă, și spune-mi încă mie
Amorul tău!

ROMEO

Ei bine, pe voia ta să fie!...
10 Surprinză-mă aicea, fiindcă tu mi-o ceri
Și moartea nu-mi va face nici teamă, nici dureri!
Voi zice dar cu tine c-acea lumină vie
Nu naște dintr-a zilei zîmbire argintie...
Voi zice cum că ziua, voind a zăbovi,
15 Accentul care merge de cer a se lovi,
Nu-l scoate ciocîrlia semeață-ntotdeauna...
Era privighetoarea și-n cer s-ascunde luna!

JULIETA

E ziuă!... Ziuă!... Pleacă! Dar pleacă!...
20 E vocea ciocîrliei ce-ți țipă! „Vreme n-ai!”
Și cum de au zis unii că este a ei voce
Plăcută, pe cînd este stridentă și feroce,
Căci ea ne despărțește rîzînd de orice rugă?...
25 Romeo, dar din brațe-mi răpește-te și fugi!...
Scăparea ta e-n fugă... Alături, aud șoapte...
Afară crește ziua...

ROMEO

Și-n noi se face noapte!

DOICA

(*intrînd*)

Degrabă.

JULIETA

Ce e, Doică ?...

DOICA

Zorește-1!... N-aștepta,
Căci are ca să vie aicea muma ta!

JULIETA

(*deschizînd fereastra*)

Atunci, fereastră crudă, deschide-te și lasă
Torent să intre ziua și viața mea să iasă!

ROMEO

O sărutare încă, și plec !

JULIETA

Amorul meu,
Gîndește-te la mine, gîndește-te mereu;
Și nu uita de știre să-mi dai, căci fiecare
Secundă o să-mi pară ca secolul de mare!

ROMEO

Fii sigură... Pe tine în inimă te port.
Și tu-imi vei ști de soartă, afar' de n-aș fi mort
Și îngropat...

JULIETA

20 Atuncea, la revedere, pleacă!...
Crezi tu că vreme multă la mijloc o să treacă?...

ROMEO

Nu! Cred că revederea va fi peste curînd
Și sper că o să vie o zi frumoasă, cînd
25 Durerile de astăzi vor fi de noi uitate
Și vom vorbi de ele cu frunți înseninate!

JULIETA

Și am cu toate-aceste o presimțire rea...
Romeo, tu ești palid!

ROMEO

Și tu, iubita mea !...
Durerea despărțirii ce soarbe-al nostru sânge,
Răpindu-ne puterea, pe-obraz ni se răsfrînge...
Acum, o sărutare, și cea din urmă!

JULIETA

Cît
De tristă ți-este vorba și semnul de urît!
Nu zice cea din urmă, precum ai zis, și mie
Nu-mi cere numai una, Romeo, ci o mie !...

(Smulgîndu-se din brațele lui.)

Adio !

ROMEO

(din pragul ușei)

Julieto!

JULIETA

Se duce!

(După ce a plecat.)

Și de sus,
Ceva pare că-mi spune că el de veci s-a dus!

I
i

|

j

j

j

\

|

j

!

!

!

*0

i

ACTUL AL IV-LEA

(Camera Julietei.)

SCENA I

DONA CAPOLETI și JULIETA

DONA CAPOLETI

*(intră și văzînd pe Julieta că plînge, se apropie de
masa la care sade)*

Ei bine, Julieto, și cum te afli-n fine?

JULIETA

10 Zadarnic m-aș ascunde, eu nu prea mă simt bine!

DONA CAPOLETI

Tu plîngi fără-ndoială pe vărul tău Tibald;...
Dar șirul tău de lacrimi, de-ar fi oricît de cald
Nu are ca să poată țărîna-i s-o-ncălzească
15 Și dîndu-i viață nouă, din nou s-o-nsuflețească!
Mîngîie-te... sau uită... — Conține-te încai...
Excesul de durere e nebunie...

JULIETA

Vai!

*0 O! Nu; pe a sa moarte voiesc să plîng amarnic...

DONA CAPOLETI

Tu poți să plîngi desigur, dar ai să plîngi zadarnic
Căci morții nu se scoală...

JULIETA

5 Eu însă, ne-ncetat,
Voi fi adînc pătrunsă de-un dor nemîngîiat!
Durerea mea e mare...

DONA CAPOLETI

10 Și ea se mai mărește
Fiindcă sceleratu ce l-a ucis trăiește!

JULIETA

De cine vorbești oare?...

DONA CAPOLETI

15 Be cine?... De-un mișel...
Știi bine... De Romeo!

JULIETA

Romeo?... între el
Și mizerabili, mamă, e osebite multă...
il iert, și fie ceru să-l ierte de m-ascultă...
20 Și, dacă este vorba să-ți spui mai lămurit,
Din cauza lui sufăr!...

DONA CAPOLETI

Fiindcă n-a murit,
Da; da; te-nțeleg bine...

JULIETA

25

O zici..

DONA CAPOLETI

Și mai zic încă
De tatăl tău, că-ți poartă o dragoste adîncă...
O zi de fericire, astfel, ți-a pregătît,
5 Copila mea!

JULIETA

Și care?...

DONA CAPOLETI

io O zi apropiată...
Chiar joi, nu mai departe, de nuntă îmbrăcată,
Biserica Sîn-Petru te va vedea intrînd,
La brațul tău c-un tînăr, bogat, frumos și blînd!
Ce zici despre Paride?... De el fiind iubită,
Așa că te va face consoartă fericită?...

15

JULIETA

O! Jur că niciodată, de vreți a mă jertfi,
Consoartă fericită cu dînsul nu voi fi!...
Rămîi înmărmurită de-atîta îngrijire
Ce vrea ca să mă facă să intru-n însotire
20 Cu unul dintre oameni ce timpul n-a avut
Nici chiar de a se face să-mi fie cunoscut
Te rog, oh! Spune-i mamă, de mine avînd milă,
Cu măritișul tata să nu-mi mai facă silă,
Sau dacă n-o vrea seama să ție de plînsori,
25 Atuncea pe Romeo să-mi dea de mii de ori,
Și tu cunoști prea bine ce ură-i port!

DONA CAPOLETI

Firește.
Dar tatăl tău aicea îmi pare că sosește...
30 Poți singură aceasta să-i spui...

JULIETA

Nu îndrăznesc!

S C E N A II

CAPOLETI, DOICA și ACEIAȘI

CAPOLETI

5 Și ce? Scăldată-n lacrimi, ș-acuma te gădesc?...
 Din mica ta persoană, tu faci totdeodată)
 O mare, o furtună, ș-o navă zbuciumată;
 Căci ochii tăi, de lacrimi făcînd atîta lux, j
 S-aseamă cu o mare cu flux și cu reflux ! j
 Iar corpul tău e nava ce-n unda lor amară I
 10 în luptă cu furtuna stă gata ca să piară,
 Așa că naufragiu va face negreșit i
 De nu-i va fi propice un cer mai liniștit!... f

(Către Dona Capoleti.)

Ei bine dar! Consoartă, i-ai spus a mea voință?...

15

DONA CAPOLETI

Da; însă o respinge cu multă stăruință ! j

CAPOLETI

20 Ce? Nu ne mulțumește de grija ce-i purtăm,
 Și nu e fericită de faptul că-i aflăm
 Un gentilom ce astăzi o cere de consoartă...

JULIETA

25 Nu, tată, nu visasem această nouă soartă...
 La orișice dorințe aveți, mă învoiesc
 Dar nu și la un lucru pe care îl uresc!
 Cu toate-aceste însă, cu multă mulțumire
 Vă sunt îndatorată de-a voastră îngrijire!

508

CAPOLETI

Cum?... Cum?... îmi pui enigme ce nu se prea
 dezleg...

5 Ce logică e-aceasta?... Deloc n-o înțeleg...
 „Mă învoiesc la toate”, îmi zici pe de o parte,
 Și grijile-mi s-arată că n-ar fi fost deșarte;
 Pe de-altă parte însă, mai pui: la „ma-nvoiesc”,
 Pe „nu și la un lucru pe care îl uresc!”
 Apoi mai zici la urmă că tu „cu mulțumire
 10 Ne ești îndatorată de-a noastră îngrijire”...
 Păstrează-ți îngrijirea pe seama ta, și vezi
 Să te gătești de nuntă precum mai bine crezi!
 Vei fi a lui Paride, de voia ta, copilă,
 Sau dacă nu de voie, vei fi a lui în silă!

15

JULIETA

(voind să-i ia mîna)

O! Tată!

CAPOLETI

Și ce tată?... Nerușinato! Piei!...

20

DONA CAPOLETI

Dar vino-ți în simțire... Ia seama la ce vrei
 Să faci!...

CAPOLETI

5 Vorbești la vreme, căci vrei pe cît se pare
 Să dai o nouă probă de bună educare!

JULIETA

O! Tată! Te rog însă... Aibi milă... Nu fi crud...
 Ascultă-mă o clipă.

509

CAPOLETI

- Nimic nu voi s-aud!...'
- Nimic!... Și de aceea, ți-o spui încă o dată...
Ori tu vei fi mireasă, ori eu nu-ți voi fi tatăj...
- 5 Să nu-mi răspunzi nimica... Să taci... Să nu-mi
vorbești,
Și-n față ca acuma să nu mai mă privești!
Ia seama!... Cu privirea voiești a mă desfide.
Dar furia în pieptu-mi, în veci, n-o pot închide!
- 10 A! Spune-mi, zău, consoartă, de nu ne amăgeam
Amarnic, când la ceruri întruna ne plingeam
De faptul că un singur copil ne dete nouă,
Dar iată, cum că unul, acuma e cât nouă!
'Napoi de-aci, sfruntăto!
- 15 *(O îmbrînțește cu furie încît ea aproape că și cade jos.)*

DOICA

Vai, domnule, ce faci?...
Sărmana!... Nu ai milă de ea!...

CAPOLETI

- 20 Mă rog, să taci.
Sau mergi să dai povețe la cei cu care, ție,
îți place încuscrită să te-afli-n cumetrie!

DOICA

- Dar eu n-am dat povețe, și dinpotrivă,— eu
25 Vream...

CAPOLETI

- Vrei moștenitoare să-i fii lui Dumnezeu
Pe toată-mpărăția ce are-n stăpînire,
O stiu de mult!
- 30 De vorbă n-am parte, zău!

DOICA

CAPOLETI

Din fire
Văd bine că ai gîndul ca să mă scoți acum...
Cumetre îndestule te-așteaptă însă-n drum...
Cu dînsele la ceartă, apucă-te, cicală,
Sau nu mai scapi de mine și marea nu te spală!
Piei repede din ochi-mi! Piei!

DONA CAPOLETI

Fii mai răbdător!

io

CAPOLETI

- Pe legea mea! De ciudă îmi vine ca să mor!...
Și ce?... Și zi și noapte, și chiar în zori de ziuă,
Bătui pe cît se vede zadarnic apa-n piuă,
De-același cuget vecinie urmat și chinuit,
15 Căci astăzi cînd îi aflu un soț neprețuit,
Un gentilom de viță cu-naltă înrudire,
Bogat, frumos și tînăr, și plin de-nsuflețire,
Ea vine ca să-mi spuie cu glas miorlăitor:
„Copilă fiind încă, de măritiș n-am zor!”
- 20 Auzi! Auzi! Copilă!... Ți-oi arăta eu ție,
Sau tu, de bunăvoie, consimți la cununie,
Sau de-astazi înainte, îți dau al meu cuvînt,
Că eu te las în pace, dar tată nu-ți mai sunt!
Da! Da! Să bagi de seamă la ce-ai de gînd a face..
25 îți dau o zi deplină să judeci lucru-n pace!...
Ești liberă stăpînă orice să hotărești,
Dar piinea ta, pe poduri, atunceă să cerșești!

(Iese.)

JULIETA

- 30 Deci, nu e nici o milă în cerul ce pătrunde
Prăpastia în care durerea mea s-ascunde?...
Dar tu, iubită mamă, și tu vei fi ca el?...
Și tu mă vei respinge c-o inimă de-oțel?...
O! Iată-mă-n genuche!... Aibi milă, și'amînă
35 Proiectul cel de nuntă încai c-o săptămînă,
Sau dacă nu, gătește al nunții mele pat
Pe groapa-n care zace Tibaldo îngropat!

DONA CAPOLETI

Să nu-mi vorbești zadarnic. Iubirea mea nespūsă
Apune, cînd o fată îmi este nesupusă!
Ești liberă a face orice, dar pe cuvînt
Mă jur, de-azi înainte că mumă nu-ți mai sunt!
Acuma, Doică, vino, urmează-mă. în pace
Rămîie să-și dea seama de ce-are-n gînd a face!

DOICA

10 O ! biata mea fătuică !... Ce viață și ce chin !

DONA CAPOLETI

Aidem ! îi voi trimite pe Laurențiu ! Vin !

SCENA III

JULIETA, la urmă LAURENȚIU

JULIETA

15 Ce?... Mumă ca și tată cu inimă-mpietrită
Răspund l-a mea durere... și eu sunt părăsită
De toți!... De toți?... și nimeni nu s-află ca să-mi dea
Poveți sau mîngiere!... Vai!... Vai!... inima mea,
20 Tu care de Romeo te afli plină încă
Afundă-te-ntr-a morții prăpastie adîncă !...
Vai! Vai! Și pe cînd cerul astfel m-a urgisit,
Părinte Laurențiu, și tu m-ai părăsit!...

LAURENȚIU

25 *(din pragul ușei)*

Sărmana mea copilă!

JULIETA

(cu un strigăt de bucurie)

O ! Tată ! Provedința

30 Aicea te trimite ! Privește-mi suferința!

LAURENȚIU

Copilă, a ta mumă a vrut să ne-ntîlnim...

JULIETA

îchide acea ușă și vin să ne jelim,
Căci nu mai e speranță în lume pentru mine!

LAURENȚIU

5 Cunosoc a ta durere întocmai ca și tine
Și soarta ce te-așteaptă, atît mă-ncremeni,
Consoarta lui Paride fiind a deveni
Chiar miine, că zadarnic mă-ncerc prin cugetare,
în taină să descopăr mijloace de-amînare!

10

JULIETA

Atunci, cu-nțelepciunea de simți că nu mai poți
Din astă-mprejurare cumplită să mă scoți,
Să-nving a mea ursită, pumnalul îmi ajunge!

LAURENȚIU

15 Pumnalul?...

JULIETA

(scofînd un stilet)

Da, cu dînsul voi ști a mă străpunge
Părinte, cu Romeo, tu singur m-ai legat
20 Și Dumnezeu din ceruri ne-a binecuvîntat!
Ai zis că n-aflî mijloc în cugetele tale,
Dar te-amăgești desigur, căci tot mai este-o cale,
O cale care duce departe subt pămînt...
Eu însă-a lui Romeo am fost, rămii și sunt!

25

(Vrea să se lovească cu stiletul.)

LAURENȚIU

Oprește-te, copilă, căci iată că răsare
în mintea-mi zdruncinată o sfîntă inspiraare...
O rază de speranță, de nu mă-nșel, zăresc,
30 Dar mijlocul e aspru și n-o tăgăduiesc!
Mi-ai spus că mult mai bine preferi ca să fii moartă,
Decît trăind, Paride,, să te-aibă de consoartă,
Atuncea dar, de moarte de nu te înfiori,
Am dovedit mijlocul să scapi și să nu mori!

JULIETA

La orișicare lucru voi ști a mă supune
 Dar numai de Paride, nimica nu-mi mai spune,
 Și dacă este vorba să scap, orice cruzimi
 Descopere-le grabnic, urzește-le, și zi-mi:
 Aruncă-te din turnul ce-n aer predomină
 Și eu m-azvîrl îndată cu inima senină;
 Ia șerpi și lungi balauri și făr-ai număra,
 Aruncă-i într-o baie, și-ntr-însa voi intra;
 10 Condu-mă-n cimitiruri în ore fioroase
 Și lasă-mă închisă sub craniuri și oase;
 Sau chiar, deschide-o groapă săpată de curînd,
 Și spune-mi înăuntru să intru surizînd,
 15 Și, gol lăsînd cadavrul, din albul său lințoliu
 Să-mi fac atunci o haină de groază și de doliu!
 Dă-mi, tată, orice ordin, dar fă-mă să rămîn
 Consoarta lui Romeo!

LAURENȚIU

Atunci în al tău sîn
 20 închide-ți suferința să stea înăbușită,
 încît să te reafle părinții, fericită!
 Prefă-te, rîzi, vorbește, spunînd că te căiești
 Și vrei de bunăvoie la tot să te-nvoiești;
 Desigur, a mea faptă că poartă rea poriclă
 25 Dar ea-ți va fi scăparea... — Primește-această sticlă!

(*ii arată un flacon.*)

Iar, singură, la noapte, urcîndu-te în pat,
 Golește-o vitejește și răul e-ndreptat;
 întii, te va coprinde un frig ș-o amețeală,
 30 Dar tu, căzînd la urmă în stare de-amorțeală
 în ceruri te vei crede și moartă vei părea,
 Și, două nopți de-a rîndul, astfel vei rămînea;
 Părinții tăi, în lacrimi, pe piept punîndu-ți cruce,
 în jalnică paradă la groapă te vor duce...
 35 Atunci vei fi depusă sub bolțile semeți
 în care zac, de veacuri, strămoșii tăi măreți;
 Romeo, despre toate va fi vestit la vreme,
 Și va veni, din moarte, cu vocea-i să te cheme,

514

Așa că voi, la urmă, în Mantova mutați,
 Uitînd o-ntreagă lume, de ea, veți fi uitați!
 Acesta e mijlocul ce poate să te scape
 De-o nuntă rușinoasă și groapa să nu-ți sape!

JULIETA

Dar dă-mi-o mai degrabă, că nu mă înfior...
 Privește-mă... Nu tremur!...

LAURENȚIU

(*cu admirare*)

10

Frumos și nobil zbor
 Răspunde-mi însă mie, avîntul cînd va trece
 Nu are să te-nghete a spaimei mină rece?...

JULIETA

Nu! Nu!

15

LAURENȚIU

(*dîndu-i flaconul*)

Atuncea, iată, și, fie să te-ajute,
 Acel ce știe totul din locuri neștiute!
 20 Dar trebuie, copilă, aici să nu mai stau;
 De veste lui Romeo, la Mantova să-i dau
 Alerg...

JULIETA

Sunt hotărîtă, și, poți să pleci în pace...
 25 Scăparea mi-este-n mină și orice frică, tace!
 Adio, bun părinte!

LAURENȚIU

(*îmbrățișînd-o*)

Te binecuvîntez!

JULIETA

30 Cu mine va fi Domnul, căci bun și drept îl crez!
 Amorul ce mă-mpinge să scap de-a fi victimă

515

Nu poate ca să fie în fața lui o crimă!
S-aude însă zgomot... Pe tata îl zăresc,
Iar mama și Paride, vorbind, îl însoțesc...
Sunt ei... Adio, tată!

5   *(Arătînd spre dreapta.)*
                                  E soarta mea ce vine!
                                  (Laurențiu iese prin față.)

SCENA IV

10   CAPOLETI, DONA CAPOLETI, DOICA, PARIDE
                                  JULIETA

                                  DONA CAPOLETI
                                  (uitîndu-se la Julieta se adresează către Capoleti, urmîndu-și un dialog început)

                                  Ți-am spus-o, Capoleti, și nu credeai!...

15   DOICA
                                  (cître Julieta)

                                  Ei bine,

                                  Te-ai spovedit, fătuiico?...
                                  (Cître Capoleti și Dona Capoleti.)

20   Priviți-o puțintel...
                                  Cu zîmbetul pe față o regăsim...

                                  CAPOLETI
                                  (cître Julieta)

                                  Astfel,

25   Ai obținut se vede iertarea c-o zîmbire?...
                                  Dar demnă te~afli oare de sfînta-mpărtășire?...

                                  JULIETA

                                  O pot lua: Mi-a spus-o și m-a iertat, căci eu
                                  Cu totul împăcată mă simt cu Dumnezeu!...
30   El m-a muștrat, fii sigur, de-a mea neascultare

Dar eu, te jur, o! tată, să-mi dai ș-a ta iertare!

(Executînd.)

Din mine poți a face orice pe viitor,
Căci iată-mă-n genuche iertarea să-ți implor!

                                  CAPOLETI
                                  (ridicînd-o)

Ai auzit-o singur, Paride!... Ea primește!...

                                  PARIDE

Iubită Julieta!

io   JULIETA
                                  (cître Paride)

                                  Și tot ce-ngăduiește
O dragoste curată vă dau voioasă, dar
Vă rog ca să nu-mi cereți mai mult pîn' la altar!.

15   CAPOLETI

Fii liniștită!... Vino la pieptul meu!
                                  (Strîngînd-o în brațe; cu expansiune.)

20   E mila
                                  Cerească peste mine!... Mi-am reafiat copila!...
Desigur, sfîntul pusnic e om cu fapte rari...
Orașu-i datorește atîtea lucruri mari!...
El merită pe piață să aibă o statuie
Și s-ar cădea, în mijloc, de aur să i-o puie!

(Cître Doică.)

25   La lucru! Ce stai, Doică, și nu te îngrijești
                                  Gătelile de nuntă să mergi să-i pregătești?...
Mă duc acum! Și mîine, — la nuntă!

                                  DONA CAPOLETI

30   Dar, așteaptă:
                                  Crezi oare că grăbirea e faptă înțeleaptă?...
Nimica nu e gata...

CAPOLETI

Te rog nu mă-ndîrji...
De orişicare lucruri mă duc a mă-ngriji...
Rămii cu Julieta aicea... — Despre mine
La noapte nu-nchid ochii şi tot va merge bine!
(Către Paride.)

Paride, prin repaos, aidem să te transformi
Şi vezi să dormi la noapte că mîine n-ai să dormi!
(Iese la braţ cu Paride.)

DOICA

10 *(către Julieta)*

S-a dus...

JULIETA

15 Şi te vei duce cu mama deodată,
în linişte deplină voind a fi lăsată
Prin cugete şi suflet la cer a mă-ndrepta!
Căci numai rugăciunea îmi poate ajuta!

DONA CAPOLETI

20 Ce lucruri la ureche vă povestiţi!... îmi pare
Că-n lăzi avem destule danteli şi stofe rare...
De vă lipseşte însă ceva.

JULIETA

25 Nu, nicidecum.
Cu Doica despre toate la cale-am pus acum,
Şi poate-n bună pace să meargă să-ţi ajute
La orice pregătire...

DONA CAPOLETI

30 Atuncea mă duc...

JULIETA

(către Doică)

Du-te

Şi tu cu mama, Doică.

DONA CAPOLETI

Dar vin să te sărut
Şi fie-ţi viitorul de fericiri cusut!
(O sărută.)

Pe mîine!... Mîine soare va fi după furtună...
Eşti însă ostenită... te las, şi noapte bună!
(Iese cu Doica.)

JULIETA

(singură; e noapte)

io Adio, zi mai bine! Adio, maica mea,
Căci cine ştie unde şi cînd ne-om mai vedea!...
O! Iată-mă acuma în voia soartei mele:
Sunt singură... şi tremur în figurile-mi grele!...
îmi trebuie putere, speranţă şi curagiu...

15 *(Arătînd sticla.)*

Aicea e scăparea, şi-n viaţă e ultragiu!...
Dar, mamă!... Mi-este frică!... Sau nu J...
Nenorocită

20 Ce sunt, îmi este mintea cu totul rătăcită!
Aidem!... — Am doi prieteni cu sufletul înalt...
(Arătînd sticla.)

Trădîndu-mă acesta,
(scoînd pumnalul din sîn)

Mai am pe-acestălalt!

25 *(Depune pumnalul pe o mescioară lângă pat.)*

Dar cine-mi poate spune că pusnicul, să scape,
N-a pus otravă-n sticlă, mormîntul ca să-mi sape,
Căci el, prin consfinţirea ce-a dat l-al meu amor,
Făcutu-s-a de dînsul a fi răspunzător?...

30 O! Nu! Eu sunt nebună, şi-n trista-mi rătăcire,
Răspund prin bănuială la sfîntă lui iubire!...
Depart de la mine asemenea gînd rău.
îmi fu mai mult ca tată şi nu-mi va fi călău!...
Dar mumă-mea, sărmana, dar ea, să facă ce-are

35 Văzîndu-mă întinsă şi fără de suflare?...

Dar tatăl meu!... Dar Doica?... Cu groază mă
gîndesc
Că ei au să mă plîngă și eu am să trăiesc!...
Romeo! Cît de mare amorul tău e-n mine
5 Deoarece putere îmi dă!

(Apropiind flaconul de buze.)

Aidem, în fine!

(După ce i-a băut conținutul.)

10 Dar ce?... Subt bolți funebre, închisă să nu fug
Lăsată-n întuneric voi fi într-un coșciug?...
Oroare!... Dar acolo, din somnul meu misteric,
La viață reîntoarsă, în mijloc de-ntuneric,
Cînd morții împrejur-mi în gropi vor tresări,
Putință va fi, oare din minți a nu-mi sări,
15 Și brațul înarmîndu-mi cu craniuri hidoase,
Danțîndu-mi danțul morții în pulberea de oase,
Putință va fi oare, atuncea să m-opresc,
Și fruntea, de morminte, țipînd să nu-mi zdrobesc?...
Și cine-mi spune încă, din groapă, că nu are,
20 Tibaldo să nu iasă coprins de răzbunare?...
Tibaldo?... Iată-l... Vine... Un sînge viu și cald
Țîșnește împrejur-i... Oprește-te, Tibald!...
Vai! El dup-o nălucă cu sabia țintește...
Oprește, căci Romeo e soțul meu... Oprește!...

25 *(Sovăind.)*

De plumb, deodată însă, pleoapele îmi par...
Pe ochi... mi se întinde zăbranic funerar...
Un tremur... mă pătrunde... iar mina mea... e rece
Pămîntul de subt mine îl simt că stă să plece...

30 *(Se agață de patului și se tîrăște într-insul.)*

Mor... — Patul — O!... — Romeo!...

(Muzica începe să cînte și merge crescendo spre a demonstra că se trece de la noapte la zi.; între aceste scena se luminează încetul cu încetul.)

S C E N A V

DOICA, CAPOLETI, DONA CAPOLETI, la urmă
LAURENȚIU
(E ziuă.)

DOICA

(intrînd în vîrfurile picioarelor)

Fetița mea... Și cum?
Dormi mă?... Este ziuă!... Deșteaptă-te acum!
Mrauzi sau nu?... Răspunde-mi!... Drăguța!...
10 De-osteneală,
Coprmsă fu se vede de-această piroteală...

(înaintînd spre pat.)

Și trebuie din somnu-i s-o scol neapărat!...

(înlăturînd perdelele patului.)

15 Ce văd!... E-n pat culcată și nu s-a dezbrăcat?...

(Mișcînd-o încet.)

Copila mea iubită, răspunde-mi însă mie...

(Mișcînd-o mai tare.)

Deșteaptă-te!...

20

(După un moment.)

Ea tace...

(Apucînd-o de mîini și scuturînd-o.)

E rece... Grozăvie!...
Dar dînsa este moartă!... E moartă...

(Alergînd și deschizînd ușa din stînga.)

Ajutor!
Săriți! Incoa, stăpîină!... Mai repede că mor...

DONA CAPOLETI

Ce este?..

30

CAPOLETI

Ce se-ntîmplă?... Ce zgomot!

DOICA

(frîgîndu-și mîinele)

Vai! Ce soartă

Grozavă!... Vai ce soartă!

(Tîrîndu-i spre pat.)

Uitați-vă!...

DONA CAPOLETI

(cu un strigăt de disperare)

Oh!... Moartă!

10 E moartă!

CAPOLETI

Julieto!

LAURENȚIU

(aparte)

Ce crude sfâșieri!...

Dar binele se naște adesea din dureri!

ACTUL AL CINCELEA

(O stradă din Mantova. E noapte.)

TABLOUL I

SCENA I

ROMEO, la urmă BALTAZAR

ROMEO

De trebuie pe visuri să punem vreo credință,
 De poate adevărul în somn să ia ființă,
 Atunci fără-ndoială că-n timp apropiat,

10 Să aflu știri voioase îmi este rezervat.
 Amoru, care pieptu mi-l umple, niciodată
 Nu dete o lumină atîta de curată,
 încît să mă ridice, făcîndu-mă ușor,
 Să pot mai sus de lume și de pămînt să zbor!

15 Azi-noapte, printre visuri, văzui pe-a mea mireasă,
 Murisem... și la mine veni prin umbra deasă...
 Ciudat este desigur, în vis, ca să te vezi,
 Atunci cînd n-ai vedere, că mori și re-nviezi,
 Căci ea, o sărutare în flacăre topită

20 îmi dete și ființa-mi a fost re-nsuflețită!
 îndată dup-acestea, ce farmec!... M-am visat

Pe tron, căci ajunsese al lumii împărat!
Amor! Cîtă plăcere se află-n tine, dacă
Imaginile-ți numai, în stare sunt să facă
Din oameni, niște îngeri ce zboară fericiți
5 Pe aripi de iluzii prin ceruri rătăciți!...
Să sper, îmi zice astăzi natura-ntreagă. Dar
De ce să-ntîrzieze atîta Baltazar?...
Verona este-aproape și mor de nerăbdare...
Aidem!... El o să vie... A!... Iată-l mi se pare!

10 BALTAZAR

Stăpîne... J

ROMEO

Ce e?... Spune-mi mai iute să mă-mpaci...
îți dete Laurențiu vreo noutate?... Taci?...
15 Răspunde-mi: Julieta ce face?... Dar vorbește
Odată!

BALTAZAR

Julieta?... E bine. S-odihnește
De somnul vecinicii depusă în mormînt,
20 Iar sufletu-i acuma se află-n cerul sfînt
Cu îngerii!

(Romeo în acest timp îl privește cu fixitate.)

Mă iartă că-ți dau. o crudă știre.
Am vrut a țî-o ascunde sub vorbe de-amăgire,
25 Dar singur mi-ai cerut-o... — Ei bine, mădeszic...
Păstrează-ți îiisă firea.

(Romeo privindu-l cu, aceeași fixitate se dă înapoi și cade)

Stăpîne! Ce-ai?...

30 ROMEO

Nimic!

BALTAZAR

(ridicîndu-l)

Fii om!...

524

ROMEO

Și va să zică,-n loc de bucurie
Tot soartă rie-mpăcată, și moarte, și urgie?...

(Schimbînd tonul; către Baltazar.)

5 Aleargă și găsește-mi doi cai de cumpărat...
La noapte, la Verona, plecăm neapărat!...
M-auzi sau nu?...

BALTAZAR

10 Stăpîne! Aud... Dar văd cu jale
O crudă hotărîre în ochii dumitale!

ROMEO

Te-nseli... Nu am nimica. Dar du-te...

BALTAZAR

(înclinîndu-se)

15 Mă supun.

(Iese.)

ROMEO

Să fie cu putință? Visez ori sunt nebun?...
20 La noapte, Julieto, a noastră despărțire,
Schimbîndu-se prin moarte în vecinică-nsotîre,
Prin sufletele noastre, de lume depărtați,
în cerurile sfînte vom fi împreunați!...
De astăzi înainte, în viață nu mi-e locul!...
Dar cum?... Prin care mijloc?... A! Crima-mi
25 da mijlocul...
Pe cît mi-aduc aminte în cugetul meu trist,
Pe-aicea pe aproape cunosc un farmacist...
Oribil la vedere, cu haina zdrențuită,
Mizeria mtr-însul era întipărită
30 în pragul ușei sale văzîndu-l țintuit
Mi-am zis adesea: Iată uri om neprețuit,
Căci lui de i s-ar cere balsam la disperare,
Țî-ar vinde pentru aur otrava cea mai tare!

525

Firește că atuncea, o! straniu mister!
Eu nu știam că singur voi merge să i-o cer!
Dar iată-i prăvălia, cu rînjete funeste...
Și ce?... închisă?... însă, — să batem!

(Lovește în ușă.)

S C E N A II

FARMACIS TUL, ACEIAȘI

FARMACISTUL
(dinăuntru)

Cine este?

R O M E O

Un disperat!

FARMACISTUL

Să-și cate de drum ne-ntîrziat...
Băiete, de pomană la nimenea n-am dat!

R O M E O

Ascultă-mă: E vorba de-a gîndului furtună
Căci galbenii cu zimțuri în pungă îmi răsună!

(Zdrăngănește banii în pozunare.)

FARMACISTUL
(deschizînd ușa)

Și ce voiești atuncea?

R O M E O

Tăcere!... Vino-ncoa!

FARMACISTUL
(după ce a ieșit afară)

în fine?...

R O M E O

Na o pungă pe care o vei lua!

(A zvîrlindu-i-o.)

într-însa sunt, îmi pare, vreo patruzeci de galbeni!

FARMACISTUL

(numărîndu-i)

Sunt patruzeci întocmai ca soarele de galbeni!...

(încilinîndu-se.)

Cu ce, măria-voastră, ați vrea să vă servesc?

R O M E O

Să-mi cauți o otravă teribilă, voiesc.

FARMACISTUL

Otravă ?...

R O M E O

Și prin vine, ca zborul cugetării
Să zboare, sau ca gîndul cumplit al disperării!...

FARMACISTUL

Posed în prăvălie asemenea licuori
Dar legile cu moartea lovesc pe vînzători!

R O M E O

Și ce?... Te temi de moarte cînd moartea e ușoară
Alătura cu foamea ce zilnic te doboară?...
Și ce?... Pe cînd obrazul îți este descărnat
Mai zezi la îndoială și ai de cugetat?...

25

Vorbiși de legi, dar spune-mi, ce legi, în astă lume^
De tine-avură grijă, de tine, fără nume,
De tine muritorul de foame?... Nu-mi vorbi
De legi!... Și iată aur!...

(îi aruncă bani.)

Mai na!... — Le vei orbi
Cu el, fii sigur; — ține!

(îi aruncă din nou.)

FARMACISTUL

5 Ce? încă?... Aur! Aur!
Dar n-am văzut în viață un astfel de tezaur!

ROMEO

Deci?...

FARMACISTUL

Bine. Viu îndată... Așteaptă un minut...
(Reintră în prăvălie săltând monedele în palme.)

10 E aur! Aur!

(Ieșind după un moment și arătându-i o sticlă.)

15 Iată acum ce mi-ai cerut!...•••
Otrava este-aicea... Ți-o dau... însă-n credință
Mizeria ți-o vinde, iar nu a mea voință!

ROMEO

Și tocmai de aceea, la gânduri nu mai sta...
Mizeria îți cumpără, iar nu voința ta!

20 v FARMACISTUL
(dându-i sticla)

Primește-o, și dintr-însa, sorbind o părticică,
Chiar douăzeci de vieți să ai,— ți le ridică!

ROMEO

25 Prea bine. Iată aur! Mai na! Fii mulțumit,
Căci el e ca veninul mai cruci și mai cumplit,
Și el produce-n lume cu mult mai multe crime,
Decît produce sucule veninului, victime!
Acela care-ți vinde venin, sunt eu.—Astfel,
30 Scheletul tău, cu carne: îmbracă-ți-l prin el!
(Farmacistul îl privește înmărmurit și reintră în prăvălie.)

528

ROMEO
(înălțînd sticla)

Iar tu, aidem cu mine, licoare azurie,
Pe groapa Julietei să-ncepi a ta domnie!

5 TABLOUL AL DOILEA

(Mormîntul Capoleților.)

• SCENA III

10 *PARIDE și SAMSON, cu torțe și coroane de flori;
la urmă ROMEO și BĂLTAZAR, cu un fanar și
purțînd un drug de fier și d sapă*

PARIDE

Dă-mi torța ta și du-te; — sau nu: Reia-ți-o. Voi
Să nu mă vadă nimini. Să bagi de seamă-apoi
La cele poruncite, vestindu-mi orișicare
15 Răsunete de păsuri, c-o mică șuierare.
Dă-mi florile și pleacă.

(Samson îi dă flpy.ile.< Paride le ia și înaintează.)

SAMSON

(aparte)

20 Dar, zău, mărturisesc,
De pîndă-n cimitiruri să stau, că mă-ngrozește!
Ce-o fi, să fie însă!..., Aidem!

(Se depărtează.)

PARIDE

25 *(cătrel mor mint)*

Gentilă floare,
De vînturi doborîtă în plina ta splendoare,
O! Iată,— flori pe floare eu viu ca să presar!...
Iubită Julieto, primește acest dar!...
30 în viață, pentru tine, a fost a mea iubire,
Și moartă, pentru tine e-ntreaga-mi suvenire!
(Se aude o șuierătură depărtată.)

529

Dar ce?... Samson de veste îmi dă, că un profan
 Cutează să pătrundă aici ca suveran...
 Și cine printre oase își pune-a sa domnie,
 Să-mi turbure durerea de caută să vie?...
 5 Ascunde-mă, o ! noapte !

(Se depărtează.)

BALTAZAR
 îmi vine ca să fug

De groază!

ROMEO

10 Ți-este frică?... Dă-mi sapa ș-acel drug
 Și du-te. Dar scrisoarea s-o dai, în zori de ziuă,
 în mâna tatii. Adu fanaru-ncoa ! Adio!
 Și vezi să bagi de seamă să nu cumva să stai
 15 Ascuns prin întuneric, c-atuncea, va fi, vai
 De tine. Te voi rupe în mii de bucățele
 Și gropilor flămînde voi da atunci din ele!
 M-auzi?...

BALTAZAR

20 Aud, stăpîne, și, geaba mă muștrați,
 Supus fiind la toate poruncile ce-mi dați!

ROMEO

Acela care-ascultă stăpînu, și-l iubește...
 Am zis. Acuma, pleacă! Fii fericit! Trăiește!

25 *(Baltazar se depărtează.)*

Iar tu, abis al morții, tu pîntec ne-ndurat,
 De nobile ființe, flămînd, și săturat,
 Privește, cum pe tine, la rîndu-mi fără milă,
 O nouă creatură te fac să-nghiți în silă!

30 *(Ușile monumentului Julietei, pe care le-a forțat în
 acest interval prin mijlocul drugului de fier, se deschid
 de pîrete.)*

PARIDE
(aparte)

35 Ce văd?... Este Romeo,— acel omorîtor...
 El vine să insulte mormîntul ce ador!...
 Mișelul!

(înaintează.)

Dar oprește, proscris fărădelege,
 Ce vii să turburi morții c-o mină sacrilege !...
 La moarte te voi duce.

ROMEO

5 Să mor? e scopul meu!...
 Fugi, lasă-mă aicea, și nu-ncerca zadarnic
 Să-mi turburi disperarea... Eu plîng...

PARIDE

Și mai amarnic

10 Vei plînge într-o clipă în temniță-ncuiat
 Iar mîine dimineată, vei rîde spînzurat!

ROMEO

Oricine-ai fi, ascultă, te las în libertate,
 Dar cruță-mi conștiința de alte noi păcate !

PARIDE

15 Mișelule ! Crezi astfel să scapi?

ROMEO

Sunt răbdător,

20 Prietine, vezi bine, fiindcă voi să mor,
 Iar nu să scap: Ia seama !... Mînia-mi se deșteaptă...
 Fugi, pleacă... tu ai poate o mumă ce te-așteaptă!

PARIDE

Și zău?... Mă iei la goană, dar eu te arestez.
 Urmează-mă îndată!

ROMEO

25 Ce zici?... Să te urmez?

PARIDE

Sau vii cu mine-acuma sau eu...

(Pune mîna pe pumnal.)

ROMEO
 A mea răbdare,
 Te rog n-o mai pune la crudă încercare...

PARIDE
 5 Tu tremuri, asasine !

ROMEO
 Aceasta e prea mult!
 Și mintea mea se duce și nu mai pot s-asculț!
 închideți ochii voștri, o! stele lucitoare...
 10 Priveliștea de-aicea va fi îngrozitoare !
(Ei se bat. Paride cade.)

PARIDE
 Eu mor, o simț, Romeo, dar milă dacă ai,
 în groapa Julietei depune-mă încai!

ROMEO
 15 în groapa Julietei?... Și cum te cheamă oare?...
(Apropiind fanarul de ochii lui.)
 O! Cerule!... Paride___Ce noapte de oroare !
 E mort și el... Acuma la rîndul meu... Aidem!
 20 Să se-mplinească-n fine al cerului blestem!
*(Ia sticla, o bea, și după aceea se întoarce către Julieta
 ce se întrevede în monument pe catafalc.)*
 Dar cît e de frumoasă și moartă!... — împreună
 Vom fi peste o clipă scutiți de-orice furtună !...
 25 Grăbește însă... Vino, funebru lopătar...
 De ce mă lași atîta pe-al traiului hotar?...
 în fine !... Da !... Prin sînge te simț... Dar îndoiește
 A ta repeziciune!... Fii trăsnet și lovește!...
 Un secol mi se pare că e de cînd exist...

30 *(Șovăind.)*
 A! Iată... Ai fost sincer, sărmane farmacist!

JULIETA
(deșteptîndu-se)
 Vai! Vai!

532

ROMEO
 Cine suspină?... Nimica. E tăcere
 Adîncă împrejur-mi și scade-a mea putere;...
 Părinți, Tibald, Paride, priviți, priviți la noi!

JULIETA
 5 *(dîndu-se jos din coșciug)*
 Romeo! Laurențiu L.. Dar unde sunteți voi!

ROMEO
(zărind-o)
 10 Să fie nălucire?.. E Julieta?...

JULIETA
 Cine
 Mă strigă?...

ROMEO
 15 Eu! Romeo al tău!

JULIETA
 Ești tu în fine?...
 Ești tu, Romeo?... Vino... Susține-mă... Mi-e rău...
 Dar unde ești tu oare?... *

ROMEO
 20 *(alergînd și luînd-o în brațe)*
 Aici, — la sînul tău!

JULIETA
 Romeo!...

ROMEO
 25 Julieta!

JULIETA
 Consoartă credincioasă,
 Reînviez, Romeo, din moartea uricioasă;...
 30 Consoarta lui Paride nu sunt!... Eu m-am păstrat
 Curată pentru tine! "

533

ROMEO
Și eu!

JULIETA
Neîncetat
Vorbește-mi; a ta voce vibrând cu armonie
Dezgheață al meu suflet prin sfînta-i poezie!...
Pe sinul tău ce bate susține-mă. Voiesc
Să simt că nu sunt moartă, să aflu că trăiesc!
Și ce?... Romeo, iată că nu mă sprijinește,...
10 Romeo mă respinge cînd forța îmi lipsește?...

ROMEO
(*șovăind*)
Vai mie, Julieto!. . Eu mor.. Fatal venin!

JULIETA
15 Ce-ai zis!. Venin?... Tu tremuri, și-n ochiul tău
divin
E scrisă moartea!...

ROMEO
20 Moartea, ai zis-o. Este-amarnic
Cuvîntul, dar cu dînsa să lupți este zadarnic!...
Adio!... Pentr-o clipă la scumpa ta vedere
Am stăpînit în pieptu-mi cumplita lui putere
Acuma, este însă tîrziu, căci în mormînt
Știindu-te... Ții minte al nostru jurămînt...

JULIETA
25 Oribil!... Nu se poate!

ROMEO
La revedere, sus!
Mor.,

JULIETA
30 însă Laurențiu nimica nu ți-a spus?.

ROMEO
Nimica.

JULIETA
Oh! Ce soartă!

ROMEO
Părinții noștrii-n fine
își iau răsplata urei!

JULIETA
io Se rupe! Vai, inima din mine

ROMEO
Julieto... Cînd... orele... vor bate...
în fiecare noapte... a nopții jumătate...
De mine-adu-ți aminte...
15 (*Moare.*)

JULIETA
20 Romeo, dar nu vreau
Să mori!... El nu răspunde... De ce nu pot să beau
Veninul de pe buze-i?... E mort! E mort!...
(*Ridicînd sticla ce a conținut otrava.*)
Și iată
Că n-a rămas nimica în sticla blestemată!
Nimica!
(*Trăgînd pumnalul lui Romeo.*)
25 Iată însă prin ce să nu mai gemi!...
(*Se aude sunînd miezul nopții.*)
A! Sună miezul nopții... Romeo, tu mă chemi!...
Privește dar, din moarte, iubita mea nălucă,
Cum știe Julietta aminte să-și aducă!
30 (*Se lovește și cade lîngă corpul lui Romeo.*)

SCENA ULTIMĂ

LAURENȚIU, CAPOLETI și MONTECHIO;
scutieri cu torțe, guarzi și soldați

LAURENȚIU

5 Pe-aicea, și mai iute, să nu sosim târziu!

CAPOLETI

O! Scumpă Julieta, te iert!

MONTECHIO

10 Te iert și eu ! Romeo ! Iubite fiu,

LAURENȚIU

*(intrînd în monument îl afla gol; cîerețînd împrejur
dă peste cadavre)*

Tîrziu! .

15

CAPOLETI

(zărînd p>e Julieta)

înjunghiată

E îi^să a mea fiică, în sîngele-i scaldată!...

MONTECHIO

20

(zărînd pe Romeo)

Ce văd?... E mort!... Romeo !... Copilul meu iubit!.

CAPOLETI

O! Soartă ne-npăcată, la ce am mai trăit?...

LAURENȚIU

25 Montechio, — privește, — și Capolet, — privește;
E cerul care ura astfel o pedepsește!
în schimbul urei voastre, răsplata v-o primiți,
E rodul vrăjmășiei pe care îl priviți!

FRAGMENT DIN „MEDEA”

(DUPĂ LEGOUVE)

S C E N A   V I

MEDEA,   CREOZA

MEDEA
(naintînd)

Tînă ră copilă, zeei să te aibă-n grija lor
Căci acelor care sufăr le-ntinzi mîna de-ajutor.

CREOZA
(aparte, cu uimire)

Ce accent în a ei voce și ce frunte suverană.
Eu aș crede-o vreo regină, dacă n-ar fi vreo sărmană
Prigonită cine știe de ce soartă, de ce zeei.

MEDEA
(căt re copiii ei)

Prezintați-i vălu-acesta ca un dar, copiii mei,
E țesut în fel de fețe și el poate s-o-ndulcească,
S-o atingă...

CREOZA
(căt re copii)

Puneți vălul pe altar să strălucească;
Mă atinge suferința însutit decît un dar.

(Căt re Medea.)

Spune-mi astfel, ce otravă ți-a pus soarta în pahar?
Ce răstriște?... După față pari mai mult ca o regină
Detronată, și... Dar cine...

MEDEA

Zei singuri sunt de vină.

CREOZA

Și ce zeu te prigonește? Fi-va oare Artemis,
Voi ruga-o pentru tine... cultul său îmi e permis:
Dacă însă dintre dînșii e Neptun, a lui minie
10 Noi prin daruri o vom face mai blajină să devie,
Căci Neptun este patronul ș-al Corintului, ș-al meu...
Dar de e cumva un altul, vom ruga pe orice zeu...

MEDEA

15 Zeul care mă gonește n-are-ntr-însul îndurare —
E Amorul...

CREOZA

Ce? Amorul?... între noi ce-asemănare.
El de-asemena m-alese roabă trainică să-i fiu.

MEDEA

20 Da. Dar dînsul pentru tine este-al cerurilor fiu,
Zeul tînăr, plin de farmec sub o vecinică zimbire...
Grijile ce ți le-aduce le preschimbi în fericire...

(Cu explozie.)

25 E trimes de Eumenide pentru mine... — îndîrjiți,
Poartă șerpi ca o podoabă pe-a sa frunte-ncolăciți.

CREOZA

îi cunosc și eu durerea. Fii pe pace.

MEDEA

Cine? Tu?

CREOZA

Da.

MEDEA

(cu afecțiune)

5 Și cum pe-a ta junete suferința s-abātu?
Cum? Bărbatul ce consoarte este gata să-ți devie
Nu-1 cunoști de pe atuncea?

CREOZA

Nu; el este un străin.

10

MEDEA

Cine însă te împinse spre asemenea destin?

CREOZA

Soarta lui nenorocită.

MEDEA

15

Ca pe mine.

CREOZA

Frumusețea.

MEDEA

Ca pe mine.

20

CREOZA

Vitejia întrunită cu bîndețea,

MEDEA

Ca pe mine. Ca pe mine. A! Destin! Cît ne urăști,
Ne unești într-o durere ca mai rău să ne zdrobești.

25

CREOZA

Da. E-așa. Necunoscută îmi ești încă, însă iată:
Simt un fel de legătură dureroasă și ciudată
între noi.

f

MEDEA

Și eu de-asemeni.

CREOZA

Pentru-aceasta, sora mea,
Spune-mi totul. Cine știe dacă nu se va putea
Să te-ajut?

MEDEA

Și ce voi spune?... Eu trăiam, nevinovată,
Fericită, și avută, lingușită, ș-adorată...
Într-o zi... fatală ziuă, în al tată-meu cămin
Se ivi... — ah! tremur încă de uimire, un străin.
El venea din depărtare ca să-și facă-o soartă-n lume
Și-n erou să cucerească al măririlor renume.
Farmecul din acea clipă mi-e și azi neexplicat.
Inima înmărmurită mi-o simții, și turburat
Ochiul meu după-ntîmplare rătăcea... Sub o sfirșeală
Neînvinsă și plăcută, într-un fel de piroteală
M-afundam fără de voie... cînd deodată... el vorbi
Ș-a mea inimă cuvîntul de pe buze i-l sorbi.
Tremuram, purtînd în sînu-mi un torent de fericire
Ca și cum un zeu de flăcări mi-ar fi dat a lui simțire,
Îl uram că fără voie mi se face împărat
Și nevrînd să-i dau un zîmbet, îi zîmbeam neîncetat.

CREOZA

Iată-n adevăr amorul.

MEDEA

De atunci fără-ncetare
Mi-au fost cugetele toate să-ntocmesc a lui scăpare.
Trebuia pentru aceasta inima să mi-o încui,
Să trădez orașul nostru, zeii noștri, ș-o făcui.
Trebuia pe al meu tată, jefuindu-l pentru dînsul,
Să devin o criminală și să-nec în mine plînsul.
Tată, zei, oraș și țară, n-am cruțat nimic, și cînd
Pe grozavele ruine, semizeul triumfînd
Apăru l-a mea vedere, eu, sărmana lui victimă,

J

|

j

j

)

|

I

i

\

1

)

|

i

|

Trebuie să-l ascult încă, crimă după altă crimă.
„Vino, îmi zicea cu lacrimi... Gloria ți-o datoresc,
Dacă este să plec singur voi muri, căci te iubesc”.

CREOZA

5 Vai! Urmîndu-l, să-i dai jertfă chiar și țara ta natală.

MEDEA

Lasă-mă-i ziceam și du-te... Dragostea ne e fatală...
însă vorba lui călită de un sînge arzător
Răzvrătea-n a lui ființă patima sub care mor.

10 Eu voind să scap de farmec străbăteam ca o nălucă
Galeriile deșerte ale-ntinsului palat
Ș-auzeam în a mea urmă pasul lui cel adoiat...
Noapte, noapte-ngrozitoare, ce cuvinte vor descrie
Jalea ce-ai coprinș în tine lîngă-atîta bucurie.
15 Da; jertfii acele locuri, dar iubită dac-aș fi
încă-o dată ca atuncea, încă-o dată le-aș jertfi.

(Pauză.)

Și de ce cu toate-acestea, zeilor, mi-ați pus-n cale
Pe eroul vieței mele cu zîmbirile-i fatale?

20 Pentru ca să fiu silită, mamă, să te părăsesc
Și-n genuche lîngă patu-ți un adio să rostesc?...

(Ea își ascunde capul între mîini și plînge. Creoza,
ca s-o mîngîie, zărește copiii și-i împinge în brațele
Medeei.)

CREOZA

25

Niciodată,

Disperarea să nu-nvingă cînd ești mamă ș-adorată.

MEDEA

Sunt nebună: ai dreptate...

30

(Către copii.)

Scumpii mei mîngîietori,
Ei pricep c-a fost creată de-ai naturei ziditori
A copiilor zîmbire pentru-a mamelor dureri.

(Sărutîndu-i.)

Iată-mă mai liniștită și din nou mai în putere;
Mergeți dar cât mai degrabă, ziua ca s-o folosiți,
Templurile Artemisei cu stejar să-mpodobiți.

L I C A O N

5 Ne vom duce, pentru tine s-o rugăm.

(Ea-i sărută; copiii se depărtează din nou îndreptându-se spre templu.)

M E D E A

A lor iubire

10 Este tot ce-mi mai rămîne într-a mea nenorocire...
Vai, și poate am a-i pierde.

C R E O Z A

Zeilor!

M E D E A

15 Durerea mea
Este prea obositoare... Să-i răcească ar putea.
Un copil are nevoie de plăceri și fericire:
Ce-i așteaptă lângă mine decît lacrimi și pieire?

C R E O Z A

20 Dar...

M E D E A

25 în fine, sunt străină, sunt sălbatică, nu sunt
Fiică-a Greciei mărețe; chiar cu dragostea-nspăimînt,
Și copiii mei adesea sub sălbatica-mi iubire
tremurînd lîrigă-a lor mamă par coprinși de îngrozire.

C R E O Z A

Ce? Copiii s-aibă teamă de-a lor mamă?... S-ar putea?

M E D E A

30 Este astfel; și aceasta este chiar pedeapsa mea.
Pentru-a mălovi de moarte simt c-a cerului mînie
Chiar din ei are să-și facă instrumentul de urgie.
Ei vor fi răzbnătorii cei aleși de Erynis.

C R E O Z A

Erynis?

M E D E A

5 De Eumenide n-am vorbit sau este vis?...
De amoruri ce la crimă te împing? Și nu știi oare
Că pe fruntea mea se află ca stigmată-ngrozitoare
Semnul care este în iaduri fără milă imprimat,
Asasinilor?

C R E O Z A

10 Să fie cu putință?

M E D E A

Turburat

Ți-este sufletul și tremuri... Dar ce-ai face, de ți-aș
spune

15 îngrozirea fără margini ce la jugu-i mă supune?
Vrei sa nu-ți ascund nimica? Fie-atunci. în orice loc,
în plămîni, de remușcare mă simt arsă ca de-un foc...
Conștiința. Știi tu oare conștiința ce-nsemnează?

20 Auzit-ai vreodată vocea ce mă torturează
Și ce-mi zice-n tot minutul: tremură și nu uita
Răzbnarea meritată este-n veci pe urma ta.
Iat-o... Chiar acuma-mi pare că în brațele-i mă strînge
Și-n parfumul-acestui aer, eu respir miros de sînge.

C R E O Z A

25 Aiurări ne-ntemeiate pe nimica.

M E D E A

Știu, dar eu

Vrînd să scap de-o răzbnare hrănesc alta-n gîndul meu
Căci de inimă un șarpe m-a mușcat...

C R E O Z A

30

Și cum?

MEDEA
 Geloasă
 Fost-ai oare o secundă?
 CREOZA
 Patima e dureroasă...
 O cunosc.
 MEDEA
(surizînd)
 Și ești. geloasă? Dar de cine?
 CREOZA
 De trecut.
 MEDEA
 Nu-ți voi mai ascunde-atuncea chinul meu neîntrecut.
 Ești femeie... Vei pricepe... Deci ascultă: Citeodată
 Bănuiala mă coprinde. Lipsa lui prea-ndelungată
 Mi se pare nefirească, și cu sufletul zdrobit,
 Dacă^mi zic atunci cu groază, dacă m-ar fi părăsit.
 Dacă el, cînd fără sprijin rătăcesc în orice parte
 Căutîndu-l și chemîndu-l cu strigările-mi deșarte,
 Tremurînd la orice zgomot ce vestește moartea lui,
 Ar uita de jurămîntul ce-mi făcu și ce-i făcui,
 Ar iubi altă femeie ș-ar lua-o de soție?
 Dacă... Dacă... Vezi cum tremur?...
 CREOZA
 Oh! Ar fi o infamie.
 MEDEA
 O zici singură. Ei bine, iată-mi chinul, și de cînd
 Bănuiala-ngrozitoare se urcă în al meu gînd,
 Cîmpuri, sate și orașe le cutreier ca o fiară
 Căutîndu-l, sau mai bine, căutîndu-i, — pe cînd zbiară
 Ura ce dintr-al meu suflet pune iadu-n ochii mei.
 CREOZA
 Mă-nspăimînți.

MEDEA
 O! Zei puternici face-mă-ți să dau de ei.
 CREOZA
 Și ce-ai face întîmplarea dacă ar fi să...
 MEDEA
 A! Ce-aș face?
 Și ce face o panteră cînd s-arunca să atace
 Și-n grozava-i bucurie cade peste prada sa
 Dintr-un salt, și cînd o strînge pentru-a nu o mai lăsa?
 Și la urmă iar, ce face cînd din corpul ce palpită
 Rupe membru după membru și răcnește fericită...
 CREOZA
 A!
 MEDEA
(cu compătîmire disprețuitoare)
 Și zici că ești geloasă?
 CREOZA
 Iartă-mă... Mărturisesc
 Legitim că ți-e delirul dar de dînsul mă-ngrozesc,
 Și... — Dar soarta dumitale mă atrage totdeodată...
 E un fel de simpatie cu teroare-amestecată.
(Revenind la ea cu groază.)
 Pare c-am născut în lume subt aceeași stea — iubesc
 Cum iubești, — dar de asemeni, cum urăști și eu uresc.
 MEDEA
 Și pe cine?
 CREOZA
 Pe-o femeie.
 MEDEA
 Cum o cheamă?

CREOZA
Al ei nume
Orişunde-nsuflă groază...

MEDEA
5 Şi?

CREOZA
Pribeagă e prin lume...
Peste ţări şi mări departe a fugit.

MEDEA
10 Aşa? Dar el
A uitat-o, sau...

CREOZA
Desigur. Cel puţin îmi jură-astfel.

MEDEA
15 Pentru ce te temi atunci?

CREOZA
Pentru ce? Mi se tot pare
C-am s-o văd fără de veste apărîndu-mi...

MEDEA
20 Aiurare.

CREOZA
Că din braţele iubite să mă smulgă va-ndrăzni
Si atunci...

MEDEA
25 Aiurare.

CREOZA
Inima că-mi va trăsni
Cu funestele-i otrăvuri...

MEDEA
în curînd şi.. N-ai să fii a lui consoartă

CREOZA
Ah! Mi-e teamă; de-ai şti numele ce-l
poartă

N-ai mai zice: aiurare.

MEDEA
Spune-mi-l atunci?

CREOZA
10 Eu?
Niciodată... Acest nume voi să-l uit... Te rog urmează:
Ca să spui nenorocirea care fruntea ţi-o brăzdează.

MEDEA
15 Mă supun: ascultă-atuncea. Oare nu ți s-a-ntîmplat
Să auzi despre minunea fără seamăn, — ne-ncetat
Se vorbeşte în tot locul despre lina cea de aur...

CREOZA
(cu un început de temere)
20 Da! Ei bine?

MEDEA
Suferi oare?

CREOZA
Nu.

MEDEA
25 Acest întreg tezaur...

S C E N A VII

ACEIAȘI, ORFEU

ORFEU

Te-așteptăm cu toți, Creoza.

(Zărind pe Medea.)

Dumneata!

MEDEA

(aruncându-se spre el)

Orfeu, Orfeu.

(Se oprește.)

Taci? Răspunde-mi însă-odată... Este-n viață soțul meu?

ORFEU

Dar ascultă...

MEDEA

Nu; nimica...

ORFEU Vream...

MEDEA Răspunde: mai trăiește?

Zi o vorbă, numai una: este-n viață?

ORFEU

El, firește,

MEDEA

(cu explozie de bucurie)

Ce? Trăiește, zici?

CREOZA

Dar cine?

MEDEA

A, veniți, copiii mei,

5 El trăiește și.

CREOZA

El? Cine? Voi să știu și eu...

ORFEU

O! Zei,

10 îndurati-vă din ceruri.

MEDEA

El, eroul meu, al vostru,
Căci îl știu totdeodată și apărătorul nostru
Cît și-a Greciei onoare, strălucitu-nvingător
15 Din Colcos...

CREOZA

(cu un strigăt teribil)

Nenorocire.

MEDEA

20

Soțul meu.

CREOZA

E-nvingător.

MEDEA

Ce-aud oare?

25

CREOZA

Va să zică ești teribila Medee.

M E D E A

A ! Pricep acuma totul: tu ai fost acea femeie,
Pregătirile de nuntă pentru tine sunt, și el
Pentru tine, pentru tine, mă-nșela ca un mișel,
Tremură.

C R E O Z A

(cu energie și demnitate)

Destul; de față cît voi fi aci urmează
Să-l respecti.

A D D E N D A

10

M E D E A

Eu?

C R E O Z A

Mă iubește de-1 urăști și te trădează..

15 Și-1 iubești?

M E D E A

C R E O Z A

Nu mai departe decît miine, soarta mea
Cu a lui va fi unită.

20

M E D E A

Miine, miine. Vom vedea.

GEMENII

PROVERB ORIGINAL ÎNTR-UN ACT

NICOLAE} *** g ---» semănătura lor e perfectă
MARIA, soția lui Ioan
ANETA, amică a Măriei și amantă a lui Nicolas
UN SERVITOR

SCENA I

UN SERVITOR

(scuturînd și așezînd lucrurile prin casă)

Uf! Uf! De cînd s-a însurat și domnu, nu mai știu
unde să-mi dau capu! Bine că a ieșit azi mai de dimi-
neață, ca să mai scap un minut... Să nu-l mai aud
zicîndu-mi tot mereu: „Stane, scaunu ăsta nu e bine
scuturat... prafu e de un deget pe canapea și așa
mai încolo... Parcă o să se îngroape cu ele! (*Uhin-*
to *duse către ușă.*) Dar iată că vine cuconița dimpreună
cu cumnatul d-ei, d-nu Nicolae, care e amorezat foc
de cocoana Aneta, o prietină a cuconiței noastre. Tare
mi-e frică cum că am să văd în curînd iar o nuntă și
15 astfel, în loc de trei stăpîni la care slujesc, o să mă
pomenesc cu patru! Cine m-a pus să intru în slujbă
la flăcăi și mai cu seamă cînd ei sunt frați gemeni,
căci să mă ia dracu dacă pot să cunosc pe unul din-
tr-altul, atîta de mult își seamănă... Ș-apoi se mai
20 îmbracă și la fel. (*Uitîndu-se spre ușă.*) Iată chiar
acum, dacă n-aș ști că stăpînul meu cel însurat a ieșit,
aș jura că coconita este cu bărbatu d-ei, pe cîtă vreme
se află cu d-nu Nicolae, cumnatul său... (*Mica pauză.*)
Dar scrisoarea care mi-a dat-o s-o dau la poștă?...
O uitasem... Alerg s-o duc să nu mă găsească aci
25 c-apoi să te ții la vorbe! (*Iese repede.*)

S C E N A II

MARIA, NICOLAE

MARIA

(luînd pe Nicolae drept soful său)

5 Nu ştiu ce ai de cîtva timp, dar eşti atît de rece cu mine şi iată chiar astă-seară...

NICOLAE

Eu, rece cu d-ta!

MARIA

10 Da, cu mine şi ştii cît te iubesc!

" NICOLAE

Pe mine!

MARIA

15 Negreşit, că doar nu pe fratele dumitale, pe care nu-l pot suferi.

NICOLAE

(aparte)

20 - Ce-aud?... Nu poate suferi pe fratele meii, pe soful său! Şi cînd te gîndeşti că nu e căsătorită cu el decît de vreo trei săptămîni! (Către Maria.) Doamnă, aceste cuvinte...

MARIA

25 Aceste cuvinte nu sunt decît aceea ce merită. Are un caracter atît de urîcios... Vrea să treacă de Don Juân; curtează pe toate femeile, necruţînd nici pe amicele mele!... Chiar mai deunăzil-am surprins la picioarele Anetei declarîndu-i amor, dar el nu m-a văzut, si m-am retras fără a-i zice nimic. ...

NICOLAE

(şovăind, aparte)

Dumnezeule, să fie cu putinţă... fratele meu să iubească pe Aneta, pe amanta mea! (Către Maria.) Dar Aneta nu se indigna de o asemenea cutezanţă?

MARIA

10 Să se indigne?... Aida de!... îi zîmbea cu cea mai mare dulceaţă şi-n momentul cînd am întredeschis uşa, am auzit-o chiar zicîndu-i: „O! dacă ai sti cît te iubesc şi eu!”

NICOLAE

Aneta a zis aceasta?... îl iubeşte!... A! nemernicii, o să-i învăţ eu!

MARIA

15 Linişteşte-te te rog şi lasă pe fratele dumitale în pace; vezi mai bine să nu mai fii atît de rece cu mine căci ai să mă faci să mor de durere! (Iese încet.)

S C E N A III

NICOLAE (singur)

20

NICOLAE

2^ O, Dumnezeule, ce teribile revelaţiuni într-un singur moment!... Fratele meu, om însurat, îşi trădează soţia, mă înşală pe mine şi iubeşte pe Aneta, iar Aneta, trădătoare la rîndul său, răspunde la culpabilul său amor! în fine, culmea nenorocirei şi a crimei, Maria, soţia fratelui meu, abia după trei săptămîni de căsătorie, îl trădează asemenea, declarîndu-mi mie acest amor cumplit, criminal! Iată unde ne conduce civilizaţiunea, rafinarea în cultură!... Frate, amantă, soţie, toţi sunt trădători! (înfuriat.) N-a mai rămas nimica sacru! Nimic!... Fratele îşi trădează soţia pentru a lua amanta fratelui său!... Soţia îşi trădează bărbatul

pentru a iubi pe cumnatul ei!... O!... dar trebuie să-mi răzbun și-mi voi răzbuna !... Am să-i zdrobesc sub picioarele mele ca pe niște vipere.

S C E N A IV

5

NICOLAE, ANETA

NICOLAE

(conținându-se, salută cu răceală)

Doamnă...

ANETA

10

(luîndu-l drept soțul Măriei, aparte)

Ce va fi avînd soțul Măriei astăzi?... îmi pare supărat. (Către Nicolae.) Maria este acasă?

NICOLAE

Da.

15

ANETA

Pentru moment aveam să-ți vorbesc numai dumitale... Știu cît ești de bun și de aceea...

NICOLAE

(cu agitațiune)

20

Ascult.

ANETA

Fac apel la toată indulgența dumitale; aceea ce am să-ți spui are să te indispună poate...

NICOLAE

(cu același ton agitat)

25

Ascult.

ANETA

Știu că ai fost întotdeauna compătimitor...

560

NICOLAE

Vorbiți.

ANETA

Nu cutez.

NICOLAE

A!!

ANETA

Nu știu cum să-ți spun... Și tocmai dumitale .. O! aceasta îmi vine prea greu!

io

NICOLAE

(aparte)

O cred și eu că-i vine greu! Infama!

ANETA

Ati zis.

15

NICOLAE

Nimic!

ANETA

Ei bine! întîmple-se ce s-o întîmpla!... îți voi spune tot... Iubesc pe fratele dumitale!

20

NICOLAE

(aparte, cu furie)

Ce nerușinare

ANETA

(continuînd)

25

Da, îl iubesc. Vream să ți-o spun de mult, dar *nn* cutezam... Acuma că știi tot, aibi milă de o nefericită și decide-l să se însoțească cu mine!...

561

NICOLAE
(*aparte*)

Să-1 decid să se însoțească cu ea, să-1 despart de Maria !
(*Către Aneta.*) Nenorocito!

5 ANETA

Domnule...

NICOLAE
(*luînd-o de mîină cu forță*)

10 Iubești pe fratele meu și nu mi-ai spus-o pînă acum.
m-ai înșelat atîta timp... Mizerabilo !

ANETA

Domnule.

NICOLAE

Da, m-ai înșelat, m-ai trădat...

15 ANETA

Nu văd care e trădarea!...

NICOLAE

N-o vezi?... Și cutezi aceasta să mi-o spui mie...
mie!

20 ANETA

Dar, domnule.

NICOLAE
(*arătîndu-i ușa*)

Ieși sau nu mai garantez de viața dumitale...

25 ANETA
(*aparte, cu spaimă*)

A înnebunit!... O, sărmană Marie, ce nenorocită
ești să aibi un astfel de soț! (*Către Nicolae.*) Liniș-
tiți-vă, vă rog.

562

NICOLAE
(*plîmbîndu-se cu pași repezi*)

Să mă liniștesc !... Să mă liniștesc !

ANETA

5 Negreșit.

NICOLAE
(*aparte*)

Nu a plecat încă ! Ei bine ! voi pleca eu, căci într-alt-
fel nu știu dacă voi putea să fiu stăpîn pe mine pînă
10 la sfîrșit. (*Iese.*)

S C E N A V

ANETA, IOAN

ANETA

Amicul meu, bine c-ai venit...

15 IOAN

Doamnă...

ANETA

Și de unde ți-a venit mă rog această răceală cu
mine, cu Aneta ta!

20 IOAN
(*aparte*)

Aneta mea, zău e nebună! (*Sade pe un scaun,- Aneta.
se apropie de el pe la spate și-l sărută pe frunte.*)

ANETA

25 Ingratule !... Astfel răspunzi tu la amorul meu...

565

S C E N A VI

(Ușa se deschide cu violență și intră Nicolae.)

ANETA, WAN, NICOLAE

NICOLAE

A ! viperă înveninată !... Astfel mi-ai fost frate!... Să-mi iei amanta !... Să mă trădezi... să te faci rivalul meu!... Ei bine, unul din noi doi trebuie să moară... Alegeți armele sau te omor la moment, fără apărare!

10

IOAN

Ce aud?

NICOLAE

45

Scoală-te, trădătorule, și repede! Ce te prefaci că nu înțelegi?... Mi-ai luat pe Aneta mea... trebuie să mori!

ANETA
(cu mirare)

Aneta lui?...

IOAN

20

Dar nu ți-am luat pe nici o Aneta, căci nu iubesc pe nici una!

ANETA
(face un pas spre Ioan)

25

Nu mă iubești?... Aceasta era recompensa ce trebuia să-mi dai pentru c-am avu slăbiciunea să deviu amanta ta!

IOAN

Amanta mea?

564

ANETA

Cum? Ai nerușinarea să și tăgăduiești?

NICOLAE

Jos masca ipocriziei, căci vezi bine că n-o mai poți purta!... Mi-ai luat pe Aneta, Aneta e amanta tal

S C E N A VII

ANETA, IOAN, NICOLAE și MARIA
(care se precipită în odaie cu disperare)

MARIA

10

(către Nicolae)

Ce-am auzit?... Tu, soțul meu, să mă trădezi?

NICOLAE și IOAN

(cu mirare)

Soțul tău!!!

15

MARIA
(către Ioan)

Aceasta o știi foarte bine, domnule Nicolae, ca să nu mai aibi trebuință să te miri...

IOAN

20

Nicolae?... Dar pe mine nu mă cheamă Nicolae, eu sunt Ioan, sunt soțul tău!

NICOLAE

El e soțul tău.

MARIA și ANETA

25

El!?

NICOLAE și IOAN

Negreșit.

565

MARIA

(se precipită în brațele lui Ioan)

Dumnezeu să fie binecuvîntat!... Ce ciudată me-
priză, să iau pe cumnatul meu drept soțul meu!

NICOLAE

A! acuma înțeleg totul... Pe mine m-a ^ surprins
cumnată-mea la picioarele Anetei declarîndu-i amor și
eu am crezut că a surprins pe fratele meu, pe soțul
său!

ANETA

10

Dar eu care am luat pe cel însurat drept cel
neînsurat! *(Către Nicolae.)* Sărmanul meu Nicolae,
cîtă gelozie trebuie să fi resimțit cînd îți spuneam că
iubesc pe fratele tău, crezîndu-te pe tine soțul Măriei!
15 Cu alte cuvinte, luînd pe Ioan drept Nicolae și pe
Nicolae drept Ioan. *(Către amîndoi.)* Iată ce va să
zică gemenia.

IOAN

(către Maria)

20

Să-i căsătorim.

NICOLAE

Ei bine, fie; pun însă o condițiune.

IOAN

Și eu una...

25

MARIA și ANETA

Care?

AMÎNDOI

Să nu mai trăim toți într-o casă! . .

AMÎNDOUĂ

(cu mirare)

30

De ce?

NICOLAE

Semănăm prea mult și, mai știi lucru dracului, să
nu se întîmple să ne ia nevestile noastre pe unul drept
altul!

AMÎNDOUĂ

Primim condiția. Prin urmare logodnă...

AMÎNDOI

10 Logodna. *(Schimbă inelele și muzica cîntă în surdina
și tot în surdina acompaniază următoarele versuri cîn-
tate de amîndoi frații, cari înaintează Ungă rampă țînîn-
du-se de mîna.)*

Pentru-a noastră gemenie
Rugăm publicu-asistent,
Orișicît de blind să fie,
15 Orișicît de indulgent!
Căci abia-n prima junețe
Sunt actori și autor,
Deci, cu agitate fețe,
Ei aștept sentința lor!

20

*(Strofele de mai sus se repetă după aceasta de Maria
și Aneta care în loc de a zice: „Pentru-a noastră gemenie”
zic: „Pentru-această gemenie” și, în fine, dîndu-și
mîna, le cîntă cu toții în cor.)*

DIALOGUL MORȚILOR

HELIADE

Bună ziua, Magherule!

GENERAL MAGHERU

Bine te-am găsit sănătos.

HELIADE

Viiiio să te string la pieptul meu: mi-a ajutat Dumnezeu să mai văd sosind în lumea umbrelor un adevărat român.

Limbagiul tău îmi spune că n-ai uitat românește și inima ta a dovedit întotdeauna aceasta. Ce mai e nou prin țară?

MAGHERU

Multe, frate Heliade, dar mai întâi să-ți spui că ți-a adus statuia...

BOLINTINEANU

Mai bine nu-l lăsau în viață să sufere de neavere decât să-i facă statuie după moarte. Mai bine nu-l înjurau trăind, decât să-i cadă în genuchi pe mormînt!

MAGHERU

Tot generos te-am pomenit și tot generos te văd și după moarte. Bine, tocmai tu să vorbești de lipsa în

care a fost lăsat Heliade, când pe tine te-au lăsat fără piine chiar pe patul tău de moarte. Nu ești tu acela care ți-ai pus și biblioteca la loterie pentru ca să-ți cumperi cele trebuincioase?

5

ANTON PANN

Încăi nu-i ridică statuie!

MAGHERU

Povestea vorbii!

HELIADE

10 V-ați apucat de glume. Ia spune-ne mai bine, mare umbră a secolului trecut, cum ai putut s-o duci atîta vreme printre mișei? Minunatul și iubitul meu satiric Bălăcescu ne-a sosit deunăzi, dar era cam supărat; nu ne-a prea spus multe...

15

BOLINTINEANU

El ne-a sosit incognito, tocmai cînd ne gîndeam la el mai puțin. Nu ni-l anunțase mai nici o gazetă.

MAGHERU

Apoi, dacă primiți gazetele, ce să vă mai spui eu!

20

HELIADE

Le primim pe toate. Dar din ele nu mai înțelegi nimic.

MAGHERU

S-au format multe partide.

25

HELIADE

Pentru pieirea mai sigură a țării. Ce face străinul?...

MAGHERU

Ca străinu.

572

HELIADE

Nu v-am spus-o eu! Pe vremea aceea mă fluierați! S-au împlinit zisele mele. Culpă a fost și a ta, Magherule; ai crezut prea mult în Brătianu...

3

MAGHERU

Rosetti îl strică...

ANTON PANN

Spune-mi cu cine te aduni, ca să-ți spui cine ești!

BOLINTINEANU

10

Bine i-am zis eu în *Eumenidele*:

„Iăncuță Brătienne, boier mic din Pitești!”

HELIADE

15 El este geniul cel rău al României. Dacă nu să va face o puternică reacțiune, țara nu va scăpa. Brătianu și veneticii i-au săpat mormîntul. Nenorocită Românie t

BOLINTINEANU

N-am greșit cînd am zis despre ea:

20

„Și nu ai nici mîngîierea
Apărîndu-te să mori,
Ei ți-au degradat durerea
Și mormîntu-ți n-are flori!”

C. BĂLĂCESCU

Peștele de la cap să strică!

MAGHERU

25

Ce era de făcut?

ANTON PANN

Capul strică, *capul* să tragă...

HELIADE

Dac-aș trăi...

573

BARBU CATARGIU

Si jeunesse savait, si vieillesse pouvait!

NICOLAE BĂLCESCU

O! scumpa mea țară, ai fost ursită să pieri!...

VOCEA NEMĂRGINITULUI

Cei din ceruri, în ceruri să rămâie. Destinele țărilor
nu sunt în mâna oamenilor. Puterea mea conduce uni-
versul și ochiul meu peste toate popoarele veghează
deopotrivă!

TOȚI

(prosternați)

Glorie ție, Doamne! Glorie ție!...

3 DECEMBRIE

TRAGEDIE ORIGINALĂ ÎNTR-UN ACT ȘI ÎN PROZĂ

Autorul dedică această tragedie doamnei *E. Popescu*.
București, iulie 14, 1881

P E R S O A N E L E

ANDREI (31 ani)
SANDU (21 ani)
IOAN (18 ani)
CATRINA (muma lor)
STAN
UN SUBCOMISAR
UN JANDARM

(Scena reprezintă o sală de birt și acțiunea se petrece
la Brașov.)

S C E N A I

CATRINA, SANDU

CATRINA
(ridicându-se dintr-un scaun)

5 Și va să zică nu mai este nici un mijloc de scă-
pare?... .

SANDU

Nu cred, mamă.

CATRINA

io Și va să zică legea este fără milă pentru săraci?...
Legea apără numai pe cei bogați!... Și tu, tu care
ești cel mai în vîrstă dintre cei doi copii ce mi-au rămas,
tu, care ești singurul meu sprijin, vei fi îmbrăcat fără
milă... într-o livrea...

15 SANDU

Dar mamă... vorbește mai încet!

CATRINA

20 Nu; voi vorbi tare ca să mă audă lumea întregă;
voi vorbi tare ca să mă audă... Dumnezeu... dacă
este!

SANDU

Mamă!

CATRINA

O!... Am suferit destul, și nu m-am îndoit, și am
5 crezut într-o ființă mai presus de noi... Dar acum ...

SANDU

Mamă!

CATRINA

Să lăsăm acestea, ai dreptate. Și câtă vreme ți se
10 lasă pînă să îmbraci haina militarăscă?...

SANDU

Mi s-a spus că sunt înrolat fiindcă am căzut la sorti...
și mîine...

CATRINA

Mîihe, zici?... Mîine! Ce grozăvie!... în ziua de
15 trei decembrie!... Mîine, fiul meu, un român, născut
liber în România liberă, va deveni unealta ungurilor
în contra fraților săi!... O! De ce nu mai sunt bogată,
căci aurul te scapă de orice!... Aur! Ban mizerabil,
20 tu ești legea universală!... De ce n-am murit acum
treizeci de ani, în acea fatală noapte de treizecembrie!...
Această dată mă urmărește pretutindeni!

SANDU

Mamă! Mamă! Pe tot ce ai mai scump, te rog nu-mi
25 mai ascunde trecutul, cel puțin acum, în preziua nenorocirii
ce are să mă despartă mîine de tine!... Spune-mi ce însemnează
acea dată de 3 decembrie pe care te-am auzit rezicînd-o adesea!

CATRINA

Nu; nu-ți voi spune... mi-ar fi cu neputință...
30 și... apoi, este o prea lungă istorie. Află numai că
această zi mă urmărit în toată viața mea... Acum
treizeci de ani eram fericită, eram bogată...

578

SANDU

O știu. Dar în fine, n-ai voit niciodată să-mi lămu-
rești nimic mai mult.

CATRINA

(ca și cum nu l-ar fi auzit)

Acum treizeci de ani trăiau toți... toți!... Tatăl
meu, boier român, iar nu fanariot, bunul meu tată!
El își iubea țara... Oh! Dar să lăsăm acestea...
10 (Pauză.) Zece ani în urma acestei întîrziplări s-a con-
sumat desăvîrșita ruină a casei noastre... Nu-ți voi
spune prin ce fatalitate dar o singură zi, ziua de
3 decembrie, a fost de ajuns ca să m-arunce în această
nenorocită soartă: din caretă, în noroi!... Veniți și
15 priviți pe-acea mîndră fată de boier, voi care-ați cunos-
cut-o... Recunoașteți-o, dacă puteți, în mizerabilă
birtășiță de lîngă Biserica Neagră/

SANDU

Mamă!... Pentru numele lui Dumnezeu!...

CATRINA

(fără să-l audă)

Dar aceasta tot nu a fost de ajuns... Paharul mi
se umpluse de soartă... și trebuia să-l beau pînă la
drojdii... Tu știi prin ce întîmplare fratele tău Andrei,
cel mai în vîrstă dintre voi, a dispărut acum 16 ani,
25 tot în acea nenorocită zi de 3 decembrie, și tocmai cînd
împlinea 15 ani... 3 decembrie!... 3 decembrie!...
(Plînge.)

SANDU

(luîndu-i mîna)

30 Liniștește-te, mamă! Mă faci să mor de durere. Și
apoi, cine știe, poate că fratele meu se va reîntoarce...

CATRINA

Se mai reîntorc oare morții?...

579

SANDU

El însă poate că trăiește!

CATRINA

5 Trăiește, zici?... O! Nu-mi da speranțe zadarnice
Și cum Voiești să se mai întoarcă chiar dac-ar trăi!...
Cum ne-ar da de urmă?... Cum ne-ar găsi el aicea,
sub acest nume schimbat, între acești munți în care
se ascunde Brașovul?... Cine i-ar putea spune unde
10 suntem? S-ar putea el gândi că muma sa este o mize-
rabilă birtășită?...

SANDU

15 O! Taci, mamă!... Taci!... Vorbele tale îmi inspira
ideea unei crime! Da; trebuia să fur, trebuia să mă
fac mișel, trebuia să-mi vînd sufletul, dar nu trebuia,
eu, fiu tău, să te las să ajungi în asemenea stare...
și iată, cuget și iar cuget, și nu știu ce m-a împiedicat
chiar alaltăieri să asasinez pe curierul de la cariola
cu bani...

CATRINA

20 Ce zici, nenorocitul?

SANDU

25 Caii lui urcau în pas pe șoseaua munților; era sin-
gur; dezarmat; jandarmul rămăsese în urmă... noap-
tea cobora cu repeziciune_____atunci, da: mărturisesc
că m-am gândit un moment la crimă!... Să ^fur,
dar să văd pe muma mea bogată și fericită;... să fiu
criminal, dar să știu că murind o voi lăsa precum
s-a născut, în lux, în mătase, în bogăție!...

CATRINA

30 Destul, copilul meu; aibi milă de mine! Să furi,
tu?... Să omori, tu? Și aceasta, pentru mine?... O!
Dar știi tu ce-am făcut eu?... Știi tu cine sunt eu?

SANDU

Ești muma mea!

CATRINA

5 Un tâlhar, tu? Un asasin, tu?... Eu să fur, da; eu
să asasin, da... Și în adevăr, nu știu pentru ce n-am
făcut-o încă și pentru ce n-o fac, pentru voi, pentru
fericirea voastră!

SANDU

10 Mamă, tu ai făcut destul pentru noi. Ai făcut chiar
mai mult decît destul: ai făcut prea mult. Ți-ai primit
cu resemnare pozițiunea pe care ți-a făcut-o soarta
și ai trăit. Căci, o știu, tu ai trăit pentru noi, mamă!...

CATRINA

(*strîngîndu-l în brațe*)

Da, pentru voi, copiii mei!

SCENA II

CATRINA, SANDU, IOAN

IOAN

Mamă, o trăsură s-a oprit afară și un călător care
așteaptă jos m-a întrebat dacă în adevăr acesta este
Otelul de București!

CATRINA

ii vei fi spus, cred, că nu se înșală?

IOAN

Da.

SANDU

25 Ei bine?

IOAN

Voiește o odaie și cere să i se pregătească de cină!

CATRINA

30 Poftește-1 degrabă. Eu mă duc să văd de odaie...
Sandule, tu rămîi aicea și întîmpină-1. (*Iese prin stînga;
Ioan prin față.*)

S C E N A III

SANDU

Sărmana mea mamă!... Soarta este în adevăr
cumplită! Eu! Eu! în oștirea ungurească! O! Dar
5 mai bine să mor, să mă sinucid, și într-o clipă, decît
să-mi omoare alții onoarea și demnitatea mea de român!
Să mor?... Să mă sinucid... — Dar ce va face atuncea
mumă-mea?... Cine o va îngriji?... Cine o va susține
odată ce voi fi eu mort?... Nu va muri ea de durere?...
10 Da, se poate!... Âtît mai bine însă, va scăpa!... Și
apoi, trăind, ce aş putea eu face pentru dînsa?... Cu
ce aş putea-o eu ajuta?... Cu nimic! O! decît o ase-
menea viață, mai bine mormintul! Este o crimă să-ți
răpești viața cînd poți face vreun bine cuiva, cînd poți
15 fi trebuincios la ceva, cînd ești părinte și-ți lași copiii
pe drumuri, putînd să muncești și nevoind să mun-
cești! Da... atuncea este o crimă de a te sinucide!
Dar eu, cui pot fi eu trebuincios, cui pot face eu bine,
ce pot eu să muncesc și nu muncesc?... S-a hotărît...
20 Mîine... Voi muri!./,

S C E N A IV

ANDREI, SANDU, STAN (cu un geamantan pe
cave îl depune jos și iese)

SANDU

25 Bine ați venit, domnule!

ANDREI

Bine vă găsesc. Dar zău, cam urîtă vreme aveți pe
aicea. Acum, ascultă-mă, să-mi puie masa că mor de
foame. (Se trîntește pe un scaun.) Ia vino-ncoa de-mi
30 trage cizmele!...

SANDU

(cu mîndrie)

Domnule, eu nu sunt slugă!

ANDREI

Atuncea, mă iartă, dacă dumneata ești stăpînul ote-
lului, fiindcă mi se spusese că-l ține o femeie văduvă.

SANDU

5 Nu sunt eu stăpînul!

ANDREI

Dacă este așa, cine ești și cine este antreprenorul
hanului ?...

SANDU

10 Mumă-mea. Dar aicea, domnule, hu este han, ci
otel!

ANDREI

(aparte)

15 Frate-meu!... Ce nerod sunt că nu l-am recunoscut
din capul locului!... Aceeași mîndrie de familie! Sîn-
gele apă nu se face! (Tare.) Mă iârta, domnule; eu
nu sunt tocmai așa de necioplit din fire precum mă
arăt, dar... înțelegi... osteneala... drumul...

SANDU

20 înțeleg, domnule; aveți trebuință de ceva?

ANDREI

V-aș fi foarte îndatorat dacă ați porunci să mi se
aducă ceva de mîncare.

SANDU

25 îndată. (Deschizînd ușa din față.) Stane ! Stane \

STAN

(de afară)

Aud, domnule dragă, aud!

ANDREI
(*aparte*)
în ce mizerie trebuia să vă regăsesc; și eu trăiam;
eram fericit! A! ©ar acum nenorocirea se va duce ca
5 un vis urît!

SANDU
(*care în timpul pe cînd s-a zis aparteau vorbea încet
cu Stan în ușă, către Stan cu voce tare*)
Și la urmă să vii să vezi de masă!

10 STAN
(*idem*)
Mintenași!

ANDREI
Cît ai crescut de mare!

15 SANDU
(*cu mirare*)
Mă cunoașteți?

ANDREI
(*aparte*)
20 Ce dobitoc sunt! (*Tare.*) Nu, domnule; adică da,
vă cunosc... v-am mai văzut... acum cîțiva ani...
dar pe atuncea... erați un copil! (*Aparte.*) O mai fi
trăind și celălalt frate al meu?... (*Tare.*) Cît de feri-
cită trebuie să fie muma dumitale că are un așa copil!

25 SANDU
Da, domnule, eu și frate-meu ne silim s-o facem
fericită!

ANDREI
(*cu bucurie*)
30 Cum?... Mai ai încă un frate?... Va să zică trăiește
și el! (*Aparte.*) Aidi!... Iar m-am dat de gol!

SANDU
Și de ce voiți să nu trăiască?...
ANDREI
5 Mă iartă... domnule... Foamea și osteneala dru-
mului mă fac de nu mai știu ce vorbesc!

SANDU
Va să zică veniți de departe...

ANDREI
Da, foarte de departe!

10 SANDU
De la Pesta?...

ANDREI
De la New York.

15 SANDU
(*exclamînd*)
Tocmai din America!... (*După un moment.*) Țara
aurului!

ANDREI
(*trîntind cu fală un portofoliu pe masă*)
20 Și a biletelor de bancă!

SANDU
N-am văzut niciodată asemenea bilete...

ANDREI
25 N-ai decît să-ți îndeplinești dorința acuma. Iată:
deschide acest portofoliu și uită-te...

SANDU
(*deschide portofoliu și hîrtiele se revarsă pe jumătate
dintr-însul pe masă*)
Dumnezeule! Dar este o întreagă avere!

ANDREI
Nu tocmai!... Vreo două sute ^de mii de dolari!

SANDU
Două sute d xtiî de dolari! Dar a cinci franci dola-
5 rul face un milion de franci!

ANDREI
Ei! Da!

STAN
(între cu o tavă, tacîmuri și talere, și așază bucate pe
10 *masă)*
Totul e gata!

ANDREI
A! Iată cina! *(Către Stan.)* Ei! dar pune două tacî-
muri. *(Stan pune încă un tacîm și iese.)*

15 SANDU
Și pentru ce?

ANDREI
Pentru ca să mîncăm amîndoi!

SANDU
20 Vă mulțumesc, nu mi-este foame!

ANDREI
(aparte)
îmi pare trist! *(Tare.)* Știi însă cît este de urît
ca să mînce cineva singur... Vei bea cel puțin cu
25 mine un pahar de Tokai, nu este așa?

SANDU
Dar, domnule...

ANDREI
Aidem!... Un pahar... va fi în sănătatea mumei
dumitale!

SANDU
O! da, în sănătatea ei. *(Ciocnesc paharele.)*

ANDREI
Și într-a dumitale!

SANDU
Nu, într-a mea, nu!

10 ANDREI
De ce?

SANDU
în curînd nu voi mai putea fi bolnav!...

15 ANDREI
(aparte)
Ce voiește el să zică?

SANDU
Nu mîncați?

20 ANDREI
Nu; nu mai mi-e foame!

SANDU
Așa de tînăr să nu vă mai fie foame!

ANDREI
Nu tocmai așa de tînăr pe cît crezi!

25 SANDU
Si ce vîrstă aveți?

ANDREI
împlinesc 28 de ani... Ia să vedem când... în câte
ale luni avem mă rog?...

SANDU
în 2 decembrie!

ANDREI
în două... (*Scotind ceasornicul.*) Iată... Sunt toc-
mai unsprezece ore și peste o oră începe ziua de 3;
nu este așa?

SANDU
Ei bine?...

ANDREI
Ei bine, peste o oră împlinesc douăzeci și opt de
ani!

SANDU
Ca bietu frate-meu!

ANDREI
Va să zică nu ești dumneata cel mai mare dintre
frați?

SANDU
Ba da; dar mai aveam un frate...

ANDREI
A murit?...

SANDU
Nu.

ANDREI
Atunci, trăiește?

SANDU
Nu știm!

ANDREI
Nu înțeleg!

5 SANDU
A dispărut într-o zi... Tocmai la vîrstă de 15 ani
și în ziua nașterii lui!

ANDREI
Și cum se numea el?

10 SANDU
Andrei!

ANDREI
Cine știe ce ticălos o fi azi!

SANDU
15 Domnule, bagă de seamă!...

ANDREI
Ce să bag de seamă! Trebuie să fie un mizerabil!

SANDU
(*luînd un cuțit*)
20 O! Pe Dumnezeu! Retrage-ți cuvîntul... sau...

ANDREI
Oprește-te... — încoa, — în brațele mele! — Sunt
fratele tău, — sunt Andrei.

SANDU
25 (*rămîne un moment înmărmurit și după aceea se azvîrle
în brațele lui Andrei*)
Fratele meu!... Andrei!... Ești tu?... Dar cum?...
Prin ce minune?...

ANDREI

Stăpânește-ți uimirea!... Liniștește-te!... îți voi spune tot... Este o prea lungă istorie... Află deocamdată că soarta m-a favorizat... Suntem bogați...

SANDU

O! Ce bucurie pe mumă-mea! Alerg să-i spun!

ANDREI

Nu, te rog nu face aceasta. Voiesc, fiindcă mâine e ziua nașterii mele, să-i tănuiesc numele meu... și mâine... când se va deștepta din somn... voi fi în genunche dinaintea patuluiei... iarsărutîndu-i mîna... îi voi depune pe piept...

SANDU

(arătînd portofoliul de pe masă)

Acel portofoliu?...

ANDREI

Da! De aceea te rog liniștește-te și nu-mi ridică mîngîierea acestei surprinderi!... Să nu se afle nimica pînă mâine! Ascunde-mi numele chiar de fratele nostru Ioan, căci el e prea tînăr și poate că n-ar fi în stare să se stăpînească!

SANDU

(îmbrățișîndu-l)

Andrei! Fratele meu! Iubitul meu frate!

SCENA V

CATRINA, SANDU, ANDREI

CATRINA

(ea a auzit ultimul cuvînt)

Ce-am auzit?... Iubitul tău frate?... (Aparte.) Si erau îmbrățișați!

SANDU

(cătore Andrei)-

Mama!

ANDREI

(încet cătore Sandu)

Ține-ți cumpătul! (Tare, cătore Catrina.) Da, doamnă! Sandu este iubitul meu frate, deoarece este cel mai iubit prieten al meu! Nu mă puteți cunoaște fiindcă sunt camarad de școală al lui Sandu... și... la urmă, am plecat... într-o călătorie foarte lungă... înțelegeți dar.

CATRINA

Da, înțeleg, și iată chiar... Mi se pare că vă recunosc vocea... Se aseamănă cu a unuia dintre fiii mei... (Aparte.) încă o speranță pierdută!... Dâr această voce?... Această voce?...

ANDREI

Vocile și chiar figurile se aseamănă în adevăr! Aș putea chiar să vă mărturisesc că a dumneavoastră, doamnă, are aproape aceleași accente ca vocea bieteii mele mume care a murit acum patru ani...

CATRINA

Vocea mumei sale care a murit!... O! Cît de deșartă iluziune îmi făcusem! Sunt nebună! Mi se pare că recunosc în toți pe Andrei!

SANDU

Mamă, ai ales o odaie bună pentru prietenul meu?... După o călătorie atît de lungă, trebuie să aibă desigur nevoie de a se odihni cît de bine!

CATRINA

Da, fiul meu. Dar domnul vine de departe?

ANDREI

Din New York!

CATRINA

Dumnezeule! Din America!... Și ce poate să caute cineva peste țări și mări?

ANDREI

5   Averea!

CATRINA

Ați pus încăi mâna pe ea?...

ANDREI

(răsfoind hîrțile din portofoliu)

10   Nu tocmai; dar tot am aici, în bancnote, aproape ca la un milion de franci!

CATRINA

Colosal!

ANDREI

15   Bagatelă!

CATRINA

(aparte)

Bagatelă! Bagatelă! Vorbe ale bogaților! Bagatelă, cînd eu cu cîteva sute de fiorini aș cumpăra scutirea

20   fiului meu!... A!... O idee însă... *(Tare.)* Domnule...

ANDREI

Mă rog, doamnă!

CATRINA

Mi-ați spus că sunteți amic al fiului meu...

25

ANDREI

Da!

CATRINA

Ei bine, dumneavoastră sosiți la timp. Faptul că sunt muma îmi dă curagiul ca să vă adresez o cerere

30   care nu e poate tocmai la locul ei și în armonie cu convenințele sociale...

ANDREI

Vorbiți, doamnă, sunt gata să vă servesc cu tot ce-mi va sta în putință.

CATRINA

5   Fiul meu are să fie înrolat mîine în armată și aceasta îmi face disperarea mea și a lui...

SANDU

Dar, mamă...

CATRINA

10   Tăcere. Domnul îți este prieten! *(Către Andrei.)* Puteți fi Provedința noastră... Un împrumut de cîteva sute de fiorini din partea dumneavoastră, care v-ar putea fi înapoiat mai tîrziu, i-ar putea servi să-și cum-pere-scutirea...

15

ANDREI

Doamnă... ar fi pentru mine... este... o plăcere... dar... această sumă are o destinație fixă... Cu toate acestea... Mîine... Nu zic...

CATRINA

20   *(cu mîndrie)*

Aveți dreptate, domnule... *(Aparte.)* Ha!... Camarazi de copilărie! Prieter^i!... Iată ce sunt prietenii! Pînă la pungă!... Mai departe se sfîrșesc toate! *(Ducîndu-se la ușă, o deschide și strigă.)* Stane! Stane!

25

STAN

(intrînd)

Poftiți, doamnă!

CATRINA

(cu mîndrie)

30   Petrece pe domnul cu lampa pînă la odaia sa de culcat! Noapte bună, domnule!

ANDREI
(stăpînindu-și uimirea)

Vise frumoase, doamnă!

5 CATRINA
(aparte)

Vise frumoase! A! Da! Ironia nu trebuia să lipsească nici dînsa! (*Către Sandu.*) Copilu meu, du-te și culcă-te... Eu mai rămii aici... Am de regulat lucrurile... Vom vedea mîine ce este de făcut!... (*Cu un zîmbet ciudat.*) A! Tu nu vei fi înrolat, fii sigur!...

SANDU
" ' . " (sărutîndu-i mîna)

.Mamă, nu te îngriji de mine! Noapte bună. (*Iese.*)

SCENA VI

15 CATRINA, IOAN

IOAN
(intrînd)

O! Dar aceasta este grozav!

20 CATRINA
De unde vii, copilul meu? Și ce ai? Spaima este scrisă pe fața ta!

IOAN
Nu spaima, mamă: zi durerea, zi rușinea!

25 CATRINA
Durerea?... Rușinea?... Nu înțeleg!

IOAN
Da, durerea și rușinea! Suntem pierduți!

CATRINA
Pierduți?... Și cum?... Vorbește...

IOAN
5 Vin de la otelul Coroana Ungariei...

CATRINA
Dar aceasta nu-mi explică nimic.

IOAN
10 O!... Vei înțelege totul peste un moment... Acolo, am întîlnit pe creditorul nostru, cel cu polița de cinci mii fiorini...

CATRINA
Dar...

IOAN
A protestat-o; falimentul este declarat...

15 CATRINA
Mizerabilul! Și îmi promisese să mă aștepte!

IOAN
El a protestat-o din contra și a cerut de la autorități să se aplice închisoarea pentru datorii!

20 CATRINA
închisoarea, zici?... — Da, ai dreptate; legile imperiului o vor și legile sunt fără milă. Deci... mîine...

IOAN
Mîine... O! Dumnezeule... Mîine...

55 CATRINA
Voi fi arestată, o știu.

IOAN
Dar eu voi fi aicea și nu voi îngădui niciodată această infamie!

CATRINA
Tu trebuie să te supui legilor...

IOAN
Niciodată.

CATRINA
Speranță însă !... Dacă soarta voiește să mă omoare,
voi fi ca soarta !... Aibi curagiu, copilul meu! Nimica
din ce mi-ai spus nu se va întâmpla!...

IOAN
Eu nu ți-am spus însă tot.

CATRINA
Ai să mai spui ceva? A ! Da !... Uitasem că o neno-
rocire nu vine niciodată singură!

IOAN
Perceptorul căruia datorăm impozitele, auzind de
protestul acelei polițe, va veni de asemenea mâine a
secvestra tot, a vinde tot!

CATRINA
(rîzînd nervos)
Ha! Ha!

IOAN
Cum, mamă, și dumneata rîzi?

CATRINA
(după un moment)
Firește că rîd. *(Rîzînd.)* Ha! Ha! îi vom pune pe
toti la locul lor!

IOAN
Și cum?

CATRINA
(se duce spre un dulap, caută și ia o sapă)
Așteaptă... *(întorcîndu-se.)* Iată: ține această sapă.

IOAN
Și ce să fac cu ea?

CATRINA
Du-te în grădină și oprește-te lingă părul cel mare.

IOAN
Mamă, la rîndul meu nu înțeleg nimic!

CATRINA
Ajuns acolo, numără nouă păsuri de la pâr spre
răsărit, și spre mai multă siguranță că ai să afli ce
cauți, sapă o groapă în lungime de un stîmjen și jumă-
tate, în lărgime de o jumătate și în adîncime de un stîm-
jen... Afară plouă... pămîntul este ud și vei izbuti
lesne... — Vei găsi în acea groapă o ladă plină cu
bijuteriile mele din tinerețe, singura avere ce mi-a
rămas și pe care am ascuns-o de voi... Dar acuma
i-a venit timpul și ei...

IOAN
Mă duc, alerg, zbor!

CATRINA
Da, du-te și nu întîrzia!

IOAN
(din prag)
Dar cum să aduc lada singur?

CATRINA
^După ce vei isprăvi să vii să-mi spui că viu eu
să-ți ajut... Bagă însă bine de seamă să nu te vadă
nimini, să nu te audă nimini, ca nu cumva să creadă
că dezgropăm vreo comoară...

IOAN

N-avea grijă. *(Cu naivitate, revenind în scenă.)* Și sunt multe diamante, mamă, înăuntru?...

CATRINA
(ironic)

O! Multe! Multe de tot! Dar du-te, nu pierde vreme!

S C E N A VII

CATRINA
(singură)

S-a dus!... Bine!... Arestată, eu, — fiul meu în armată... A! Nu!... S-a dus să dezgroape diamante... Ei! O ladă întreagă!... Sărmanul meu fiu! El nu știe că sapă o groapă din care nu va dezgropa nimic ci va îngropa ceva!... A omorî este o crimă!... Ha! Ha!... O crimă?... Dar nu a fost oare crimă nenorocirea mea?... Legile pedepsesc crima!... Da!... Dar pedepsit-au pe cei care au făcut-o față cu mine?... Legile sunt scutul virtuții!... Da; dar fost-au ele scutul virtuții pentru mine?... Aflat-am în ele dreptatea?... Dar societatea?... Ce va zice societatea? Societatea? Va da ea oare de mâncare copiilor mei? Societatea e crudă, destinul e crud; voi fi crudă; Dumnezeu e fără milă; voi fi fără milă!... Da! Da! Da! Voi face fericirea copiilor mei! *(Aleargă la dulap și se reîntoarce cu un cuțit.)* A! El zicea că este prietenul fiului meu!... Prieten!... Și când e vorba de câteva mizerabile monede, răspunde: „Cu plăcere... însă... dar... vom vorbi mâine!...” Nu, nu vom vorbi mâine, ci îndată... S-a hotărît... El va muri... \ Un milion!... *(Se repede la ușă și revine.)* Să depărțăm însă pe Stan... Să vedem... Un pretext... *(Se duce la ușe și strigă.)* Stane! Stane!

STAN
(de afară)

Aud, doamnă!

S C E N A VIII

CATRINA, STAN

CATRINA

5 Și cum de ai lăsat să plece pe domnu de la numărul treisprezece, cel care a sosit adineauri?... Ți-am zis să-l duci la odaie și urcîndu-mă sus nu l-am găsit... Ușa era deschisă, odaia goală și geamantanu lipsea!

STAN

Cum se poate?...

CATRINA

0 Și nu mi-a plătit nici cina, nici odaia, nici nimic...

STAN

Alerg să văd dacă nu care cumva â-a reîntors.

CATRINA

5 Când îți spui odată că s-a dus, că a fugit... Aleargă mai bine la poliție și dă de veste despre cele ce mi s-au întîmplat, pentru ca să se puie pe goană și să-1 prindă.

STAN

» Dar, doamnă, sărut mina, nu voi găsi pe nimeni la această vreme... Și apoi, ce este drept, lucrul este de mirare... Cine ar fi crezut... Cine s-ar fi gîndit că o să ne înșele... că este un pungaș... Părea așa de cumsecade... L-am dus pînă la odaie însumi și am stat înăuntru pînă s-a culcat... La urmă mi-a poruncit să-1 scol la cinci ore înainte de a se lumina de ziuă!

CATRINA

Așa sunt toți amăgitorii și toți tilharii... Ne mîncîcă piinea și sarea și ne bea cel mai bun vin de Tokai ce avem... înțelegi că paguba este destul de mare... Dacă am lăsa ca toți călătorii să ne fure astfel, apoi am ajunge în curînd pe drumuri... Aidi!... Fă ce ți-am spus.

STAN

Mă supui. (*Iese.*)

CATRINA

Da, du-te... Lucrul este astfel minunat... Crima este pregătită îndestul... Poliția va alerga în urma lui și nimeni nu va bănuși nimic... Nimini!... Nimini! Dar Dumnezeu?... Ha! Ha! Ha! Dumnezeu?... Aur... Un milion... Fericirea copiilor mei... Iată Dumnezeu! Da!... S-a hotărât. (*Ia cuțitul ce ascunsesese pe masă, sub un șervet.*) Dar... acea voce... acea voce?... Mintea mi se rătăcește... Nu știu ce să fac... Va fi dormind el oare?... Să vedem... Și pe unde să intru la el?... A! Este o ușă care dă din odaia mea într-a lui! Acea voce însă?... Acea voce! Fiul meu ar fi de o vîrstă cu dînsul... O! Sunt nebună! (*Ridîcînd cuțitul cu un gest amenințător.*) Fiul meu a murit! (*Iese repede.*)

SCENA IX

IOAN, la urmă STAN

IOAN

Mumă-mea trebuie în adevăr să se fi înșelat... Cu nouă păsuri de la pâr, spre răsărit, a fost un puț care s-a astupat... Am avut de săpat puțină vreme pînă am dat de el și, astfel, s-a deschis o groapă nu de un stînjîn în jos, ci de zece!... Dar unde să fie dînsa?... Alerg să-i spui... (*Se duce spre ușă. În acel moment intră Stan.*)

STAN

Doamnă...

IOAN

Ce? Ce zici? Ai înnebunit?., Și ce însemnează această grabă?... De unde vii?

STAN

Mă iertați, domnule, credeam că este doamna... Viu de la poliție...

IOAN

Și ce-ai căutat acolo? Cine te-a trimes?...

STAN

M-a trimes doamna ca să dau de veste că, știți, călătorul cel de adineauri...

IOAN

10 Ei bine?.,

STAN

neplătifă!;

facu: ncvaZUL r M n d A <>coteala

IOAN

15 Cum se poate?

STAN

De! Știu și eu! Dar trebuie să se poată, fiindcă s-a putut.

IOAN

20 Și ai găsit pe cineva la poliție?

STAN

Pe nimenea decît pe un gendarm... Dar am lăsat vorbă și cum va sosi subcomisarul se va rezezi pînă aici...

25

IOAN

însă omul acela părea bogat, părea cumsecade! Un om așa de ispravă?

STAN

30 Așa sunt țilharii, domnule. Ei se arată întotdeauna bogați, pentru că averea tuturilor este averea lor...

încît despre om de ispravă, tâlharii nu fac oare isprăvi deștule, de boacăne, cînd știi să-și umple punga lor dintr-a altora? Ei sosesc și-ți beau cel mai bun vin din pivniță și-ți mănîncă cea mai bună bucată! Dar cînd e vorba la plată, e altceva! Și cu toate acestea cine ar îndrăzni să le ceară parale dinainte! Unui om cinstit i s-ar face poate o asemenea necinste! Dar unui tâlhar!... înțelegeți...

IOAN

10 Și de ce, Stane?

STAN

15 I-auzi de ce? Apoi, cu voia dumneavoastră, pentru că oamenii cinstiți pot să fie luați adesea drept tâlhari, pe cîtă vreme un tâlhar nu poate să fie luat niciodată decît drept un om cinstit!

IOAN

Bravo! Dar de unde ai învățat aceste toate?

STAN

20 De unde să le învăț, domnule, dacă nu de prin ale gazete ce vă vin de prin București?

IOAN

Ai dreptate! Așa merg treburile pe acolo.

STAN

25 Mă duc să dau doamnei socoteala despre ce am făcut la poliție...

IOAN

Bine, du-te, dar du-te să te culci; voi înștiința eu pe mama!

STAN

30 Sărut mîna, domnișorul!

IOAN

Noapte bună, Stane. (*Stan iese.*)

S C E N A X

IOAN, CATRINA

.. IOAN ..

Dar zău!... Unde să fie mama? Că doar nu s-o fi culcat?... (*S-audpăsuri.*) A! Iat-o, aud coborînd pe scară!... Este dînsa!...

CATRINA

(*fără să-l vadă, cu un cuțit singerat în mînă și cu hainele în dezordine*)

10 Oh! Este grozav!... Acea voce... Acea voce însă. ea mă urmărește și-mi pare că o aud încă... E l dormea... am intrat tremurînd... dar am lovit... „mor!” auzii atuncea... și puțin în urmă... „mamă!”... și am fugit prin întunec ca o nebună... dar am lovit la inimă și trebuie să fie mort. (*Ea arata portofoliul.*)
15 Iată fericirea! Un milion!.. Un milion!... Copiii mei!...

IOAN

20 Mamă! Ce ai zis însă?... Ce ai?... Ce înseamnă acest cuțit?... Mîinele și fața ta sunt acoperite de sînge!... Dumnezeuul meu!... O crimă!...

CATRINA

E pentru tine, e pentru voi!

IOAN

25 Blestem!

CATRINA

Ai săpat groapa?... Aidem!... Curagiu! Energie! Noaptea trece! Trebuie să tîrîm cadavrul înăuntru, trebuie să-l facem să dispară!...

30

IOAN

Cadavrul? Va să zică nu m-am înșelat?. înapoi!. (*O îmbrîncește.*)

CATRINA

Fie atuncea! Fie! Descopere-se acel cadavru! Voi spune tot, voi declara tot, și fiul meu mă va pierde! A! Dar voi muri fericită căci fiul meu mă va trimite la spînzurătoare!

IoAN

La spînzurătoare?... Tu, mamă, tu?... Niciodată... aidem... vino... Condu-mă— sunt gata la orice. *(El o ia de mînă și se îndreptează spre ușă) ușa se deschide în acel moment și Andrei apare plin de sînge și șovăind.)*

SCENA XI

[CATRINA, IOAN, ANDREI]

CATRINA

15 *(dîndu-se înapoi cu groază)*

ANDREI

(întinzînd brațele șovăiește și cade)

Mamă! — Mamă! — Mamă!

IOAN

20 *(frîgîndu-și mîinile)*

Dumnezeul meu! Dumnezeul meu!

CATRINA

(aplecîndu-se asupra-i)

El nu mai respiră... Inima nu-i mai bate... E mort! 25 Grăbește-te, copilul meu... adu acel postav de masă... îl vom învăii într-însul... și îl vom duce amîndoi... groapa nu e departe... A!... fii sigur, forțele nu-mi vor lipsi!

SCENA XII

CATRINA, IOAN, SANDU

SANDU

5 Ce este? Ce zgomot?... Am auzit gemete pe scară... și un om scoborîndu-se. *(Ioan și Catrina țin capul în pămînt.)* Răspundeți-mi... Ioane, mamă? Dar voi tăceți? Nu-mi răspundeți nimic... *(O apucă de mînă.)* Ce văd însă?... Sînge... Dumnezeule! Ești rănită?... Vorbește-mi... Explică-mi!

CATRINA

• : •• *(cu un gest de rugăciune săvîrșit cu amîndouă mîinele)*

Iertare!

SANDU

15 Iertare! Și pentru ce, mamă?... Nu ești tu cea mai nobilă femeie și cea mai sfîntă mumă?... Eu sunt acela care trebuie să-ți ceară iertare, căci eu sunt un mizerabil: eu, da, eu, fiul tău...

CATRINA

Tu?

SANDU

20 Eu, eu care sunt un om, care am brațe, am ochi, am minte, am voință, și nu pot să-ți îndreptez starea ta, pricinuindu-ți, din contra, numai dureri și numai lacrimi; vezi bine dar că eu trebuie să-ți cer iertare, mamă! 25 Și iată-mă, în genuche dinaintea ta. *(îngenuchează.)*

CATRINA

Ridică-te! Oh! Ridică-te și nu îngenuecha dinaintea unei criminale, dinaintea unei omoritoare.

SANDU

30

Criminală?... Omoritoare?... Ce zici, mamă?... Dar aiurezi!

CATRINA
(cu vocea înecată de lacrimi)
 Nu, copilul meu! Nu! Ascultă... Lasă-mă ca eu să
 stau în genuche dinaintea ta și fii judecătorul meu..*
 5 *(Vrea să îngenucheze.)*

SANDU -
(luîndu-i mâinile)
 .Dar ce faci, pentru Dumnezeu?

CATRINA
 10 Eu sunt criminala... Soarta a fost destul de crudă
 cu mine ca să am dreptul, la rîndul meu, să intru în
 luptă cu dînsa... Vă vedeam nenorociți. Ruina și
 rușinea aveau să intre mîine în casa noastră... și
 atunci...

SANDU
(cu spaimă)
 15 Atuncea ?

CATRINA
 20 Atuncea... nebună... disperată... am lovit...
 ține... Ia acest portofoliu... în el se află un milion...
 înțelegi tu? Un milion!

SANDU
(recunoscînd portofoliul)
 Un milion... acest portofoliu... Dar el este al cală-
 25 torului de aseară?

CATRINA
 Da, al lui... al amicului tău...

SANDU
 Dumnezeuul meu!... Și el?

CATRINA
(rămînînd încremenită)
 30 El?...

IOAN
(ridicînd postavul)
 El?... Privește!

SANDU
(alergînd și luînd cadavrul în brațe)
 5 Mort! Mort! Să fie cu puțință?... Andrei, fratele
 meu! Și tu l-ai omorît, mamă?...

CATRINA
 Ei! Ce zici?>. Andrei?,,

SANDU
 10 Da, Andrei! Ai omorît pe fratele meu, pe fiul tău!
 Este Andrei, Andrei, mamă!...

CATRINA
(pierzîndu-și mințile)
 15 A!... Fiul meu! Am omorît pe fiul meu? *(Rîzînd
 cu rîsu nebuniei.)* Ha! Ha! Ha! Fiul meu!... Trei de-
 cembrie! Ha! Ha! Ha!

IOAN
(acoperindu-și fața cu mîinele)
 20 Ce grozăvie!

SCENA XIII
 ACEIAȘI, UN SUBCOMISAR și UN JANDARM

SUBCOMISARUL
 25 Am venit după cum ne-ați chemat... Dar ce văd?...
(Zărînd cuțitul pe masă.) Un cuțit... Sînge în tot
 locul... Sînge pe această femeie... în numele legei,
 arestați-o. *(Jandarmul o arestează și ea se zbate.)*

CATRINA
 Aur... sînge... cuțit...

SANDU

Mamă!

IOAN

Mamă!

SANDU

Dar ea nu mai aude... Este nebună!

CATRINA

Sînge! Fiul meu!... Ha! Ha! Ha! 3 decembrie!
Ha! Ha! Ha! 3 decembrie, 3 decembrie!

ÎNTRESTATUI

COMEDIE- ÎNTR-UN ACT

*(Scena reprezintă o prveliște avînd în fund grădina
Academiei și statuile lui Heliade și Mihai.)*

I OM DIN POPOR

Cică ăsta e Iliade, mă!

5

II-lea

El e.

î-tiul

Da' de ce o fi pus aici?

II-lea

10

Ia! Ca să-l apere Mihai de dușmanii lui!

î-tiul

Aidi, vere, că noi nu pricepem de-alde astea.

(Ies.)

HELIADE

15

Uf! Am ostenit tot stînd în picioare!

MIHAI

Ei! Iliade! Parcă văd un fes colo!

HELIADE

O fi.

MIHAI

O fi că e. (*Un bragagiu apare.*)

BRAGAGIUL

Braga! Braga rece!

MIHAI

îmi vine să sar după cal de necaz!

BRAGAGIUL

10 (*oprinduse la statuia lui Mihai, se uită lung la statuie*)
Ama i pehlivan sultan!

MIHAI

Dacă nu s-o căra mai iute îi dau cu săcurea în cap!

BRAGAGIUL

15 Ghiaur! (*îi arată pumnul.*)

MIHAI

Pe cine ghiaurești tu, mă? Ce? Și după Plevna nu s-a curățit țara de păgini? Așteaptă-mă nițel că-ți arăt eu ție! (*Sare jos după cal cu săcurea în mână și se ia după bragagiu care fuge spăimântat.*)

20

HELIADE

Ce-mi văzură ochii?... Stăi, dacă e așa, să-i iati eu locul, că mie acolo mi-este dat să stau, iar nu unde m-au pus. (*Se dă jos după pedestal și punînd un picior în scara calului.*) Numai de nu m-ar trînti! Iasă însă unde o ieși! (*încalcă.*)

25

POETESCU

(*zărînd pedestalul lui Heliade gol*)

Să fie cu putință? Pedestalul gol... A! Atît mai bine... Este vacantă... Ei! Ei! Locul, zău, mi se

30

cuvine mie de drept... Cine a citit poezie la inaugurare?... Eu!.-Și apoi, mă rog dv., ce-a scris Heliade mai mult decît mine? (*Se urcă și ia pozastatuiei lui Eliade.*) Ce bine îmi șade! Tii! Ce bine îmi sade!

MIHAI

(*cu turcul de piept*)

Iliade! L-am prins! O să-i tai capul la treptele statuiei tale!

TURCUL

10 Aman! Aman!

POETESCU

Am pățit-o! Are haz să-i scape securea și să-mi taie și mie vreun picior!

HELIADE

15 Da' năbădios a mai fost!... Bine c-ăm plecat de acolo!

POETESCU

Măria-ta! Taie-1 mai bine pe treptele Academiei ca să nu mă stropești cu sînge.

20

HELIADE

(*la auzul vocii, zărește pe Poetescu*)

Ce văd?

MIHAI

(*întorcîndu-se la auzul vocii lui Heliade și zărîndu-l*)

25 Ce văd?

HELIADE

(*către Poetescu*)

Dă-te jos de-acolo, moțîrcanule! Auzi! Auzi, obrăznicie!

r

MIHAI
Heliade! Te-ai trecut cu gluma! Dă-mi-te jos de-acolo! Auzi, anzi obrăznicie!

HELIADE
Locul meu este în fața Academiei!

MIHAI
Cară-te mai iute ori că-ți dau una. (*Ridică săcurea.*)

HELIADE
Stăi! Stăi... să vorbim cu vorba... să judecăm...

MIHAI
Îți arăt eu vorbă acum!... Jos! (*Se duce și-l apucă de picior. Turcul o turește de-a fuga.*)

HELIADE
Au! Au! Stăi că-mi rupi gamba! Lasă-mă că mă dau eu singur... (*Se dă jos după cal.*)

MIHAI
Așa vezi! Și să faci bine să te-nveți minte altă dată.

HELIADE
Toate bune! Da' nu te uiți că mi-a luat și mie locu un derbedeu... un Sarsailă!

MIHAI
(*rișind*)
Vezi că poeți sunt mulți!

HELIADE
(*ofensat*)
Parcă nu sunt și viteji cu caru!

POETESCU
(*care nu și-a schimbat poziția*)
Dacă s-ar lua la ceartă ca doar să dea Mihai cu săcurea în cap lui Heliade și să-mi rămâie mie locu!

HELIADE
Ia cară-te de-acolo, nepieptănatule!

POETESCU
(*aparte*)
5 Să-1 luăm cu binișoru! (*Tare.*) Părinte literaturii...

HELIADE
Bine, bine, băiete, dar dă-te jos.

POETESCU
Nemuritor poet...

HELIADE
Bine, băiete, bine, dar dă-te jos...

POETESCU
Voi să-ți mai citesc o odă!

HELIADE
15 Îți mulțumesc, dar dă-te jos îți zic...

POETESCU
Însă...

HELIADE
Dă-te jos, Sarsailă!

POETESCU
20 Vream...

HELIADE
Dar cară-te odată de-acolo, nespălatule!

MIHAI
(*ride*)
25 Ha! Ha! Ha!

HELI ADE
Rîzi?

MIHAI
Ba vezi că o să plîng!

HELI ADE
Mihai, de-aia te-âm cîntat eu?

MIHAI
Parcă adineauri ziceai că sunt mulți viteji.

POETESCU
Sunt certați! Este în folosul meu!

HELI ADE
Ei! Dar nu te-ai mai dat jos, derbedeule?

POETESCU
(aparte)
Mihai e contra lui! Să profităm! *(Tare.)* Iacă nu
m-am dat și nu mă dau că aici mi-e locul.

HELI ADE
(înaintînd)
Așteaptă-mă dacă e așa!

POETESCU
Să nu te apropii de mine că te rup cu dinții!

HELI ADE
Am să-ți dau acum o...

POETESCU
Bagă de seamă să nu-ți dau acuma un...

MIHAI
Ha! Ha! Ha!

HELI ADE
Faci haz, ai?...
MIHAI
Ha! Ha! Ha!

[POETESCU]
Atît mai bine însă! E vacanță și locul acesta mi se
cuvine mai mult mie! Cine a luat mă rog dv. Plevna?
(încalecă pe cal. Mihai se întoarce și-l vede)

MIHAI
10 Ce? Ce văd?...

HELI ADE
Ha! Ha! Ha!

POETESCU
(se rămas tot în poziția stătutei, imitînd rîsul lui Heliade)
Ha! Ha! Ha!

NEBUNUL

COMEDIE EROICĂ ÎN PROZĂ - 4 ACTE

în românește de Nikita Macedonski

P E R S O A N E L E

DORVAL, bancher
D-na DORVAL, soția sa
GEORGES, fiul lor
JEANTET, academician, literat, prieten și camarad
de liceu al lui Dorval
DR. TREFOND, idem
BERTIN, subdirector al Băncii Dorval
UN UȘIER
10 UN DOMN ÎN NEGRU
AL DOILEA DOMN ÎN NEGRU
PROCURORUL

întreaga acțiune se petrece la Paris.

(Decor unic: un somptuos cabinet de bancher. Birou cu telefoane și sonerii. Pe ziduri, bătălii napoleoniene care aruncă fulgerări și schinteieri de aur. Portretele împăratului, pe jos, călare, și în medalioane. Pe pedestaluri și console, busturile lui. În unghiul din stînga, reproducerea Coloanei Vendome cu statuia lui Bonaparte. Mobilă, stil imperiu. Uși la dreapta și stînga. Bibliotecă, caziere etc.)

ACTUL I

10 SCENA I

[DORVAL, JEANTET]

(Dorval, redingotă gri încheiată pînă sus. Figura lui amintește, trăsătură cu trăsătură, pe aceea a împăratului.)

15 DORVAL *(de la biroul lui)*: Da, dragă Jeantet, e așa cum îți spun... cîteva zile încă și dacă combinațiile mele nu cad în baltă, ce-o să se mai vadă!... New Yorkul și zgirie-norii lui... înțelegi tu? New Yorkul banilor și al blufului, strins cu ușa, dări-
20 mîndu-se ca un castel de cărți...

JEANTET (*puțin ironic*): Hei!...

DORVAL: Te-ndoiești?

JEANTET: NU. Totul se poate, Dorval, dar...

DORVAL: Ce? Care-ți sunt obiecțiunile, prietene?

5 JEANTET: Oh! nu prea mari, joci o partidă prea riscată. (*Mișcare a lui Dorval.*) Știu, ești om să ții piept la tot. Nu m-ar mira dacă ai sfida cerul și pământul. Dar cel puțin ești sigur de prietenii de-acolo, de toți? De cei de la Paris și din Londra?

10 Te-ai gândit apoi la slăbiciunile ultimei ore? Nu e mică îndrăzneala să ataci țara de unde ne-a venit aurul, de unde ne vine încă.

DORVAL: Raționament perfect, Jeantet. Numai că eu... eu am intuiția mea. Ea m-a susținut întotdeauna, m-a îndemnat. îi datorez totul și, crede-mă, intuiția nu înșală niciodată. Apoi, dragă... ai uitat? (*Gest.*) Am steaua mea!

JEANTET: Deloc, și steaua ta este de prima mărime; n-am nimic de zis, dar... (*arătând statuia de pe*

15 *Coloana Vendome*) acela ri-o avea pe-a lui?

DORVAL: Ei bine? Nu l-a servit destul?

JEANTET: Fără să-l poată înfrîna la timp. Păzește-te, prea te lași răpit de vis. O stea? Fără îndoială, valorează. Ce te faci însă cu norii care se ridică

20 deodată din toate părțile orizontului și acoperă cerul? Ce se fac stelele atunci? A ta, a altora și chiar soarele?

DORVAL: Asta e literatură, noule academician!

JEANTET: Mulțumită finanțelor tale, știi bine. Dar să

30 vorbim serios. Agenții tăi de la New York te-au informat bine? E de necrezut că țara miliardarilor să nu aibă acum un stoc suficient de aur.

DORVAL: De necrezut sau nu (*scandînd*) — nu-l va avea!

35 JEANTET: Amin!

UȘIERUL (*după ce a bătut înătră și rămîne respectuos în fața ușei*).....

5 DORVAL: Bine, te văd, dar nu te-aud.

UȘIERUL: Monseniorul duce de Bronte a întrebat adineauri pe dl. subdirector...

DORVAL (*nervos*): Anume.

UȘIERUL: Pentru a ști dacă nu sunteți ocupat mîine seară!

10 DORVAL: Sunt ocupat și mîine seară și poimîine și după poimîine. Bertin să răspundă și să mă lase în pace. (*Ușierul se înclină și iese.*)

JEANTET: Ce mai vrea cu tine cobeza asta? Fără un

15 ban înainte de a te căsători cu sora sa și apoi...

DORVAL: Dar tu nu-l cunoști pe cumnatul meu...

JEANTET: CU toate astea...

DORVAL: Deloc. Cum nu cunoști pe nevasta mea, de asemeni.

20 JEANTET: Dar e un sac fără fund omul ăsta?

DORVAL: N-ai ghicit. Nu e vorba de asta deocamdată, căci l-am făcut să mai cîștige încă zece milioane cu acțiunile pe care i-am spus să le cumpere.

JEANTET: Drace! Nu știam de lovitura asta... Atunci?

25 DORVAL: Să-ți spun. Ai să rizi...

JEANTET: Totuși, spune.

DORVAL: Un cîntec vechi, pe care nu-l cunoști, sunt sigur, și pe care eu nu l-am luat niciodată în serios. Dar de doi ani nu încetează să-mi umple capul

30 cu el...

JEANTET: Și acest cîntec?

DORVAL: Iată. Nevastă-mea și fratele său vor să facă cu tot dinadinsul din fiul meu — ghicește ce? —

35 (*mică pauză*) nici mai mult nici mai puțin decît (*apăsător*) un duce de Bronte-Dorval, un duce!

..... JEANTET: Ce glumă!

DORVAL: De ce? Eu în fond sunt un țărănoi și acest
duce scump nu dă el dovada de o nobleță fără
seamăn, cel puțin așa spune nevastă-mea, de a
5 voi să dea unui... unui Dorval în sfârșit! un
nume... Ah! Doamne! epitetul e greu de găsit.
JEANTET: NU-l căuta. E mai bine așa, căci nu se poate
întoarce asupra unui fapt împlinit, și fiul tău are
în vine sângele ducilor de Bronte.
10 DORVAL: Nu-mi mai aduce aminte de asta. O știi
prea bine. Totuși va fi așa, cum spun și cum am
spus-o mereu soției mele și fratelui ei: „Dorval
sunt și fiul meu va rămîne Dorval”!
JEANTET: Bine. S-au dat bătuți?
DORVAL: NU. Șe îndărătnicesc și mai mult și mă urmă-
15 resc cu insistențele lor, mai ales de cînd fiul meu
Georges s-a dat de partea lor. Dar să numai vorbim
de asta, vrei?
JEANTET: Da, să revenim la afaceri. Deci New York,
cum spuneai, se va găsi în curînd strămtorat, mai
20 mult decît atît, fără un ban de aur.
DORVAL: NU glumi. Va fi așa!
JEANTET: Nici eu nu cer mai mult. Și admițînd că
nu te-nșeli, ce faci cu finanța europeană? Uîți
că poate veni în ajutorul iankeilor?
25 DORVAL: Naivule! Londra și Parisul nu se vor mișca.
Măsurile mele sunt luate, și bine luate; căci nu
vei spune nimic despre Berlin care cu toate cele
cinci miliarde ale noastre.
JEANTET (*frecîndu-și mîinile, batjocoritor*) ' Distruși
30 prin urmare, făcuți praf, acești domni ai blufului.
Brr! Mă cutremur!
DORVAL: Cît despre noi, odată supremația noastră eco-
nomică stabilită în Statele Unite, ne vom gîndi
să răspîndim imensele bogății care vor năvăli în
35 Europa, suficiente pentru a clădi cu ele un nou
Himalaia de aur, dar în supremație intelectuală.
JEANTET: Zi mai bine în puști și în guri de tunuri care
vor scuipa spaima și flacăra morței.
DORVAL: Fie! Și sângele va reîncepe să curgă! Va curge
40 în valuri din toate părțile. Se va urca roșu și fume-
gînd cu unde largi, clocotitoare! Dar deasupra

acestei purpuri care va înghiți pentru totdeauna o
lume, din nimicirea burților cocoțate cu pretenții
de creiere, de inimi și de suflete, din frumusețea
devotamentelor și din maiestatea sfîntă a morților.,
5 se va ridica o nouă omenire. Din ea se va înălța,
pasăre de azur, de flacăra și de aur, entuziasmul,,
ca să privească strălucitoare aurori pe care viito-
rul le păstrează omului ca să-l apropie de ființa,
supremă. Să fie în sfârșit: milă, bunătate, drep-
tate, Dumnezeu!

JEANTET: Strașnică tirada ta, aproape sublimă.
DORVAL: Deloc! E Franța de demult, prietene, nici-
decum modernă și cît se poate de romantică. Răsu-
flată chiar, cum ar spune tinerii sau bătrînii fără.
15 vlagă ai epocii noastre.
O asemenea înfăptuire ar fi fecundă în minuni,,
căci oameni noi, vreau să zic energii, ar ieși ca
din pămînt, nenumărate. Și Franța, ea mai ales,,
ar renaște. Ar retrăi epopeea ei de altădată, pentru
că sufletul din acele vremuri s-ar reîntoarce
20 într-însa. Și îndată ce am . zvîrli în apă tagma,
advocățească., nu s-ar mai adresa nimeni decît
sentimentului de la care am cere adevărata și buna.
dreptate. Aceasta este singura speranță de scă-
pare care ne rămîne nouă și oricărui popor din.
lume.
25 JEANTET: NU te jena, continuă!
DORVAL: Și așa și fac. O dată pentru totdeauna aceste
adevăruri trebuiesc spuse. Rîzi, dacă vrei, bate-ți
joc. Realitatea este însă că regimul plutocratic
ucide Europa. Statele actuale? N- a u rațiunea de a
exista decît prin industrie sau comerț. Politica lor
este o întrecere de a găsi unde să vîndă lumînări
și săpunuri, gramofone, ace de siguranță și alte
35 mărunțișuri, pe care cînd nu pot altfel ie impun
turcului, șahului, în Cambodge, în Indochina și
mai de curînd în Maroc, pe care vrem să-l civili-
zăm, să-l facem de talia noastră, adică: il înzestram
cu avocați și perceptorii, baruri automate și poliție-
40 de moravuri.

Oh! Da. Toate astea sunt de foarte mare importanță, demne de secolul al douăzecilea. Ah! Jeantet! Cît plîng Franța, glorioasa noastră Franță, ajunsă un vast magazin de mărunțișuri, o băcănie gigantică, un magazin din Pont-Neuf, Felix-Potin sau mai știu eu care!

5

JEANTET: Imperialist, precum văd, și napoleonian?

DORVAL: TU crezi, Jeantet? (*Turburat.*)

JEANTET: NU trebuie să te miri. De cîte ori nu mi-ai povestit chiar tu. Ai uitat trîncănelile noastre de la liceul Saint-Louis cînd eram camarazi de liceu și de bancă? Nu te credeai bare, nu erai tu chiar Napoleon? Adevărat că l-ai făcut să retrăiască de atunci cu toată splendoarea lui în bătăliile tale financiare. Și cîte n-ai mai cîștigat din ele!

10

15

DORVAL: Eh!

JEANTET: E așa cu toate astea. Concepția, precizia calculelor, repezițiunea fulgerătoare a loviturilor, toate astea, nu sunt glume... Pe urmă această avere (*gest*)... averea ta! Fără ofensă, erai tu sau nu „un coate-goale”?

20

DORVAL: întocmai ca el.

JEANTET: Și acum iată-te în fruntea unei situațiuni formidabile.

25

DORVAL (*neglijent*) • Crezi?

JEANTET: NU se cifrează averea ta, sau mai bine zis, afacerile tale, la cîteva miliarde? Dar domeniile, castelele, palatele, pădurile, minele, exploatarea industriale în plină prosperitate și dracu mai știe încă ce?

30

DORVAL (*poză napoleoniană*): Vorbeam de Napoleon? Acum însă nu e vorba decît de Bonaparte dinaintea primului consulat și deocamdată numai el se află în joc.

35

JEANTET (*persiflindu-l*): Minunat! Și-atunci Papa i-a aruncat pe drept faimoasa caracterizare.

DORVAL (*trecîndu-și mina pe frunte ca și cum ar căuta să-și reamintească*): Știu, i-a zis „comediant”. Dar asta s-a întîmplat cu mult mai tîrziu. (*Sonerie telefon. Dorval, după ce a ascultat, lui Jeantet.*) Din

40

Londra. (*în aparat.*) Exact. Da, da. Telegrafiați la New York. Vindeți cu orice preț și cereți aur. (*Ascultînd.*) Dați să se înțeleagă, pricepeți, că toate piețele noastre sunt în criză de numerar. Hei, bine! Chiar așa, orice ș-ar întîmpla. (*Depune*

5

„aparaturul.” . . .

JEANTET: NU riști prea mult?

DORVAL: Poate... (*După un moment.*) Dar ce să fac? Bătălia e angajată în față, pe dreapta și pe stînga, pe toată linia. Corp de armata după corp de armată, vitejii mei au pornit năvala. îmi joc totul. (*Pauză.*) Dar nu fi îngrijorat. Numerarul îh aur al marilor bănci din America a trecut Atlanticul; Ceea ce le mai rămîne îl urmează de aproape. Hei, ce crezi?

10

15

E destul de formidabil? (*Ris ușor.*)

JEANTET: Monstruos!

DORVAL: Adevărat? Și-mi spui asta tocmai acum cînd noi cei din Europa murim din cauza republicelor?

20

(*Sonerie la telefon. După ce a ascultat.*) Ba deloc. Nimic decît „înainte”. Lăsați-mă în pace cu ezitățile, e treaba mea. (*Ascultă.*) Ce ziceți? Hei! Dar tocmai asta așteptam. (*Ascultă.*) Povești să dormi de-a-n picioare. Vă bizuiți totuși mereu pe Ervix? Bine! Bläckwetrii? (*Ascultă.*) Perfect! Hinthertornii? (*Ascultă.*) Ce așteptați atunci? (*Ascultînd.*) A, într-adevăr? Cele două mari bănci? A Franței și a Angliei? (*Ascultă.*) Nebunie! Astea, sunt oficialități, nu vor veni în ajutorul nimănui. (*Ascultă.*) Pentru orice eventualitate țineți numerariul în rezervă și să îndrăznească numai... vor vedea. (*Ascultă.*) Așa... da. Sunați atacul și foc din toate părțile! La revedere. (*Depune aparatul.*)

25

30

JEANTET: Deci?

DORVAL: Suntem la lovitura de grație. *Alea jacta!* Cît despre rest.

35

JEANTET: Taci! Restul îl cunosc. O infamie!

DORVAL: Mă voi fi explicat rău?

JEANTET: Ba, prea bine, Dorval.

DORVAL (*CU reproș*) Jeantet!

JEANTET: Ruine, dezastre, lacrimi și sânge, disperare și moarte, iată restul de care vorbești.

5 DORVAL: Oh! Și tu, un prieten, un savant, un francez, îmi spui astea? Cum rămîne atunci cu teoriile tale cu care făceai atîta paradă, cu care ai umplut atîtea volume? Sunt gogoși, ai? Bine. Să ne batem așadar joc de tot și să lăsăm aurul în mîinile nătîngilor. Nu le aparține el oare de drept? Cît despre

10 popor... să sufere. Ah! Jeantet. Te turbură dezastrele și ruinele pe care le prevezi în America? Și a face să retrăiască aurul, aurul care nu mai e decît o băltoacă stătută și împutită, ducînd deasupra celor cinci continente ale pămîntului toate

15 lașitățile și toate decăderile, să arunci acest aur ca un fluviu printre lacrimi și nenorociri, să faci din el un Dumnezeu providențial și bun, asta te indignează pe tine? ! O, bietul, bietul meu prieten! Dar la patria noastră pe care burghezii caută s-o înjosească, din care nu se mai face decît o

20 negustoreasă care vinde mărgele sălbatecilor, linguri de aluminiu cu un franc bucata în Cambodge, la patria noastră, la Franța, nu te mai gîndești?

25 Franța, care înainte, tabernacol preasfînt, mergea avîntat înaintea viitorului și era în bezna nopților de disperare ca o coloană rîurîndă de foc și lumină, iar în zilele noastre de încercare ca un nor zvrîlînd fulgere; la patria noastră mamă nu te gîndești?

30 Dealtfel, nu vezi tu Parisul în timpurile viitoare, timpuri care vin cu iuțeală spre noi, tăindu-se pe azur ca o poartă de cer și deschizîndu-se deodată la tot ceea ce vine de sus, la tot ce vine de jos! O, frate, o prietene, o, d-le academician! Parisul

35 pe care vor să-l comercializeze prostește pentru totdeauna, coborîndu-l la rangul de port de mare?

JEANTET: N U zic, nu zic... dar... „și soră-ta”, ți s-ar striga de la galeriile unui teatru, dacă ai fi auzit.

S C E N A III-a

ACEIAȘI, UN UȘIER

DORVAL: Iar, Jean?

5 UȘIERUL: Domnul subdirector întrebă dacă-l puteți primi.

DORVAL: Desigur. Bertin poate intra cînd vrea.

(*Ușierul iese. După o clipă deschide din nou ușa, lasă să treacă subdirectorul, și iese.*)

S C E N A IV-a

ACEIAȘI, BERTIN

10 BERTIN: Vă supăr?

DORVAL: Deloc. Despre ce e vorba?

BERTIN (*ezitînd*): Dar...

DORVAL: Voibește, Bertin. Știi bine că dl. Jeantet

15 este de-ai casei și prietenul meu cel mai bun!

BERTIN: Wilsohn din Londra...

DORVAL: Ei, Wilsohn...

BERTIN: Se pregătesc să trimită 30 de milioane aur

20 la New York pentru Hudtkinsohn și Comp.

DORVAL: Ești sigur?

BERTIN: Mai mult ca sigur.

DORVAL: Informația dumitale este foarte importantă.

(*Ușoară tremurare în voce.*) Telegrafiază, dragul meu, dar îndată, telegrafiază la New York, să se

25 vîndă acțiunile noastre „Est-Pacific” pe orice preț, dar cu acoperire în aur, nimic decît aur, și îndată, ai înțeles? Apoi scădere pe toată linia și fără ezitare. Procedați prin lovituri de măciucă. Simulați

30 chiar panica dacă e nevoie. Aleargă! Cu orice preț trebuie ca aceste treizeci de milioane cum vor sosi la New York să intre în mîinile sucursalei noastre din Broadway. Repede. N-avem nici o clipă de pierdut. Victoria e-n iuțeală.

BERTIN: CU toate astea...

DORVAL: Nimic. Am zis!

(Subdirectorul iese.)

S C E N A V-a

CEI DINAINTE

JEANTET: Ce? Nu mai merge?

DORVAL: Eh! Wilsohn și alții au cu cine vorbi.

JEANTET: La rîndul meu îți spun: „cu toate astea”...

DORVAL: Dacă-ți face plăcere!...

(Ușa se deschide și apare d-na Dorval cu pălăria Pe cap.)

JEANTET (lui Dorval care rînduiește hîrtii): Doamna Dorval.

S C E N A VI-a

ACEIAȘI, D-na DORVAL

DORVAL (ridicînd privirea): Scumpa mea...

D-na DORVAL: Uriașul meu...

DORVAL: Hm! Hm! (Tușind.)

D-na DORVAL: Da! Ce, nu ești?

DORVAL (nou acces de tușe): Hm! Hm!... în sfîrșit...

D-na DORVAL: O nimica toată.

DORVAL: Cincizeci de mii?

D-na DORVAL (ușoară tuse): Eh! Eh!

DORVAL: Mai mult?

D-na DORVAL: O sută douăzeci și cinci.

DORVAL: Ah! O sută de mii! Drace! Nu se găsesc pe drum și nu e tocmai momentul.

D-na DORVAL: Mai întîi e vorba de 125,000. Dar ai dreptate poate. Nu e tocmai momentul, cum ai spus, mai ales că toate prietenele mele nu vorbesc decît de ultimile tale. speculațiuni de bursă nereușite.

;

DORVAL: Ce fel? Se ocupă de așa ceva, drăguțele de ele?

5 D-na DORVAL: Da, și asta e o dovadă de marele interes ce mi-l poartă. Cît despre serbarea pe care ai anunțat-o pentru joi, să-ți spun drept, îmi pare deplasată acum.

DORVAL: Haida, de!

D-na DORVAL: Și mă duc să scriu la toată lumea că o amînăm.

10 DORVAL (înlinzîndu-i un cec pe care l-a semnat): Spuneai prin urmare că-ți trebuie 150.000.

15 D-na DORVAL (încurcată): Nu! Da. Dealtfel mai mult ca 50.000 se vor duce pe plante orchidee, tot felul de surprize. Oh! Va fi frumos, vei vedea. Mai apoi, și rochia mea, cu soarele și luna, nici nu-ți închipui, marele meu... apropo, fratele meu vrea să te vadă.

20 DORVAL: Mi s-a mai spus. Ei bine, sfătuieste-1 din partea mea să nu cumpere prea multe „Rio-Tinto”.

D-na DORVAL: Ți-am vorbit despre asta?

DORVAL: Cît mai multe „La Plata” căci sunt mai solide... și spune-i să se mai distreze puțin... Bietul duce!.. Atuncea, rochia ta?...

25 D-na DORVAL: Na! E-adevărat, mi-ai adus aminte, o să-ntîrziez de la probă.

DORVAL: Și mai ales nu uita ce ți-am spus despre „Rio-Tinto”.

30 D-na DORVAL: Hii! Răutăciosule! Dar vom vedea.*. Pe curînd. Bonjour, d-le Jeantet. (Iese.)

S C E N A VII-a

ACEIAȘI, fără D-na DORVAL

JEANTET: Egala ta în energie.

35 DORVAL: Da. Nelăsîndu-se niciodată să piardă și risipind fără să se tocmească banii. în fond, amintind de aproape, știi pe cine?!

JEANTET: Pe cine? Bronteii nu descind ei oare în linie dreaptă din Tascher de la Pagerie?

DORVAL: Tocmai; și nu cred să mă înșel... (*sforțare de memorie*) cu cât mă gândesc mai mult, cu atât sunt mai sigur. Da. Josefina și ea se aseamănă ca două picături de apă.

5

JEANTET: Drace! Ai noroc că te-aud numai eu. (*Sonerie telefon.*)

DORVAL: N-au să mai sfârșească odată?! (*Luînd aparatul, după ce a ascultat.*) Cu tot aurul expediat? Dar e nemaipomenit! (*Către Jeantet.*) Un început de criză monetară. (*în aparat.*) Ce? Milnwozii au închis casa? (*Ascultînd.*) Cum s-a întîmplat? Repede, verificați telegrafic, apoi trimiteți la Ltidschon, repede, în Mansfield-Street și... și... (*Lui Jeantet.*) Ura! Ura! (*La aparat.*) Continuați să cereți plata în aur. Țineți-mă în curent,

10

15

JEANTET: E oare un Austerlitz?

DORVAL (*CU privirea pierdută*): Un Austerlitz! Nu... nu... Mi-l închipui cu toate astea. (*Se ridică și-și trece mina pe ochi.*) Ceața mă împiedică să-mi dau seama. (*în fața unui tablou reprezentînd o bătălie, cu voce de vis.*) Numai culori șterse... Privește Jeantet. Zorile abia mijesc... Dacă este un Austerlitz? (*își trece mina pe frunte și îndepărtîndu-se cîțiva pași ridică brusc brațul drept c-un gest napoleonian.*) Da. Simt că acolo după munte, încă în ceață, e soarele! Și săgețile pe care se pregătește să le trimeată, pe care le aruncă, vor ciurui în curînd negura. Privește! Iată! Acolo în fund... Oh! Cum vilvorează cerul! Și gloanțele, obuzele, șrapnelele de aur care zboară, zornăie, tună, se rostogolesc... Dacă nu e un Austerlitz, ce-ar putea fi altceva? Privește! Iată, nu e oare soarele... și... (*Oprive bruscă, ascultă un zgomot venit din anticameră.*)

20

25

30

35

VOCEA LUI GEORGES; Cu sănătatea să-mi spui poate că nu prea stau bine?

VOCEA D-RULUI TREFOND: Ba da. Pe banca tatălui d-tale.

DORVAL (*trezit*): Hei, dar este! Este...
 JEANTET: Ți-ai revenit în sfîrșit?!
 DORVAL: Mi se pare, fiul meu!

S C E N A VUI-a

5

ACEIAȘI, GEORGES, D-rul TREFOND

DR. TREFOND: Și d-rul Trefond cu el...

DORVAL: Bună ziua la amîndoi și veniți mai aproape, scumpii mei. Mai ales tu, Georges. (*își dau mina.*) Așa de dimineață?

10

GEORGES: Ce vrei? N-am închis ochii toată noaptea. Un ghinion afurisit!

D-rul TREFOND: Și un trai care nu mai merge, cum îi spuneam adineauri.

DORVAL (*lui Georges*): Și? (*Ușoară ironie.*) Un cec?

15

GEORGES: Doamne!... eu...

DORVAL: Cît?

GEORGES: 80.000 mii.

DORVAL: Merge bine! E ușor să pronunți cifre!

GEORGES: EU, în sfîrșit! Dracul să ia clubul și cărțile f

20

DORVAL (*îmblînzit*): Nu-ți face sînge rău (*îi dă cecul*) și să te sărut.

GEORGES: La revedere. (*Iese.*)

S C E N A IX-a

ACEIAȘI, fără GEORGES

25

JEANTET: Drăguț!

DR. TREFOND: încîntător! (*Lui Dorval, comic.*) Un cec?

DORVAL: Dar eu, Trefond, fac oare altceva decît să joc?

DR. TREFOND: O! tu?... Tu ai mîna norocoasă.

30

DORVAL: Cine știe?

DR. TREFOND: Cum cine? Eu! Jeantet de asemeni, îmi închipuiesc, și-apoi toată lumea. Și tu, mai ales. Cît despre sănătatea ta, sper că e bună.

JEANTET: Și nu te-nșeli. Sănătatea lui e de nezdruncinat.

TREFOND: Deci nu e de făcut treabă pe-aci. Sunt grăbit că nu-mi mai văd capul de treburi. Am vrut numai să vă văd în trecere. Pe curînd, prieteni.

5 DORVAL: Pe curînd.

JEANTET: AȘ vrea... hei! Trefond!

TREFOND: N-am timp. Altă dată. Bună ziua. (Iese.)

10 *(Sonerie la telefon.)*

DORVAL *(repezindu-se la aparat, lui Jeantet)* Noutăți desigur. *(Ascultă: lui Jeantet.)* Ura! *(în aparat.)* Faceți! *(Ascultă.)* Nici o ezitare. *(Idem.)* Da. *(Depune aparatul; lui Jeantet.)* Prietene, dragă

15 prietene! Două, patru, cinci bănci s-au închis acolo! Bătălia! Crahul! Austerlitz! Am câștigat lupta! Nu mai plătește nici unul. Detronați așazișii regi ai aurului. Și totul, totul e al nostru de-acum! Mine, trenuri, păduri, zgîrie-nori, totul!

20 Napoleon!? Răspunde, nu sunt Eu, care câștig bătălia? Și oare, Ei, împăratul, nu este sub fruntea mea și aici, în inima mea?! *(Se aruncă în brațele lui Jeantet.)* Ah! Austerlitz! Austerlitz!

ACTUL II

(Același decor.)

SCENA I

[JEANTET, TREFOND]

5 JEANTET: Desigur, scumpul meu Trefond, dar sunt îngrijorat.

TREFOND: Pentru ce? așa a fost întotdeauna: cam prea mult lirism, poate, recunosc, dar atîta tot. Dacă se crede puțin Bonaparte și mult Napoleon... ce e cu asta?! Ce știm noi, dealtfel, despre viață, despre moarte, despre neîncetata și veșnica reîntoarcere a lucrurilor?

10 JEANTET: Birie. Dar o limită? Nu trebuie oare să fie o limită la toate...

15 TREFOND: Vrei să zici că a ajuns prea, prea... JEANTET: Doamne. Da. în sfîrșit, să-ți mai spui că în anumite societăți, și mă întreb dacă nu este o mașitiațiune, se spun poveștile cele mai inepte despre sărmanul nostru prieten. Cele mai mici gesturi și fapte ale lui sunt denaturate și ridiculizate, într-un cuvînt, toți își bat joc...

20

TREFOND: Și apoi?

JEANTET: Și toți depling pe nevastă-sa. Sărmana doamnă Dorval, nenorocita doamnă Dorval... o Bronte \... închipuiți-vă...

TREFOND: înțeleg. Și tu faci caz de asta?... Lasă-i să vorbească. La urma urmei, nu e natural să le fie necaz pe Dorval? Sunt întăriți contra lui, hei! hei! Amicul nostru merge din victorie în victorie și niciodată nu dă greș.

10 JEANTET: Dușmanii lui îl atacă de astă dată mai furioși caoricînd și pot să-i zdruncine creditul. Cîte nu i se pun în spinare? Mania lui napoleoniană.

TREFOND: Noi i-o știm de cînd eram copii și camarazi de bancă în liceu. Pînă acum vezi bine că nu i-a făcut nici un rău. Să facă sau să nu facă pe împăratul, mi-e egal, dacă știe să-și umple casele de fier.

15 JEANTET: Atunci?

TREFOND: Atunci ce? ah! da... anumiți dintre confrății mei n-ar ezita, știu, să-l declare nebun, chiar nebun de legat...

JEANTET: în timp ce tu?

TREFOND: EU? NU ți-am spus? La urma urmei, ce știi eu? — dar confrății mei îți vor spune mai mult?... Gîndește-te mai bine la averea lui... fabuloasă! Ei bine: aceasta e opera unui nebun? și trebuie oare ca eu, — care sunt cu adevărat nebun — da, da, un adevărat nebun fiindcă eu cred în știință, trebuie oare să te întreb pe tine, care ești' alt'nebun, și nu te mira, căci tu crezi în glorie și în nemurire?! Să te-ntreb dar unde se sfîrșește înțelepciunea și unde începe nebunia?

30 JEANTET: Dar nu e nici un motiv de îngrijorare pentru Dorval.

35 TREFOND: Șiretule! vād unde vrei să ajungi.

JEANTET: Numai prietenia mea pentru el...

TREFOND: Ca și a mea...

JEANTET: Sunt foarte mari amîndouă... concluzia...

TREFOND: NU pot să formulez nici una. Starea sa psihică este ceea ce este. Dar să aibă și alții nebunia lui și să strîngă atîta aur ca el. Nebunia, sau mai bine zis, geniul lui.

5 JEANTET: Mă înspăimîntă cîteodată.

TREFOND: Ei bine, acest geniu îl va conduce. Dubla lui personalitate poate să fie de mirat. Dar ce vrei? Noi nu știm și nu putem face nimic. Știința, ea însăși, n-ar putea să vadă limpede.

10 Acestea sunt adîncuri în care este zadarnic să te cobori. Iată dar părerea mea asupra prietenului nostru, care — cît de Dorval ar fi — copil al nu știu cui, dat la școală de nu știu cine și — nu te revolta — avînd trăsăturile la moral ca și la fizic, semănînd perfect cu balaurul corsican.

15 JEANTET: Crezi că?...

SCENA II-a

ACEIAȘI, DOAMNA DORVAL

D-na DORVAL: Domnilor... Bărbatul meu?

20 TREFOND (*salutînd*) Doamnă, nu s-a întors.

JEANTET: îl așteptăm.

D-na DORVAL (*înțepătoare*): Unde poate să-și petreacă vremea? trebuie să știți dvs. care îi sunteți inseparabili?

25 JEANTET: Dar, cred că în acest moment trebuie să fie...

D-na DORVAL: La bursă?

JEANTET: Și pe la bănci.

D-na DORVAL: Frumoasă meserie!

30 TREFOND: Sunteți rău dispusă în dimineața asta, stimată doamnă?

D-na DORVAL: Cum aș putea fi altfel, doctore. Se spune peste tot că e gata să-și piardă averea. Nu mai înțelege nimeni ceea ce face. Să joace la scădere, așa ca din senin, si s-arunce milioanele în stradă. Nu există persoană cuminte care să nu-l blameze.

35

JEANTET: Adevărul este că toți turbează de a-1 vedea
 în ajun de a da una din bbișnuitele și formidabilele
 lui lovituri.

5 D-na DORVAL: Și care de astă dată poate să-1 omoare
 pe loc. Uri dezastru vine atât de repede... Doamne
 ferește!... în cazul ăsta/designur că n-ar găsi un
 sprijin în lumea lui. De aceea ce n-am făcut, fra-
 tele meu și cu mine, ca să-i deschidem ochii...
 10 fiul meu, al lui, devenind de pildă un duce de
 Bronte-Dorval, i-ar fi dat designur o mult mai
 mare greutate.... dar trebuie să vă părăsesc...
 la revedere, domnilor, petrecere frumoasă aștep-
 tându-1. Și mai ales nu-i spuneți nimic din ce am
 vorbit. E prea Dorval ca să înțeleagă și ca să ne
 15 înțelegem vreodată. *(Iese.)*

S C E N A III-a
 TREFOND, JEANTET

JEANTET: Oh! Nu mă-ndoiesc.

TREFOND: Nici eu...

20 JEANTET: Dealtfel, cum ar putea să fie? O de Rouilly,
 de Trevekerdrek, de Berth Colon și Bronte!...
 TREFOND: Auleu!

JEANTET: Ce, nu știi?

25 TREFOND: Dorval mi-a spus, designur. Dar cine-și
 amintește toate nimicurile, cu toate că în fond
 nobila doamnă este starea lui civilă.

JEANTET: Trebuie să recunoaștem că pentru ea se
 umplu saloanele prietenului nostru cu duci, ducese
 și chiar prinți de sânge regal.

30 TREFOND: Pe care amicul nostru i-a scos adeseori
 din mizerie.

S C E N A IV-a
 ACEIAȘI, DORVAL

35 DORVAL *(preocupat, fără să-i vadă, ținând în mână un
 jurnal pe care-l citește cu voce tare)*: „Cursul valo-
 rilor transoceanice se ridică din ce în ce. Panica

din ultimile zile pe care lipsa stocului de aur o
 provocase la New York și în toate centrele din
 America de Nord se micșorează treptat. Numerarul
 în aur tot mai lipsește, adevărat, dar cele două
 mari bănci ale Europei, Banca Franței și a
 Angliei"... *(întrerupându-se.)* La dracu! *(Cu pri-
 virea-n jos merge cu pași mari, apoi se oprește brusc.
 Redeschide jurnalul și parcurgându-l.)* Ah! oficial!
(După ce a citit.) 500 de milioane! cinci sute!
 10 — a făcut asta? Banca Franței — pentru numele
 lui Dumnezeu, nu-mi vine a crede -r nu-și... *(Vă-
 zînd pe Trefond și Jeantet.)* Erați aicea? — într-o
 clipă sunt al vostru, prieteni. *(Vorbește într-un
 telefon lateral.)* Alo! Alo! Bursa. *(Lui' Trefond.)*
 15 Nu uita, Trefond, sărbătoarea mea de joi. *(Sonerie
 în telefon.)* Alo! Michaud! Dl. Michaud! *(Lui
 Trefond.)* Mi se pare că d-na Dorval ne pregătește
 pentru această serbare o surpriză! Ducesa de Blig-
 neuse pe care am întâlnit-o azi-dimineață...
 20 *(Sonerie — luînd aparatul și ascultînd.)* Cu cît se
 vînd „Nord-Sud", mă rog? *(Ascultînd.)* Se urcă?
(Ascultînd.) Și „Randeles?" — se urcă de asemeni?
(Ase.) Un asemenea salt? — „Alasca"? infor-
 mează-mă asupra lor. *(Ase.)* Din fericire.
 25 *(Ase.)* Nu-i nici un moment de pierdut atunci,
 puneți mîna pe ele, aruncați-vă pe „Rande", pe
 „Alasca" și pe orice acțiune care există! Ați înțe-
 les? *(Ascultînd.)* Bine, așa. *(Ase.)* Ba da, da,
 și dați-mi știri la închidere. *(Depune aparatul;
 30 cu agitație, făcînd abstracție de prezența lui Jeantet
 și Trefond. Mergînd cu mîinile la spate și cu pași
 mari prin birou.)* Să vie cu miliardele lor! Ah!
 Potăile! Să mă trîntească jos! Zece, zece sute de
 milioane, auzi! e posibil, Dumnezeule, Dumne-
 zeule! *(Clipă de oprire.)* Hei, dar! Tot nu vor
 35 ajunge să-i scape de dezastru numai să nu mă
 trădeze Ostermannii și ceilalți... Bertinnutrebue
 să stea nemișcat în momentul acesta. Locul lui
 e să fie la bursă. Hei! Jean! *(Sună.)*

S C E N A V-a

ACEIAȘI, UȘIERUL

DORVAL: Cheamă pe dl. Bertin. (*Ușierul se înclină și iese.*) (*Dorval lui Trefond.*) Ziceam dar?...
 5 Clienții?___merge?... Sunt bolnavi mulți?...

TREFOND: Așa și așa.

DORVAL: Nenorocire! nici o epidemie? (*Lui Jeantet.*)
 Dar tu, Jeantet? Cu discursul de recepție, spirit? Poante? Să jnai vinzi și la alții desigur. Foarte
 10 academic în total... ironii pe ici, înțepături pe dincolo. (*Tresărire bruscă și alergînd la biroul lui.*) Hei! Afurisitele!... (*Răscolește Mrtiile din sertare.*) Unde naiba am pus eu hîrțiile alea?

JEANTET (*lui Trefond cu mezzo-voce*): De necrezut, nu-i așa? nimic nu-l doboară.

15 TREFOND: Tocmai ce mă gîndeam. Ca și Napoleon, nefăcînd decît să întrebe, și în toate ocaziunile. (*Către, el însuși.*) Ciudat! Și mai mult: de neînchi-pu-it...

20 DORVAL: Spuneți?

TREFOND: Nimic, discutăm.

S C E N A VI-a

ACEIAȘI, BERTIN

25 DORVAL (*alergînd către el*): Repede, automobilul, Bertin, aleargă la bursă. Am luat toate măsurile, totuși supraveghează. Suntem la cotitura periculoasă, trebuie să punem mîna pe toate acțiunile care sunt încă abordabile. Fără întîrziere, cumpără dintr-o dată în masă. Ah! Da, bătrînelul tot mai trăiește. Voi face față la toate. Telegrafiază la
 30 New York, Washington, San-Francisco, aceleași ordine (*cu expansiune*), soarta mea și a Băncii Dorval e în mîinile d-tale, prietenul meu, fiul meu.

BERTIN (*cu exaltare*): Cu totul al d-tale. Contează pe mine. (*iși dau mîna, efuziune, iese.*)
 35

640

DORVAL: Inimosul om! Curajosul bărbat!

JEANTET: Așa și trebuie să fie, el, eare-ți datorează totul.

5 DORVAL: Oh! Jeantet! Chiar dacă nu m-ar fi cunoscut și-ar fi făcut drumul.

JEANTET: Hei, hei! Cine știe? (*Sonerie la telefon.*)

DORVAL (*după ce a ascultat*): De unde știi? (*Ascultînd.*) Bine, dar s-a făcut? (*Ascultînd.*) Nu știi? Informează-te atunci. (*Lasă aparatul.*) Pe Dumnezeu! S-a întîmplat și asta.

10 JEANTET: Ce s-a întîmplat?...

DORVAL: Ostermann se pregătește de a expedia, dacă n-a și trimis încă, 50 milioane aur la Milbanck din New York.

15 JEANTET: Asta-i o știre gravă.

DORVAL: Un dezastru pentru mine, dacă aceste știri, care mă lovesc, sunt adevărate, căci toți — și nu-i îndoială în această privință — toți se vor lua după Ostermann, s-a sfîrșit, s-a sfîrșit, prieteni... (*lasă să-i cadă brațele*) acum e fuga, e moartea...

20

S C E N A VII-a

ACEIAȘI, DOAMNA, DORVAL

DORVAL (*reluîndu-și stăpînirea de sine*): Frumoasa mea...

25 D-na DORVAL (*c-un ton sec*): Iată-te dar. Pot să mă bucur!

DORVAL (*cu ironie galantă*): Un cec?...

D-na DORVAL: Dacă e momentul să mai vorbim și acum de cecuri...

30 DORVAL: N U te mai recunosc, d-nă Dorval.

D-na DORVAL: într-adevăr, mă găsești schimbată? Ah, mizerabilii! (*Trage un fotel și se lasă să cadă în el cu brațele atîrnate.*) Cum să mă apăr de lovitura asta? Ce să fac, Dumnezeuul meu?

35 DORVAL: Dar, în sfîrșit?...

641

D-na DORVAL: NU, nu m-aș fi așteptat niciodată ca eu, o de Bronte! Eu! Să fiu atât de batjocorită...

TREFOND: Ce spuneiți, scumpă doamnă?

JEANTET: Și-ar fi permis cineva?...

5 D-na DORVAL: Vedeți, domnilor? Domnului Dorval i se pare natural să fiu batjocorită, căci nu zice nimic.

DORVAL: Ce să zic, când nu spui nimic...

10 D-na DORVAL: Nu spun nimic? Și de câte ori trebuie să-ți repet, să strig, batjocorită! Am fost batjocorită — și de cine încă? De fiul d-tale, domnule!

DORVAL: De Georges?

JEANTET: S-ar putea?

15 D-na DORVAL: Desigur, așa a fost. (*Lui Dorval.*) Da, domnule Dorval, batjocorită de fiul nostru, de el, sau mai bine nu, de al d-tale, căci îți aparține, o știi, e al d-tale.

DORVAL: Dar, draga mea, nu l-am făcut eu singur.

20 D-na DORVAL: Ai vrut să fie Dorval, nimic decât Dorval; și așa a rămas. Deci, aprobă-l, e demn de tine, dar lasă-mă în pace cu serata, cu serbarea și cu balul tău.

DORVAL: Și pentru ce, mă rog?

D-na DORVAL: NU cumva vrei să vii goală la bal?

25 DORVAL: D-na Tallien nu s-a sinchisit pentru așa de puțin lucru.

D-na DORVAL: Nu-i așa? Știam eu de mult că trebuie să mă aștept la orice din partea ta. Și chiar să te văd făcând cauză comună cu creatura căreia fiul tău...

30 DORVAL: Ei bine?...

D-na DORVAL: Căci numai el știa ce rochie îmi comandasem.

DORVAL: Și?

35 D-na DORVAL: Cum? Atîta nu-ți ajunge? Și trebuie, să-ți spun de la obraz că fiul d-tale e un mitocan și tocmai pentru asta vream să-l fac duce.

DORVAL: E natural, dacă e mitocan!...

D-na DORVAL: Desigur, căci știți bine: noblețea obligă.

40 DORVAL: Să fii mai mult decât ești. în sfîrșit! ce e cu rochia ?...

D-na DORVAL: CU care vream să fac o surpriză atât de neașteptată la serbarea ta...,

DORVAL: Ce i s-a întimplat?

5 D-na DORVAL: Pierdută, stricată pentru totdeauna... moartă înainte de a fi trăit, căci Georges i-a făcut una la fel; ghicește, cui?... Oh! unei... căci am văzut-o îmbrăcată cu una la fel... și unde, mă rog? Nici mai mult, nici mai puțin decât la Opera Mare, la Marea Operă...

10 DORVAL: Liniștește-te. Of! încep să înțeleg.

JEANTET: Doamnă...

TREFOND: Ceea ce e sigur este că toaleta-n chestie nu mai poate fi purtată de d-na.

15 D-na DORVAL: Nu-i așa? Ori, de azi pînă joi, cum am să-mi fac eu altă rochie? încă două zile? (*Lui Dorval.*) Nu, de o mie de ori nu; nu mai dăm serbarea...

DORVAL (*decisiv*): Totuși trebuie s-o dăm neapărat.

D-na DORVAL: Afacerile-ți merg atât de rău? !...

20 DORVAL: Doamnă Dorval!

D-na DORVAL: Nici o doamnă Dorval. Am zis nu, e nu.

DORVAL: Și de ce nu s-ar aranja oare această chestiune?

D-na DORVAL: AȘ vrea să știu cum?

25 DORVAL (*îndulcindu-și vocea*): Nu-ți aduci tu aminte că am pus în garderoba castelului de la Br&che, pe care-l avem lîngă Paris, cînd era să dăm un bal costumat, o toaletă într-adevăr fără pereche, aceea pe care Maria-Luiza, mîndra împărăteasă, a purtat-o în ziua încoronării sale?...

30 D-na DORVAL: Această rochie e ridicolă și greoaie. Și mie, unei de Bronte, îmi propui să mă îmbrac cu zdreanță asta teatrală? !

DORVAL: Zdreanță care m-a costat 200 de mii de franci!

35 JEANTET: Și pe care prințesa de Gentilly a licitat-o cît a putut cînd Neuperg a scos-o în vînzare.

D-na DORVAL (*lăsîndu-și tonul, îmbufnată*): într-adevăr... mi-aduc aminte... (*lui Trefond*) dar d-ta, doctore, ce crezi?

40 TREFOND: Cred că această rochie a fost făcută pentru o împărăteasă, și...

D-na DORVAL: E adevărat. Deci pentru ce nu mi s-ar
potrivi? (*Către Dorval*) Doctorul are dreptate, și
vezi, accept această rochie... Chiar îți mulțumesc.
Unde aveam capul? Știu că n-o să fie mulțumită
5 prințesa de Gentilly! Auzi? Să vrea o rochie de
împărăteasă, și încă aceea de la încoronare, mă
rog... (*Rizînd.*) Ha! ha! A uitat că străbunii ei
au fost slugile Berth-Colonilor și Bronteelor... Cît
10 despre ce au fost Trevekerdrekii în raport cu Gen-
tilly, nici să nu mai vorbim. (*Lui Dorval.*) La
revedere. (*Lui Trefond și Jeantet.*) Bună ziua,
domnilor. Mă duc să iau dispozițiunile mele. Marele
Worms o va avea mîine, și, cîteva mici retușări...
dar asta e treaba lui. Bună ziua. (*Iese.*)
15 TREFOND: Mă duc și eu... Bolnavii... înțelegeți... La
revedere, dragilor. (*Ieșire falsă, lui Dorval.*) Nu
te da bătut. Atît timp cît bătălia nu e pierdută.
Mi-ai spus-o chiar tu. Nu se știe niciodată. (*Îi
strînge mîna și iese.*)

20

S C E N A VIII-a

DORVAL, JEANTET

DORVAL: în sfîrșit singuri. Oh! Dumnezeuul meu! (*Cade
într-un fotoliu.*)
25 JEANTET: Viața-i groaznică, nu-ți voi spune că este
astfel dincauza ta... Viața e ceea ce este pentru
fiecare și nimeni nu-și face soarta. Mai întîi ne
conduce temperamentul și nu avem posibilitatea
să ni-l alegem. Pe urmă sunt împrejurările care
determină viața fiecărui.
30 DORVAL: Pentru mine viața a fost o ispășire, căci,
Jeantet, ție care împreună cu Trefond sun-
teți cei mai buni prieteni ai mei, pot să vă spun:
îmi vine să cred adeseori că nu sunt în toate
35 mințile; că sunt un maniac, un nebun, și nimic
mai mult... (*Mișcarea lui Jeantet.*) Și, din nenor-
ocire, nu sunt nebun. Nu sunt decît un om ca

ceilalți. Da, ca ceilalți. Pentru că simt, pentru că
cuget, pentru că sufăr... Și totuși, nu sunt ca
ceilalți! Căci nu sunt eu oare omul cu două perso-
5 nalități? A lui — a aceluia — înaltă și mîn-
dră, aceea a titanului îngrozitor și sublim, care
doarme la Invalizi, și care mă urmărește în orice
clipă și pretutindeni? Nebun? Desigur! Pentru că
a fost și El. El, omul Consiliului de 500 care a
10 sfărîmat Republica, nu însă fără să nu zdrobească
și monarhismul, cu sutele lui de guri scrișnitoare
și nu fără să nu readucă la fericirea luminei și la
bucuriile libertății cele 100 de popoare diferite pe
care monstrul le ținea îngenuncheate sub el.

JEANTET: Cum te-ai pornit!...
15 DORVAL: Acesta este adevărul. Cînd apăru, oamenii
zei ai Atenei și Romei, care trăiseră cîtva timp
printre noi, acei ale căror virtuți și entuziasm nu
cunoscuseră graniți, nu mai erau. Conducători jos-
nici, satrapii mizerabili, care nu erau nici din popor,
20 nici din aristocrație, înlocuiseră pe cei mari, pe
cei nemuritori. Girond și Montagne și cel pe ne-
drept urît, Marat.

JEANTET: Care a pus să taie atîtea capete.
DORVAL (*gest învâluitor*): A lăsat prea multe pe umeri.
25 JEANTET: Dar tu îndreptățești teroarea.
DORVAL: Ea a scăpat Franța.
JEANTET: Și acela care... pretinzi că ai fost, că ești?
DORVAL: Ah! Acela! A dat vocea de tunet a lui Danton

30 tunurilor sale pentru ca să arunce în obrazul regilor
cuvîntul său. Ah! Acela! A pus tăișul săbiilor înflă-
cărare în mîinele soldaților săi pentru ca să deschidă
arterele popoarelor a căror corupție de o mie opt
sute de ani de sclavie le îngheța sîngele scobo-
rîndu-le în rînd cu animalele. Sufletul lui a trecut
35 peste Europa ca o furtună. Vulturii lui. Vulturii
Franței au zburat cu dînsul pînă la Kremlin, în
Italia, în Egipt, la Viena, la Potsdam, în Rusia,
în Spania, și-n Olanda. De la un capăt la cellalt
al lumii. A fost ce nu va mai fi nimeni: arhanghelul
40 vieței și al morței. (*Reculegere.*) Și cîtă înțelep-
ciune n-a răspîndit! Legile pe care le-a făcut ne-au

rămas. Sufletul său trăiește încă în cei tineri, în
cei umili, în adevărata măreție, în adevărata pu-
tere a Franței... în inima poporului său. Numele
lui face încă să tremure de spaimă dușmanii Franței
5 și bezna mormîntului, ea însăși nu poate să-i întu-
nece lumina gloriei. Ah! Dar ce taci?... Continuă
să mă întrebi cine a fost. întrebă-mă cu toată
insula Elba și Sf. Elena și cu toată coroana care
i-a însîngerat fruntea și sceptru care i-a ars mîi-
10 nile.
JEANTET (*emoționat*): Dar taci, întoarce-te la reali-
tate. Toate acestea sunt...
DORVAL: Așa și fac. Căci acuma, nu crede că sunt
nebun, nu sunt. Acuma el nu mai e decît un om
15 ca ceilalți, mai puțin: un bancher! Auzi tu? Un
bancher pe care-l cheamă Dorval, care are un fiu
pe care-l cheamă Georges, ce e un jucător de cărți,
un cheflangiu. Oh! Jeantet! Un încrezut pe care
numele tatălui său îl dezgustă și pe care ar fi
20 capabil să-l arunce la gunoi. Și cu toate acestea, pe
fiul ăsta îl iubesc!... El are o soție, o Bronte,
pe care o cunoști de altfel. Ei bine! Ce zici tu de
acest Dorval, care altădată locuia în Luvru și
care nu mai e acuma decît un necunoscut, acolo,
25 unde știe bine: a domnit. De altfel cine l-ar mai
recunoaște? Acei care au fost mareșalii lui, gene-
ralii lui, acei care l-au numit „Micul lor caporal”,
toți — toți au murit. Mai mult, corpul lui nu-i
oare sub înalta cupolă, cu blocuri de marmoră și
30 bronz peste el? Și dacă într-o zi — căci totul se
poate întîmpla... Nu-i așa? Acest om, acest Dor-
val, acest burghez oarecare, ar începe să strige:
„Veniți! Veniți! Sunt împăratul! Să răzbunăm
Franța. Să-i redăm vechea-i splendoare. Să repu-
nem drapelurile noastre acolo unde s-au desfășurat,
35 altădată, peste popoare, peste lume.” Ei bine, prie-
tene, ei bine, Jeantet, ar ridica din umeri c-un
gest de milă, sau cu o pufneală de rîs, dar știi?
— o pufneală formidabilă. Oh! Cum știu să ridă
40 burghezii, cînd sunt proști, și apoi... Liniștește-te,
aproape nimic, un nebun mai mult. Iată totul.

Și n-ar fi aceasta recunoașterea deplină. Un nebun
mai mult, un nebun! (*Cade pe un fotoliu și aco-
peră fața cu mîinile. Plînge înăbușit.*)

JEANTET: Prietenul meu, dragul meu Dorval, liniș-
5 tește-te... Te cred și te înțeleg pentru întîia oară
poate. Oh! Dar ce îngrozitoare suferință... Ascultă:
nu importă dacă ai fost sau nu împăratul, ajunge
că așa gîndești, că așa crezi, pentru...
DORVAL (*ridicîndu-se cu furie*): Jeantet, nu spune
10 asta, n-o mai spune, pentru Dumnezeu!

S C E N A IX-a

ACEIAȘI, BERTIN

BERTIN (*cu părul în dezordine, cu cravata desfăcută și
cu respirația tăiată*): Bătălie, înghesuială înfioră-
15 toare. Lumea se omoară ca să poată cumpăra acțiu-
nile lor blestemate. „Alaska” și „Rand” în mîinile
noastre.

JEANTET: Oh!

DORVAL: Ei bine, Bertin?! Ei bine?

20 BERTIN (*lasă să-i cadă brațele în jos*): Ei bine!...
(*în timpul acesta se precizează zgomotele și țipe-
tele de pe stradă*) se aud: „Banii noștri... banii
noștri... ajutor” ...Voce de femeie, altă voce de
bărbat: „Unde e? Unde e?”... Altă voce: „Nebu-
25 nul 1”)

ACTUL III

SCENA I

GEORGES, JEANTET

5 GEORGES: NU e mai puțin adevărat, dragă d-le Jeantet, că tatăl meu s-a pus rău cu toată lumea. Peste tot e bîrfit.

10 JEANTET: Nimic nu-i mai natural, dar pe mine mă interesează numai părerea d-tale. Apoi răspunde-mi, e adevărat că părăsești pentru totdeauna cluburile și sportul ca să te ocupi numai și numai de finanțe?

15 GEORGES: Părerea mea? îți spun sincer că nu mi-am format nici una pînă acum. Ceea ce știu este că dînsul mi-e tată mai întîi. Este adevărat cu toate acestea că pierderile sale sunt evaluate la mai multe sute de milioane. Nu mai vorbesc de pierderile celorlalți. Ele s-ar ridica la un miliard pare-se. (*Gest al lui Jeantet.*) N-o spun numai eu...

20 JEANTET: o, dar cîte nu se spune, dragă d-le Georges?

GEORGES: Aproape întregul fond al Băncii Dorval a fost înghițit — și dacă mă lipsesc astăzi de toate distracțiile mele, este din cauză că sunt nevoit.

[

JEANTET (*cu ușoară ironie*): Foarte frumos, iată ce înseamnă să vorbești cum trebuie.

5 GEORGES: în fond, tata era liber să facă cum vrea. Asta îl privește... Cît despre importanța pe care o dau eu banilor!...

JEANTET: E-adevărat, importanța pe care le-o dai!

GEORGES: Precum zici, dar răul e că mama mea n-are aceleași idei ca mine.

10 JEANTET: o înțeleg și prin urmare ești — cum s-ar zice — între ciocan și nicovală.

GEORGES: Exact.

JEANTET: Și mama d-tale e mama d-tale!

GEORGES: Doamne, e foarte regretabil, desigur, felul în care dînsa își înțelege interesele, care sunt și

15 ale mele, cum spune. Eu ce vrei să fac? Nu pot nimic... Prietenele ei, doctorii care-o îngrijesc, mai ales, toți, într-un cuvînt, o îndrumează. O, ce plictisitor pentru mine! O îndrumează dar nu pot să termin cu toate că tatăl meu — d-ta știi tot atîta de bine ca mine—are nevoie de nițică odihnă; și-a biciuit prea mult nervii... Apoi vîrstă, o anumită vîrstă.

20 JEANTET: Ah! Ah! Desigur: vîrstă, „anumita vîrstă”...

GEORGES: Adeseori împinge oamenii la cele mai mari catastrofe.

25 JEANTET: Să fi ajuns acolo?

GEORGES: Știi eu? Ceea ce pot să afirm cu siguranță este că mama e convinsă. I s-a demonstrat și probat: Banca Dorval se scufundă.

30 JEANTET: Ce povești îmi spui. Ai uitat averea lui imobiliară? O sută de milioane... Intactă după cîte stiu...

GEORGES: Adevărat... o avere destul de mare... Aș vrea totuși să fii în locul meu la „Sporting”, ca să auzi hohotele de rîs pe socoteala lui.

35 JEANTET: Prostii! Care n-au făcut niciodată rău cuiva.

GEORGES: Crezi?... Noroc că duelurile mele din urmă.

JEANTET: Era cât p-aci să ți le reproșez, căci au făcut mai mult rău tatălui d-tale decât pierderile sale la bursă.
GEORGES: Haida de!

S C E N A II-a

ACEIAȘI, UȘIERUL

UȘIERUL (*prezentând o scrisoare închisă lui Jeantet*): Din partea d-lui subdirector.
10 JEANTET (*luînd scrisoarea*): Ce vrea cu mine dl. Bertin? (*Deschide plicul din care scapă o scrisoare și o tăietură de ziar. Ușierul le ridică de-jos, le înmîță lui Jeantet și iese.*)
(*Jeantet rezemat de cămin și după cetirea scrisoarei.*)
15 Ce delicatețe!... Din partea lui Bertin nu trebuie să ne mire. (*însușindu-și scrisoarea.*) Niște infamii pe care tatăl d-tale nu trebuie să le știe.
GEORGES: Citește totuși.
JEANTET: Dacă vrei..(*Citind.*) „Dl. Georges Dorval este un «clubman» perfect.”
20 GEORGES: Bine că recunoaște cel puțin... ;
JEANTET (*citind mai departe*): „Unul dintre cei mai distinși sportmani”.
GEORGES: Și astea vrea să le ascundă dl. Bertin tatălui meu!
25 JEANTET (*urmînd citirea*): „Și afirmăm, un om cinstit, dar acestea nu însemnează că poate săucidă, neturburat de nimeni, pe toți acei pe care anumite combinațiuni financiare ale tatălui său îi fac să se strîmbe de rîs. Dl. Dorval junior crede altfel, cu atît mai rău pentru el și pentru papa-ul său”.
30 (*Jeantet mototolește hîrtia și-o aruncă cu dezgust.*)
Ptîu! (*împinge roata de ziar cu piciorul în cămin.*)
Pariez că dacă amicul meu ar citi aceasta...
GEORGES: Da, răbdarea nu e virtutea tatălui meu. Ai
35 face bine să-l sfătuiști să nu facă scandal. Situațiunea lui s-ar îngreuna. Nu-i ești prieten?...

JEANTET: Te mai îndoiești?...
GEORGES: NU. îmi vine greu totuși să-ți spun ceva care... Mama—oh! are o mare stimă pentru d-ta.
JEANTET: Sunt numai urechi. Mama d-tale, ziceai?...
5 GEORGES: Are și nițel necaz pe d-ta. Marea dragoste ce-o ai pentru tata, așa pretinde ea, te face să-i ascunzi dezastrul spre care aleargă ca un orb. Cu ochii închiși, orbește.
JEANTET (*dulcegăros cu ipocrizie*): Ei! Mai știi? La
10 urma urmei nu e datoria mea să prevăd viitorul; dreptatea ar putea fi și de partea ei. Dar ce legitimă grijă! Ce bună mamă și ce bun fiu!
GEORGES: îți bați joc!
JEANTET: Să mă păzească Dumnezeu! Spun numai
15 gîndul meu și vă arăt sinceritatea sentimentelor ce le am pentru d-voastră.
GEORGES: Oh! D-le Jeantet! Lăsînd la o parte chestiunile materiale, cauzele de îngrijorare ale mamei și ale mele sunt mai grave decît ți le închipuiești.
20 (*Schimbînd vocea.*) Medicii mamei, de exemplu,—niște adevărați savanți puși să studieze cu prudență cîteva din fenomenele pe care le prezintă tata,—în literatură dv. le ziceți stări sufletești,—au prevăzut în curînd cea mai mare nenorocire: cum
25 aș numi-o, anumite salturi de imaginație, predispuneri de a raționa și de a arăta ca posibile niște himere atît de extraordinare, încît rezultatul final nu mai poate fi îndoielnic.
JEANTET: CU alte cuvinte tatăl d-tale ar fi...
30 GEORGES: Oh! Pînă aici, te rog! Convingerea mea nu e ca a lor. Doctorii aștia caută noduri în papură!... Puțină surmenare... Doamne! Da! Așa ceva se vede în toate zilele, atîta tot. îi trebuie odihnă! Desigur. Numai nițică odihnă... Nu e așa?
35 Nu e așa?

SCENA III-a

ACEIAȘI, D-na DORVAL

D-na DORVAL: Bună ziua, Georges. (*Ușor salut lui Jeantet.*) Cu dl. Jeantet... Vă sfătuiți?

5 JEANTET: NU tocmai.

D-na DORVAL: CU atît mai rău. Fiul meu a trebuit să-ți spună temerile mele.

JEANTET: Da; nu mi-a vorbit însă despre marile și generoasele intențiuni ale fratelui d-tale.

10 D-na DORVAL: Și bine a făcut. Fiul meu e destul de în vîrstă ca să nu aibă nevoie de sfatul nimănui în chestiuni care nu-l interesează decît pe el. Nu e vorba deocamdată decît de sărmanul meu bărbat, care, știi bine, a pornit pe un drum urît de tot.

15 Doctorii îl cred profund atins și...

JEANTET: Dar fără îndoială, amicul meu s-a avîntat cam prea mult, numai că el e omul care se poate reculege. Cu îndemînare și răbdare oricine se poate reface.

20 D-na DORVAL: Răbdare! Ah! Domnule! Admir religiozitatea care o ai pentru el, dar, o dată pentru totdeauna, eu m-am săturat de răbdări! Am pînă peste cap campaniile și bătăliile lui, cum le numește. Adevărat că norocul i-a fost adeseori priincios — cine zice altfel — dar despre raționamentul lui? De faptele și gesturile lui, ce zici? Apoi, ce spui de căderea din urmă, pe care singur și-a pregătit-o. dim? Să fi fost regele aurului în Europa, și deodată să iei milioanele în pachete de bancnote și să le arunci în stradă oricui ar vrea să le ridice. Cum numești d-ta fapta asta, mă rog, domnule? Foarte napoleoniană poate. Ei! Da... Foarte... Ce mai spui?

25 JEANTET: Dar...

30 D-na DORVAL: Eziți? Asta se-nțelege... Medicii sunt însă mai puțin împiedicați ca d-ta de a numi fiecare lucru cu denumirea lui adevărată...

GEORGES: Mamă...

D-na DORVAL: Recunosc că e o nenorocire, o mare nenorocire, dar ce putem face?... Să-l plîngem? Nu fac decît asta. Să mă zbat singură? O voi face. Restul e treaba medicilor.

5 JEANTET (*indignat*): Oh!

GEORGES: în sfîrșit, mamă! Te felicit! Știu că ai curaj, și.

D-na DORVAL (*lui Georges*): Și să mai zici că ești aproape să ajungi un duce de Bronte, tu! (*Schimbind tonul.*) Doamne! Nu înțelegi oare că dl. Jeantet mă cunoaște de douăzeci și cinci de ani? Știe ce calvar a fost viața mea din ziua cînd m-am căsătorit cu tatăl tău. Cel puțin dacă nu l-aș fi luat sărac!

10

15 JEANTET: Oh! Cît despre asta, e adevărat. Nu aveai nici un ban de zestre și fratele d-tale de disperare se dusese în Africa să-si caute norocul.

D-na DORVAL: Zestre? Dar numele ce-l purtam nu însemna nimic? Dar simțul afacerilor, al realităților vieței, domnule, și despre care el nu avea nici cea mai mică idee! Dar himerele de care l-am dezbrătat!

20

25 JEANTET: Sunt cîteva pe care le păstrează totuși, neatînse, în inima lui: credința în iubirea d-tale și a fiului său, de pildă.

GEORGES: Domnule!

D-na DORVAL: Taci. Am meritat această credință căci n-am făcut eu din tatăl tău un om mare?

30 JEANTET: E sigur că numai d-tale am atribuit schimbările brusce și neînchipuite pe care le-am observat adeseaori în firea lui.

D-na DORVAL (*lui Georges*): Ce-ți spuneam? (*Lui Jeantet.*) Iată-ne împăcați. Am crezut dealtfel întotdeauna că d-ta ai cel puțin bunul-simț, mult bun-simț chiar.

35

JEANTET (*cu ironie galantă*): Mă copleșești, doamnă.

D-na DORVAL: Pe cînd el... Geniu dacă vrei poate să zicem că are cît de mult, dar simțul comun? Deloc...

JEANTET (*gest*): Perfect raționament. Oamenii de geniu sunt, într-adevăr, cu totul lipsiți de „simțul comun”*

5 GEORGES: Vai! Și „simțul comun” ar trebui să vegheze toate mișcările noastre.

D-na DORVAL: Bine ai spus, băiatul meu. (*Lui Jeantet.*) Geniul este cu toate astea foarte interesant și îți mărturisesc, nu o dată văzîndu-l cum face pe Napoleon — am fost prinsă, dar știi, complet.

10 Și apoi vocea formidabilului corsican n-a putut fi decît cum e vocea lui în anumite momente. Numai cînd îmi amintesc mă simt... brrr!...

JEANTET: Cred.

D-na DORVAL: Acum asta e întrebarea: geniul sau nebunia vorbea în bietul meu soț? Să hotărască cine o vrea. E adevărat că numai în ajunul vreuneia din nenorocitele lui combinațiuni de bursă începea: Și ce Bonaparte! Ce mai Napoleon era atunci omul ăsta \ Să-l fi văzut. Ah! Nimeni nu știe cît

20 a trebuit să lupt spre a-l împiedica de a face prostii, în acele momente de criză. Ore-ntregi mă țineam de el ca să-l fac iar cumsecade. îmi vei obiecta poate că afacerile lui nu mai ieșeau cum ar fi vrut? ei! Da: foarte încumințite. Dar unde e răul?

25 JEANTET: C U alte cuvinte, d-ta ai fost îngerul său păzitor, doamnă!

GEORGES: Mama mea? Oh! Strașnică femeie!

D-na DORVAL: Totuși slabă, prea slabă pentru nenorocirea mea, căci privește, ne aruncă în mizerie!

30 JEANTET: Vei recunoaște cu toate astea.....

D-na DORVAL: în zadar; știu ce vrei să zici, bietul meu Louis nu e de vină, fără îndoială, dar nu sunt nici eu și nici medicii cari... în sfîrșit...

35 JEANTET: Așadar să dăm cărțile pe față, fie: Dorval e nebun. E destul de limpede? Legați-l și închideți-l cît mai iute.

D-na DORVAL: Tii! Ce urîte vorbe!... Drept cine mă iei? Nu e vorba decît de o vreme de odihnă... Astfel au spus scumpii și bunii savanți. O vilă

40 întregă îi stă la dispoziție. Ape săltărețe, garduri

înalte, servitori mulți, masă regală, ce-ar putea dori mai mult? Și ca tovarăși cei mai eminenți oameni! Cîtuși de puțin respingători, din contra chiar amuzanți, iată!

5 JEANTET: Ei! Dar știi că e foarte bine.

D-na DORVAL: Cît despre regim: abia vizibil și puțină hidroterapie, ca adaos.

JEANTET: Dușuri, desigur?!...

D-na DORVAL: Nu. Simple stropiri cu apă rece vor

10 ajtmge. Așa au spus ei.

JEANTET: Cine? Savanții amuzanți?

D-na DORVAL: Ai ghicit!

JEANTET: Foarte bine. (*Lui Georges.*) Și d-ta, domnule, ce crezi despre toate astea?

15 GEORGES: Cum? N-ai înțeles ce-a spus mama?...

JEANTET: Ba, prea bine. Iată dar ce vă spun eu: fiu și mamă, d-ta și dumneaei/sunteți demni unul de altul.

D-na DORVAL (*cu voce ascuțită*): Ce-nsemnează? Tonul acesta? cu mine?

20 JEANTET: Oh! Mă iertați, voi lua altul. Iată: Dacă Dorval e nebun numai d-ta te-ai convins atît de tîrziu, căci în care vremuri si în ce țară s-a văzut un om zdravăn la minte, sau cum spuneți, un om cu simț comun, ca să arunce timp de douăzeci și cinci de ani saci cu aur peste saci cu aur, pentru

25 cine, mă rog, spuneți-mi?... Căutați și găsiți; nu vă va fi greu, d-tale mai ales, care în primii ani de căsătorie, cred că nu i-ai uitat... pe cînd acum, privește în jurul d-tale... mai vezi mașina de gătit cu petrol, cele patru scaune șchioape și ciobul de oglindă, marele d-tale lux din acele vremuri, căci de drăguță, erai, știi bine.

D-na DORVAL: Georges! Haide, nu mai avem ce căuta aici.

35 GEORGES: Domnule! Ești nerespectuos cu mama...

JEANTET: Deloc! Nu fac decît s-o laud și voi spune chiar că era frumoasă. Avea în plus, în timpurile acelea, tot spre lauda ei, simplele dar sănătoasele virtuți burgheze, dar era săracă.

40

D-na DORVAL : Domnule! Domnule!

JEANTET: Dezastruoasele evenimente din 1870 veniră ca o lovitură de trăsnet ca să surpe averea deja zdruncinată a Bronteilor. Rămasă orfană și singură prin plecarea fratelui său în Colonii, ea trebuia să-și ascundă numele ca să trăiască din lecțiuni de desen.

D-na DORVAL: Ah! E prea mult.

GEORGES (*strângînd pumnii*): Prea mult, într-adevăr.

10 JEANTET: Deloc. Ce? Sărăcia e o insultă> doamnă? Urmez: aceste întîmplări nu influențează însă buna ei dispoziție naturală... Ce bună menajeră era nobila coboritoare a cruciaților. Spun minciuni, doamnă? Cinci lei unt, 10 cartofi, 5 pătlăgele, macaroane sau linte ajungeau de obicei ca să întrețină focul sfînt al vieții dvs.

15 D-na DORVAL (*de sus, către fiul său*): Brațul tău..^ (*Vor să plece. Jeantet trece înaintea și se așază în fața ușei.*)

20 JEANTET: încă două vorbe. Trefond si cu mine stim de mult faptele și gesturile dvs. Acum ni le confirmați. Deci pot să plec. Soțul d-tale e nebun, doamnă. Tatăl d-tale e nebun, domnule. Și nebunii sunt supărători. Ei împiedică pe bunul fiu să ajungă prinț sau duce, dar să fie bine știut, am vegheat noi, prietenii lui Dorval, că el nu va locui frumoasa casă ce i-ați pregătit. Cît despre averea lui, va continua să facă ce vrea cu ea, căci e a lui, să fie bine înțeles... Vă salut... (*Pleacă cu violență.*)

S C E N A IV-a

[GEORGES, DOAMNA DORVAL]

GEORGES: Prevăzusem... Știu că ai încurcat treburile, mamă. Prea ai fost grăbită, nu crezi?

35 D-na DORVAL: Ce fel? Tu îl crezi sănătos la minte pe tatăl tău... Ei bine, să-l lăsăm numai cîteva zile încă si vei vedea. Va arunca totul în vînt!... Ah,

pentru ce n-am luat măsuri mai din vreme? Și cînd mă gîndesc că buna doamnă Duruf, soția marelui financiar, m-a sfătuit de acum șase luni să fac asta?... Doamne! Doamne! Tot vom ieși noi din iadul ăsta.

5

GEORGES: Cît despre mine, cred...

D-na DORVAL: Crede ce vrei... Dealtfel și eu mă spăl pe mîini. Ce mă amestec eu? Sunt oare doctor? Medicii au spus, ei să termine cu...

10

GEORGES: Și dacă se va face scandal?

S C E N A V-a

ACEIAȘI, JEANTET, DORVAL

DORVAL (*lui Jeantet pe care îl readuce cu sila*): Ce! Bătrînule, ai înnebunit? (*Către nevastă-sa și fiul său.*) O ceartă?

15

D-na DORVAL (*de sus, arătînd pe Jeantet*): Cu dumnealui? !...

DORVAL: Ce vorbe sunt astea?...

D-na DORVAL: Acest domn trebuie să plece.

20

DORVAL: Ei! Dar ce v-a apucat?...

D-na DORVAL: Așa, atunci plec eu...

DORVAL (*nevastei sale*): Dar...

JEANTET: Lasă. (*Către d-na Dorval.*) Am onoarea să vă salut cu toată umilința. (*Mișcare de ieșire.*)

25

DORVAL (*reținîndu-l*): Ei! Dar stai, dragă, să ne înțelegem.

D-na DORVAL (*luîndu-l pe Georges*): Faceți ce-ți vrea... (*Iese prin partea opusă.*)

S C E N A VI-a

DORVAL, JEANTET

30

DORVAL: Vrei să-mi spui?

JEANTET: Să nu-ți faci sînge rău.

DORVAL: Oh! Mă aștept la orice.

JEANTET: Crezi tu? la tot?
DORVAL: Drace! Mă sperii... de ce mă-ntrebi?
JEANTET: Să te sperii tu? Nu. Nu. Dar..!
5 DORVAL: Ei bine! Atunci vorbește. Spune-mi ce s-a
întîmplat? Și nu-mi ascunde nimic.
JEANTET: Dacă aș vrea să-ți ascund chiar nu s-ar
putea. Datoria îmi ordonă. Apoi te iubesc prea
mult. (*Luîndu-i mîinile.*) Prietene, preaiubitul meu
10 DORVAL: Iată-te turburat acum. Reține-te și așteap-
tă-mă. Mă întorc îndată. înțelegi: femeia e tot
femeie și mă duc să încerc s-o împac!... în fond
nu-i atât de rea___
JEANTET: Ah!
15 DORVAL: Poate o fac să revie la sentimente mai bune.
JEANTET: încercă, da. Conveniențele vor fi cel puțin
salvate.
DORVAL: Vin îndată.
JEANTET: Bine, bine. (*Dorval iese.*)

20

S C E N A VII-a

JEANTET, TREFOND

TREFOND: Ce bine îmi pare că te găsesc aici... Ce
noutăți?...
JEANTET: Groaznice...
25 TREFOND: Ca și ale mele.
JEANTET: Soarta... e hotărîită.
TREFOND: Cui o spui?
JEANTET: Prin urmare...
TREFOND: Pericolul e aproape.
30 JEANTET: Pericol de moarte pentru amicul nostru...
Nu ne înșelam, vezi?
TREFOND: Știu: un întreg complot, scîrboșii, porcii de
cocină de la Banca celor cinci Continente au intrig-
gat de multă vreme în jurul bietului nostru Dorval;
35 mai întii pe tăcute, apoi cu o îndrăzneală din ce
în ce mai mare, birfelele lor au convins atât de bine
pe această drăguță doamnă Dorval, încît...

658

JEANTET: Abia ieșise de aici, cînd ai intrat.

TREFOND: s-o ia dracu!...

JEANTET: Oh!

5 TREFOND: Ascultă-mă bine. Trioux, îl cunoști? cele-
brul imbecil care a dat greș, atât de jalnic, în tra-
tarea bolilor nervoase și care acum își dă aerul că
îngrijește pe doamna Dorval, descusut cu șire-
tenie de mine s-a dat pe față. Memoriu, conclu-
ziuni, totul e gata: paralizie generală congenitală
10 progresivă, acces de megalomanie eroică, milita-
rism de cameră... Trebuie să fie îngrijit. Nebun,
Dorval e nebun de legat.
JEANTET: Dacă nu șfiam detaliile astea, cel puțin știu
alte, iată-le: mamă și fiu și-au dat mîna. Ți-am
15 spus că ieșeau de aici. Decizia e semnată... Vilă,
parc, împreună cu celelalte, totul e gata. Nu, dușuri
nu. Simple stropiri cu apă rece. Vor ajunge.
TREFOND (*furios*): Mii de bombe! Mai sunt și eu pe
aici!...
20 JEANTET: Fără scandal! N-ar servi la nimic. Ar face
chiar rău.
TREFOND: în cazul acesta, prin ce mijloace crezi că ai
să-l poți scoate din încurcătură?
JEANTET: NU văd nici unul. Afară numai de a4 face
25 să dispară. O plecare neașteptată, desconcentrează
cu atât mai mult, cu cît a fost mai bruscă. Să te
pui în siguranță este prima datorie și cel dintii
lucru pe care poți să-l alegi. Principalul e să cîștigi
timp...
30 TREFOND: Prin urmare tu sfătuiеști fuga? Pe legea
mea! Sfatul nu e rău. Dar îl va urma el? îl vei
putea convinge?
JEANTET: Lasă pe mine... Mă fac tare să-l conving.
și, na! După zgomotul ușilor trîntite cu violență
35 sunt sigur că vine.

DORVAL (*nevăzînd la început decît pe Jeantet*): Imposibil s-o fac să-mi deschidă ușa... S-a închis în iatac. Crize de nervi. Medici și servitoare împrejurul ei. Trioux, în sfîrșit, veni la mine și oprindu-mă în fața apartamentului ei, imbecilul! — rugîndu-mă să mă liniștesc, să-mi îmblînzesc furia... Nu-ți închipuiești? !... Era comic de tot căci nu eram deloc înfuriat... Ei, drăcia dracului. Ce-o fi și asta? De multă vreme acest dobitoc nu-mi mai vorbește decît de Napoleon, de bătălii, de reîntrupările sufletului. De ce nu se ocupă de rețetele lui? (*Scurtă oprire.*) Și mai e și altceva... Ascultă, tu cel puțin vei putea să-mi spui pentru ce lumea din preajma soției mele, de cînd cu nenorocita mea gafă de la bursă, nu s-apropie de mine decît cu un fel de respect exagerat, ba chiar cu spaimă. Dacă zic alb, este alb. Dacă zic negru, este negru. Să-ți spun sincer, nu știu ce să cred... Voi fi avut, fără să-mi dau seama, vreun acces de nebunie? Sunt nebun? Ce este, în sfîrșit? Fie-ți milă și spune-mi. Fii prieten cu adevărat... Nu vezi că nu mai pot? !

JEANTET: Nu-ți face închipuiri de astea, dragul meu Dorval. Nebun? N-ai fost niciodată și nici nu ești... Dar ceea ce am să-ți spun e cu toate astea, cu mult mai crud...

TREFOND: Oh! Cu mult...

DORVAL: Ce? Și tu erai aici? Bine. De ce nu-mi spuneți odată ?...

JEANTET: Iată dar, pentru că așa dorești. Nebun? Nu. Nici o clipă, sau dacă nebunia te-a ridicat pe cele mai înalte culmi, în regiuni inaccesibile, închizînd ochii materialității acestei lumi, și ținîndu-i deschiși numai asupra iluziilor frumoase, care au fost viața ta. Da! Tu n-ai făcut decît să urci și în

față și în urma ta stau negre și deschise prăpăstiile. Dar piciorul tău era sigur, și privirea ta de vultur, și...

DORVAL: Ce, Jeantet, am murit de-mi faci panegiricul?

JEANTET: Da. Tu ai fost toate acestea.

DORVAL: NU mai sunt?

JEANTET: Poți să redevii.

TREFOND: Pentru un moment să revenim la realitate.

DORVAL: Din tot ce-mi spuneți nu înțeleg decît un lucru: că amîndoi v-ați unit să mă torturați.

JEANTET: Ne-am unit să te scăpăm.

TREFOND: Și te vom scăpa.

JEANTET: Căci trebuie să știi. Astăzi nu mai ești decît un învins. Acum prăpastia e chiar sub picioarele tale și nimic nu te poate scăpa, numai un formidabil salt într-o parte. Iată ce-ți rămîne de făcut... Cu un cuvînt trebuie să fugi. Să părăsești Parisul, afacerile, totul, și aceasta îndată.

DORVAL: Sunt adevărate vorbele voastre? Nu visez?

JEANTET: NU, nu visezi deloc.

TREFOND: NU ți-a spus decît adevărul.

DORVAL: Dar cu soția, cu fiii mei, cu situația mea ce voi face?

JEANTET: Giganții care cad nu mai au nici soție, nici copii, nici situație.

TREFOND: Și tot ce e prea mare trebuie să cadă.

JEANTET: Prin urmare ia seama, trebuie grabă. N-ai dat bătălia la Austerlitz cum ai crezut la început...

DORVAL: Dar pot să dau altele și să le cîștig.

JEANTET: NU mai poți...

TREFOND: Nu...

DORVAL: Hei! Asta e! Uitați că sunt tot Dorval și că averea-mi este neatinsă?

JEANTET: Dacă mai rămii, vai! O zi numai în casa ta, în Paris chiar, s-a isprăvit cu tine.

TREFOND: Și vei fi șters din numărul celor vii... un nebun!

JEANTET: Fără să fii...

DORVAL (*voce sacadată, răgușită*): Eu?... Cine ar îndrăzni?

JEANTET: Nevasta ta ar putea să-ți spună.

DORVAL: Ea? Soția mea?... Dar spuneți că nu-i adevărat.

JEANTET: Din nenorocire este astfel. *(Dorval se dă înapoi și se clatină zdrobit.)*

5 TREFOND: Hei, prietene! Ce faci? Nu suntem noi alături de tine?

DORVAL *(bîjbîind cu brațele întinse)*: Acolo? Unde? Nu văd. Aproiați-vă. Dați-mi mîna. Amîndoi. Așa. Iată-te la stînga mea, Jeantet? Și tu la dreapta,

10 Trefond? Ah! ce roșu! Mă împiedică să văd, ce roșu! Dar de ce tăceți? *(Zăpăcit, dîndu-se înapoi cu amîndoi prietenii.)* Ce înseamnă tăcerea aceasta?

JEANTET: Dorval!... Dorval!... Revino-ți în simțiri. Te vom scăpa. Fii sigur. *(îl așază cu greutate într-un fotoliu și-i desface gulerul de la cămașe.)*

15 DORVAL: Să mă scăpați?... De cine? De ce? De groaznicul roșu? de el, da... dar iată-l că se duce, se risipește. Numai că... eroare! E beznă!... Cad! Și toate cad cu mine. Nu mai văd nimic, nimic, nimic. Și această tăcere!... Nu aud nimic... Doamne! înțeleg: noaptea și moartea! *(Dorval încearcă să se ridice dar recade în fotoliu și-și acoperă ochii cu mîinile.)*

20 JEANTET *(cu jumătate de voce)*: Trefond, de ce nu-i dai ajutor?

25 TREFOND: Taci, salvarea îi va veni de la reacțiunea ce nu va întîrzia să se arate.

DORVAL *(descoperindu-și fața își întinde gîtul privind în toate părțile și punîndu-și mîna pîlnie la ureche)* :

30 Hei?... Ce se aude?... Și această lumină? Ce e?... Se aude huruiri de tunuri? Unde sunt?... Cine vorbește? Și această lumină este ziuă?... *(Face un pas, pe urmă doi.)*

TREFOND *(lui Jeantet, care vrea să-l susție)* : Lasă-l.

35 DORVAL *(lui însuși)*: Erau vorbe!... Nu mă-nșelam, și e de asemeni ziuă. *(Lui Jeantet și Trefond.)* Ah! Și voi, prieteni. Dar ce s-a întîmplat? Oh!... îmi amintesc. Dar nici vorbă despre asta. Deci nu era bătălia de la Austerlitz. Ci acum văd că

era campania de la Moscova și retragerea îngrozitoare la Berezina... Și acum știți unde suntem? Nu? Suntem la Fontainebleau.

JEANTET *(cu grăbire)* : Desigur.

5 TREFOND: Și ceea ce urmează se știe!... Surghiunul din insula Elba...

DORVAL: Desigur. Dar ce nu pot să-mi iert este că l-am dezmințit pe el o clipă prin slăbiciunea mea.

TREFOND: E timp să te refaci, demn de El.

10 DORVAL: Da.

JEANTET: în cazul acesta tot răul e spre bine.

TREFOND: Deci suntem la Fontainebleau.

JEANTET: Și e limpede, limpede că trebuie să pleci.

DORVAL: Voi pleca.

15 JEANTET: Cînd?

DORVAL: Astăzi chiar. îndată...

TREFOND: îl regăsesc în rezeziunea hotărîrii tale.

JEANTET: Te vom însoți.

DORVAL: N U permit.

20 TREFOND: Uți că astfel trebuie să fie?

DORVAL: De ce?

JEANTET: Celălalt a plecat singur?

DORVAL: N U. *(Visător.)* Acei al căror devotament va rămînea pe veci glorios l-au însoțit la insula Elba.

25 *(Se duce la biroul său și sună.)*

S C E N A IX-a

ACEIAȘI, UȘIERUL

UȘIERUL: Domnul a sunat?

DORVAL: Da. în cinci minute mașina mea de călătorie

30 să fie la scară. Și să spui d-lui Bertin să vie îndată. *(Ușierul pleacă.)*

TREFOND: Ce drum luăm?

DORVAL: Marsilia, mai întii.

JEANTET: Pe urmă?...

35 DORVAL: Ne îmbarcăm. O plimbare pe mare n-o să vă displacă. Insula mea Elba este Corsica! N-am eu acolo gigantul și minunatul castel căruia presa

i-a celebrat minunile de artă și confort? (*Scurtă oprire.*) Dar o clipă numai. (*Trece la biroul lui și scrie în grabă câteva linii; cu hîrtia în mînă; glumeț.*) Abdicarea mea. (*Citind.*) „Numesc pe
5 fiul meu Georges în toată vremea lipsei mele ca Director general al Băncii Dorval. Cu toate acestea, fiul meu nefiind în curent cu afacerile, toate operațiunile de importanță de bancă vor fi conduse de dl. Bertin care, singur, va putea semna în numele
10 meu.”
TREFOND: Ura! Admirabil nebun este amicul Dorval.

S C E N A X-a

ACEIAȘI, UȘIERUL

UȘIERUL: Automobilul așteaptă.
15 DORVAL (*dîndu-i un cec*): Ține, pînă la întoarcerea mea.
UȘIERUL: Cinci mii de franci! O avere!...
DORVAL: Prea mică pentru un bun servitor... Fără mulțumiri. Dl. Bertin?
20 UȘIERUL: Vine.
DORVAL: Poți pleca.
UȘIERUL: Cel puțin să vă sărut mîna... Ce bucurie pentru ai mei. (*îi ia mîna cu forța și i-o sărută și pleacă ștergîndu-și ochii cu batista.*)

25 S C E N A XI-a

ACEIAȘI, BERTIN

DORVAL: Prietenul meu, fiul meu, ora devotamentului a venit. Părăsesc Parisul chiar acum, pentru multă vreme, poate veți ști pentru ce mai tîrziu.
30 Iată această scrisoare. Nu vei deschide-o decît după plecarea mea. Dar să-mi juri mai întîi că vei aduce la îndeplinire ceea ce-ți impun.

BERTIN: Jur!

DORVAL (*lui Bertin*): Nu mă așteptam la mai puțin de la d-ta. Mulțumesc. Și acum vei spune soției mele, scumpului meu copil... Spune întocmai: „că făcînd pe nebunul, am șters-o ca orice bancher care se respectă”. Să plecăm. (*Se îndreaptă spre ușă, ceilalți vor să-l lase să treacă primul.*)
5 DORVAL (*oprindu-se*): Nu, nu! Mai întîi voi... Un căpitan nu-și părăsește vaporul decît în ultima clipă.

ACTUL IV

(Același decor.)

SCENA I

JEANTET, BERTIN

JEANTET (*stînd în fața biroului și rînduind hîrtii*):

Atunci, dragă Bertin, țifrele?

BERTIN: Arată exact situația actuală a Băncii Dorval. Patronul a primit dealfel comunicarea mea în Corsica, prin curier special, precum v-a spus, desigur. Ceea ce l-a și îndemnat să se reîntoarcă la Paris.

JEANTET: Așa e. Iată dar insula noastră Elba departe în urma noastră.

BERTIN: Oh! Nu vă reîntoarceți, din fericire, decît din Corsica și nu vă mai spun bucuria ce am simțit ieri cînd am primit telegrama dvs. din Marsilia. A sosit la timp. Ah!

JEANTET: Ce-nțelegi prin asta?

BERTIN: Pentru ce v-aș ascunde? Circulă zvonuri din ce în ce mai sigure... E vorba de o punere sub

interdicție a patronului, care a fost cerută formal de d-na Dorval și fiul său.

JEANTET: Adevărată sau nu, e sigur că d-na Dorval trebuie să ne urască de moarte.

5 BERTIN: Fapt este că îndată ce i-am comunicat întoarcerea, d-na, ca și fiul său, au și șters-o la gară.

JEANTET: A U plecat!... Plecarea lor seamănă mai mult a fugă.

10 BERTIN: Asta se prea poate. Dar să luăm seama la săgeata Partului.

JEANTET: Și ce a zis dl. Dorval de această plecare neașteptată?

15 BERTIN: N-am putut să-l previn. Căci îndată ce a sosit cu dvs. și d-rul Trefond s-a și urcat în automobilul lui de zile mari.

JEANTET: Da: era grăbit să ia contact cu piața. Să nu mai vorbim dar de toate astea și să ne întoarcem la țifre dacă-ți face plăcere.

20 BERTIN: CU atît mai mare plăcere întrucît patronul mi-a spus că v-a rugat pe dvs. să aveți grija de a le totaliza.

JEANTET: Fără voința mea, crede-mă.

BERTIN (*prezentîndu-i hîrțiile*): Cifrele acestea vorbesc destul de frumos, totuși uitați-vă mai bine.

25 JEANTET (*examinînd hîrțiile*): O sută de milioane cîștigate numai cu „Alaștele!” Dar „Ranțele?”... Să se urce și ele de la cincisprezece milioane cît reprezentau la o asemenea sumă! E nemaipomenit și n-ai să mă convingi niciodată că e așa.

30 BERTIN: Faptele s-au petrecut totuși astfel. E adevărat că asemenea salturi nu se întîmplă la bursă în toate zilele. Orice-ar fi, uitați-vă cum s-au comportat și „Oklawa-railways” la rîndul lor.

35 JEANTET (*privind pe hîrtii*): Aceste 375 de milioane, căzute ca din cer în lăzile Băncii Dorval, nu sunt totuși decît niște cifre care, de azi pe mîine, pot să fie înlocuite de altele cu mult mai modeste, nu-i așa?... Și care deși totalul nu merită o prea mare importanță...

40 BERTIN: Ba, deloc, și dl. Dorval știe prea bine, pentru că i-am comunicat. Oh! M-am scăpat aproape

îndată prin operațiuni duse cu dibăcie de zisele valori, astfel că nu mai avem de zece zile decât rentă bună, rentă solidă de-a statului francez în casele noastre de fier.

5 JEANTET: Fii lăudat în cazul ăsta, scumpul meu Bertin, Banca Dorval e salvată, și salvată de d-ta. (*îi strânge mâinile.*)

10 BERTIN: NU spuneți asta, domnule Jeantet. Patronul singur a făcut totul. Fără el, fără ordinele lui precise în momentul decisiv, eram pierduți. Nu vă amintiți vorbele lui! Aruncați-vă pe „Rand, Alaska și Oklawă, cumpărați-le ca și pe orice valoare care ezită.”

15 JEANTET: Îl judeci cu nobleță. într-adevăr, minunata schimbare de front, pe care a executat-o chiar în clipa când totul se surpa în jurul lui, va rămîne înscrisă pentru vecie în analele bursei. Nu te despuia totuși de orice merit. Fără d-ta...

S C E N A II-a

20 ACEIAȘI, UȘIERUL, apoi un GROOM

BERTIN: Ce este, Jean?

UȘIERUL: S-a adus un tablou de la Hotel Drouot cumpărat de dl. Dorval, care a spus să fie așezat în biroul său.

25 JEANTET: Pariez că e vro bătălie napoleoniană.

BERTIN: Luxul lui. (*Ușierului.*) Atunci? Ce mai aștepți, Jean? Spune să aducă tabloul.

UȘIERUL: Tabloul e în antreu. (*Deschide ușa și strigă.*) Hai! vino încoa. (*Un comisionar aduce tabloul învelit în pînză verde. Ușierul ajutîndu-l.*) Iată-l. Unde să-l punem?

JEANTET (*privind prin odaie*): Da: unde?

BERTIN (*indicînd un mare chevalet*): Dacă l-am pune pe acest chevalet rezemat de perete?

35 JEANTET: Ideea nu e rea. Dorval va hotărî pe urmă.

BERTIN (*aduce chevaletul și-l așază în fața biroului. După ce tabloul a fost pus*): Așa. Foarte, bine. (*Ușierul și comisionarul pleacă.*)

5 JEANTET (*apropiindu-se și atingînd cu degetul învelit-țparea tabloului*): Ce zici? Să-l desfăcăm?...

BERTIN: NU, mai bine să-l lăsăm pe dl. Dorval.

10 JEANTET: Apropo, Bertin, ești așa de bun să întrebî ce face sus doctorul care a dispărut de mai mult de o oră? Al naibii doctor, ca să-și facă baie, bătăceste cam mult mi se pare...

S C E N A III-a

ACEIAȘI, TREFOND

15 TREFOND (*care apare în prag cît timp vorbește Jeantet*): Să bălăcești în apă e igienic, dar să te scufunzi în cărți cum faci tu...

JEANTET: Da... Să întrebăm pe clienții tăi care din întâmplare citesc și cărțile mele. Ei să hotărască: cine-i plictisește mai mult: un medic sau un autor?

20 TREFOND: înțepătură la înțepătură, bravo! Deci — armistițiu, și să facem pace. (*Arătînd tabloul.*) Ce e asta?

JEANTET: NU ghicești? Un tablou...

S C E N A IV-a

ACEIAȘI, DORVAL

25 DORVAL (*văzînd tabloul*): Bine, l-au adus?

TREFOND: Măi, să fie!... Mult îti mai plac mîzgălelele.

DORVAL: Ce zici? Mîzgăleală? Un Chapier, — l-am luat pe nimic. (*Văzînd pe Jeantet și Bertin, lui Bertin.*) Bună ziua, Bertin; (*lui Jeantet*) trei sute de mii de franci... (*La toți trei.*) înhățat în trecere.

30 TREFOND: Nu mor de foame Chapierii ăștia... nu-i așa?

DORVAL: Te cred.

JEANTET: Și ce subiect?

DORVAL: N U prea știu. O bătălie cred. Cum l-am zărit m-am repezit la licitație și l-am luat, cu luptă, bineînțeles. Dar mai bine să-l vedem. *(Taie pînza cu un briceag pe care îl ia după biroul său și descoperă tabloul, depărtîndu-se ca să privească mai bine.)* Frumos, foarte frumos. Priviți. N-aveam dreptate? Oh! Șarja asta de cavalerie, și acolo, în acest careu, împăratul... da, El. *(Ezitare.)* Drace!... Să fie?... Oh! oh!

TREFOND *(privind)*: Mii de bombe! Nu mă înșel. Este...

JEANTET: Waterloo!

DORVAL: Cum?

JEANTET: Waterloo.

S C E N A V-a

ACEIAȘI, UȘIERUL

UȘIERUL *(lui Dorval)*: Domnule — Stăpîne.

DORVAL: Ce-nseamnă asta? Ce te-a apucat? ,

UȘIERUL: Niște — niște domni... Or fi șase sau mai mulți... nu prea mi-am dat seama, cu o mutră foarte urită, vor să intre cu forța, au și intrat poate în clipa asta... am făcut ce-am putut ca să-i opresc dar... îi auziți, pe scară? Ei sunt.

TREFOND *(lui Jeantet, arătîndu-i tabloul)*: Waterloo într-adevăr? Casa cea drăguță cu parc etc.?

JEANTET *(Ușierului cu jumătate voce)*: Iute, Jean, scoabă și spune funcționarilor, auzi? să vină cu toții. Cum vor auzi soneria din birouri, șă știe atunci că am sunat eu, pentru că dl. Dorval e în pericol. în pericol de moarte. Aleargă. *(Ușierul iese.)*

DORVAL: Dar ce este?

TREFOND: Nu-nțelegi? Ar fi făcut-o de mult, dar nu știau unde ești — iată!

DORVAL *(palid, dîndu-se înapoi pînă după biroul său)*: Nu. Nu. Asta, nu, pentru numele lui Dumnezeu; Trefond.

(Ușa se deschide cu violență.)

S C E N A VI-a

ACEIAȘI. DOI DOMNI în haine negre și ALȚII
cu aparențe atletice, în vestoane

10 U N DOMN ÎN NEGRU: Cum? Această casă e o cetate pe care trebuie s-o luăm cu asalt?

JEANTET: Dar... cu ce drept, mă rog?

DOMNUL ÎN NEGRU: Și d-ta? cu ce drept te opui?

JEANTET: Cu cel pe care mi-l iau.

15 DOMNUL ÎN NEGRU: Iar eu intru aici cu dreptul pe „care-l am. *(întredeschizîndu-și redingota își arată eșarfa de procuror.)*

DORVAL: Ah!

TREFOND: Și apoi?

20 PROCURORUL: Apoi? Dl. Dorval să binevoiască a se pune la dispoziția acestor domni.

A L DOILEA DOMN: Vă voi spune mai întii că...

BERTIN: Nu, fără mai întii. Fiți deslușit și scurt. Ce vreți?

25 PROCURORUL *(dîndu-i o Mrtie)*: Acestea, citiți.

BERTIN *(după ce citește o trece lui Trefond)*: O asemenea infamie!

TREFOND *(după ce citește)*: Nu se va întîmpla. *(Procurorului.)* Domnule, aveți onoarea să vă aflați în fața doctorului Trefond, decanul Facultății de medicină din Paris, ofițer al Legiunii de Onoare și membru al Academiei Franceze.

30

PROCURORUL (*înclinându-se*): Chemat pentru executarea unui mandat al justiției să dau concurs acestor domni, nu-mi pot face, cu tot regretul meu, decât datoria.

5 JEANTET (*apăsînd cu degetul butonul soneriei*): Ah!
(*Mare zgomot de pași numeroși pe scară.*)

SCENA FINALĂ

ACEIAȘI și FUNCȚIONARII Băncii Dorval

NOTE ȘI VARIANTE

10 JEANTET (*funcționarilor*): într-ajutor, prieteni! înaintați, vă rog. (*Funcționarii împinși de Jeantet s-au așezat în fața lui Dorval.*) Da!... Așa... bine... ascultați. Dușmanii patronului vostru s-au învoit cu d-na Dorval și cu fiul său, și vor să-l închidă ca nebun, pe marele om și bancher, pe scumpul nostru Dorval! Apărați-l, scăpați-l. (*Murmure de indignații în grupul din jurul lui Dorval, apărîndu4.*)

15 PROCURORUL: Domnilor, faceți-vă datoria în numele legii. (*Vor să se apropie de Dorval*) mișcare și înghesuială care-i împiedică; Dorval e tras în acest timp de funcționarii lui înspre o ușă din fund, prin care se retrage urmat de ei. Procurorul vrînd să pătrundă cu infirmierii în grupul în retragere se îmbrîncește cu Trefond, Jeantet și Bertin care țin frontul.) Loc. Loc, faceți loc, în numele legii.

25 TREFOND (*îmbrîncind la rîndul lui pe Procuror*): Dacă ar fi în numele dreptății, cel puțin.

PROCURORUL (*mai tare*): în numele legii!

TREFOND: Rahat!

(p.9)

IADEȘ !

Publicată: Actul I, în *Literatorul*, II, 1, 15 ianuarie 1881, p. 516—533;
Actul al II-lea, în *Literatorul*, II, 2, 15 februarie 1881, p. 588—607.
Republicată în *Poezii*, București, 1882, p. 313—382.
Reprodusă din *Poezii*, 1882.

A — *Literatorul*!, B — *Poezii*.

Textul din *Poezii*, 1882, p. 315, se deschide cu următoarea pagină
de titlu și de indicare a distribuției:

„IADEȘ!

Comedie originală în două acte și în versuri

Autorul dedică această piesă artistei care a jucat rolul principal,
d-na A. Romanescu.

Persoanele	Artiști
<i>Guguță</i>	D-nu Gr. Manolescu
<i>Elena</i> , soția lui	D-na A. Romanescu
<i>George Aninoșescu</i> , vărul lui Guguță	D-nu C. Costescu
<i>Doamna Davidescu</i>	D-na E. Popescu
<i>Smaranda Berdeanu</i> , amică a Elenii	D-ra Amelia Velner
<i>Safta</i> , servitoare	„ M. Tănăsescu
<i>Un servitor</i>	D-nu D. Davidescu

Scena se petrece în București.

Această piesă, aprobată de onorabilul Comitet teatral, a fost reprezentată pentru prima oară la 15 noiembrie 1880 pe scena Teatrului Național din capitală. Drepturile autorului sunt rezervate".

în același volum (p. 398—401) se precizează sub formă de notă:

„Am publicat această comedie într-un volum cu poeziile mele pentru că aveam dorința ca într-însul să fie reprezentat și genul teatral. În afară de aceasta, o piesă în versuri este în același timp și o poemă. În al doilea volum de poezii voi urma tot astfel, publicînd traducerea mea din Shakespeare, *Romeo și Julieta*, și legenda dramatică *Unchiașul Sărăcie*. Sistemul de a publica poeziile dimpreună cu piesele de teatru a fost adoptat în Franța, între alții, și de Alfred de Musset. Cred dar că cititorii îl vor găsinemerit, căci el face posibil ca, într-un volum de versuri, să se reprezinte toate genurile.

Subiectul acestei comedii, sau, mai bine zis, nodul final al intrigei, mi-a fost inspirat de citirea unei nuvele arabe publicată în *Curierul de ambe sexe* (Periodul al IV, no. 1 — 1842—1844).

Dau aci această poveste. Iat-o:

IADEȘUL SAU UN FILOZOF ȘI O FEMEIE

Un filozof oriental își făcuse o colecție de toate vicleniile și îndemînăturile femeilor spre a amăgi bărbații și, ca un fel de pază împotriva lor, o purta totdeauna asupra-i. Într-o zi, în călătoria sa, se afla aproape de o tabără de arabi. O femeie jună ce sta la umbra unui finic, cum îl văzu, se sculă îndată și-l pofti foarte voioasă a veni să se odihnească la cortul ei. Filozoful nu putu a nu primi o asemenea invitație. Bărbatul femeii lipsea și oaspele abia se așezase pe un covor cînd ea veni și-i aduse curmale proaspete și lapte. Nu putu bietul filozof a nu se mira de rara frumusețe a miinilor ce-i înfățișau băutura și fructele, însă, ca să risipească gîndurile ce începuseră să-i vie la vederea farmecilor junei arabe, și ca să se apere de ispita de care începuse a se teme, înțeleptul scoase cartea și începu s-o citească.

Amăgitoarea creatură, supărată de acest dispreț și de nesocotința lui la buna ei primire, se alătură cu blîndețe lingă dînsul și cu glasul cel mai dulce începu să-i vorbească:

— Negreșit această carte este foarte interesantă, de vreme ce numai

i După note: *Teatrul Național (Binele public, II, 276, 13 noiembrie 1880, p. 3)*, premiera pieselor *Iadeș i* și *Unchiașul Sărăcie* a avut loc la 11 noiembrie 1880 (v. ediția de față, p. 682, 685-686).

^ *In Curier de ambe sexe*, „28-31, tit\u este Un filozof si o femeie, iar textul prezintă deosebiri față de versiunea reprodușă de Al. Macedonski.

ea se pare că e vrednică de a-ți trage băgarea de seamă. Îmi este iertat, te rog, să aflu ca ce fel de știință și înțelepciune coprind?

Filozoful răspunse ținînd ochii în jos:

— Coprinsul acestei cărți nu este pe înțelesul femeilor.

Această refuzare a filozofului ațîță și mai mult curiozitatea femeiuștei. Se așeză jos și începu a întinde cel mai frumos picioruș din cîte vreodată și-au lăsat urmele ușoare pe nesipul mișcător al pustiului.

Înțeleptul simți ispita. Atuncea ea îl întrebă din nou:

— Ce carte e aceea?

Și filozoful răspunse:

— E o scriere ce am compus-o eu. Materia, însă, am împrumutat-o de la femei. Această carte coprind toate vicleniile și amăgirile ce au inventat sexul d-voastră.

— Cu adevărat? Toate fără deosebire? zise fiica pustiului.

— Toate. Am studiat cu atîta stăruință și statornicie pe femei încît am ajuns în stare a nu mă mai teme de ele.

— A! strigă araba lăsînd în jos lungile ei gene; pe urmă, repezind o vie aruncătură de ochi asupra bietului înțelept, îl făcu să-și uite și cartea și îndemînările femeiești ce coprindea, și filozoful nostru căzu în cursă căci se făcu mai nebun decît toți pătimașii din lume.

Crezînd că vede în purtarea femeii un fel de cochetărie, îndrăzni a-și face destăinuirea. Cum ar fi putut bietul om să se stăpînească?

Pătrunzătorii ei ochi deveniră umezi, și, printr-un semn de cap, ea păru după un moment a se arăta că primește să asculte vorbele de amor ce-i zicea streinul.

Înțeleptul se și îmbătase de cele mai plăcute speranțe, cînd femeia auzind de departe tropotul unui cal ce venea ca și cînd ar fi avut aripi, strigă:

— Suntem pierduți. Bărbatul meu dă peste noi. E gelos ca un tigru și mai cumplit decît... Pe numele prorocului, de-ți iubești viața, ascunde-te în acea lacră.

Autorul spăimîntat, nemaivăzînd nici un mijloc de scăpare, intră în lacră și se ghemui înăuntru; femeia îl închise și luă cheia.

Ieși înaintea bărbatului sau și după cîteva giugiuliri și mlădieri femeiești care îi risipi posomorîrea:

— Trebuie, îi zise, să-ți povestesc o întîmplare foarte ciudată.

— Spune, gazela mea, zise arabul, care se așeză pe un covor cu picioarele încrucișate după obiceiul orientalilor.

— Azi veni aci un fel de filozof; îmi spuse că ar fi adunat într-o carte

toate îndemînările femeiești, și pe lingă acestea, înțeleptul mincinos începu să-mi vorbească de amor.

— Ei! Ș-apoi?... strigă arabul.

— Eu l-am ascultat fără sfială, e june săracul, simțitor grabnic, și... veniși dumneata foarte la vreme ca să-mi sprijinești virtutea ce șovăia.

La aceste vorbe, arabul sări ca un leu și scoase hangerul.

Filozoful care, din fundul lăzii, asculta toate da dracului și cortu, și femeile, și pe toți bărbații Arabiei pietroase.

— Fatme... strigă arabul, de ți-e voie să trăiești, spune-mi unde e trădătorul ?!

Spăimîntată de vijelia ce stîrnise singură, Fatme se aruncă la picioarele bărbatului său și, tremurînd subt oțelul amenințător al junghiului, a*ătă lacra cu o singură căutătură.

Ea se sculă la urmă plină de rușine și luînd cheia ce o avea la cingătoare, o dete gelosului; însă în momentul cînd el alerga să deschiză lacra, răutăcioasa muierușcă începu a se sparge de rîs. Harum se întoarse uimit, rămînînd înlemnit cu cheia în mînă.

— Iadeș! striga femeia bătînd din palme. Dă-mi-l. Dă-mi-l. Alta data să nu mai uiți cînd te prinzi. Și sărea și rîdea mlădioasa femeieușcă!

Bărbatul rămăsese înmărmurit și îi căzu cheia din mînă. Pe urmă dînd din cap se duse și îi dete lanțul de aur pe care avusese prinsoarea, făgăduindu-i că-i va cumpăra și-i va dăruia orice fel de scule, numai să facă bine altă dată să nu se mai joace cu astfel de glume și mijloace ucizătoare cînd vrea să cîștige iadeșul. Pe urmă, arabul e tot arab, lui nu-i place să piardă un lanț de aur nici cînd îl dănevestii sale, îi veni necazul, încălică calul și se depărta să ia aer ca să-i treacă ciuda prin vîntul pustilului. El își iubea nevasta și nu voia să-i arate părere de rău.

Atunci femeia, scoțînd afară pe filozof, îi zise cu mîndrie:

— Țelebi filozof, să nu uiți a pune și această întîmplare în colecția d-tale".

S-a arătat (indicîndu-se aceeași versiune publicată de către I. Heliade-Rădulescu în *Curier de ambe sexe*) că această „istorisire orientală” face parte din romanul oriental *Sindipa* (N. Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, București, 1938, II, p. 294). De fapt, izvoarele de inspirație ale lui Alexandru Macedonski sînt mai variate. Vechea anecdotă orientală este combinată cu situații din poemul dramatic *Gabrielle* (1849, 1856) de Emile Augier, împrumut semnalat, nu fără oarecare maliție, de Fr. Dame, în cronică sa dramatică (*Românul*, XXIV, 14 noiembrie 1880, p. 1045):

„Originalitatea de invențiune nu se poate tăgădui și nu cred drept chiar a se imputa autorului că caracterul Elenei și al lui Aninoșescu, precum și cîteva idei din dialog, scena de morală a Smarandei> propunerea de căsătorie și plecarea și întoarcerea lui Guguță, se află în *Gabrielle* de Emile Augier”.

Totuși tema circula și în literatura dramatică a epocii, dovadă piesa *Iadeș*, „comedie originală într-un act” de Pantazi Ghica (cf. Puang-Hon-ki [B.P. Hasdeu], *Satyru*, I, nr. 1, 6 februarie 1866, p. 2; anterior, cronică fusesse atribuită lui N.Nicoleanu, *Poezii și proză*, ed. G. Bogdan-Duică, București, 1906, p. 97-102).

Acceptat (Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București, Dosar no. 564/1880, p. 114), apoi retras din repertoriul Teatrului Național în 1881 (cf. notele la *Unchiașul Sărăcie*, în ediția de față, p. 686-688), *Iadeș!* a fost jucat, în cursul aceluiași an, în sala „Orfeu”, în cadrul unui spectacol dat în beneficiul *Literatorului* (*Cronica*, în *Literatorul*, II, 8, august 1881, p. 128), împreună cu piesa *3 Decembrie*. Apoi dispăre din preocupările lui Macedonski, pentru a figura, abia în 1899 (20 martie), într-o notificare (inedită) pe care poetul o adresează:

„Domnule Director general al Teatrelor din România:

Eu, Alexandru Macedonski, om de litere, domiciliat în București, str. Frumoasă, 42, vă somez să dispuneți a se reprezintă comedia mea *Iadeș I* în stagiunea aceasta, în repertoriul căreia a și fost anunțată” (Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București, Dosar no. 1.315/1899 p. 83). Poetul nutrea speranțe serioase deoarece, într-o scrisoare (inedită) către C. Nottara (Biblioteca Academiei R.S. România, fondul Macedonski S 43(2)/XXX) din 26 august 1899, el aprobă distribuția — se pare fixată — pentru *Iadeș!* și *Unchiașul Sărăcie*.

Presa anunțase, într-adevăr anterior, această știre: *Repertoriul Teatru Național (Dreptatea*, III, 826, 6 septembrie 1898).

Potrivit unei consemnări ulterioare a lui Macedonski, acceptarea piesei sale s-a datorat intervenției decisive a lui V.A. Urechîă, cu care poetul se afla — mai ales în acea perioadă — în relații foarte apropiate:

„Trebuie însă să spun că cu d. ministru eram certat foc, că pe d. ministru nu-l salutăm, aceasta din pricină că s-apucase puțin înainte să-mi laude, ca membru în Comitetul teatral, versurile comediei mele *Iadeș*, dar să-mi ceară în schimb să dau «femeii» un alt caracter”. (*Viața bucureșteană, Românul*, XXXIII, 23 decembrie (11) 1889, p. 1302.j

în sffrșit, un excelent calambur al lui Matei Millo, în seara premierei: „II y a *deche* ce soir au theatre?” gustat de poet, care-l traduce într-un articol de amintiri teatrale: „Sărăcie diseară la teatru?” După care urmează imediat precizarea — foarte „macedonskiană”: „Din fericire încasările îi deteră în curînd o dezmințire categorică”. (*Teatrul de odinioară, Scena*, II, 191, 21 iulie 1918.)

în *Literatorul* (II, 1, 15 ianuarie 1881, p. 516, 518; ediția de față, p. 9; p. 14, r. 12), următoarele note la cuvintele:

„1. *Iadeș!* — Nodul final al intrigei din piesă a fost inspirat d-lui Macedonski de citirea unei povești arabe de o jumătate de pagină, tradusă și publicată de Heliade în *Curierul de ambe sexe*. *Iadeșul* s-a reprezentat pînă acum de trei ori cu mult succes și autorul a fost chemat de aplauzele unanime ale publicului, la finele fiecărei seri de reprezentare.

Ea a obținut aprobarea criticei și însăși a criticei pasionate. Succesul de frunte al d-lui Macedonski este însă felicitările ce a primit de la d. Ioan Ghica și de la ilustrul nostru poet Vasile Alecsandri.

Trebuie să adăugăm, în fine, că d. Macedonski datorește multă recunoștință artiștilor care au interpretat rolurile încredințate lor, într-un mod admirabil. Eroina piesei, d-na Romanescu, a știut mai ales să răpească aplauzele publicului. Același lucru vom zice despre d. Manolescu, și nu mai puțin mulțumitor ne vom arăta către d-ra A. Velner și d. C. Costescu. Întru cît privește pe renumita artistă, d-na E. Popescu, autorul ne roagă să-i exprimăm, din tot sufletul, mulțumirile sale că a binevoit a primi un rol așa de mic, însă pe care nimeni nu l-ar fi putut interpreta cu atît succes. (Nota red.)

2. *în pripă* — Elena e deja foarte elegant îmbrăcată. însă i-a venit 0 vizită; trebuie să Se îmbrace iar; nu se crede destul de bine așa cum este. Aceasta e intențiunea pusă de autor aci și d-na Romanescu a înțeles-o de minune. La ridicarea cortinei purta o prea frumoasă tualetă roză, pe care a schimbat-o la urmă cu o bogată rochie de mătase bleu-pâle, broșată cu mici flori și acoperită cu broderii — dantele. (Nota red.)"

V a r i a n t e

10

1 dedică *B*: închină *A*; 6 vărul *B*: văru *A*; 8 amică *B*: amică din copilărie *A*.

11
2 (înfățișează) *B*: (reprezintă) *A*.

14
14 pân-atuncea *B*: pîn-atuncea *A*.

15

lume din

16

10 (fineță) *B*: (finețe) *A*; 17 deunăzi *B*: dăunăzi *A*.

17

1 Ce-1 *B*: Ce-i *A*.

20

5 (afectare) *B*: (afecțațiune) *A*.

29

30 (să alunece) *B*: (a aluneca) *A*.

33

19 lacrimi *B*: lacrămi *A*.

35

3 (Ușă în față) *B*: (Ușă laterală în dreapta. Ușă în față) *A*.

36

12 (afecțațiune) *B*: (afecțiune) *A*.

37

12 pan' la *B*: pîn'la *A*.

38

27 Pană *B*: Pină *A*.

42

14 Precum îl vezi acum?... *B* • Prernm fi ^, ^ care-n «ne, / C... este acela, ^ ^ ^ , ^ ^ ^ I

44

24 s-ascundă *B*: s-ascunză *A*.

16 (și-nchide) B : (și-ncuie) A.

(p.59) UNCHIAȘUL SĂRĂCIE

Publicată: Prolog și Tabloul I, în *Literatorul*, II, 3, 15 martie 1881, p. 647—657; Tabloul al II-lea, al III-lea și Epilog, în *Literatorul*, II, 4, 15 aprilie 1881, p. 710—726, dedicată: „D-lui general Chr. Tell”.

Reprodusă din *Literatorul*.

Piesă reprezentată pentru întâia dată pe scena Teatrului Național împreună cu *Iadeș!*, la 11 noiembrie 1880, în următoarea distribuție:

„Persoanele	Artiști
<i>Unchiașul Sărăcie</i>	D-nu N. Hagiescu
<i>O țărancă</i>	D-na Eufrozina Sarandi
<i>Petru f</i>	D-nu M. Mateescu
<i>Pavel\</i>	„ M. Dimitriadi
<i>Stancu</i>	St. Julian
<i>i-iul țăran</i>	„ Catopolu
<i>II-lea țăran</i>	Petrescu
<i>Moartea</i>	D-na Aristița Romanescu
<i>Introducatorul piesii</i>	D-nu C. Nottara”

„Nota autorului” (*Literatorul*, II, 3, 15 martie 1881, p. 647) precizează:

„M-am condus în tot decursul acestei piese după scenariul legendei franceze, deoarece ea a fost tratată în diferite limbi, fiind astfel foarte cunoscută atât în Franța, cât și în Germania, Italia sau Anglia. Versurile, afară de câteva, păstrate pentru scenariu, sunt ale mele. Ținta ce am urmărit în această scriere a fost limba. Mulțumesc artiștilor pentru interpretarea rolurilor ce le-am încredințat. Unul dintre dinșii chiar, d. Hagiescu, a avut ocaziunea să dovedească ce poate și pe un tărîm cu totul nou pentru domnia-sa. Publicul a binevoit să primească și această piesă a mea cu aceeași simpatie cu care a primit *Iadeșul*. Intre ceilalți artiști cari au avut roluri în piesă, d. Julian a fost în adevăr admirabil. Doamna Romanescu ar fi putut să tragă un folos mai mare din rolul ce avea. D. Mircea Dimitriadi și Mateescu au făcut ce le-au permis mijloacele. Dci tineri, d. Catopolu și d. Petrescu, au fost minunați de bine, deși aveau rolurile cele mai neînsemnate din piesă. Nu fac complimentul meu de autor celor însărcinați

cu decorurile. *Pomul* mai ales nu producea nici o iluziune. încă o observațiune și termin. Parterul, în timpul reprezintării, era despărțit în două taberi, dintre cari una susținea că ideile din piesă sunt socialiste. Pentru domirirea tuturilor, declar că dacă a tinde către un timp în care să nu fie... « Priso nici sărăcie », este a fi socialist, sunt în acest caz socialist în toată puterea cuvîntului”.

O adresă semnată de Ion Ghica, directorul general al Teatrelor (no. 548, din 22 septembrie 1880), înștiințează pe Alexandru Macedonski de acceptarea piesei (Biblioteca Academiei R.S. România, arhiva Alexandru Macedonski, *Acte*, nr. 14), după încheierea prealabilă a *Procesului-verbal*: „Văzînd opiniunea d-lui Ureehie se primește piesa *Unchiașul Sărăcie* a face parte din repertoriul Teatrului Național”. (Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București, Dosar no. 570/1880, p. 86.)

Și această piesă atrage atenția lui Fr. Dame — care, în două cronici dramatice [*Românul*, XXIV, 10—11 noiembrie 1880, p. 1033 și 12 noiembrie 1880, p. 1037], îi descoperă din nou „izvorul”: *Le Bonhomme Misere*, de E. d'Hervilly și A. Grevin, reprezentat — fără succes — pe scena teatrului parizian „Odeon”, la 11 decembrie 1877, publicat apoi în volum (Paris, Charpentier, 1887). Editorul anterior al *Unchiașului Sărăcie*, Tudor Vianu, reproduce textul francez în ediția sa în scopul confruntării celor două piese. (*Opere*, II, *Teatru*, București, Fundația pentru literatură și artă, 1939, p. 453—485.) De fapt, cum arătase la timpul său chiar și Fr. Dame» autorii francezi au dezvoltat ei înșiși o temă folclorică europeană (legende picarde, bretone, italiene), un basm studiat și transcris de altfel și de folcloriștii români: Lazăr Șăineanu, *Basmele române* (București, 1895, p. 884—887) și V.A. Urechia, *Nea Sărăcică și Nea Sărăcică și surata Calicia*, în *Legende române* (București, ed. III, 1896, p. 86—96 și 97—110). Basmul cunoaște aproape 90 de versiuni culese și, începînd din secolul al XVIII-lea, a făcut o „carieră” și de carte de colportaj (Pierre Brochon, *Litterature de colportage*, în *Histoire des litteratures*, Paris, Gallimard, 1958, III, p. 1570). Bineînțeles, replica lui Alexandru Macedonski nu se face mult așteptată (*Cum se face critica?*, în *Războiul român*, III, 204, 12 noiembrie 1880):

„N-aș lua condeiul spre a răspunde d-lui Dame care, prin *Românul* de la 10, 11 noiembrie, se exprimă asupra piesei mele, *Unchiașul Sărăcie*, dintr-un punct de vedere cu totul particular, dacă d. Dame ar dovedi mai puțină pasiune. Reproduc câteva rînduri:

« Acum trei ani, doi scriitori, d. E. d'Hervilly și A. Grevin, inspirîndu-se de o veche legendă, scrisese în versuri o piesă în trei tablouri care se intitula: *Le Bonhomme Misere*. D. Macedonski a luat piesa, a adoptat toate divi-

ziunile și subdiviziunile ei, ideea generală și ideea particulară, și a tradus-o sub titlul de *Unchiașul Sărăcie*, în versuri prea frumoase, mulțumindu-se a-i schimba câteva expresiuni, ștergînd câteva fraze și adăugînd câteva idei noi.

Ne pare rău că autorul n-a anunțat piesa ca o simplă traducere, căci n-am fi avut decît a-l felicita».

Răspund la rîndul meu d-lui Dame, aceea ce am spus și în prefața piesii mele cînd am prezentat-o Comitetului teatral: «Versurile sunt ale mele afară de acele cari se învîrtesc în jurul scenariului francez și subiectului de fond al legendei».

Scenariul singur aparține piesii franceze, iar legenda îmi aparține și mie și tuturilor, din momentul ce «e legendă». D. Dame cred că nu va avea pretențiunea ca să nascocesc o legendă.

Acum cîțiva ani, acuzațiunea ce mi-o face d. Dame astăzi s-a făcut și unui mare scriitor francez, d. Victorien Sardou, în privința piesei sale *Les pommes du voisin*, al cărui subiect de fond aparține — și încă nu ca legendă — d-lui Charles de Bernard. D. Sardou însă a rămas tot Sardou și piesa sa a rămas tot aplaudată.

D. Dame mă acuză de hoție. Admițînd un moment, dimpreună cu d. Dame, că mi-am însușit deprinderi cu care stă în o atît de strînsă legătură, sunt un hoț foarte dibace, deoarece recunoaște însuși că versurile mele «sunt prea frumoase». Pe acest tărîm dar, a fura într-un mod «prea frumos», d. Dame știe, dimpreună cu mine, că însemnează «a crea», *mai ales cînd e vorba de versuri*.

Ca să nu se mai îndoiască însă, nici d. Dame, nici foștii domniei-sale connaționali... francezii... reproduc din *Revue politique et litteraire* din Paris, numărul din 13 noiembrie 1880 [sic], următoarele rînduri dintr-un studiu făcut asupra unei legende religioase de d. Gaston-Paris, membru al Academiei Franceze, de Inscipțiuni și litere. Iată-le (vezi pag. 462 coloana II):

«Freron acuza pe drept cuvînt pe Voltaire de a fi copiat pe poetul englez Parnell, și Freron avea dreptate. Parnell publicase *Ermitul*, care a rămas capul său de operă, și unul din cele mai frumoase produse ale pctziei engleze, cu cîțva înainte de călătoria făcută de Voltaire în Engiiterra, și oarecare trăsături nu lasă îndoială că scrierea lui Voltaire își are sorgintea directă în poema engleză. Dar, drept vorbind, Voltaire nu uzase decît de dreptul evident de a-și lua bunul său, acolo unde și-l găsea, căci Freron își închipuia că Parnell inventase *Ermitul*».

Tema oferă și mai tîrziu prilej de atacuri antimacedonskiene și Constantin Miile reactualizează întreaga polemică în 1887 (*Un ncu plagiat literar*, în *Lupta*, IV, 394, 11 noiembrie 1887) Și de data aceasta, riposta poetului

nu întîrzie (*Un răspuns*, în *Românul*, XXXI, 13 noiembrie 1887). Reproducem doar fragmentul în cauză:

„Domnule Redactor,

Unul dintre cei cu deviza «Nimica sînt» zice într-un foileton al *Luptei* de ieri-de alaltăieri că am plagiat *Unchiașul Sărăcie* după o piesă franceză. Dacă acel domn nu ar fi de rea-credință, ar fi citit nota cu care am însoțit această legendă odată cu publicarea ei (anul II al *Literatorului*). În aceea notă, cît și în nota ce se află pe caietul depus la Comitetul teatral, declar că am luat scenariul piesei *Le Bonhomme Misere*, că m-am condus după el, că am prin urmare aceleași persoane, dar că versurile mele, afară de cele reclamate de scenariu, sunt ale mele...”

De fapt, poetul — direct sau printr-un interpus — își mărturisise singur „izvoarele”, înainte de reprezentație și deci și înainte de demonstrațiile „comparatiste” și erudite ale lui Fr. Dame: *Unchiașul Sărăcie* pleacă de la o idee „comună tuturor popoarelor”. Dealtfel „d. Macedonski s-a condus de scenariul francez”, în timp ce *Iadeș!* se inspiră, la rîndul său, „din *O mie și una de nopți*” (*Cronica zilei*, în *Războiul român*, III, 198, 4 noiembrie 1880/ Precizări care trebuiau să închidă, în bună etică jurnalistică profesională, orice controversă.

Anunțate în premieră, după unele știri de presă, pentru 7 noiembrie 1880 (*Știri teatrale*, în *Presa*, XIII, 249, 7 noiembrie 1880, p.3) sau chiar 6 noiembrie, dar fără, indicarea izvorului (Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, III, București, 1969, p. 102), *Unchiașul Sărăcie* și *Iadeș!* sînt „lansate” după metode macedonskiene tipice: „Se vorbește mult bine de aceste două opere ale tînărului poet. Așteptăm să le vedem spre a ne da părerea asupra-le”. (*Știri teatrale*, în *Presa*, XIII, 249, 7 noiembrie 1880, p.3.) Prietenii sînt mobilizați, mai ales în *Literatorul*: „Ieri seară, joi, s-au dat piesele lui Macedonski. Mare succes. Vom reveni”. (B. Florescu, *Revista teatrală*, în *Literatorul*, I, 30, 23 noiembrie 1880, p. 480). Pantazi Ghica omagiază la rîndul său înscrierea în repertoriu a acelorași piese (*Cîteva cuvinte despre Teatrul Național*, în *Literatorul*, I, 30, 23 noiembrie 1880, p. 478) o notă mai puțin entuziasată în *Binele public* (*Teatrul Național*, II, 276, 13 noiembrie 1880, p. 3): „Ieri, marți, 11 noiembrie, sala Teatrului Național, destul de bine plină de un public ales, aplauda producțiunile dramatice ale d-lui Macedonski: *Unchiașul Sărăcie* și *Iadeșul*. Sunt scrise în versuri aceste piese cuprinzătoare de frumoase lucruri și în bune versuri, după cum am mai spus-o, însă prea multe inversiuni contrarii firei limbei, precum: «a înțelege nu pot, să știe nu vrea» și alte de felul acesta, fac, mai ales în *Iadeș*, ca versificațiunea să fie adesea neplăcută. D-l Hagiescu s-a distins

în *Unchiașul Sărăcie*, d-na Romanescu în *Iadeș*". *Familia (Literatură și arte*, XVI, 88, 16/28 noiembrie 1880, p. 551) se asociază acestor ecouri: „Două piese noi s-au jucat de curînd în Teatrul Național din București: *Iadeș* și *Unchiașul Sărăcie*, ambele de dl. Macedonski. în cea dintîi, precum citim în *Binele public*, autorul a profitat de o poveste bucureșteană cu haz, i-a dat o nuanță, a îmbrăcat-o cu haina versului, și a reușit a forma o mică piesă în două acte, drăguță și plăcută. A doua însă, precum citim în *Românul*, e numai localizarea unei piese franceze". Publicitatea ia și aspecte social-mondene: „Sîmbătă se va da o reprezentație în beneficiul d-lui Dimitriadi la Teatrul cel Mare. Se vor juca piesele d-lui Macedonski. Beneficiul va declama o poezie. Se zice că a.s. regală Doamna va onora cu augusta-i prezintă această reprezentație". (*Știri teatrale*, în *Presa*, XIII, 265, 28—29 noiembrie 1880, p. 3.) Poetul însuși va afirma ulterior că *Unchiașul Sărăcie* a fost scris pentru acest spectacol în beneficiu (*Costache Dimitriade*, în *Revista, publicațiune literară ilustrată*, iunie 1888, p. 3—5).

Amintirile „vedetei” spectacolului, Aristizza Romanescu (*30 de ani, amintiri*, București, Socec, 1904, p. 96), sînt șovăitoare, începînd cu data premierei („octombrie 1880”):

„Mai tîrziu, *Iadeșul*, piesă de Macedonski, în aceeași seară cu *Unchiașul Sărăcie*. Ion Ghica le promise cu entuziasm, ca lucrări originale. Frate-său, Pantazi, veselul, inteligentul, inimosul Pantazi — făcu în jurul lor un zgomot neînchipuit, ceea ce avu ca urmare formarea unei mișcări literare, din care se născu *Literatorul* [sic], revista la care scria el, ca director [sic]» — Bonifacio Florescu, cronicar teatral, — Duiliu Zamfirescu, [începător distins, — Al. Macedonski, poet liric etc. La reprezentația celor două piese de mai sus, mare succes moral și pentru autor, și pentru interpreți”.

Nu cunoaștem toate izvoarele potrivit cărora „cu *Unchiașul Sărăcie* se mai fac totuși două încercări, după prima reprezentare în 1880, în stagiunile 1881-1882 și 1887-1888” (*Opere*, II, *Teatru*, ed. Tudor Vianu, București, 1939, p. XVII).

Sigur este, dimpotrivă, că poetul și-a retras ambele piese printr-o scrisoare (inedită) adresată la 21 ianuarie 1881: „D-sale d-lui Director general al Teatrului Național”, Ion Ghica (Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București, Dosar no. 600/1881, p. 1 r.-v.):

„Primit 22/3 ianuarie 1881

Domnule Director,

Văzînd că piesele mele *Iadeșul* și *Unchiașul Sărăcie* s-au pus la dosar, cu toate că au fost bine primite de public;

Văzînd că ele nu au fost reprezentate, deși au fost depuse de la începutul stagiunii, decît de două ori; — iar *Iadeșul* singur pentru a treia oară, dat de Subsemnatul, în beneficiul artistului C. Dimitriadi;

Văzînd că, numai anul acesta și începîndu-se cu piesele mele, s-au luat măsura de a se trunchea șirul reprezentărilor unor piese noi;

Văzînd că piesele mele nu au obținut să se reprezinte decît joia și marțea, pe cînd piese vechi s-au reprezentat duminica, precum și piese noi carii au obținut foarte puțina favoare a publicului;

Văzînd că s-au dat de cîte trei și patru ori în «repriză» piese de anul trecut, pe cînd ale mele, deși noi, și deși au obținut aprobarea Comitetului și felicitările dv., nu s-au reprezentat decît de două ori;

Pe aceste motive, carii vădesc puțina încurajare ce autorii de piese române sufăr, neîntîndu-se socoteala nici de munca lor, nici de aprobarea publicului, manifestată mai ales pentru a încuraja dificila întocmire a unui repertoriu național în versuri;

Subsemnatul are onoare a vă declara că își retrace piesele sale, mîndru-vă să binevoiți a dispune să i se înapoieze manuscrisurile.

Binevoiți, vă rog, domnule Director general, a primi asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Al. A. Macedonski
1881, București, ianuarie 21”

Rezoluția în colțul din stînga:

„Să se răspundă d-lui Macedonski că aceleași drepturi și pretențiuni pot avea toți autorii dramatici și trebuie satisfăcute toate în măsurile posibilului. Cît pentru cererea de a-și retrace piesele, se va supune cererea Comitetului care va decide conform legii și regulamentului”. Ss. indescifrabil.

Pe baza rezoluției de mai sus Se face și un răspuns, din 26 ianuarie 1881, din același dosar (no. 600, 1881, p. 2). Tot aici (p. 8) și următorul:

„*Proces-verbal*, no. 2

Astăzi, 30 ianuarie 1881, Comitetul Teatrelor întrunindu-se sub prezența domnului Director general și punîndu-se în vedere petițiunea d-lui Al. A. Macedonski, registrată la no. 31 din 1881, prin care cere a-și retrace piesele domniei-sale *Iadeș* și *Unchiașul Sărăcie*,

Comitetul a luat următoarea decizie:

Avînd în vedere că pentru piesele de mai sus s-au făcut oarecari cheltuieli pentru punerea lor în scenă;

Considerînd că orice piesă primită odată de Comitet și jucată, se consideră ca proprietatea teatrului și astfel nu se mai poate reprezenta în capitală decît numai pe scena Teatrului Național,

Pentru aceste motive Comitetul respinge cererea d-lui autor, rămânând a se bucura de prerogativele ce le acordă legea și regulamentul teatrelor ori de câte ori Direcțiunea generală ar găsi necesar să se reprezinte piesele d-sale.

Dispozițiunile acestui *Prcces-verbal* rugăm pe dl. Director general a face să se comunice autorului.

Sion, C. Stăncescu, Ed. Wachmann, V.A. Ureche"

în sfârșit, o adresă nr. 51, din 11 februarie 1881, al cărei concept se află în același dosar (p. 9), comunică lui Alexandru Macedonski cuprinsul *Procesului-verbal* (inedit) reprodus mai sus.

După acest episod, care face puțin probabilă reprezentarea piesei în stagiunea 1881—1882, se poate înregistra o singură reluare, la 3 noiembrie 1887, în cadrul unui spectacol *coupe*, împreună cu *Frica de bucurie*, comedie într-un act de E. de Girardin și *Sfredelul dracului*, comedie de V. Alecsandri (*Arte-Teatre*, în *Românul*, XXXI, 3 noiembrie 1887, p. 993). Se afirmă în legătură cu această reluare, dar fără indicarea sursei (lean Massoff, *op. cit.*, III, p. 217), că: „în *Unchiașul Sărăcie* apare, la începutul și la sfârșitul spectacolului, un comentator, pentru a face introducerea și a expune epilogul. Interpretul este Vasile Lecnescu, care se înfățișează aidoma lui Macedonski, imitându-i pînă și gesturile". Intenție parodică, în urma „afacerii epigramei”? Confuzie cu parodia actorului Belcot, din piesa *Sapho* de A. Daudet, mult ulterioară, din 1912? (Cf. Adrian Marino, *Viața lui Alexandru Macedonski*, București, Editura pentru literatură, 1966, p. 214.) Apoi piesa intră în uitare. O intervenție de presă, ulterioară, a unui discipol, Mircea Demetriad, într-un raport către Ministerul Cultelor, care cere introducerea acestei piese pe scenele sătești, nu are nici un rezultat (*Liga conservatoare*, 25 decembrie 1906).

Textul publicat în *Literatorul* (1881, p. 649, 650; ediția de față, p. 64, r. 5; p. 65, r. 32) include următoarele note:

„A *imoșă*, cuvîntul e oltenesc. *Prosopul* îți este *imos*, *cămașa* îți este *imoasă* în loc de a zice *murdar*, *murdară* etc. *Imcs* este un cuvînd cu derivațiune curat latină, pe cînd *murdar* este cuvînt turcesc. *Imos* nu poate să derive decît de la latinescul *limesus*, de unde și franțuzescul *limen* (un fel de tină ca huma). Astfel, în cursul veacurilor, oltenii au păstrat aproape intact pe latinescul *limosus*, de la care nu s-a pierdut decît litera inițială / și terminațiunea *us*, spre a rămîne astfel românescul *imos*.

Șezînd de taină (a ședea de vorbă); această expresiune este populară în Oltenia".

La cuvîntul *Țăranca* (*Literatorul*, p. 651; ediția de față, p. 66, r. 23), o altă notă a autorului:

„Aici este locul să rectific o scăpare din vedere. Doamna Eufrozina Sarandi, distinsă artistă care în loc să piardă cîștigă din zi în zi mai mult, a binevoit a primi rolul Țărancei. îi sunt cu atît mai recunoscător, cu cît, deși se afla bolnavă în seara reprezentării, l-a interpretat într-un mod admirabil".

(p. 99)

CUZA-VODĂ

Publicată în *Literatorul*, III, 9, 1882, p. 513—515, cu titlul *Cuza-Vodă. Spectacol original într-un act și în versuri*.

Republicată în *Excelsior*, București, 1895, p. 229—245, cu titlul *Cuza-Vodă. Spectacol original: un act în versuri*.

Textul definitiv în ms. autograf 3.409, f. 6 r. — 28 r., Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, cu titlul „*Cuza-Vodă. \ Spectacol original: un act în versuri*".

Reprodusă din manuscrisul definitiv.

A — *Literatorul*; B — *Excelsior*; C — ms. 3.409.

Orientarea și variantele piesei reflectă sentimentele antidinastice fără îndoială, inițial, sincere ale poetului (Adrian Marino, *Viața lui Alexandru Macedonski*, p. 106—142). Macedonski a deplîns în versuri, copil de 11 ani, răsturnarea lui Cuza (*op. cit.*, p. 113, 527) și tot în versuri i-a plîns și moartea (*Dialog între un călător și un pămîntean asupra merței lui Cuza*, în *Trompeta Carpaților*, XI, 1.067, 27 mai / (8) iunie 1873, reprodusă cu titlul *La mcartea lui Cuza*, în *Columna lui Traian*, IV, 8, 1 iunie 1873, p. 149). Consecvența poetului a fost, sub acest aspect, deplină:

LA MOARTEA LUI CUZA

Căiătorul

Ce veste dureroasă acuma se lățește?...
De ce prin urbi și sate poporul tînguiește?...
De ce românul oare cu negru s-a-nvestit?...
Ori piere biata țară?... Ori vin hoarde străine?...

Pămînteanul

Nu, țara mai trăiește! ...

Călătorul

Atuncea pentru cine
Se vărs aceste lacrimi?

Pămînteanul

E Cuza ce-a murit!

Călătorul

Dar cine-i acel Cuza?... Ce bine făcu țării,
De-l plîngeți, toți românii, în prada disperării?

Pămînteanul

Mă-ntrebi cine fu Cuza?... A fost un domnitor
Ce țării fu părinte și binefăcător!

Călătorul

Bătrîn?

Pămînteanul

Ba încă june... dar în pămînt străin
îndată albesc perii și zilele declin!

Călătorul

Ce zici?... Muri departe de țara lui iubită?...

Pămînteanul

Să moară în esiliu a fost a lui ursită ...
Vro cinci ori șase oameni ai domnului amici
Trădără p-ăst om mare, ei oamenii cei mici!
Veniră într-o noapte, intrară în palat,
Și Cuza fără veste de ei fu răsturnat!

„Trăiască Vodă Cuza ” poporul jos striga,
Iar ei spuneau lui Cuza că țara nu-l mai vrea,
Că nu mai vrea poporul să-l aibă domnitor,
Și nu spuneau mai bine că dînșii nu-l mai vor!

în fine acel care al țării fuse tată,
Acel prin care țara fu iarăși înălțată,
Acela care dede părninturi la țaran,
Căzu! ... și trădătorii îi ziseră „Tiran”!

V a r i a n t e

100

6 UMBRA LUI ȘTEFAN C, B : UMBRA LUI ȘTEFAN CEL MARE
A: 7—8 (înfățișate prin două țărance, legate cu lanțuri de trandafiri una
de alta) C : (două țărance legate prin lanțuri de trandafiri și de stejar) A:

690

(două țărance legate cu lanțuri de trandafiri și de fci de stejar) B; 9—10
UMBRA TRĂDĂREI (înfățișată de un ccrp cu mai multe capete, cele ale
oamenilor de la 1866) C : UMBRA TRĂDĂRII (cu mai multe capete; teate
reprezintă pe februar iști, iar în mijlocul ler, mai sus decît celelalte, un dublu
cap, reprezentînd faimeasa dualitate) A : UMBRA TRĂDĂREI (cu mai
multe capete, reprezentînd p. februar iști) B; 10 UMBRA MORȚII A:
UMBRA STRĂINISMULUI, UMBRA MORȚEI B: emite C; 11-12
(purtînd la mîini și la picioare lanțuri rupte) C : emite A, B; 13 CEI DOI
FII AI LUI CUZA C, B : CEI DOI PRINȚI, FII AI LUI CUZA A ; 15
UN DELEGAT AL ADUNĂREI DEPUTAȚILOR C : UN DELEGAT
AL ADUNĂRII A : UN DELEGAT AL ADUNĂREI B; 16 Deputați,
ofițeri, soldați C : Mai mulți alți delegați, ofițeri, soldați, poper. Muzică
A : Deputați, ofițeri, soldați, popor B; 17 (Scena se petrece în Iași, în ncap-
tea alegerii de domn.) C, B : (Scena se petrece la Iași, în noaptea alegerii
de demn. Piesa este calculată pentru a ține la reprezentare o jumătate de oră.
Drepturile autorului rezervate.) A.

101

1—3 (Scena : o cameră de culcare; pat cu polog în fund, în fața publicului.
Uși laterale. Sofa. Scaune. O masă. Două candelabre aprinse.) C: (Scena
înfățișează o cameră de culcare; dcuă candelabre aprinse. Pat cu peleg în
fața publicului, înfvd. Ușă în dreapta patuhii; uși laterale; o sofa în dreapta;
o mescioară lîngă; la ridicarea cortinei, doamna Elena și Cuza stau pe sofa.)
A : O cameră de culcare; pat cu polog în fund, în fața publicului. Uși
laterale și în fund. Masă. Dcuă candelabre aprinse. Sofa.) B;
10 chiar și sănătatea C, B : însăși sănătatea A ; 14 și C, B: de A.

102

14 Ei! zău dacă se știe... E multă dezbinare C, B : omite A ; 15 cred că
C, A : cred B ; 16 atîți C : destui A, B ; 19 Dar dacă este vrajbă și ceartă
pe domnie C, B : Dar tatăl și cu fiul se ceartă pe domnie A ; 23 ELENA
C, B : ELENA (sculîndu-se) A ; 29 ncapte bună C, B : bună seara A.

103

6 (aparte) C, B : omite A ; 7 Vise dulci C, B : Vise dulci (iese) A; 10—11
CUZA (sculîndu-se și descheînd tunica) / în fine... Da: sunt singur...
C: CUZA (sculîndu-se) / Acuma că sunt singur (se deschide la mendir)
A : CUZA (sculîndu-se) / în fine... da: sunt singur (se descheie la tunică) B ;
14 banului C : zilelor A, B ; 15 (Stingînd (stinge B) cîteva luminări, către (spre
B) pat.) C, B : (Stinge cîteva luminări, după o pauză, către pat.) A ; 18 (Mai

691

stinge luminări.) C : (Mai stinge câteva luminări și se duce spre (către B) pat.) A, B ; 21—22 (Sade pe pat și zice versurile ce urmează, culcat cu fața către public.) C : (Sade pe pat și sfîrșește versurile ce urmează culcat, fața este către public.) A : (Sade pe pat și finește versurile ce urmează culcat: fața către public.) B ; 23 De-o nvinge Vogoride C, B : De-o fi să iasă Stur-dza A ;

27—29 (Adcarme; muzică în surdină. Rampa se coboară și o cortină de gaz albastru se lasă peste scenă. Cuza se vede dormind.) C, B : (Adoarme; muzică în surdină, Rampa se coboară de tot și odată cu coborîrea ei se lasă peste scenă o cortină de gaz albastru prin care se vede Cuza dormind.) A.

104

3 (se arată) C : (apare) A, B ; 4 (cu păsuri și gesturi automate către pat.) C, B : (cu mișcări automate și fără gesturi către pat.) A ; (Voce închisă) A, B : lipsă în C ; 6 (voce gravă) C : omite A, B ; 8 (Pauză.) C, B : (Mică pauză.) A ; 29 țarmu-i C, B : malu-i A ; 31 (stingă) C : (stingă scenii) A, B.

105

6 (Umbra lui Ștefan intră și s-apropie de pat.) C : (Umbra lui Ștefan a intrat și în timpul cît a vorbit Cuza s-a apropiat de pat. Cuza, zărind Umbra lui Ștefan.) A, B ; 10 UMBRA C, B : UMBRA (gest corespunzător) A ; 12—13 (Umbra își scoate mantia domnească și coroana și le depune pe pat.) C : (Ștefan își scoate mantaua cu maiestate și o depune peste Cuza, învelindu-l pe jumătate în ea ; după aceea își scoate coroana și o depune pe perină la capul lui.) A : (Ea își scoate mantia domnească și o depune pe Cuza ; apeii coroana pe care o pune la capul său.) B ; 16 străbunii C : strămoșii A, B ; 21—22 (Ea a intrat în timpul versurilor zise de Umbra lui Ștefan. Către aceasta.) C : (Ea a intrat, ca și a lui Ștefan, pe cînd s-au zis versurile de mai sus ; către Umbra lui Ștefan.) A, B ; 26—27 (Depune tradiționala lui căciulă lingă coroană și întinde mîna lui Ștefan.) C : (Depune căciula sa alături cu coroana lui Ștefan și dă mîna Umbrei.) A : (Depune căciula sa de suveran alături cu coroana lui Ștefan și-i dă mîna.) B ; 29 azi-nainte C, A : azi încolo B ; 32 viața toată C, B : viața-ntreagă A.

106

3 Ce glorie-mi va face mîndria-n lume ? C, A : Ce glorie-mi va face mîndria-n lume ? (Umbrele lui Ștefan și Mihai se dau-napoi și arată către cele care s-au ivit) B ; 7 (mîrat) C : (după o mică pauză) A : (mică pauză) B ; 21 (Umbrele se așază lingă celelalte. Țăranul rămîne.) C : (Umbrele Țărilor-Unite trec în stingă lingă celelalte. Țăranul rămîne.) A : (Ele trec în stînga Ungă

celelalte. Țăranul rămîne.) B ; 23 (către Țăran) C : omite A, B ; 27 (Trece în stînga.) C, B : (El trece de asemenea în stînga.) A ; 28 CUZA C, B : CUZA (aparte) A ; 30—31 (Umbra Trădărei, care a intrat înainte de a se zice versul de mai sus, întrupe.) C : (Umbra Trădării, înainte de a-și sfîrși Cuza versul, intră și, cum zice „ce vis”, se apropie ; giulgiul negrii, sub care își ascunde capetele și sub care se ascunde întregul ei corp, cade.) A : (Umbra Trădărei, care a intrat înainte de a fini Cuza versul, se apropie. Cînd Cuza zice „ ce vis”, giulgiul negru, sub care se ascund capetele ei, cade.) B.

107

6 umbră C, B : iazmă A ; 7 UMBRA C : UMBRA (mimică) A, B ; 10 UMBRA MORȚEI, ținînd de mîna pe a POSTERITĂȚEI C : UMBRA MORȚEI, ținînd de mîna UMBRA POSTERITĂȚEI A, B ; 11 merg C, B : viu A ; 12 mama C, B : muma A ; 13 nimini C, A : nimeni B ; m-așteaptă C, A : s-așteaptă B ; 17 (Depune la picioarele patului coroane și trece în stînga.) C : (Posteritatea, sub ferma unei femei, pune pe pieptul lui Cuza o coroană de foi de laur și de chiparos.) A : (Umbra Pesterității pune pe pieptul lui Cuza coroane de imertale și stejar.) B ; 18 PRINȚII (fii ai lui Cuza, în uniforme de scldați) C, B : PRINȚUL, fiu al lui Cuza (ținînd de mîna pe fratele său mai mic. Prințul e îmbrăcat în uniformă de scldat) A ; p. 107, r. 24-32, p. 108, r. 1-9, text lipsă în A.

108

10—17 (Trece în stînga. Muzică stinsă ce cîntă Hora Unirei. Umbrele își dau mîna și cîntă cu jumătate de vece, apeii se mișcă încet. Treptat ele întocmesc o horă împrejurul patului. Umbra Trădărei stă mai la o parte și își dă mîna cu a Străinismului, rămînînd nemișcată împreună cu ea. Hora se pornește. Umbrele Trădărei și Străinismului întovărășesc cupletele cu cîte •un ris. Vocile se ridică, muzica de asemenea.) C : (Trec în stînga. Muzica în surdină intonează Hora Unirii. Umbrele încep să se miște încet și una cîte vîna își dau mîna cîntînd cu jumătate de vece ; treptat ele formează o horă împrejurul patului. Cuza se vede dormind, patul fiind pus pe o platformă cvi trepte. Umbra Trădării singură rămîne la o parte. Muzica crescendo. Hora se formează într-un semicerc deplin. Umbrele joacă din ce în ce mai iute fără însă a li se auzi păsurile pe seînduri, pînă în fine cîntă cu voce tare.) A : (Trece în stînga. Muzica în surdină intonează Hora Unirei. Umbrele își dau mîna și cîntă cu jumătate de vece, apoi se mișcă încet. Treptat ele formează o horă în jurul patului. Umbra Trădărei, la o parte, își dă mîna cu a Străinismului și, nemișcate, aceste umbre, pe cînd hora se învîrtește, acompaniază fiecare cuplet din Hora Unirei cu cîte un rîset. Vecile se ridică, acompaniamentul de rîsete asemenea.) B ; 26—33 (Muzica se oprește deodată în

scurt. Umbrele se desfac în două și pier între culise. Singure Trădarea și Străinismul se ascund la căpățiul patului sub polog. Se aud lovituri de tunuri. La întâia Cuza se deșteaptă, sare în picioare. Cortina de gaz e trasă repede în sus spre a arăta că visul s-a sfârșit. Sub ferestre, muzică, zgomot, hurale. Ușile se deschid, din dreapta și din stînga, zgomotos.) C: (Hora e cîniată întreagă cu variante de ridicare și de scădere a muzicei.. Se aude un tun. Muzica încetează dintr-o dată. Umbrele se desfac în două părți; parte se retrag cu iuțeală în dreapta odăii; parte în stînga; asupra lor se trag cu repeziciune două cortine cenușii ce nu cad de sus, ci se trag în lungul scenii; ele formează noi pereți odăii îngustînd-o. Umbra Trădării rămîne; se aude o a doua lovitură de tun; în acel moment Cuza se deșteaptă și Umbra Trădării se ascunde la căpățiul patului sub polog, arătînd printr-aceasta că din acel moment nu-l va mai părăsi și că va veghea neîncetat la capul său. Lovituri de tunuri repeșite, zgomot, muzică și urate sub ferestre; Cuza sare jos și se duce spre ușa din fund, de la dreapta patului; ea, cît și cele laterale, se deschid cu violență.) A: (Cîntecul urmează în același mod; muzica încetează brusc Umbrele se desfac în două părți și pier între culise. Umbra Trădării și a Străinismului se ascund după polog la căpățiul patului. Se aude o lovire de tun, apei o a doua. Cuza se deșteaptă, sare în picioare; loviri de tun repeșite; sub ferestre, muzică, zgomot, cortina de gaz, de la prima lovire de tun, e ridicată spre a se arăta că visul s-a finit. Ușile se deschid violent.) B.

109

2-3 ADUNĂREI DEPUTAȚILOR C: ADUNĂRII A: ADUNĂREI B; 4 ELENA DOAMNA C, A: DOAMNA ELENA B; 6 Cu zgomot și iuțeală, ce faptă vă aduce? C, B: Cu zgomot și cu larmă, ce lucru vă aduce? A; 8 Ori Iașii ard în flăcări? C, B: Ori este Iașu-n flăcări? A; 10 (cu vocea turburată) C, A: (emoționat) B; 18 (glumeț) C, B: (glumind) A; 21 la cine v-a trimes C, B: la cei ce v-au trimes A; 27 (dinăuntru) C, B: (de afară) A; 29 ELENA DOAMNA C, B: DOAMNA ELENA (întrînd) A.

110

2 (la ușă) C, B: (de la ușă) A; 21 țarei C, B: țării A; 22 întoarceți-vă lîdată și spuneți Adunării C, B: întoarceți-vă-ți îndată să spuneți Adunării A; 25 (din prag) C: (de la ușă) A: (de afară) B.

111

2—11 ARNĂUTUL (izbutînd să-și facă loc) / La o parte / ... / (Către Cuza, repezîndu-se la el.) / Măria-ta! de moarte ... / (arătînd cuțitul) \ Atît te mai desparte... / (Se oprește însă la doi pași de Cuza, aruncă cuțitul și cade în genuchi.) C: ARNĂUTUL (apărînd) / La o parte / Mai iute,

căci de groapă un pas îl mai desparte! / (Toți se dau în lături. Arnăutul înaintează în mijlocul gelului, se apropie de Cuza, scoate un pistoi, țintește dar deodată îl azvirle jos și cade în genuchi. Acțiunea se petrece repede.) A: ARNĂUTUL (apărînd) / La o parte... / Măria-ta, de moarte, atît te mai desparte... \ (Arată un cuțit; dar deodată îl azvirle și cade în genuchi.) B; 14—16 Veneam (voiam, B) a te răpune, de dușman cumpărat, / Cînd te-ai uitat la mine, și-n mîndra ta privire / Văzui a ta chemare, ș-a țarei strălucire C, B: Veneam a-ți pune-n frunte pistolul blestemat / Cînd eu zării deodată în mîndra ta privire / Chemarea ta măreață și trista-mi înjosire! A; 17 (Toți vor) C, B: (Cei de față vor) A; 26—27 (Cuza îi dă brațul și merge spre ușă. Un delegat naintează în fața scenei.) C: (Cuza îi dă mîna și se îndreptează spre ușă; toți îl urmează. Un delegat vine în fața scenei.) A: (Cuza îi dă mîna și merge spre ușă. Un delegat în fața scenei încheie astfel.) B.

(p. 113)

SAUL

Publicată: Actul I, scenele I—II, în *Litcraterul*, XIV, 7, decembrie 1893, p. 14—16, cu titlul *Saul*, tragedie originală în cinci acte în versuri, de d'd. Alexandru Macedonski și Cincinat Pavelescu; Actul I, scenele III—XIII, în *Literatorul*, XIV, 8, ianuarie 1894, p. 1—13; Actul al II-lea, scenele I—V, în *Literatorul*, XIV, 9, februarie 1894, p. 6-11; Actul I, scena a VIII-a și o replică din scena a IX-a, în *Gutenberg*, I, 12, 22 ianuarie 1894, p. 3, cu titlul *Saul*, tragedie în 5 acte în versuri, de A. Macedonski și Cincinat Pavelescu; Actul I, scenele I—IX, în *Literatorul*, XX, 2, 5 martie 1899, p. 4—7, cu titlul *Saul*, tragedie originală în cinci acte în versuri, de d-nu Alexandru Macedonski și Cincinat Pavelescu; Actul I, continuarea scenei a IX-a, scenele X—XIII, în *Literatorul*, XX, 3, 20 martie 1899, p. 5—6; Actul al II-lea, scenele I—VI, în *Literatorul*, XX, 4, 5 aprilie 1899, p. 6—8; Actul al II-lea, continuarea scenei a VI-a, scenele VII—XI, în *Literatorul*, XX, 5, 20 aprilie 1899, p. 7—8; Actul al II-lea, scena XI, continuare, Actul al III-lea, scenele I—IV, în *Literatorul*, XX, 6, 10 mai 1899, p. 6-7; Actul al III-lea, scenele V—XII, în *Literatorul*, XX, 7, 10 iunie 1899, p. 4—7; Actul al IV-lea, scenele I—V, pînă la „Asura / Hiram să hotărască”, în *Literatorul*, XXI, 1, ianuarie 1900, p. 6—8.

Republicată: un fragment din Actul I, scenele I—II, pînă la „Pe David voi puternic să-l fac și fericit”, în *Universul literar*, XXXVI, 44, 13 noiembrie 1921, cu titlul *Saul*, tragedie originală în cinci acte în versuri, de Alexandru Macedonski și Cincinat Pavelescu; în *Opere*, II, *Teatru*, ed. Tudor Vianu, București, Fundația pentru literatură și artă, 1939, p. 197—274,

sinde se tipărește pentru întâia dată în întregime, editare postumă („Sfirșitul lui *Saul* n-a fost tipărit niciodată; el apare pentru întâia oară în ediția de față, după ms. lui Macedonski”, *ed. cit.*, p. 487).

La Muzeul literaturii române se află ms. 9.190, f. 1 r. — 92 r., cu titlul „*Saul* J tragedie în 5 acte / de Al. Macedonski și / Cincinat Pavelescu / 1893”, un caiet care cuprinde: textul tipărit în *Literatorul* (1899, 1900), decupat și lipit, Actele I—IV, scena a V-a, pînă la „Asura / Hiram să hotărască”, f. 1 r. — 58 r.; continuarea scenei a V-a, de la „Hiram / în tabără te-ntoarce”, pînă la finele actului, Actul al V-lea, f. 59 r. — 92 r., text manuscris (copie). La f. 74 r., următorul titlu „Actul V / *Saul* / tragedie în 5 acte / de Alexandru Macedonski / în colaborare cu C. Pavelescu / 1893”.

Textul tipărit și lipit în acest caiet prezintă unele modificări, făcute cu cerneală verde și creion negru, care nu sînt autografe. Și versiunea manuscrisă prezintă cîteva corecturi, cu cerneală verde, credem că de altă mînă, pe care nu le-am luat în considerație la reproducerea textului. Menționăm aceste intervenții, care urmează, probabil modificări autografe ulterioare tipării, la variante.

O copie manuscrisă: „*Saul* / Tragedie în 5 acte în versuri / de / Alexandru Macedonski și Cincinat Pavelescu”, la Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, arhiva Al. Macedonski, I, ms. 6.

În ediție am reprodus textul publicat în *Literatorul* (1899, 1900, Actele I—IV, scena a V-a) și textul manuscris prezent în caietul 9.190 (Actul al IV-lea, continuare, Actul al V-lea).

A - *Literatorul*, 1893, 1894; B - *Gutenberg*, 1894; C - *Literatorul*, 1899, 1900; D — *Universul literar*, 1921; E — textul manuscris (9.190); F — corecturi, de altă mînă, la textul tipărit (1899, 1900) și manuscris (9.190).

Piesa, scrisă în colaborare cu Cincinat Pavelescu, a fost reprezentată în premieră pe scena Teatrului Național din București la 28 decembrie 1893 (*Literatorul*, XIV, 7, decembrie 1893, p. 14) în următoarea distribuție: C.I. Nottara (*Saul*), P. Velescu (*Hiram*), N. Vasilescu (*David*), I. Petrescu (*Samuel*), C. Mărculescu (*Agag*), Ana Ciupagea (*Asura*), Aristizza Romanescu (*Mical*), I. Livescu (*Tenejah*), Aristide Demetriadi (*Ionathan*), Th. Petrescu (*Un levit bătrîn*), C. Cîrje (*Un ostaș*), Ahil Georgescu (*Un curtean*), C. Dimitriu (*Un sutas*), A. Popescu (*Un demnitar*), Eleonora Nottara (*Rabet*), El. Levanda (*Senar*), P. Moor (*I-a dănțuitoare*), G. Cîrja (*I-a voce*), Z. Ștefănescu (*A II-a voce*), E. Orloff (*I-a sclavă*), M. Singuroff (*A II-a sclavă*), Ad. Langeais (*A III-a sclavă*), muzica de Iulius Wiest.

Pentru rolul Saul, care urma să apară în unele scene călare, „s-a cerut de la Comandamentul Jandarmilor călări « un cal, alb, pe cît se poate a se căuta să fie din cei mai blînzi »” (Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, IIT, București, 1969, p. 326).

Dosarul reprezentării acestei piese este destul de voluminos și poate fi reconstituit prin piese de arhivă (inedite). La 26 septembrie 1893, cei doi autori adresează următoarea cerere:

„Domnule Director,

Terminînd tragedia noastră biblică *Saul*, lucrare originală în cinci acte și în versuri, avem onoare a vă aduce aceasta la cunoștință și a vă ruga să binevoiți a fixa o zi apropiată cînd s-o citim onor. Comitet al Teatrului Național.

Primiți, domnule Director, încredințarea osebitei noastre stime și considerări.

Alexandru Macedonski

Cincinat Pavelescu

Calea Dorobanților, 75”

În josul petiției, directorul Teatrului Național, Gr. Cantacuzino, pune următoarea rezoluție:

„Piesa fiind primită, dl. director de scenă va lua imediat măsuri pentru coperirea rolurilor și punerea ei în repetiție, cît se va putea mai curînd, fără însă a se [neglijă?] repetițiile celorlalte piese”.

O altă apostilă:

„Am luat cunoștință și am primit piesa — Nottara”. (Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București, Dosar no. 1.081/1893, p. 27.)

Comitetul de lectură al Teatrului Național fusese invitat prin convocarea no. 536/5/17 octombrie 1893, în baza rezoluției lui Gr. Cantacuzino: „Se va convoca Comitetul pentru joi la 2 ore spre a asista la citirea piesei *Saul*”.

„Domnii membri ai Comitetului teatral sînt rugați ca joi la 7 octombrie 1893, ora 2, post-meridian, să binevoiască a se întruni în cabinetul Direcțiunii generale spre a asista la citirea piesei *Saul*, tragedie biblică, de domnii Alexandru Macedonski și Cincinat Pavelescu.

Director general Gr. Cantacuzino”

Dd. V.A. Urechia — semnat orig.; Ed. Wachmann — semnat orig.; D.R. Rosetti — semnat orig. și tot de el scris („Ferească Dumnezeu!”); G. Sterian; C.I. Stăncescu — semnat orig.; St. Velescu — semnat orig.

Se pare că lectura sau acordul nu s-a realizat la prima ședință, deoarece se lansează o a doua convocare, cu conținut identic, pentru 12 octombrie 1893 (Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București, Dosar no. 1.095/1893, p. 30 și 31).

După informațiile de care dispunem, *Saul* a făcut cel puțin 4 spectacole (28 decembrie 1893; 2, 4, 5 ianuarie 1894; Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București, Dosar no. 1.102/1894, p. 4-6, 10,26-28, 33). Se pare însă că, după aceste date — ca urmare și a ecourilor presei și a polemicilor ce i-au urmat — piesa a fost scoasă de pe afiș, spre marea iritare a lui Macedonski, care începe să adreseze proteste în serie. Cel dintîi, scris cu cerneală roșie, datat „1898, noiembrie”, „primit 22/4 noiembrie 1898”, este adresat „Domnului Director general al Teatrelor din România” și are următorul cuprins:

„Domnule Director general,

Am onoare să vă rog a-mi comunica hotărîrea dv. în privința reprezentării sau nereprezentării tragediei *Saul* și în privința petițiunii mele cu care am depus din nou pe *Romeo și Julieta* și primită de Teatrul Național încă de acum 17 ani.

Aștept răspunsul urgent și cred că această onoare mi se poate face, deși mă adresez dv. în modul cel mai politic.

Primiți, d-le Director general, ca reprezentant al instituțiunii Teatrului Național, adîrful meu respect. A. Macedonski, 1898, nciem. Str. Frumoasă, 42”.

Pe colțul din dreapta se află rezoluția lui P. Grădișteanu, în baza căreia se face o adresă de răspuns al cărei concept are nr. 1.121/23 noiembrie 1898 (Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București Dosar no. 1.265/1898, p. 161, 162).

La această adresă Macedonski răspunde cu o nouă scrisoare, tot cu, cerneală roșie, „primită 25/7 noiembrie 1898”:

„Domnule Director general,

La adresa dv. no. 1.121, prin care binevoiiți a mă încunoștința că tragedia *Saul* «figurează în repertoriu» și că *Se* va juca atunci *cînd va fi posibil*, am onoare să vă răspund rugîndu-vă să-mi faceți favoarea a-mi pune în vedere *cînd* reprezentarea acestei piese va fi *posibilă*, căci pînă acum nu știu ca dînsa să figureze nici în repertoriul luni decembrie, nici în cel al luni ianuarie. Indiscrețiunea pe care v-o cer nu cred că e prea mare, dacă veți ține mai ales socoteala că *Saul* a figurat *pe rînd în repertoriul jecărei stagiuni din cei dci ani scurși fără ca posibilitatea reprezentării să fi sosit*. Dv., ca Director general, nu puteți să nu fi hotărît pînă acum luna cînd

Saul va fi reluat, de vreme ce ați aflat timpul să puneți în scenă cîte trei și patru piese de aceeași autori și chiar să citiți și să primiți piese cu stagiunea începută. Sper, domnule Director general, că deși piesa în chestiune nu este de «Dealul-Spirei», ca teatru subvenționat de stat, veți binevoi a-i acorda cel puțin aceeași grațioasă sollicitudine ca cea pe care o arătați celor dintre autori, cari, fiind și ziariști, pot să aducă prin reclamă servicii — negreșit importante pentru dv., care sunteți în capul teatrului, dar ce nu pot interesa pe public. în așteptarea *urgentului* dv. răspuns, rezerv dezvoltările pe care subiectul le comportă.

Primiți, d-le Director general, prea osebita mea considerare. A. Macedonski, str. Frumoasă, 42”.

Tot în colțul din d*eaapta, rezoluția lui P. Grădișteanu, directorul general al Teatrelor: „Neputînd fixa ziua cînd se va putea pune în repetiție *Saul*, se va pune aceasta deocamdată la dosar”. (Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București, Dosar no. 1.265/1898, p. 163.)

Acest „răspuns” neputînd mulțumi pe Macedonski, a cărui tensiune polemică este în creștere, el asociază și pe Cincinat Pavelescu unei notificări juridice adresată prin Corpul Portărilor tribunalului Ilfov, înregistrată la 26 martie 1899:

„Domnule Director general al Teatrelor din România,

... Noi, Alexandru Macedonski și Cincinat Pavelescu, oameni de litere, domiciliați amîndoi în București, str. Frumoasă, 42, vă somăm a face să se reprezinte în stagiunea aceasta, în repertoriul căreia a și fost trecută, tragedia noastră *Saul*, după cum ne-ați și încunoștințat formal, prin adresa dv. sub no. 1.121 din 23 noiembrie a.c.

Totodată vă facem atenți că tragedia aceasta, ce a avut un imens succes literar și ce a dat și rețete mai presus de cele medii, a fost anunțată pe rînd a se reprezintă și în repertoriile anilor trecuți, fără ca, cu toate aceste, să fie reluată.

Subsemnatul Alexandru Macedonski, așteptînd deci, însă zadarnic, să puneți în scenă comedia sa *Iadeș* — și subsemnații Alex. Macedonski și Cincinat Pavelescu, așteptînd, tot atît de zadarnic, reprezentarea tragediei lor *Saul*;

de altă parte, stagiunea fiind aproape de fine și considerînd că este imposibil ca dvs. singur să nu fiți de acord că în teatru dacă ar domni bunul plac și favoritismul ar fi ceva odios; că după chiar principiile exprimate de dvs. și de predecesorii dvs., precum vă putem dovedi, piesele odată intrate în repertoriul Teatrului Național nu mai pot fi retrase; că așa fiind, dacă deci, n-ar decurge din chiar natura acestor principii obligațiunea pentru teatru de a reprezintă aceste piese, primirea lor ar fi o cursă imorală,

și, știindu-se că legile nu pot să patroneze imoralitatea; cunoscut fiind, de asemeni, că v-am făcut atenți și verbal și prin scrisori, și chiar prin petițiune formală, asupra situațiunei ce ni s-a creat în teatru, — petițiune la care ne-ați răspuns oficial că *Saul este* în repertoriul stagiunei, că prin urmare, este neadmisibil ca o piesă să se treacă în repertoriul stagiunei teatrului numai în mod *figurativ*; că din trecerea unei piese în repertoriul stagiunei unui teatru, rezultă pentru teatru *obligațiunea* de a o reprezintă; ținându-se încă seama să ați pus în scenă piese ce nici nu *Jigurau* ca trebuind să fie jucate și ce nici nu fuseseră primite încă la deschiderea stagiunei; că iar piesele din repertoriu trebuiau să aibă precădere asupra celorlalte, de vreme ce atât rezultatele morale cât și cele materiale date de cele dintii erau perfect cunoscute; că, în sfârșit, toate aceste ne izbesc în munca și în averea noastră; că ne desconsideră ca autori; că dv. datorați deferentă oamenilor de litere, fiindcă teatrul împreună cu artiștii și cu dv. chiar nu existați decît prin *ei*;

pentru aceste motive și pentru celelalte cîte le vom mai invoca în instanță dacă ne veți sili la aceasta, vă trimitem acest act prin canalele respective judiciare și vă încunoștințăm că neținerea angajamentelor dv. o vom considera ca o tăgăduire de dreptate, și fiindcă avem o deplină încredere în justiția română, vă vom chema la bara ei ca să vă vedeți condamnați pentru arbitrar, persecuțiune și călcarea a drepturilor noastre și a contractelor ce au intervenit de fapt între noi și dv. atunci cînd noi am *prezintat* și atunci cînd dv. ați *primit* piesele noastre, a ne plăti o despăgubire din fondurile teatrului pe care noi o evaluăm la un minim de 20.000 lei (douăzeci mii).

În așteptarea hotărîrii dv., pe care veți binevoi a ne-o comunica în termen de trei zile, vă salutăm, domnule Director general al Teatrelor din România. Alexandru Macedonski, Cincinat Pavelescu. București, 1899, luna martie, 20 ale ei".

(Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București, Dosar no. 1.315/1899, p. 83 r.-v., 88.)

În același timp este „mobilizată” și presa, care începe să anunțe un *Proces Teatrului Național (Literaturul*, 4, 5 aprilie 1899, p. 9), inițiativă comentată favorabil și de Ion C. Bacalbașa într-un foileton din *Adevărul* (nr. 3.496, 14 aprilie 1899). La 26 august 1899 (Biblioteca Academiei R.S. România, fond Macedonski, S 43(2)/XXX), poetul scrie în același sens lui C. Nottara, amenințînd cu darea în judecată a Teatrului Național. Intervenția rămîne, încă o dată, fără efect, în timp ce direcțiunea se arată total nepăsătoare la represaliile judiciare. De acest fapt începe să se convingă, se pare, și Macedonski, care recurge — de astă dată — la o nouă

măsură, în conștiința sa și mai spectaculoasă: retragerea tuturor pieselor sale din repertoriu. Acțiunea asociază în conștiința sa ideea de protest cu aceea de victimă, complex de persecuție în care poetul, dincolo de orice motivări obiective, se complace. El adresează deci următoarea scrisoare, înregistrată „28/10 septembrie 1899”, din nou „Domnului Director general al Teatrelor din România”, pe care o semnătură indescifrabilă pune o apostilă: „Primit 17 septembrie 1899. Se va discuta la prima ocazie”:

„Domnule Director general,

Lucrările mele dramatice și anume: *3 Decemvrie* (un act în proză), *Iadeș* (2 acte versuri), *Unchiașul Sărăcie* (Legendă în 3 tablouri și în versuri), *Saul* (tragedie în versuri, în cinci acte, în colaborare) au fost reprezentate în trecut cu mult succes, atît material (media fiind mai presus de cea obișnuită) cît și moral (tot ce s-a scris în presă cu privire la ele poate dovedi aceasta).

Totuși piesele în cestiune, deși două din ele figurează chiar în repertoriul Conservatorului de declamație (*Said* și *Iadeș*), au fost sistematic înlăturate de pe scena Teatrului Național, fără a se ține socoteala chiar de faptul că ele figurează neconținut în repertoriul stagiunilor. Această procedură m-a și nevoit să somez anul trecut pe on. Direcțiunea a Teatrelor și să-mi rezerv dreptul de a intenta acțiunea judiciară pe care o voi socoti în raport cu interesele mele — acțiune în temeiul cărei voi și avea onoarea a face ca Direcțiunea să fie în curînd citată în instanță.

Aceasta cu privire la trecut.

Cît privește acum prezentul și viitorul, văzînd că sunt izbit de același ostracism, retrag piesele citate mai sus și vă rog să binevoiți a dispune să mi se înapoieze formal și neîntîrziat manuscriptele în cestiune, cît și manuscriptul traducerei lui *Romeo și Julieta*, versiune primită încă de acum douăzeci ani și ținută la dosar spre a se reprezintă în locu-i o versiune respinsă.

Primiți, d-le Director general, prea osebita mea considerare. A. Macedonski. 1899, sept. 16, str. Frumoasă, 42". (Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București, Dosar no. 1.331/1899, p. 136.)

Cum, după toate aparențele, aceste proteste nu erau nici pe departe luate în serios, Macedonski face ultimul gest de a-și revendica textul pieselor în litigiu. De unde o nouă scrisoare, înregistrată cu nr. 695 la „3/5 octombrie 1899”:

„Domnule Director general,

Lipsa de deferentă pe care diferite direcțiuni ale on. Teatru Național au arătat-o scrierilor mele dramatice prin punerea și ținerea lor la dosar cu tot succesul ce au avut, succes moral și material, pe cît și aceeași pro-

cedare a domniei-voastre care, la ultima mea petițiune nici n-ați crezut de cuviință a mă încunoștința cind pot să viu spre a relua în posesiune toate acele lucrări ale mele, m-au convins cu desăvîrșire că, în ochii celor puși în fruntea acestei nalte instituțiuni, piesele în cestiune n-au vreun merit.

Nevoind dar să mă expun ca autor la căderi și în fața publicului, mă refer la petițiunea mea trecută retrăgînd pe totdauna repertoriul meu, interzicîndu-vă nu numai să-l reprezentați vreodată, ci și să-l anunțați și am onoare să vă rog prin această petițiune să-mi restituiți avutul meu fără întîrziere și anume manuscriptele de la: *Iadeș, 3 Decemvrie, Romeo și Julieta și Saul*, sau să mă încunoștințați «oficial» cînd mă pot prezintă spre a mi se înmîna, făcîndu-vă responsabil de pagubele ce mi s-ar cauza prin întîrzierea ce ați pune-o și rezervîndu-mi, în caz de reținere arbitrară a acestor piese, a chema pe on. Teatru în justiție.

Urînd Teatrului succesul la care îi dă dreptul lucrările patronate de on. Direcțiune sau de on. artiști și artiste din partea prea on. Societate dramatică, am onoare a vă prezintă salutările mele. A. Macedonski, 1899, Buc, septembrie în 28, str. Frumoasă, 42". (Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București, Dosar no. 1.331/1899, p. 165.)

Se pare că direcția Teatrului de abia aștepta acest gest, căci ultima cerere a poetului primește, în sfîrșit, un răspuns (Concept no. 695, „1899, octom. 5”):

„D-lui Al. Macedonski, strada Frumoasă, no. 42

Primind ultima d-voastră cerere, mă grăbesc a vă răspunde că dacă nu am luat nici o deciziune în privința retragerii scrierilor dv. este că așteptam ca toți domni membri ai Comitetului să se întoarcă în București, spre a-i consulta asupra acestei afaceri, dar acum vîzînd insistența ce puneți, cu cel mai mare regret mă vîd silit a vă anunța că vă puteți prezenta orișicînd la Biblioteca Teatrului de unde veți primi piesele ce cereți.

Regretînd că lipsiți teatru de aceste meritorii lucrări, vă rog a primi asigurarea distinsei mele considerațiuni". Nesemnat. (Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București, Dosar no. 1.331/1899, p. 166.)

Un ecou de presă, a cărei inspirație este în afara oricărei îndoieli, consemnează ruperea acestor relații: „D. Al.Macedonski,... nemulțumit de șicanele pe cari d. Sc. Ion Ghica, directorul Teatrului Național, i le face pieselor sale, și le-a retras printr-o petiție. Aceste piese sunt: *ia^s, Unchiușul Sărăcintă, Cuza-Vodă, Saul* și traducerea piesei *Romeo și Julieta*". (*Teatrale*, în *Secolul XX*, I, 153, 24 octombrie 1899.) Nu cunoaștem temeiul informațiilor potrivit cărora „*Saul*... va fi reprezentată la 18 noiembrie", sau „se va reprezenta în cele întii zile ale lui decemvrie" (*Forța morală*,

I, 2, 4 noiembrie, p. 8; I, 3, 11 noiembrie 1901). O știre, în același sens, o lună mai tîrziu (*Arte și litere, în Forța morală*, I, 8, 16 decembrie 1901, p. 8). Balon de încercare? Iluzionare tipic macedonskiană? Cert este că după această dată poetul, total dezamăgit, descurajat, nu mai insistă, pînă în 1915, cînd intervine din nou, pe lingă C. Nottara, propunînd o versiune „refăcută". (Biblioteca Academiei R.S. România, fondul Macedonski, S 43(3)/XXX, scrisoare din 10 decembrie 1915, inedită; *Viața lui Alexandru Macedonski*, p. 470, 614.) Și acest ultim demers, mai curînd sentimental decît practic, este sortit eșecului.

Despre elaborarea, lansarea și intențiile legate de *Saul* se pot culege din presa vremii cîteva amănunte interesante, încă nefolosite sau necunoscute. într-o primă fază, Macedonski intenționa să scrie singur această

piesă, intitulată inițial *David*. în orice caz, în 1887, proiectul făcuse îndeajuns de mari progrese ca poetul să determine publicarea următoarei informații:

„Citim în *România* de aseară. Dăm cu întiietate cititorilor o știre teatrală:

«Poetul Macedonski lucrează cu activitate la o tragedie estrasă din istoria regilor ebrei și intitulată *David*. Se spune că Direcția Teatrelor va face toate cheltuielile necesare cu punerea în scenă și aducerea de la Viena a unui balet anume pentru această tragedie.

D-l Macedonski se zice că ar recurge la talentul d-lui Maurice Cohen pentru compunerea ariilor de balet și a corurilor»". (*Arte-Teatre*, în *România*, XXXI, 19 octombrie 1887, p. 941.) Știrea este reluată integral și în *Familia, Teatru și muzică*, XXIII, 41, 23 octombrie 1887, p. 491.

Colaborarea cu Cincinat Pavelescu poate fi fixată între 1891—1893 și ea duce la realizarea piesei în forma sa actuală. în orice caz, în februarie 1893, textul este încheiat, deoarece presa anunță o lectură într-un „cerc literar". (*Știri teatrale*, în *Biblioteca familiei*, IV, 3, 25 februarie 1893, p. 40.) Este vorba, fără îndoială, de salonul „principesei" Maria D. Ghica, codirectoare a *Literatorului* (nr. 11, 15 aprilie 1893), informație care apare în același număr al revistei (p. 16). Tot aici știri despre apropiata reprezentare în cursul stagiunii 1893 (*Literatorul*, 2, 15 iulie 1893, p. 16; 5, 30 octombrie 1893, p. 16), intrarea în repetiție și data premierii (*Idem*, 6, noiembrie 1893). Premiera este anunțată și în alte publicații: *România muzicală*, nr. 20, decembrie 1893, p. 131; *Literatură-Arte-Știință {Naționalul*, IV, 2, 12 decembrie, p. 3; 8, 19 decembrie 1893, p. 3; 9, 20-21 decembrie 1893, p. 3; 10, 22 decembrie 1893, p. 3, unde se dă și distribuția); *Știri*

teatrale (*Adevărul*, IV, 1.735, 24 decembrie 1893). în aceeași perioadă, o alta informație atribuie piesei o dimensiune internațională nebănuită: „*O piesă nouă*. D-nii Al. Macedonski și Cine. Pavelescu au scris o piesă biblică intitulată *Saul*, care se va juca în stagiunea viitoare a Teatrului Național din București. Autorii au tradus primele două acte în limba franceză și le-au trimis celor mai renumiți autori dramatici și critici teatrali din Paris. Aceștia au răspuns aproape toți foarte măgulitor și felicitând pe autori. D-nii Macedonski și Pavelescu au intrat în tratative cu mai mulți compozitori francezi pentru transformarea piesei în operă. După cât putem ști, probabil că [Saint]-Saens, autorul genialei *Samson și Dalila*, va lua sarcina de a face partitura la această piesă.” (*Teatru și muzică*, în *Familia*, XXIX, 35, 29 august, 10 septembrie 1893, p. 421.)

Colaborarea poetului cu Cincinat Pavelescu, promovată prim-redactor al *Literatorului* în noiembrie 1892, a fost evocată în repetate rânduri (Adrian Marino, *Viața lui Alexandru Macedonski*, p. 364—366, 588, 589), inclusiv în notele ediției de față (vol. II, p. 286; IV, p. 267—268), în baza cărora poate fi reconstituit, în linii mari, întreg dosarul acestor relații. Amintirile lui Cincinat Pavelescu privitoare la *Saul* sînt tardive, destul de vagi și nu lipsite de inexactități (reprezentarea piesei a avut loc în 1893, nu în 1892 etc.): „După ce am colaborat un an la *Literatorul* mi-a propus să scriu împreună o tragedie în versuri *Saul*”. (*Mărturisiri*, în *Revista Fundațiilor regale*, IX, 3, 1 martie 1942, p. 511.) Din evocarea „metodei” colaborării propriu-zise („Pînă acum am admirat poetul și improvizatorul, acum trebuie să intervină artistul”), s-ar deduce că „inspirația” ar fi aparținut în întregime lui Cincinat Pavelescu, Macedonski rezervîndu-și doar rolul de „artist” al versului. Versiune total fantezistă, anecdotică, care circulă în diferite amintiri ale discipolului-epigramist, de luat sub beneficiu de inventar. (*Amintiri literare*, în *Brașovul literar și artistic*, III, 19—20, august 1934, p. 106—109; F. Aderca, *De vorbă cu d. Cincinat Pavelescu, Mărturia unei generații*, București, 1929, p. 232.) De la Paris, Cincinat Pavelescu își manifestă solidaritatea față de opera comună (scrisoare din 20 april 1894, Biblioteca Centrală de Stat, nr. 13.949). Dar după 1896, relațiile se întrerup, se deteriorează tot mai mult, pentru ca în 1907, în plin duel epigramatic, Macedonski să-și revendice întreaga paternitate a lui *Saul*:

„CINCINATULUI
Elev că-mi ești ai declarat
Un lucru însă e ciudat
Aminte nu-mi aduc decît
Atît

Că ce-am scris eu ai subsemnat”.

(*Românul literar*, tomul VI, 24, 28 octombrie 1907, p. 335; în ediția de față, vol. IV, p. 169-170, 268.;

Numeroasele ecouri de presă, controversate, polemici, care au urmat reprezentării piesei *Saul*, permit reconstituirea unui mic episod românesc tardiv al eternei „Querelle des Anciens et des Modernes”. Toate argumentele ostile reluării unui subiect „clasic” în plină epocă modernă (deplasarea gustului public, anacronism, „tragedie, azi?”, artificialitatea subiectului etc.) revin și cu acest prilej, oficîta antipatie subiectivă ar fi intrat în reacțiile unor cronicari teatrali ca: Ion Bacalbașa, *Saul* (*Lupta*, XI, 2.190, 4 ianuarie 1894), cu obiecții dogmatice privitoare la nerespectarea principiilor tragediei clasice, anacronisme etc.; înot, *Saul* (*Adevărul*, VII, 1.753, 17 ianuarie 1894, p. 1), adversar al încurajării cu orice preț al teatrului național, al formulei clasice „în anul mîntuirii 1894”.

Opiniile favorabile vin din partea discipolilor și prietenilor literari ai lui Macedonski: C.[aton] Th. [eodorian], *Cronica teatrală* (*Naționalul*, V, 19, 5 ianuarie 1894: „*Saul* va supraviețui alături de *Fintina Blanduziei* a lui Alecsandri”); St. Vellescu, *Saul* (*Țara*, II, 191, 5 ianuarie, p. 2; 193, 9 ianuarie 1894, p. 2—3, reprodus și în *Albine și viespi*, I, 11—12, 1894, p. 373—385: „*Saul* este o lucrare originală, îndrăzneată și de o valoare incontestabilă”); G.I. Ionescu-Gion, *Teatrul Național* (*Revista nouă*, VI, 8—9, ianuarie-februarie 1894, p. 352—356: „în tot, ca fond și ca formă, *Saul* e o lucrare de merit, o încercare frumoasă, un pas înainte în poezia noastră dramatică”); I. Dragomirescu-Ranu, *Teatrul Național* (*Literatorul*, XV, 1, 1895, p. 7-8).

Satisfăcut de aceste solidarizări, dar iritat ca totdeauna de obiecții, Macedonski colectează într-un dosar toate ecourile favorabile: „*Said*”, *epiniunea presei*: • *răspuns la obiecțiuni* (*Literatorul*, XV, 7, decembrie 1893, p. 1—13). Replica i se pare insuficientă, de unde un nou articol polemic și bine argumentat: *Cu privire la „Saul”* (*Țara*, II, 215, 5 februarie 1894, p. 2, pe care editorul anterior, Tudor Vianu, îl credea inedit, pagini „rămase în manuscris în arhiva poetului și care apar aci pentru întia oară”, *Opere*, II, *Teatru*, p. 491):

„*Cu privire la «Saul»*”

Nu este de prisos, deși tragedia *Saul* a fost reprezentată pe scena Teatrului Național, deși presa s-a pronunțat asupra ei, a se întîmpina cîteva observațiuni. Cei cari citesc vor vedea de care parte este dreptatea. S-a imputat autorilor lui *Saul* că opera lor nu este clasică, s-a zis de alții că n-are unitate de acțiune, alții, în sfîrșit, au hotărît că-de vreme ce tragedia nu sfîrșește cu *Saul*, cu protagonistul, s-a rupt cu regulile statornicite. Pe lîngă aceasta, s-a susținut că autorii au comis anacronisme. Publicul, este adevărat, a făcut un succes colosal scriitorilor, dar lumina, din punctul de vedere literar, n-a izbutit încă a-și face drumul. Cele cari se vor serie

aci vor contribui, este de crezut, la răspîndirea adevărului. Desigur, nu se va răspunde pătimașilor, Zoili de toată mîna, cari au injuria pe buze și neputința în suflet. Autorii și-au făcut o datorie sîntă către literatura română, creînd o operă teatrală cu tendințe clasice, luîndu-și idealurile în afară de societatea actuală. Ca și Goethe, cînd a scris *Iphygenia în Taurida* sau chiar pe *Faust*, ei s-au abstras de mediul contimporan. Poeșilor nu li se poate cere să trăiască sufletește în viața reală. Este de ajuns că sunt ca oameni victimele ei. Dacă însă sunt critice cari nu merită nici un răspuns — altele — deși nedrepte, trebuiesc combătute fiindcă sunterezii ce pot să distrugă în germene începuturile dramatice ale literaturii noastre, ce pot să rătăcească opiniunea publică și pe scriitorii viitori.

De acest fel este obiecțiunea că tragedia *Saul* este lipsită de unitatea de acțiune. Este folositor dar a se arăta ce se înțelege prin *unitate de acțiune*. Toate literaturile sunt de acord asupra acestui punct, și anume: *că unitatea de acțiune nu exclude acțiuni secundare cu condițiunea ca ele să fie subordonate celei principale*. Racine, clasicul prin excelență, n-a înțeles altfel această unitate, și o dovedește cu prisos în *Andromaca*, în *Athalie*, în *Britannicus* și în alte opere ale sale. Bunăoară în *Andromaca* sunt două acțiuni secundare: amorul Hermionei pentru Pyrrhus și amorul lui Oreste pentru Hermione. Amîndouă aceste acțiuni au chiar o mai mare dezvoltare decît amorul Asurei, din *Saul*, pentru David, și amorul lui David pentru Mical. În *Athalie* se află iar o acțiune secundară cu toate că foarte importantă: toată tragedia se învîrtește mai mult împrejurul lui Heliacin, copilul ascuns de marele preot și care mai tîrziu va fi rege, decît împrejurul Athaliei. Este evident pentru oamenii cari sunt nepasionați și cari tot într-o vreme sunt familiari cu marii autori tragici, că învinuirea că în *Saul* ar lipsi unitatea de acțiune este o copilărie.

Trecîndu-se la obiecțiunea că *Saul* nu este o operă clasică, ea este cel puțin bizară. Operile nu sunt clasice decît dacă rămîn, dacă ajung a fi prezintate mai tîrziu, după un secol-două, ca modele didactice literare. Clasicitatea n-are altă însemnătate. Clasicii secolelor viitoare vor fi Victor Hugo, Goethe, Shakespeare. Ale secolilor trecute au fost Euripide, Omer, Sophocle, Eschyle etc. și mai încoace Corneille și Racine, Moliere, La Fontaine și alții.

O altă obiecțiune — aceasta a fost făcută de un literat eminent, de d. V.A. Urechii și repetată apoi, din auzite, de folicularii unor ziare — este că *Saul* rupe cu regulele tragediei prin faptul că piesa nu sîrșește cu el, cu *protagonistul*. Dar nici această obiecțiune nu este întemeiată. Una dintre cele mai bune piese ale lui Racine este *Britannicus*. Cu toate acestea, *Britannicus*, onorabilul protagonist, dispăre din scena II, actul V, și actul

continuă fără el încă șase scene, iar piesa sîrșește cu Agrippina și cu Burrhus. Iată ce zice în această privință însuși Racine în prefața primei edițiuni a lui *Britannicus*:

« Din toate scrierile ce am dat publicului nu este nici una care să-mi fi atras mai multe aplauze și mai multe critice. Oricît de mare mi-a fost grija cu care am scris această tragedie, oricîtă silință am depus s-o desăvîrșesc, nu am izbutit să dezarmez pe detractori. Nu este *cabală* pe care să n-o fi înjghebat contra mea, nici critică pe care să nu mi-o fi adus. S-a părut — între altele — ciudat că Junia reapare pe scenă după moartea lui *Britannicus*. M-am apărut zadarnic. Toate cîte le spui n-au valoare, zic cenzorii mei: „*Piesa e sîrșită îndată după povestirea mcrței lui Britannicus și restul n-ar mai trebui ascultat*”. Cu toate acestea restul e ascultat și chiar cu mai multă atențiune decît alt sîrșit de tragedie. Întrucît mă privește, iată-mi părerea: „*eu cred că o tragedie fiind imitațiunea unei acțiuni complete la care participă mai multe persoane, această acțiune nu este sîrșită pînă ce nu se află situațiunea în care se lasă celelalte persoane. Astfel a urmat Sophocle mai pretutindeni: astfel în Antigona întrebuițează același număr de versuri pentru a dezveli furia lui Creon și pedeapsa lui Hemon, după moartea Antigonei, ca numărul de versuri întrebuițat de mine pentru impreciațiunea Agrippinei, pentru retragerea Juniei, pentru pedeapsa lui Narcis și pentru disperarea lui Nercn, după moartea lui Britannicus*” ».

Este de crezut că chiar pentru folicularii bucureșteni de cari se vorbi, autoritatea lui Sophocle și a lui Racine va însemna ceva mai mult decît a lor proprie și chiar a iubitelui și ilustrului nostru literat V.A. Urechii, a cărui părere, emisă în treacăt și fără să aibă timpul să și-o controleze, au repetat-o papagalicește.

Dealtminteri Racine nici nu procedează decît conform acestor precepte în adevăr clasice, afară de în foarte puține piese. Așa, în *Andromaca*, eroina nu ține acțiunea decît pînă în actul al IV-lea, scena I. Din scena I dispăre și nu mai reapare *nici în actul IV și nici în actul V*. În *Bajazet* se întîmplă același lucru. *Bajazet* dispăre din scena IV-a, actul al V-lea și tragedia urmează și sîrșește fără el. Exemplele ar putea fi multiplicat atît sunt de numeroase.

Rămîne cestiunea anacronismelor ce s-au imputat autorilor lui *Saul*. Este neîndoios că critica a confundat cuvintele: a voit să zică *neologisme* și s-a pomenit că scrie *anacronisme*. În adevăr, în *Saul* sunt *neologisme* — *anacronisme* nu *Sunt*. Neologismele întrebuițate sunt o cestiune literară, de tendințe, de aspirațiuni. Se mai află încă în România, cu tot curentul contrariu, scriitori cari să creadă că dacă națiunea merge *înainte* pe toate căile, trebuie ca și limba să nu se întoarcă înapoi. Autorii lui *Saul* sunt

dintre aceștia, și precum nu se poate amesteca apa cu untul-de-lemn, tot așa direcțiunea literară pe care o urmează ei nu poate fi confundată cu cea la ordinea zilei. Limbile destinate să trăiască sunt nevoite să evolueze către viitor iar nicidecum să se înapoieze către trecut, la limba paracliserilor și a ceasloavelor.

Concluziunea acestei notițe este următoarea:

Oricât de mare ar fi nedreptatea contimporanilor cari țin condeiul față cu niște autori cărora publicul, singurul jude nepărtinitor, le-a făcut ovațiuni ce au fost un adevărat triumf, ei se pot mîngăia știind că n-au fost nici nu vor fi cei dintii nici cei din urmă nedreptățiți. însuși Corneille, căruia Racine îi citi o tragedie a sa, nu se sfii să spună celui cu care în viitor numele său era să fie vecinie asociat « *că are un mare talent pentru poezie, dar că n-are talent deloc pentru tragedie* »).

Cînd un verdict ca acesta, verdict dat de un Corneille, și tot a fost infirmat de înșiși contimporanii lui Racine, iar mai tîrziu și de posteritate, cînd de altă parte reprezentările *Athaliei* au fost suspendate în urma intrigelor, ale criticelor și ale cabalei, pot să spere și autorii lui *Saul*, cari au scris cei întii în românește o tragedie ce întrunește unitatea de acțiune, de loc și ce are unitatea de timp așa precum o are *Cid*, în sosirea unei epoci mai puțin vîlmășită de ignoranță și de pasiuni.

Vizat printre „folicularii bucureșteni”, Ion Bacalbașa revine: *Despre „Saul” al d-lor Macedonski și Cincinat Pavelescu (Lupta, XI, 2.221, 12 februarie 1894)*, de unde un nou răspuns al lui Macedonski (*Țara, II, 225, 17 februarie 1894*):

„Despre «Saul»

«Autorilor piesei *Saul* le-a plăcut forma clasică și timpurile preistorice».

Iată o frază reprodușă textual din *Lupta* de la 13[12] februarie.

«După *Biblie*, Saul nu cunoaște pe David pînă la lupta cu Goliat».

Nouă frază reprodușă tot din *Lupta* de la 12 februarie. Alta:

«Trebuie să spui că Ionathan a murit în război, nu ai să mă trimiți, șapte zile după spectacol prin *Țară*, pe mine spectator, să cercetez *Biblia!*»

în rezumat, afară de trivialități, afară de îndrăzneală, dar nesprijinita și calomnioasa afirmare că Asura este o Phedra intervenită, aceste sunt punctele principale împrejurul cărora se învîrtesc frazele de mahala în *Lupta* de la 12 februarie, ale unui Ioan Bacalbașa, probabil pseudonim al cuiva.

¹ A se vedea prefața la operele lui Racine de Auger, secretar perpetuu al Academiei Franceze (n.a.).

Iată ce se răspunde:

1. *Saul* nu este preistoric și este culmea ridicolului a se zice că *Biblia* esie preistorică.

Biblia și orice document scris a fost totdeauna considerată ca istorie, dar pentru ignoranți, persoanele cari au trăit înaintea pantofarilor de la «Clubul muncitorilor» vor fi considerate vecinie ca fiind *imaginare* și deci preistorice. Istoria începe pentru dîșii de la data nașterii lor; literatura, de cînd au luat ei condeiul.

2. După *Biblie*, Saul cunoaște pe David înainte de lupta cu Goliat, dovadă: cap. 16, *Samuel*, versetul 21 zice: «Și David veni către Saul și se înfățișă lui și Saul îl iubi mult și îl făcu scutierul său».

Iar tocmai în cap. 16, *Samuel*, verset 41 și următoarele, se întîmplă lupta cu Goliat.

3. Că Ionathan a murit în război s-a spus în tragedie, iar nu în *Țară*, nici după o zi, nici după șapte, dovadă: povestirea ostașului din *Saul*:

OSTAȘUL

M-aflam din întîmplare pe dealul Guilboac,
Fugeam din calea morței, căci ce era să fac,
Cînd iată că pe rege îl văd scaldat în sînge,
Mă cheamă și se roagă de mine, strigă, plînge,
Sărmanul, ți-era milă să-l vezi cum suferea.
El singur în o spadă proptită se împingea,
Și nu putea să moară, și-mi zise: «îndurare,
Dă-mi moartea mai degrabă, căci nu mai e scăpare
Armata mea zdrobită a fost și Ionathan»...

Ar trebui să înțeleagă băiatul cu cîteva clase gimnaziale care se ascunde în *Lupta* sub pseudonimul «Ion Bacalbașa» că sunt oameni și opere mai presus de aceste cinci clase și mai presus de trivialitățile cu cari își împănează el ignoranța. Injuriile nu sperie nici nu micșorează pe nimeni. Ele, cînd sunt azvîrlite oamenilor de valoare, recad ca plumbul peste cei cari le-au aruncat.

Pseudonimul poate să fie convins despre un fapt ce nu se va tăgădui nici de dușmanii cei mai aprigi ai autorilor lui *Saul*, și anume: că opera și personalitatea lor literară va trăi atunci cînd nimeni, dar absolut nimeni în această țară, nu va mai ști că a fost odinioară și un oarecare Bacalbașa ce le-a aruncat ncroi. Unul dintre acești doi autori mai cu seamă — cel care semnează articolul de față — a fost atît de lovit și insultat, atît de prigonit și de nimicuit ca om și ca scriitor, încît dacă n-ar fi însuflețit de un naționalism mai presus de cel comun, ar avea dreptul să se simtă nefericit că

este român. Dar băiatul ignorant de la *Lupta* a crezut că astăzi când toți zeii literari ai țării sunt pingăriți de balele netrebnicilor este timpul să se illustreze la rîndul său pe calea pe care i-a deschis-o larg insectele scîrboase ce se dezbat zadarnic sub binecuvîntatele împroșcări ale mult folositoarei « zacherline ». II așteaptă aceeași soartă. Dacă un Hașdău este numit ramolit și batjocorit într-un mod nedemn, cum nu s-ar mîngîia alții cari au citit mai mult decît pseudonimul Bacalbașa. Căci iată buneoare nu mai departe decît la anul 1877, ce se scria despre Victor Hugo, și nu într-un ziar, ci într-o carte didactică, *La France litteraire*, pagina 476: «Victor Hugo n-are nici gust, nici sobrietate în imagine; n-are eleganță în stil, nici puritate în limbă. Imaginele ce ne înfățișează sunt neexacte, dizgrațiate; Victor Hugo se rezumă în asocieri bizare de cuvinte și de idei; în proză este afectat. În dramă pune în scenă persoane imaginare și false, ciuntește istoria, îndreptățește sistematic toate viciurile; nu se dă înapoi dinaintea situațiilor celor mai grozave și dezmățate etc.» Acest specimen de critică întunecă de tot pe al pseudonimului Ion Bacalbașa.

Pseudonimul numit tratează cîteodată pe unul dintre cei doi autori ai lui *Saul* de *maestru*. Deși are grija să sublinieze epitetul, el simte bine distanța ce îl desparte de adevărata literatură și cu o inofensivă zeflemea se exprimă astfel: «Ei! ce ziceți oameni buni? ce sunt astea, *maestre*? Apoi dacă clasicitatea nu însemnează: decît cărți vechi cari se citesc în școală, cum ați făcut o operă cu tendințe clasice?»

Firește că zeflemistul nu are să știe *cum*, de vreme ce el crede că Virgiliu și Orașiu, Omer și toți ceilalți cîți n-au făcut piese de teatru, neurmînd regulele lui Aristotel nu pot să fie numiți autori *clasici*. Este rugat însă, rugat, noul și extraordinarul erudit să creadă că nu va rîde nimeni de afirmarea că clasicii viitorului vor fi Hugo, Voltaire, Goethe și alții, ci va rîde, și încă cu hohot, cînd va auzi că pseudonimul Bacalbașa crede că *Biblia* e preistorică. Același rîs s-a produs cînd autorii lui *Saul* au fost învinuiți că nu au adus pe Ionathan după moartea tatălui său ca să dispute tronul lui «David» și zadarnic cearcă a se îndrepta pseudonimul zicînd că a voit să vorbească despre Isocet, persoană ce în tragedia reprezentată nu a avut nici un rol.

Cu toate aceste, *Saul* va putea să fie considerat mai tîrziu ca operă clasică chiar din punctul de vedere al regulilor lui Aristotel, modificate în raport cu timpul, după cum, tot în raport cu timpul le-a modificat mult înainte Racine și Corneille. Iată în sfîrșit și una dintre definițiunile termenului clasic din dicționarul *Larousse*: «*Classique*: A l'usage des classes genre classique: par opposition au genre romantique. N.M. Auteur, ouvrage qui, par sa perfection, peut servir de modele».

Clasică dar este orice operă care prin perfecțiunea ei ajunge să servească de model.

Dar nu numai operele perfecte ajung clasice. Sunt clasice și unele nerozii. Astfel, în București, este foarte cunoscut *unul*, gazetar, frate cu alți doi gazetari, al cărui nume este însoțit de chiar frații săi cu calificativul «< cel prost ». Acest unul, fără să voiască el, este clasic.

În presa epocii se poate urmări cu privire la *Saul* și o poziție de mijloc, mai curînd — totuși — favorabilă poetului. Astfel, *Naționalul* (V, 19, 5 anuarie 1894, p. 2), după ce amintește de cronicile din *Timpul*, *L'Independance roumaine*, *Românul* („trage-i la înjurături”), constată într-un spirit de moderație: „E incontestabil că *Saul* nu e tot ce d. Macedonski a scris mai bine pînă acum”. În timp ce *Țara* (*Ultime informațiuni*, II, 189, 1 ianuarie 1894, p. 3) constată: „Aseară s-a reprezentat pentru a doua oară tragedia *Saul*. Lume nu tocmai multă și e de regretat. Maestrul Ștefan Vellescu, profesorul Conservatorului nostru de declamație, va face o minunțioasă dare de seamă în ziarul nostru despre această operă de valoare”. Cum am văzut, cronică a apărut într-adevăr (*Țara*, II, 193, 9 ianuarie 1894, reluată în *Albine și viespi*, I, 11—12, 1894).

În legătură cu tema și izvoarele acestei piese, cronică teatrală a făcut de la început o serie de asociații din motive predominant polemice: „Autorii au avut înaintea lor trei izvoare: legenda biblică, piesa lui Alfieri și pe a lui Semton [sic]” (înnot, *Saul*, în *Adevărul*, VII, 1.753, 17 ianuarie 1894, p. 1). În *L'Independance roumaine* (24 decembrie 1893) se indică și *Saul* de Lamartine¹. În realitate tema are o circulație mult mai vastă (Elisabeth Frenzel, *Saul*, în *Stoffe der Weltliteratur*, Stuttgart, Alfred Kroner Verlag, 1970, p. 661 — 663), noi înșine indicînd o serie de paralele care ajung pînă la Andre Gide. (Adrian Marino, *Opera lui Alexandru Macedonski*, București, Editura pentru literatură, 1967, p. 110.) Punctul de plecare este, într-adevăr, scenariul biblic, îmbogățit cu unele ecouri din Alfieri, iRacine, Shakespeare. (Adrian Marino, *op. cit.*, p. 557—558.) Macedonski cunoștea *Saul* (1784) de Alfieri („*Saul*”, *opiniunea presei: răspuns la obiecțiuni*, *Literatorul*, XV, 7, decembrie 1893, p. 1—13), dar referința de bază rămîne, fără îndoială, în primul rînd, *Vechiul Testament*. Într-o încercare de tipologie: *Spiritul ebraic și spiritul iudaic* (*Vocea drep-*

¹ Probabil A. Soumet, *Saul* (Paris, Ponthieu, 1822).

² Adriana Iliescu: „Nu știm ca Lamartine să fi scris vreo operă cu acest titlu” (*Literatorul*, *Studiu monografic*, București, 1968, p. 324; totuși, cf. Elisabeth Frenzel, *op. cit.*, p. 663).

tăței, XXVII, 25, 30 august 1909, p. 1), poetul revine asupra acestei teme, care-i este în mod evident familiară. Personajele Samuel și Saul formează în acest text obiectul unor noi considerații:

„...Ce au fost, ce sunt însă aceste două spirite în cazul de față? Cel dintîi, cel *ebraic*, a fost întocmit din mișcări sufletești sincere și cari totdeauna în mod sincer au înfățișat natura fizică a acestui popor.

Senzual și imaginativ, repede în manifestările lui, fie că ele ar fi mișcări de dragoste, fie că ar fi de ură, spiritul ebraic a rămas pînă în zilele moderne chiar ce a fost de la început, în timpii primitivi. Cei cari îl caută la evreii actuali pot să-l afle la orice răsăditie de drum. Cei cari ar voi să-l descopere și să-l studieze la evreii vechi, îl găsesc numai de cît în orice pagină din *Biblie*, dar îl vor găsi mai cu seamă în întruparea lui desăvîrșită și anume:

Pe cel ebraic, în *Samuel* și în *Saul*. Pe celălalt. Dar despre aceasta la timp. Așa, *Samuel*, năpăstuit precum era sau precum se credea că este de *Saul*, lucrează fără înconjur contra regelui căruia el îi detese atotputerea și tot așa, *Saul* este *iute*, fățiș în miniele lui, iar sinceritatea lui mergea adesea pînă la naivitate, pînă la copilărie. Aceste două mari figuri biblice, ce nu știu aproape ce este falsitatea, se iau la harță și se luptă voinicește, piept la piept, fără ipocrizie. *Samuel* iritat blestemă pe *Saul*, iar acesta tot fățiș caută să desființeze cu putere morală pe fostul său binefăcător.

Dăvid însă intră la rîndul lui în joc și *David* este un alt spirit decît cel care însufleștește pe cei dintîi. Păstor și copil aproape, el, deși dăruit cu ochi ca cerul, ascunde în ei mișcări ce se depărtează de spiritul ebraic. *David*, ca orice păstor primitiv, este viteaz firește; este viteaz și o dovedește cînd provoacă pe *Goliat* și îl omoară, însă în fața uneltirilor de la o curte regească, el își dă grabnic seama că nici vitejia sufletească, nici cea fizică nu' i-ar fi acolo de folos.

De unde se poate deduce foarte ușor că *David* este predomnit mai mult de un alt spirit, decît de cel vechi *ebraic*, cu alte cuvinte că este predomnit de cel care a fost numit *iudaic*, și *David*, predîndu-se intuitiv acestui spirit, frumos și seducător precum se simte, întrebuițează farmecul părului său de soare, al chipului său de serafim, al graiului său de aur, în direcțiunea de a-și face din aceste toate forța lui cea mare. Le întrebuițează și nu se înșală, căci ochii lui răpesc și cîntecile lui vătuiesc miniele regelui, îl adorm și îl fură cu totul. El, cu aceeași înlesnire și cu aceleași mijloace, intră în prietenia lui *Jonathan* după ce s-a asigurat de aceea a lui *Samuel* cît și de aceea a lui *Saul*; ajunge nedespărțit de fiul regelui, leagă cu el mai mult decît o prietenie, o frăție, cucereste pe o mare parte din curtenii și de clerici și își încoronează opera prin așternerea fiicei lui *Saul* sub dragostea

lui. În acest mod, aduce el singur, sau așteaptă cu dibăcie surparea lui *Saul* și odată cu întronarea lui așază pentru un timp peste evrei izbînda spiritului iudaic.

Lupta de aci înainte va urma aproape neîncetat în pămîntul lui *Canaan* între aceste două spirite, iar *Christos*, pe care unii dintre credincioșii lui se încearcă să-l schimbe în ariian, ca unul ce e din seminția lui *David*, îl va rafina mai tîrziu pînă a face ca acest spirit să predomnească peste o parte însemnată a omenirii...”

Atît *Elisabeth Frenzel*, *op. cit.*, p. 663, cît și *Raymond Trousson*, *Un probleme de litterature comparee : les etudes de themes*, Paris, 1965, p. 104, indică aceleași studii tematologice de bază, cărora le trebuie restituită și piesa lui *Alexandru Macedonski* și *Cincinat Pavelescu*, bineînțeles total ignorată: *L. Hirschberg*, *Saul-Tragodien*, în *Allgemeine Zeitung des Judentums*, 74, 1910; *M.A. Thiel*, *La Figure de Saul et sa representation dans la litterature dramatique francaise*, Diss. Amsterdam, H.J. (Paris, 1926).

V a r i a n t e

115

2 (*săli*) C : (*sale*) A ; (*egiptean*) C : (*egiptian*) A ; 16 dementa C, A : ciudata F.

116

1 furată C, A : răpită F; 22 (*lancea*) C : (*cu lancea*) A.

117

1 mă spăimîntă C, A : mă-nspăimîntă F.

118

14 Dar C : Și A ; menire C : chemare A ; 15 sacră-nsuflețire C : sacră-nflăcărare A ; 16 unde C, A : timpul F; 22 a fost C, A : fuse F; 25 Minutul mi se pare ales... — Cu îndîrjire C,A: Acum sosit-a ceasul... Iar tu cu îndîrjire F; 33 demnitatea C, A : o domnie F.

119

34 rîurau C, A : năvăleau F; 36 Că e teocrația o fantasmă bătrînă C, A : Că e teocrația fantasmă prea bătrînă F; 38 credit C : credet A.

120

13 Războaiele, comoare și-aduseră în lăzi C, A : Războiul îți aduse tezaure în lăzi F.

121

5—6 SAUL / O clipă să n-aștepte, sunt gata să-i primesc. (*Ostașul iese.*)
A : omite C ; 11 Sosesc C : omite A ; 17 Splendoare C, A : O, Saul, falnic
rege, magnifică splendoare F ; 18 nimenea C : niminea A.

123

14 că se C : de se A ; 31 Când e rebeliune iertarea e greșeală C, A : în fața
rebeliune! iertarea e-o greșeală F ; 32 când tu ești un vultur C, A : iar tu
ca un vultur F ; v. 34—35 sînt anulate în F ; 36 Dar oastea totdeauna C, A :
Dar oastea ta vitează F.

124

18 (*ceilalți*) C : (*asistenți*) A ; 24 SCENA IX C, A : SCENA VIII B.

125

8 să-i C, A : să B ; 11 mă reține C, A : mă-ngenuche B ; 22 pe-al C, A :
p-al B ; 23 Abia o aspirare C, A, B : O singură-aspirare F ; 24 e sintă C, A :
sfîntă B ; 25 era așa frumos C, A, B : e-atîta frumos F ; 32 (*Mică pauză.*)
C, A : omite B ; 34 de chipul preaiubit C,A,B : de chipul îndrăgit F ;
36 iarbă C, B : iarba A.

126

2 calcă-mă feroasă C, A : calcă-mă feroasă B : calcă-mă sălbatec F ; 5
(*îngenunchează*) C : (*îngenuchează*) A, B ; 32 paserilor C, A : pasărilor B ;
33 sînt C, A : sfînt B.

127

4 (*se duce spre a ieși*) C, A : omite B ; 5 împlinită C, A : împlinită (*se duce
spre a ieși*) B ; 9 Că nu e o secundă C, A, B : Că nu este o clipă F ; 14 pînă
C, B : pană A ; 16 Când ochii mei văzură a soarelui splendoare C, A : omite
B ; 19 pustie C, A : cîmpie B ; 20 Nici om să nu ne-ajungă, nici gînd să nu
ne știe C, A : Nici gînd să nu ne-ajungă, nici om să nu ne știe B ; 24 Ur-
mează C, A : Urmează (*sărutîndu-i mîinile*) B ; 25 SCENA X C,A :
SCENA IX B ; 28 (*care a intrat fără să fie văzută*) C, A : (*care a intrat
și i-a văzut*) B.

128

7 AGAG C : AGAG, SOLI A ; 8 SOLDAȚI C : 12 SOLDAȚI A ; 9 îndreaptă
și în fund C : din dreapta, în fund A.

129

21 (*ea se refuză*) C, A : (*ea se opune*) F.

714

130

4 (*în mijloc*) C : (*la mijloc*) A.

132

30 Răzmeriță C : Răzmeliță A ; 31 o țiresc C, A : înfrățesc F ; 32 Pericolul
C,A : Primejdia F.

134

2 (*reprezintă*) C : (*înfățișează*) A ; (*săli*) C : (*sale*) A ; 18 vitejii știură
C : știură vitejii A ; 21 o lume de cugete C, A : o groază de cugete F.

135

2 în chiar minuțu-n care C, A : în însăși clipa-n care F ; 3 consoartă C, A :
soție F ; 5 Și-n fiecă secundă C, A : Și-n fiecare clipă F ; 13 Așa, — dar
filistenii în frunte au un duce C, A : Un gînd de cotropire pe filistenii i-adu-
ce F ; 15 Ai noștri vor învinge C, A : Dar vor învinge-ai noștri F.

136

18—19 Că regele se-ntoarce e vestea-mprăștiată... / A fost o bătălie...
C, A : Că regele se-ntoarce din lupta-nverșunată / E zvonul prin cetate
F ; 26 minutul C, A : prilejul F.

137

9 A noastră națiune C, A : A noastră scumpă țară F ; 12 Și țara, țara
noastră C, A : Și biata noastră țară F ; 15 Abisul C, A : Nesațul F ; 28
nimeni C : nimini A.

139

2 nemernică ființă C, A : reptilă omenească F ; 3 Sunt cel care veghează
trimis de providință C, A : Sunt cel trimis de ceruri aicea să păzească F ;
16 (*descoperă*) C : (*descopere*) A ; 25 națiune C, A : țara asta F.

140

9 pulberea C, A : mijlocul F ; 12 nimeni C : nimini A ; 20 Și veselă ca cerul
C, A : Senină cum e cerul F.

142

1 Să-mi ia iluziunea C : Din suflet să mi-l scoată F ; 3 și vine C : văd bine
F ; 9 Apropie prin cîntec atomul de atom C : Apropie prin cîntec om, fiară,
iarbă, pom F ; 12 înmormîntat C : încovoiat F.

148

24 la bestii C : la fiare F ; 30 Dar repede păstorul C : Și repede cu spada-i F.

715

152
27 în tristele minute *C* : în orele tristeții *F*.

154
19 prin *C* : de *F*; 25 Sosit nu este timpul *C* : Acum nu este timpul *F*.

155
5 chipul mai palid ca de ceară *C* : chipul ca florile de ceară *F*; 17'reînturnat *C* : înapoiat *F*.

156
6 în *C* : ce-n *F*; 11 dar ele sunt apă și se duc *C* : dar ele ca apă cum așa se duc *F*; 12 N-am vrut, nu voi nici astăzi de ele să țin seamă *C* : De ele, niciodată, n-am vrut a ține seamă *F*.

158
6 Aci este prea vesel, aci prea *C* : Acum este prea vesel, acum prea *F*; 8 omoară *C* : doboară *F*.

163
18 corpul *C* : trupul *F*.

165
2 Atunci degrab' s-aducă aicea pe-osîndit *C* : Atunci s-aducă în grabă aicea pe osîndit *F*; 19 Hrăni *C* : Nutri *F*; 20 în noaptea cugetărei o faptă vinovată *C* : în mintea lui mîrșavă gîndire vinovată *F*; 28 Zadarnic cercetarea mi-a fost amănunțită *C* : Zadarnic cercetat-am cu grijă-amănunțită *F*; 30 Palatul a fost însă și e bine păzit *C* : Palatul tău, stăpîne, a fost și e păzit *F*.

111
25 Cînd ura grămădită, din piept *C* : Ca ura grămădită, în piept *F*.

172
6 Nu este Saul, rege *C* : Nu Saul este rege *F*; 14 Al morței sîngeroase, el ordinul l-a dat *C* : Da, dînsul este-acela ce moartea a ordonat *F*; 15 prin *C* : în *F*; 18 momentul *C* : prilejul *F*.

181
22 de *E*: pe *F*.

188
5 dacă-ți place *E* : că-i a ta *F*; 6 Dar ea, puternic rege, ea, ea nu te va face *E* : Dar să te facă rege puternic n-aștepta *F*; 9—10 Oricare dușmănie voi

ști din a ta cale / S-o-nlătur, departe voi de tine orice jale *E*: Oricare dușmănie și orișicare jale / Sunt gata s-o-nlătur oricînd din a ta cale *F*; 12 corpul *E*: trupul *F*; 23 Zice *E*: Zise *F*.

191
18 Armata mea zdrobită a fost și Ionathan *E*: Armata mi-e zdrobită iar bravul Ionathan *F*.

193
27 întăritorul *E* : făuritorul *F*.

194
4 Oricine în al meu suflet e încă pămîntesc *E* : Oricine din al meu suflet ce-i încă pămîntesc *F*; 15—16 Adio! însă astăzi fiindcă plec, aș vrea, / Mical, 0 sărutare să-ți dau, copila mea *E* : Și-acuma dezolată plecînd de-aci aș vrea / Să-ți dau o sărutare, Mical, copila mea *F*.

195
35 și *E* : iar *F*.

196
1 Te miri, nu știi, dar este așa... El l-a ucis... *E* : Nu te mira îndoielnic, căci dînsul l-a ucis! *F*.

Cîteva modificări și în republicarea postumă din Universul literar:

115
16 dementa *C* : nebuna *D*; 23 turbură *C*: farmecă *D*.

117
2 sîntă *C*: sfîntă *D*; 3 vergin *C*: senin *D*; 13 efebule *C*: copilule *D*; 11 mîni *C*: mîini *D*.

(p. 197) MOARTEA LUI DANTE ALIGHIERI

Publicată: Fragment din Actul al II-lea, [scena a V-a], în *Excelsior, Almanah de teatru, literatură, artă, muzică*, pe anul 1918, p. 9—13, cu titlul *Moartea lui Dante Alighieri*, tragedie clasică, trei acte în proză și versuri precedate de un *Pronaos*. Fragment din Actul I, scena a III-a [a IV-a], în *Universul literar*, XXXVII, 22, 12 iunie 1921, p. 4, cu titlul *Moartea lui Dante Alighieri*, tragedie în 3 acte și un *Prolog*; Actul al III-lea, scenele III—IV și scena finală, în *Universul literar*, XXXVI, 45, 20 noiembrie

1921, p. 3—4, cu titlul *Dante văzînd pe iubita sa*; Actul al II-lea, scenele IV—VII, în *Universul literar*, XLII, 14, 4 aprilie 1926, p. 5—6, cu titlul *Moartea lui Dante*.

Republicată în întregime, postum, în *Opere*, II, *Teatru*, ed. Tudor Vianu, București, Fundația pentru literatură și artă, 1939, p. 275—329.

Textul autograf în manuscrisul 4.049, f. Ir. — 101 v., Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, în trei caiete tip școlar: *Pronaos*, f. 2 r., *Dialogul din timpul Pronaosului*, f. 3 r. — 9 r., Actul I, f. 10 r. — 55 r.; Actul al II-lea, f. 60 r. — 82 r.; Actul al III-lea, f. 83 r. — 101 v., cu următoarea însemnare finală: „Sfîrșitul act. 3 și al tragediei, 1916, iulie”. Titlul acestui text este următorul: „*Moartea lui Dante Alighieri / Tragedie originală / Un Pronaos — trei acte și un / Epilog / Proză și versuri / de / Alexandru Macedonski / 1916, iulie*”, f. 1 r.

Reprodusă din manuscrisul 4.049.

A — *Excelsior*, 1918; B — *Universul literar*, 12 iunie 1921; C — *Universul literar*, 20 noiembrie 1921; D — *Universul literar*, 4 aprilie 1926; E — ms. 4.049.

Fragmentele tipărite cît și unele însemnări manuscrise conțin cîteva note explicative. Astfel, fragmentul din *Universul literar*, XXXVI, 45, 20 noiembrie 1921, p. 4, include și următoarea notă la *Clipa prielnică a trecut* (ediția de față, p. 259, r. 16):

„Prin clipa prielnică, Dante înțelege clipa de inspirație pe care o avușese în scena precedentă cînd începuse să scrie sfîrșitul *Divinei Comedii*. El termină această operă înainte de a muri”.

Programul estetic al acestei piese este explicat de Macedonski într-un text intitulat *Din Grădina lui Akademos*, publicat pentru întîia dată de editorul anterior al *Morții lui Dante Alighieri*, în ediția sa (*op. cit.*, II, p. 493—496). Textul, un manuscris de 19 pagini, autograf, la Muzeul literaturii române, nr. 9.782, f. 1 r. — 19 r., de unde îl reproducem.

„Din Grădina lui Akademos

Scriind această tragedie, am voit să reînviez teatrul antic, pe Sophocle și pe Eschyl. Autorul crede că a reușit să facă un pas ce nu s-a făcut încă de alții. Dînsul poate să zică chiar că pentru întîia oară s-a scris o tragedie în înțelesul vechi al acestui termen.

Moartea lui Dante întrunește unitatea de timp, de loc, de acțiune și de caractere.

Tema pasională este, ca și la cei vechi, însăși personalitatea eroului, fatalitatea din viața lui, felul lui de a fi.

Cu privire la unitatea de timp, nu numai că ea s-a obținut, dar întreaga acțiune se petrece între orele 12 din zi și 9 seara, în loc ca ea să cuprindă clasicele 24 de ore. Tragedia începe cu eroul, cu protagonistul, și sfîrșește cu el.

O singură concesie s-a făcut modernismului: nu am scris decît corurile în versuri. Încolo m-am servit de proză, dar de o proză al cărei ritm este simfonia interioară ce se desfășoară în cursul tragediei. Versurile, dealtminteri, pe lîngă că, în general, sunt rău zise aproape în toate țările, dar sunt și puțin gustate de publicul de astăzi. Corurile, ce în tragedia antică se înfățișau desigur bine în raport cu starea dezvoltării sufletești și artei dramatice de atunci, erau mai greu de introdus. Pentru lumea de astăzi, înfățișate în același chip, ele ar fi un nonsens. Nelegitimate de nimic, ar fi adus un zîmbet pe buze.

În *Moartea lui Dante*, boala eroului trebuia în mod firesc să dea naștere la *vedenii*, și ele nu puteau să fie pentru Dante altele decît *Muzele*, *Beatrice Portinari*, a cărei dragoste ideală l-a urmărit toată viața, *Posteritatea*, întrupată prin secolele ce aveau să treacă de la moartea lui, *Geniul* și *Simfonia* lui, în chipul a doi îngeri de lumină, *Brunetto Latini*, magistrul său scump, și, în sfîrșit, *Lucifer* și *Demonii* de care gîndurile mărețului cîntăreț urmau negreșit să fie pline.

Ca psiholog, am căutat a mă folosi de aceste împrejurări, și astfel, corurile nu surprind, își pierd caracterul de convenționalitate și sunt chiar aproape firești.

O altă stîncă primejdioasă era și starea sufletească a publicului de azi, obicinuit cu operetele, cu comediile-farse, sau cu *cîntecele de Cafe Chantant*. Pentru acest cuvînt se cerea, fără doar și poate, o pregătire înainte-mergătoare a spectatorilor din teatru. Acesta și este rostul pe care îl are *Pronaosul* ce dă, pentru întîia oară, viață literară unei pînze picturale, dealtminteri celebră: *Barca lui Dante* de Delacroix. Zisul *Pronaos*, sau *Prolog*, va mai contribui, după cît cred, să apropie și pe mulțimi cît mai mult putincios de măreția vieții lui Dante și de geniul lui. De altă parte, atît în *Pronaos* cît și în corul tragediei, elementele muzicale și armonia dicțiunii recitativelor vocale, plasticitatea grupărilor, a cadrului decorativ și a nălucilor, au același scop. Credincios idealului meu literar de a da unei opere o viață cît mai puternică, mă adresez ochilor, auzului, simfiei și minții, și pentru aceasta — cel puțin așa socotesc — efectele tragediei sunt surprinzătoare și dintre cele pe care timpul nu le va slăbi.

Ca reguli desăvîrșite ale desfășurării unei lucrări scenice, m-am oprit la cele ale concentrării întregului interes asupra celui care îi întocmește

subiectul, și a intrărilor și ieșirilor care sunt, la mine, totdeauna mai dinainte vestite, motivate de chiar acțiunea în curs, iar nicidecum *aduse sau trase de păr*.

Urmîndu-se așa, spectatorul nici nu mai are nevoie de *afiș*: el știe întotdeauna cine se află în scenă.

O grijă de căpetenie a mea a mai fost să redau sufletul lui Dante și pe al epocii lui, condițiuni ce nu puteau să fie realizate decît în temeiul unor studii și cercetări lungi și amănunțite. E adevărat că am fost ajutat întru aceasta și de obișduirea ce era în propriul meu suflet cît și de epoca dantescă a propriei mele țări, sfîșiată, schingiuită și stăpînită ca și Italia uriașului poet, de cîteva familii care au azvîrlit-o către pieirea de azi. .

Dezamăgît, pe lîngă aceasta, de mult, asupra valorii ca *viață adevărată* a teatrului sentențios și de efect retoric al lui Racine și Corneille, eroii din *Moartea lui Dante* se înfățișează pe ei, își dezvelesc sufletul lor și al epocii lor, și nu vorbesc în, *maxime și clișeuri filozofice*.

Rigid, ca poet, precum îl arată opera și viața lui, Dante nu-și înecă griul cu epitețe și comparațiuni, nu vorbește pentru spectatori sau cititori, își spune numai — și o face cu multă simplitate — viața și sufletul lui, simțirea lui. Dante cel pus în scenă este Dante cel adevărat, cel prigonit și umilit de oamenii timpului său, este Dante hulitul tutulor ticăloșilor și lăsat aproape pieritor de foame, și care își dă sfîrșitul în anul 1321, și în ziua de 13— 14 septembrie — seara — între fiii și fiica lui, călugăriță, într-o odaie deschisă asupra mării, și pe cînd vîntul echinoxului șuieră pe țărmiile de la Chiassi. . .

Pe acest Dante l-am restituit, așa cum se înfățișează el, din epoca lui și din epoca noastră românească — epocă mai groaznică, poate, decît a lui — și i-am plămădit sufletul din scrierile lui, peste care am altoit, pe lîngă suferințele lui, pe ale mele, și, poate, pe ale altora, multor din noi.

Evocațiunea unui Dante ca cel care a fost, îmi pare, prin urmare, foarte apropiată de adevăr. De altă parte, cadrul măreț ce-i înfățișează epoca și în care el evoluează, unitatea lui de caracter cît și a celorlalți/nălucile ce se desprind din starea lui psihopatică, toate aceste sunt destinate să dea acțiunii o înrînire care să farneze și să robească, și din care nu se iasă decît ca dintr-un vis, odată cu lăsarea cortinei peste actul din urmă.

între scenele ce aduc în literatură un element nou — cea de amor între Dante și Beatrice — între omul care trăiește și o umbră — umbra celei pe care a iubit-o — va impresiona desigur nu numai pentru ingeniozitatea și efectul ei teatral, dar și pentru simțirile pe care le cuprinde.

Interesul întregii tragedii care crește, cu toată simplitatea mijloacelor întrebuințate, este cu atît mai de fond cu cît nu se reazemă pe o țesătură încilcită, altfel zis, *cusută cu ață albă*. Fatalitatea singură plutește de la început la sfîrșit peste Dante.

De acord în totul cu ce se cunoaște din viața poetului, nu mi-am învoit în această privință decît o neînsemnată abatere: cea în care presupun că numai în ziua morței lui el și-a scris terțetele finale. De fapt, istoricește vorbind, *Divina Comedie* a fost terminată de poet în anul morței lui, și cu oarecare bunăvoință s-ar putea admite că însuși adevărul în sine nu e altul, iar la urma urmei, spre a pune capăt oricărei discuțiuni, declar că criticii se pot certa cu Dante, căci dînsul este cel care mi l-a spus pe calea inspirărei..."

O serie de note tipărite și de însemnări ale poetului ne îngăduie să fixăm data elaborării și încheierii în manuscris a *Morții lui Dante Alighieri*. Astfel, într-o notă din *Excelsior*, 1918, p. 13, se precizează: „Această piesă a fost începută în 1915 și sfîrșită la 27 decembrie 1916. A fost scrisă mai întîi în franțuzește și apoi în românește. Ea va fi reprezentată probabil îndată după terminarea războiului la Roma, Paris și Berlin." Textul din *Universulliterar* (XXXVI, 45, 20 noiembrie 1921, p. 4) consemnează: „Această scriere a fost terminată în românește în luna iulie, iar în franțuzește în luna septembrie 1916 și amîndouă au fost revăzute definitiv în luna decembrie* ziua 28-a, anul 1916, în București". O însemnare, în același sens, și în jurnalul poetului, *Războiul țării* (manuscris în posesia noastră, publicat de noi sub titlul: *Jurnalul lui Macedonski*, în *Steaua*, XVI, 3, martie 1965, p. 79): „26 august 1916. Ora 11 1/4 seara: Aș începe scrierea în limba franceză a *Morții lui Dante Alighieri*, dar n-am hîrtie și nici cerneală. Cît despre bani, deloc. Acest ziar al stării de asediu îl scriu pe petece găsite prin hîrțile mele și cu cerneală sporită prin apă". O confesiune dezvoltată, într-un interviu (D. Karr, „*Moartea lui Dante Alighieri*", *Poetul Al. Macedonski dă prețioase lămuriri asupra noii sale lucrări dramatice*, în *Masca*, I, 2, 14 august 1916, p. 2—3): „Zvonindu-se că marele poet Al. Macedonski a citit într-un cerc select de amici și admiratori o nouă lucrare dramatică, *Moartea lui Dante Alighieri*, operă de artă pură în stil mare, am cerut maestrului cîteva lămuriri asupra ultimei sale opere.

Maestrul urmînd cu ochii, cînd visători, cînd scînteietori de energie, curba albastră și himerică a fumului de țigare, ne-a însălat pe un fir de mătase următoarele lămuriri:

«Da, este adevărat că am terminat o tragedie clasică, unica' ce s-a scris pînă acum după modelurile curat antice. Ea este intitulată: *Moartea*

lui Dante Alighieri, în trei acte, proză și versuri, precedate de un *Pronaos* și de — să zic deocamdată — de un *Epilog* ».

« Dar cum de nu s-a știut nimic pînă azi de opera la care lucrezi? ... »

« Fiindcă nu voiam să fiu înrîurit în această privință cît de puțin de intimii mei. Dealtmînteri nici nu eram sigur că îmi voi duce această operă la bun sfîrșit. Am studiat ani mulți suflul lui Dante din opera sa, din cele cari s-au spus de comentatori despre această operă, din ce era timpul lui și din prea puținele date sigure asupra evenimentelor vieții lui. Cu toate acestea, poate nu aș fi ajuns să mă identific — cum cred că am reușit — nici cu suflul acestui mare poet, nici cu epoca lui, dacă o lumină nu s-ar fi făcut în mine: cea că situațiunea României de azi e foarte apropiată de a Florenței de odinioară, pe rînd guelfă și gibelină, și în care cîteva familii singure se bucurau de întregul avut al Toscanei — disputîndu-și-l.

În Ion Heliade Rădulescu, în D. Bolintineanu, în C. A. Rosetti — acesta din urmă fugind în 1848 pe jos din București cu soția, tirîndu-și după ea pe copiii mici și țînînd în brațe pe unul pe care îl lăpta — în N. Bălcescu, murind în exil — în mine însumi, poate, silit să-mi părăsesc de două ori țara din cauza prigonirilor și în unii ani neavînd nici pîine pe care s-o dau copiilor — cît și în mulți alții — în Nicoleanu, tăindu-și gîtul din cauza mizeriei și înnebunind apoi — am văzut tot atîtea suflete dantești și am înțeles atunci cu desăvîrșire viața, simțirile, epoca lui întreață — nepieritoarea lui operă. »

« Dar, în sfîrșit, întreprinsei pe maestrul, moartea lui Dante a fost simplă, cum ai găsit în ea elemente tragice, scenice? »

« În această simplitate chiar — nimic nu mișcă mai mult decît naturalul și adevărul — lipsa de lovituri scenice sfîrșitoare. Acesta este secretul clasicilor. Era ușor de descoperit, dar mie mi-a trebuit evoluțiunea unei vieți.

Regulă generală dar: nimic ce este trăit și exprimat fără a se alerga cu intențiune după podoabe și numai ce este o destăinuire *desăvîrșită* a simțirii tale lăuntrice este, în artă și în literatură, *frumosul absolut, frumosul etern* ».

« Și pe cînd să sperăm că ne va fi dat să vedem *Moartea lui Dante*? »

« Știi eu? Mai întîi încă nu sunt hotărît s-o dau. Scriind-o, am voit numai să realizez poema ce purtam în suflet și în minte. Apoi muzica ei nu e încă gata ».

« Va fi dar și muzică? »

« Negreșit, de vreme ce în ea am coruri ».

« Și cine e cel care o face? »

« însuși Cuclin. Mai mult nu adaug. Cine se ocupă cu muzica, fie numai în treacăt, nu trebuie să ignoreze cine e Cuclin. »

« Negreșit. Cu atît mai mult că e și premiatul lui Enescu. Dar, scumpe maestre, urmai, n-ai putea să ne dai o idee generală a tragediei? »

« O voi face, însă nu astăzi — ora mea de lucru se apropie și — o știi — eu nu lucrez la întîmplare, ci după fantezie. »

« Ne vei încredința cel puțin care ți-este preocuparea literară a momentului? »

« Cu multă plăcere, dar n-o spune: traduc *Moartea lui Dante* în limba franceză... »

« A! »

« Da: și amicul meu Domenic, un frumos și puternic talent de poet, îi va face versiunea în cea germană, după cum a făcut, încă de acum o lună, și versiunea lui *Le Fou* ».

« Mărturisește însă că *Le Fou*, la Berlin, ar fi cel puțin ciudat ».

« Crezi? Eu — nu », răspunse maestrul, și, el zîmbind, eu cugetător ne despărțirăm ».

Preocuparea esențială a acestei perioade — mesianismul și drama creatorului obsedat de împlinirea operei capitale a vieții sale — străbate și în alte mărturii ale poetului. Cf. B. Nemțeanu, *O după-amiază cu maestrul Macedonski*, în *Scena*, I, 28, 24 octombrie 1917, p. 1:

„... Cu lucrarea asta, ne spune poetul, am reușit să dau o tragedie unică în literatura mondială. M-am folosit de mijloacele cele mai simple, ca să obțin efectele cele mai grandioase. Am respectat regula celor trei unități, pe cari puține lucrări le întrunesc, și am găsit un truc fericit ca să legitimez corurile. În cele mai multe tragedii, corurile se potrivesc ca nuca în părete. În opera mea, corurile nu sunt decît ecoul delirului lui Dante, bolnav de friguri.

Subiectul tragediei? Iată-l. Credița mea este că orice om trăiește atîta cît îi trebuie ca să-și îndeplinească misiunea pe pămînt. Or, lui Dante, care a scris *Divina Comedie* — misiunea vieții sale — i-a mai rămas să compună ultimele șase terțete ale operei. Aceste șase terțete pe cari nu le poate scrie, nu-l lasă să moară. Pe acest pivot fundamental al tragediei se încolăcesc o sumă de peripecii dramatice, cari toate se rezolvă prin moartea poetului, în clipa cînd muzele îl învrednicesc să aștearnă pe hîrtie ultimul vers al celor șase terțete.

La o întrebare a noastră, dacă pe lîngă literatură, s-a ținut seamă, în execuția piesei, și de mișcarea scenică, indispensabilă unei piese de teatru, poetul ne răspunde zîmbind:

« Am de toate. *Prologul* sau *Pronaosul* ne duce de-a dreptul în iad. Draci, foc bengal, tot ce poftiți. Dante al meu va mulțumi și pe cei de la

Capul Podului și pe cei din Popa Nan. Așa cum e, tragedia asta constituie opera capitală a vieții mele. Fac și eu ca Sofocle, care, pe culmea anilor, a dat lucrarea sa cea mai valoroasă!»

Aceste ultime cuvinte, maestrul le sublinie cu hohotele lui de rîs caracteristice, cari nu-s zgomotoase decît în intenție, nu și în sunete.

Vorbirăm de război, de lipsa de... alimente și maestrul ne detalie menu-urile sale extrem de democratice din iarna trecută.

«Ei, dar acum, continuă poetul, cu hohotele lui de rîs caracteristice, am nevoie de o epocă de mare lux, care să-mi răscumpere toate suferințele. Vreau s-o sfirșesc în frumusețe. La asta sper să-mi ajute *Dante*. Piesa mea se va juca, după război, la Paris, Berlin și Roma. Vă închipuiți ce impresie o să facă tragedia lui *Dante* în Italia! Sunt în țara asta vreo optzeci de teatre, așa că piesa se poate juca pe patruzeci sau cincizeci de scene într-o seară. Am posibilități să fac milioane într-o singură stagiune!»

Față de aceste date, articolul — cu titlu promițător — al lui ALT. Stamatiad, *Note și însemnări. „Moartea lui Dante Alighieri” de Alexandru Macedonski*, în *Adevărul literar și artistic* (XIV, s. II, 760, 30 iunie 1935, p. 8) nu aduce nimic în plus.

Dintr-o altă însemnare, din 20 noiembrie 1919, reprodusă în *Viața lui Alexandru Macedonski*, p. 493, rezultă că poetul a avut într-adevăr intenția să-și joace piesa în Italia. își dorea deci: „Douăsprezece mii lei în monedă italiană, cu care să mă pot duce la Roma pentru reprezentarea tragediei mele *Moartea lui Dante*”. O confirmare în același sens și într-o carte de vizită, nedatată, probabil din 1919 („Alexandre Macedonski, Rue N.D. de Lorette, 48, Paris; C. Dorobanți, 23, București”), adresată, se pare, unui corespondent al poetului, Ion Bibicescu (George Sorescu, *Macedonski și „Moartea lui Dante”, în Ramuri*, II, 11, 15 noiembrie 1965):

„Dînd ca în toți anii un festival, în urma căruia voi pleca în Italia pentru reprezentarea operei mele dramatice *Moartea lui Dante*, sunt convins că voi avea sprijinul dv. ca să pot contribui la ridicarea prestigiului literaturii noastre în Occident. Pe lîngă aceasta voi fi foarte măgulit să știu pe o persoană atît de luminată ca dv. printre auditorii mei.

Alătur un coupon de loje plătibil autorului și îmi exprim recunoștința mea”.

Că Macedonski a avut — efectiv — intenția reprezentării piesei sale, în țară sau în străinătate, rezultă și dintr-o serie de „note de regie”, păstrate

pentru Actul al II-lea, într-un manuscris autograf, de 15 pagini (Muzeul literaturii române, nr. 9.807, f. Ir. — 15 r.), inedit, pe care-l reproducem:

„NOTE

A c t u l 2-lea

În acest act, ce se desfășoară tot în decorul Actului I, și ce urmează ca ȘJ cum cortina nu s-ar fi coborît, se află mai întîi în scenă — din care lipsește *Dante* — *Abatele* și *Ducesa*. Amîndoi își arată mulțumirea cu privire la sosirea fiilor și fiicei poetului, și mulțumirea că el s-a retras în camera de alături, spre a se odihni. *Abatele* spune în același timp *Ducesei* că gloria cea mare se apropie pentru poet, căci cei mai străluciți seniori ai Romei au început, să plătească cu greutatea aurului copii ale *Divinei Comedii*, ale cărei șase terțete finale, ce lipsesc încă, sunt așteptate de toți cu înfrigurare...

Ducesa se miră aflînd această lipsă... Ea credea poema încheiată, dar *Abatele* o încunoștiințează că *Dante*, el însuși, a scris pe copiile ce i s-au supus spre semnare că dînsule n-au fost încă scrise.

Dar scena e întrepruptă de intrarea fiilor care vin din odaia tatălui lor și unde l-au lăsat dormind liniștit sub privegherea soarelui lor. Ei, la început, nu văd nici pe *Abate* și nici pe *Ducesa*, și nu-și dau seama de prezența lor pînă ce ea îi întrebă dacă au hotărît pe tatăl lor să-și amine plecarea. Dîșii răspund că au obținut de la el numai cu multă greutate să nu plece decît în dimineața zilei următoare. Pentru acest cuvînt, spun dîșii, ei se pregătesc să meargă în oraș spre a găsi o lectică și cai care să-i transporte pe dîșii și pe tatăl lor la Mantova.

Ducesa le oferă în zadar una din lecticele curței sale și caii trebuincioși. Ei susțin că și așa *Ducesa* a făcut prea mult pentru tatăl lor și salutînd-o respectuos ies din scenă. Dar *Bepo*, care se arată în urma lor, aduce știrea că orașul este în mișcare și că a ales delegați care să ceară casei stăpînitore a Ravennei depărtarea imediată a poetului. Indignarea *Ducesei* e desigur mare. *Abatele* însă o convinge că trebuie să primească pe aleșii mulțimei spre a da timp *Ducelui* să sosească cu escorta sa de soldați..

Această scenă e condusă cu mult spirit, dibăcie și fineță.

Scena următoare e o recufundare în halucinare și vis.

Muzele și *Geniul lui Dante* se află de rîndul acesta singurele cu ele însele în scenă, și iată cum deschide acțiunea *Muza Epopeei*, care este conducătoare și interpreta celorlalte:

El doarme — doarme liniștit —
în somn nu este suferință,
înalta soartă și-a mplinit,

Și viața nu l-a biruit.
Purtat prin slăvi e de credință,
Și doarme — doarme liniștit.

CORUL MUZELOR

Înalta soartă și-a mplinit
În somn nu este suferință.

Dar una din *Muze* nu e de aceeași părere. Ea crede că moartea poetului nu trebuie să vie încă, deoarece la opera ce-l va face nepieritor mai lipsesc șase terțete, și cele din urmă, pe care el nu le-a scris încă. Astfel, dînsa în-tîmpină pe surorile ei cu următoarele versuri:

Mai e, surori, o aminare,
Căci zeii astfel o voiesc:
La preînalta lui cîntare
Terțete șase mai lipsesc.

Poetul *Morței lui Dante Alighieri* își susține în acest chip admirabila teorie că un om nu moare înainte de a-și îndeplini misiunea lui. Alex. Macedonski a fost stăpînit, în adevăr, în tot cursul frumoasei deși tragice și dure-roasei lui vieți, că, pe cît cineva mai poate să fie folositor la ceva sau cuiva, el e condamnat să-și ducă viața înainte, și că nimini nu-și încheie zilele decît atunci cînd nu mai are în simțire sau în minte nimic. Cu alte cuvinte, oricare ar fi vîrsta celui care moare, moare la timp.

Muza Epopeei, care intervine în acest dialog, recunoaște, dealtminteri, și ea că așa este, dar reclamă pentru dînsa privilegiul de-a inspira ea poetului sfîrșitul uriașei lui epopei. Dacă n-a făcut-o e că n-a aflat încă momentul prielnic cînd, cu ajutorul *Geniului* lui Dante, să-i strecoare în timpul somnului în minte versurile ce-i vor încheia poema.

După cum se vede, o altă teorie este schițată aici: cea că fiii zeilor, poeții, sunt niște strune ce sunt mișcate de o suflare ce vine de aiurea, și că, prin aceasta chiar, făptura lor, ce este mai apropiată de divinitate, se osebește de a celorlalți oameni.

Cum însă, prigonitul timpului său doarme de rîndul acesta liniștit, *Muza Epopeei* șoptește *Geniului poetului* — care se ivește schinteietor de lumină — *terțetele* ce-i vor încheia poema și viața spre a i le întipări în minte în timpul somnului; acesta primește însărcinarea și. ..

Dar păsuri se aud, sunt copiii lui Dante care se înapoiază din oraș și vedeniile dispar. Fiii lui Dante își arată mulțumirea că *Bepo* i-a îndreptat către un chirigu de lectică și de cai cînstit, și cu toate că prețul pe care s-au învoit nu e mare. ..

r
|
j
!
I

« Ah! strălucit lucru e și banul », exclamă unul din ei. « Cît soare și cîtă putere se află în el ».

Tatăl lor însă, care intră sprijinit pe fiica sa pe o ușă laterală ce se deschide asupra bazei trapezului, a auzit cuvintele din urmă... O scenă foarte mișcătoare ia naștere. Banul nu e nimic — soarele și puterea sunt în suflet, în tinerețe și în sănătate — într-un cuget curat.

Își aduce aminte de tinerețe, dar în curînd cheamă lingă dînsul pe fii și pe fiica sa. Îi mîngîie pe rînd, le spune cuvinte atingătoare, iar cînd aceștia își exprimă teama că se va obosi, le arată că e întremat și chiar că o șoaptă tainică i-a deșirat în somn versuri pe care le-a uitat, însă ce nu e cu puțință să nu-i reînvieze în minte, fiindcă tot ce vine de sus trebuie odată și odată să vorbească cu glas tare oamenilor.

« Căci s-o știți, copiii mei, cîntecul vine de la zei. Ei sunt simțirea și cugetarea poeților ».

Apoi, după ce vorbește cu o nespusă duioșie de dînșii, luîndu-i pe fiecare în parte și arătîndu-le cît îi dorea...

« Cît despre muma voastră, despre Gemma Donați, adaugă el, ați făcut bine că ați iubit-o și respectat-o ».

În același sens și amintirile lui Bogdan Varvara (*Adevărul*, anul 43, 14.323, 5 septembrie 1930, p. 2), care socotea piesa „pierdută”:

„încă o piesă pierdută?”

... Dar Alexandru Macedonski a mai avut o piesă de teatru. Mi-a fost dat s-o ascult, citită de maestru, într-o seară de septembrie. Ca de obicei, ascultătorii se aflau în salonul mare cu jilțuri la perete. Alexandru Macedonski nu voia să-și ia locul pe tronul înalt sorocit, de data aceasta, umbrei aceuia pe care-l evoca în piesă. Citea la o masă rotundă, în mijlocul încăperii, la lumina unei lămpi de petrol. Erau acolo d-nii Victor Eftimiu, Dragoș Protopopescu și Al. T. Stamatiad.

Alexandru Macedonski citea un *Pronaos* și trei acte. Piesa se numea *Moartea lui Dante*. Despre ea, poetul spunea că va fi jucată, fără zăbavă, la Roma și va avea apoi suficient bănet ca să devină mare industriaș sau negustor chiabur de mărunțisuri.

Piesa nu s-a jucat la Roma.

Nu a intrat nici pe scena Teatrului nostru Național.

S-a pierdut? A fost distrusă?

Am mai semnalat, cîndva, dispariția — de data aceea stranie — a unui roman și a altor manuscrise ale lui Ioan Slavici.

Să mai înregistrăm o nouă pierdere?

Ar fi păcat !”

Izvorul de bază, după toate indiciile, a fost oferit lui Macedonski de ediția: *La Divina Commedia di Dante Alighieri*, con note tratte dai migliori • commenti per cura de Eugenio Camerini, Edizione stereotipa, Milano, Sanzogno, 1890, după care scoate note, transcrise de Ana Macedonski și citate în *Opera lui Alexandru Macedonski*, București, Editura pentru literatură, 1967, p. 60. Tot aici, capitolul *Dante* (p. 59—66), pentru toate lecturile, citatele și afinitățile „dantești” ale poetului; cf. și studiul: Adrian Marino, *Cînd Macedonski cetea pe Dante...*, în *Viața românească*, XVIII, 11, noiembrie 1965, p. 34—37. Unele contribuții ulterioare: Titus Pîrvulescu și Dumitru D. Panaitescu, *Dante în România (Studii despre Dante*, București, Editura pentru literatură universală, 1965, p. 383—384) nu aduc — la acest capitol — nimic nou.

După toate indiciile, Macedonski este al treilea autor român care încearcă să aducă pe Dante pe scenă, după Veronica Miele, într-o încercare neterminată (Titus Pîrvulescu și Dumitru D. Panaitescu, *op. cit.*, p. 382) și Nicolae Iorga, *Moartea lui Dante* (Craiova, 1922). O comparație a celor două piese, la Mircea Zăciu, *Al. Macedonski și N. Iorga*, în *Tribuna*, XI, 16, 20 aprilie 1967, p. 3.

Reproducem întocmai ms. 4.049, cu o singură excepție: textul privind „Persoanele și înfățișarea lor” se află în ms. (f. 11 v. — 12 r. v. — 13 r.) după *Pronaos*, *Dialogul din timpul Pronaosului* și indicațiile de scenă pentru Actul I, iar în ediția de față este tipărit după titlu și înainte de *Pronaos*. Tot în ms., f. 62 r. (ediția de față, p. 239, r. 32), următoarea notă: „lumei — cuvinte dintr-o convorbire cu d. Foti, frunzașul literat și prieten al meu. A.M.”

V a r i a n t e

247

9 i-tîiul *E*: I-ul *A*; 13 e *E*: este *A*; 20 (care s-a arătat sprijinit pe fiica lui și a auzit cuvintele din urmă) *E*: (care a înaintat, ieșind de pe o ușe laterală din stînga fundului scenei, sprijinit pe fiica sa, călugăriță) *A*; 24—32 Nu mai am decît unul din aceste trei bunuri, dar tot am mult. Cu toate aceste, ce frumos era totul în mine și împrejurul meu, cînd aveam și pe celelalte două. Oh! tinerețea! Cum s-a dus! (Mică pauză.) Dar sănătatea?... Cum m-a lăsat și ea! Și cîte puteri sufletești nu mi-au dat, sufletești și trupești, și una și alta! Dar veniți mai aproape de mine, trageți cîte un scaun — așa! — așa! *E*: Nu mai am decît unul din aceste trei bunuri, dar tot am mult. Am mult, fiindcă sunt împăcat cu mine. Mi-am făcut datoria în viață. Cu toate aceste, ce frumos era totul și în mine și împrejurul

meu, cînd aveam și tinerețe și sănătate. Oh! și cum s-au dus amîndouă! Și cîte puteri sufletești și trupești nu mi-au dat și una și alta. Dar veniți mai aproape... trageți fiecare cîte un scaun încoa — așa! *A*.

248-249

2 (Sărută) *E*: (Mîngîie). *A*; 3 (Sărută pe fiica sa.) *E*: (Trece mîna prin părul fiicei sale.) *A*; 5 i-tîiul *E*: I-ul *A*; 6 Tată, te obosești însă *E*: Tată, te turburi și te obosești *A*; 10 Oricum... cred... *E*: Oricum... *A*; 13 acum *E*: adineaori^; 15—36; 1—16 Gîndiți-vă: trei ore de somn în șir — și de somn liniștit, dulce — glumă e asta?... legănat de aripi, sărutat de aripi... O! și într-un vis pe care nu-l mai țiiu minte, dar a cărui frumusețe, a cărui lumină îmi umple încă sufletul... Cuvintele pe care le-am auzit apoi — vai! de ce nu le știu? Sunetele lor se deșirau de pe o cordea de aur și cădeau unele după altele ca niște mărgăritare, iar armonizîndu-se întocmeau ca un cîntec. O! și ce cîntec? Al însăși celor șase terțete de pe urmă ale epopeei mele... în sfîrșit... Ce e de făcut? Sunetele vorbelor nu mi-au rămas în simțire... Mi-a rămas numai ca un parfum al lor... Și cu toate aceste, ceva îmi spune că ele nu pot să fie stinse de veci — căci s-o știți, copiii mei, cîntecul vine de sus, de la zei. Cum mi s-a dezvelit taina, e greu să vă spun, dar tot o să-ncerc... (Mîngîiepe unul din copii.) Chipul tău nu s-a schimbat mult... (Mîngîie pe celali.) O! nici al tău! (Mîngîie pe fiica sa.) Al tău și mai puțin. (în vremea aceasta copiii lui Dante s-au lăsat treptat în genuchi împrejurul lui.) O să-ncerc dar, deși e mult de atunci. Știu eu cîți ani aveam? Cincisprezece, șaptesprezece? Poate mai puțin, dar peste șaptesprezece, nu — și... copilărie curată! ... într-o noapte m-am deșteptat din somn în hohote de plîns, iar cînd mi-am reluat firea știam doar atît: că-mi vorbiseră glasuri dumnezeiești și că numai ciuda că nu ținusem minte spusele lor îmi smulseșeră lacrămile. Ce este însă ciudat de tot e că, tîrziu, foarte tîrziu, la începutul vremii cînd începusem să mă duc din cerc în cerc spre locul chinușilor de veci și cînd terțet după terțet se înșiră cu înlesnire sub pana mea, nu știu de ce-mi veni gîndul că nu le scriu eu — care să fie acest mister, copiii mei? și că vorbele ce izvorau de sub pana mea, și ca de la sine meșteșugite în versuri, mi-ar fi suflate de altcineva în auz — de un altcineva care nu eram eu, dar care putea prea bine să fie cel din visul meu de odinioară — chiar el — chiar el care mi le înnoia în minte și că... *E*: Trei ore de somn în șir, de somn liniștit și dulce — glumă sunt?... sărutat de raze, legănat de aripi! O! și într-un vis atît de luminos, vis în care se deșirau cuvinte — pietre scumpe mai curînd decît cuvinte — și ce se rînduiau la urmă spre a întocmi flori de ametistă și de opal, de rubin înflăcărat, de peruzele de culoarea

cerului în apus, și ce prindeau toate grai și ce-mi cântau toate cele șase terțete de pe urmă ale poemei mele... (*Mică pauză : își trece mâna pe frunte.*) Dar unde le este acum înțelesul?... Cum nu-l mai găesc? Și cu toate aceste, ceva îmi spune că el îmi va reînvia cândva în minte. Căci s-o știți, copiii mei, cântecul vine de sus — de la zei. Dovadă e că de câte ori am luat condeiul, îmi dau seama că cuvintele pe care le așterneam pe hîrtie nu pornesc din simțirea și cugetarea mea, că-mi vin de aiurea... Dar să vorbim de voi. . . O! întâiul meu născut. . . (*mîngîindu-l*), parcă timpul n-ar li curs pentru tine, atît de puțin te-ai schimbat. (*Privindu-l de aproape.*) Și cu toate astea, iată o dungă între sprincene pe care nu ți-o știam. . . Ce vrei? Viața! (*Celui de al doilea fiu al său.*) Dar tu? Schimbare mare nu văd nici în tine. . . Tot vechea încercuire de sub ochi. . . Mai hotărîtă chiar. Ferește-te. Prin stradele întunecoase ce pornesc dinspre Arno, primeddia pîndește pe cei care umblă prea cu nasul în cutele mantalei și cu pîsla pălăriei prea înfundată pe ochi... (*Către fiica lui.*) Tu singură ești aceeași — tot sfîntă și cu seninătatea cerului în ochi. Dar aveai oare nevoie de vestmintele în care te văd?. . . Taci — nu zici nimic — te știu fericită că le-ai îmbrăcat... Fie voia lui Dumnezeu. Cît despre muma voastră, Gemma Donați. . . A ; 17 ÎNTÎIUL E : I-ul A ; 18 Cum te obosești, tată E : îți înrăiești singur boala A ; 20—28 Deloc. Dacă vă spun că sunt vindecat. Dar să vorbim de voi — de muma voastră — de Gemma Donați pe care ați făcut bine că ați iubit-o și ați respectat-o. Cele care s-au petrecut între noi nu vă priveau. Gemma a fost o femeie cum sunt puține: demnă și de iubire și de respect. Putea ea însă să mă înțeleagă? Eram însurat cu alta — cu o nălucă... Eu am fost vinovatul. Și poate nici eu: nimini nu poate să fie decît ce este. Ea, ce-a fost — eu, ce sunt... E : Ați făcut bine că ați iubit-o și respectat-o. Cele care s-au petrecut între noi nu vă privesc. Gemma a fost o femeie cum sunt puține. Demnă și de iubire și de respect. Dar putea ea să mă înțeleagă? Eram însurat cu alta — cu o nălucă! Eu am fost vinovatul. Și poate nici eu. Suntem fiecare ce ne-a născut Dumnezeu să fim... Ea, ce-a fost, e... A ; 29—30 FIICA LUI (*mîngîindu-l*) E: FIICA LUI DANTE A ; 32 ÎNTÎIUL E: I-iul A ; 34 AL II-lea E: AL II-lea FIU A.

250

2—30 Bine. Mă liniștesc. Cît despre sănătos — uitați-vă la mine... (*Se scoală fără șovăire.*) Iată: slăbiciunea mi s-a dus... Nu mai sunt înfrigoratul pe care l-ați găsit. (*Dante se mișcă în timpul acesta cu siguranță printre copiii lui. El se duce apoi spre colonada ce dă spre mare.*) Puteți, prin urmare, să nu mai aveți teamă. Vedeți singuri: nevoie n-am de sprijin. Puterile

mi s-au întors. (*Se oprește lîngă coloane uitîndu-se spre mare. Efect de lumină roșie.*) în ce glorie apune! Și ce frumoasă e marea — viața! Și cum amîndouă au să se ducă odată cu el, să se înece în întunec, să nu mai fie. Da. Dar și cum are să renască și el și totul — mîine. Ați auzit, copiii mei — mîine ! Căci orice azi are un mîine — îl are, să n-o uitați. (*în extaz.*) Marea ! Soarele! Viața! (*Cu liniște, către copiii lui.*) Ei ! vă mai îndoiți acum că nu sunt bine? Nu m-ați însănătoșit numai, ci m-ați întinerit. (*Se plimbă cu pășuri mari.*) ... Ce vreți mai mult? Și acum am să vă rog și eu ceva. (*Se aude un sunet de clopot ce cheamă la masă.*) Tocmai la asta mă gîndeam: clopotul cheamă la masă. O mulțumire, o mare mulțumire faceți-mi-o. . . Voi sunteți oboșiți, veniți de pe drum, zdruncinați de emoțiuni. . . duceți-vă fără grijă la masă — fără nici una. Mai e în sfîrșit și altceva și am să v-o mărturisesc: voi să mă reculeg — să rămîn singur — așa sunt poeții, da — duceți-vă—fără, fără nici o grijă. (*îi duce binișor spre galerie.*) O voiesc — sunt bine — cu totul. (*După ce dispar.*) Singur încă o dată (*ducîndu-se spre colonada din dreapta*) în fața mării, a soarelui, a cerului E: Dar nu vedeți că puterile mi s-au întors? (*Se ridică și umblă cu înlesnire.*) Nu mai am nevoie nici chiar de sprijin. (*Se oprește lîngă colonada din dreapta, uitîndu-se spre mare. Soarele e în apus. Efect de lumină roșie.*) în ce glorie apune ! Și cît de frumoasă e marea — viața ! ... Și cum amîndouă se duc să se înece în întunec odată cu el. Da — dar și cum are să renască acest soare mîine, și împreună cu el, tot... Ați auzit, copiii mei — mîine — căci fiecare azi are un mîine — îl are — să n-o uitați. (*în extaz.*) Marea! Soarele! Viața! (*Cu liniște, către copiii lui.*) Mai mă credeți acum bolnav? Voi mi-ați redat nu numai sănătatea, ci și tinerețea. (*Vine spre ei cu pași mari.*) Iată cît sunt de puternic. (*Ascultînd sunete ce nu se aud.*) Nu mă înșel. Am auzit clopotul sunînd pentru masă. N-ar fi cuviincios să nu vă înfățișați Ducesei la prînz... (*îi duce încet spre galerie.*) Duceți-vă, fără, fără nici o grijă. Voi, în sfîrșit, să mă reculeg. Așa sunt poeții. Vedeți... sunt bine... fără, fără nici o grijă. (*După ce dispar, reîndreptîndu-se spre colonada din dreapta.*) Cu ce ochi privește Dumnezeu pămîntul și cîți alți ochi deschide el asupra altor lumi pe care nu le știm! Și ce nu se află în privirea lui? Flori, zîmbet, colori, viață, tot A.

229-230

16—25 A putut.... Tu știi ca și mine că necuratul stă la pîndă... (*Se închină cu evlavie.*) Dumnezeu! Nu-l mai răbda să ispitească pe oameni. . . căci — răspunde-mi: Ființe sunt acestea, sau păreri?... (*Cu spaimă.*) Umbre? Năluci? Iazme ale vreunei vraje? (*Mișcare a lui Dante.*) Știu: ești dreptcredincios și dacă Dumnezeu ți-a dat așa de grele necazuri, ți le-a

măsurat după puteri. Puterile însă au margini și ele au putut să te părăsească în vreo clipă. Apoi, nu ești tu și singurul om care s-a coborât în Iad? *E*: Tu știi ca și mine că necuratul stă la pîndă (*se închină cu evlavie*) și... Dar răspunde-mi. Ființe sunt acestea, sau păreri? (*Cu spaimă.*) Umbre? Năluci? Iazme ale vreunei vraje? *B*; 27—34; 1—37 înțeleg... O! și nu mă miră că inima omenească, precum ai zis-o singură, e slabă — nu mă miră că te-au turburat spăimîntătoarele gînduri... Dar, Madonă, privește-mă în față — în numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh, fac cruce și spun că dacă vrajă este împrejurul meu, ea este a curățeniei sufletului meu și a puterii lui Dumnezeu. El n-a vrut să mă lase niciodată singur. Pribeag, batjocorit, neluat în seamă de mării acestui pămînt — flămînd adesea — da: Madonă! flămînd! — jefuit de avutul meu și înstrăinat de copiii mei — singur! — știi ce va să zică *singur*, Madonă? El a sădit puterea lui în mine și m-a înfășurat apoi cu dînsa. Oaste cerească este cea care mă înconjoară. Prin cei care mă înconjoară am pus stavilă Iadului, care se azvîrlea asupra-mi. Gonit dintre oameni, am trăit printre îngeri. Copiii mei, cei cu totul ai mei, închipuirile! — căci au fost zămislîți numai și numai din gîndul meu — m-au mîngîiat de lipsa celorlalți. Și aceste închipuiri, Madonă! O! Ele mi-au dat și putere și avere. Am trăit și pe una și pe alta printr-însele și le-am văzut aci ticăloșia, aci zădărnicia. În vis și în cer am trăit, Madonă, iar patria mea poate să-mi țină porțile închise. Necazurile m-au oțelit și sufletul meu s-a făcut de diamant. Ce m-ar mai atinge? Pe acestea (*gest arătînd Nălucile*), pe care mi le-am smuls din suflet — ființe pentru mine, năluci pentru cei mulți — dar pe care — orice ar fi ele — le am totdeauna în preajmă, sunt totdeauna cu mine, nu mi le poate răpi nimini. Nici moartea. Le voi lua cu mine cînd mă voi duce. Sau nu: ele trăind prin mine, mă vor urma singure... (*Se așază pe laviță cu capul în mîini iar peste puțin se ridică din nou și reia cu înfrigurare.*)... Căci sunt cel pe care Virgiliu, cînd l-a văzut singur — Virgiliu și împreună cu el alți patru înalți magistri ai cîntecului și anume: Omer — poetul rege, Horațiu, satiricul, Ovidiu, al treilea, și împreună cu el Lucaniu — l-au luat între dînșii și l-au primit pe el, al șaselea, în rîndurile lor... Și deci eu fiind acesta, Madonă, mai au oamenii vreo putere asupra-mi? Și iar, fiind cel care spusei, ar fi de crezut ca eu singur să fac pasul care să mă prăvălească pe veci de pe dumnezeieștile înălțimi și să mă arunce ca pe un mîrșav Iadului? Puterea lui Dumnezeu e prin urmare cea care se află împrejurul meu și poți s-o spui și trimisului Florenței... *E*: înțeleg... O! Și nu mă miră că te-au turburat spăimîntătoarele gînduri... Cu toate acestea, Madonă: în numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh, fac cruce și spun că dacă vrajă este împrejurul meu, ea este a curățeniei sufletului meu, iar pentru

aceasta Dumnezeu n-a vrut să mă lase niciodată singur. Pribeag, batjocorit, neluat în seamă de mării acestui pămînt — flămînd adesea — jefuit de avutul meu și înstrăinat de copiii mei — singur! — știi tu ce va să zică *singur*, Madonă? — Dumnezeu a sădit puterea lui în mine și m-a înfășurat cu dînsa. Oaste cerească este cea care mă înconjoară. Prin cei care mă înconjoară am pus stavilă Iadului care se azvîrlea asupra-mi: gonit dintre oameni am trăit printre îngeri. Copiii mei, cei cu totul ai mei, închipuirile, căci au fost zămislîți numai din mine, m-au mîngîiat de lipsa celorlalți, iar patria mea poate să-mi țină porțile închise. Pe acestea (*arată spre Năluci*), pe care mi le-am smuls din suflet, ființe pentru mine, năluci pentru ceilalți, dar pe care, orice ar fi ele, le am totdeauna în preajmă, nu mi le poate răpi. Le voi lua cu mine cînd mă voi duce. (*Se lasă cu capul în mîini iar peste puțin se ridică și urmează cu înfrigurare.*)... Căci sunt cel pe care Virgiliu cînd l-a văzut singur — și împreună cu el alți patru magistri ai înaltului cîntec: Omer — poetul rege; Horațiu — satiricul; Ovidiu, al treilea și apoi Lucaniu — l-au luat de mîna și l-au așezat între dînșii, primindu-l pe el al șaselea, în rîndurile lor... Puterea lui Dumnezeu e dar cea dimprejurul meu și poți s-o spui și trimisului Florenței *B*.

259

13 DANTE, BEATRICE *E*: DANTE, BEATRICE, LUCIFER *C*; 16 și *E*: însă și *C*; 18 (*colonadele*) *E*: (*colonada*) *C*; 24 (*cu dinții clănțanitori*) *E*: (*cu dinții clănțanind*) *C*; 30 (*din nou*) *E*: omite *C*; 31—32 (*și pune mîna în formă de strașină deasupra ochilor.*) *E*: (*și își pune mîna deasupra Ochilor, în formă de strașină.*) *C*.

260

3—4 (*întorcînd ochii spre odaie.*) Mi-e frică! ... (*Alergînd încoa și încolo.*) Mi-e frică! ... *E*: (*întoarce capul spre interiorul odăiei și deslîpindu-se de Beatrice se îndreptează cu pași mari spre mijlocul odăiei.*) Mi-e frică! *C*; 10 Simt că aripi negre îmi bat umerii... *E*: Aripi negre îmi bat pe umeri... (*Cu groază*) *C*; 14—15 DANTE (*din nou*) *E*: omite *C*; 20 întunec *E*: întuneric *C*; 23 (*și în*) *E*: (*în*) *C*; 23—24 (*ce formează paravan*) *E*: (*ce înlocuiește paravanul*) *C*; 29 (*Zgomote*) *E*: omite *C*.

261

5 (*dispar*) *E*: (*pier*) *C*; 6 (*nor*) *E*: (*nor*) *C*; 6—7 (*Scena se umple de o lumină albastră și roză*) *E*: (*Efect de lumină albastră și albă*) *C*; 10—11 (*După un moment aprinde de la lumina rămasă aprinsă pe celelalte.*) *E*: (*După un moment aprinde de la singura lumină ce nu s-a stins pe*

celelalte.) C; 13 O de pe urmă E: Cea din urmă C; 14 și el s-a răzbunat, reurcînd E: și el se răzbună, urcînd C; 15 însă atîta tot E: însă atîta C; 19 (Muzică în surdină.) E: omite C.

262-263

5-35; 1-31

DANTE

(căutînd să-și amintească)

Ale luminei?... — Lumina... (Mergînd spre masă, așezîndu-se și reluînd condeiul. Gîndul, sub înfățișarea unui înger cu aripi luminoase, apare atunci lingă el — se apleacă la urechea lui. Dante îi ascultă șoptele cu condeiul în mînă.)

DANTE

(din nou)

Da...

„Lumină ce...”

Da. Da. (Scriînd.)

„Lumină ce prin tine ești lumină”

(arătînd cu degetul în sus)

„Lumină ce eternă ești prin tine,

De-al tău mister știință ai deplină”.

(Către înger.)

Dar mai departe?... Nu întîrzia... spune-mi. (îngerul îi șoptește din nou.)

DANTE

(din nou)

O! e chiar astfel... (Scriînd iute.) Și?... (Scriînd din nou — ridicînd peste puțin capul și rămînînd cu condeiul în mînă.) Cinci terțete! ... — Cinci, în sfîrșit! (Către înger.) Urmează însă... Vorbele tale sunt soare și cer... (îngerul îi mai șoptește lung.)

DANTE

(scriînd, către în^er)

Ai dreptate... După versurile de sus un altul nici nu s-ar potrivi mai bine ca acesta, — și... (scriînd) ca acestelalte două... și... și... (Aruacă condeiul, cu exploziune.) Sfîrșită e poema! (După un moment.) Dar... Beatrice! De ce te-ai făcut nevăzută? Dă-mi mîna... ajută-mă...

BEATRICE

Sunt aici...

DANTE

(vidicîndu-se cu ajutorul ei)

O slăbiciune... Sfîrșită e poema! ... Voi să dorm. (Beatrice îi dă mîna și urea să-l ducă spre laviță.)

DANTE

(din nou)

Nu; nu în acea parte (arătînd spre alcovă) — ci — acolo. Aici e prea întunerec — așa de întunerec încît — nici nu mai văd deloc.

(Beatrice îl duce spre alcovă.)

DANTE

(din nou și urcînd o treaptă)

Bine, Beatrice. Știu unde mă duci. Mă urci spre lumină... (Mai urcă o treaptă.) O, dar cît de greu se urcă spre lumina cea mare — spre culmea ce le întrece pe toate. Nu e așa, Beatrice?

BEATRICE

Un pas încă, preaiubitul meu, și ai atins-o.

DANTE

(urcînd a treia treaptă sprijinit de Beatrice)

il fac... O! (Beatrice înlătură perdelele care recad peste ea și Dante.)

VOCEA LUI DANTE

Cîtă lumină! (Se aud două strigăte ale lui și surparea corpului pe pat.) — O! — O! — (în acel moment se aprind de la sine luminările de ceară din sfejnicele de la intrarea alcovei cît și întreaga lumină din teatru.) E:

DANTE

(căutînd să-și amintească)

Ale luminei?... Lumină... (Mergînd spre masă, așezîndu-se și reluînd «condeiul. Geniul său apare în dreapta și i se apleacă la ureche. Dante îi ascultă șoptele cu condeiul în mînă.) Da... (Scriînd.) „Lumină ce prin tine ești lumină”. (Ascultîndu-și Geniul care urmează a-i șopti.) Da... Da... (Scriînd.)

„Lumină ce eternă ești prin tine,

De-al tău mister știință ai deplină”.

(Dante, Geniului său.)

Dar nu înceta... Urmează...

(După ce Geniul îi șoptește din nou.)

O! E chiar astfel... (Scriind iute.) Cinci terțete... cinci în sfârșit! (Către Geniu.) Al șaselea însă? Al șaselea... (Geniul îi șoptește din nou.) Ai dreptate. Nici nu poate să stea în picioare alt terțet după cele de sus... (Scriind.) Și... iată-l... iată-l și pe acesta — pe cel din urmă. (Trântind condeii și ridicându-se din jeț.) O! — sfârșită e poema. (Dante coprins de slăbiciune și ținându-se cu mâinile de masă.) Dar... Beatrice! Unde ești? Sprijinește-mă, dă-mi mâna...

BEATRICE

Sunt aici...

DANTE

O slăbiciune... nimic... aproape nimic... Sfârșită e poema. Beatrice, înțelegi?... Voi să dorm. (Beatrice vrea să-l ducă spre lavița din dreapta scenei.) Nu, nu în acea parte. E prea întuneric! (Arătând spre alcovă.) Acolo. (Beatrice îl duce spre alcovă, Dante urcând o treaptă.) Știu unde mă duci, Beatrice! spre lumină. O! dar cât de greu se urcă spre lumina cea mare.

BEATRICE
(sprijinindu-l)

Un pas — două încă; și ai atins-o, preaiubite.

DANTE
(urcând și celelalte două trepte)

Le-am făcut eu oare? Nu știu...

BEATRICE
(înlăturând perdelele și lăsându-le să cadă peste ea și Dante)
Da. Da.

VOCEA LUI DANTE
(de după draperii și apoi zgomotul căderii unui corp)
Cîtă lumină! O! (în acel moment se aprind sfejnicile de la intrarea alcovei și lumina se reface în teatru.) C.

264

2 (Melopee muzicală) C : omite E; 3 (Muzică.) E : omite C; 17—18 Acolo e lumina, / Sfârșită e poema E : Acolo e lumina, / Sfârșită e poema. / Acolo e lumina C.

247

4 (încetează) E : (înaintează) D; 13 e E : este C; 24 (Așezându-se cu greutate pe laviță.) E : (Așezându-se.) D; 26'aceste E : acestea D.

248

26 simțire E : minte D; 34 (genuchi) E : (genunchi) D.

249

5 ținusem E : țineam D; 6 tîrziu, foarte tîrziu E : tîrziu D; 22 și ați respectat-o E : omite D; 27 nimini E : nimeni D; 34 AL II-lea E : AL DOILEA FIU D.

250

i 9 (coloane) E : (coloană) D; 12 întunerec E : întuneric D; 16—19 Ei! vă mai îndoșiți acum că nu sunt bine? Nu m-ați însănătoșit numai, ci m-ați întinerit. (Se plimbă cu pășuri mari)... Ce vreți mai mult? E : omite D; 20 (un sunet) E : (sunet) D; 25 voi E : vroi D; 35 cărei E : căreia D.

251

j 10 totdauna E : totdeauna D; 31 poate E : omite D.

252

I 11 Nimini E : Nimeni D; 12 care să nu moară E : care să nu vrea să moară D; 20 (Meditativ.) E : (Meditație.) D; 29 întunerec E : întuneric D.

253

2 (sieși) E : omite D; 4 (sieși) E : omite D; 9 însuși E : omite D,

ÎN LIMBA FRANCEZĂ

! (p. 267) LE FOU?

Manuscris autograf, „definitiv”, 9.808, f. 1 r. — 205 r., Muzeul literaturii române, în patru caiete: I. „Le Fou? / Comedie dramatique / Quatre actes en prose / par / A. Macedonski”, f. 1 r.; Acte I-er, f. 1 r. — 56 r. — Deuxieme Acte, scene l-ere, f. 57 r. — 79 r. II. Deuxieme Acte, continuare, f. 80 r. - 94 r. III. Acte III-eme, f. 95 r. - 172 r.; la f. 172 r.: „Paris, 1912, 18 mars”. IV. IV-eme Acte, f. 173 r. - 205 r.

Text dactilografiat, cu corectări și rectificări autografe ale poetului, patru caiete, în posesia lui Adrian Marino. Copertele, cu titlul autograf:

I. „A. Macedonski / I-er Acte / Le Fou? / Comedie dramatique / Originale, en quatre actes et / En prose / Paris / 1913” (p. 1—21).

II. „A. Macedonski / II-eme Acte / Le Fou? / Comedie dramatique / Originale, quatre actes en / prose / Paris / 1913” (p. 1—20).

III. „A. Macedonski / *Le Fou ?* / III-eme Acte / Paris, 1913" (p. 1—29).

IV. „A. Macedonski / *Le Fou ?* / Comedie dramatique / Quatrieme Acte / Paris / 1913" (p. 1—10).

Actele III și IV au în creion, de o altă mână, traducerea unor replici.

Publicată postum în *Opere*, II, *Teatru*, ed. Tudor Vianu, București, Fundația pentru literatură și artă, 1939, p. 331—397.

Reprodusă din manuscrisul definitiv 9.808.

A — ms. 9.808; B — text dactilografiat, cu modificări autografe ale poetului.

Le Fou?, piesă scrisă la Paris, în prima jumătate a anului 1912, reprezintă ultima încercare macedonskiană de cucerire a gloriei europene, în această întreprindere poetul pune pasiune, elan și un întreg aparat de relații. O serie de detalii au fost evocate în *Viața lui Alexandru Macedonski* (p. 450, 452). Amintiri ulterioare (dilatate, verbioase, confuze) nu aduc nimic nou (V. G. Paleolog, *Mărturia unei dedicații*, în *Ramuri*, VII, 6, 15 iunie 1970). Întors în țară, în prima decadă a lunii iulie 1912, Macedonski revine la Paris, cu energii sporite, în iunie 1913, unde face mari eforturi de „lansare” a piesei: lecturi publice la care invită oameni de litere ai epocii, unii deloc obscuri, cultivați de poet: Laurent Tailhade, Alexandre Mercereau, Marc Bresil, Louis de Gonzagues-Frick, corespondență întinsă, relații cu personalitățile coloniei române (Maria Pillat, Elena Văcărescu etc.), oarecare publicitate în presa pariziană: „...Ceux qui en ont entendu quelques fragments que le grand poete a lu recemment dans la garconnerie qu'il occupe pour l'instant, rue Notre-Dame de Sorette, en sont litteralement emerveilles. Cette piece, disent-ils, sera une date — et nous pouvons citer les noms de Mm. Louis de Gonzagues-Frick, Alexandre Mercereau, Marc Bresil etc. A bientot des details (*Echos, Le Fou*, în *Paris-Journal*, 21-e annee (nouvelle sene), no. 2.013, 23 juin 1913).

„M. Macedonski, le grand poete roumain qui est en ce moment à Paris, vient de terminer une comedie dramatique, *Le Fou*, dont on a dit deja la puissante originalite en meme temps que ractualite* toute parisienne. M.A.M. n'est pas au reste un nouveau venu dans la litterature francaise et il y a 15 ans *Le Journal des Debats* a reproduit un de ses sonnets *Avatar*, en faisant de lui le plus grand eloge. On disait de lui à cette occasion que c'etait « un poete en lequel Tecole parnassienne pourrait à juste titre reconnaître un maître et qui forge le vers francais sur une enclume d'or ». Depuis M. Macedonski a publie en 1906, à Paris, une epopée, *Calvaire de Feu*, qui a eu beaucoup de succes et le maître roumain compte parmi les litterateurs francais de nombreux admirateurs et amis. Nul doute que

sa piece ne soit accueillie à Paris, lors de sa representation, avec une ferueur des plus marquee. Ce sera une juste recompense pour un poete, qui a voue toute sa vie à nous faire sortir du banal". (*Echos, Journal des Debats*, 125-e annee, no. 185, 5 juillet 1913, p. 2.)

Speranțele lui Macedonski erau întreținute în special de Elena Văcărescu, adevărat *manager* monden al poetului (corespondență inedită, Biblioteca Centrală de Stat, nr. 15.130, 14.218-14.228). Cîteva fragmente din această corespondență (care continuă și după întoarcerea definitivă a lui Macedonski în țară) dau indicații precise despre această „regie” nu lipsită de insistență. Obiectivul principal: Sarah Bernhardt: „Envoyez la [la piece, n.n.] dans quatre jours à Sarah" (B.C.S., nr. 14.218). Macedonski, fără îndoială, a urmat această sugestie și este foarte probabil că în vederea acestui scop au fost făcute copii dactilografiate. Rezultatul lecturii? „La piece plaît unanimement"... „La piece sera jouee! Quand? Je ne saurais le dire. Patience". (B.C.S., nr. 14.227.) Elena Văcărescu a întilnit și ulterior pe Sarah: „La jouera-t-elle?" Fără îndoială, dacă va putea. Ideea poetului de a remite o copie și lui De Max este excelentă (B.C.S., nr. 14.220, scrisoare din „10.2.14"). „De Max, artiste magnifique, a *compris* la beaute de ce role que seul il est capable de nous rendre en son entiere grandeur" {B.C.S., nr. 14.219, 20 august 1915, ștampila poștei). Proiectul, după cum se știe, ratează.

În țară, Macedonski întreține o activă publicitate, nu lipsită de unele date obiective, deși hotărîtoare este, ca totdeauna în astfel de ocazii, capacitatea sa de iluzionare, dublată de o inflexibilă tenacitate. Astfel, precum la Paris, el organizează și la București lecturi publice: *Au Cercle des Amis des Annates (La Roumanie, XV, no. 4.049, 13(26) novembre 1912)*:

„Hier, à 5 heures, Alexandre Macedonski a fait une conference au « Cercle des Amis des Annales », à Tinstitut Pompilian.

Contrairement à ce qu'on avait annonce, M. Macedonski n'a pas parle de la poesie; il a donne lecture de deux actes de sa piece *Le Fou*, qui sera jouee cet hiver-ci ou l'hiver prochain sur une scene parisienne.

D'apres ce que nous avons pu saisir de cette lecture, les deux actes sont d'une rare puissance dramatique, qui de scene en scene va en s'accroissant, de sorte qu'à la fin du deuxieme acte Temotion devient poignante. Les dernieres scenes rappellent les divins fortissimo des symphonies de Beethoven".

În programul unui festival, organizat de Macedonski și Oreste la Teatrul Național din Craiova, la 20 aprilie 1914, este cuprinsă și o scenă din *Le Fou?* (*Dreptatea*, II, 96, 16 aprilie 1914).

Nu lipsesc nici notițele de presă, inclusiv reproduceri din presa pariziană, Macedonski fiind de fapt precursorul rubricii „Prezențe românești” din presa noastră literară actuală.

Foarte activ este ziarul *Viitorul*, prin bunele oficii, fără îndoială, ale lui Ion Pillat. Aceste ecouri urmează la scurt interval după plecarea poetului la Paris, în iunie 1913 (*Viitorul*, nr. 1,940, 5 iulie 1913, p. 2; nr. 1.969, 3 august 1913, p. 2):

„Literații noștri peste hotare

De la Paris ne vine știrea îmbucurătoare că teatrul Sarah Bernhardt a înscris în viitoarea lui stagiune piesa *Le Fou* pe care d. Alexandru Macedonski a scris-o direct în limba franceză, încurajat, fără îndoială, de succesul obținut cu faimosul său *Calvaire de feu*, cu care pare a-și fi făcut adevărata intrare triumfală și în literatura franceză. [...]

Noi, care am aplaudat altădată succesul binemeritat al romanului său *Le Calvaire de feu*, nu așteptăm decît ocazia fericită de-a repeta gestul și după reprezentarea acestei piese, care — după cum afirmă înseși ziarele pariziene — va însemna o dată în istoria teatrului francez.

Pînă atunci este destul să amintim că personalități literare ca Laurent Tailhade, Alexandre Mercereau, Louis de Gonzagues și alții anticipează cu deplină încredere succesul compatriotului nostru, fapt îndeajuns de măgulitor pentru autor și mai ales pentru noi, care l-am apreciat totdeauna altfel de cum se obișnuiește a se aprecia ușuraticii favoriți ai publicului sau mai bine zis efemeridele literare ale zilei.

Paris-Journal consacră d-lui Macedonski un călduros entrefileu în care trebuie să mărturisim că regăsim cu plăcere trecută în revistă toată activitatea literară a d-lui Macedonski în limba franceză, activitate strîns legată de nume ilustre ca Jean Richepin, Sâr Peladan, Jules Bois, Georges Elkhoud etc.

Printre altele, ziarul francez amintește că d. Macedonski, aci la Dunăre, este unul dintre cei mai aprigi șampioni ai ideilor și literaturii franceze.

De asemenea și marele ziar *Le Journal des Debats*, vorbind despre piesa *Le Fou*, își amintește cu plăcere că acum 15 ani a publicat de d. Macedonski sonetul *Avatar*, care a fost foarte bine primit de critica literară, pentru care poetul român era considerat ca un adevărat maestru al școalei parnasiene. Toate aceste aprecieri, după cum am spus mai sus, ne măgulesc deoarece în parte ele ni se adresează și nouă. D. Alexandru Macedonski mărește cu încă un nume de seamă falanga glorioasă a românilor care și-au cîștigat dreptul încetățenirii în literatura franceză”.

Minerva (V, 1.637, din 7 iulie 1913, p. 2) reproduce notițele din *Journal des Debats* și *Paris-Journal*:

„O nouă operă a d-lui Macedonski

Ziarele pariziene sunt pline de elogii pentru noua scriere a d-lui Al. Macedonski, comedia dramatică *Le Fou* (Nebunul).

E păcat că la noi împrejurările sunt așa de puțin prielnice literaturii, căci operele d-lui Macedonski ar trebui să i se acorde la București măcar aceeași atenție ce i-a fost acordată la Paris.

Ar fi însă o mare nedreptate pentru reputatul scriitor dacă n-am înregistra măcar o parte din spusele ziarelor pariziene despre acea importantă scriere.

Journal des Debats scrie:

« D. Macedonski, marele poet român care se află în acest moment la Paris, a terminat o comedie dramatică *Le Fou*, despre a cărei puternică originalitate s-a vorbit, ca și despre actualitatea ei pariziană. Mai la urmă d. Macedonski nu e un nou venit pentru literatura franceză și sunt 15 ani de cînd *Journal des Debats* a reprodus unul dintre sonetele sale *Avatar*, făcîndu-i cel mai mare elogiu. Se spunea despre d. Macedonski, cu acea ocazie, „că e un poet la care școala parnasiiană putea pe drept să recunoască un maestru, care făurește versul francez pe o nicovală de aur”.

De atunci d. Macedonski a publicat în 1906, la Paris, o epopee *Calvaire de Feu* (Calvarul de foc), care a avut mult succes și maestrul român numără printre literații francezi numeroși admiratori și amici. Fără îndoială că piesa sa va fi primită la Paris,...cu ocazia reprezentare!, cu o favoare dintre cele mai deosebite. Acea va fi o dreaptă recompensă pentru un poet care a încercat toată viața sa să ne scoată din banal».

Din *Paris-Journal* aflăm că în noua operă a d-lui Macedonski e vorba de un Napoleon al aurului care voiește pentru Franța preponderența comercială și industrială asupra lumii întregi.

Piesa e în proză, în patru acte, scrisă cu mult lirism și un brio extrar ordinar.

Cînd această scriere va fi publicată, ne vom face datoria și plăcerea de a reveni pe larg asupra ei”.

Tot acestei sfere de relații aparține și publicitatea revistei *Flacăra* (*Ecouri*, Dl. Macedonski la Paris, II, 39, 13 iulie 1913, p. 312):

„Dl. Macedonski a fost la Paris, pentru a prezenta unuia din teatrele capitalei franceze piesa sa *Le Fou*.”

Curcile literare pariziene au făcut poetului o primire din acelea cu care țara sa nu-l prea obișnuise.

Cu acest prilej, ziare de seamă au publicat articole și notițe foarte elogioase la adresa d-lui Macedonski și a noii sale lucrări, căreia i se prezice de pe acum un succes remarcabil.

Iată, între altele, ce spune marele cotidian francez *Journal des Debats*, despre dl. Macedonski și *Nebunul* său:

«Dl. Macedonski, marele poet român, care se află acum la Paris, a isprăvit o comedie dramatică, *Nebunul*, despre a cărei puternică originalitate și actualitate cu totul pariziană se vorbește atîta».

Iar ziarul *Paris-Journal* scrie despre această piesă:

«Foarte modernă și foarte pariziană, această piesă pare că e chemată la un mare succes teatral. E vorba în ea de imperialism, dacă vreți, dar un imperialism financiar — un Napoleon al banului care rîvnește pentru Franța o preponderență comercială și industrială mondială; are patru acte în proză pline de lirism și conduse cu un brio extraordinar.

Cei cari au auzit cîteva fragmente pe cari marele poet le-a citit de curînd în garsoniera pe care dînsul o ocupă acum în strada Notre-Dame de Sorette, au rămas cu totul uimiți».

Piesa se va juca în stagiunea viitoare la teatrul Sarah Bernhardt".

Macedonski va afirma pînă la capăt — din toate aceste motive — că *Le Fou ?* a fost „primită de teatrul Sarah Bernhardt" (*Zacherlina în continuare*, București, 1919, p. 5).

Socotită „pierdută", lectura piesei în cercul discipolilor este evocată și de Adrian Maniu, cu unele aproximații de datare (*0 piesa pierdută*, în *Adevărul*, 48, 14.311, 22 august 1930, p. 1; cf. și Bogdan Varvara, *încă o piesă pierdută?*, în *Adevărul*, 43, 14.323, 5 septembrie 1930, p. 2):

„Sunt cincisprezece ani de atunci — poate chiar mai mult. Poetul Alexandru Macedonski se întorsese provizoriu din orașul lumină — îmbrăcat într-un pardesiu ce plutea peste oase — și purtînd la gît o cravată de brocard ce se zicea tăiată dintr-o crinolină a doamnei de Pompadour". [...]

Dar nu am să uit că săraca întoarcere provizorie, ce avea să ție pînă la mormînt, avea totuși o neobișnuită glorie. Macedonski nu tipărise în franțuzește numai un volum de versuri parnasiene, ci avea o piesă admisă de un teatru apusean.

Lucru nu ne mira pe nimeni. Știam doar prietenia și corespondența ce îl legau de cîțiva dintre cei mai de seamă scriitori din străinătate — și mai știam mai presus de toate că avea talent. Dar fantezia copleșea realitatea atît de sistematic încît puteai prea bine să crezi tot, sau să nu crezi nimic din plănuirile și afirmările poetului. Visul sfărîma actualitatea și o

intenție cîntărea în ochii lui mai mult decît desăvîrșita înfăptuire. Așa că s-ar fi putut prea bine ca piesa vestită cu surle și țimbale nici să nu fi existat.

Totuși, într-o seară, am asistat la citirea ei. Bătrînul dădea o viață ciudată însuflețind fiecare rol din actele ce suiau cu o tumultuoasă energie — oglindind frînturi din viața lui ireală în creațiile unui bancher ce se arăta un Napoleon al finanței. Pieseii îi zicea *Nebunul* și discuțiile entuziaste în jurul acestei capodopere nu mai aveau loc decît pentru fixarea distribuției.

Era mai mult ca probabil că piesa se va juca pe patru teatre dintr-o dată ne spunea maestrul, scontînd și împărțind în conversație milioanele de franci, deși nu avea în ajutor cum ar putea să aibă astăzi fantezia valutei a cărei putere de a multiplica cifrele l-ar fi încîntat desigur.

Pe urmă nu s-a mai auzit nimic. Piesa zăcea undeva într-un dulap, vraf de hîrtie legată cu sfoară. Și victoria literară menită să zguduie Parisul — nu a găsit loc nici măcar pentru o cădere la Teatrul Național din București.

Unde-o fi piesa aceasta?

Cum de nu se găsește nici un director nebun care să o joace?"

Pusă în scenă, în versiune românească, abia în septembrie 1945, la Teatrul Național Studio din București, piesa *Le Fou ?* suferă o cădere, se pare din cauza regiei, dar și a interpretării (Șerban Cioculescu, *Cronica dramatică, Nebunul*, în *Semnalul*, VIII, 1.028, 21 septembrie 1945, p. 1—2; Jack Berariu, *Premierele*, în *Cortina*, 273, 21 septembrie 1945, p. 4).

V a r i a n t e

269

1 (*La scene represente un riche cabinet de banquier.*) A : (*Lever du rideau sur riche cabinet de banquier.*) B ; 3 (*batailles napoleoniennes*) A : (*batailles napoleoniennes qui se renvoient tels des eclairs, les scintillements fauves de leurs ors*) B ; 7—8 (*Garniture de bureau style empire. Meubles à Vavenant.*) A : (*Meubles empire.*) B ; 9—11 (*Ses traits rappellent ceux de Vempereur. Visage completement rase.*) A : (*Completement rase, son visage rappelle, trait pour trait, celui de Vempereur.*) B ; 11—12 (*Dans l'angle de gauche appareil telephonique.*) A : (*Telephone dans Vangle de gauche.*) B ; 17 (*à son bureau*) A : (*assis devant son bureau*) B.

270

21 *Diable* A : *omite* B ; 25—26 *Seulement*, voilà A : *Seulement* B ; 31 *Evidemment* A : *Que non* B ; 32 *à dire... Mais... mais* A : *à dire là-dessus... Mais* B.

• > :-;=t

271 .

4 Saris que, pour cela; elle puisse mater ses emballements A : Sans qu'elle puisse mater ses emballements B; 6 sujet A : beaucoup sujet B; 6-7 Cependant, que fais-tu des nuages? A : Que fais-tu, néanmoins, des nuages? B; surgir A : survenir B; 18 d'un stock en or A: omite B;

23-24

S C E N E II

LES M&MES, UN HUISSIER
(Après avoir frappé, l'huissier entre et se tient respectueusement près de la porte.)

DORVAL

C'est bon — je te vois — mais parleras-tu?

L'HUISSIER

Monseigneur le due de Bronte vient de s'enquerir par telephone aupres de Monsieur le sous-directeur...

DORVAL
(nerveux)

Pour...

L'HUISSIER

Pour savoir si votre soiree de demain etait prise.

DORVAL

Donnee — archi-donnee — et celle de demain — et celle d'apres-demain... que Bertin reponde — et qu'on me fiche la paix. (Vhuissier s'incline et sort.)

JEANTET

Que peut-il encore te vouloir, cet oiseau?... Pas un sou vaillant avant que tu n'epousasses sa sceur — et — depuis...

DORVAL

Ne comptant plus avec Targent. Mais tu ignores mon beau-frere...

JEANTET

Pourtant...

DORVAL

Du tout. Comme tu ne connais pas ma femme, non plus.

JEANTET

C'est done un tonneau sans fond que cet homme?

j

DORVAL

Tu n'y es pas. Ce n'est pas de ça qu'il retourne pour le moment. Ne lui ai-je pas fait gagner, rien que dernièrement, plus de dix millions sur les papiers que je lui ai conseillés d'acheter?

JEANTET

Diantre! J'ignorais ce nouvel exploit. Alors?

DORVAL

Non, tu rirais trop...

JEANTET

Dis toujours.

DORVAL

Une ancienne chanson (*mouvement de Jeantet*) que tu es à ne pas connaître, c'est certain — que je n'ai jamais prise au sérieux, c'est certain aussi — mais dont — voici bientôt deux ans, on ne cesse de me rabattre les oreilles...

JEANTET

Et — cette chanson?..

DORVAL

Celle-ci: que ma femme et son frere veulent à toute force faire de mon fils — pressenti déjà le garde des sceaux n'y voit nul empêchement — devine quoi? je te le donne en mille — ni plus ni moins qu'un due de Bronte-Dorval (*appuyant*), un due.

JEANTET

La belle blague!

DORVAL

Quoi? Ne suis-je pas au fond, un roturier, moi? et ce cher due ne t'empêche-t-il pas d'une noblesse de caractère sans égale — c'est du moins ce que ma femme dit — que de passer à un... à un Dorval enfin! un nom... ah, ma foi! l'apithète est difficile à trouver.

JEANTET

Ne la trouve pas, c'est de beaucoup mieux. Car — pense un peu — revient-on jamais sur ce qui est un fait accompli, et ton fils ne porte-t-il pas du sang des de Brontd dans les veines?

DORVAL

Oh! ne me le rappelle pas! Je ne le sais que trop. Toutefois, écoute — et je n'ai fait que le dire et redire à ma femme et à son frere — „Dorval, je suis, Dorval, mon fils restera“.

JEANTET

Bien. Et — se donnent-ils pour battus?

DORVAL

Tu veux rire... lis ne s'en acharnent que plus à me poursuivre de leurs instances... surtout depuis que mon fils Georges s'est mis de la partie... mais n'en parlons plus, veux-tu?

JEANTET

C'est 9a — revenons à nos moutons... Or, New York, disions-nous, ce me semble, va se trouver bientôt aux abois? Plus que 9a (*geste*) d'or monnaye?

DORVAL

Ne plaisante pas. Cela sera.

JEANTET

Je ne demande pas mieux et mettons que tu ne te fourres pas les doigts dans les yeux... mais, en ce cas même que fais-tu de la finance européenne? Oublies-tu qu'elle peut venir au secours des yankees? *B*: *lipsă în A*; 25—26 Et la haute finance anglaise refusera — à l'instar de la notre — tout concours aux yankees *A*: Naïf! Londres et Paris ne bougeront pas. Mes mesures sont prises, et bien prises — et — tu ne me diras rien de Berlin, je l'espère, qui malgré nos cinq milliards... *B*; 27 JEANTETA : JEANTET (*narquois et se frottant les mains*) *B*; 28 J'en ai comme la chair de poule *A*: Flambes par conséquent, réduits en miettes ces Messieurs du pouff! Brr! j'en ai comme la chair de poule! *B*; 30—31; 1—2 C'est là-bas qu'on en grincera des dents. Car, une fois notre suprématie économique établie aux Etats-Unis, on verrait un peu à fluidiser les immenses richesses qui en résulteront *A*: Et tu fais bien. Pour eux, ils en seront pour leurs grincements de dents — et — quant à nous, une fois notre suprématie économique établie aux Etats-Unis, on verrait à fluidiser un peu les immenses richesses qui en découleront *B*.

272

14 des grandes morts *A*: des grandes morts une humanité nouvelle surgirait — et s'en dégageant *B*; 14—16 oiseau d'or et d'azur, de flamme, — l'enthousiasme reprendrait corps, et s'en dégageant il s'essorerait *A*: oiseau d'azur et de flamme, d'or, l'enthousiasme qui reprendrait corps se porterait *B*; 19 Amour *A*: justice *B*; 21 La belle tirade, et fichtre! frisant de près le sublime *A*: Renversante, la tirade et frisant de près le sublime *B*; 23 Point *A*: omite *B*; Oh *A*: omite *B*; 29 j'entends *A*: j'entends par cette appellation *B*; 30—37 se verrait repeuplée de Français puisque

le grand souffle de jadis repasserait sur elle, la ferait revivre. Le patriotisme y redeviendrait saint; les envolées, divines. Et, avec la gent avocassière qu'on ficherait à l'eau, c'est du sentiment seul qu'on demanderait la vraie et la bonne justice — ce qui d'ailleurs seul peut encore nous sauver — sauver la France — le monde *A*: revivrait ses vieilles épopées, puisque le souffle de jadis repasserait sur elle... et avec la gent avocassière qu'on ficherait à l'eau, c'est au sentiment seul qu'on demanderait la vraie et la bonne justice — ce qui, d'ailleurs, est la seule chance de salut qui nous reste, à nous, et en général, à chaque peuple, au monde *B*.

273

14 aux Indo-Chinois *A*: aux Indo-Chinois — et tout récemment, au Maroc — que nous allons civiliser, mettre à notre taille, doter d'avoués, de notaires, d'avocats — de kiosques d'aisance et de police de mœurs — mais oui — tout cela est de très haute importance, très vingtième siècle en tout cas... *B*; 25 repete *A*: conte *B*; 30—31 Et, combien n'en as-tu pas gagné? *A*: Et en as-tu gagné! *B*; 33 Allons! Allons! *A*: Allons *B*.

274

3—7 Cette promptitude dans les coups à porter? La clairvoyance de tes jugements? — Puis, cette fortune — la tienne — car, sans t'offenser, un sans-le-sou ne l'étais-tu pas? Tout cela enfin, et d'autres choses encore... *A*: La rapidité foudroyante des coups à porter? Et la clairvoyance de tes jugements? Tout ceci, n'est point de la plaisanterie, certes, non... Mettons ensuite cette fortune — la tienne — car, sans t'offenser, un sans-le-sou, ne l'étais-tu point? *B*; 9—15 Oh! quant à 9a, positivement, ce sans-le-sou-là, je l'étais et — au bout du compte — tout comme Lui. Pourtant moi, ai-je seulement eu les fameux quatre-vingt-dix centimes qui, à ses heures de détresse, lui constituaient à lui l'écot de son dîner? Tiens! Je me rappelle... (*passant la main sur son front*) la rue, — et le trou... (*Avec explosion.*) Comme si c'était d'hier! *A*: Mais oui, et tout comme lui, tu viens de le dire *B*; 23 Mince du peu *A*: Hum *B*; 24—29 à trois cent millions au bas mot? Suivent, ensuite, tes domaines. Terres de labour par-ci—forets par-là... Immenses, paraît-il. Et que dire de tes châteaux, de tes villas, de tes installations de houille blanche? Hein? C'est quelque chose, 9a? *A*: à quelques trois cent millions? C'est un chiffre 9a! Suivent tes domaines et châteaux, villas, installations de houille blanche, forêts, richesses minières, exploitations industrielles en pleine prospérité — le diable sait encore quoi. He! mon cher! penses-y... *B*; 34 qu'il peut s'agir *A*: qu'il peut être question *B*.

3—4 decoche son fameux A : à juste raison, decoche le fameux B ; 5 DORVAL A : DORVAL (*se passant la main sur le front comme pour se rappeler*) B ; 6—7 Mais beaucoup plus tard A : Mais cela est arrive beaucoup plus tard B ; 17 Quoi qu'il adienne A : Quand meme et quoi qu'il adienne. Bonjour B ; 22 Peut-etre. A : Peut-etre. (*Après un moment.*) B ; 23 la lutte. A : la bataille. B ; 24—25 Oh... et ce n'est pas une lutte, mais bien une bataille A : omite B ; 25—26 mes forces ont donne en leur entier A : mes braves ont presque tous donne B ; 29 — 30 se trouve deja entre nos mains. Est-ce assez formidable ? Qu'en penses-tu ? A : Ce qui en est reste le suit de pres. (*Leger rire.*) Voyons?... Est-ce assez bien joue ? B ; 32 Que c'est plus que monstrueux A : Monstrueux B.

6—15 Ou sont-elles done passees tes vastes conceptions, et me soutiendras-tu qu'on ne doit croire qu'à l'or et n'honorer que ce metal ? Ah ! Jeantet ! Et, qu'eternellement aussi, l'or ne doit se trouver à suffisance qu'aux mains des pleutres qui le detiennent, et qui n'en forgent avec que les affreuses chaînes de l'esclavage des temps actuels, les chaînes que les goujats et les pieds-plats rivent à coups de maillets redoubles aux chevilles des peuples ? à celles de tout un avenir en marche ? A : Et tes theories ? celles dont tu semblais faire tant de cas et qui emplissaient tes livres ? — de la fumisterie alors ? — Parfait ; — fichons-nous de tout... L'or aux mains des pleutres ?... Mais oui... Ne leur appartient-il pas de plein droit ?... Et quant aux masses ?... Peuh ... À ceux qui souffrent ?... Parle-m'en : des faineants ! B ; 17—33 Toi ? Mais oublies-tu que cet or que je veux faire revivre en le projetant par larges et radieuses coulees à travers toutes les souffrances et toutes les miseres humaines est actuellement la mare croupissante, le mephitique Acheron qui souffle sur les cinq continents la veulerie et le vice, les avilissements, les decheances, toutes ? Pauvre, pauvre ami ! Et a la France qu'on essaie de reduire à ne plus etre qu'une marchande à la toilette — oui — et à qui on fait vendre au Cambodge des cuillers en aluminium à six sous la piece — ou de la verroterie pour peuples sauvages — à cette France-là — à celle qui etait le tabernacle se portant d'elle-meme à Tencontre de Tavenir, pour etre, parmi les tenebres des nuits, colonne rutilante d'ebloissements, et pendant les tristesses des jours d'epreuves, nuee fulgurante d'eclairs — radieuse d'espoirs — à elle — à cette France-là, ne penses-tu pas ? A : Vraiment ?... Et, faire revivre Tor — l'or qui n'est plus qu'une croupissante et mephitique mare portant

au-dessus des cinq continents les lâchetes et les decheances toutes — le projeter cet or à larges coulees à travers larmes et miseres, en faire un Dieu providentiel et bon, c'est la ce qui t'indigne, toi ? — ce qui te fait crier de colere ? Pauvre — pauvre ami ! Et à la France, à elle qu'on essaie de ravalier, dont on ne fait plus qu'une marchande à la toilette — oui — vendant en Afrique de la verroterie et au Cambodge des cuillers en aluminium à six sous piece — à cette France qui, jadis, tabernacle tres saint, se portait d'elle-meme à l'encontre de Tavenir — etait — parmi les tenebres des nuits, de detresse, colonne rutilante d'ebloissements et, pendant les tristesses des jours d'epreuves, nuee fulgurante d'eclairs, radieuse d'espoirs — à elle — à notre mere-patrie, ne penses-tu pas ? B.

14 SCENE II-eme A : SCENE III B ; 16 (*Vhuissier entre et se tient respectueusement à la porte.*) A : omite B ; 19 Eh bien ? A : Encore vous, Jean ? B ; 21 Une audience que Mr. le sous-directeur sollicite A : Monsieur le sous-directeur demande s'il peut monter ? B ; 23 Ah ! mais qu'il entre A : Je crois bien. N'y suis-je pas toujours pour Bertin ? B ; 26 SCENE III-eme A : SCENE IV B ; 29 Ma venue est peut-etre A : Je vous interromps B.

5 Je... A : Mais... B.

5 SCENE IV-eme A : SCENE V B ; 6 JEANTET, DORVAL A : omite B ; 19 SCENE V-eme A : SCENE VI B.

6 DORVAL A : DORVAL (*nouvel acces de toux*) B ; 20 Ce n'est pas tout à fait le moment A : On ne les trouve pas sous le pas d'un cheval, et ce n'est pas precisement le moment B ; 29 Vraiment ? A : Quoi ? B.

2—3 Vraiment. Ensuite, ce bal qu'il t'a plu de donner jeudi, me semble, pour le moins, deplace A : C'est comme 9a, et c'est une preuve du grand interet qu'elles nous portent. Quant à cette fete qu'il t'a plu d'annoncer pour jeudi, si c'est pour te dire la v^rit^, elle me semble pour le moins deplacee B ; 14—16 II y a, enfin, ma robe — tu n'en as seulement pas l'idee mon tres grand, et Georges seul, notre fils... A : II y a enfin ma robe — celle couleur du temps. Tu n'en as pas seulement l'idee, mon tres grand... À propos, mon frere veut te voir... B ;

Quant à 9a — c'est vrai: Il s'y commit lui. Alors?...

M-me DORVAL

Alors, merci, mon tres-tres grand. Bonjour, Mr. Jeantet A :

DORVAL

On me l'a dit... Ma foi, conseille-lui de ne pas trop s'engager sur les „Rio-Tinto”.

M-me DORVAL

Vous ai-je parle de 9a?

DORVAL

Les „La Plata” sont de beaucoup plus solides! Et qu'il se dissipe un peu, ce cher due!... Alors, ta robe?

M-me DORVAL

Tiens! c'est vrai - et tu m'y fais penser. (*Regardant l'heure a sa montre.*) Je vais me mettre en retard pour l'essayage...

DORVAL

Et surtout, n'oublie pas ce que je t'ai dit sur les „Rio-Tinto”.

M-me DORVAL

Fi! le me'ehant! Mais on verra. A tantot. Bonjour, M. Jeantet B; 26-28 Oh! ne lesinant guere sur l'argent et rappelant de si pres - devine qui? - au fait, les de Bronte dont elle vient A: Oui: ne lâchant jamais prise - et - aussi, ne lesinant jamais sur l'argent. Au fond, rappelant de fort pres - devine qui? B; 30 (*railleur*) A : *omite* B; 31-33 Eh! ne le sais-je pas? Frôlent de pres les Tascher de la Pagerie. Aussi, un peu de sang noir, je crois. (*Sonnerie telefonique.*) A : [Ne] lesais-je pas? Les de Bronte ne se rattachent point par certains liens de sang aux Tascher de la Pagerie? B;

33-1

DORVAL

Justement et (*effort de memoire*) je crois ne pas me tromper... (*Effort de memoire.*) Plus j'y pense, plus j'en suis sur - oui - Josephine lui ressemblait comme deux gouttes d'eau.

JEANTET

Bigre! heureusement que je suis le seul à l'entendre. (*Sonnerie au telephone.*) B: *omite* A.

31-33 N'en est-ce pas le soleil et — mais... (*Dans la coulisse les voix de Georges Dorval et du Docteur Trefond.*) A : N'en est-ce pas le soleil et — (*arrH brusque il ecoute vers Vantichambre*) mais... (*Ea voix de Georges Dorval dans la coulisse.*) B.

4 (*se reveillant comme d'un rave*) A : (*comme revenant de loin*) B; 5 *Tiens!* C'est... A: Par exemple! C'est... B; 10 SCENE VI-eme A : SCENE VII B; 19 *Diantre* A : *omite* B.

8 *Fichtre!* Aises A : *Qa* va bien — tres bien... hem! Aises B.

4 JEANTET, TREFOND A : *omite* B; 6 *Oui*, cher ami; oui, Trefond — voilà A: Mais sans doute, mon cher Trefond B; 9 *La bonne blague!* Inquietant? A : *omite* B.

3-7 et je suis à me demander depuis pres d'une semaine qui en a pu ebruiter — comment m'exprimerais-je! — sa marotte — enfin — enfin toujours est-il que les racontars ont fait leur chemin, et qu'on en jase joliment A : et je suis à me demander si nous ne devons pas y voir un coup monte, les racontars les plus ineptes vont leur train, sur notre pauvre ami. On ne fait que denaturer et tourner en ridicule ses moindres faits et gestes. En un mot, tout Landerneau en jase... B; 16-25 Assez curieux ce que tu me signales la. Et j'y vois la main desennemis de Dorval. Mais laissons dire: Us en seront pour leur courte honte. Ce ne sont point de pareils bruits qui pourront jamais ebranler un credit comme le sien — lui nuire; et nous, qui savons à quoi nous en tenir sur lui depuis qu'on n'etait que des potaches, fichons-nous-en — et en plein! Sang Dieu! Qu'il fasse done son grand empereur tant qu'il voudra — pourvu que ses caisses se remplissent. C'est le principal — n'est-ce pas? A : Je comprends. Et tu en fais cas, toi?... Laissons dire. Au bout du compte, n'est-ce point naturel qu'on en veuille à Dorval? Tres deconcertant, notre ami, he! Il ne marche que de victoire en victoire et rien qui ne lui reussisse B; 27 Alors? A : Ses ennemis le battent neanmoins cette fois-ci rudement en breche et son credit peut en etre atteint. Que ne met-on pas sur son compte? Sa marotte napoleonienne... B; 29-31 *Quoi?*... Eh! Eh! Indiscutablement, certains de mes confreres

— et pour ne pas le cacher — presque tous... A : [Ne] la connaissons-nous pas depuis qu'on n'était que des potaches, au lycée et lui a-t-elle nui en quoi que ce soit? Or, qu'il fasse ou ne fasse pas son grand empereur — voilà qui m'est égal. La question n'est pas la — et pourvu que ses caisses se remplissent B ; 33 Complete ton idee A : Alors? B ; 35—36 Le tiendraient, parfois, pour un fou, delivreraient en toute paix de conscience le fameux verdict A : Alors quoi? — Oui — évidemment... certains de mes confreres — à l'entendre parfois — n'hésiteraient pas — oh! non... Fou à Her — simplement — clairement — fou — ce qu'il y a de plus fou B.

289

4—14 Moi? Fiche-moi la paix. Que veux-tu que je te dise? En sais-je plus que le premier venu? La question n'est pas là: regarde-moi, plutôt, cette fortune — la sienne — insensée si tu veux — et demande-toi: est-elle l'oeuvre d'un fou, elle? Et, faut-il, par conséquent, que moi, moi qui suis un fou reel, et combien plus que lui — ne fais pas l'étonné — cela est> puisque je crois à la science — faut-il que je te demande à toi, qui en es un autre — parfaitement — puisque tu crois à la gloire, à l'immortalité: — ou finit la sagesse — ou commence la folie? A : Moi? [Ne] te l'ai-je pas dit? Puis, au fond, qu'en sais-je, moi? Et mes confreres — voyons — t'en pourraient-ils dire plus?... Regarde-moi plutôt cette fortune — la sienne... Insensée, si tu veux, n'est-elle pas? Et, cependant, à bien considérer les choses, est-ce la, l'oeuvre d'un fou? Et faut-il que moi qui, au bout du compte, suis un fou reel — et de combien plus que lui — parfaitement: un fou reel puisque je crois à la science, moi! faut-il que je te le demande à toi — qui en es un autre — mais oui, et ne fais pas l'étonné B ; 27—30 Aucune. Que d'autres aient sa folie. Et qu'ils gagnent de l'argent — beaucoup d'argent — autant que lui. Pour ce qui regarde Dorval — son génie — et il est incontestable — je dirais inouï si... A : Je n'en puis formuler aucune. Son état psychique est ce qu'il est. Mais que d'autres aient sa folie, et qu'ils entassent autant d'or que lui. Son génie, ou, si tu aimes mieux, sa folie B.

291

6 qu'il fait A : que le sien B ; 10—11 On le serait à moins, Docteur. On dit, partout, qu'il est en train de perdre sa fortune A : On le serait à moins, Docteur. On dit, partout, qu'il est en train de perdre sa fortune. On ne comprend plus rien à ce qu'il fait. XJn jeu à la baisse de but en blanc, et qui, sans rime ni raison, lui fait jeter par-dessus bord les millions par vingt et par trente. Personne qui ne le blâme JB ; 13—14 au moment d'en gagner

752

j. une autre A : au moment de frapper un de ces coups formidables dont il est coutumier B ; 16—19 Ou de voir passer en buee l'ancienne. Que ne lui donnez-vous de bons conseils? Mais je dois vous quitter. Au revoir, Messieurs... Et... amusez-vous bien à l'attendre A : Et qui, cette fois, 1 peut le tuer net. Un desastre arrive si vite. À Dieu ne plaise que cela soit. !
Neanmoins, ce n'est pas dans un monde comme le sien qu'il pourrait, en cas de malheur, trouver un appui. Aussi, que n'avons nous fait, mon frere et moi, pour lui dessiller les yeux... Mon fils — le sien — en devenant par exemple un duc de Bronte-Dorval, ne lui eut-il pas donné un tout autre appoint?... Mais je dois vous quitter... Au revoir, Messieurs. Amusez-vous bien à l'attendre. Et surtout veuillez ne pas lui toucher un mot à ce sujet. II est trop Dorval pour que lui et moi puissions jamais nous entendre B ; 23 Charmante A : Oh! je ne le mets aucunement en doute B : 25 Et, de plus, genre! A : Moi non plus B ; 27 D'ailleurs pourrait-ce en être autrement B : *omite* A.

292

6—7 Si. Ensuite, Dorval ne me Taurait pas laissé ignorer. Au fond, c'est son état civil à lui que la noble Madame A : Eh! Dorval ne me l'eut pas laissé ignorer. Mais retient-on ces billevesées, bien qu'au fond ce soit son état civil à lui que la noble Madame... B ; 9—11 Une jolie épigramme que tu viens de lui décocher. Très injuste, pourtant. Madame Dorval n'est que la raison sociale de notre ami A : Sa raison sociale plutôt B ; 13 Je n'ai pas dit autre chose A : Les deux B ; 15—17 Et ce qu'elle emplit ses roturiers salons de dues et de duchesses — voire même de princes du sang des dieux A : II est pourtant juste de reconnaître que c'est à elle que les roturiers salons de notre ami doivent les dues et les duchesses qui en sont presque devenus les êtres familiers — voire même les princes issus du sang des dieux B ; 19 Qu'il tire amplement de la débîne A : Qu'il a plus d'une fois tire de la débîne B.

294

14—16 Et, comme l'autre, toujours. Ne sachant qu'interroger, interrogeait à chaque instant... (A *soi-meme*.) Plus que bizarre A : C'est ce que je pensais. De plus, tout comme l'autre, ne sachant qu'interroger, et le faisant à tout propos. (A *soi-meme*.) Bizarre! Plus B ; 20—22 Rien. On causait. (Bertin, le sous-directeur, entre. Dorval, mu comme par un ressort, court à sa rencontre.) A : Rien, on causait B ;

753

Vous voici, enfin, Bertin. C'est que nous en sommes au tournant périlleux. J'ai donné ordres Bourse — mais, portez-vous, pfutot, en personne, la, ficoutez-écoutez! Faire vite, et si „Rând", si „Alaskas", si autres papiers de là-bas continuent [à] flancher, mettre la main dessus. Ah! Ah! On verra. Oui, on verra car il en est temps encore. Pour un coup de surprise, e'en est un, c'est vrai; seulement, prévu, archi-prévu, pas peur. Cablez New York memes ordres. Surtout, pas d'atermoiments. Râfle. Râfle. Râfle. Mon sort, celui de la Banque Dorval — le sort du monde — entre vos mains, mon ami, mon fils A :

SCENE VI

LES M&MES, BERTIN

DORVAL

(courant à sa rencontre)

Vite, auto, Bertin, et courez Bourse. Toutes mes mesures prises, néanmoins, donnez-y de votre personne. Nous en sommes au tournant périlleux, s'agit mettre main sur tous papiers abordables encore. Et ne pas tergiverser. Acheter d'un coup, par masses. Ah! oui, petit bonhomme vit encore. Ferai face à tout. Cablez aussi New York, Washington, San-Francisco, memes ordres. *(Avec expansion.)* Mon sort, celui de la banque Dorval, entre vos mains, mon ami, mon fils B.

295

1 (avec exaltation) B : omite A ; 2—3 (lis se serrent la main avec effusion* Bertin sort.) A : (lis se donnent la main. Effusion. Bertin sort.) B.

296

1 SCENE VI-eme A : SCENE VII B ; 3 (reprenant son aplomb) B : omite A.

297

22—25 Oui — et surtout maintenant. Au reste, cela se comprend assez — et Ton voit bien que vous êtes réellement son père. Approuvez-le, par conséquent — mais, de grâce, plus de bal: m'en voici débarrassée A : Trop parfois. Vous l'avez voulu par exemple Dorval et rien que Dorval; or, tel il est reste. Done, approuvez-le: il est digne de vous — mais — de grâce! plus de bal B ; 27—28 Plus de bal? Et d'une autre à présent! Mais, pourquoi „plus de bal", s'il vous plaît? A : Et d'une autre?... Mais pourquoi „plus de bal" s'il te plaît? B ; 30—31 De mieux en mieux. Voudriez-vous, peut-être, que j'y paraisse nue? A : C'est donc que vous voulez peut-être m'y voir paraître nue? B.

2—3 Au fait — bien que je n'y voie que du feu — pourquoi pas? M-me Tallien l'a bien fait A : Madame Tallien ne s'est pas gênée pour si peu B ; 5 *(levant les bras)* A : omite B ; 6—8 Toujours le même! Vous oubliez à qui vous pariez! Et vous voici, de plus, faisant cause commune avec la créature à qui, mon fils, le fruit de vos entrailles... A : N'est-ce pas? Mais ce n'est pas d'aujourd'hui que je sais devoir m'attendre à tout de vous... et à vous voir même faire cause commune avec la créature à qui, votre fils, le fruit de vos entrailles... B ;

11—20

M-me DORVAL

Car, vous le savez, c'est lui, lui seul qui était dans le secret de ma robe; c'est donc naturel qu'il l'ait livrée à cette... et qu'il m'en ait donnée de lui en voir une de presque semblable au corps, et, devinez *on*, je vous prie? — au Grand-Opera — pas ailleurs — au grand, grand, grand-Opera.

DORVAL

Voyons, calme-toi! Ouf! Je commence à m'y reconnaître A :

M-me DORVAL

Car, vous le savez, lui seul était dans le secret de la nouvelle robe que je me faisais confectionner... .

DORVAL

Et?... .

M-me DORVAL

Cela ne vous suffit donc pas, et faut-il que je te le dise carrément: votre fils est un pleutre, et c'est justement la raison pour laquelle je le voulais due...

DORVAL

Naturellement.

M-me DORVAL

Mais oui — car vous le comprenez parfaitement: „noblesse oblige".

DORVAL

A être un peu plus que ce qu'on est. Enfin! Cette robe?...

M-me DORVAL

Et dont je me promettais de tirer un si grand parti pour ta fête...

DORVAL

Que lui est-il arrive?

M-me DORVAL

Finie, gâchée à tout jamais, morte avant que d'avoir vécu. . . Georges
en a livré le secret; positivement, je n'en reviens pas... Et devine à qui? —
Oh! à une... car je lui en ai vue une au dos de presque semblable...
Et ou, je te prie? Ni plus, ni moins qu'au Grand-Opera, au grand, grand-
Opera.

DORVAL

Calme-toi. Ouf! Je commence à m'y reconnaître B.

299

1 — 13

M-me DORVAL

Le voudrais-je que cela ne se pourrait pas.

DORVAL

Si. Si. Car voici une idee qui sauverait tout. Sois seulement un peu
gentille, et rappelle-toi... N'ai-je point mis dans ta garde-robe du chateau
de la Breche — ce manoir qui n'est qu'à deux pas de Paris — et à l'occasion
d'un bal costume que nous faillîmes y donner — la toilette meme que Marie-
Louise — l'altiere imperatrice — porta le jour de son couronnement?

M-me DORVAL

Eh! bien? Et c'est à une de Bronte que tu la proposes ta defroque? A ; >

M-me DORVAL

Vos affaires vont-elles done si mal?

DORVAL

Madame Dorval!

M-me DORVAL

Il n'y a pas de Madame qui tienne. J'ai dit non, c'est non.

DORVAL

Et pourquoi cela ne s'arrangerait-il pas?

M-me DORVAL

Je voudrais bien savoir comment?

DORVAL

(radoucissant sa voix)

C'est tout simple et [ne] te rappelles-tu pas que j'ai mis dans ta garde-
robe du chateau de la Breche — ce manoir que nous avons à deux pas

de Paris — et à l'occasion d'un grand bal costume que nous faillîmes y
donner — une toilette vraiment hors pair, celle-la meme que Marie-
Louise, l'altiere imperatrice, porta le jour de son couronnement?

M-me DORVAL

Lourde et sottte cette robe! Et c'est à une de Bronte que tu proposes
la defroque? B ;

14 — 25

DORVAL

Comment?... Mais e'en est justement la raison!

M-me DORVAL

Je ne comprends pas.

JEANTET

Ce serait meme sensationnel, chere Madame, que d'y paraître ainsi*

DORVAL

Sans doute. Puis, une defroque de deux cent mille francs!

M-me DORVAL

Mais, vous, Docteur, qu'en dites-vous? A :

DORVAL

Que j'ai bel et bien couverte de deux cent mille francs!

JEANTET

Et la princesse de Gentilly en faisait joliment cas, à ce qu'on disait,
lors de la vente qu'en firent les Neuperg.

M-me DORVAL

(quittant le ton rogue)

En effet... je crois me rappeler... (À Trefond.) Et vous, Docteur,,
qu'en dites-vous? B;

30—31; 1—3

M-me DORVAL

Ah! Mais c'est qu'alors elle m'irait. (A Dorval.) Aussi — mon grand —
mon tres grand — je l'accepte ta robe — et je t'en remercie meme. Ton
idee est simplement magnifique. Je cours prendre mes dispositions. (Elle-
salue et sort.) A :

M-me DORVAL

C'est vrai. Au fait, pourquoi ne m'irait-elle pas? (A Dorval.) Le Doc-
teur a raison, et tu vois, je l'accepte, ta robe... Je t'en remercie meme.
Ou avais-je done la tete? C'est la princesse de Gentilly qui ne sera pas;

contente... Est-elle pretentieuse cettéperruche! Quoi? Une robe d'impe-
ratrice pour elle et encore celle du sacre? (*Riant.*) Ah! Ah! [Ne] sait-elle
done pas que ses ancetres n'ont ete que les hommes-lie des Berth-Colons?...
Et quant à ce que furent les Trevekerdrek par rapport aux Gentilly, n'en
parlons plutot pas. (*À Dorval.*) Au revoir. (*Jeanet et Trefond.*) Bonjour,
Messieurs. Je cours prendre mes dispositions. Le grand Worms l'aura
demain et quelques simples retouches... bon, c'est son affaire. Bonjour.
(*Elle sort.*) B; 26 SCENE VII-eme A : SCENE VIII B.

304

1 SCENE VIII-eme A : SCENE IX B.

305

2 (*Mime decor.*) A : *omite* B; 7—9 On le vilipende partout, et point de grand
financier qui ne hausse les epaules des qu'on vient à le nommer. A : On
le vilipende partout. B; 11—14 Mais, quant à moi, je vous dirai franche-
ment que ce qui m'interesse surtout c'est votre opinion à vous qui, paraît-il,
quittez cercles et sport pour passer A : Mais, ce qui m'interesse moi, c'est
simplement votre opinion. Puis, est-ce reellement vrai, et quittez-vous
pour de bon cercles et sport pour passer B; 16—19 Ecoutez! En toute
sincerite je vous l'affirme, je ne m'en suis forme aucune de bien precise.
La question est d'une complexite, d'une delicatesse extremes A : En toute
sincerite, je ne m'en suis forme aucune de bien precise B; 20—21; 1—3
Ce qui est neanmoins reel, et ce que personne ne conteste—pas meme
lui — ce sont ses pertes. On les porte à des centaines de millions, et notez
que je ne parle pas de celles des autres, qui atteindraient au milliard, paraît-il
A : Ce qui est neanmoins vrai ce sont ses pertes. On les porte à des centaines
de millions. Je ne parle pas de celles des autres. Celles-là iraient au milliard,
paraît-il B.

306

8—11 Quoi qu'il en soit, la presque totalite des fonds de la Banque Dor-
val y a passe, — et — si vous me voyez aujourd'hui brulant turf et plai-
sirs — c'est que, vous le savez bien, necessite ne connaît point de loi A :
La presque totalite des fonds de la Banque Dorval vient, hélas, d'y passer
en tout cas — et si vous me voyez aujourd'hui brulant turf et plaisirs,
c'est que „necessite oblige" B; 17—18 D'ailleurs, en ce qui me concerne,
vous savez le cas que je fais de l'argent... A : De plus, le cas que je fais,
moi, de l'argent! B; 20 (*persifleur*) A : *omite* B; 21 Mais parfaitement...
A : C'est vrai. Le cas que vous en faites B; 23—24 N'est-ce pas?... Seule-

ment voilà: Ma mere ne l'entend pas de cette oreille A : Parfaitement.
Le mal est que ma mere ne l'entend pas de la meme oreille B; 30 C'est
9a A : Tout à fait B.

307

2—8 Dame! Et, mal ou bien entendus, ses interets — les miens, soutient-
elle — son entourage aussi: amies, medecins qui la soignent — tous et
tout enfin — la poussent — est-ce assez ennuyeux, dites? — la poussent
... Oh! mais je ne completerai pas encore que mon pere ait besoin de
quelque repos... — Puis, que voulez-vous?... A : Dame! Tres regret-
table, certes, la fa9on dont elle comprend ses interets — les miens, affirme-
t-elle, mais que voulez-vous? Je n'y puis d'ailleurs rien. Son entourage,
amies qui ne font qu'aller et venir autour d'elle; medecins qui la soignent
ceux-ci principalement; tous et tout, en un mot, la poussent, est-ce assez
ennuyeux, pour moi! la poussent. Oh! mais je ne completerai pas, encore
que mon pere — vous le savez je pense aussi bien que moi — ait besoin
de quelque repos. .. II s'est trop fouette les nerfs... Puis, vous comprenez
B; 21—23 Et la fortune immobiliere de votre pere, qu'en faites-vous?
Intacte, et dans les cent millions, semble-t-il A : Et sa fortune immobiliere,
l'avez-vous oubliee? Dans les cent millions, et intacte à ce que je sais
B; 27 et à celui de son pretendu imperialisme financier... A : *omite* B.

308

10 Permettez — permettez A : Par exemple B; 19 (*le pli*) A : (*l'enveloppe*)
B; 20 (*les ramasse*) A : (*les releve*) B; 23—24 (*adosse à la cheminee et*
parcourant la lettre apres avoir depose les coupures sur le dessus en marbre)
A : (*adosse a la cheminee et apres avoir lu sa lettre*) B; 25—26 c'en est un,
à coup sur. (*À Georges.*) A : c'en est un! B; 27 surprendre A : etonner B;
27—28 (*Se saisissant d'une coupure et deposant la lettre.*) A : (*Se saisissant*
de la coupure.) B; *în continuare (p. 309—319) versiunea textului din B*
prezintă deosebiri mari față de cea cuprinsă în A și o reproducem în întregime :

JEANTET

Puisque tel est votre desir... (*Lisant.*) „Monsieur Georges Dorval
fils est un clubman accompli".

GEORGES

II s'en rend au moins compte, ce Monsieur!

JEANTET

(*continuant la lecture*)

„Un sportsman des plus distingues..."

GEORGES

Et voici ce que ce cher Mr. Bertin voulait cacher à mon père!

JEANTET
(*lisant toujours*)

„et nous l'affirmons aussi, un parfait honnête homme. Mais de là jusqu'à vouloir pourfendre ceux que certaines combinaisons financières encore que louches, font s'esclaffer de rire, il y a un abîme. Mr. Dorval fils eil pense autrement: tant pis pour lui et pour son papa".

JEANTET
(*froisse la coupure et la jette avec dégout*)

Pouah! (*Poussant la coupure du pied dans le foyer de la cheminée.*)
Je s'age que mon ami, s'il vient jamais à en prendre connaissance...

GEORGES

Oui: la patience n'est pas la vertu dominante de mon père. Vous feriez bien, néanmoins, de lui déconseiller tout esclandre. Sa situation ne s'en trouverait qu'aggravée. N'êtes-vous pas son ami?

JEANTET

[Ne] l'ai-je pas été toujours?

GEORGES

Oui. Comment vous expliquer pourtant cela? Ma mère — oh! elle vous tient en une haute estime...

JEANTET

Je suis toute oreille. Votre mère, disiez-vous?...

GEORGES

Vous en veut quelque peu. La grande affection que vous portez à mon père, prétend-elle, vous induit à lui cacher le désastre vers lequel il court à pas de géant.

JEANTET
(*hypocritement doucereux*)

Euh! Qui sait! La clairvoyance n'est point, au bout du compte, mon fait, et la raison peut tout aussi bien être de son côté. Or, que là voilà bonne mère et que vous voilà bon fils!

GEORGES

Vous raillez?

JEANTET

Que Dieu m'en garde. C'est simplement ma pensée que je vous dis, et en le faisant, c'est encore vous prouver les sentiments que je vous porte.

GEORGES

Oh! Mr. Jeantet! toutes questions d'ordre matériel à part, nos motifs d'inquiétude, à ma mère et à moi, sont plus graves que vous ne le croyez. (*Baissant la voix.*) Les médecins qui la soignent par exemple — et ce sont des sommités — amenés avec prudence à étudier quelques-uns de ces phénomènes, que vous autres nommez en littérature des états d'âme — pronostiquent et à bref délai, la pire des calamités: comment nommerai-je ça? certains écarts d'imagination, prédispositions raisonnantes à venir de possibilité des chimères tellement extraordinaires que le résultat final ne peut être douteux.

JEANTET

En d'autres termes votre père serait...

GEORGES

Oh! restons-en là, de grâce! Ma conviction n'est pas la leur. Chercheurs de midi à quatorze heures, ces Messieurs! XJn peu de surmenage, mon Dieu. Oui! et c'est ce qui se voit tous les jours, mais c'est tout. Du repos? Evidemment. Et pourquoi pas? Du moins, un peu... N'est-ce pas? N'est-ce pas?

S C E N E III-ème

LES MJ&MES, MADAME DORVAL

M-me DORVAL

Bonjour, Georges. (*Léger salut à Jeantet.*) Mr. Jeantet... En conférence?

JEANTET

Pas tout à fait.

M-me DORVAL

Tant pis. Mon fils a dû vous dire tout de même mes transes.

JEANTET

Oui, tout en ne me parlant pas des grandes et généreuses intentions de votre frère.

M-me DORVAL

Et il a bien fait. Mon fils est d'ailleurs assez grand garçon pour ne prendre conseil de personne dans des questions qui ne l'intéressent que seul. Il ne s'agit donc que de mon pauvre mari qui, vous le savez, derape terriblement. Les medecins le croient fortement atteint et...

JEANTET

Mais sans doute, mon ami s'est un tant soit peu emballé dans les derniers temps. Seulement il est homme à se ressaisir. Avec de l'habileté et de la patience on revient de plus loin.

M-me DORVAL

De la patience? Ah! Monsieur! J'admire, et comme il convient, la religion que vous avez pour lui, et que cela soit dit une fois pour toutes mais moi, je ne veux plus de votre patience pour panacée, et j'en ai pardessus la tête de ce qu'il nomme ses campagnes et ses batailles.

Que la chance l'ait souvent favorisé, cela est. Qui pourrait le nier? Mais de son raisonnement? — que pensez-vous de lui? Et ses faits et gestes? les admettez-vous? Puis, que dites-vous de sa récente dégringolade? et en vit-on de plus foudroyante? Quoi? Avoir presque été le roi de l'or en Europe, et tout à coup, prendre les millions par liasses de billets de mille et les jeter sur la voie publique à qui en veut, comment appelez-vous ça, s'il vous plaît, Monsieur? Très napoléonien, peut-être. He! oui... Très... qu'en dites-vous?

JEANTET

Mais...

M-me DORVAL

Vous hésitez? cela se comprend... Les medecins, eux, sont moins embarrassés que vous d'appeler chaque chose par son véritable nom...

GEORGES

Ma mere...

M-me DORVAL

Que cela soit un malheur, je le reconnais, un grand malheur. Qu'y pouvons-nous, pourtant? Le deplorer? Je ne fais que ça. Me débattre?... Je le fais encore. Pour le reste, c'est leur affaire.

JEANTET
(indigne)

Ah!

GEORGES

Ma mere! Enfin, mes félicitations. C'est de la bonne besogne que vous faites.

M-me DORVAL

(d Georges)

Et dire que tu es sur le point de devenir un de Bronte, toi! (*Changeant de ton.*) Mon Dieu! Ne comprends-tu pas que Mr. Jeantet me connaît depuis vingt-cinq ans? Il sait le calvaire qu'a été ma vie depuis l'heure où j'ai épousé ton pere. Encore si je ne l'avais pas pris pauvre!

JEANTET

Oh! quant à ça, c'est positif. Vous n'aviez pas un sou de dot, chere Madame, et votre frere s'en était justement allé par désespoir faire l'Afrique.

M-me DORVAL

Une dot? Et n'était-ce rien le nom que je portais? Rien aussi le sens des affaires, des réalités de la vie, Monsieur, cher Monsieur, et dont il n'avait pas la moindre notion? Et les chimères que je tuais en lui, et que, de ce temps-là même, il ne se faisait pas faute de chevaucher?

JEANTET

Il en est cependant quelques-unes qu'il garde encore bien vivantes en lui: La foi dans votre amour et dans l'affection de son fils, par exemple.

GEORGES

Monsieur!

M-me DORVAL

Tais-toi. [Ne] Tai-je point mérité cette foi, et n'ai-je pas fait de ton pere ce qu'il est convenu d'appeler un grand homme?

JEANTET

Il est certain que c'est à vous seule que j'ai toujours attribué les inconcevables et brusques changements que j'ai souvent remarqués en lui.

M-me DORVAL

(à Georges)

Que te disais-je? (*À Jeantet.*) Nous voici reconciliés. Je me suis d'ailleurs continuellement dit que vous vous aviez au moins du bon sens, beaucoup de bon sens

JEANTET
(ironiquement galant)

Vous me comblez, Madame.

M-me DORVAL

Tandis que lui... Tenez: du genie, peut-etre, mettons-en meme tant que vous voudrez. Mais de sens commun? pas 9a... (*Geste.*)

JEANTET

Superieurement raisonne. Les hommes de genie en sont, en effet, totalement depourvus.

GEORGES

Helas! Et le sens commun est le seul qui devrait presider à tous nos actes.

M-me DORVAL

(*a Georges*)

Bien parle, mon fils. (*A Jeantet.*) Le genie est, neanmoins, lui aussi tres interessant, et—vous l'avouerez-vous? —c'est plus d'une fois qu'à le voir faire son Napoleon, j'ai ete bel et bien empoignee, mais la! completement. De fait, la voix du formidable Corse ne pouvait etre autre que la sienne à de certains moments. Rien que d'y penser je me sens toute chose.

JEANTET

Je vous crois.

M-me DORVAL

Maintenant, la question est celle-ci: Etait-ce le genie ou la folie qui parlait en mon pauvre mari? Decide qui voudra. Toujours est-il que ce n'est qu'à la veille de quelqu'une de ses miserables manigances de Bourse qu'on le voyait partir... Et ce que cet homme etait alors en meme temps que Bonaparte, Napoleon. Ah! nul ne sait ce qu'il m'a fallu payer de ma personne quand ses crises Tenvertiginaient pour l'empêcher de faire des betises... C'est des heures durant que je ne me donnais pas de cesse pour arriver à le rendre le lendemain souple et mou comme un gant. Vous m'objecterez que ses operations devaient en souffrir? He! Oui: tres assagies le lendemain. Mais ou etait le mal?

JEANTET

En d'autres termes, c'est son bon genie que vous auriez ete, Madame?

GEORGES

Ma mere? Oh! Elle?... XJne maîtresse femme!

M-me DORVAL

Faible, trop faible — pour mon malheur! car (*geste circulaire*) regardez: ne nous met-il pas sur la paille?

JEANTET

Vous concederez, pourtant...

M-me DORVAL

Inutile: je vous vois venir, mon pauvre Louis n'est pas fautif sans doute, mais moi non plus, et les medecins qui... enfin...

JEANTET

C'est 9a... et puisqu'on joue cartes sur table, soit. Dorval est fou. Est-ce assez clair? Enfermez-le, et vite.

M-me DORVAL

Fi! les vilaines paroles!... Pour qui me prenez-vous? Il ne s'agit que d'un temps de repos... les chers et bons savants l'ont dit. Et toute une villa à sa disposition... Eaux courantes, hautes futaies, de nombreux domestiques, table royale—que pourrait-on souhaiter de plus? Et pour compagnie? Des hommes tout ce qu'il y a de mieux et de plus eminent; puis, point rebarbatifs, au contraire: tres amusants meme, et voilà.

JEANTET

Eh! mais! c'est tres bien.

M-me DORVAL

Quant au regime, à peine marque. Un peu d'hydrotherapie notamment.

JEANTET

Douches, pour sur?

M-me DORVAL

Non. Simples lotions d'eau froide. Elles suffiront. Us l'ont dit.

JEANTET

Qui? Les savants amusants?

M-me DORVAL

Vous y etes.

JEANTET

Tres bien. (*A Georges.*) Et vous, Mr. ... qu'en pensez-vous?

GEORGES

Ma mere se serait-elle mal expliquee?

JEANTET

Trop bien. Or, voici ce que je vais vous dire, moi: Fils et mere — vous et elle — vous etes tous deux dignes l'un de l'autre.

M-me DORVAL
(voix de tSte)

Que signifie ce ton? Et avec moi?

JEANTET

Oh! Je vais en prendre un autre. Et voici: Que Dorval soit un fou, vous avez été la seule à vous en persuader si tard. Car, en quel temps et en quel lieu, je vous prie, vit-on un homme au raisonnement solidement assis — ou — comme vous le dites, un homme de sens commun, jeter depuis vingt-cinq ans Pelion sur Ossa, j'entends des montagnes dor sur des montagnes dor — et pour qui, dites-le moi? cherchez, trouvez, cela ne vous sera pas difficile, à vous surtout, puisque les premières années de votre mariage vous ne pouvez les avoir oubliées...

Et, tenez: jetez les yeux autour de vous... S'y retrouvent-ils, le lit en sapin, le paillason, le fourneau à gaz, les quatre chaises boîteuses et, pendu au mur, le miroir ebre'che — votre grand luxe d'alors — car, pour Jolie, vous Tétiez et vous le saviez bien.

M-me DORVAL

Georges !... Viens. Notre place n'est plus ici.

GEORGES

Monsieur!... Vous manquez, je crois, à ma mère.

JEANTET

Non pas. Je ne fais que la louer, et j'irai jusqu'à dire que votre mère était belle. Elle possédait de plus — de ces temps — et c'est toujours à sa louange que je le rappelle, les simples mais saines vertus bourgeoises. Les circonstances qui l'avaient voulue pauvre...

M-me DORVAL

Monsieur! Monsieur!

JEANTET

Les désastreux événements de 1870 avaient été un coup de foudre pour la fortune déjà ébranlée des de Bronte... Orpheline peu de temps après cette date, et restée seule par le départ de son frère, elle avait dû céder son nom et vivre de cachets pour leçons de dessin.

M-me DORVAL

Ah! e'en est trop.

GEORGES
(crispant les poings)

Trop, en vérité.

JEANTET

Du tout. La pauvreté est-elle offensante, Madame? Je continue: elles n'avaient pas influé ces circonstances sur ses heureuses dispositions naturelles... Tout ce qu'il y a de meilleure ménagère la noble descendante des preux! Sont-ce là des mensonges, Madame? Cinq sous de beurre, huit de pommes à l'huile, six de harengs, un plat quelconque — nouilles ou lentilles — suffisaient d'habitude à entretenir le feu sacré de la vie.

M-me DORVAL

(hautaine à son fils)

Le bras. (lis vont pour sortir. Jeantet les devance et se place devant la porte.)

JEANTET

Deux mots encore: Beau temps que Trefond et moi sommes au courant de vos faits et gestes. Vous nous les confirmez. Et, sur ce, c'est à moi de me retirer. Votre mari est fou, Madame. Votre père est fou, Monsieur. Et les fous 9a gene... lis empêchent surtout de devenir ducs ou princes et de danser en rond. Mais que 9a soit bien établi: Nous avons veillé, nous, ceux qui sommes les amis de Dorval — et il n'habitera pas la belle villa! et quant à sa fortune, il continuera d'en faire ce qu'il voudra, car elle est bien à lui, persuadez-vous-en et que cela soit dit, voilà. (II sort violemment.)

S C E N E IV-eme

GEORGES

Je l'avais prévu. C'est dans de beaux draps que vous nous mettez, ma mère. Vous êtes allée trop vite en besogne, quoi?

M-me DORVAL

Alors, tu le crois sain d'esprit, toi, ton père? Quelques jours encore, et tu verras: tout y aura passé. Ah! que n'ai-je pris des mesures encore plus à temps? Cette bonne Madame Duruf, la femme du grand financier, me Ta pourtant bien conseillée depuis plus de six mois... Mon Dieu! Mon Dieu! Mais nous, nous en tirerons tout de même, va!

GEORGES

Quant à moi, je pense...

M-me DORVAL

Pense ce que tu veux. Au demeurant, moi, je m'en lave les mains. Qu'ai-je à voir là-dedans? Suis-je la Faculte? Celle qui a parle, c'est elle.

GEORGES

Et si on allait faire long feu ?...

320

8 (masquant de mepris sa colere) A : (avec hauteur et designant Jeantet) B ; 9 Avec. Monsieur?... A : Avec? B ; 11 Mais^4 : Pourtant B ; 13 Mais qu'il veuille A : Que ce Monsieur veuille B ; 17 — 18 Charmant — et ce n'est que trop juste, car c'est à moi de sortir B ; 24 Que non A : Laisse B ; 29 He! mon vieux A : omite B ; 32 (Elle sort violemment.) A : (Sortie par le cote oppose.) B ; in continuare (p. 321, r. 9—26, p. 322—331) textul din B oferă o versiune deosebită față de redactarea din A și îl reproducem integral:

JEANTET

Tu crois? A tout?

DORVAL

Fichtre! Est-ce pour me faire peur que tu me demandes ça?

JEANTET

Peur à toi? Non. Mais...

DORVAL

Eh bien! parle alors... Dis-moi de qui est arrive? Et surtout ne me cache rien.

JEANTET

Je voudrais ne pas le faire que cela ne se pourrait pas. Mon devoir m'y oblige. Puis, je faime trop... (lui prenant les mains) mon ami, mon tres cher ami...

DORVAL

Voilà que tu t'emeus maintenant. Ressaisis-toi et attends-moi ici. Je suis à toi dans un instant. Tu comprends — une femme est tout de meme une femme et je cours d'abord essayer de calmer la mienne... Au fond elle n'est pas mauvaise...

JEANTET

Ah!

DORVAL

Et tâcher de la ramener à des sentiments plus en rapport avec sa dignite.

JEANTET

Fais-le, oui. Les convenances seront du moins sauvegardees.

DORVAL

A tantot done.

JEANTET

Oui.

(Dorval sort.)

S C E N E VII-eme

JEANTET, TRÂFOND

TREFOND

ça tombe bien que tu sois ici... Oh! tu ne sais combien... Les nouvelles?

JEANTET

Pas bonnes. Aussi mauvaises que possible.

TREFOND

Je n'en apporte pas de meilleures.

JEANTET

C'est que les choses ont marche rondement.

TREFOND

À qui le dis-tu?

JEANTET

Et que...

TREFOND

Le danger est imminent.

JEANTET

Oui, et danger comme de mort pour notre ami... Nous ne nous trompions pas, tu vois?

TREFOND

Je sais: tout un complot, et que les sacres cancre de cette sale boîte qu'est la Banque des Cinq-Continents, ont ourdi de longue main autour de notre pauvre Dorval; sourdement, d'abord, puis de plus en plus audacieuses leurs menées ont si bien embobiné cette charmante et toute belle M-me Dorval que...

JEANTET

Elle sort justement d'ici.

TREFOND

La peste soit d'elle.

JEANTET

Oh I

TREFOND

Ecoute plutôt. Trioux, tu sais?, le célèbre imbecile qui a si pitoyablement versé dans les maladies nerveuses, et qui, pour le moment, se donne l'apparence de soigner M-me Dorval, sonde habilement par moi, s'est laissé* tirer les bécasses du nez. Mémoire, conclusions, tout est prêt: paralyse génétiquement congénitale à progrès lents, folie raisonnée, accès de mégalomanie héroïque, militarisme de chambre... Doit être soigné*. Fou, archifou que Dorval.

JEANTET

S'il ignorais ces détails, du moins en sais-je d'autres, notamment ceux-ci: mère et fils se sont donné la main.

Je te Tai dit: ils sortent d'ici, et le „factum" est signé ... Villa, lieux de parc, les éternels avec, tout est prêt. Et point de douches. Non. Simples lotions d'eau froide. Elles suffiront amplement.

TREFOND

(colère)

Mille bombes I Us ont donc compte sans moi?

JEANTET

Point de scandale. Cela ne servirait à rien. Ferait peut-être même tort...

TREFOND

Me diras-tu en ce cas, quels sont les moyens auxquels tu t'es arrêté* pour le tirer d'affaire?

JEANTET

Je n'en vois aucun, si ce n'est celui qui consisterait en une de ces disparitions, d'autant plus faite pour d'écouter qu'elle a été plus subite et plus inopinée. Se mettre à couvert est d'ailleurs dans de semblables circonstances le premier des devoirs et le premier des moyens auxquels on puisse recourir. Le principal n'est-il point de gagner du temps?

TREFOND

Ce serait donc la fuite que tu conseillerais? Ma foi! Pas mauvais du tout l'avis. Mais le suivra-t-il? Le tout est là — et, quant à moi, je doute fort que ton ascendant sur Dorval puisse...

JEANTET

Laisse-moi faire. Je me charge d'y arriver... Et tiens au bruit de ces portes qui s'ouvrent et se referment avec violence, je crois que c'est lui.

SCÈNE VIII-ème

LES M&MES et DORVAL

DORVAL

(n'apercevant d'abord que Jeantet)

Impossible de réussir à forcer la consigne: enfermée dans son boudoir. Crises de nerfs. Femmes et médecins autour d'elle. Trioux, enfin, venant à moi, m'arrêtant aux abords de ses appartements, l'imbecile et me conjurant de me calmer, de dompter ma colère... Vois-tu ça d'ici?...

D'un comique achevé, car en colère, je ne l'étais pas du tout... Nom d'un chien! que se passe-t-il pourtant, et qui me le dira? Quelque temps déjà, depuis que l'inepte ne me parle que premier Empire, batailles, avatars de l'être humain. Ah! ça! Que ne va-t-il à ses drogues? (Court temps d'arrêt.)

Et autre chose encore... Ecoute. Toi, du moins, pourras-tu me dire pourquoi, dans l'entourage de ma femme, par exemple, et depuis ma misérable gaffe de la Bourse surtout, personne qui ne m'approche qu'avec une sorte de respect exagéré, voire même, d'effroi? Puis, dis-je noir, c'est noir—blanc, c'est blanc. Franchement, je ne sais plus quoi penser... Aurai-je par hasard et sans que je le sache été atteint par quelque brusque transport au cerveau, afflux de sang, qui pendant ces derniers jours d'épreuve m'aura pour un moment mis à pied, ou, plus grave encore, ai-je peut-être été fou? Le suis-je? Qu'y a-t-il enfin? Par pitié dis-le moi, sois réellement, mon ami... Ne vois-tu pas? je n'en puis plus?...

JEANTET
Ne deraisonne done pas, mon cher pauvre Dorval. Fou? Tu ne Tas jamais ete", tu ne Tes pas... Et ce que j'ai â te dire est pourtant de beaucoup plus cruel...

TREFOND
Ohl de beaucoup.

DORVAL
Quoi? Toi aussi? Tu e*tais lâ? Bien. Mais que tardez-vous alors de me la dire cette verite"? J'attends.

JEANTET
La voici done, puisque tu le veux, et voici ce que tu as ete... Fou? non, pas une seconde, ou si tel a ete ton cas, cette folie t'as porte aux plus hautes cîmes — plus loin encore — dans des regions ou n'ascendent que les ultra-divins. Et tout comme eux, tu as ferme les yeux aux materialites de ce monde pour ne les tenir ouverts que sur les eblouissantes chimeres qui furent ta vie. Helas! et tu n'as fait que monter et devant et derriere toi les abîmes ont ete bes, noirs. Mais ton pied etait sur, ta vue d'aigle, et...

DORVAL
Que dis-tu lâ, Jeantet, et suis-je mort pour que tu fasses mon pan& girique?

JEANTET
Oui, tu as **6t6** tout cela.

DORVAL
Ne le suis-je done plus?

JEANTET
Tu peux le redevenir.

TREFOND
Pour Tinstant rentre dans les realites, tu ne l'es plus.

DORVAL
De tout ce que vous me dites je ne comprends qu'une chose: c'est qu'â vous deux vous vous etes donne la main pour m'accabler.

JEANTET
Nous nous la sommes donnee pour te sauver.

TREFOND
Et nous te sauverons.

JEANTET
Car il faut bien te pdn^trer de ceci: tu n'es plus qu'un vaincu. Hier, le gouffre etait devant et derrjere toi. Aujourd'hui, il se creuse sous tes pieds et rien ne t'y peut soustraire si ce n'est qu'un formidable bond de cote. Ce qui te reste â faire, c'est, en un mot, de fuir, de quitter Paris, d'abandonner tes affaires, et tout, et cela, â Tinstant meme.

DORVAL
Jeantet, Trefond, elles sont vraies vos paroles et je ne reve pas?

JEANTET
Ce n'est pas un reve.

TREFOND
Jeantet ne t'a dit que la verite.

DORVAL
Et de ma femme, de mon fils, de ma situation, que ferai-je?

JEANTET
Les colosses qui s'effondrent n'ont plus ni femme, ni enfants, ni situation.

TREFOND
Et tout ce qui est trop grand doit crouler.

JEANTET
Aussi, prends garde. Le temps presse. Ce n'est pas la bataille d'Austerlitz que tu as livree comme tu l'as cru dans les commencements...

DORVAL
Mais j'en puis donner d'autres et les gagner.

JEANTET
Tu ne le peux plus.

TREFOND
Plus.

DORVAL
Ah! (Ja! Oubliez-vous que je suis encore Dorval, et que mon immobilier est intact?

JEANTET

Tu n'ignores qu'une chose, hélas I que si tu demeures un jour de plus ici, dans ta maison, à Paris seulement, e'en est fait de toi.

TREFOND

Et tu ne seras plus qu'un homme rayé* du nombre des vivants... un fou enfin!

JEANTET

Sans Tetre.

DORVAL

(voix saccadée, rauque)

Moi?... Et Ton oserait 9a?

JEANTET

Ta femme pourrait te le dire.

DORVAL

Elle? Ma femme? Mais dites que ce n'est pas vrai.

JEANTET

Ne serait-ce point continuer à te tromper?

(Dorval recule de quelques pas et chancelle, atterré.)

TREFOND

Et quoi? Voilà que tu te laisses aller, à présent? [Ne] sommes-nous pas là?

DORVAL

(titubant et bras tendus et chercheurs)

La? — Ou? — je ne vois pas. Approchez-vous. Votre main. À tous deux. C'est 9a. Vous voici donc à ma gauche. Jeantet? Et vous à ma droite, Treiend? Ah! ce rouge! Il m'empêche de voir, ce rouge! Et, ce silence soudain? *(Egare et reculant tout en entraînant ses deux amis.)* Ce silence? de quoi est-il fait?

JEANTET

Dorval! Dorval! Reprends tes sens. Nous te sauverons. Sois sur. *(lis Vasseoient avec peine, dans un fauteuil. Trefond lui ouvre le col de la chemise.)*

DORVAL

Me sauver?... De qui? De quoi? De l'effroyable rouge? probablement, oui... mais le voici qui passe, se dissipe, n'est plus. Seulement, horreur! c'est à présent le noir, et j'y tombe et tout y tombe avec moi. Tout — et je n'y vois plus. Rien. Rien. Et de nouveau ce silence soudain. Je n'entends plus. Dieul je comprends. Il est fait ce silence de nuit et de mort. *(Dorval qui essaie de se relever, retombe dans le fauteuil et se couvre les yeux de ses mains.)*

JEANTET

(à mi-voix)

TreTond, mais pourquoi ne le secouez-vous pas?

TREFOND

Tais-toi, j'attends tout de la réaction qui ne peut tarder de se produire... Vois, plutôt...

DORVAL

(se ddouvant le visage et tendant le cou, regardant de tous les côtés et portant aux oreilles ses mains comme pour mieux entendre)

Hein?... Ces sons?... Tjne maree? Et cette lueur? Qu'est-elle? Sont-ils ces sons des grincements de canons ou des?... des? Oh! c'étaient des paroles. Mais ou suis-je? *(Il se Uve.)* Et cette lueur? est-elle le jour? *(Il fait un pas, puis deux x. et finit par se vafermir.)*

TREFOND

(a Jeantet qui veut le soutenir)

Laisse.

DORVAL

(à lui-même)

Des paroles!... je ne me trompais pas, et c'e*tait aussi le jour — *(a Jeantet et à Trefond)* le jour, et vous deux. Et qu'y a-t-il eu pourtant? Quoi? Oh! je me rappelle. Mais plus un mot à ce sujet. Done ce n'était pas la bataille d'Austerlitz celle que j'ai livrée et ce que je reconnais en elle à présent, c'est bien Moscou, sa retraite, la Beresina... Et savez-vous ou nous en sommes en ce moment? Non? À Fontainebleau, là.

JEANTET

(avec empressement)

Justement.

TR&FOND

Et ce qui doit venir se laisse entrevoir assez, ce me semble? L'île d'Elbe n'a-t-elle point 6t6 la conséquence de ce premier desastre?

DORVAL

Pour sur. Mais ce que je n. puis me pardonner, c'est de l'avoir dementi, Lui, un instant, par ma faiblesse.

TR&FOND

Tu n'as qu'à te reprendre à temps.

DORVAL

Je le ferai.

JEANTET

En ce cas, tout sera pour le mieux.

TREFOND

C'est donc à Fontainebleau que nous en sommes.

JEANTET

Et il est clair qu'il faut partir.

DORVAL

Je partirai.

JEANTET

Quand?

DORVAL

Aujourd'hui meme, de suite,

TREFOND

Bravo! Je le retrouve entier dans la promptitude de ta decision.

JEANTET

Nous te suivrons.

DORVAL

Je ne le permets pas.

TREFOND

Oublies-tu que c'est dans l'ordre?

DORVAL

Pourquoi?

JEANTET

L'autre est-il parti seul?

DORVAL

C'est encore vrai. (*Riveur.*) Ceux dont le devouement restera à jamais glorieux Pont accompagne'à l'île d'Elbe. (*Il va à son bureau et agite une sonnette.*)

S C E N ' E IX-eme

LES M&MES, UN HUISSIER

L'HUISSIER

Monsieur m'a sonné?

DORVAL

Oui. Qu'on pare ma limousine, la 70 chevaux; dans cinq minutes je la veux au bas du perron. Et faites monter Mr. Bertin. (*L'huissier sort.*)

TREFOND

Mais quel sera notre itineraire?

DORVAL

Marseille d'abord.

JEANTET

Ensuite?

DORVAL

On s'embarque. Une excursion en filer serait-elle pour vous deplaire? Mon fîe d'Elbe, à moi, que la Corse! N'y ai-je point, en effet, ce gigantesque et royal chateau dont la presse a tant celebre les merveilles?... (*court arrit*) — un moment! (*Il passe à son bureau et y trace quelques lignes hâtives.*)

DORVAL

(le papier a la main)

(Plaisant.) Mon abdication. *(Lisant.)* „J'institue mon fils Georges pendant toute la duree de mon absence Directeur^general de la Banque Dorval. Neanmoins, mon fils n'etant pas au courant des affaires, toutes les operations de haute Banque et autres seront conduites par Mr. Bertin qui, seul, aura qualite de signer en mon nom".

TR&FOND

Et bourn! Admirablement fou que l'ami Dorval.

10—11 et que j'ai déjà communiqué au patron... A: Le patron d'ailleurs en a reçu communication en Corse même, comme il adu vous le dire, je pense, et par courrier spécial. C'est ce qui a décidé, au surplus, sa rentrée à Paris B; 13—16 Eh! Je le sais. Au bout du compte, est-ce aussi ce qui nous a décidé de prendre sans désespérer la mer et [de] faire notre rentrée en coup de tonnerre de... — de l'île d'Elbe, allais-je dire A: Trop juste — et voici notre île d'Elbe loin derrière nous B; 18—21 Vous ne l'avez pas fait heureusement, et ce n'est que de Corse que vous rentrez. Vous contera-t-elle la joie que j'ai éprouvée en recevant hier soir votre télégramme de Marseille? A: Oh! vous ne revenez heureusement que de Corse, et je ne vous contera pas la joie que j'ai éprouvée en recevant hier votre télégramme de Marseille B.

2 Diable! Et si elle avait retardé? A: Qu'entendez-vous par îâ? B; 4—6 A quoi bon parler de ça! Qu'il vous suffise de savoir que des bruits de plus en plus consistants circulaient de tous côtés A: Pourquoi vous le cacherais-je? Des bruits de plus en plus consistants circulaient B.

2 C'est vrai A: Oui: il avait hâte de reprendre contact avec la place B; 5 je ne demande pas mieux A: Parfaitement B; 9 défendant A: défendant, veuillez le croire B; 20 et vous m'en faites accroire... A: et vous ne me persuaderez jamais que ce soit arrivé B; 22—26 Mais non. Des écarts comme ceux-là, s'ils n'arrivent point tous les jours, se produisent quand même — en de certaines circonstances... — Et tenez — regardez comme les „Oklawa-railways" se sont, elles aussi, comportées! A: Les choses se sont pourtant passées ainsi. De semblables écarts ne se produisent point, il est vrai, tous les jours. Quoi qu'il en soit, voyez comme des „Oklawa-railways" se sont à leur tour comportées B; 29—34 De semblables bonds?... — Inoui — en effet! — Seulement, si ces chiffres sont, pour l'heure, vrais et très vrais — et ils le sont — 375 millions tombes comme des cieux — tout aussi bien les mêmes peuvent-ils être demain remplacés par d'autres — et de combien modestes ceux-là A: Effrayants ces bonds! Ces 375 millions tombes comme des nues dans les caisses de la Banque Dorval, ne sont toutefois que des chiffres, et qui, du jour au lendemain, peuvent tout aussi bien être remplacés par d'autres et de combien plus modestes ceux-là. Jonglerie de Bourse, n'est-ce pas et à qui on ne doit point attacher une trop grande importance B.

2—5 Point — puisqu'ainsi que je l'ai communiqué à Mr. Dorval par lettre — je me suis déjà défait des dites valeurs et ce n'est plus que des rentes sur l'Etat français que nous avons en caisse A: Mais pas du tout, et M. Dorval le sait fort bien puisque je le lui ai déjà communiqué... C'est presque de suite que par des opérations habilement menées, je me suis défait des dites valeurs et ce ne sont plus que de bonnes et solides rentes sur l'Etat français que nous avons depuis une dizaine de jours entre nos mains B; 8—9 Sauvez en ce cas la Banque Dorval, mon cher Bertin, et nous avons bien fait de revenir! Sauvez, et par vous! A: Grâces vous soient rendues en ce cas, mon cher Bertin, tirée d'affaire la Banque Dorval, et tirée d'affaire par vous B; 12 Mais non A: Ne dites pas ça B; 22 (*Legers grattements à la porte.*) A: omite B; 27 (*à l'huissier*) A: omite B; 28 Qu'arrive-t-il A: Qu'y a-t-il B; 32 cabinet A: bureau B.

2 (*à Bertin*) A: omite B; 6 faites monter A: faites simplement monter B; 8 Le tableau se trouve déjà dans l'antichambre A: Oh je n'ai pas attendu et la toile se trouve dans l'antichambre B; 17—18 (*dans un coin*) A: (*dans un coin contre la muraille*) B; 30 Si on lui donnait un peu d'air à ce tableau? A: Lui donnerons-nous pas un peu d'air à cette machine? B.

16—17 Demandez-le plutôt à ceux de vos clients qui se trouvent être parfois de mes lecteurs. C'est à eux de décider A: Je ne saurais te répondre. Demandez-le plutôt à ceux de vos clients qui par hasard se trouveraient être aussi les lecteurs de mes livres. C'est à eux de formuler B; 21 signée A: conclue et signée B; 24 C'est... un tableau — probablement A: [Ne] le devines-tu pas?... Tjn tableau — paraît-il B; 28 (*la toile*) A: (*le tableau*) B.

6 Vraiment pour rien A: omite B; 15—18 Me suis pas trop bien rendu compte... Paru — vu — enlève. Bataille, crois, que sais-je? Mieux, voir... (*Nerveux, coupe l'étoffe, avec un canif qu'il prend sur le bureau et Venleve*) A: Sais pas trop. Bataille, crois. Des qu'aperçu me suis jeté dessus et enlève haut la main après encheres mouvementées. Vaut mieux voir. (*Nerveux, coupe la serge avec un canif qu'il prend sur son bureau et découvre le tableau*) B; 22 C'est... A: Serait-ce?... oh! oh! B.

341

25—29 II y a qu'on n'a pas su ta retrâite mais qu'â present que te voici de retour A : Ne comprends-tu pas? On l'aurait fait avant — mais on n'a pas su ou te prendre — voilà B.

342

8 De quel droit? A : Mais... De quel droit, s'il vous plait? B; 10 Et vous duquel? A : Et vous? Duquel pretendez-vous y apporter opposition? B.

343

4 Je... A : Je vous dirai d'abord que... B; 6 Que voulez-vous A : Non ne dites rien d'abord. Soyez clair et bref. En d'autres termes, que voulez-vous? B; 11 semblable A : pareille B; 13 — 16 Cela ne sera pas — et sortez bien vite: Vous etes en presence du dr. Trefond — doyen de la Faculte de Medecine, senateur, Grand-croix de la legion d'honneur A : Elle n'aura pas lieu — tranquillisez-vous. (Au commissaire.) Monsieur! c'est en presence du docteur Trefond, doyen de la Faculte de Medecine de Paris, officier de la legion d'honneur et membre de l'Institut de France que vous avez Thonneur de vous trouver B; 19—20 Requis â donner mon concours â ces Messieurs. (Geste.) Je ne puis que faire mon devoir A : Requis en vertu d'un arrete par voie de justice â donner mon concours â ces Messieurs (geste) je ne puis — bien qu'â mon Jgrand regret — que faire mon devoir B; 28 (aux employes) B : omite A; 29 Ici — ici A : Avancez — ici — je vous prie B; 30; 1—2 Les ennemis de Mr. Dorval ont circonvenu sa femme et son fils et veulent frapper le grand homme de mort civile A : Oui — comme ça — bien. iEcoutez maintenant... Les ennemis de votre patron ont circonvenu M-me Dorval et son fils et veulent frapper le cher et noble grand homme en le faisant passer pour fou B.

344

3 (Mouvements d'indignation dans les groupes.) A : (Murmures; houle d*indignation dans les groupes qui entourent Dorval et dependent son approche.) B; 7—8 (II veut s'avancer sur Dorval — Ugere rixe.) A : (II veut avancer sur Dorval; remous de poussees qui l'empSchent; Dorval est entraîne pendant ce temps par ses employes vers la porte du fond par laquelle il se retire suivi de ceux-ci.) B;

780

9—18

UN EMPLOYE
(refoulant le commissaire)

Si encore c'etait la justice...

LE COMMISSAIRE
(cherchant a bousculer Trefond, Jeantet et Bertin)

Place â la loi! (Dorval se retire par la porte du fond entraîne par ses employes qui le suivent en bon ordre.)

TREFOND
(bousculant le commissaire)

Ah! mais non: Merde! A:

LE COMMISSAIRE
(voulantfoncer avec les deux infirmiers sur le groupe en retrâite bouscule Trefond, Jeantet et Bertin qui leur tiennent tUe)

Place — place â la loi!

TREFOND
(bousculant â son tour le commissaire)

Si c'etait encore la justice.

LE COMMISSAIRE
Laisser passer la loi.

TREFOND
Merde! B.

(P- 345)

LA MORT DU DANTE

Textul autograf în manuscrisul 4.049, „La Mort du Dante /Tragedie originale /Trois actes: vers et prose / Precedee d'un / Pronaos / en vers / par / Mr. Alexandre Macedonski", f. 111 r. — 212 v., Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, în trei caiete: I. Actel-er, „revâzut", f. 111 r. — 165 v. II. Acte II, „revâzut", f. 167 r. - 189 v. III. Acte III, „revâzut", f. 190 r. - 212 v. La f. 212 v.: „Fin, 1916, 21 octobre".

La Muzeul literaturii române, în manuscrisul 9.788, f. 1r. — 203 r., constituit din două caiete, se află două copii cu unele corecturi ale poetului. I. „1916 / Alexandre Macedonski / La Mort du Dante / Tragedie originale / Trois actes / Vers et prose / Pre'cede'e d'un / Pronaos / en vers" f. 1r.; Pronaos / de / La Tragedie: La Mort du Dante, f. 2 r.; Decor et indications, f. 3 r. — 4 r.; Le Dialogue du Pronaos, pină la „IH-e Damne",

781

f. 5 r. — 10 r., manuscrit autographe, apoi copie de o altă mină, pînă la sfîrșit, f. 10 r. — 70 v.; la f. 14 r.: „I-er Acte de la tragedie j *La Mort du Dante* / unite du temps, du lieu / de Taction, des caracteres”; la f. 42 r.: „30 minutes à la lecture”; la f. 70 v.: „1916, 21 octobre”.

II. „1916 / Alexandre Macedonski / *La Mort du Dante* \ Tragedie / Trois actes / Vers et prose / Precedee d'un / Pronaos / en vers”, f. 71 r.; *Au Jardin d'Academosy*. 72 r. — 80 r., copie; „1916 / Alexandre Macedonski / *La Mort du Dante* / Tragedie / Trois actes / Vers et prose / Precedee d'un / Pronaos / en vers / unite du temps, du lieu, de Taction, des caracteres”, f. 81 r., titlu autographe; copia textului de o altă mină, pînă la sfîrșit, f. 82 r. - 203 r.; la f. 203 r.: „1916, 21 octobre”.

O altă copie, caiet tip școlar, nenumerotat, [f. 1 r. — 69 v.], manuscrit corectat de poet, în posesia lui Adrian Marino: „1916, Bucarest / *La Mort du Dante* / Tragedie originale par Mr. / Alexandre Macedonski / Trois actes: vers et prose / Precedee d'un / Pronaos / en vers / Unite du temps, du lieu, de / Taction, des caracteres”.

Nu s-a publicat niciodată. Reproducem textul din manuscritul 4.049.

Ca și versiunea românească, *La Mort du Dante* este „introdusă” printr-un comentariu explicativ (inedit): *Au Jardin d'Academosy*, păstrat în trei texte:

- 1) ms. 11.270, f. 82 r. - 95 r.; „Alexandre Macedonski / 1916 / 30 decembre / Bucarest”, Biblioteca Centrală de Stat, de unde-l reproducem;
- 2) ms. 4.049, f. 102 r. — 110 r.; „Alexandre Macedonski / 30 decembre 1916”, copie de o altă mină, Bibi. Acad. Republicii Socialiste România;
- 3) ms. 9.788, f. 72 r. - 80 r.; „Alexandre Macedonski / 1916, 30 decembre. Bucarest”, copie, Muzeul literaturii române.

„*Au Jardin d'Academosy*

L'auteur de *La Mort du Dante*, œuvre qu'il tient pour une de ses plus considerables, a eu pour but, en l'ecrivant, de faire revivre la tragedie antique, Eschyle et Sophocle.

Il ne lui appartient pas de dire qu'il y a reussi, mais il croit avoir ete le premier à ouvrir dans ce sens une voie nouvelle à la litterature europeenne contemporaine. A l'absolue unite de temps, de lieu et d'action, celle des caracteres est venue, comme d'elle-meme, s'ajouter et greffer Tinflexible fatalite de ses lignes sur la beaute de la vie et de la mort du Dante.

À Tinstar des classiques, le theme passionnel est chez lui la personnalite de son heros, le malheur inebriablement instaure dans une vie et que le temperament doit inieuctablement maintenir jusqu'au dernier souffle del'homme. Dante est peut-etre briseet ill'est en effet, mais il ne rbmpra

point d'un pas devant son destin, pour aussi insinuant que soient les tentatrices voix... Tel est, d'ailleurs, le caractere des heros antiques dont les âmes etaient plus pres, qu'elles ne le sont de nos jours, de leur point de depart.

Pour ce qui est de l'unite de temps, l'auteur en a pousse si loin le respect — Taction etant censee ne commencer que sur l'heure de midi, ou à peu pres, et finissant à peine le soir venu — que *La Mort du Dante* qui suit sans interruption d'un acte à l'autre, et qui en reduit à quelques neuf heures les classiques vingt-quatre — pourrait etre jouee à rideau leve.

Elle commence de plus, cette tragedie, avec le protagoniste et finit avec lui.

Une concession a ete faite, neanmoins, au modernisme: les cheeurs seuls ont ete ecrits en vers; quant à la tragedie en elle-meme, ce n'est qu'en prose, mais en une prose qu'harmonise et berce le rythme interieur de son sentiment, qu'elle avance et se developpe.

On n'en fera, certes, point un crime à l'auteur. Il n'a voulu porter à la scene que de la vie — et de la vie vraie — et nullement l'artificialite ^ngoncee dont on a tant abuse sous pretexte de classicisme.

D'autre part, les vers sont si mal dits de nos jours, et cela un peu dans tous les pays, et le monde nouveau les aime si peu, qu'ils pouvaient parfaitement etre mis de cote.

Plus difficile à resoudre etait la question des cheeurs; Racine, et bien d'autres encore, l'ont evidemment devance dans cette voie en legitimant leur raison d'etre.

La Mort du Dante ne comportait pas, toutefois, les memes situations dramatiques.

Les Grecs, il est vrai, ne s'embarrassaient pas pour si peu. Leurs cheeurs entraient, sortaient, revenaient sur le theatre, ou accompagnaient le heros ou l'heroine, attaches à leurs proies en ne les lâchant point d'un pas. Mais ce procede, tres positivement en rapport avec l'etat d'âme de ces temps recules, et le developpement de l'art scenique dont revolution etait encore à ses debuts, ferait sourire le public d'aujourd'hui, et amenerait l'irremediable chute d'une œuvre pour aussi grand que soit son merite.

L'auteur pense s'etre tire à son avantage de cette difficulte en accordant aux hallucinations du Dante, qu'enfievre la malaria, l'importance qu'ils ont dans la piece et en leur donnant le role des cheeurs antiques.

Or, ces hallucinations ne peuvent etre autres que celles dont le sentiment et l'esprit du Dante sont animees et nommement: *Les Muses*, *Virgile*, *Beatrice Portinari*, *La Posterite* — siecles à venir, et dans lesquels il met son espoir, son *Genie* et son *Sentiment*, et, enfin, *Brunetto Latini*, comme aussi des ressouvenirs vivaces de son Enfer.

Tels sont donc les chœurs de cette tragédie, et en tant qu'œuvres de psychopathe vraie, ils se présentent logiques, voire même inséparable* du sujet de la pièce.

Un autre œueil, et non des moindres, était l'actuel état d'âme du public... Aussi a-t-il *et* cherché à y porter remède à l'aide du *Pronaos*, et a-t-on tâché de créer en quelque sorte à cette œuvre une atmosphère dans laquelle elle puisse respirer, se mouvoir et vivre.

L'essai que l'auteur a fait intéressera quoiqu'il en soit par l'ingéniosité d'avoir lui; le premier, mis à la scène une œuvre de peinture, et notamment une de celles qui jouit à juste titre d'une célébrité universelle: *La Barque du Dante*, de Delacroix.

Il est à croire encore, que ce *Pronaos* contribuera le plus possible à mettre les masses du public en étroite et intime communion de sentiments avec les œuvres d'art et la grandeur de la vie et du génie, du poète.

C'est d'ailleurs, dans ce but que la musique instrumentale et vocale, la plasticité des groupements, la féerie des *Apparitions*, ont été appelées à graviter autour du héros et à en rendre plus puissante l'emprise.

Fidèle à son idéal littéraire, l'auteur s'est adressé* aux yeux, à l'ouïe à l'intelligence et au sentiment. Le fait d'avoir concentré sur Dante l'intérêt de l'action en cours n'est point non plus pour enlever à cette pièce de sa valeur, et les entrées et les sorties, étant toujours annoncées et motivées, aideront à lui donner une puissance de réalité encore plus remarquable. Cette prise de contact absolument naturelle des spectateurs avec les personnages en scène, dont les noms ne seront plus pour eux une surprise, et qu'ils n'auront plus à rechercher sur l'affiche, n'est point d'hier, il est vrai, mais est toujours la bienvenue chaque fois qu'on la réalise.

Cependant, ce qui surtout fixera probablement l'attention des esprits cultivés et impartiaux, c'est l'âme même du Dante, et celle de son siècle, qui vibrent en leur entier, du commencement à la fin, et qui sortent le spectateur et le lecteur de l'époque présente.

On ne trouvera sans doute pas dans cette œuvre le vain échafaudage d'une intrigue, qu'on suit presque toujours péniblement, ni ces rimes tintinnabulantes, prétentieuses autant que sentencieuses et familières à certains répertoires, mais toute une intensité de vie, qui encore que transposée sur la scène, en garde intacte l'énergie des vibrations.

Les héros de *La Mort du Dante* ne sont point des hommes de nos jours, déguisés en costumes vénitiens ou florentins, et projetés de but en blanc au XIXe-ième siècle, tels des gentilshommes d'un quelconque roi de France, et dont on n'hésiterait pas à faire des Mithridates empesés et "ampoules des Pompées, des Marc-Antoine, des Titus, et autres.

Le Dante n'est pas fait de maximes redondantes et de clichés philosophiques. Rigide comme poète, ainsi que nous le montre sa vie et son œuvre, Dante ne charge pas son verbe d'épithètes et de comparaisons. Il ne parle pas en vue des spectateurs ou des lecteurs. Il conte simplement son récit et se dévoile tel qu'il est.

Après le Dante qui n'est plus, c'est donc un vrai Dante qui reparait: celui-là même qui se meurt en l'an 1321, le soir du 13 ou 14 septembre, dans une pièce ouverte sur la mer — entre ses fils et sa fille, une sainte sœur en Dieu et tandis que le vent de l'équinoxe soufflait sur les rives de Chiassi...

Parmi les scènes qui apportent dans la littérature un élément nouveau, l'ineffable duo d'amour entre un homme réel et une ombre, est appelé — on peut dans une certaine mesure le presumer — à éveiller un frisson d'émotion sincère.

Pour la fin, un peccavi pourtant: L'auteur s'est permis — semblable en ceci à un bon nombre de ses devanciers — deux légers accrocs à l'histoire:

Dante d'abord n'est point mort seulement entre ses fils et sa fille, mais aussi en présence du Prince, et *La Divine Comédie* était depuis longtemps achevée avant la dernière heure du poète. La vérité pourrait, cependant, tout aussi bien être autre, et l'auteur ne va-t-il pas jusqu'à soutenir que c'est Dante lui-même qui [la] lui a révélée telle, et par voie d'inspiration".

În contradicție oarecum cu însemnările din manuscrise privitoare la încheierea ambelor versiuni ale piesei, o însemnare ulterioară: „tragedia *Moartea lui Dante*, sfârșită în românește și în franțuzește la 26 decembrie 1916 și scrisă în perioada groaznică a bombardării Bucureștilor de aeroplan" (*Zacherlina în continuare*, București, 1919, p. 5—6). Concilierea acestor date devine posibilă dacă admitem că Macedonski avea în vedere revizuirea definitivă a ambelor manuscrise.

Reproducem întocmai ms. 4.049, cu o singură excepție: indicațiile privind *Les Personnages de la tragédie* se află în ms. (f. 130 r.v. — 131 r.v.) - după *Pronaos, Le Dialogue du Pronaos*; I-er Acte: Decor, iar în ediția de față sînt tipărite după titlu și înainte de *Pronaos*.

T R A D U C E R I

(p. ^19)

ROMEO ȘI JULIETA

(După Shakespeare)

Publicată: Actul I, [tabloul I], scenele I—VI, în *Literatorul*, II, 5, mai 1881, p. 760-776; Actul I, tabloul al II-lea, scenele VII-VIII, în *Literatorul*, 6, 15 iunie 1881, p. 837-843; Actul I, tabloul al II-lea, scena a VIII-a

urmare, scenele IX—XI, Actul al II-lea, tablourile I-II, în *Literatorul*, 7, 15 iulie 1881, p. 15—37; Actul al treilea, Actul al IV-lea, Actul al cincilea, tabloul I, scena I, în *Literatorul*, 8, august 1881, p. 95—128; Actul al cincilea, scena a II-a, tabloul al II-lea, scena a III-a, scena ultimă, în *Literatorul*, 9, septembrie 1881, p. 138-146, datată „1881, mai 6”.

Republicată în *Albvim literar*, 15 martie 1886, Societatea studenților universitari „Unirea”, p. 30—32, sub titlul *Fragment din „Romeo și Julieta”* (tabloul al treilea)¹.

Reprodusă din *Literatorul*.

Textul este precedat de o *Introducere* (*Literatorul*, II, 5, mai 1881, p. 758—760), sub forma unei scrisori adresată redactorilor revistei:

„Domni Redactori,

Cedînd la dorința pe care mi-ați exprimat-o de a citi și publica românzarea în versuri a celebrei tragedii *Romeo și Julieta*, am onoare a vă anexa primul tablou: voi continua treptat, cu publicarea ei, în fiecare număr.

Scopul acestei scrisori, iubiți colegi, este de a vă atrage atențiunea asupra următoarelor puncte:

I. Prelucrarea acestei tragedii, deși făcută după originalul englez, nu-l urmează însă nici *mot a mot*, nici în acel mod servil care constituie o rea traducere.

II. Pentru scenă, spre a se înlesni reprezentarea ei, m-am condus de prescurtările adoptate în repertoriul dramatic al d-lui Ernesto Rossi.

III. Licențele ce mi-am permis sunt foarte restrînse. Am căutat să respectez limba și să întocmesc versurile conform regulilor ce am stabilit, și după care, parte din d-voastră mi-ați făcut onoare a vă conduce, în ceea ce privește dar acele licențe, ele constau aproape din următoarele:

a) *Accentuări în două moduri asupra aceluiași cuvînt: Romeo și Romeo.*

b) *Contrațiuni de vocale din corpul numelor proprii:*

Montechio în loc de *Montechio*; *Benvolio* în loc de *Benvolio*. În alte părți, veți găsi tot într-o vreme numele *Montechio* cu *i* neprescurtat. De asemenea și pentru *Benvolio*.

c) *Prescurtări de nume proprii:*

Tibald în loc de *Tibaldo*. Cu toate aceste, am uzat de licența de a pune și *Tibald* și *Tibaldo*.

¹ Cf. M. Eminescu, *Opere*, III, ed. Perpessicius, București, 1944, p. 302; volumul, extrem de rar, ne-a fost inaccesibil.

d) *Modificări de nume proprii:*

Menținerea italianescului *Paride* în loc de *Paris*. Preschimbarea lui *Capuleti* în *Capolet* și *Capoleti*. Această din urmă modificare de nume este precugetată. Mi s-a părut ridicol a zice în românește *Capulet* sau *Capuleti*.

Pe cît îmi aduc aminte, iată mai toate licențele de cari mi-am permis a uza în tragedia clasicului Shakespeare.

Vă mai atrag încă atențiunea și asupra faptului că am uzat de vers de la început și pînă la sfîrșit, cu toate că, în original, este și vers și proză.

Am căutat, în tot cazul, să fiu conștiincios în ceea ce am pus pe hîrtie și, cu toate că nu este frumos să te lauzi singur, cred a nu fi nici parțial, nici indulgent, exprimînd convingerea mea intimă că o asemenea interpretare a tragedianului englez iese din rîndul încercărilor de pînă acum.

O voi supune dar, la timp, onor. Comitet teatral, și piesa, primindu-se, va fi reprezentată, afară numai dacă d. Dumitru Ioan Ghica nu-mi va fi luat înainte prezintînd interpretarea cu care s-a ocupat și d-sa asupra aceleiași piese.

Chiar în acest caz însă, sunt în drept a crede că d. Ghica, care a rămas cu desăvîrșire credincios textului, interpretînd-o mai mult ca o poemă decît întocmind-o pentru scenă, în însuși interesul teatrului va binevoi a ceda loc unei interpretări într-adins întocmită după repertoriul unui artist ce s-a silit a-i face posibilă reprezentarea cu succesul relativ ce pot sa aibă lucrări de o natură atît de deosebită de spiritul melodramaticofeeric al epocii în care trăim.

Terminînd, nu-mi mai rămîne decît să vă rog s-o citiți și s-o publicați, fără însă a-i mai adăoga nici un fel de laudă, căci laudele mă impresionează și mai puțin decît nelaudele, socotindu-mă destul de imparțial pentru a-mi vedea și defectele și calitățile și pentru a avea curagiul și francheța de a spune că un lucru este bun, atuncea cînd îl cred bun. Sunt, în adevăr, nouă ani de cînd am debutat pentru întîia oară [sic!] în ingrata carieră a literilor și mulți au luat drept lipsă de modestie și îngîmfare aceea ce nu era decît lipsă de ipocrizie, căci este natural că oricîte aș spune și eu ca alții, trebuie să mă cred înzestrat cu oarecare talent, din momentul ce nu mă rabdă inima să nu scriu și să nu public.

Primiți, vă rog, și cu această ocaziune, încredințarea despre afectuoasele sentimente cu care semnez.

Al d-voastră amic și coleg,

Al. A. Macedonski”

în același sens și o notă la *Palatul fermecat*, capit. II, *Salonașul*, unde citarea a două versuri celebre:

„... A! Nu-mi jura pe lună,
Că ea își schimbă fața la fiecare lună!”

cu următoarea trimitere:

„Din *Romeo și Julieta*, tragedie în 5 acte și în versuri de Shakespeare, prelucrată după textul englez, după versiunea franceză și după textul italianesc întocmit într-adins pentru scenă de d. Ernesto Rossi, Această prelucrare formează, pentru moment, ocupațiunea favorită a d-lui Macedonski. Nota redacțiunii”. (*Literatorul*, II, 3, 15 martie 1881, p. 639; în ediția de față, vol. VI, p. 553.)

Intrarea în repertoriu a piesei este anunțată de *Familia (Literatură și arte*, XVII, 73, 27 sept./9 oct. 1881, p. 469) și de *Gazeta Transilvaniei* (III, 30 septembrie/12 octombrie 1881, p. IV). Presa anticipase rezultatul cererii poetului (inedită), datata „1881, august 20, București”, adresată „D-sale d-lui Director general al Teatrelor, Ion Ghica”:

„Domnule Director,

Am onoare a depune traducțiunea mea din Shakespeare asupra piesei *Romeo și Julieta*.

Sunt convins că, chiar de s-ar afla o altă traducție asupra aceleiași piese, a mea se va lua în dezbatere, conform dreptului ce are oricine de a concura, și astfel onorabilul Comitet va admite pe cea mai bună comparativ.

În același timp depun tragedia mea originală într-un act *3 Decembrie*, rugându-vă a se lua de asemenea în cercetare, spre a se reprezenta dimpreună cu *Romeo* în stagiunea aceasta.

Condițiunile cu care depun aceste două piese sunt, domnule Director, de a mi se rezerva drepturile de autor conform regulamentului sau uzului și de a se da 3 reprezentări continue a fiecărei piese, căci o piesă nouă, chiar pentru ca să cadă, are nevoie de a se juca de trei ori consecutiv. Primiți, vă rog, d-le Director, încredințarea înaltei mele considerațiuni. Alexandru Al. Macedonski”. (Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București, no. 600/1881, p. 81.)

Rezoluția lui C. Stăncescu este aproape ilizibilă. Se poate descifra totuși: „Piesa *3 Decembrie* se va trimite d-lui G. Ventura”. Mai jos: „Am primit piesa spre lectură. G. Ventura”.

Ulterior un *Proces-verbal* al Comitetului Teatrului Național consemnează că piesa *Romeo și Julieta*, o „tragedie în 5 acte”, „întrunind condițiunile cerute, se primește a face parte din repertoriul Teatrului”. (Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București, Dosar no. 644/1882, p. 106.)

Totuși, deși acceptată, versiunea lui Alexandru Macedonski nu vede lumina rampei, deoarece — tocmai în această perioadă Dimitrie Ghica, fiul lui Ion Ghica, era pe punctul de a termina, sau tipări, propria sa versiune, care avea toate șansele să fie preferată. În orice caz, V. Alecsandri patrona și stimula energic această traducere „concurrentă”; în noiembrie 1879, el scria lui Ion Ghica: „Sînt încîntat că *Despot* a stîrnit ambițiile autorilor dramatici, dar țin înainte de toate ca fiul tău Dimitrie să termine traducerea lui *Romeo și Julieta*. Va face un dar prețios țării sale traducînd în întregime pe Shakespeare” (V. Alecsandri, *Corespondență*, ediție îngrijită și note de Marta Anineanu, București, Editura de stat pentru literatură și artă, 1960, p. 90). La 12/24 noiembrie 1882 (deci chiar în perioada demersurilor poetului către Comitetul Teatrului Național), V. Alecsandri scrie aceluiași Ion Ghica: „Demetre imprime sa traduction de *Romeo et Juliette*; j'en suis enchante” (V. Alecsandri, *Scrisori; însemnări*, ediție îngrijită, note și indici de Marta Anineanu, București, Editura pentru literatură, 1964, p. 52). Traducerea, într-adevăr, apare (*Romeo și Julieta*, dramă în 5 acte, traducție de Dimitrie Ion Ghica, București, 1882), și cum înscrierea în repertoriu întârzie — *et pour cause!* — Macedonski, convins de superioritatea versiunii sale, pune câteva fragmente din textele în competiție (actul III, scena VIII, și „alte extrate”: actul III, scenele VI, VII) pe două coloane (Cenzor: *Romeo și Julieta, Două traduceri*, în *Literatorul*, III, 10, 1882, p. 623—629). Partida era însă pierdută, de unde — speranțele fiind pierdute — mobilizarea polemică a discipolilor (Th. M. Stoescu, *Teatru*, în *Cimpoiul*, III, 155, 14 octombrie 1884, p. 525):

„Li s-a prezentat o traducere în versuri artistice, întocmită pentru scenă după repertoriul lui Rossi de d. A.L.A. Macedonski pe care au primit-o și se preferă acesteia o răpciugă ce încă are nevoie de corecturi”.

Presă, desigur la inspirația poetului, continuă să se ocupe de această „afacere” (*România*, 243, 4 noiembrie 1885). Un an mai târziu, Macedonski trece la ostilități directe trimițînd o somație judiciară („Primit 13/25 martie 1886”), rămasă — ca și cealaltă — fără efect (Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București, Dosar no. 825/1886, p. 1). Un timp, aceste tribulații încetează. Apoi, dintr-o dată, în 1895, o știre de presă: „Dl. Al. Macedonski va publica în «Biblioteca pentru toți» tragedia *Romeo și Julieta* a lui Shakespeare, tradusă în versuri” (*Familia*, XXXI, 45, 9/17 novembre 1895, p. 538). Știrea nu se confirmă, dar poetul, tenace, lansează la 2 octombrie 1898 o nouă cerere (inedită, ca și toate documentele de arhivă citate anterior):

„Domnule Director general,

Am onoarea cu aceasta a depune din nou tragedia *Romeo și Julieta*

românizată de mine, în Versuri, dupe Shakespeare, păstrînd scenariul Garick și Rossi. Această tragedie a mai fost primită acum 17 ani de on. Comitet teatral, dar totuși lăsată în cartoane pînă azi, cu toate protestările mele. Traducerea ce s-a jucat, a d-lui D.I. Ghica, a fost respinsă, însă s-a reprezentat, iar a meu, *primită*, a fost pusă la dosar. Azi, față cu noua schimbare din Teatru, depun piesa din nou, nevoind nici chiar să beneficiaz de primirea ei în trecut, ci supunînd-o din nou la aprecierea dv. și în concurs cu orice altă traducere similară, rugîndu-vă să-mi fixați o zi spre a-i da citire spre a fi jucată în cursul acestei stagiuni. Supunînd piesa în cestiune dv., primesc ca arbitrii pe toți oamenii de litere români, chiar pe dușmanii mei, și iau angajamentul să mă supun dinainte verdictului dv. și al lor. Cu totul devotat, A. Macedonski". (Arhivele Statului București, fondul Teatrului Național București, Dosar no. 1.265/1898, p. 113—114.)

Se pune, firește, o rezoluție: „Dl.D. Ollănescu este rugat să citească traducerea tragediei. *Romeo și Julieta* și să-și dea părerea". Ss. indescifrabil (p. 113). Se întocmește și o adresă (no. 868, din 7 octombrie 1898) către același D. Ollănescu (la p. 114, conceptul adresei): „Sînteți rugat să binevoiiți a o citi și a o înapoia deodată cu opinia domniei-voastre". Nu cunoaștem conținutul acestui referat. Se păstrează în schimb conceptul adresei de răspuns (no. 1.121, 1898, noiembrie 23):

„Domnului Al. Macedonski, strada Frumoasă, no. 42

Am onoarea a vă răspunde că piesa *Romeo și Julieta* nu se poate reprezenta în stagiunea actuală, prin urmare nu avem a ne pronunța acum asupra valorii uneia sau alteia traducțiunii. . ." (Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București, Dosar no. 1.265/1898, p. 162.)

Această polemică birocratică străbate și în presă (*Adevărul*, 3.317, 10 octombrie 1898).

Rezultatele sînt, cum era și de prevăzut, negative. Dar cu prilejul noilor demersuri privitoare la *Iadeș* și *Unchiașul Sărăcie*, poetul insistă într-o scrisoare către C. Nottara, din 26 august 1899: „să se limpezească situațiunea cu *Romeo*, primit de 18 ani și nereprezentat". În locul versiunii sale s-a jucat o traducere străină. Amenință din nou, cu acțiune în justiție (Biblioteca Academiei R.Ș. România, fondul Macedonski, S 43(2)/XXX).

Macedonski revine și în 1902 (15 februarie), în conferința [*Teatrul și literatura*]: „în teatru nu are nici o valoare meritul adevărat, ci influența și favoritismul. Însumi am fost chemat de împrejurări să mă conving că e astfel. O traducere a mea din Shakespeare, *Romeo și Julieta*, primita în unanimitate de Comitet în contra traducerei aceleiași piese făcută de d. D. Ioan Ghica, n-a fost nici pînă astăzi pusă în scenă. Din contra, piesa respinsă, fiindcă era a fiului lui Ioan Ghica, este cea care a fost reprezentată

de numeroase ori. *Saul*, tragedie ce a produs încasări serioase, și a avut și un deplin succes moral, a fost scoasă după afiș și de nouă ani nu s-a mai reprezentat, deoarece se decisese, în oarecari cercuri, că *Pygmalion* a d-lui general Dabija Bengescu să fie menținută cu iormula că e singura tragedie clasică, pe cînd, în realitate, ea sforăie ca o melodramă și șchioapătă în versuri ca un Pegas ce ar merge numai pe trei picioare. Retrăgîndu-mi repertoriul, „din această cauză, și din cauza tinerei la dosar a tuturor seriilor mele dramatice, d. Scarlat Ioan Ghica, director în acel timp, mi-l ceru cu insistență înapoi, rugîndu-mă să-i consemnez toate pretențiunile mele și încunostîndu-mă că le va socoti ca bune, de mai înainte. Cînd li scrisei că una din aceste pretențiuni era și cea de a mi se reprezenta. *Romeo și Julieta* tradus de mine, în locul traducerii respinsă a fratelui d-sale, d. Ioan Ghica, mindrul director, mînios de asemenea îndrăzneală, luă un creion roșu și șterse cu dînsul întregul meu repertoriu numai pentru faptul că am urmărit buna mea dreptate și că l-am crezut destul de superior ca să pună mai presus de legătura de sînge dintre d-sa și fratele său deciziunea Comitetului teatral cu privire la traducerea mea și la cea a fratelui d-sale. La acest gest eroic al d-lui director al teatrelor Scarlat Ioan Ghica, făcui să-i parvină credința ce aveam că ori cu cită ușurință ar fi putut să treacă cu creionul roșu peste operele mele dramatice, cu o mai mare ușurință va trece posteritatea cu creion negru peste numele său". (Ms. 9.182, f. 64 r. — 72 r., Muzeul literaturii române; *Manuscriptum*, VI, 4, 1975, p. 37—38.)

O încercare în 1908, fără efect, de a-și publica traducerea într-o „broșură" (ofertă lui M. Dragomirescu, 9 octomvrie 1908, ediția de față, voi. VI, p. 577):

„Mai am onoare să vă ofer... traducerea mea, sau prelucrarea sau românizarea, cum veți voi s-o numiți, a lui *Romeo și Julieta*":

în anul următor, o nouă ofertă din 9 septembrie 1909 lui Al. Davilla, contra 500 fr. „reținuți gradat" din „7%" din onorar (Biblioteca Academiei R.S. România, fondul Macedonski, inedită, S 40/XXX). Nici acest proiect nu reușește și nici ultimul, cînd o trupă se pregătea, în 1912, sa-i joace — în sfîrșit — această versiune din Shakespeare (*Romeo și Julieta*, în *Rampa*, I, 264, 7 septembrie 1912).

Necunoscînd încă textul versiunii lui Ernesto Rossi de la care a plecat Macedonski, orice evaluare a „licențelor" (pe care însuși poetul și le recunoaște) este riscantă. Este probabil totuși că modificarea finalului, unde Julieta se deșteaptă înainte de moartea lui Romeo și nu după, ca în textul original, prilej de despărțire patetică melodramatică, se datorește aceste variante. Bibliografia traducerilor românești din Shakespeare, departe

de a ii completă (cf. și Adrian Maiuș, *Shakespeare și clasicii noștri*, în *Steaua*, XV, nr. 9/1964; Alexandru Dușu, *Shakespeare în România, A Bibliographical Essay*, București, Meridiane Publishing House, 1964; Dan Grigorescu, *Shakespeare în cultura română modernă*, București, Minerva, 1971), apreciază că este „prima traducere poetică din Shakespeare” (Petre Grimm, *Traduceri și imitațiuni după literatura engleză*, în *Dacoromania*, III, 1922—1923, p. 332). Poetul a văzut, desigur, spectacolul lui Ernesto Rossi, care — se pare — l-a entuziasmat, cu prilejul turneului de la București, din ianuarie-lebruarie 1878, când trageanul italian a dat 14 spectacole cu *Romeo și Julieta*, *Othello*, *Hamlet*, *Lear*, *Richard al III-lea*, *Macbeth* (Gh. Bogdan-Duică, *Eminescu. și Rossi*, în *Făt-Frumos*, XIV, 5—6, 1939, p. 117). Macedonski și-a procurat după toate indiciile versiunea italiană cu acest prilej. Despre lecturile, ecourile, vocația și afinitățile „shakespearene” ale poetului: Adrian Marino, *Opera lui Alexandru Macedonski*, 1967, p. 55-59.

(p.537)

FRAGMENT DIN „MEDEA”

(După Legouve)

Publicat în *Literatorul*, V, 3, 1884, p. 161—171. Republicat în *Excelsior*, București, 1895, p. 210-228.

Reprodus din *Excelsior*.

Publicarea în *Literatorul* (p. 161) este însoțită de următoarea notă: „Traducere după Legouve, făcută pentru repertoriul Conservatorului, clasa de declamație. Acest fragment va fi zis pentru întâia oară de domnișoara F. Vermont, la examenul general al anului curent”.

Calitatea dramatică și declamatorie, de recital, a acestui fragment face posibilă reluarea sa în cadrul mai multor festivaluri teatrale. *Teatru și muzică* (în *Familia*, XXVI/4, 28 ianuarie/9 februarie 1890, p. 47):

„O serată literară interesantă s-a anunțat pe vinerea trecută la București, în beneficiul tînărului artist Mihail N. Belador; s-a compus din următoarele bucăți literare... fragment tradus din Corneille de dl. Al. Macedonski”.

Literatură-arte-știință (în *Naționalul*, IV, 8, 19 decembrie 1893):

„Astăzi, sîmbătă, 18 decembrie, va avea loc în sala Ateneului o mare reprezentație dată în beneficiul d-nei Mia Th. Mărculescu, cu grațiosul

Confuzie cu tragedia cu același titlu de Pierre Corneille.

792

concurș al d-nei Aristizza Romanescu și al d-rei Dora Gănescu, E. Griiber, E. Conduratu și Ach. Georgescu.

Intre alte puncte din program este și scena din *Medea*, tragedie, tradusă de d-nul A. Macedonski, jucată de d-na Mia Mărculescu și d-ra Dora Gănescu”.

După toate probabilitățile, Alexandru Macedonski a folosit textul: *Medce*, tragedie en trois actes en vers par Ernest Legouve, traduction italienne de Joseph Montanelli, Paris, Michel Levy (1854, 1856).

Un ecou întîrziat al prezenței lui Legouve, în conștiința literară a epocii, în necrologul lui D. Karr (*Observatorul*, I, 98, 7 martie 1903).

Circulația acestei teme literare poate fi urmărită la Elisabeth Frenzel, *Stoffe der Weltliteratur*, Stuttgart, Alfred Kroner Verlag, 1970, p. 475—479 (cu bibliografie).

A D D E N D A

(P.555)

GEMENII

Publicată în *Stindardul*, I, 6, 31 martie 1876, p. 1—2.

Republicată în *Vestea*, I, 78, 22 iunie 1877, p. 2—3 (scenele I, II, III) și I, 79, 23 iunie 1877, p. 2-3 (scena III — urmare, IV, V). (La Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, colecția incompletă.)

Reprodusă din *Stindardul*.

Intenția lui Alexandru Macedonski de a publica *Gemenii* în 1876, în *Revista contemporană*, unde colaborează intermitent, întîmpinînd refuz. De unde izbucnirea unei polemici în care este atras și discipolul său Bonifaciu Florescu (Adrian Marino, *Viața lui Alexandru Macedonski*, p. 171); Myller, *D-lor Laerțiu* (Al. Lăzărescu) și *Pantazi Ghica, amicii d-lui Al. A. Macedonski*, în *Telegraful*, VI, 1.150, din 6 februarie 1876; Bonifaciu Florescu, *Drepturile critice*, în *Românul*, XX, din 22 februarie 1876; Al. A. Macedonski, *Scrisoare*, în *Telegraful*, VI, 1.167, din 26 februarie 1876.

(P-569)

DIALOGUL MORTILOR

Publicat în *Tarara, ziar satiric*, 13, 30 martie 1880, p. 196—199, de unde îl reproducem.

793

Publicată în *Literatorul*, II, 8, august 1881, p. 68—89, cu titlul *3 Decembrie*, dedicată: „Doamnei E. Popescu”, datată final „București, 13 iulie 1881”.

Reprodusă din *Literatorul*.

Intr-o *înștiințare* (p. 69) care precede textul din *Literatorul* citim următoarele:

„Întimplarea din această piesă este reală, am citit-o, negreșit nu precum am înscenat-o, acum câțiva ani, în mai multe ziare. Erau câteva rînduri puse sub rubrica « Diverselor ». (A se vedea ziarele politice *Românul*, *Telegraful* etc., cu cinci ani în urmă.)”

Urmează:

„Definițiunea tragediei

Tragedia este o acțiune teatrală ce tinde la un deznodămînt teribil și în care mai multe personaje o pregătesc, o înnoadă și o deznodă. Ea se desfășură mai întotdeauna în cinci acte, și prin excepțiune, în trei și chiar într-unui. Cea mai de căpetenie condițiune a tragediei este de a concentra interesul auditorului asupra uneia și aceleiași intrigi, și asupra unuia și aceluiași deznodămînt. Toate persoanele trebuie să graviteze împrejurul aceluiași scop. O tragedie, vorbind în mod clasic, trebuie să-și limiteze acțiunea într-un spațiu, de 24 de ore, de exemplu; unitatea timpului și a locului este pretinsă și numărul persoanelor trebuie să fie foarte restrîns. (Vezi *Tratat asupra genurilor dram.[atice]*, Paris, 1852.)”

Reprezentată o singură dată pe scena Teatrului Național, la 14 iulie 1881!, în următoarea distribuție:

„Persoanele	Artiștii
<i>Andrei</i> (31 ani)	— D-nu Stoenescu
<i>Sandu</i> (21 ani)	— „ T.C. Manolescu
<i>Ioan</i> (18 ani)	— „ G. Caracostea
<i>Catrina</i> (muma lor)	— D-na Eufrosina Popescu
<i>Stan</i>	— D-nu D.T. Penciucescu
<i>Un subcomisar</i>	— „ D. Popovici
<i>Un jandarm</i>	

· Cf. Tudor Vianu, *Opere*, II, *Teatru*, București, Fundația pentru literatură și artă, 1939, p. 496, fără indicarea precisă a izvorului, pe care nici noi nu-l cunoaștem. Preluarea informației de către Ioan Masoff, *Stagiunea 1881—1882*, în voi. *Teatrul românesc*, III, București, 1969, p. 119, are probabil ca origine referința aceleiași ediții.

Notă: Rolul Catrinei a fost într-adins creat pentru doamna E. Popescu^ iar piesa întreagă pentru elevii Conservatorului de declamațiune” (p. 68).

Rolul principal fiind deținut de actrița Eufrosina Popescu, poetul îi adresează următoarea *Scrisoare-Dedicație* (p. 69):

„Doamnă,

Ați binevoit a interpreta rolul Catrinei din această piesă și ați creat un cap-de-operă.

Cunoașteți că pentru dv. l-am scris și de aceea vă rog să primiți dedicațiunea tragediei mele. Ea vă revine de drept. Prin trecutul dv. artistic ați ilustrat în țară și în streinătate numele de român, și prin interpretarea rolului din urmă ați ținut o sală întreagă, compusă din tot ce e inteligentă^ subț palpitul celei mai colosale emoțiuni. Au plîns toți în sală, doamnă; au plîns bătrîni, au plîns femei, au plîns tineri și numele dumitale zbura pe orice buze însoțit de numele doamnei Ristori.

No voi uita niciodată imensul succes ce piesa mea a obținut și prin urmare imaginea d-voastră va fi întotdeauna neștersă din memoria mea, căci acel succes d-tale îl datoresc, doamnă. Ce era piesa mea fără marea artistă care i-a dat suflul de viață?... Vocea, gesturile, atitudinea, figura dumitale, au făcut în sală impresiunea pe care o face vîntul arzător al deșertului, simunul, care trece, furtunos și arzător, oprîmînd plămîni și făcîndu-i abia să respire. Auditoriul întreg era ca subț impresiunea acelu suflu.

Emoțiuni, lacrimi, respirațiuni oprimate, din ele, la reprezentarea tragediei *3 Decembrie*, era formată coroana d-tale: permiteți-mi să v-a depun pe frunte.

În ceea ce privește piesa, ea, după cum știți, este scrisă asupra unei întîmplări reale despre care au vorbit în « Diversele » lor toate ziarele timpului, și meritul dv. este cu atît mai mare, cu cît, realitatea, cu desăvîrșire de bine ați interpretat-o.

Al dv. devotat

Al. A. Macedonski”

Din diferite informații de presă rezultă că *3 Decembrie* s-a mai jucat de două ori, tot în 1881, și la sala „Orfeu” (*Literatură și arte*, în *Familia*^ XVII, 74, 4/16 octombrie 1881, p. 484).

Din *Cronica zilei (România liberă, V, 1.254, 19 august 1881)* rezultă că „Reprezentățiunea dată în sala « Orfeu » în beneficiul revistei literare *Literatorul* a lăsat cea mai bună impresiune asupra publicului. Aplauzele sincere ce au răsunit, credem că-l vor încuraja pe d. Macedonski în lupta întreprinsă contra indiferentismului pentru literatură”. În *Familia (Literatură și arte, XVII, 73, 27 sept./9 oct. 1881, p. 469)*: „La Teatrul Național din București pare că va începe o mișcare mai cu considerațiune față de produsele originale. Aflăm că s-au și depus pentru cercetare mai multe piese originale, dintre aceste: *3 Decembrie*, tragedie de dl. A.L.A. Macedonski, se «va juca curînd».

O reluare, la 29 mai 1884, la o „serată”, tot în sala „Orfeu” (Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București, Dosar no. 737/1884, p. 40), în sfârșit, la Craiova, tot în 1884, sau înainte de 15 februarie 1885 (Adrian Marino, *op. cit.*, p. 204, 547).

Conform obiceiului său, poetul colectează într-un dosar *Opiniunea presei asupra lui „3 Decembrie”*, pe care-l și publică (*Literatorul*, II, 9, septembrie 1881, p. 160-165). Se reproduc note și cronici dramatice din: *Războiul*, 18 august 18-81; *România liberă, V, 1.254, 19 august 1881 și 27 septembrie 1881; Binele public*, 202, 20 august 1881; *L'indépendance Roumaine*, din 11/23 septembre 1881. Intrarea în repertoriu este anunțată și peste munți de *Gazeta Transilvaniei*, 111, 30 septembrie/12 octombrie 1881. Spectacolul din 1884 se bucură de o mențiune elogioasă: Const. Galu *Curierul săptămînei (Peleşul, I, 14, 23 aprilie 1884, p. 112)*, reluată imediat — și supralicitată — sub pseudonim, de Macedonski (Amic, Ego, *Domnule Redactor*, în *Peleşul, I, 15, 30 aprilie 1884, p. 117-118*). Reproducem pasajul respectiv: „... Fiindcă vorbesc de *Curierul săptămînei* ca prieten al d-lui Macedonski, lămuresc o cestiune. Galu zice că d-nu Macedonski, care a avut atât de mare succes în *3 Decembrie*, a mai scris *Iadeș, Romeo și Julieta, Unchiașul Sărăcie*, și s-a lăsat de teatru odată aceste succese obținute.

Altfel e adevărul. D-nu Macedonski nu mai scrie pentru că Teatrul i-a închis porțile. Piesele sale cu tot succesul unanim ce au obținut au fost repede puse la dosar.

Cum s-a făcut aceasta? întrebați pe cei de la Teatru; a lor e răspunderea. Cine în adevăr va putea să justifice punerea la dosar a lui *3 Decembrie*, această piesă ce a dat naștere la atât entuziasm? Cum s-a scamat *Iadeșul*, această comedie socială ale cărei versuri și a cărei țesătură a meritat d-lui Macedonski, ca piesa sa să fie pusă de toată ziaristica și de tot publicul inteligent în rîndul capetelor-de-operă?

Să răspundă tot Teatrul. D-nu Macedonski nu mai scrie pentru Teatru și face bine. Este revoltătoare o astfel de procedare către autorii și poeții noștri”.

Tot „publicității” poate fi atribuită și intenția de lectură a acestei piese la „Junimea”, într-o fază cînd Alexandru Macedonski cultiva cu intensitate pe Titu Maiorescu (ediția de față, vol. I, p. 402—403). Poetul solicită, într-o scrisoare, o întrevedere și o „consultație” literară:

„Stimabile domnule Maiorescu,

Am onoarea a vă ruga să binevoșiți a-mi face distinsa favoare, acor-dîndu-mi un moment de întrevedere.

Aș voi să pot să vă consult asupra unei mici tragedii ce am scris, *3 Decembrie*, și pe care am depus-o la Teatrul Național. În același timp m-aș pune la dispozițiunea dv. pentru a vă citi traducerea mea în versuri a lui *Romeo și Julieta*.

Dacă veți binevoi a-mi acorda această favoare vă rog a-mi defige ziua și ora cînd vă pot găsi.

Primiți, vă rog, încredințarea distinsei mele stime și considerațiuni. Al dv. devotat, A. A. Macedonski”.

Răspunsul este destul de rece, dar politicos:

„Domnul meu,

Miine, miercuri, pe la 8 1/2 seara, se adună la mine cîțiva amici literari. Dacă vă convine ora, vă rog să aduceți tragedia *3 Decembrie*, despre care îmi scrieți, și să ne-o citiți. Poate vă rămîne timp și pentru un act din *Romeo și Julieta*. Cu deosebită considerare, T. Maiorescu. Marți seara”.

3 Decembrie s-a jucat înainte de a fi fost acceptată oficial de Comitetul Teatrului Național? Este sigur că *Procesul-verbal*, no. 18, datează din 9/21 octombrie 1881:

„Astăzi, 9/21 octombrie 1881, Comitetul Teatrelor întrunindu-se sub prezedinția d-lui Director general și citind piesa *3 Decembrie* a d-lui A.L.A. Macedonski,

Comitetul văzînd că această piesă întrunește condițiunile cerute a decis a se primi și a face parte din repertoriul Teatrului Național.

Dispozițiunile acestui *Proces-verbal* rugăm pe domnul Director general a face să se aducă la îndeplinire. Cornescu, C. Stăncescu, Sion, G. Ste-riadi, Ed. Wachmann, Gr. Ventura”. (Arhivele Statului București, fond Teatrul Național București, Dosar no. 600/1881, p. 78, inedit.)

Adresa oficială de acceptare datează tot din octombrie 1881 (concept inedit):

„1881, oct. 17. No. 490

D-lui A.A. Macedonski

Piesa d-voastră intitulată *3 Decembrie*, punînd-o în deliberarea Comitetului Teatrelor, Comitetul, prin *Procesul-verbal* încheiat în şedinţa de la 9/21 ale curenteii, văzînd că întruneşte condiţiunile cerute, a decis a se primi şi a face parte din repertoriul Teatrului Naţional.

Acestea, domnule, am onoare a vi le comunica spre ştiinţă". (Arhivele Statului Bucureşti, fond Teatrul Naţional Bucureşti, Dosar no. 600/1881, p. 82.)

Pornind de la indicaţiile lui Macedonski reproduse mai sus („întîmplarea din această piesă este reală, am citit-o... acum cîţiva ani, în mai multe ziare..."), Şt. Cazimir a arătat (*Trei documente macedonskiene*, în *România literară*, nr. 45, 5 noiembrie 1970) că într-adevăr în ziarul *Românul*, din 6, 7 aprilie 1874, sub titlul *O crimă oribilă*, apăruse relatarea unei întîmplări extrem de asemănătoare cu aceea care oferă materia piesei *3 Decembrie*: „Cu data de 3(15) martiu, anul curinte, *La Turquie* publică următorul fapt într-o corespondinţă trimisă de la Rusciuk: toată atenţiunea provinciei se-ndreaptă spre districtul Şiştov, în a cărui reşedinţă s-a-ntîmplat o crimă din cele mai atroce şi care a-mprăştiat dezolaţiunea-n toţi locuitorii oraşului. Romanşiarrii, oricari le-ar fi invenţiunile dramatice, vor fi totdeauna întrecuţi de realitate". Urmează povestirea amănunţită a faptelor: un tînăr bulgar, întors între ai săi după cîţiva ani de absenţă, întîrzie a-şi declina identitatea în faţa părinţilor, iar aceştia îlucid cu intenţia de a-l jefui.

Notiţa din *Familia* (XVII, 74, 4/16 octombrie 1881, p. 484) localizează aceeaşi întîmplare în Ungaria, dovadă de circulaţie „folclorică”:

„... Autorul a prelucrat un fapt real, care s-a petrecut înainte cu doi ani în Ungaria. Atunci, precum s-a scris prin ziare, o femeie (birtăşiţă) a omorît pe un călător bogat, care vini spre noapte în birtul ei, dar din ziua următoare se adevăra că acela a fost fiul ei dispărut mai demult. Numele tragediei derivă din împrejurarea curioasă că toate evenimentele acestei tragedii se petrecura în 3 decembrie. Autorul a reuşit a concentra într-un act o acţiune atît de mare şi piesa a fost bine gustată”.

în cronică din *România liberă* (V, 1.286, 27 septembrie 1881), ţara tragediei este Austria:

„3 Decembrie

Tragedie originală în 1 act şi proză de Al. Macedonski.

Sunt vro cinci sau şase ani de cînd s-a întîmplat în Austria una din cele mai rare şi mai tragice scene familiare: o mumă omoară pe un fiu al ei care dispăruse şi, după un timp îndelungat, se reîntoarce bogat la sāraca sa mamă. D-o parte mizeria, de alta ocaziunea ce i-o oferea avuţiia *străinului călător*, armă mîna nefericitei mame, spre a omorî pe fiul său adevărat.

DL A.L.A. Macedonski a prelucrat această întîmplare reală într-o tragedie. Numele tragediei derivă din următoarele circumstanţe: într-o zi de 3. XII. dispăre fiul, într-o zi de 3. XII. se întîmplă desăvîrşita ruină a casei, într-o zi de 3. XII. un frate al dispărutului fiu e înrolat în armata ungurească, în care « va deveni unealta ungurilor contra fraţilor săi români», cum exclamă plină de durere mama fiilor, într-o zi de 3. XII. ameninţă un bancrot total, în fine, tot într-o zi de 3. XII. mama omoară pe propriul său ini pentru 1.000.000 de lei.

Meritul autorului-1 vedem în reuşita d-a fi compus tragedia sa numai într-un act, pe cînd ar fi putut-o compune în 5 sau 3 acte. Cînd am văzut-o reprezentîndu-se în sala « Orfeu » cu mulţumire ne-am convins că în cele 13 scene apariţiunea fiecărei persoane e motivată, începînd de la servitori şi pînă la jandarmi cari constată crima. Tragedia a fost reprezentată de două ori şi, dacă publicul a rămas emoţionat, căci toţi erau cu ochii scâl-daţi în lacrimi, desigur că un aşa frumos succes nu s-a putut determina decît prin concentrarea acţiunii şi prin scenele d-un puternic efect tragic. Felicitînd pe autorul, vom spune publicului că tragediei *3 Decembrie* i s-a dat viaţă prin concursul elevilor Conservatorului şi cu deosebire prin distinsa noastră tragediană Eufrosina Popescu. Publicul cel mare va avea ocaziune să vadă reprezentată această bună tragedie şi pe scena Teatrului Naţional, în al cărui repertoriu aflăm că s-a primit”.

A folosit poetul şi un izvor literar, cum crede Tudor Vianu (*Opere*, II, *Teatru*, p. XV—XVII), în speţă o „Schicksalstragodie” *Der 24 Februar* (1815) a dramaturgului elveţian de limbă germană Zacharias Werner? Coincidenţele sînt reale şi semnificative. Dar tot atît de adevărat este şi faptul că Zacharias Werner dramatizase el însuşi o temă tradiţională, a cărei *Stoffgeschichte* poate fi urmărită încă din secolul al XVII-lea. Am dat anterior cîteva indicaţii: *Histoire admirable et prodigieuse d'un Pere et d'une Mere qui ont assassine leur propre fils sans le cognoistre* (1618),

The Fatal Curiosity (1736) de George Lillo. Tema circulă și în literatura actuală, la Heimito von Doderer: *Zwei Lügen, oder Eine antikische Tragodie auf dem Dorfe*, la Albert Camus: *Le Malentendu*, dar și în *L'Etranger* (Adrian Marino, *Opera lui Alexandru Macedonski*, București, Editura pentru literatură, 1967, p. 322, 556). Unde începe „originalitatea” și „imitația” în astfel de situații?

(p.609)

ÎNTRE STATUI

Textul autograf în ms. 3.409, f.29r.~36 r., Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, de unde îl reproducem. Nu s-a publicat niciodată.

Document tardiv al mentalității pașoptiste a poetului, reactualizat de evenimentul Unirii, adevărat fir roșu al ideologiei macedonskiene (Adrian Marino, *Opera lui Alexandru Macedonski*, p. 5, 674). Despre admirația poetului pentru Heliade Rădulescu (*Idem, op. cit.*, p. 6—7).

(p.619)

" NEBUNUL

S-au publicat fragmente sub titlul *Schița lui Dorval — eroul piesei d-lui Al. Macedonski „Nebunul”*, în *Flacăra*, II, 41, 27 iulie 1913, p. 323; textul apărut în *Flacăra* (27 iulie 1913) este republicat în *Viitorul*, 1.969, 3 august 1913, p. 2; un alt fragment sub titlul „*Nebunul*”. *Piesă în 4 acte de dl. Al. Macedonski*, Actul II, scena VIII, în *Flacăra*, II, 43, 10 august 1913, p. 340—341. Un manuscris inedit, „*Nebunul* / Comedie eroică în proză / 4 acte / de Alexandru Macedonski / în românește de (pe copertă: fiul său) Nikita Macedonski”, caiet tip școlar, nenumărat, [f. 1 r. — 98r.], se află în posesia lui Adrian Marino. Manuscrisul pare o copie deoarece are foarte puține ștersături.

Reprodusă după acest manuscris inedit. .

Traducerea lui Nikita Macedonski urmează, cu unele deosebiri, versiunea franceză a piesei *Le Fou?* prezentă în textul dactilografiat, cu corectări autografe ale poetului (cf. ediția de față, p.737).

Este evident că Macedonski a scris și o versiune românească proprie a lui *Le Fou?*. Dovadă fragmentele din *Schița lui Dorval — eroul piesei d-lui Al. Macedonski „Nebunul”* (*Flacăra*, II, 41, 27 iulie 1913, p. 323), care diferă de traducerea lui Nikita Macedonski:

„Iată în rezumat sinteza comediei dramatice *Le Fou?* a d-lui Alex. Macedonski, ce este de pe acum celebră în Paris și de care au vorbit mai

toate ziarele mari de acolo. Această piesă se va juca la teatrul Sarah Bernhardt în cursul stagiunii viitoare. *Le Fou* este un bancher cu avere de sute de milioane și care ambiționează pentru Franța preponderența comercială și industrială în lumea întreagă. Dar el, care este un rege al urului, este turburat de niște fenomene nervoase ce, din copilărie, l-au făcut să creadă că într-însul reînviază Napoleon cel Mare și, printr-o coincidență ciudată, toate evenimentele însemnate din viața lui Napoleon se reproduc într-a lui.

Aceasta este teza generală a piesei d-lui Macedonski, ce este condusă cu o extraordinară cunoștință teatrală, după cum afirmă presa franceză, al cărei interes nu slăbește un moment și care la sfârșit atinge culmea.

Ca să dăm o idee a sufletului bancherului pus în scenă, înainte de a publica marea scenă finală din Actul al II-lea, pe care dl. Macedonski a binevoit s-o puie la dispozițiunea *Flăcării*, vom reproduce, pe sărite, câteva pasagii din Actul I-iu:

«Odată pentru totdeauna, zice *Dorval*, bancherul din piesa d-lui Macedonski, aceste adevăruri trebuiau spuse. Rîzi, dacă vrei, bate-ți joc de mine. Nu este mai puțin adevărat că ce omoară astăzi Europa este regimul banului, care este regimul social al fiecărei țări. într-un cuvînt Europa moare de *americanism*... »

«Vrei să știi ce sunt statele actuale?... Nimic mai mult decît niște firme industriale și comerciale. Vrei să afli politica pe care o face Franța?... Nici una decît cea de a găsi puțința să-și scurgă în alte țări luminările de spermanțet, săpunurile, cutiile cu muzicuțe mecanice și felurite alte nimicuri pe cari guvernul nostru le impune turcilor, șahului Persiei, Cambodgelui și Anamului, indo-chinezilor, iar mai de curînd, Marocului, pe care să-l civilizăm — da — să-l reducem la aceeași înălțime ca a noastră, să-l înzestram cu notari judecătorești, cu advocați, cu chioșcuri de necesități publice și cu poliție de moravuri... Nu te revolta, te rog, toate aceste lucruri sunt de o mare însemnătate, foarte demne de secolul al XX-lea, în tot cazul... »

«Vai, prietenul meu! plîng adesea de durere și mă revolt de rușine Franța, glorioasa noastră Frânți, nu mai este astăzi, de la un capăt al ei la celalt, decît o largă prăvălie de mărunțișuri, decît o băcănie uriașă. Altfel zis, Franța nu mai este reprezentată astăzi decît prin magazinele de la Pont-Neuf sau prin cele ale lui Felix Potin. »

Mai departe, psihologia lui *Dorval* este complectată astfel:

«Ce-mi spui nu este demn de tine. Gîndește-te mai bine la țara noastră, la ce-a fost ea și la ce trebuie să ajungă a fi Parisul nostru. Căci nu-l vezi pe acest Paris pe care cei de astăzi vor să-l comercializeze în mod

definitiv și nerozesc schimbându-l într-un port de mare, nu-l vezi tu profilându-se în viitor pe azur ca un port al cerurilor și deschizându-se deodată la tot ce vine de sus și la tot ce poate să urce spre el de jos? »"

Reproducem și celălalt fragment, de asemenea cu deosebiri față de traducerea lui Nikita Macedonski, publicat în *Flacăra*, II, 43, 10 august 1913, p. 340-341:

„NEBUNUL

Piesă în 4 acte de dl. Al. Macedonski

Actul II, scena VIII

DORVAL, JEANTET

DORVAL: Iată-ne în sfârșit singuri. O! Dumnezeu! *(Se lasă să cadă pe un fotoliu.)*

JEANTET: Viața este grea, desigur. Nu-ți voi spune că ți-ai îngreunat-o prin greșeala ta. Viața este pentru fiecare ce poate să fie pentru fiecare și nimeni nu poate să-i dea un alt curs decât cel pe care dînsa îl apucă în mod firesc. Dînsa are să fie ce o va determina temperamentul fiecăruia d-a fi, și n-avem puțința să ne alegem la naștere un temperament după placul nostru. În sfârșit, acest determinism originar mai este la urmă întărit și de împrejurări ce par a se grupa numai într-una și aceeași direcțiune, astfel, viața se dezvoltă fără puțința de a fi alta decât cea care a fost mai dinainte hotărîită să fie.

DORVAL: Să zic că este așa. Ea este însă pentru mine o ispășire. Căci Jeantet, ție, care ești cel mai bun prieten al meu, ți-o pot spune: sunt cîteodată ispitit să cred că nu sunt în toată firea. Și poate că, în adevăr, nici nu sunt altceva decât un nebun.

Dar, cu toate acestea, nu am nici această fericire, căci sunt om ca toți oamenii, de vreme ce simt, cuget și sufăr.

Și iar, cînd stau și mă gîndesc, nu mă aflu la fel cu ceilalți. Căci ascultă: eu, în care se zbat două personalități cu totul osebite una de alta, mă simt cu totul osebit de ceilalți. Și personalitatea acestuia *(arată spre bustul lui Napoleon)*, da, a lui, a titanului spăimîntător ce-și doarme moartea sub doma Invalizilor, nu mă urmărește și nu mă chinuiește oare în fiecare clipă? Oh! și iată cum sunt și înțelept și nebun. Înțelept, fiindcă sunt un bancher care știe să cîștige bani, și aceasta este suprema înțelepciune a zilei de azi; și nebun, fiindcă port în mine pe omul din Consiliul celor cinci sute — pe omul care a sfărîmat Republica, dar nu fară a se fi servit de trunchiurile ei ca de niște măciuci trăsuitoare spre a izbi cu ele pe monstrul monarhic,

j cu o sută de capete rînjitoare și a rechema astfel la lumina și la bună-
[tatea libertății sutele de popoare pe care el le ținea îngenuncheate
j sub dînsul.

JEANTET: Ce spui e nostim.

DORVAL: Acesta este adevărul. *(Intrînd în rolul lui Napoleon I.)* Atunci
j cînd am apărut, semizeii Atenei și Romei, cari renăscuseră printre
[noi, cei al căror entuziasm și a căror virtute n-au avut margini, înce-
j taseră de a fi.

I Niște ticăloși scamatori de cuvinte, niște păcătoși satrapi, ale
I căror suflete nu erau nici ale claselor de jos, nici ale claselor de sus —
I burghezi nedemni, ca și cei cari au domnit mai tîrziu peste Franța —
| înlocuiseră pe cei mari, pe cei nemuritori, Girondinii și Jacobinii,
[și pînă și pe nedreptul hulit Marat. . .

JEANTET: Și cu toate acestea, cîte capete a făcut să cadă acest om.

j DORVAL *(cu un gest înfășurător)*: El a lăsat încă prea multe pe umeri,

j JEANTET: Dar tu ai ajuns să justifici regimul Teroarei.

i DORVAL: El a scăpat Franța.

JEANTET: Vorbește-mi însă și despre cel care pretinzi că ai fost. Ce-a
fost, ce-a făcut el?

DORVAL: A! Ce-a fost și ce-a făcut el? A împrumutat vocea izbucnitoare
a lui Danton tunurilor sale, pentru ca să arunce, cu ajutorul lor,
marile sale vorbe în fața regilor, ale căror tronuri au început să șo-
văiască și să nu mai fie decât niște șubrede luntri bătute încoa și
încolo de valuri.

A! Ce-a făcut acel om? El a pus tăișul unor săbii schinteietoare
în mîinile soldaților săi, pentru a deschide cu virfurile lor arterele
popoarelor pe care o cangrenă de 1.800 de ani le coborîse la rangul
de bestii.

Puternica lui suflare a trecut pe deasupra Europei și a înfășu-
rat-o cu un vârtej amețitor. Vulturilor săi, acvile ale Franței, el a
știut să le dea un așa avînt, încît să-și poată lua zborul pe deasupra
stepelor înghețate ale Rusiei și să apară deasupra Kremlinului, pe
ale cărui coperișuri s-au așezat și au bătut din aripi.

în Italia, în Egipt, la Viena și la Potsdam, în Spania și în Olanda,
dintr-un capăt al continentului la celălalt, el a fost ce nu va mai fi
nimeni. A fost arhanghelul vieții și al morții, stăpinul supremei
înțelepciuni.

Legile pe cari el le-a decretat au rămas neștirbite. Sufletul ce-a
fost al său se află încă în cei tineri, în cei de jos, în orice umilit al
zilei de astăzi, cu alte cuvinte, în inima poporului francez.

Răsunetul numelui său înflorează încă pe dușmanii noștri; și noaptea mormîntului, ea însăși este neputincioasă să înăbușească strălucirile gloriei sale.

Mai întreabă-mă acum cine a fost și ce-a făcut el; întreabă-mă cu toată insula Elba și cu toată insula Sf. Elena; cu toate că coroana ce-a pus-o pe cap i-a însingurat fruntea și cu toate că scepstrul ce a strîns în mînă i-a ars degetele.

JEANTET (*emoționat*): E așa... ai dreptate, dar revino-ți în fire, reintră în realități.

DORVAL: Și fii sigur că nici nu fac altceva — căci acum — o, nu mă crede nebun — acum el nu mai este decît un om ca toți ceilalți, mai puțin decît atît: el nu mai este decît un bancher! Auzi tu? un bancher care se numește Dorval și care are un fiu căruia i se zice George, un fiu ce este o secătură, un om de cluburi și care ar vrea să se scape de numele tatălui său*. Nu protesta, căci îl iubesc așa cum este, ci ascultă mai bine.

Acest bancher mai are și o femeie care coboară dintr-o naștere înaltă, și pe care o cunoști de asemeni. O! nu protesta nici pentru aceasta, căci o iubesc și pe dînsa, și ascultă-mă iar: ce zici tu despre acest Dorval care a locuit odinioară Luvrul sub un alt nume și care nu mai este astăzi decît un necunoscut în palatul în care a domnit? Dar, de fapt, cine ar mai putea să-l știe? Cei cari au fost mareașalii săi, generalii săi, cei cari îl numiseră «Micul lor caporal», toți, toți au murit. Pe lîngă aceasta, corpul său, el însuși, nu se află oare apăsat de sutele de kilograme de marmoră și bronz ce au fost grămădite peste dînsul? Și dacă într-o zi, căci orice se poate întîmpla, nu e așa? acest om, acest Dorval, acest burghez oarecare, s-ar apuca să strige: «încoa! în ajutor! Sunt împăratul! Iureș în dușmani... Să răzbunăm Franța, să-i redăm vechea glorie, să-i refacem steagul să plutească deasupra popoarelor, deasupra lumii...» ei bine, amicul meu, știi ce-ar fi? s-ar ridica numai din umeri, sau mai rău încă: s-ar rîde cu hohot, așa cum știi să rîdă burghezii cînd sunt nerozi, iar la urmă, o! aproape nimic, s-ar zice doar atît: «Un nebun! un nebun!» Și n-ar fi aceasta, recunoaște-o, ispășirea deplină? Un nebun! (*își acoperă fața cu mîinile și s-aud suspine înăbușite.*)

JEANTET: Liniștește-te... Te cred și te înțeleg acum pentru prima oară poate, și fie că ai fost împăratul, fie că numai îți închipuiești aceasta, credința ta ajunge pentru ca să suferi îngrozitor.

DORVAL (*sculîndu-se cu minie*): Nu zice aceasta, Jeantet, n-o zice, pentru numele lui Dumnezeu..."

TABLA ILUSTRAȚIILOR

1. *Iadeș!*, *Literatorul*, II, 1, 15 ianuarie 1881, p. 516 (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România) . . . . . 224—225
- 2—3. Scrisoare către C. Nottara din 26 august 1899, fondul Macedonski, S 43(2)/XXX (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România) . . . . . 224—225
4. *Unchiașul Sărăcie*, *Literatorul*, II, 4, 15 aprilie 1881, p. 710 (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România) . . . . . 224—225
5. *Cuza-Vodă*, ms. 3.409, f. 6 r. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România) . . . . . 224—225
6. *Cuza-Vodă*, ms. 3.409, f. 13 r. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România) . . . . . 224—225
7. *Saul*, *Literatorul*, XX, 2, 5 martie 1899, p. 4 (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România) . . . . . 224—225
8. *Saul*, *Literatorul*, XXI, 1, ianuarie 1900, p. 7 (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România) . . . . . 224—225
9. *Saul*, ms. 9.190, f. 59 r. (Muzeul literaturii române) . . . . . 224—225
10. *Saul*, ms. 9.190, f. 65 r. (Muzeul literaturii române) . . . . . 224—225
11. *Saul*, ms. 9.190, f. 78 r. (Muzeul literaturii române) . . . . . 224—225
12. *Cu privire la „Saul”*, *Țara*, II, 215, 5 februarie 1894, p. 2 (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România) . . . . . 224—225
13. *Moartea lui Dante Alighieri*, *Excelsior*, 1918, p. 12 (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România) . . . . . 224—225
14. *Moartea lui Dante Alighieri*, ms. 4.049, f. 69 r. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România) . . . . . 224—225

15. <i>Moartea lui Dante Alighieri</i> , ms. 4.049, f. 89 r. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România)	224—225
16. <i>Moartea lui Dante Alighieri</i> , ms. 4.049, f. 101 r. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România)	224—225
17. <i>Din Grădina lui Akademos</i> , ms. 9.782, f. 13 r. (Muzeul literaturii române)	448—449
18. <i>Note</i> , ms. 9.807, f. 10 r. (Muzeul literaturii române) _____	448—449
19. <i>Le Fou?</i> , ms. 9. 808, f. 1 r. (Muzeul literaturii române)..	448—449
20. <i>Le Fou ?</i> , ms. 9.808, f. 90 r. (Muzeul literaturii române) _____	448—449
21. <i>Le Fou?</i> , ms. 9.808, f. 162 r. (Muzeul literaturii române)	448—449
22—25. <i>Le Fou ?</i> , text dactilografiat, copertele cu titlul autograf (în posesia lui Adrian Marino)	448—449
26. <i>Le Fou?</i> , Caietul II, p. 12, text dactilografiat, cu modificări autografe ale poetului (în posesia lui Adrian Marino)	448—449
27. <i>La Mort du Dante</i> , ms. 4.049, f. 115 r. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România)	448—449
28. <i>La Mort du Dante</i> , ms. 4.049, f. 116 r. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România)	448—449
29. <i>La Mort du Dante</i> , ms. 4.049, f. 180 r. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România)	448—449
30. <i>Romeo și Julieta</i> , <i>Literatorul</i> , 6, 15 iunie 1881, p. 838 (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România)	448—449
31—32. [<i>Teatrul și literatura</i>], ms. 9.182, f. 65 r. — 66 r. (Muzeul literaturii române)	448—449
33. <i>3 Decembrie</i> , <i>Literatorul</i> , II, 8, august 1881, p. 76 (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România) *	448—449
34. <i>Nebunul, Flacăra</i> , II, 43, 10 august 1913, p. 340 (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România)	448—449
35. <i>Nebunul</i> , traducerea lui Nikita Macedonski, f. 1. r. (ms. în posesia lui Adrian Marino)	448—449
36. Scriitorul, cu fiul său Nikita și cu poetul Oreste (reprodusă din voi. Adrian Marino, <i>Viața lui Alexandru Macedonski</i> , Buc, Editura pentru literatură, 1966)	448—449

C U P R I N S

TEATRU

<i>Iadeș!</i>	9	(675)
<i>Unchiașul Sărăcie</i>	59	(682)
<i>Cuza-Vodă</i>	99	(689)
<i>Saul</i>	113	(695)
<i>Moartea lui Dante Alighieri</i>	197	(717)

ÎN LIMBA FRANCEZĂ

<i>Le Fou?</i>	267	(737)
<i>La Mort du Dante</i>	345	(781)

TRADUCERI

<i>Romeo și Julieta</i> (După Shakespeare)	419	(785)
Fragment din „ <i>Medea</i> ” (După Legouve)	537	(792)

ADDENDA

<i>Gemenii</i>	555	(793)
<i>Dialogul morților</i>	569	(793)
<i>3 Decembrie</i>	575	(794)
<i>între statui</i>	609	(800)
<i>Nebunul</i> (în românește de Nikita Macedonski)	619	(800)

<i>Note și variante</i>	673
<i>Tabla ilustrațiilor</i>	805